Mahmut Esat Bozkurt'un Eserleri-3

MAHMUT ESAT BOZKURT

Toplu Eserler
III

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Şaduman Halıcı

KAYNAK YAYINLARI

Mahmut Esat Bozkurt'un Eserleri-3

MAHMUT ESAT BOZKURT
Toplu Eserler
III

Kaynak Yayınları No: 794
ISBN: 978-975-343-862-9 (Tk. No)
978-975-343-912-1 (3. Cilt)

1. Basım: Nisan 2015

Genel Yayın Yönetmeni
Sadık Usta

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Şaduman Halıcı

Editör
Kurtuluş Güran

Çevriyazı
Doç. Dr. Şaduman Halıcı, Musa Sarıkaya

Redaktör
Gökçe Şenoğlu

Sayfa Tasarım
Güler Kızılelma

Kapak Tasarım
Bora Gürsoy

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244
Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 12156

KAYNAK YAYINLARI

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Galatasaray Meşrutiyet Caddesi Kardeşler Han No: 6/3
Beyoğlu 34430 İstanbul
www.kaynakyayinlari.com • iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

MAHMUT ESAT BOZKURT
Toplu Eserler
III

Yayına Hazırlayan
Doç. Dr. Şaduman Halıcı

Çevriyazı
Doç. Dr. Şaduman Halıcı, Musa Sarıkaya

Sadeleştirme
Kurtuluş Güran

İÇİNDEKİLER

V. BÖLÜM

ADLİYE VEKİLLİĞİNDEN AYRILMASINDAN ÖLÜMÜNE KADAR (1930-1943)

SOSYAL DEVLET İLKESİ

SİYASAL KONULAR

HATAY SORUNU

İKİLİ İLİŞKİLER

EMPERYALİZM VE SİLAHLANMA

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

HUKUKSAL KONULAR

KÜLTÜREL KONULAR

ÖĞRETİM ÜYELİĞİ

ANKARA HUKUK MEKTEBİ'NDE VERİLEN DERSLER

İSTANBUL İNKILAP ENSTİTÜSÜ'NDE VERİLEN DERSLER

ANKARA İNKILAP KÜRSÜSÜ'NDE VERİLEN DERSLER

İZMİR HALKEVİ'NDE VERİLEN KONFERANSLAR

POLEMİKLER

SEÇİM ÇEVRESİNDE GEZİLER VE İZLENİMLER

DEVRİM KADROSU

V. BÖLÜM

ADLİYE VEKİLLİĞİNDEN AYRILMASINDAN ÖLÜMÜNE KADAR (1930-1943)

SOSYAL DEVLET İLKESİ

EKONOMİK VE TOPLUMSAL KONULAR

İncirlerimiz ve İncir Üreticilerimiz Hakkında Beyanat*

Mebusumuz, eski İktisat Vekili Mahmut Esat Bey bir müddetten beri rahatsız bulunmalarından ve dün rahatsızlıklarının kati tedaviye ihtiyaç göstermesinden dolayı haber verdiğimiz üzere incircilik hakkındaki makaleyi yazamamışlardır. Ancak kendilerini ziyaret eden yazarımıza bu konuda aşağıdaki beyanatta bulunmuşlardır:

- *İncir üreticilerimizin piyasaya mal indirmek hususunda aldıkları son tedbir etrafındaki fikrinizi öğrenebilir miyim?*

- Bu hareketi prensip itibariyle uygun buluyorum. Vaktin gecikmiş olmasına, tedbirin geç alınmış bulunmasına rağmen, düşük fiyatlar karşısında bir senelik emeğinin heder edilmekte olduğunu gören ve yalnız kalan üreticilerimiz için hasımlarına karşı bundan başka kullanılacak bir müdafaa vasıtası olamazdı. Ben zannediyorum ki, hareketi idare edenler, tedbirlerinin gerekçesi olmak üzere bilhassa "arz ve talep" kaidesini ileri sürüyorlar. Yani bu zevata göre piyasaya mal az gelirse hakiki fiyatını bulur. Şüphe yok ki bu düstur iktisat işlerinde mühim bir kanundur. Fakat yerçekimi kanunları gibi kati ve matematiksel değildir. Bütün piyasa işlerini bu kaide etrafında görmek çok hatalı

* *Sadayı Hak,* 4 Eylül 1924, No: 1428.

ve tehlikeli bir şeydir. Nitekim, bazen daimi surette tüketiciye arz edilen bir metanın daima makul bir kıymeti olduğu halde alıcılara hiç arz edilmeyen bir eşya sıfır derecesinden fazla bir kıymet ifade edemez. Burada ihtiyacın ve diğer iktisadi emellerin rolünün nazarı itibara alınması icap eder. İktisadi hareketlerde düzenleyici olan yalnız arz ve talep kaidesi olsaydı, medeni milletlerin iktisadi hayatlarını müdafaa ve düzenlemek yolunda iktisadi teşkilat vücuda getirmelerine manasız gözüyle bakmak lazım gelirdi!

Bunu işaret etmekten maksadım, esas itibariyle görüşlerine iştirak ettiğim Türk üretici kardeşlerime hareketlerinin faydalı olabilmesini teminen hatırıma gelen bir iki noktacığı söylemektir.

Evvela, bugünkü vaziyetleri kâfi derecede muntazam değildir. Teşkilata bağlı olmayan herhangi bir hareket kuvvet ifade edemeyeceği gibi güven verici olamaz ve yıkılır. Büyük iktisatçılardan Charles Gide'in dediği gibi, teşkilat, hayat ve hareketin yarısıdır. Dolayısıyla bütün incir üreticilerini bir arada toplayabilecek ve bir başın idaresine alacak kuvvetli Türk incir üreticileri sendikasını süratle vücuda getirmek lazımdır.

İkinci olarak, sendika pazar bulmalı ve bu pazarı idare edecek vasıtaları tedarik etmelidir.

Üçüncü olarak, Ziraat Bankası devamlı olarak vaat etmekte olduğu avanslarına incir mıntıkalarında üreticileri arayarak başlamalıdır.

Vaktin gecikmiş olmasına rağmen bu tedbirler ihmal edilmemelidir. Bunların bu sene faydası az olsa bile gelecek sene ve daha ilerideki senelerin vaziyetini kurtarmak için işe şimdiden başlamalıdır. Başka türlü kurtuluş imkânı yoktur. Aksi halde her gelen yeni sene Türk üreticileri için buhranlarla yüklü olacaktır. İzmir piyasasında bekleyen tüccarı incirlerin piyasaya sevk edilmesinden ziyade bu gibi tedbirler insafa getirebilir. İncirlerini piyasaya sevk etmeye karar veren üreticilerimiz hareketlerini şerefli bir surette neticelendirmek arzu ediyorlarsa bu tedbirleri mutlaka almalıdırlar. Aksi halde üreticiler hesabına vaziyetten korkulabilir. Çünkü teşkilatsız bir hareketin bence şu neticeleri vermesi pek mümkündür:

1) Üreticilerimizin, İzmir piyasasında entrikalarından kurtulmak istediği tüccarlar, aracılarıyla, incirlerimizi sevk edilememelerinden istifadeyle bu defa mahallinde daha ucuza alabilirler. Deveci denilen, şu veya bu mağaza hesabına mal alan diğer mahalli alıcılar hep birer mağazanın adamlarıdır. Bunlara dikkat etmek lazımdır. Böyle sıralarda daha çeşit çeşit avcılar türeyebilir.

2) Sevkıyatta suiistimal olabilir. Nüfuzlular fazla mal indirebilirler. Zayıflar ve kimsesizler, hakları nispetinde sevkıyatta bulunamazlar.

3) İntizamsız bir hareket alışılmış ihracat satışlarına tesir edebilir ve bunları azaltabilir.

Bütün bu yolsuzlukların önüne geçmek, işe muntazam bir cereyan vermek için derhal Türk incir üreticileri sendikası vücuda getirilmelidir. Bunun azami bir hafta zarfında neticelendirilmesini bile mümkün görmekteyim.

Memleketimizde dolaşımını pek ziyade arzu ettiğimiz Avrupa sermayesi iktisat ilimleriyle, iktisadi teşkilatla donanmış olarak yürümektedir. Bundan istifade etmek, mallarımızı değer pahasına satmak ve ihraç etmek istiyorsak, karşı teşkilatla donanmamız, daha açık bir tabirle aynı kıymette silahları kullanmamız lazımdır. Başıboş hareketler bugüne kadar olduğu gibi yine zararla neticelenirler.

Pek muhterem arkadaşım İzmir Mebusu Saracoğlu Şükrü Bey'in incir meselesi etrafında özetlediği pek kıymetli fikirlerini şuracığa kaydetmeden geçemeyeceğim.

Şükrü Bey diyor ki: "Yara, ihracat vasıtalarının azlığındadır. İhracat boğazı çok dardır. Bunu genişletmek lazımdır." Umarım ki, vücuda getirilecek sendika, hükümetin iktisadi desteğiyle bu çok mühim, hatta yegâne derdin devasını bulacaktır.

- *Size göre bu seneki buhranın sebepleri nedir?*

- Pek kıymetli, iktisat işlerimizde pek zeki arkadaşım Ziraat Bankası Genel Müdür Muavini Cemal Hüsnü Bey'in son beyanatına iştirakle diyeceğim ki, ilmi manasıyla bir buhran karşısında değiliz. Belki bir iktisadi gelişme içindeyiz. İncirlerimiz buhrandan ziyade vurgunculuğun ve teşkilatsızlığın kurbanı oluyor. Hakikatte teşkilatsızlık buhranı vardır. Dolayısıyla bu hastalığın tedavisi hakiki buhranların tedavisi kadar müşkül değildir. Geçen sene olduğu gibi bu sene de incirlerimizin maruz kalmakta olduğu müşkülata sebep:

Evvela: Harici tüketim kaynaklarıyla temas eden ihracatçıların pek sınırlı sayıda, hatta tamamen denecek derecelerde yabancı olması.

İkinci olarak: Üreticilere vaktinde kredi açan bankalarımızın bulunmaması.

Üçüncü olarak: Üreticilerin dahili teşkilattan mahrumiyetleri.

Bunlara daha bazı etkenler ilavesi mümkünse de bence işin esası buradadır.

İncirlerimizin ve incir üreticilerimizin vaziyetini iki aydan beri takip etmekte ve gözlemekteyim. Bundan epeyce zaman evvel geçen seneki buhrandan da bahsederek merkezi hükümetin nazarı dikkatini çekmiş, eskisinden daha fena bir buhranın gelmekte olduğunu haber vermiştim.

Bence, değil bütün üreticilerimiz, hatta gözlerden uzak tenha dağlar başında memlekete sabanından feyiz ve servet saçan en ufak bir Türk üreticinin

hesabına kaydolunacak en küçük bir zarar bile milli camiamız için hayati bir darbedir. O derece ki, bana göre herhangi bir siyasi camianın, bilhassa Türk tarihinin yükseliş ve çöküş devirleri üreticilerin ve Türk üreticilerin geçirdiği iktisadi ve toplumsal safhalarla izah olunabilir. Ve bütün bunları birer iktisat hadisesi olarak görürüm. Bunu bilmeli, memleketi kurtarmak ve inkılabı yaşatmak için ona göre tedbirler almalıyız. Son sözüm:

Türk üreticileri, memleketin fiilen efendisi olmak için birleşiniz!

Türk Üreticileri Birleşiniz*

Bir asra yakın zaman var ki, Türkiye, yenileşme tarihi yazıyor. Bugün yine, geçen bu bir asrı okuyorum; onu düşünüyorum. Başlı başına mukaddes bir ateş, bir aşk halinde beliren yenileşme hareketlerini hararetle takip etmekteyim. Fakat bugün, bu büyük yürüyüşler, bu yüksek manzaralar içinde Türk halkı hesabına zaman zaman bağrıma taş basmak ihtiyacını duyuyorum.

İnkılaplarımız daima derin bir yara yüzünden kanadı. Bana göre bu yaranın sebepleri çoktur. Fakat esas, vücuda getirilen bütün yeniliklerin halka mal edilememesidir, millileştirilmemesidir. Vücuda getirilen eserlerden ekseriya ya bir şahıs ya bir zümre fayda gördü. Türkiye bir şahsın yahut bir zümrenin malikânesi halinde kaldı. Memleketimizin bugünkü vaziyeti çağdaş manasıyla bir halk hükümeti vücuda getirmeye pek çok müsaittir. Çünkü son büyük ve muzaffer Türk İnkılabı buna engel olabilecek en korkunç ve yırtıcı manialarıortadan kaldırmış bulunuyor. Zemini de hazırlamıştır. Esasen bunun için çalışmıştır, bu maksatla kan dökmüştür.

Geçen yenileşme hareketleri daima yarım kaldı, topalladı. Son inkılabımız ise büyük, çok esaslı ve çok şuurlu bir kavrayışla vazifesini tamamladı. Türkiye Halk Cumhuriyeti bunun eseridir.

İnkılabı millileştirmek, Türkiye Halk Cumhuriyeti'ni Türk milletine, Türk halkına esaslı bir surette mal etmek zamanı artık gelip çatmıştır. Bunu başarabilecek müesseselerin ve teşkilatın tamamlanması lazımdır. Bugün bunlar Türk milleti, Türkiye Halk Cumhuriyeti hesabına hayati zaruretlerdir. Türk

* *Sadayı Hak*, 19 Eylül 1924, No: 1440.

milleti, çağdaş bir millet olarak yaşayabilir. Başka türlü kurtuluş ve halas yolu yoktur. Halk Cumhuriyeti bunun zaruri ve kati ve çok tabii neticesidir. Bunu yaşatmak lazımdır.

Biz Türkler inkılabımızı takviye için asrımız medeniyetini milli şiarımıza göre zaruri neticeleriyle kabul etmek mecburiyetindeyiz. Bunlar milli bir Türk devleti, esaslı ve kuvvetli bir halk idaresi tesisi meselesinde mutlakiyet ifade eder.

Süratle yürüyen ve yükselen inkılabımız sonunda bütün düsturlarıyla bir Halk Cumhuriyeti halinde belirdi ve durdu. Bunu millileştirmenin ve halka mal etmenin bize göre en kısa yolu, yine halka doğru iktisadi teşkiller, iktisadi teşkilatlanmalardır. Bir asırlık yenileşme tarihimizin kapatamadığı yaranın bizce ilk ve seri tedavisi budur. Bir kere daha sesimizi yükseltiyor ve bağırıyoruz:

Türk üreticileri birleşiniz!..

* * *

Devlet ve hükümet denilen kudret, en yeni bir tahlille denebilir ki, iktisadi harekettir. İktisat hareketlerinin mekanizması kimin ve kimlerin elinde ise, şüphe yok ki, Türkiye'de de, Türkiye Halk Cumhuriyeti'nde de, inkılabın herhangi bir safhasında da ve her yerde hükümran onlardır.

Bu manaya göre diyeceğiz ki, Türkiye bugüne kadar şahısların, zümrelerin ve yabancıların çiftliğiydi!..

Biz, zorba sarayların, elleri satırlı halifelerin altı asrı aşkın bir zaman hüküm sürmeleri sebeplerini bilhassa bu esasta buluyoruz. Vakit vakit memleketin malikâne halinde ve milletin esir sürüleri vaziyetinde kıvranışındaki sebepleri burada görüyoruz. Başta Türk üreticileri, Türk milleti, milli iktisat teşkilatını vücuda getirmedikçe, bu tahakküm bugün değilse yarın baş gösterecek ve devam edecektir. İnkılaplar millileşemeyecek, halka mal edilemeyecektir. İnkılap şahıs değilse bile zümre tahakkümünden yakasını kurtaramayacaktır.

Türk üreticileri! İnkılabın selameti için birleşiniz!..

O vakit sesiniz daha çabuk duyulacak, ihtiyaçlarınız daha çok ve daha süratle ödenecek, Türkiye mamur ve mesut bir ülke, bir vatan olacaktır. Çiftçiler, sanat erbabı, tüccarlar, işçiler tuttukları işlere göre cemiyetler, sendikalar vücuda getirebilirler. Ve nihayet bu sendikalar birleşebilirler.

Ortaya çok kuvvetli bir Türk iktisat birliği çıkabilir. Bu birlik güneştir ki, bütün medeni milletlerde olduğu gibi çağdaş, hür ve hâkim bir milletin, Türk milletinin asla fedakârlık kabul etmez teşkilatındandır.

Bu, yaşamak için, hayat mücadelesi için, inkılabın bütün manasıyla gelişmesi ve yükselmesi için kati bir zarurettir. Bu gibi birliklerdir ki Türkiye'yi,

Türkiye Halk Cumhuriyeti'ni zorbaların, şahısların, zümrelerin ellerinden kurtarabilir.

Bu birlik, Türkiye'yi milli bir Türk devleti, kuvvetli bir halk cumhuriyeti halinde yaşatacaktır. Çok aziz ve çok mukaddes inkılabı düşman nazarlarından koruyacaktır.

Türk köylüsü, Türk çiftçileri ve bütün Türk iktisat unsurları yabancıların oyuncağı haline düşen mesailerinin semerelerini bu silahla müdafaa edebileceklerdir. O vakit "incirim ucuz satıldı", "üzüme müşteri bulamadım", "tütünlerim yanıyor", "buğdaylarımı satamadım", "geçinemiyorum" gibi felaketli ve korkunç sesler duyulmayacaktır. Bunların hepsi süratle yoluna girecektir. Türkiye Halk Cumhuriyeti, halk inkılabı çelik çemberler içine alınmış, en çağdaş müdafaa vasıtalarıyla donatılmış olacaktır.

Aziz ve çok çalışkan Türk köylüleri, Türk üreticileri! Hep sizleri düşünüyorum. Biliyorum ki, yenileşme yolunda hep siz çalıştınız. Sizi mutaassıp cahil zannedenler kendi hallerini hikâye ettiler. Onlar sizi ve sizin tarihinizi bilmezler. Vatanı siz kurtardınız. İnkılap sizin güçlü kuvvetli pazunuzun eseridir. Zaten her şey ve bütün tarih sizindir. Lakin bundan daima başkaları faydalandı. Zaferlerden dönüşünüzde silahınızı duvara asarken tütmeyen ocağınızda yavrucağınızı aç buldunuz. Bütün emeğinizin nasibini hep böyle gördünüz. Hayatınızı böyle sürüklediniz. Türk üretici! Sen o insansın ki, zaman zaman bütün bir dünya tarihi azim ve iradenin önünde dize geldi. Unutma ki, bütün bunları teşkilatla yaptın. Şimdi yeni hayata, Halk Cumhuriyeti'nin sana açtığı yeni ve feyizli hayata efendi olarak giriyorsun. Bunda mutlaka ve mutlaka teşkilatla başarılı olacaksın.

Türk üreticileri birleşiniz!..

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Çiftçilerin Çektikleri*

Günün siyasi dedikoduları, prensip kavgaları arasında memleketin en mühim işleri çok defa gazetelerin gözlerinden uzaklarda kalıyor. Belki bunları bir başmakaleye mevzu olabilecek kıymette görmeyenler de az değildir. Çok vakitler pek basit görünen bu şeyler memleketin hayati hareketleridir. Bunların tahlilinden, bunların bir araya getirilip neticelendirilmesinden çıkarılacak neticeler Türkiye'nin genel faaliyetini vücuda getirirler. Bu işlerin topallaması, bütün bunların ihmali, memleketin seke seke yürümesi demektir. İnkılap prensiplerimize bakılırsa dev adımlarıyla yürümek davasındayız. Ve şüphe yok ki, böyle istiyoruz. Ufak, belki pek ufacık görülen bu çok büyük işlerden bugünlük birkaçına ilişeceğiz. Bizim anlayışımıza göre bunlar büyük prensipleri yaratan esaslardır. Türk çiftçilerinin birçok dertleri arasında bu seneki zahire üretimi ehemmiyetle incelenmeye değerdir. Memleketin büyük bir kıtasında buğdaylar, arpalar, hatta kısmen nadaslar memnuniyet verici bir çehre arz etmekten çok uzaktırlar. Bunlar süt halinde iken samyelinden yandılar. O derecede ki, birçok çiftçiler mahsullerini biçmekten vazgeçtiler. Birçokları da öşür ve masrafları ödedikten sonra ektiği on ayara karşılık iki-üç ayar alarak bütün bir senelik emeklerini bununla kapadılar. Hükümetin yaptığı yardımlar az değildi. Fakat bundan istifade edilemedi. Sebebi, tohumların geç dağıtılması, Rusya'dan ithal olunan tohumlukların da topraklarımıza elverişli olmamalarıdır. Gıdaya ait başlıca mahsulatın bu sene böyle bereketsiz, hatta kıt olmasından en ziyade zahmet çekecekler, yine çilesi bir türlü dolmayan Türk çiftçileridir. Bunların

* *Sadayı Hak*, 15 Ekim 1924, No: 1462.

pek çokları ekmeklerini tedarik edebilmek için bütün bir kış borçlanacaklardır. Borçlanmak saadetine mazhar olamayanlar da, kim bilir, ah evet kim bilir bunlar nasıl başlarının çaresine bakacaklardır? Kim bilir tohumlarını nasıl tedarik edeceklerdir? Biliriz ki, bu sene borçlu kalacaklar, senelerce borçlarını ödeyemeyeceklerdir. Kredi bulamayanlarsa uzun bir sene hayatla çarpışacaklar, zaman zaman bağırlarına taş basacaklardır. Zaten Türk çiftçilerinin bütün bir tarihin seyrinde çektikleri bu değil midir?

Fakat biz istiyoruz ki tarihin bu uğursuz yürüyüşü artık dursun. Çiftçilerin baş ucunda haykıran bu baykuş sesli talih sussun. Zaten yine Türk çiftçisinin mübarek kanıyla kurtarılan aziz vatanın, vücuda getirilen inkılabın en belli başlı hedefi bu değil midir? O halde niçin duruyoruz? Niçin bu seneki hazin vaziyete düşen çiftçilere baskı yapıyoruz. Bunlardan birçokları tohumlarını hükümete borçludurlar. Bu sene bir şey elde edemediler. Bu herkesçe ve hükümetçe malumdur. Sağlam olarak biliyoruz ki, bunlardan borçlarını vermek kudretinde olmayanlardan zorla tahsilatta bulunuluyor. Demek ki kudreti olmayıp da veremeyenlerin ötesi berisi satılacak! Fakat rica ederim, çiftçinin yıkık barakasıyla kırık sabanını da mı satacağız?

Biz zannediyoruz ki hükümet tohumluk alacağını bu gibi fakir ve felaketzede çiftçilerimiz hakkında daha bir sene erteleyebilir. Şükrü Kaya Bey'in bu mühim işi unutmayacağını umarız.

Çiftçilere henüz tohum dağıtımında bulunulmadı. Batı Anadolu yılın fena gitmesinden dolayı buna son derece muhtaçtır. Çiftçi elinde sabanıyla yardım bekliyor. Başka türlü süremeyecek ve ekemeyecektir. Bu takdirde gelecek senenin ne olacağını bu senenin gidişinden anlamak zor bir şey olmaz. Vakit geçtikten sonra verilecek tohumluklardan hayır gelmez. Bunlar ekilse bile fayda yoktur; zarardır. Tam tohum atacak mevsimde bulunuyoruz. Bir gün geçirmek telafisi mümkün olmayan ziyanlar ifade eder.

Çiftçiler, Düyunu Umumiye idaresinden de usanmışlardır. Bu müessese çiftçiyi ezmek için elinden ne gelirse yapıyor denebilecek bir haldedir. Hem de kanuna aykırı hareketlerle... Misal mi istersiniz? Vaka mı arzu ediyorsunuz? Buyurun... Kanun "incir, üzüm gibi mahsulatın öşrü mahalli rayiç, mahalli piyasa üzerinden alınır" diyor. Düyunu Umumiye idaresi İzmir piyasasını nazarı itibara alarak öşür tanzim ediyor. Ne hakla, ne yetkiyle? Her halde hükümet işleri hikmetinden sual olunmaz şeyler demek değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nde hatasız papalar idaresi yoktur. Burası zorbalar ülkesi de değildir. O halde bunları bağıra bağıra sormakta ve cevaplarını istemekte hakkımız vardır.

Belki bu misalleri kâfi görmeyenler de vardır. Öyle ise buyurunuz, bir hadise daha: Seçim dairem olan Torbalı nahiyesinden geçiyordum. Etrafımı bir sürü çiftçiler aldı. Düyunu Umumiye idaresi kendilerine son derece baskı ya-

pıyormuş. Tabii bunun sebebini anlamak istedim ve sordum. Dediler ki, geçen sene zeytin öşrünü merciine götürmüşler, yerimiz yoktur diye kabul edilmemiş. Beklemişler, tekrar götürmüşler, yine yerimiz yoktur diye reddedilmişler! Senenin nihayetinde öşrü getiriniz demişler. Baskılar başlamış, fakat ahali de öşür hissesini bir sene evinde muhafaza edemediğinden yenmiş. Şimdi geçen senenin piyasası üzerinden öşür istiyorlarmış! Fakat nereden bulsunlar? Yoktan var etmek insanın elinden gelir mi? İhtimal ki niçin yediler diye soranlar da bulunur. Fakat bir sene öşrü muhafaza etmeye köylünün ne mecburiyeti vardır? Hem de Düyunu Umumiye'nin bu sorusundan evvel köylü soramaz ve diyemez mi ki "Efendiler, ben borcumu vaktinden evvel ve hem de iki defa getirdim. Siz neden kabul etmediniz; neden vaktiyle yerinizi hazırlamadınız?" Bununla beraber köylü bugün de borcunu aynen vermeye hazırdır. Düyunu Umumiye ise bunu nakden alamaz. Düşünelim... Buna ne cevap verebiliriz? Hiç!..

Unutmayalım ki, inkılabın en büyük umdelerinden birisi de "köylünün efendiliği"dir. Buna en büyük umde değil, hatta inkılabın esasıdır diyebiliriz. Fakat bu kadar haksızlık memleketin efendisine değil, hizmetçisine bile reva görülemez. Artık yeter... Türk köylüsü ortaçağ esiri değildir. İyice bilmek ve anlamak lazımdır ki, halk inkılabını ve onun siyasetini idare etmek kolay bir şey değildir. Halk Fırkası'nın prensipleri meydanda, inkılabın esasları da ortadadır. Çiftçiyi ve köylüyü bu esaslar haricinde muamelelere reva görenler, inkılaba bilerek yahut bilmeyerek kötülük ediyorlar. Fakat inkılabın yaşaması ve yükselmesi her ne pahasına olsa da mutlaka ve mutlaka lazımdır. Bu da halkçılığın ve onun temel direği olan köylünün ve çiftçinin yüksek menfaatlerini himayeyle mümkündür.

Türk için başka yolda hayat yoktur. İşte inkılabın amentüsü.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Şehir Eşkıyaları*

Cumhuriyet hükümeti dağlardan eşkıyayı boyunlarında zincirle indirdi. Şimdi sakin yamaçlarda çoban rahat, şehirleri birbirine bağlayan yollarda yolcu emindir. Fakat şehirde, şehir eşkıyaları?!..

Dağlardan inen eşkıyanın omuzlarından mavzerleri, bellerinden tabancaları, ellerinden kamaları alındı. Fakat şehir eşkıyasının, şantaj, tecavüz, milletin varlığını yağma edenlerin silahları alınıp kırılamadı. Fazla değil, dağlarda, yamaçlarda yaşayan çoban kadar olsun şehirlerde hür yaşanabilseydi, memleket bir nefes alabilseydi...

Şehir eşkıyalarının belli başlı geçimleri dalavereciliktir. Bunlar tıpkı yol kesiciler gibi, Avrupa'dan gelenlerin, memleketteki müteşebbislerin önüne çıkarlar, millet işlerinde onlara aracılık ederler. "Türkiye'de biz öne düşmedikçe iş görülmez!" derler; hem müteşebbislere hem de millet işlerine zarar verirler. Yüz kuruşa çıkacak bir işi bir kuruşa mal ederler. Memleketin malıyla, kanıyla, şerefiyle oynarlar.

Bu skandalların yabancı matbuatında bile akisleri duyulur.

Hâlâ bu eşkıyadan "Türküm" demeyi kendilerine hakaret sayanlar hem memleketin parasını yerler hem de bu memlekette ne yapılsa, yapılanı ve yapanları yer yer aşağılarlar; Türklüğü değersiz göstermeye uğraşırlar. Bunların işleri güçleri milletin kurtuluş hamlelerini zayıf düşürmektir. Milletin zayıflığı, rahat rahat çalabilmek için onlara lazımdır.

---

* *Halk Dostu*, 8 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 5.

Bu eşkıya sırtlarında samur kürkler, yaptırdıkları on katlı apartmanların en üst katından gelenleri geçenleri seyrederler.

Tipiler altında titreye titreye vazifesine giden devlet memuruna "hırsız!!!" diye mırıldanırlar.

Karakışta ceketini bile tedarik edemeyen namuslu Türk işçilerine dudaklarını kıvırırlar, "budala Türk!" derler.

Bu eşkıyanın zaman zaman devlet kapılarından kovuldukları vakidir. O vakit "Bu memlekette hürriyet yok, işten anlayan yok; bu şartlar içinde Avrupa'dan para gelmez!" diye bağrışırlar, yazdırırlar, ortalığı yaygaralara verirler...

Bunları ecnebi bir banka tutar; ceplerini yoklarsanız ecnebi parasını bulursunuz.

Elbette Türk milleti bu eşkıyanın da hakkından gelecektir; yüzlerindeki maskeleri yırtacak, bileklerine kelepçe vuracaktır.

Yarın yakındır...

Halk Dostu

Memleketin Istırapları*

Memlekette bir ıstırap havası esiyor!

İçine kadar sinen bu acıyı, inkılap, elleri böğründe taşıyor. Neden?.. Bunun sebepleri nedir? Yiyecek, içecek, giyecekte darlık mı var? Hayır! Bütün bunlar boldur, çok boldur, çok ucuzdur; ucuzluk buhranı var denecek kadar... O halde ıstırabın, sıkıntının sebebi nedir? Bunu iki esas içinde incelemek mümkündür:

1) İktisadi ve mali,

2) İnkılabın icapları.

Birinci esasa göre denebilir ki memleketimizde para kıtlığı vardır. Para çok azdır. Hele kredi yok gibidir. Kredi teşkilatımız yoktur. Bu teşkilat yapılıncaya kadar memleket bunun boşluğundan doğan acıyı çekecektir. Bütün yapılan büyük işlerin tadına varılamayacaktır. Teşebbüsler hep yarım kalacaktır.

Üretim bir türlü düzenlenememiştir. Pazarlar tertip olunamamıştır. Tüketim işleri de yolunda değildir. Çağdaş Türkiye'de iktisadi teşkilat, iktisadi zihniyet çok ilkel bir haldedir. İktisadi, mali bünyemiz çağdaşlaşmadıkça, ne yapılırsa yapılsın, modern millet, modern memleket olamayız.

Komünist değiliz, amma, medeniyet tarihini bir iktisat meselesi olarak tespit ve izah eden Karl Marx'ın anlayışları öyle bir kalem darbesiyle yıkılacak şeylerden değildir.

---

* *Halk Dostu,* 10 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 7.

Memlekete para bulacağız; mutlaka. Memlekete kredi bulacağız; kredi teşkilatı yapacağız; mutlaka. Bunlar Türk milletini yaşatmanın, Türk İnkılabı'nı başarılı kılmanın zaruretleridir.

Hariçten derhal para bulamayız. Çünkü hariç, mali işlerde bize, Doğu milletlerine yaptığı muameleyi yapmak ister; o şartlarla, o zihniyetle anlaşabilir. Bizim bunu kabul etmemize imkân yoktur. Avrupalı muamelesi görmek isteriz. Bundan başka, dünya buhran içindedir. Kel ilacını bulsa evvela kendi başına sürer.

Acılar içinde dişimizi sıkacağız, sabredeceğiz; nihayet aklın, mantığın kabul edebileceği şartlar dahilinde haricin sermayesi memleketimize gelecektir. Bu gecikmeyecektir; yakındır.

Bugün lazım olan parayı kendimiz bulacağız. Bütçemizden büyük tasarruflar yapacağız. Bir kısım işleri durduracağız. Düyunu Umumiye taksit bedellerini hiç olmazsa azaltacağız; müddetleri uzatacağız. Bunu yapabiliriz; devletler hukukunca hakkımız vardır. Bu yollardan en aşağı 30-40 milyon lirayı kredi olarak piyasaya dökeceğiz. Bu parayla üreticilerimiz, tüccarlarımız harekete gelecek, işçiler işleyecektir.

Şu iş durur, bu iş durur, bunları bugün düşünmeyeceğiz.

Durmaması lazım gelen iş, buhranla mücadeledir.

İnkılap, iktisadi, mali buhran harbi içindedir. Bu harbi kazanacağız, kazanabiliriz; kendimize güveniyoruz.

*
* *

İkinci esasa gelince, inkılap henüz halka mal edilememiştir. Mal edilmek için lazım tedbirlerin canlıları alınmamıştır. Çok işler yapılmıştır, amma, bunlar Türk gencine, Türk işçisine, tüccarına vs. sindirilememiştir.

Muazzam programlar, yepyeni kanunlar, temiz işler istibdat, Meşrutiyet artığı sistemlerin, zihniyetlerin elindedir.

İdare makinesi kısmen yenileşmişse de büyük bir kısmı kalubela yadigârıdır.

Bu, üç ambarlı Mahmudiye[1] gemisinin yalnız baş tarafını dretnot haline koyarak savaşa girmek gibi bir şeye benzer. Böyle bir gemi ya ucube halinde yerinden kıpramaz, herkes hayretle onu seyreder, güler, yahut harekete gelince başıyla arkası ayrılıverir!..

İdare makinemizi, sistemlerimizi, hele zihniyetimizi her halde inkılabın icaplarına göre tam Avrupalı haline koyacağız. Ondan sade ve tez işler isteyeceğiz. Bu mümkündür. Ortaya konan büyük işlerin yanında bunlar başarılması

---

1 Mahmudiye: Osmanlı Donanması'na ait kalyon tipi savaş gemisi. Üç ambarlı 128 toplu kalyon olarak yapıldığı dönemde (1829) dünyanın en büyük savaş gemisiydi. (Y.N.)

zor şeyler değildir. Pahalıya değil, şimdikinden ucuza mal edilebilirler, bunun sermayesi karar ve azimdir.

Bir gün istiyoruz ki, inkılaba bakıldığı zaman orada Türk halkının, halka bakıldığı zaman orada inkılabın heyecanları, sevinçleri görülsün, bu iki varlık birbirinin içinde yaşasın...

Türk milleti bunu yapacaktır.

"Halk Dostu"

Hırsızlar Teslim Olunuz!..*

- 1 -

İlim âlemindeki otoritesine ne denirse densin, herkesçe tanınmış bir Fransız yazıcısı vardır: Gustave Le Bon.

Bu yazar *Arap Medeniyeti Tarihi*'nin[1] "Arapların Vârisleri" faslında "Türkler hiçbir Avrupa kavminden aşağı kabiliyette insanlar değillerdir. Türkten maksadım öz Türklerdir. Fakat bütün Doğu'da olduğu gibi bu milleti de yakıp kavuran salgın bir hastalık vardır: Bahşiş!" der.

Burada bahşişten murat rüşvettir, devlet malını çalmaktır, devletin, milletin zararına hırsızlıktır.

Gustave Le Bon bu zengin görüşlerini yazalı 30 seneden fazla oluyor. Türk milleti yine o asil ve yüksek ırktır.

Fakat Fransız yazarın bahşişe ait hükmü acaba bugün dahi isabetinden çok kaybetti mi?..

Bizce yalnız eller değişti!

İstibdatta resmen rüşvet alınırdı. Mesela mahkeme reislerinin, kaymakamların, valilerin o vakitki Tütün Rejisi'nden her ay verilir belirli rüşvetleri vardı. Bunlar her ay başında paraları ceplerine indirirlerdi. O idarede padişah bile hırsızdı. Milletin gelirleri onun ve devlet erkânının bir nevi arpalığıydı.

---

* *Halk Dostu*, 13 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 10; 14 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 11.

1 Gustave Le Bon, *La Civilisation des Arabes*, Paris, 1884. (Y.N.)

Kumarhanelerden, hatta buna benzer yerlerden alenen haraç alınırdı. Bunlara benzer rezaletler Meşrutiyet'in ilk senelerinde bile görmezlikten gelinmişti. Her yerde, her iş için rüşvet alınırdı. Bir kazada bulunan konsolos vekilinin kendisini selamlatmak için memurlardan birine bir mecidiye çeyreği vermesi o devirlerin skandallarındandır. O gün bugün millet ve yeni rejimler bu afetle mücadele etmişlerdir; ediyorlar da.

Şüphe yok ki bugün o rezaletlerden çok uzaktayız. Fakat açıkça söyleyelim ki, yine hırsızlar vardır. Az değildir. Yana yakıla anlatılan bu şeylere karşılık verenler Avrupa devletlerinde de rüşvet yemenin az olmadığını söylerler. Bunu da biliyoruz. Fakat böyle teselli bulamayız. Fenalıklar örnek olamaz. Rüşveti, kanunsuz kazançları kökünden söküp atıncaya kadar uğraşmak, icap ederse rüşvet alanları idam sehpasına kadar sürükleye sürükleye götürecek tedbirleri almak, inkılabın ilk işlerindendir.

İnkılap yıldırımlarının düşeceği yer, başta eski zihniyetlerdir. Bunlar orada patlayacak, onları yerin dibine geçireceklerdir.

*
* *

Bugünün hırsızı ile eski zaman hırsızlarının anlayış, vaziyet ve usulleri çok farklıdır. Bugünküler daha maharetlidirler; daha cesurdurlar; şebekeleri daha geniştir; daha tehlikelidirler.

Mesela Meşrutiyet'te -istibdatta olduğu gibi- ricalden hırsızlar vardı. Bunlar milletin en dar ve sıkıntılı zamanlarında hükümet kuvvetiyle vagon almak, memleketin ihtiyaçları üzerinde vurgunculuk yapmak suretiyle zengin olurlardı. Hariçte ve dahilde bugünkü idarenin yüksek şerefini, kuvvetini kullanarak ceplerini doldurmaya çalışanlar, bunlara önayak olanlar vardır. Bunlar çete halindedirler. Başlarında Hamidiye[1] tezkereli Türkler vardır!..

Türk milleti bunları dize getirinceye kadar uğraşacaktır. Bunlar neler yaparlar? Nasıl hareket ederler? Korkmadan milletin şerefiyle nasıl oynarlar?.. Yarın anlatmakta devam edeceğiz. Şimdilik şunu tereddütsüz kaydetmeliyiz ki, inkılap bunları da er geç teslim alacaktır.

Ceza günü uzak değildir. Gustave Le Bon'un Türk milleti hakkında yüksek görüşleri arasındaki o "bahşiş" kaydı da silinecektir.

\- 2 -

Bugünkü hırsızlar teşkilat halindedir. Biz burada hırsızlardan bahsederken devletin -her memlekette olduğu gibi- muhakeme altına alınmış herhangi bir talihsiz memurunu anlatacak değiliz.

1 Hamidiye Alayları. (Y.N.)

Bu her yerde olabilir. Yeter ki bizde de takibat yapılsın, cezalarını çeksinler. Kaydetmeliyiz ki bu gibiler hakkında takibat yapılıyor. Çoğu cezalarını çekiyorlar. Her halde Cumhuriyet devrinde bunların ardından koşulduğu kadar geçen devirlerde koşulmadı. Burası muhakkak...

Bizim yakalarına yapışmak istediğimiz hırsızlar, millet, devlet, hükümet nüfuzunu kullanarak teşebbüs erbabının -yabancı, yerli- önlerini keserler; devletin, milletin şerefini utanmadan, korkmadan pazara çıkarırlar.

Bunlar o kadar korkusuzdurlar ki, hükümetle alay ederler; kanunların hükümlerine gülerler. Bir alay pervasızlardır. Kendilerini öne sürdürmeden kimseye iş gördürmezler. Hükümetle doğrudan doğruya temasa geleceklerin işlerini neticesiz bırakmak için bin bir entrika çevirirler; akla hayale sığmayan dolapları kurarlar. Hükümetin şerefini ceplerinin kârı olarak kullanmak isterler. Son zamanlarda hükümetin bunlara karşı açtığı mücadeleyi görüyoruz. Fakat bunlar bu mücadeleden yılacaklar mı? İşte burası şüphelidir. Hükümetten çok sert mücadele bekliyoruz. Bugünkünü kâfi görmüyoruz. Bunlar o kadar uğraşacaklar ki, memleketin çekmekte olduğu ıstırapları ileri sürerek halkı avlamak isteyeceklerdir. Türkün ıstırabına bir ıstırap daha katmak isteyeceklerdir. Bizim bildiğimiz, hırsızları hükümet teslim alır. Bunlar hükümeti teslim almak isteyeceklerdir. Gözleri o kadar pektir. O kadar küstahtırlar. Bunların başlarında Türklüğü hakir gören, yabancılara hakir göstermeye çalışan Hamidiye tezkereliler vardır. Bunlar Türkün bütün haklarından istifade etmek isterler, amma vazifelerini kabul etmezler. Bir yabancıyla yan yana geldiler mi memleketimizle, milletimizle kahkahalarla alay ederler!..

Bunlar soyguncular başıdır. Milli iktisadımızın düşmanıdırlar. Milli iktisat teşebbüslerini akamete uğratmak için ellerinden geleni arkalarına koymazlar.

Mesela paramızı kıymetlendirecek olan Devlet Bankası teşebbüsü bunların elinden neler çekmedi! Mesela Terkos Şirketi'ni[1] yaşatmak için neler neler yapmadılar. Bunlar hırsızlık yapamayınca memleketi velveleye verirler. İşi düşürmeye çalışırlar. Bir hükümet bunların hoşuna gidebilmek için mutlaka ceplerini millet zararına doldurmak mecburiyetindedir. Yoksa çete halinde hemen faaliyete geçerler. Dahilde ve hariçte düşman yabancıların mali müesseselerinden yardım görürler. Bu yardımı çete fertlerine dağıtırlar.

Ortalığı bir hırsız vaveylasıdır alır. Devletçe bir imtiyazlı şirket kurulacak mı, bunlar hemen haber alırlar; işe karışırlar; bin bir yalan söylerler; müteşebbisleri hükümetin haberi olmadan korkuturlar; pay isterler ve alırlar!.. Bu paylar hep milletin kesesinden çıkar! Çünkü 10 kuruşluk iş 100 kuruşa mal olur.

1 Terkos Şirketi (Dersaadet Anonim Su Şirketi): Sultan Abdülaziz tarafından 1868 yılında Fransız şirketine imtiyaz verilerek kuruldu. 1932 yılında satın alınarak İstanbul Sular İdaresi'ne devredildi. (Y.N.)

Yabancılar memleketlerine dönünce bu rezaletleri önlerine gelene anlatırlar; gazetelerine yazdırırlar; şerefimizle oynarlar.

*
* *

Türk tarihi asla affetmeyen hadiselerle, olaylarla doludur. Bunları bilenler hırsızların akıbetini şimdiden görebilirler. Türk tarihinde hırsızlar türemiştir. Fakat hangisinin yaptığı yanına kâr kalmıştır? Hani İzzet Holo'lar?![1] Hani Harbi Umumi zenginleri?!

Bu millet günü gelince öyle hırsızlar paralamıştır ki, tarih onun adına "Hezarpare Ahmet" demiştir. Yani "bin parça Ahmet"...

Fakat inkılabın ve onu yapan Fırka'nın öç alışı buna da benzemez. "Yüz bin parça Ahmet"leri de gösterebilir.

Hırsızlar teslim olunuz!..

Halk Dostu

---

1 Arap İzzet Holo Paşa (1852-1924): II. Abdülhamit döneminde mabeyinci, vezir, hafiye örgütünün yöneticisi. 1908 yılındaki 31 Mart Olayı'ndan sonra büyük bir servetle İtalya'nın Brindisi kentine kaçtı. Oradan da Mısır'a gitti. 1924'te Kahire'de öldü. (Y.N.)

Türk Genci Hükmünü Ver!*

Silifke Hapishanesinde

Silifke hapishanesinde yetmişlik bir ihtiyara sormuşlar:

- Cezan nedir?..

Cevap vermemiş!.. Tekrar sorulmuş. Yaşlı gözleriyle sorana bakmış:

- Cezam yok, 22 lira borcum var. İki aydır buradayım.

- Neden borcunu vermedin?

- Borcumu verdim, faizini ödeyemedim. Ondan yatıyorum. Daha bir ay kalacağım. Üç oğlum vardı; birisi Çanakkale'de, öteki Sakarya'da şehit oldu. Üçüncüsü geçen sene öldü. Sizlere ömür bıraktı beyim. Borcumu ölen oğlum ödemişti. Sağ olsaydı faizini de verirdi. Şimdi yapayalnız kaldım.

İhtiyarın sapsarı benzi kızarmış, gözyaşlarını tutabilmek için yüzünü elleriyle sımsıkı kapamış, hıçkırıklardan göğsü kırık bir tahta gibi gıcırdamış... Şehitler babasının halini sorup arayan adam onun borcunu ödemiş, hapishane müdürü mahpusa haydi çık git demiş. O alık alık bakınmış. Sonra hücresine koşmuş, boynuna koskocaman sukabağını asmış, hapishane kapısına doğru sürüne sürüne yürümeye başlamış... Borcu ödeyen adam sormuş:

- Babacığım bu kabak ne?

- Ötemi berimi koyacak yerim yok.... Buraya korum oğlum...

---

* *Halk Dostu,* 15 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 12, s.1-2.

Kabağın içine bakmışlar, köpeklere atılan ekmek kırıntılarıyla, yerden toplanmış cigara izmaritleri görmüşler!

Orada bulunanlar, memleket yolunda iki oğlunu şehit veren bu asil babanın sessiz sessiz acı bakışlarından utanmışlar!

*
* *

Antalya Hapishanesinde

Antalya hapishanesinde dolaşan bir adamla kucağında ağlayan çocuğu avutmaya uğraşan bir kadın arasında şu konuşma geçiyor:

- Hanım, cezan nedir?

Cevap yok.

- Hanım, cezan nedir?!

Soluk benizli Türk kadını içine kadar sararmış, kenarları mor gözlerini açarak titrek sesiyle:

- Cezam yok, 12 lira borcum var. 15 gündür yatıyorum.
- Daha ne kadar burada kalacaksın?
- Kim bilir?
- Kucağındaki çocuk kimin?
- Affedersiniz beyim, sizi rahatsız ediyor, ağlıyor. Bu, ölen kızımındır.
- Ben senin borcunu ödeyeyim de çık buradan, olmaz mı?

Hanımın çöpe dönmüş ince boynu önüne sarkmış, cevap yok.

- Neden borcunu vermedin?
- Ben bohçacılık yaparım, öyle geçinirim. Kızım hasta oldu. Her şeyi sattım; hekime, ilaca verdim! Param kalmadı. 20-25 lira sermayem de bitti. Tüccara borcumu veremedim. Beni buraya getirdiler. Hapsettiler. Şimdi ne evdekilerin ne de benim yiyecek içeceğim kalmadı.

Hanımın borcu verilince, hapishane müdürü haydi çık demiş, kadın hapisaneden daha bedbaht olan evine dönmek istememiş, sonra yavaş yavaş harekete gelmiş. Lime lime entarisiyle yırtık çoraplarından topukları gö-[1]

---

1 Gazetenin, makalenin devamının yer aldığı 2. sayfası bulunamamıştır. (Y.N.)

Borç Hapsi*

Borç için hapsin kalkması iktisadi buhrana sebep oldu diyorlar! Daha doğrusu böyle diyenler var. Fakat bunlar, dünya buhranını, onun memleketimizdeki tesirlerini düşünmüyorlar, düşünemiyorlar, düşünmek istemiyorlar.

Türkiye'mizde geçirmekte olduğumuz buhranın belli başlı iki sebebi olduğu malumdur: Bunun birincisi para kıtlığı, ikincisi dünya buhranıdır. Bunlar düzelmedikçe, ne yapılırsa yapılsın, sıkıntı devam edecektir. Hele ikincisi... Bugün bir memleketin iktisadi vaziyetini dünya iktisadiyatı haricinde ele almaya imkân yoktur. Buhranın sebepleri bunlar olduğuna göre, hapsin iadesi nasıl düşünülebilir? Buhranlı günlerde bizim anladığımıza göre hapis değil, moratoryum kanunu düşünmek lazımdır.

*
* *

Medeni dünyanın hiçbir yerinde borç için hapis yoktur. İnkılap Türkiye'sinde bunun aksini nasıl kabul edebiliriz? Medeni âlem insanlarına yapılan bir muameleden başkasını Türk milleti neden ve niçin kabul etsin? Eski Romalılarda borçlu borcunu ödeyemezse, ödeyinceye kadar alacaklının esiri olurdu!.. Sonra oradan ilham alan yeni Avrupa hukuku esareti geçici hapse çevirdi; hafifletmeye çalıştı!.. Fakat bugün medeni milletlerin hepsi bundan vazgeçmiştir. Vazgeçeli yarım asırdan fazla oluyor. 20. asrın demokrasisini kendisine dar bulması lazım gelen Türk İnkılabı nasıl 19. asra dönebilir?

---

* *Halk Dostu*, 20 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 17, s.1.

İrtica yalnız şeriat istemek değildir. Bugünkü medeniyetin icaplarından dönmek de irticadır.

Fakat Türk milleti buna müsaade etmeyecektir.

Avrupa'da tatbikine lüzum görülmeyen, insani ve hukuki olmadığından dolayı bırakılan hapis usulü Türkiye'de neden tatbik edilsin? Türk milleti buna niçin layık görülsün? Avrupa'da herkes doğru da, bizde herkes yalancı, dolandırıcı mı? Asla!.. İcra Kanunu tatbikata gireli bir seneden fazla oldu. Buhran nazara alınmak şartıyla tahsilatın hapis zamanından az olmadığı görülecektir. Türk milleti dünyanın en namuslu, en asil bir ırkıdır. Borcuna onun kadar sadık bir milleti yeryüzü görmemiştir. Bunu yabancılar bile tasdik ediyorlar.

O halde bizim bazı tüccarlarımıza ne oluyor ki?.. Üç beş tefecinin, bir iki faizcinin keyfi için millet hapsedilemez; edilmeyecektir.

2.000 sene evvelki Roma kafasıyla, bir asır evvelki medeniyetin görüşleriyle inkılap Türkiye'si idare mi olunacak?.. Hiçbir vakit...

*
* *

Unutmamalıdır ki, hapis iade edilirse, Lozan Antlaşması icabınca yabancılara tatbik edilemeyecektir. O vakit bir yabancıdan alacaklı olan Türk onu hapsedemeyecek, fakat yabancı alacaklı olursa, Türk'ü hapsedecektir. Buna hangi vicdan tahammül edebilir?!.

Fethi Bey bir gün Meclis kürsüsünde sol muhalefet yapayım derken bir soru sormuştu: "Devlet borcu için hapis dururken, şahsi borç için hapsi kaldırmak doğru olur mu?" Bu soruya dünya güldü. Çünkü halli lazım gelen esas mesele şuydu: "Borç için hapsi çağdaş medeniyet zihniyeti, hukuk anlayışları kabul eder mi, etmez mi?" Etmediğinde şüphe yoktur. O halde borç için hapsin kaldırılmasından değil, hâlâ devlet borcu için hapis bulunmasından şikâyet etmek lazım gelirdi. İki gözü kör bir adam tasavvur edelim. Bunun körlüğü üzücü bir vaziyettir. Bir hekim gelir de onun gözünün birini iyi ederse, hekime "Mademki ikincisini açamadın, açtığını da kör et" mi diyeceğiz!.. Bu da onun gibi bir şey... Devlet borçlusu için hapis vardır diye şahıs borçlusu için hapsin iadesini değil, birincisinin de kaldırılmasını ısrarla istemek lazımdır, ısrarla...

Türk milleti ne şahsa ne de devlete borcundan dolayı hapsedilmemelidir. Borç için hapis düşünecek değil, fakat milleti şahıslara borçlandırmayacak bir devre gitmekteyiz.

Hırsızlar Kim?![*]

"Kalbim
kanlı bir bayrak gibi çarpıyor,
ÇAR-PA-CAK!!"[1]

Halk Dostu'nun neşriyatı üzerine ortalığı bir meraktır aldı: Hırsızlar kim?! Herkes bunları bilir gibidir. Listeye lüzum yoktur. Memleketi kasıp kavuran bir hırsızlar çetesi vardır. Çete kollara ayrılmıştır. Bunların arasında eski sarıklılardan, sarıksızlardan şefler vardır; Türklükleri ellerindeki nüfus tezkerelerinden ileri geçmeyen elebaşıları vardır. Hele bunlar. Hele bunlar! Serbest Fırka[2] hükümeti ele alacak diye oraya can atanlar arasında azılı hırsızlardan birkaç tanesi görüldü. Bunlar cambazlıkta o kadar marifet gösterdiler ki, namus erbabını bile hırsızlıkla ithamdan korkmadılar; utanmadılar!.. İsim bilmeye hacet yoktur. İşin esası şudur:

- Hırsız var mı?
- Var!..
- O halde ne yapmalı?
- Millet müteyakkız olmalı, hükümet de amansız mücadeleye koyulmalı.

* * *

* *Halk Dostu*, 21 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 18, s.1.

1 Nâzım Hikmet, "Kalbim", *Bütün Şiirleri/ 835 Satır (Şiirler 1)*, Yapı Kredi Yayınları, 7. Basım, İstanbul, Şubat 2011, s.160-161. (Y.N.)

2 Serbest Cumhuriyet Fırkası. (Y.N.)

Şimdi hırsızlar çetesinin ayrıldığı kolların bir taksimat planını çizebiliriz:

1) Bazı yabancı mali müesseseler.

2) Bu müesseselerin adamları. Bunların çoğu öz Türk değildir.

3) Devletin nüfuzunu gizli gizli kullananlar.

4) Dalavereciler, rüşvet alanlar, rüşvet verenler.

5) Şantajcılar.

6) Haysiyet, şeref bezirgânları.

7) Adi sokak hırsızları.

Hemen şunu kaydetmeliyiz ki, birinci hırsız kolu ile yedinci arasında fark yoktur. Yalnız birincisi sonuncusundan daha güçlüdür. Milletin bu kollarda çalışanları keşfedebilmesini kolaylaştırmış olmak için çetenin meşgul olduğu işlerden bahsetmek faydalı olur: Birinci kol memleketimizden büyük ölçekte para kaçırır; paramızın kıymetini düşürmeye çalışır; düşürür. Yabancı memleketlerde iktisadi, mali vaziyetimiz aleyhinde söylentiler çıkartır. Millet, devlet, hükümet aleyhinde yazılar yazdırır, propaganda yaptırır. Paramızı indirir, çıkarır. Aradaki milyonlar farkını millet zararına çalar. Son alınan mali tedbirlerden [dolayı] bu kol bugünlerde biraz sıkıntıdadır. Hatta bunlar içinde inkılabın ismini bile değiştiremediklerinden birisi kendisine verilen emaneti çalmak üzereydi de hükümetin teyakkuzu bu tüyler ürpertici hırsızlığın önüne geçti. İkinci kol birincinin şebekesidir. Onun hesabına soygunculuk yapar. Memleketin ta içerilerine kadar işler, her işini gördürmeye çalışır. Çalar, çalar... İstanbul'da şöyle bir dolaşılırsa, şehit dullarının, yalınayaklı Türk öksüzlerinin alınteri sızan kâşanelere[1] rastlanır.

Üçüncü kol kendisine payeler verir. Sefaret kapıları önünde dilenir. İhracat vesikaları toplamaya teşebbüs eder. Harbi Umumi'nin vagon hırsızları gibi... Bunların hükümet kapısından kovuldukları halde yine kertenkeleler gibi yapıştıkları, sureti haktan görünerek bar bar bağırdıkları görülmüştür.

Hükümet bunları memnun edebilmek için dileklerini kabul etmelidir. Yoksa kıyameti koparırlar. Hemen aleyhtarlığa geçerler. Dördüncü kolun büyük çoğunluğu yalnız nüfus tezkereleri Türk olanlardır. Orta ölçekte para kaçırırlar. Paramızı düşürüp indirmekle ceplerini doldururlar. Memleketin şerefiyle oynamak isterler. Devlet memurlarına yanaşırlar, rüşvet teklif ederler, bozmaya çalışırlar. Başaramayınca bin bir iftiralar, bin bir isnatlarda bulunurlar. Bunlar bıçaklarını ağzına kıstırmış eşkıyalardır. Bir numaralı kolun başarısına yardım ederler. Bu yardımlarına karşılık bir numaralı kol onlara kredi açar; krediyi isteyen öz Türk ise, kapılarını yüzüne kapatır...

---

1 Kâşane: Büyük, görkemli ve çok sayıda cam kullanılarak yapılmış köşk; saray; konak. (Y.N.)

Birden dördüncüye kadar saydığımız kolların mühim işlerinden biri de mesela devletçe milli, iktisadi bir müessese kurulacak, bir şey alınacak, bir teşkilat yapılacak mı, hemen faaliyete geçmek, kendilerine büyük payı çıkarmaya teşebbüs etmektir. Tabii bu paylar milletin kesesindendir. Beş, altı, yedi numaralı kollar izaha değmez. Pek malumdur.

*
* *

Zaman zaman bu hırsızlardan bazıları bileklerinden yakalandı; kanunların hükmüne teslim olundu. Yine yakalanacaklardır. Şüphe edilmemelidir. Çok yakındır. Bu akıbet hırsızlara mukadderdir. Saati çalıncaya kadar *Halk Dostu*'nun işi gücü bunları nefes aldırmaksızın koşturmak olacaktır. Hırsızlar izlerini kaybedemeyeceklerdir. Er geç teslim olacaklardır. Şaka zannettikleri Türk İnkılabı onların bileklerine kelepçeyi vuracaktır. Bu kelepçe bir daha açılmayacaktır. Mahşer yerinde bile!..

Halk Dostu hırsızlarla millet karşısında boğuşacaktır. Çok ıstırap çekecektir. Tıpkı çarmıha gerilmiş adam gibi... Çünkü çete, elleri kamalı sokak hırsızlarından da fazla kötüdür. Fakat bundan ne çıkar ki?!. Istırap çekmemesi lazım gelen varlık Türk milletidir.

Türk milleti sağ olsun.

Halk Dostu

Milletin Acısı*

Tütün alıcılarının ardından yırtık pırtık elbiseleriyle pabuçsuz adamlar koşuşuyorlardı. Bunlar yalvara yakara tütünlerini satmak isteyen öz Türk çiftçileriydi!.. Kuşadası'nın sessiz çarşısı bu matemli manzaraya bir tablo oluyordu. Orada, geçen seneler okkası iki liraya verilen tütünün sekiz ve yedi kuruştan, sonra dört kuruştan satıldığını gördüm. İnanmayanlar işin hakikatini mahalli kooperatiften kolaylıkla öğrenebilirler.

*
* *

Günün birinde Alaşehir'den geçiyordum. Ticaret Odası Reisi vagonun penceresine yanaştı. "Tütün on kuruşa gidiyor" dedi. Ben inandım, inandıramadım!..

Bu fiyatların manası şu oluyor: Bir okka tütünün pahası hemen hemen onun dizildiği bir değnek ve sicimlerin değeridir. Tütünün kendi kıymetiyle üreticinin bir senelik ömür ve emek hakkı, işçi masrafları tüccara caba!

*
* *

Bir gün yine Alaşehir'de Sarıkız Maden Suyu'nda oralı çiftçilerle konuşuyordum. Birinci Millet Meclisi'nde arkadaşlık ettiğim bir zatın arazisinin borç yüzünden satıldığını teessüfle, kederle öğrendim. Fakat kaç kuruştan satılmış?! Fakat bunu ben nasıl söyleyebilirim?.. Asıl yürekler acısı burası...

"Kaç kuruştan?" denecek.

---

* *Anadolu*, 12 Eylül 1932, No: 5406, s.1, 3.

Dönümü sekiz kuruş on paradan.

Hatırımda kaldığına göre 3.000 dönüm yer 250 lira kadar bir şey tutmuş. Mal sahibi daha binlerce lira borçlu kalmış. İnanmayanlar işin hakikatini mahalli kaymakamlığından, Alaşehir'in icra dairesinden öğrenebilirler. Bu fiyatın manasına gelince:

Türk çiftçisinin bir dönüm arazisinin kıymeti bir paket on kuruşluk yirmi sigara pahasını bile tutamıyor!..

Bir dönüm toprak, on kuruşluk bir paket yirmi sigaranın kıymetinden aşağı!..

Bir dönüm toprağın ne olduğunu belki bilmeyenler vardır. Bir dönüm 1.600 metrekare demektir!..

Günün birinde Menemen'i ve birkaç köyünü ziyaret ettim. Parasızlık o kadar artmış ki, bazı kimseler tavuklarının yumurtlamasını bekliyorlarmış. Çünkü öteberilerini yumurta trampasıyla tedarik ediyorlarmış. Birkaç yumurtanın ne kadarcık öteberi tedarikine yarayabileceğini anlamak zor bir şey değildir. Yine Menemen'de anlatıyorlardı: Bir belediye tahsildarı istifaya kalkışmış. Sebebi şudur:

Tahsildar, borçlunun evine gitmiş. Kapı açılmış. Birkaç gündür nafaka tedarikiyle şurda burda dolaşan babalarını bekleşen yavrular hemen belediye memurunun ayaklarına sarılmışlar, ekmek aramışlar!.. Memur hiç seslenmeden kapıyı kapamış ve kaçmış, Reise "Ben bu işi yapamayacağım, istifamı kabul et!" demiş.

Bunda şüphesi olanlar meseleyi Menemen'in belediye ve Cumhuriyet Halk Fırkası reislerinden, o zamanki kaymakamından soruşturabilirler.

Bu tablonun da manasını hâlâ "Türkiye'de buhran yoktur, Türkiye'mizin iktisadi vaziyeti her yerden iyidir" diyenler anlasınlar.

* * *

Pazar yerlerine gidiniz, bakınız. Göreceksiniz ki iki sene evvel 70-80 lira eden bir mal 15 liraya, 10 liraya gidiyor. Sonra koşulmuş bir yük arabası atıyla, takımlarıyla, koşumlarıyla, her şeyiyle 26 liradır. Bunun yalnız tekerlekleri 30 lira eder. Kazalarda bir metre duvar 40, nihayet 50 kuruşa yapılıyor. Bir işçi bir günde azami bir buçuk metrekare yapabilir. Bu Türk oğlu 50-60 kuruşla ortalama üç kişi bakacaktır! Ekmeği mi, ilacı mı, evi mi, elbisesi mi, yoksa pabuç masrafı mı?

Geçen sene buğdayın okkası Konya'da 60 paraya kadar satıldı. Bunun acılığını bütün bir ömür kızgın güneş altında hayatını kazananlar bilir.

* * *

Belli başlı ihracat eşyamız olan üzüm ve incirlerimizin hali de meydanda. Bu şartlar altında öz Türk çiftçileri, Türk halkı üç-dört sene evvelki iktisadi şartlara göre girdikleri borçları nasıl ödeyecekler? Sonra da nasıl geçinecekler, nasıl yaşayacaklar?! Kazanamıyor ki ödesin. Belki "varını yoğunu satsın, borcunu ödesin" diyenler bulunacak; fakat malı mülkü para etmiyor; alan da yok. O halde ne yapsın? Canını mı versin? Ne yapmalı ki işe şöyle böyle bir çekidüzen verilebilsin? Ne yapmalı? Bunu yarınki yazımıza bırakıyoruz.

*
* *

Hiç korkmadan açık söylemek, fenalıkların önüne geçecek en tesirli çaredir. Bunda şüphe edilmemelidir. İhtilali yapan büyük partinin prensipleri bunu emrediyor. O, çiğ yemedi ki karnı ağrısın. Hakikatleri ortaya dökmek; kötümser olmak, ümitsizliğe düşmek, hele memleketi zayıf göstermek demek hiç değildir. Zayıflık, saklamaktır.

Türk milleti bütün bu acılar içinde bugünün de, yarının da hâkimidir.

Mahmut Esat

Ne Yapmalı?..*

\- 1 -

Memleketin acılarını olgular halinde saya saya bitiremeyiz. Dünkü yazımızın çerçevesi içine sığdırmaya çalıştığımız bazı hadiseler, inanabiliriz ki büyük dertlerin yanında devede kulak kabilinden şeylerdir. Biz, onları, hakikatlerin acılarını gözlerde belirtmek, gönüllere ve vicdanlara canlı bir şekilde sindirmek için andık...

Kısaca hatırlatalım ki, İzmir, Muğla ve havalisi tütüncülerinin hali neyse, Samsun ve Trabzon'dakiler ondan daha mesut değildirler. Belki daha berbattırlar. Üç ay kadar evvelisi oraların resmi ve gayriresmi teşekkülleriyle, çiftçileriyle yaptığım yazışmalar yanımdadır. Lafı uzatmamak için bunları yazmaktan vazgeçiyorum.

Adana pamukçuları, afyon üreticilerimiz, mahallerinden aldığım elimdeki resmi vesikalara göre aynı haldedirler. Kim bilir oraların bizim gözlerimizden ırak kalan öz Türk çiftçileri, öz Türk işçileri yokluğun nasıl dayanılmaz acılarıyla pençeleşmektedirler. Her halde görüşüp konuştuğum mebus arkadaşlarım bu hususta benimle mutabıktırlar. Bir kere söyletiniz de, sonra dinleyiniz ve düşününüz!..

*
* *

---

* *Anadolu*, 13 Eylül 1932, No: 5407, s.1-2; 14 Eylül 1932, No: 5408, s.1-2.

Görülüyor ki, Cumhuriyet Halk Fırkası vaziyeti kavramakta, düşünmektedir. Hakikatler Fırka'nın meçhulü değildir. Çünkü fırka soyut bir kavram demek olmadığı gibi, "Hasan Bey, Mehmet Bey, Tahsin Bey, Veli Bey"lerden meydana gelen, bu dört-beş kişinin görüşlerinden, anlayışlarından ibaret bir teşekkülcük de hiç değildir. Pek basit bir hakikati tekrarlamayı faydasız bulmuyoruz ki, Cumhuriyet Halk Fırkası Türk milletinin 300 küsur mebusuyla bütün bir Türkiye camiasının ezici ve muazzam çoğunluğudur. Hatta bana geliyor ki, -fakat muhterem muhaliflerim hoş görsünler- bazı ufacık ufacık farklar bir yana bırakılırsa, Türkiye'de yaşayan öz Türklerin hepsi Cumhuriyet Halk Fırkası'nı ifade ederler; gönülde de, dilekte de, duygularda da...

Denecek ki, bunların içinde birbirinden hoşlanmayanlar, birbirini kıskananlar vardır. Olabilir. Belki!.. Lakin bizim böyle dedikodularla uğraşmaya ne davamız ne de vaktimiz müsaittir.

Biz, bütün engelleri kırarak idealin ardı sıra yürüyen öz Türk kafileleriyiz.

***

Bu başlangıçtan sonra asıl tespit etmek istediğimiz nokta şudur: Hadiseler, insanlar ve bunların vekilleri mebuslar, iktisadi vaziyetin ümitsizliğinde değil, fakat dayanılmaz bir hadde vardığında müttefiktirler. Şu kadar ki, bu hakikate muhalif ufacık tefecik zümreler bir yana konulmalıdır. Zira gündüze karşı bakıp da "Hayır efendim, bu gündüz değil, gecedir" tezini yürütenlere ne denebilir ki?

Olsa olsa "Geceler size hayrolsun!.." denir.

***

Lafın kısası, iktisadi vaziyetin vahimliğinde biz Türk milletinin fikirlerinde hemen hemen birlik görüyoruz. Hadiseler bu görüşteki isabeti teyit ediyorlar. O halde ne yapmalı?

Her halde bir şey yapmak, şimdiye kadar almakta gecikilen tedbirleri bir ayak evvel tatbikata koymak lazımdır. Hakikatlere karşı ayak diremek bir inat olur ki, günü gelir, kendisini büyük zararlarla ödetir. Memleket hesabına, millet hesabına böyle bir inada bu Türk topraklarında kimsenin hakkı yoktur; olamaz ve olmayacaktır.

***

İtiraf ederiz ki, memleketimizin bugün geçirmekte olduğu büyük iktisadi ıstırap, bölgesel, yani yalnız Türkiye itibariyle ele alınabilir hadiselerden değildir. Bu, dünyayla alakadar bir meseledir. Onun için Türkiye iktisadiyatının normal bir hale girmesi, her halde dünyanın iktisadi vaziyetinin nizamlaşmasına bağlıdır. Şimdi yapılacak şey, -belki de dünya çapında toplumsal ve siyasi bir ihtilalin alametlerinden olan- halihazırdaki buhranın -bitinceye kadar- acılarını dayanılır bir hale getirecek bazı radikal işlerdir.

Ne gibi ve nasıl işler? Memleketin iktisadi bünyesi incelenince bunlar kendiliğinden anlaşılır: Milletimizin yüzde 95'i çiftçidir; üreticidir. Bunun hemen hepsi borçludur. Bunlar, bugünkü değil, fakat üç-dört sene evvelki iktisadi şartlara göre borçlanmışlardır. O vakit bir ağıl sahibi, kuzusunu 11 liraya satıyordu; bugün iki ila üç liraya satıyor. O vakit tütüncü tütününü iki buçuk liraya satıyordu; bugün dört kuruşa kadar satıyor. O vakit incirci incirini 35-40 kuruşa kadar sattı; bugün on kuruşa satıyor. Pamukçu, buğdaycı, afyoncu, hepsi bu vaziyettedir. Üç-dört sene evvelki kazançlara güvenerek borçlanan üreticilerimiz şimdiki mahsul kıymetlerine göre dünkü borçlarını değil, bu borçlarının faizlerini bile ödeyemezler. Malları mülkleri para etmeyince kendilerini mi satsınlar? Canlarını mı versinler?!.

Hal gösteriyor ki, bugünkü iktisadi şartlar altında alacakları tahsil etmek fiilen mümkün değildir; o kadar ki, varını yoğunu yok pahasına verse bile. O halde ne yapmalı? Alacakları bağışlamalı mı? Hayır! Zaten bunu isteyen yok. Yapılacak şey, sadece borçları taksite bağlamaktır. Bu birinci hamle. İkinci hamle de faizleri, hatta daha sonraları borç verilen sermayenin anasını günün para kıymetine göre düşürmektir. Zira dört sene evvelki 1.000 lira bugünkü birçok alışverişlerde 200 lirayla ifade olunabilir. Bunu Bulgaristan, Romanya, Yunanistan yaptı. Almanya daha ileri gitti, Doğu Prusya çiftçilerini arazi sahiplerine icar vermekten affetti. Borçlar taksite bağlandığı gün buhranın ıstırabı dörtte üç hafifler. Buna inanabiliriz. Çünkü bugünün asıl dayanılmaz acısı mahsullerin ucuz gitmesi değil, bu ucuzlukta borç ödemek belasıdır.

Borçlar taksite bağlanacaktır. Er geç alınacak bu tedbirleri geciktirmekte mana yoktur. Zaten fiilen iş bu sahaya dökülmüştür. Şimdi yapılacak iş bunu hukuklaştırmaktır. Böyle bir tedbir itibarı bozar diyorlar. Hayır! Bilakis artırır. Bu mesele üzerinde yarın da duracağız ve düşünebildiğimiz diğer çareleri göstermeye çalışacağız.

- 2 -

Borçları taksitlendirmek zarureti katidir. Bu, hadiselerin, fiiliyatın icaplarıdır, kanunudur. Taksitlendirmek itibarı bozmak şöyle dursun, onu kuvvetlen-

direcektir. Asıl itibarı bozan, bugünkü vaziyettir. Bir memleket ki orada tüccar, çiftçi her gün ödeme emirleri, protestolar alırlar, ev eşyaları, bakırları, gelinlerin çeyizleri, malları mülkleri mezada çıkar, mahkemeler harıl harıl iflas kararları verirler, yine bir türlü borçlar ödenemez, böyle bir yerde kredi yükselir mi? İşte bu, bizim bugünkü halimizdir. 70 bin lira eden bir binanın İzmir'in içinde 7.000 liraya gittiğini şu satırları yazarken bana gösteriyorlardı. Üstelik sahibi yine borçlu kalmış... Günah değil mi? Piyasalarda itibarı artırmak yolu bu mudur? Yani en insafsız murabahacı, tefeci faizlerinin yapmaktan âciz kaldığı zulüm devlet eliyle mi yapılmalıdır? Bütün bunlar kâfi gelmiyormuş gibi, bir de İcra Kanunu hükümleri sertleştirildi. Az kalsın borç için hapis de iade olunacaktı. Bunu liberal geçinen bazı gazetelerle birçok tefeciler candan istedilerdi!.. Yoksa 20. asırda kredinin ilkçağdan kalma tedbirlerle mi tesis olunabileceği düşünülüyor?!..

Bugün varı yoğu satılan bir kimsenin yine borcunu ödeyemediği meydandadır. Bunun bin bir misali vardır. Bu şekilde hem var yok elden gidiyor hem de kâinat borçlu kalıyor. Fakat anlamıyoruz, herkesin itibarı, piyasanın emniyeti böyle usullerle mi takviye olunur?!.

Buna "evet" diyebilmek için, insanın kendisini dünya karşısında gülünç bir hale koyması lazımdır. Faraziye halinde bir mantık silsilesi yürütelim: Mahsullerin, malların mülklerin kıymeti sıfıra inseydi, itibarı, krediyi tutacağız diye yine hacizlere, yine satışlara devam edilecek miydi? Yine mahkemelerden harıl harıl iflas kararları istenecek miydi? Buna "Hayır!.." denecekse, o halde bugün borçları taksitlendirmekten neden çekiniyoruz?..

Malın mülkün kıymeti henüz sıfıra inmediği, üç sene evveline oranla kıymetlerinden ancak yüzde 80 kaybedebildikleri için mi?!. Tedbirler, kıymetlerin sıfıra indikleri güne mi ertelenmeli? Fakat öyle bir günde alınacak tedbirin de kıymeti sıfır olacaktır!.. Dünya buhranı münasebetiyle iki seneden beri Avrupa'da, Amerika'da birçok eserler yayımlandı. Bunların hemen hepsi, büyük felaket geçinceye kadar iflas hükümlerini az çok uzatacak, borçları taksitlendirecek, icabında paranın da dünkü ve bugünkü alım kuvvetine göre, borçları ve faizlerini indirecek kararlar, kanunlar tavsiyesinde ısrar ediyorlar ki, çok doğrudur.

Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Almanya bunu yaptı. Niçin oralarda itibar kaybolmadı?!. Bilakis, mahsul fiyatlarındaki devamlı düşmelere rağmen, oralarda ıstırap bizimki kadar artmış değildir. Çünkü alacaklının parmakları borçlunun gırtlağında değildir. Borçlar taksitlendirilirse kimsenin malı mülkü satılmadan alacaklı vaktiyle verdiklerini geri almak imkânını bulacaktır. Böylelikle iki tarafı da kollamak mümkün olacaktır ki, bu, Cumhuriyet Halk Fırkası gibi ılımlı devletçi bir partinin belli başlı müdafaa edeceği büyük işlerdendir.

Hükümet, Parti'nin prensiplerini yerine getirmekle manasını ifade edebilir. Borçların taksitlendirilmesini isterken biz, hem milletin dileklerine hem Cumhuriyet Halk Fırkası'nın prensiplerine hem de bugünün iktisadi icaplarına tercüman olduğumuza inanıyoruz. Bu kadar icaplara hükümetin mutlaka uyması lazımdır. Borçların taksitlendirilmesi yalnız şahıslarla sınırlı kalamaz. Bunun kapsamına bankalar, memleketimizde mevcut her türlü müesseseler alınmalıdır. Aksi hal çok büyük haksızlıklara sebep olur. Yalnız bu kadar da değil, bilhassa dahilde iktisadi ve mali dengeyi allak bullak edebilir. Taksitlendirme prensibinden yalnız vergiler hariç kalacaktır; o kadar. Şurasını ehemmiyetle hatırlatalım ki, buhrandan etkilenen devlet hazinesi, şahıslara olan borçlarını -taksitlenlendirmek şöyle dursun- ertelemiştir. Devlet hazinesi bunu yapmak zorunda kaldığı bir günde fertlerin vaziyetini nasıl ihmal edebilir?!. Taksitlendirme itibarı bozuyorsa, bütçe kanunu icabınca devlet borçları hakkında tatbik olunan erteleme devlet kredisini ihlal etmez mi?! Bu da gösteriyor ki böyle bir şey varit değildir. O halde hem alacaklıyı hem de borçluyu koruyacak, aynı zamanda itibarı kuvvetlendirecek olan taksitlendirme kararı, kanunu çıkarılmalı, ortalığın şu dayanılmaz ıstıraplarına az çok bir sükûn verilmelidir.

*
* *

Biz tedbirlerimizin başında taksitlendirmeyi görüyoruz. Fakat hepsi ve her şey bu değildir. Bugüne kadar tatbik edilen sistem etrafında durmak ve esaslı bir surette düşünmek lazımdır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın iktisadi esasları malumdur. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ılımlı devletçiliğini biz devlet müdahaleciliği şeklinde anlıyoruz. Bu, bugünkü medeniyet dünyasına hâkim olan bir prensiptir. Şu kadar ki, bunun tatbikatında sınır ve kapsam gelişigüzel olamaz. Gelişigüzel bir arzu, bir anlayışla bu yüksek prensip semerelerini veremez. Meselenin düğümlerinden birisi budur. Yeni İktisat Vekilimiz ve muhterem mebusumuz Celâl Bey[1] bu inceliği iyi anlamış devlet erkânımızdandır. Bu hususu gözden uzak tutmayacaktır. Tamimlerinden de anladığımız budur.

*
* *

Öz Türk işçilerine iş bulmayı, onları yoksuzluktan korumayı, buhranın acılarına hayli sükûn verecek çarelerden sayıyoruz. Ortaya koyduğu büyük tezin eksikleri ne olursa olsun, Karl Marx gibi bir iktisat dâhisi buhranların belli başlı sebeplerini amele ücretlerindeki düşüklükle, üretici kazançlarındaki düşüşle izah ediyor. Çünkü bu hal, büyük amele ve üretici kitlelerinin alışveriş kabiliye-

1 Celâl Bayar. (Y.N.)

tini kaybettiriyor. Derhal kesatlık başlıyor. Birbirine zincir halkaları gibi bağlı bütün işler duruyor.

Tüccarlarımızı, sanat erbabımızı, vapurcularımızı teşvik etmek, faaliyetlerine mâni usulleri kökünden kazıyarak yok etmek lazımdır. Müşkülat tamamen yok edilmelidir ki, bunlara emniyet ve itimat gelsin. Makul tereddütlerine yol açan her şeyi devirmek zarureti vardır. Hükümetle beraber bilhassa bunların faaliyeti mallarımıza pazar ve tüketici bulacaktır.

*
* *

Borçları kolaylıkla ödemek bahsinde paramızı düşürmeyi düşünenler, hatta yazıyla teklif edenler de var. Bunun lehinde de, aleyhinde de çok söylenebilir. Biz bu mühim ve karmaşık teklifi bugünün acil işlerinden görmüyoruz. Harici, iktisadi, mali vaziyetimizde doğuracağı tehlikeyi, faydasından fazla bulur gibiyiz. Her halde çok düşünülmesi lazım gelen bir mevzudur.

*
* *

Son sözlerimiz şudur: Türkiye'nin yüzde 95'i tefecilerin elinde Mısır firavunlarının kamçı darbeleri altında piramitleri yükselten esirler gibi inliyor. Bu yetmiyormuş gibi, alacaklıların, bankaların baskısı altındadır. Bu şartlar içinde hayat ve varlık borcu olan devlet vergilerini çok zorlukla ödeyecektir. "Borçları taksitlendirme kanunu" bugünün bir devlet ve bir rejim meselesidir.

Mahmut Esat

Yananların Hakları*

Bir haksızlık var ki, bu er geç ödenecektir, ödenmelidir. Yananların haklarını müdafaa etmek istiyoruz. Biliyoruz ki, Rumeli'den Türkiye'mize hicret eden kardeşlerimize yabancı elinde bıraktıkları mal ve mülklerinin karşılığı burada verildi. Bu meyanda belki bazı yolsuzluklar oldu. Dağıtımdan birçok kimseler mağdur kaldı. Mesela layık olan almadı da, olmayan aldı. Dağıtım başka usullerle daha muntazam, daha doğru olabilirdi. Neyse, buralarda durmak artık faydasız ve manasızdır. Şimdi ortada bağıran bir hak var. Bu, yerlilerin yanan mülklerine karşılık bir şey alamamış olmalarıdır. Zaman olur ki, bunu, bu vaziyeti düşündükçe içimde kıpkızıl bir kıvılcımın beni cayır cayır yaktığını duyarım. Bir an için de hep beraber düşünelim:

Analar, babalar var ki, bir oğlunu, üç oğlunu, dört oğlunu bu toprakların ve bu toprak üstünde yaşayan bütün bir milletin hürriyeti için verdiler. Sonra onları büyüttükleri, yetiştirdikleri yuvalarının, bu son aziz hatıralarının da düşman eliyle yakılıp kül edildiğini gördüler. Şimdi onlar, evlatsız, evsiz barksız sürünüyorlar. En aşağısı sıkıntı ve ıstırap içinde ömürlerinin son günlerini bekliyorlar. Büyük kurtuluş kavgalarında varlıkları ateşler içinde yok olanlar da var. Kurtuluş günlerinden onlara son kalan hatıra damla damla gözyaşlarıdır. Yürekleri kurtuluşun sevinçleriyle çarpıyor; fakat gözleri yokluk acısının yaşlarıyla doludur. Hür Türk vatanının bu mesut anlarını onların evlatlarının, onların varlarının yoklarının feda edilmesi pahasına yaşıyoruz. Ben onların gözyaşlarını silecek mendili arıyorum. Bu mendil, haklarının verilmesidir.

Günün birinde Silifke hapishanesini teftiş ediyordum. Yetmişlik bir ihtiyarı sıraya dizilmiş katiller arasında görünce hayret ettim.

---

* *Anadolu*, 15 Eylül 1932, No: 5409.

- "Cezan nedir?" dedim.

Önüne baktı. Sonra yüzüme baktı. Yine gözlerini yere dikti.

- "Söyle cezan nedir?"

- "Cezam yok. Borç için buradayım. İki oğlum vardı. Biri Çanakkale'de, birisi de İstiklal Muharebesi'nde şehit oldu. Yatacak, barınacak yerim kalmadı. Köleleriniz sağ olsaydı beni burada bırakmazlardı" dedi. Vatanın bu ihtiyar babasının gözlerine baktım, kıpkırmızı olmuştu. Fakat yaş akmıyordu. Gözyaşlarını o günün Adliye Vekiline dökeceğine, içine döküyordu.

- "Senin iki kahraman şehit oğlun benim kölem değil, bu memleketin sahipleri ve efendileridir. Şimdi ben senin oğlun olayım. Buradan çık" dedim. İhtiyarın borcu verildi, çıktı. Hapishanenin merdivenlerinden inerken, baktım omzunda bir yırtık çuval, elinde bir sukabağı vardı. Köpeğin bile ısıramayacağı kadar sert ekmek parçalarını işte bu kabağın içinde götürüyordu. İki şehit babasının son günleri böyle geçecekti.

Bir gün Selçuk istasyonunda dolaşıyordum. İbrahim Efendi isminde bir Türk vatandaş yanıma geldi. Bu zat üç oğlunu bu memleket yolunda şehit verenlerdendi. İhtiyar, nafakasını kazanmak için titrek elleriyle berberlik yapmaya çalışıyordu. Yunanlılar dükkânını yakmışlar, şöyle böyle yeniden yapmış. Şimdi de dükkân bir yatırın kabrinin kenarına değmiş imiş. Evkaf bunu yıkacakmış. Himayesini istiyordu.

Bu üç şehit babası yokluk içinde bir iki sene evvel öldü.

Şimdi sayıya gelmez ve bu memleket yolunda dul kalmış nice kadınlar, kimsesiz kalmış nice ihtiyarlar, hâlâ gözyaşları dinmeyen öksüzler, vaktiyle zengin olup da servetinin ateşlerin içinde kül olmasından fakir düşen nice vatandaşlar var ki, çok değil, fakat millet uğrunda yanan yerlerini istiyorlar. Bu, onların haklarıdır. Bu hakların onlara teslimi bir vatan borcudur. Hiç değilse mübadil kardeşlerimiz kadar. İstiklal Muharebelerinden dönmüş kahraman malul gaziler tanırım ki, millet uğrunda memleketlerine kolsuz bacaksız döndükleri zaman mallarını mülklerini de yok olmuş gördüler. Bunların sürünmesi reva mıdır?

Gözlerimde Türk milletinin bütün bir düşman dünyaya karşı açtığı hürriyet kavgalarının dumanlı günleri yükseliyor. Kulaklarımda zulmün sesini boğan Türk toplarının velveleleri var. O günün büyük adsızları bugün elsiz, bacaksız, elleri böğründe kalamazlar.

Memleketimizden gidenlerden artmış pek çok yerler vardır. Bunlar şu veya bu bankaya mülk olarak verilmezden evvel, varları yokları yananlara verilmelidir. Halihazırdaki mevzuat, usuller buna müsait değilse, yeni bir kanun çıkarmak zor bir şey değildir. Hatalardan dönmek lazımdır. Bu vatan ve vicdan borcunun yerine getirilmesi, memleketin mukadderatına bugün de, yarın da hâkim olacak olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilk işleri sırasında olmalıdır.

Mahmut Esat

Milletin Hali!*

(İzmir Ticaret Odaları Kongresi'nde Bir Münakaşa Münasebetiyle)

\- 1 -

Buldanlı Mustafa Bey: Çiftçiler borç içinde kıvranıyor, üreticiler borç altında çiğnendikçe çalışmaya imkân bulamayacaklardır. Birçok medeni devletlerde olduğu gibi bizde de borçlar taksitlendirilmelidir; faizler affedilmelidir.

Vali Paşa: Rica ederim! Devamlı "erteleme, erteleme" diye Ziraat Bankası felce uğratılacaktır. Bu gibi taleplerin bir sınırı olmalıdır! Uzun vadeler, uzun ertelemeler diyelim ki, hükümet buna bir çare düşünsün. Ve tabii hükümet düşünür!

Buldanlı Mustafa Bey: Bendeniz Ziraat Bankası'ndan değil, tefecilerin, faizcilerin alacaklarından bahsediyorum. Köylünün borcu yalnız Banka'ya değildir. Harice de çok borcu vardır.

Vali Paşa: Arkadaşımın bahsettiği bu borç köylünün hariçteki borcudur ki, bu, hakikaten Banka'ya olan borcunun çok üzerindedir. Bu hususta Büyük Kongre'ye malumat arz edelim ki bu iş orada dahi ehemmiyetle konuşulsun.

Netice: Keyfiyetin Genel Kongre'ye arzı uygun görülmüştür.

*
* *

* *Anadolu*, 21 Eylül 1932, No: 5414; 22 Eylül 1932, No: 5415.

Yukarıya naklettiğimiz münakaşa, dün Ticaret Odaları Kongresi'nde cereyan etmiştir. Görülüyor ki, genç Türk delegelerden birisi milletin acılarına parmağını basmış, acı hakikatleri sesi çıkabildiği kadar bir acılıkla bağırmaya çalışmıştır. Şu küçük münazara bize bir kere daha anlattı ki, hayır gençlikten gelecektir. Gençliğin muvafakati de, muhalefeti de samimiyet hamuleleriyle yüklüdür. İhtilal'in büyük eserlerine, Cumhuriyet'in yarınına emniyetle bakabiliriz.

*
* *

Genç delegeye verilen cevap muhtevası, küçük zıtlıklar göstermekle beraber, esas itibariyle onun fikirlerini teyit ve takviye etmektedir. Netice şudur ki, cevap sahibi, gerek Ziraat Bankası, gerek şahsi alacakların uzun vadelerle ödenmesi lüzumunda genç hatiple mutabıktır. Aradaki fark faizlerde kalıyor gibi...

Yalnız bir noktacığa işaret etmeliyiz ki, delege bey borçların ertelenmesinden değil, genel olarak ve mutlak bir surette taksitlendirilmesinden bahsediyor. Fakat bir aralık bundan vazgeçer gibidir. Talebini hususi borçlarla sınırlamak ister gibidir. Bunu yapmayacak, güzel fikirlerinde ısrar edecekti. Gençliğe yaraşan, samimiyetle inandığı bir şeyden ne pahaya olursa olsun dönmemektir. Bu hali onun biraz da siyasi tecrübesizliğine yorabiliriz. Zira kendisine verilen cevabın ilk cümlesinde, Banka alacaklarının taksitlendirilmesi istenilmiyor gibiyse de, onu takip eden fıkra uzun vadelerle ödemeyi uygun buluyor!.. Zaten zıtlık da buradadır. Neyse, bunları bir yana koyalım. Esasta her iki taraf ve Kongre mutabıktır. Yani borçların taksitlendirilmesinin Büyük Kongre'ye bildirilmesinde. Çok iyi.

*
* *

Taksitlendirme ile ertelemeyi karıştırmamak lazımdır. Erteleme "moratoryum"dur. Bu, borcun belli bir zamandan sonra ödenmesini gerektirir. Taksitlendirme ise, ödeme zamanı gelmiş bir borcun belli vadelerle ödenmesidir. Arada fark büyüktür. Birincisinde bir müddet borçlar verilmeyecek demektir, ikincisinde bunlar, kısım kısım ödenmeye devam olunacak demektir. Birincisi memleketin iktisadi faaliyetinde belki biraz durgunluk yapabilir. Fakat ikinci şekil bilakis bugünkü durgunluğu harekete getirir. Zira halihazırdaki vaziyette kimseden bir metelik almak imkânı kalmamış gibidir. İnanmayanlar tecrübelerine devam edebilirler!.. Denecek ki:

- "Canım malını, mülkünü satarız a..."
- "İstersen canını da al; para etmedikten sonra..."

*
* *

Yunanistan, Bulgaristan, Romanya borçları taksitlendirdi. Almanya daha ileri gitti; Doğu Prusya çiftçilerinin icar borçlarını vaziyet düzelinceye kadar erteledi; yani moratoryum ilan etti. Neden bu devletler bu tedbirleri almayı faydalı buldular? Bunlar bankalarını düşünmediler mi? Alacaklıların haklarını görmediler mi? Bunu yalnız biz mi görüyoruz?! Bana geliyor ki, hem borçlunun hem alacaklının menfaati içindir ki bu devletler böyle hareket ettiler.

- "Nasıl?"

- "Mesele karmaşık değildir. Zira malın, mahsulün kıymeti alabildiğine düşmüştür. Paranın kıymeti çok yükselmiştir. Bu şartlar altında vadesi gelen bir borcu, buhranın ortalığı kasıp kavurduğu böyle bir günde ödemek, yalnız güç olsa iyi, fakat mümkün değil..."

- "O halde ne yapmalı?"

- "Borçları taksitlendirmeli."

- "Taksitlendirilmese ne olur?"

- "Hem alacaklı alacağını alamaz hem de borçlu borcunu veremez."

- "Nasıl?!"

- "Şöyle: Üç sene evvel 1.000 lira ödünç almış bir Türk üreticisini düşünelim. Tütünün okkasını o zaman iki liraya satıyordu. 1.000 okka tütün yapıyordu, 2.000 lira alıyordu. 1.000 lirasıyla borcunu kapatıyordu. Üst tarafıyla çoluk çocuğunu geçindiriyordu. Bu sene başında 1.000 okka tütün ortalama 10 kuruş etti. Bunun tutarı 100 liradır!.. Şimdi üretici şu 1.000 lira borcu neyle ödesin?"

- "'Evini de satarız' diyorlar."

- "70.000 liralık binalar 7.000'e giderken, üreticinin 2.000 liralık evi ne tutar?"

- "300!.."

- "Pekâlâ, 300 buradan, 100 de tütünlerinden aldık, etti 400. Daha 600 kalıyor; bunu neyle ödesin?! Başkalarına, mesela bakkala, ekmekçiye vs. de bir 200 lira borcu varsa, bu geri kalan alacaklılarla bu kara bahtlı borçlu ne yapsınlar?!.."

Varın şimdi bu misali diğer hususlara, incircilere, üzümcülere, koyunculara vs. tatbik ediniz!.. Milletin halinin acılığını o vakit ciğerlerinizin içine kadar duyacak ve yanacaksınız.

Netice şu oluyor ki, evsiz barksız bir alay borçlular kafilesi... Alacaklarını alamamış bir alay boyuna "ödeme emri" çeken alacaklılar.

- 2 -

- "Borçlar belli taksitlere bağlanırsa ne olur?"

- "Yavaş yavaş ödenirler. Hem borçlunun ötesi berisi yok pahasına gitmez, çoluk çocuk sokak ortalarında kalmaz hem de alacaklılar alacaklarını alırlar.

Yoksa bu buhran, tefecilere, faizcilere rahmet okutan bir iki vurguncunun saadetine yarar."

- "Nasıl?"

- "Nasılsa bazı paralanmış adamlar var!.. Şimdi mal mülk para etmiyor. Paranın kıymeti çok yüksek. Şu, bu, bilhassa üretici çok borçlu, malı mülkü mezata çıkıyor. Kimse alamıyor. Alamayınca 100 bin liralık mülk 7-8 bine işte bu vurguncuların elinde kalıyor. İzmir'de bu vakidir. İnanmayanlar icra dairesine, tapu memurluklarına lütfen müracaat edebilirler. Hem bu misale ne hacet, bir dönüm toprağın, yani 1.600 arşın murabbaı[1] yerin, Alaşehir'de sekiz kuruştan satıldığını bilmiyor muyuz?!..

Dahası var: Bugün piyasalarda incir, üzüm düşkün fiyatlarla gidiyorsa, buna belli başlı sebep üreticinin borçlu olması, borçlarını hemen ödemek mecburiyetinde bulunmasıdır."

- "Nasıl?"

- "Bunun da cevabı kolay. Alıcı biliyor ki çiftçi borçludur. Nasıl olsa malını satacaktır. İster istemez namusunu kurtaracak, hapse girmeyecektir. O halde alıcının yapacağı iş bellidir."

- "Nedir?"

- "Malı değerinden olabildiği kadar aşağı almaktır. Buna hangi vicdan dayanır? Yoksa devlet, vurguncuların, kara günlerden istifade edenlerin elinde sıkıntı içerisinde çırpınanların boynuna vurulacak bir satır mı zannediliyor? İhtilali halk için yapan büyük Parti elbette buna meydan vermeyecektir. Veremez de! Asla!..

Bankaları taksitlendirme prensibi kapsamına almamak, yahut yalnız bankaları bu kapsama alarak şahısları istisna etmek büyük haksızlık olur."

- "Neden?!.."

- "Bunun cevabı çok basittir. Taksitlendirme kapsamına yalnız bankalar alınırsa, bunlar mevduatlarını halka ödeyemezler. Yalnız şahıslar hakkında tatbik edilirse, bunlar da bankalara borçlarını veremezler. Çünkü alacaklıların da kısmen olsun borçları vardır. Görülüyor ki, bir tarafı istisna eden tedbir, iktisadi vaziyeti allak bullak edebilir. Bu defa da ortalık iflas edenlerle dolar!..

İktisadi hadiseler birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemezler. Çünkü birbirlerine zincirleme halinde girifttirler. Bu pek basit bir iktisat kaidesidir. Taksitlendirme tedbiri genel olabilir. Tıpkı diğer medeni milletlerde olduğu gibi. Yarım yamalak düşünceler, uluorta tedbirler, büyük ve çetin vaziyetleri önleyemezler.

* * *

1 Arşın murabbaı: Arşının karesi. Yer yer farklılık göstermekle birlikte, bir dönüm 1.600 metrekareye karşılık gelmektedir. (Y.N.)

Bugün Türkiye'den buhranı kaldırmak imkânı yoktur. Bunu biliyoruz. Çünkü dünya çapındadır. Mucize istemiyoruz. Fakat şimdi hüner, ortalığı cayır cayır yakan bugünkü buhran fırınını biraz serinletmektir: Şimdilik borçları taksitlendirmeli, sonra icap ederse dünkü ve bugünkü para kıymetine göre borçları düşürmelidir. Bizce başarının tılsımı budur. O vakit ortalık bir nefes alacak, herkesin malı biraz para edecektir. Çünkü borçlu sıkboğaz edilmekten kurtulacaktır. Bugün memleketi sıkan, mal ucuzluğundan ziyade borçtur. Hele bu borçları yok pahasına giden mahsullerle ödemek!.. Taksitlendirmeyi hadiseler, fiiliyat emrediyor. Bunlar birer kanundur ki dikine gidilemez. Gidenleri çarpar. Nitekim fiiliyat gösteriyor ki borçlar ödenemiyor. Hem borçlu hem alacaklı zarar ediyorlar. Zira yok pahasına giden mal vurguncunun eline düşüyor! Borçlu da alacaklı da meydanda kalıyor!.. Gün gelecek buhran bir neticeye erecek. O gün bunlara lüzum kalmayacak, tabii vaziyete dönülecek. Fakat o güne kadar elden geleni yapmalı, kimseye zarar vermeden acılara sükûn vermelidir.

*
* *

Biz düşünebildiklerimizi söylüyoruz. Türk milleti kârına daha fazla, daha esaslı çarelere başvurmak azminde olanlara yardım ve teşekkür borcumuzdur. Her halde yeni İktisat Vekilimizin vaziyeti iyi bildiğine inanıyoruz. Fakat bu iş aynı zamanda bütün bir genel siyaset meselesidir; hükümetle alakadardır. Vaziyetten asıl o mesuldür. Çareleri araştırmak asıl onun borcudur. Geç kalmayalım. Sefalet tehlikeleri vardır. Bir dönüm toprağın sekiz kuruşa satılması bugünün manasını iyi anlatır. Devletçi bir sistem en büyük başarısını böyle bir günde göstermeye mecburdur. Ve bu mümkündür. Şu anda her milletten kuvvetliyiz. Bu kuvvetin hırpalanmasına meydan verilmemelidir.

Mahmut Esat

Milliyet Diyor ki!..*

Milliyet diyor ki:

"Köylü ve üretici sınıfının bugünkü acıklı vaziyetini cesaretle görmekten korkmamalıdır. Köylü aç değil, fakat mustariptir."

İhtilal partisinin büyük organı ağzından bu hakikati duymak bizim için müstesna bir zevk oldu. Parti'nin en büyük kuvveti, bir gün bile tereddüt etmedik ki, hakikatleri yakalarından tutup bütün çıplaklıklarıyla ortaya koyuvermesindedir. Hakikatler böyle görülmeseydi, Türk milleti yedi milleti ıhdırarak,[1] yenerek bağımsızlığına kavuşamazdı. Hakikatler böyle görülmeseydi, Cumhuriyet olmazdı. Hakikatler böyle görülmeseydi, en radikal işler yapılamaz, bunların sonu getirilemezdi. Büyük Türk İhtilali'nin ateşlerinde yuğrula yuğrula yetiştirilenler, Gazi Şef'lerinden bunu öğrendiler! Bu, yalnız onlar için değil, yarınki öz Türk nesilleri için de kurtuluşun ve yükselişin tılsımı olarak kalacaktır. Bence bu, Büyük Şef'in Türklüğe paha biçilmez armağanları içinde en yükseğidir: Doğruyu görmek ve göz kırpmadan söylemek.

Bu, uzunca bir mazinin, Abdülhamit günlerinin bütün riyakârlıklarını kökünden söküp sahiplerinin yüzüne fırlatan demirden bir prensiptir ki, yeni Türk hayatı işte bunun içinden doğdu; bunun içinde büyüyecek, bunun içinde yükselecektir.

---

* *Anadolu*, 3 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5424, s.1-2.

1 Ihdırmak (ıhtırmak, ıharmak): (Deve için) çökmesini sağlamak; çöktürmek; yatırmak; (argoda) birisinin üzerine çullanarak yere yıkmak, çöktürmek. (Y.N.)

"Korkmadan söylemek!.." öz Türklerin cibiliyeti icaplarındandır. Hele hakikatler uğrunda...

*
* *

Milliyet diyor ki:

"Acaba Cumhuriyet hükümeti şu genel buhran içinde köylünün acıklı vaziyetine karşı sade el ovuşturarak, kollarını bağlayarak sakin ve mütevekkil mi duruyor? Bunu böyle sananlar yeni idareyi ve onu idare eden şeflerin zihniyetlerini bilmiyorlar."

Hükümetimizin, memleketin büyük acıları karşısında el ovuşturmadığını, kol sallamadığını bilenlerdeniz. Belki bilmeyenler de vardır.

Bununla beraber, bize geliyor ki, bugüne kadar buhrana karşı alınan tedbirler, ne kadar radikal olurlarsa olsunlar, son had vaziyeti önleyecek kuvvette değildirler. Şimdi istenilen ve beklenilen tedbirler, bu dayanılmaz vaziyete sükûn verebilecek olanlardır. Bunlar yapılsaydı, dünya buhranının acıları tıpkı birer kızgın şiş gibi üreticinin bağrına batacak bir tehlike halini almazdı. Bugün bağırları yananlar, buhranın topuzu altında sersemleşenler, yoğun kitleler haline gelmektedir. Bugün de pratik ve acele çarelere başvurmak zamanı geçmiş değildir. Nasıl ve ne suretle?

Milliyet diyor ki:

"Köylünün ıstırabının sebebi mahsulünün para etmemesidir; çalıştığı oranda kazanamamasıdır; bütün bunlara rağmen vergisini vaktinde ödemeye mecbur olmasıdır."

Biz bu çok yerinde olan görüşe bir sebep daha iliştireceğiz. O da şudur: *Milliyet*'te tasvir edilen acı vaziyet, yalnız köylünün değil, fakat tüccarın da, sanayicinin de, yüzde 100 faiz alan tefecilerle yüzde 20 faiz alan bankalara vadesi yetmiş borçlarını ödemesi zaruretidir. Yara, böyle ittifaka yakın bir görüşle teşhis edildikten sonra yapılacak iş basitleşmiş oluyor.

- Nedir?

- Moratoryum[1] değil, fakat borçları taksitlendirmektir. Bunu, Almanya'ya kadar komşumuz olan medeni devletler denedi. Başarılı da oldular. İktisadi, toplumsal adalete uygun düşen bu tedbir bizde esirgenemez. Bir damlacık düşünelim: Köylü, tüccar, sanayici hemen hepsi borçludur. Mallarının yüksek fiyatlarla satıldığı günlerde borçlananlar şimdi süprüntü pahasına yakınlaşan kıymetlerle borçlarını nasıl ödeyebilirler?!.

Bir zamanda borçlandılar ki, kuzu 10 liraya satılıyordu; şimdi iki liraya gidiyor. Bir zamanda borçlandılar ki, tütün iki liraya gidiyordu; birkaç ay evvel-

1 Moratoryum: Bir bölge veya ülke çapında, olağanüstü sebepler yüzünden ödeme sıkıntısına düşen borçluların borçlarının bir kısmını veya tamamını yasa ile geciktirme. (Y.N.)

leri iki kuruşa kadar satıldı. Bir zamanda borçlandılar ki, yerine göre toprağın dönümü 10 liradan 100 liraya kadar gidiyordu; şimdi sekiz kuruştan beş liraya kadar satılıyor. Bir dönüm 1.600 arşın murabbaıdır!..[1] 70-80 bin liralık binalar 3.000-5.000 liraya veriliyor. Koşumlarıyla, atıyla yeni bir arabanın 25 liraya satıldığını gördüm. Bir zeytin ağacı 50 kuruşa veriliyor. Hakiki kıymeti 20-25 liradır. Etin okkası 100 paraya satılan köyler var; fakat bu parayı bulup da yiyecekler az!.. Pamuk da, afyon da böyle... İncir de, üzüm de böyle. Bu şartlar içinde borçluya "borcunu tastamam öde" demek, "boynunu tefecinin satırına uzat, sonra da aç kal" demek olur ki, devlet buna razı olamaz. Hele devletçi Parti'nin hükümeti hiçbir vakit...

Borçlar taksitlendiği gün buhranın yükü yüzde 50'ye iner; borçlar ödenir; vergiler çeyizler, bakırlar satılmadan verilir; hem devlet hem alacaklı hem borçlu sevinir.

Milliyet diyor ki:

"Köylü mustariptir. Fakat aç değildir."

Fakat bu gidiş oraya doğru yol alabilir. Açlar yoksa bile yarı açlar az değildir. Ucuzluk tokluk ifade etmez. Bu açık bir gerçektir. Geçen sene yer yer beliren açların imdadına Hilaliahmer'in[2] yetiştiğini biliyoruz. Bu sene vaziyet daha serttir.

Milliyet diyor ki:

"Her yerde olduğu gibi memleketimizde de üreticiler, tüketiciler, tacirler, çiftçiler, sanayiciler vardır. Bunlardan birinin menfaati diğerinin menfaatine feda edilemez."

Doğrudur. Doğru söze ne denebilir ki? Denecek şey, bunların hepsinin ıstıraplarına acele devayı bulmaktır.

Milliyet diyor ki:

"Gazi, 'bu memleketin efendisi köylüdür' dedi..."[3]

Evet, biliyoruz. Şüphe yok. O gün bugün köylü hesabına çok büyük işler yapıldı. Bugünkü hal karşısında da yine Şef'in bu büyük prensibine dayanıyor ve icabının mutlaka yerine getirilmesini istiyoruz.

Bütün bu sıkıntılar, bu acılar içinde biliyor ve inanıyoruz ki, Türk milleti dünyanın en kuvvetli milletidir. Bugün de, yarın da bu kuvvetin hırpalanmaması lazımdır.

Mahmut Esat

---

1 Arşın murabbaı: Arşının karesi. Yer yer farklılık göstermekle birlikte, bir dönüm 1.600 metrekareye karşılık gelmektedir. (Y.N.)

2 Hilaliahmer: Kızılay'ın eski adı. (Y.N.)

3 Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1922 tarihli "Meclis'in Üçüncü Yılını Açış Konuşması" için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294; "Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki üretici olan köylüdür" sözleri için bkz. s.279. (Y.N.)

İktisat Vekili Diyor ki*

İktisat Vekilimiz[1] diyor ki:

"Tedbirleri alırken düşündüğüm şeyler, iş sahasını genişletmek, memleketin iktisadi hayatında istikrar vücuda getirmek oldu."

Bu cümlenin kavradığı iki esasın büyük ehemmiyetinde şüphe yoktur. İş sahasının -fakat pazarlarıyla, tüketim karşılıklarıyla uyumlu bir halde- genişletilmesi, buhranı önleyecek tedbirlerin en radikalidir. Yoksa pazarsız, tüketimsiz geniş iş sahalarının "fazlalık buhranı" sebepleri sırasında sayılması klasik iktisatçılardan beri tanınmış bir aksiyomdur.

Nitekim bazı iş sahalarımız genişten de fazla bir vaziyet gösterirken, pazarların, tüketim kudretlerinin cılızlığından mahsullerimiz masraflarını koruyamayacak derekelere düştüler. Geçen sene afyonlarımız, pamuklarımız, tütünlerimiz, bu sene de incirlerimiz, üzümlerimiz gibi...

Biz "iş sahasını genişletmek" tezinden iki netice çıkarıyoruz:

A) İş sahasını pazarlarıyla, tüketim kudretiyle uygun olarak genişletmek, üreticileri kazandırmak.

B) Böylelikle ameleyi de hiç olmazsa geçinebilecek, yaşayacak bir hale koymak.

"Memleketin iktisadi hayatında istikrar vücuda getirmek" lüzumunda ısrarlı olan Celâl Bey, çok isabetli bir görüş içindedir. Son senelerin istikrarsızlığı

---

* *Anadolu,* 6 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5427.

1 Celâl (Bayar) Bey. (Y.N.)

memlekette buhranı şiddetlendiren belli başlı etkenler arasında sayılabilir. Biliyoruz ki Cumhuriyet Halk Fırkası ılımlı devletçidir. Fakat bu prensibin sınırları zaman zaman aşıldı. Yine zaman zaman sınırların dışında kalındı. Bu aşışlar, bu kaçışlar, bu dışta kalışlar tabiatıyla bir emniyetsizlik, bir itimatsızlık havası yarattı. Bu havanın sert rüzgârları arasında üreticiler de, tüccarlar da, sanayiciler de buhranın icaplarından fazla hırpalandılar. Bu noktalardan Vekil'in son beyanatını çok hayırlı buluyoruz. Derin yaralardan birine parmağını basmıştır: Zira herhangi iktisadi bir sistem, bazı kimselerin hoşuna gitmeyebilir. Mesela serbestçiler devletçiliği zararlı görebilirler. Fakat muhakkak olan bir şey varsa, o da kararsızlıktan hiç kimsenin hoşlanmayacağıdır; korkacağı, kaçacağı, meydanı bomboş bırakacağıdır.

Vekil Bey'in ticarete, bilhassa harici ticarete dair ileri sürdüğü fikirlerini kısmen normal, kısmen de buhranlı günlerin icaplarına uygun buluyoruz.

Bilhassa diyorlar ki:

"Harici ticaretin bir elden idaresi, rejim değişikliği kadar büyük ve mühim bir iştir. Bunun vakit vakit nükseden bir hastalık gibi meydana çıktığını görüyorum. Fırkamızın programında, hükümetin beyannamesinde böyle bir fikri hissettirecek bir kayıt yoktur."

Bu güzel ve kuvvetli söze bizim ilave edeceğimiz bir şey yoktur. Bu hususta icap eden şeylerin hepsi söylenmiştir.

*
* *

Paramızı bugünkü kudretinde tutmak hakkındaki düşünüşlerine gelince, bu karmaşık bir meseledir ki, lehinde ve aleyhinde pratik ve teorik çok şeyler söylenebilir. Şimdilik bu bahis üzerinde durmayı o kadar acele işlerden saymıyoruz.

Bugünün öğrenip bilmek istediği bir vaziyet vardır ki, İktisat Vekilimizin bunun etrafındaki düşüncelerini dinlemeyi çok isterdik:

Bu, memleket nüfusunun yüzde 95'inin vaziyetidir; öz Türk üreticilerin vaziyetidir. Celâl Bey bizim kadar, bizden iyi bilir ki, bunların yüzde 93'ü borçludur. Yalnız bankalara olsa el yüz suyu, fakat yüzde 100, yüzde 150, hatta 200 alan tefecilere borçludur. Bunlar bir zamanda borçlandılar ki, bugünün kıymetleri ortalama olarak o günkünden yüzde 80 aşağıdır. Bugünün 20 lirası dünün 100 lirasıdır. Şu halde üreticiler borçlarını nasıl ödeyecekler? Nasıl geçinecekler? Devlete vergilerini nasıl ve ne suretle verecekler?!

Kısaca bir faraziye yapalım: Bir kâğıt liranın kıymeti, alım kudreti bugün bir altın ifade etseydi ne olacaktı? Borçlu, üç sene evvel borçlandığı kâğıt liralar sayısı kadar altın mı ödeyecekti?! Buna evet diyebilmek için borçlunun yalnız

malını mülkünü değil, kendini, kendisinden sonra bir iki neslinin üretim ve mesaisini de mezata çıkarmayı göze almak lazımdır!..

Bizce bugünkü iktisadi şartlar içinde, bugünkü fiyat düşkünlüğü, para kıymetinin yüksekliği içinde mazinin borçlarını olduğu gibi saydırmakta, ödetmekte ısrar ve inat etmek, bütün bir nesli alacaklıya esir etmek olur. Bu, 20. asırda yeni bir Babil esareti faciası olur.

Devletçi bir partinin, o partinin hükümetinin rolü bu değildir; olamaz. Bunu, böyle bir toplumsal, iktisadi zulmü belki liberaller, serbestçiler, sistemleri icabı göze alabilirler. Fakat devletçiler?! Asla...

Fiyatlar hep bu halde kalmayacak, yoluna girecekse bile, o güne kadar vaziyeti koruyacak tedbirleri almak gerektir. Tıpkı komşularımız medeni devletlerde olduğu gibi, borçları taksitlendirmelidir. Fakat bize geliyor ki eski kıymetleri artık bulamayız. Gerçi bugünkü gibi bir dönüm toprağın normal kıymeti 8 kuruş, 30 senelik bir zeytin ağacının değeri 75 kuruş, bazı köylerimizde bir okka etin fiyatı 100 para olarak kalmayacaktır. Bununla beraber, dört-beş sene evvelki kıymetler de yakın senelerde dönmeyecektir. Şu hale göre en doğru, en kestirme iş, dünün borçlarını bugünkü paranın alım kudretine göre ödetmek olur. Bunu zamanın, fiiliyatın icapları yaptıracaktır. O vakte kadar öz Türk üreticileri ve bütün iktisat unsurlarının boş yere hırpalanmasına rıza gösterilmemelidir.

Nitekim Devlet, Osmanlı borçlarını bu sebeplere dayanarak indirtiyor. Bunun içindir ki, halka olan borçlarını erteliyor. Bunun içindir ki, buhran vergisi namı altında bizde ve her memlekette bütün memur maaşları indiriliyor. Devletleri sarsan buhranın fertleri rahat bırakmasına imkân var mıdır?!

Ekmeğini güçlükle bulabilen kafilelerin ağızlarındaki son lokmaları, elleri nasırlı, bağırları yanık kitlelerin son varlıkları kara gün gözleyicilerinin ellerinde kalmamalıdır.

Şüphe yok, bütün dünyayla beraber öyle iktisadi şartlar içindeyiz ki, çaresine bakılmazsa, yerleri yurtları gittikten sonra borçlular borç zincirlerini yine boyunlarında sürükleyeceklerdir. Bu, boynu zincirli bir vatandır!.. Bu tehlikenin Celâl Bey'in elleriyle kırılmasını candan görmek isteriz. Kabul ediyoruz ki bu iş sadece bir iktisat vekili işi değildir; bir hükümet, hatta bir rejim meselesidir. Fakat Celâl Bey'in tecrübeleri, bilgileri hükümet üzerinde tesirli olacaktır. Biz buna inanıyoruz. Doğru görüşler vaziyete hâkim olacaktır.

Mahmut Esat

İncirlerimizin Hali*

Gün geçtikçe incirlerimizin vaziyeti tehlikeli bir hal alıyor. Borçlu üreticiler yok pahasına mallarını satmak mecburiyetinde kalıyorlar. Dünya buhranının bu fiyat düşüklüğünde şüphe yok ki büyük tesiri var. Fakat hepsi ve her şey bu değildir. Üreticinin borçlu olması, malının ucuzca elden çıkmasına belli başlı sebeplerdendir. Bütün bir yılının geçimini incirinden bekleyen binlerce ve binlerce aileler var. Onlar şimdi gözleri yaşlı, elleri böğürlerinde düşünüyorlar; yüzde 100 faizli borçlarını ödemeyi, bir sene geçinmeyi, vergilerini vermeyi düşünüyorlar!..

- Üretici, kafasını saran bu yakıcı düşüncelerin, yarınını bekleyen bu acıklı vaziyetin içinden nasıl çıkacak?..

- !..

***

Üreticinin bu gidişle, bu satışlarla bir şey yapabilmesi imkânı yoktur. İşin içinden çıkması da mümkün değildir. Bu gidiş, onun borçlar altında kıvranmasından, ötesinin berisinin yok pahasına satılmasından, yarı aç yarı tok sürünmesinden başka bir netice vermeyecektir.

- Bir şey yapılabilir mi?
- Bizce şüphesiz!..
- Ne yapmalı?

---

* *Anadolu*, 13 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5433, s.1.

- Tedbir almalı.

- Nasıl?

İnhisar İdaresi[1] vakit kaybetmeden işe müdahale etmeli, piyasadan bir-iki yüz bin liralık mal almalı. Serbestçi bir sistemde bu belki tavsiye edilemez. Fakat devletçi olan, devletin iktisat işlerine müdahalesini prensip diye kabul eden bir idarede bunu -hatta ısrarla- istemek hakkımızdır. Devletçiliğin manasının tecelli ettirilmesi, halka tanıtılması icap eden bir vaziyet karşısındayız. Şüphe yok ki devletçiliği yalnız ve sadece bütçenin kârına uyan işlerde anlamıyoruz. Üreticiyi böyle buhranlı zamanlarda serbest rekabetin, başıboşluğun zulmünden korumak, devletçi prensiplerin başında gelir.

***

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programında şöyle bir kayıt vardır:

"Milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada- devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır."[2]

İncircilik Türkiye'nin büyük iktisat işlerindendir. Yüz binlerce insan bu yüzden geçiniyor. İncir ihracat mallarımızdandır. Bu itibarla döviz işlerinde, hariçle olan ticari dengemizde büyük rolü vardır. Cumhuriyet Halk Fırkası hükümeti prensip icabı incirlerimizin bugünkü vahim vaziyetine seyirci kalamaz; işe süratle müdahale mecburiyetindedir. İnhisar İdaresi piyasaya girer, bir-iki yüz bin liralık mal alırsa, fiyatlar az çok, hiç olmazsa üreticiyi ağlatmayacak kadar düzelebilir fikrindeyiz. Zaten İnhisar'ın ispirtoya ihtiyacı vardır. Bu suretle hem ihtiyacını temin etmiş olur hem de fiyatların yükselmesine yardımı dokunur. İşin diğer mühim bir tarafı da fiyat artması dolayısıyla hariçten memleketimize fazla para girmesinin temin edilmiş olacağıdır.

Demek ki hem İnhisar İdaresi zarar etmeyecek hem çiftçi malını yok pahasına elinden çıkarmayacak, sefalete düşmeyecek hem de memleketimize fazla para girecek. Bu, bir taşta iki değil, üç kuştur!..

***

Biz, hesabımızda, düşünüşlerimizde yanılmıyorsak, alınacak böyle bir tedbirin hayırlı tesirlerini şüphesiz görüyoruz. Vakit geçirmemek lazımdır. Faydası

---

1 İnhisar İdaresi: TEKEL Genel Müdürlüğü'nün eski adı. (Y.N.)

2 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Büyük Kongre'sinin 13-14 Mayıs 1931 tarihli toplantısında kabul edilen programı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.152-158; söz konusu bölüm için bkz. s.154. (Y.N.)

muhakkak olan tedbirlerin alınmasındaki gecikmeler sebepsiz ıstıraplara meydan verebilir. Acıların en yanığı, en dayanılmazı, çaresi varken bakılmayanıdır. Yüz binlerce insan bekleşiyorlar.

Mahmut Esat

Yarı Açlar!..*

\- 1 -

Günler geçtikçe gözlerimde, sessizliğin sesleri duyulan ıssız ovalar içinde incir ağaçlarının yaprakları altına gizlenmiş kamış çardaklar beliriyor. Şimdi oralarda mahsulünü satamayan ananın babanın başına üşüşmüş pabuçsuz, donsuz, lime lime gömlekli yavrular ağlaşıyorlar... Yarı aç, yarı çıplaktırlar.

Ana baba düşünüyorlar:

\- Neyi ve neleri?

\- İncirin satış pahası ancak masrafını koruyabilecek!.. Fakat o da hâlâ satılmadı. Köye nasıl dönmeli? Bakkala, faizciye borçları nereden ödemeli? Sonra vergileri ne yapıp da vermeli? Ve nihayet bütün bir sene nasıl geçinmeli?!.

Çocuklar ağlaşıyorlar. Ellerine çepeli ayıklanmamış arpa unundan kupkuru bazlamayı tutuşturuyorlar. Sesler biraz kesiliyor. Şimdi ana baba o çıkarı olmayan düşüncelerine yeniden dalabiliyorlar!.. Bunlar yüz binlerce insandır.

***

Günler geçtikçe gözlerimde, kızgın güneşlerde hışıltıları duyulan yılanlar, çıyanlar içinde bütün bir ömür uğraşa uğraşa bir yıllık geçimlerini üç beş okka afyonda, birkaç yüz okka tütünde arayanlar beliriyor. Kulübelerinde düşünüyorlar.

* *Anadolu*, 18 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5437; 19 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5438; 20 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5440.

- Neyi ve neleri?!

- Müşterinin ne zaman çıkacağını, çıkınca malın kaça gideceğini, borçlardan nasıl kurtulacaklarını, bütün bir sene ne yiyeceklerini?..

Bunlar yüz binlerce insandır.

*
* *

Günler geçtikçe gözlerimde, Karadeniz'in kıyılarında, bayırlarında çoluk çocuk, yalınayak baş açık fındıklarını toplayanlar beliriyor...

Bunlar yüz binlerce insandır.

Günler geçtikçe gözlerimde verimli Adana bataklıklarında sıtmanın pençesinde kıvrana kıvrana çetin hayatı sökmeye çalışan öz Türk çiftçileri beliriyor. Pamuklarını topluyorlar.

Bunlar yüz binlerce insandır. Düşünüyorlar.

- Neyi ve neleri?

- Mahsullerini satıp satamayacaklarını!.. Kaça satacaklarını, borçlarını nasıl ödeyeceklerini, ne yiyip ne içeceklerini, ne giyeceklerini, nerede yatıp nerede kalkacaklarını...

Gözlerimde, bağlarında, bahçelerinde hayatlarını verircesine çalışa çalışa en sonra yoklukla buluşanlar beliriyor. Yokluk bunların arkadaşıdır. Faizci yakalarına yapışmış, alacaklılar arkalarında koşuşuyorlar. Çoluk çocuk yiyecek, giyecek bekliyorlar. Vardan, yoktan anlamıyorlar...

Bunlar yüz binlerce insandır.

Malları yok pahasına satılan, dün tüten ocaklarına bugün tefeciler eliyle incir dikilenleri, dün şen şatır evlerinden bugün gözyaşları boşalanları görüyor ve düşünüyorum...

Bunlar yüz binlerce insandır. Düşünüyorlar.

- Neyi ve neleri?

- Geçmişteki hallerini, kendilerini bekleyen korkunç yarını...

Bütün bu düşünenler, bütün bu didinenler milyonlarca insandır; milyonlarca öz Türktür. Bunların kara bahtlarını düşünüyorum. Mahsullerinin, binalarının, emeklerinin süprüntü pahasına gittiği bu acıklı günlerde bunların alacaklıların faiz zincirine vurulmuş esir talihlerini düşünüyorum.

*
* *

Diyecekler ki:

- Bu hal yalnız bizim memleketimizde değildir; bütün dünyadadır. Dünya buhranı vardır. Her millet acılar içindedir.

Deriz ki:

- Bunda şüphe yok, her millet acılar içinde kıvranıyor. Hatta sefaletin son derekelerine düşmüştür. Amerika'nın, İngiltere'nin, Almanya'nın vs. vaziyeti düzelmedikçe ihracat eşyalarımızın değer kıymetini bulmasına imkân yoktur. Bunu biliyoruz. Fakat acıları az duyurmak mümkündür. Dünya tabii halini alıncaya kadar başvurulacak tedbirler vardır. Her medeni memleket bu tavsiye edilen ilmi tedbirleri almaya başladı. Biz de alalım. Dünya buhranını aczi koruyan bir kalkan gibi ileri süremeyiz.

Diyecekler ki:

- Biz de durmuyoruz. Çok şeyler yapıldı ve yapılmaktadır.

Deriz ki:

- Doğrudur. Radikal işler yapıldı, yapılıyor ve yapılmaktadır. Fakat bunlar bugünü önleyecek şeyler değildir. İlerisi için faydalı olacaklardır. Biz bugünü kurtarmak istiyoruz.

Diyecekler ki:

- Bugünü önleyecek işler nedir?

Deriz ki:

- Basittir. Çoğu medeni memleketlerde olduğu gibi borçları taksitlendiriniz. Sonra faizleri düşünüz. İleride, vaziyete göre bugünkü para kıymetiyle dünkü para kıymetini denkleştirirsiniz. Yani bugünün iki lirası dünün beş lirası ettiğine göre, dün beş lira borç alanın bugün iki lira vermesi iktisadi adalet icabıdır. Fakat bu, sonra düşünülecek işlerdendir. İlk tedbirleri alınız, göreceksiniz ki, buhranın dayanılmaz acıları yarıdan çok aşağı inecektir. Bugün ortalığı kasıp kavuran afet, varın yoğun ve emeğin süprüntü pahasına gitmekte olduğu şu sırada, mahsulün ve emeğin altın değerini ifade ettiği günlerde yapılan borçları ödemek belasıdır. Bugünün büyük sıkıntısını yapan işte budur.

Yine ısrarla deriz ki:

- İlk adımda taksitlendirme kabul edilmezse borçlar ödenmeyecektir. Yüzde 90'ı borçlu olan öz Türklerin bütün bir ömür vücuda getirdikleri malları, mülkleri, mahsulleri, bakırları, çeyizleri ellerinden çıkacaktır; çıkmaktadır da. Çıktıktan sonra da yine borçlu kalacaklardır. Bu gidişle buhran, soyguncuların elinde bir soygun satırı olur. Fakat bu satırı ihtilali yapan partinin hükümeti kırmalıdır; kıracaktır.

Diyecekler ki:

- Taksitlendirme derde deva olmaz. Kâfi değildir.

Deriz ki:

- Pekâlâ. Daha iyisini siz bulunuz. Fakat yalnız şu vahim vaziyetten üreticiyi, tüccarı, esnafı, sanayiciyi kurtarınız. Çünkü bugün bunların çoğunluğu yarı aç yarı tokturlar. Yarın?!

Yarın Almanya gibi, Macaristan gibi, İngiltere gibi, Avusturya gibi, hatta Amerika gibi aç dalgaları gözükebilir.

Bugün Türk milleti, milletlerin en kuvvetlisidir. Bu kuvveti hırpalanmaktan korumalıdır. Biz bir milletiz ki, hasletimiz en büyük müşkülleri yenmektir. Hele Gazi başta iken...[1]

- 2 -

Karşımıza tefeciler, faizciler, rehinciler, kafile kafile alacaklılar ve bunlar gibi düşünenler çıkıyor. Ve bize fena halde kızıyorlar.

Diyorlar ki:

- Borçlu dedikleriniz, şu şimdi hallerine acıdıklarınız, gözlerini açsalardı da vaktiyle borca girmeselerdi!..

Diyoruz ki:

- Herkesi sizin doldurduğunuz cepleriniz gibi cebi dolu mu sanıyorsunuz?! Bu memleketin taciri, esnafı, sanayicisi, hele bilhassa üreticileri, çiftçileri borçlanmadan nasıl ve ne suretle çalışabilirler? Nasıl ve ne suretle ekip biçebilirler? Bunlar çalışamazsa memleket nasıl yaşar? Memlekette iktisadi faaliyet, iktisadi hareket nasıl olur?..

Diyorlar ki:

- Çok açılmasalardı, hesaplı hareket etselerdi.

Diyoruz ki:

- Borçluların ağızlarındaki lokmayı da mı kıskanıyorsunuz? Onu da mı çok gördünüz? Neyi hesap edeceklerdi. Bir lokma ekmeği de mi?

(Bana bu cevabı Menemen'in Helvacı köyünde bir köylü verdi. Geçen sene seçmenlerimle görüşmeye gittiğim bu büyük köyde içecek bir fincan kahve bulamamış, hayret etmiştim. Sebebi "kontenjan" imiş. O vakit kahve 300 kuruşlara fırlamış, köylüde alacak kudret kalmamış, zaten bulmak da mümkün değilmiş. İyisi mi, kahve içmemeye karar vermişler.

---

1 Not: *Hizmet* gazetesinin, arada bir *Yeni Asır*'ın pek merakla ileri sürdükleri bir sorunun cevabıdır:

Ben edebiyat yapıyormuşum... Neden ve niçin bugünkü vaziyeti evvelden görmemişim? Neden beş sene evvel söylememişim?!. İtiraf ederim ki, beş sene sonrasını bugünden keşfedecek bir falcı kuvvetine sahip değilim. Eğer böyle bir falcıyı Avrupa, hatta Amerika bulsaydı, bugünkü dünya buhranı ortalığı yangınlara vermezdi. İktisat mütehassısı olmadığım gibi, dünün mesul iktisat vekili de değilim. Vaziyeti az çok gördüğüm günlerden beri aklımın kestiği, elimin erdiği kadar gerek Meclis'te ve gerek Fırkamda söylüyorum. *Hizmet* ve *Yeni Asır* gazetelerinin nüshalarında çıkan telgraf haberleri buna şahadet eder. Politikacılıkta arkadaşlık olmadığını bilmezdim. Öğrendim!.. Fakat bu meslekte ve gazetecilikte hakkı, hakikati de yok etmek var mıdır dersiniz?!

Amma *Hizmet* ve *Yeni Asır* gazeteleri bugünkü işleri beş sene evvelinden biliyormuş. Falcılıklarını tebrik ederim. (Mahmut Esat)

"Pekâlâ yapmışsınız, tasarruf etmişsiniz. Bu böyle gitmez. Bir gün buhran dünyadan kalkar, o zaman bol bol çay, kahve içeriz. Şimdi her şeyde tasarruf lazım" dedim. Ve âdet üzere bu kadarcık ukalalık yapıvermiş bulundum!..

Köylülerin içinden orta yaşlı bir Türk oğlu yüzüme baktı. Ve:

- "Beyim, biz memleketin, milletin menfaati için her şeye katlanırız. Lakin bu yüzden birkaç kişi yok yere zengin olmamalıdır. Bizim katlandığımız sıkıntılar onların cebini doldurmaya yaramamalıdır. Siz bize tasarruftan bahsediyorsunuz. Bizim ne israfımız olur ki; yediğimiz ekmeği de mi tasarruf edelim" demez mi?

Nasılsa yaptığım ukalalığa bin kere pişman oldum. Ve düşündüm: Bu vaziyet karşısında bizim Tasarruf Cemiyeti'nin "tasarruf ediniz, tasarruf ediniz" diye bastırdığı ilanları bile israf saydım!.. Cemiyet'in reisi muhterem Rahmi Bey'i görebilseydim, yüzüme şamar gibi yapışan köylünün söylediklerini anlatacaktım. Ve hiç olmazsa bu şamarın yarısını ona bırakacaktım! Şimdi dolaşmakta olduğum köylerde daha az ukalalık yapmaya çalışıyorum!.. Başkalarına da bu hali tavsiye ederim... Yine kendileri bilirler.)

Diyorlar ki:

- Borçlular hesaplı gitselerdi.

Diyoruz ki:

- Taş yürekli insanlar!.. Öz Türk çalışkanları en aşağı 10 liralık bir dönüm toprağın sekiz kuruşa satılacağını nereden hesap edebilirlerdi? (Alaşehir'de.) En aşağı 15 liralık 30-40 yaşlarında zeytin ağaçlarının 50 kuruşa düşeceğini nasıl düşünebilirdi? (Bergama'da.) En aşağı bir lira eden tütünün okkasının dört, hatta iki kuruşa ineceğini nasıl kestirebilirlerdi? (Kuşadası'nda, Akhisar'da ve her yerde.) En aşağı 15-20 kuruşa verilen incirin okkasının üç buçuk kuruştan elden çıkarılacağını nasıl anlayabilirlerdi? (İzmir piyasasında.) Afyonun, pamuğun, fındığın masrafını bile koruyamayacağını nereden tahmin edebilirlerdi? (Afyonkarahisar ve Karadeniz vilayetlerinde.) 80 bin liralık binaların 6-7 bin liraya satılacağını ve bunu taştan yürekli insanların alabileceğini nasıl ve ne suretle keşfedebilirdi. (İzmir'de.) Bir ağıl sahibi, 15 liralık gebe koyunlarının mezatta iki liraya, keçilerinin iki-üç mecidiyeye yağmaya uğrayacağını aklından geçirebilir miydi? Sığır sahipleri üç ve beş yaşında sağmal ineklerinin çiftinin yavrularıyla beraber, yani dört parça sığır hayvanlarının topyekûn 18 liraya verilebileceğini nereden görebilirdi?! (İzmir Kemer pazarında.) Bu halin dünyada kim, hangi millet farkına varabildi? Hangi millet bütün bu buhran faciasını evvelden anladı? Evvelden önleyebildi?! Söyler misiniz bize?

Dünya buhranı insanlığın başında öyle bir badire, öyle bir fırtına halinde koptu ki, ortalığın altını üstüne getirdi. Bilmiyoruz bu acılar içinde herkese boyuna akıl vermeye çalışanlar gazeteleri okuyorlar mı? Amerika'nın elektrik

kralı milyarderleri 70 yaşından sonra dolandırıcı olarak Yunanistan'a kaçıyorlar!.. Hangi günlerdeyiz, anlaşılıyor mu? Acaba bütün bir ömür namusuyla, şöhretiyle yaşamış, mali ve iktisadi hayatı avuçlarının içinde lastik topu misali oynatmış bu adamlar da bilgisizlik, hesapsızlık yüzünden mi bugünkü hallere düştüler?!. Geçen sene intihar eden dünya kibrit kralına ne diyelim? Avrupa'da, Amerika'da birbirini takip ederek batan bankalar, mali, iktisadi müesseseleri unutuyor muyuz? Bizim üreticilerden, vaziyeti bunlardan, bu sermaye devlerinden de iyi görmelerini istemek hakkına sahip miyiz?!

- 3 -

Bize kızanlarla karşı karşıyayız. Ateş püskürüyorlar ve diyorlar ki:

- Çok acıdığınız yahut acır gibi göründüğünüz şu borçlular vaktiyle barlarda, meyhanelerde har vurup harman savuracaklarına uslu olsalardı bu hale düşmezlerdi. Şimdi borçlarını ödesinler de gözleri faltaşı gibi açılsın. Bu, hesapsızların kulağına küpe olsun!..

Diyoruz ki:

- Biz ne bir politikacıyız ne de bir propagandacı. Biz içimizde coşan duyguları bütün çıplaklığıyla ortaya koyan insanlarız. Acıyoruz. Acıları söylüyoruz, çarelerini arıyoruz. İşte o kadar. Türk üreticileri meyhanelerde, barlarda ne israf ettiler ki? Senede bir iki defa şehir yüzü gören köylünün yılda içeceği birkaç bardak içkiden, barda dinleyeceği birkaç musiki parçasından ne çıkar? Bütün bir ömür kızgın güneşler altında çalışan bir Türk gencine bu kadarcık eğlentiyi neden çok görüyorsunuz? Bu onun hakkı değil midir?

Siz, yüzde 200 faiz alanlar!.. Siz, tefeciler gibi düşünenler, onları müdafaa edenler! Sizin, çalışkanların alınteri sızan paralarını ceplerinize doldurarak barlardan, meyhanelerden baş kaldırdığınız var mı?

Tefeciliği müdafaa etmek, üç beş alacaklı hesabına söylenmek yardakçılık olmuyor da, bizim zayıfların hakkını haykırmamız politikacılık oluyor, öyle mi?

Hayır, hayır! Biz hakla, hakikatle beraberiz.

Diyorlar ki:

- Bilmeliyiz, lafı uzatmayın, borçlular kusurlarının cezasını çeksinler. Başımızı ağrıtmayın!..

Diyoruz ki:

- Yapmayın, etmeyin, borçluların çekeceği ceza yoktur. Bugünkü vaziyet onların kusuru değildir. Bu bir fevkaladeliktir. Buna insanlar sebep olmadı. Bütün dünya yanıp kavruluyor. Bu bir afettir. Geçecektir. Geçinceye kadar bu kara günleri fırsat bilerek memleketin direklerini devirmeyiniz. Bunlar öz Türklerdir. Borçları taksitle alınız. Böylelikle hem alacaklı hem borçlu yıkılmaz. Zaten

hükümet Meclis'e bu yolda bir kanun getirdi. Bu da olmazsa şu buhran geçinceye kadar bari borçları yenileştiriniz, yalnız faizleri alınız. Bu suretle paranızı da işletmiş olursunuz. Şu kadar ki yüzde 100 faiz almayınız. Acıyınız. İsviçre köylüleri buhranı öne sürerek hükümetlerine müracaat ettiler. Yüzde 5 faizi ağır buluyorlar!.. İndirilmesini istiyorlar! Bunlardan ibret alınız ibret!..

Diyorlar ki:

- Hayır, hayır! Paramızı şimdi isteriz. Hem anasını hem de faizini!.. Vermezlerse mallarını satar, üstüne otururuz. Vaktiyle akıllarını başlarına alsalardı!..

Deriz ki:

- Siz aklın, mantığın icaplarından anlamıyorsunuz. Gözleriniz kararmış. Yalnız kendi menfaatlerinizi kolluyorsunuz; kendi çıkarınıza bakıyorsunuz. Fakat bu hem milletin hem memleketin zararınadır. Çünkü 80 bin liralık binaları 7 bin liraya alıyorsunuz. Emlak kıymetlerinin düşmesine sebep oluyorsunuz. Bu halden borçsuzlar da, hatta alacaklı mülk sahipleri de zarar görüyor. Çünkü mülklerinin kıymeti düşüyor. Yok pahasına satılan her şey, yine o cinsten olan şeylerin fiyatlarının düşmesine sebep olur. 80 bin liralık binalar 8-10 bin liraya giderse, neden benim 10 bin liralık evim bin liraya gitmesin? Ve neden 80 bin liralık binaları 8-10 bine almak imkânı varken, benim 10 bin liralık evimi değer kıymetiyle alsınlar? Neden?! Borçluların zeytin ağaçları kökünden 50-60 kuruşa satılırken, niçin benim zeytin ağacımı değer kıymeti olan 15-20 liraya alsınlar? Yine borçlunun bir dönüm toprağı sekiz kuruşa alınırken niçin ve neden benim dönümü 50 liralık yerime değer pahasını versinler?

Anlaşıldı mı, görülüyor mu, yok pahasına giden mallar memleketin kıymetlerini nasıl düşürüyor? Borçlunun cins inekleri 10 liraya satılırken borçsuz cins ineğini 150 liraya satabilir mi?! Buna imkân var mıdır? Kıymetleri allak bullak eden ve buhranı şiddetlendiren, alacaklıların borçlu mallarını bu buhranlı günlerde satılığa çıkarmalarıdır. Buhranı azdıran, onu dayanılmaz hale getiren bunlardır. Dediklerimiz kabul edilirse hem borçlu hem alacaklı hem memleket hem millet kârlı çıkacaktır.

*
* *

Diyorlar ki:

- Taksitlendirme memlekette itibarı bozar, yok eder.

Diyoruz ki:

- Görüşünüz yanlıştır. Taksitlendirme itibarı bozmaz. Bugünkü bozgunluğu düzeltir. Borçlunun varı yoğu yok pahasına satıldığı şu zamanda iktisadi, mali itibar pek mi yerinde? Sanki bugün alacaklı alacağını tahsil edebiliyor mu ki itibar pek yerinde olsun. Malları yok pahasına götüren sebeplerden birisi de borç-

lunun tazyikler altında malını nasıl olsa satacağı kanaatidir. Taksitlendirme kabul edilince borçlu satmak mecburiyetinden kurtulacak, piyasaya mal arzı azalacak, bu, fiyatlar üzerinde tesirini yapacaktır. Münakaşayı uzatmayalım: Faizlerini vermek şartıyla "borçları yenileştirme"ye diyeceğiniz var mı?

Diyorlar ki:

- Hayır, hayır, şimdi paralarımızı isteriz. Ne olursa olsun, paralarımızı, ille paralarımızı!.. Borçlular akılsızlıklarının cezasını çeksinler.

Deriz ki:

- O halde hayır efendiler! Borçlular kendi suçlarının cezalarını değil, sizin suçunuzun cezasını çekiyorlar. Bugünkü dünyanın hali, sizin kafanızın hacmini geçmiştir. Onu anlamıyorsunuz. İstediğiniz olamaz ve olmamalıdır. Vaziyet o kadar genel ve tedbirlerini almak o kadar zaruridir ki, borçluların suçlu olup olmadığını bile düşünmüyorum. Farz ediniz bir adam var. Dikkatsizliğinden başı yarılmıştır. Devlet hastanesine gidince devlet hekimi ona "Sen dikkatsizliğinden başını yardın, gözünü açsaydın, sana ilaç vermem!" mi diyecektir? Vaziyet bir iki borçlu meselesi değildir; memleketin ve milletin genel menfaatleriyle alakadardır.

(Bir gün bana bir zat dedi ki: "Falan adamın arazisi, yahut zeytin ağaçları 10 kuruşa, 40 kuruşa gitti diyorsun, fakat biliyor musun ki bunların bazıları borçlandıkları paraları kumara verdiler! Niçin bunlara acıyorsun?"

Kendisine dedim ki: "Bir iki kişi böyle yapmış olabilir. Fakat üst taraftaki yarı aç yarı tok borçlu kafilelerini bu iki kişinin narına mı yakalım. Bundan başka o birkaç kişi kumar oynamış olabilirler. Fakat yok pahasına satılan yerleri, malları da kumar mı oynadılar?! Mesele kumarbazda değil, mesele malın süprüntü kıymetinden aşağı satılmasındadır.)

Devlet ve hükümet vardır. Zulmün önüne geçecektir. Hele bugün işbaşındaki hükümetin dayandığı parti ılımlı devletçidir. Bunun ilk manası, milleti, bilhassa mali ve iktisadi zararlardan, müşküllerden korumaktır; korumak için devleti işlere karıştırmaktır. Yoksa serbestçiliğin icapları gibi kaskatı bir yürekle vaziyete seyirci kalmak değildir. İhtilali yapan büyük parti tam kendini göstereceği zamandadır.

* * *

Biz şu fikirdeyiz ki, başta üreticiler, köylüler yarı aç yarı tok bir haldedirler. Lamba yakamayanları ben biliyorum. Şüphe yok, bu böyle gitmeyecek; gün gelecek, buhran geçecek, dünya düzelecek, işler yoluna girecektir. O güne kadar vergilerini, yiyeceklerini, içeceklerini, giyeceklerini düşünenlerin bir de borç için yakalarından yapışılırsa onlar sebepsiz acılara salınmış olur; memleketin

iktisadi vaziyeti yok yere sarsıntılar içinde kalır. Borçlar mutlaka taksitlendirilmeyecekse bari buhran geçinceye kadar nizami faizler ödenerek borçlar yenileştirilsin.

*
* *

Biliyoruz, buhran dünya çapındadır. Dünya düzelmedikçe bizim iktisadi hayatımız normal hale giremez. Fakat buhranın o dayanılmaz acılarını az çok dindirecek çareler vardır. Onlar yapılsın. Bize "hükümet uyuyor mu, bir şey yapmıyor mu?" diyenler de var!.. Biz böyle bir şey demedik, böyle bir şey düşünmedik bile. Hükümet çalışıyor, tedbirler alıyor. Hem de gece gündüz. Bunda şüphe yok. Biz alınmakta olan bu tedbirleri kâfi görmüyoruz. Kendi düşünebildiğimiz bugünün radikal bir tedbirini de aranmakta olan çarelerin arasına katıyoruz. Mesele bundan ibarettir. Habbeyi kubbe yapmak manasızdır.

*
* *

İhtilali yapan büyük partinin, zaman zaman nasıl büyük müşkülleri hakladığını çok iyi bilirim. Bugünkü çok sert vaziyetin de altından kalkılacağında şüphem yoktur. Herkes acılar içinde bekliyor. Yarın yakındır.

Mahmut Esat

Acılar İçinde*

Beş on gün var, *Anadolu* gazetesinin bir köşesinde "G. Dede" imzalı bir makale okudum. Bu zatın kim olduğunu bilmiyorum. Kim olduğunu öğrenmek de istemem. Çünkü şahıslarla pek alıp vereceğim yoktur. Bana şahıs değil, fikir ve eser lazım. "G. Dede"nin yazılarından hafızamı yakan acı bir iz kaldı. Bunu bir türlü silip atamıyorum. Bu zat özetle diyor ki:

"Avrupa'da, Amerika'da ıstırap bizden çok fazladır. Viyana sokaklarında boyunlarında 'açım' yazılı yaftalar taşıyan üniversite talebelerine rastladım. Oralarda aç kafileleri sürü sürü hükümet merkezlerine yürüyorlar. Memleketimizde aklı eren de ermeyen de buhrandan bahsediyor!.. Bu kolay bir mevzu değildir. Çok okumalı, çok görmeli; okuyup gördüklerini hazmetmeli. Ben hayli gördüm, çok okudum ve hâlâ da okurum... Avrupalı, Amerikalı sabah kahvaltısını yapamayınca kendisini mustarip bulur. Halbuki bizim halkımız, köylülerimiz kuru ekmek, kuru soğan bulunca yer ve Allah'a şükreder. Dolayısıyla bizde buhran denilen şey yoktur. Zira bugünkü vaziyetten fazlasına bile halkımız esasen alışıktır."!!

Bu değerlendirmeleri okudum ve düşündüm. Hatırıma aslanla kaplumbağa hikâyesi geldi. Günün birinde aslan yaralanmış, yaralı bereli gidiyormuş. Derken karşısına kaplumbağa çıkmış ve:

- "Arkadaş, haline pek acıdım. Bizim yaramaz çocuklar bugün ava çıkmışlardı. Sakın seni bu hale onlar mı koydu?!" demiş. Aslan da cevap vermiş:

---

* *Anadolu*, 14 İkinci Teşrin (Kasım) 1932, No: 5460, s.1-2.

- "Kaplumbağa, bana bak!.. Bu yara beni öldürmez. Fakat galiba senin bu lafın beni öldürecek!.."

Ne yalan söyleyeyim, bana da, ortalığı kasıp kavuran buhrandan ziyade işte bu düşünce koydu. Eğer herkes böyle düşünseydi cidden mühim bir vaziyet karşısında kalacak idik. Buhrandan evvel bu gibi görüş ve anlayışların tedavisine çalışmak lazım gelecekti! Bereket versin ki iş böyle değil...

*
* *

Evvelki gün Selçuk'tan trene girdim. Yolda Denizli'den gelmekte olan bir arkadaşımla şurdan burdan konuşuyorduk. Söz yine, aklımız erer ermez, buhrana intikal etti! Aramızda şu kısa konuşma geçti. Arkadaşıma sordum:

- "Sizin taraflar nasıl? İktisadi vaziyet iyi mi?!"

- "Fena değil."

- "Nasıl?!"

- "Eh, köylü yiyecek biraz ekmek buluyor."

- "Amma yaptın ha!.. Dilenci de yiyecek ekmek buluyor. Öz Türk köylüsü dilenci mi?!"

- "Ha anladım. Yani şimdilik açlık yok demek istiyorum."

- "!!"

*
* *

Bence işin yanık tarafı şudur: Bizde buhrandan bahsedilince bazılarımız açlık anlıyorlar! Bazılarımız da öz Türk milletinin şüphesiz ki asalet ifade eden sabır ve tahammül ve kanaat kudretini anlamıyorlar. Ortada bir şey yok zannediyorlar. Zannediyorlar ki milletin ıstıraplara katlanması duygusuzluğundandır. Anlamıyorlar ki zaman zaman bütün bir tarihe hâkim olan bu millet bugün katıksız ekmek yemeye katlanıyorsa, bu, onun alışkanlığından değil, onurunun şuna buna gözyaşı dökmesine mâni olduğundandır.

*
* *

Biz inanıyoruz ki Türkiye'de buhran vardır. Ve her memleketten fazladır. Fazla değilse bile hiçbir memleketten aşağı değildir. Hakikatleri bütün çıplaklıklarıyla görmek, kötülüklerin önüne geçecek tek çaredir. Gizlenen derdin devası yoktur. Emek para etmiyor; mal para etmiyor; mahsul para etmiyor; mülk para etmiyor; süprüntü pahasına gidiyor. Bütün bunlardan sonra emeğin, ma-

lın, mahsulün, mülkün en çok para ettiği zamanlarda yapılan borçları yüzde 150 faizle ödemek belası ortalığı yakıp kavururken "Bizde buhran yoktur. Köylü kuru ekmek, kuru soğan buluyor" demenin manası kalır mı?!

*
* *

Düşünüyorum: Yolda bir otomobilin önüne geçen, yolcuların 20-30, bazen bir-iki yüz lirasını çarpan soyguncuları 24 saat içinde yakalayan bir Cumhuriyet hükümeti var. Bu, bizim için büyük bir emniyettir. Fakat bütün bir memleketi ve bütün bir milleti varıyla yoğuyla haraca bağlamış tefecilerin elinde bu buhranlı günler kanlı bir satır gibi işletilirken "Türk milleti kuru ekmeğe, kuru soğana katlanır, buhran yoktur" arizalarıyla[1] elleri bağlı durmak mı lazım?!

Biz aynı büyük kuvvetin, Cumhuriyet hükümetinin büyük bir kahramanlıkla bu satırı kırmasını bekliyoruz. Bu satırın ağzını çentecek ilk tedbir, fikrimizce borçların taksitlendirilmesi olacaktır. Bütün gözler ihtilali yapan büyük partinin icraatına bakıyor, bütün ümitler oraya bağlanmıştır. Biz umduğumuz günün uzak olmadığına inanıyoruz.

Mahmut Esat

1 Ariza: Küçükten büyüğe yazılan yazı. (Y.N.)

Öz Türk Köylüleri 1*

Türkiye'mizin büyük işlerinden birisi, belki birincisi bence öz Türk köylüleridir. Şüphe yok ki bu büyük işin yanı başında düşünmeye değer daha hayli meseleler vardır. Bunlar öz Türk tüccarları, öz Türk sanayicileri, öz Türk işçileridir. Fakat bütün bu unsurları hakkıyla kollayabilmek için başta köylünün vaziyetini 20. asrın icaplarına göre organize etmek zarureti vardır. Köylü ortada dururken yapılacak işler karanlığa kubur sıkmak kabilinden bir şey olur. Çünkü yukarıda saydığımız iktisat unsurları köylü üreticiler ayakta durdukça yaşayabilirler. Türkiye bir memlekettir ki onun yüzde 90'ını elleri nasırlı öz Türk köylüleri teşkil ediyor. Bu nasırlı eller üstündedir ki Türk'ün alevden bayrağı dünyanın dört bir ucunu aydınlattı. Öz Türk köylülerine, bu heybetli kitleye bakınız!.. Onun güneşler altında derileri kıvrışan asil alnında bu memleketi, bu milleti ve bunların tarihini okuyacaksınız. Onu küçük görmeyiniz. Ona hor bakmayınız!.. O alın, 10 bin yıllık bir medeniyete, öz Türk medeniyetine bakan bir güneştir. Dünün olduğu gibi bugünün de, yarının da varlığı onun ışıkları içinde yıkanacak, onun ışıkları altında büyüyecek, yükselecektir.

Hakikat bu olunca öz Türk köylülerinin vaziyeti büyük bir ehemmiyet alır. Türkiye'de köylü meselesi son büyük ihtilalden doğan yeni devlet sistemlerimizin bir direk, bir temel meselesidir.

* * *

---

* *Anadolu*, 15 İkinci Teşrin (Kasım) 1932, No: 5461, s.1-2.
Anadolu, 16 İkinci Teşrin (Kasım) 1932, No: 5462, s.1'de Mahmut Esat Bey'in Ankara'ya gittiği, "Öz Türk Köylüleri" yazısının ikincisini Ankara'dan göndereceği bildirilmektedir. Ancak bu yazı bulunamadı. (Y.N.)

- "Öz Türk köylüleri bugün ne haldedirler?!.. İhtilal bunlar için şimdiye kadar ne yaptı?"

- "Şüphe yok ki bir şey yapılmadı denemez: Askerlik bir buçuk seneye indi; aşar kaldırıldı; kooperatifler günden güne köylere doğru yayılıyor; mektepler açılıyor; büyük çiftlikler yavaş yavaş halka dağıtılıyor... Bunlar mühim işlerdir. Fakat yine şüphe yok ki her şey değildir. Köylü meselesi bundan ibaret değildir. Yapılacak pek çok işler vardır."

- "Daha neler yapmak lazım?!"

- "Köylünün bugünkü halini kısaca gözden geçirirsek bu sorunun cevabı kendiliğinden çıkacaktır.

Köylü bugün kimin hesabına çalışıyor? Köylü emeğinin değerini alabiliyor mu? Bence köylü başkalarının hesabına çalıştığı gibi emeğinin de değerini alamıyor. Bu büyük haksızlık dünün ve bugünün hâlâ dinmeyen dayanılmaz acısıdır."

- "Nasıl?!"

- "İşe kaba taslak bakılınca köylü az çok arazi sahibidir, beş on ağacı vardır, çift hayvanı vardır, ekip biçiyor gibi görünür. Fakat hakikat biraz deşilince anlaşılır ki, köylünün elindeki üretim vasıtaları başkalarınındır. Hatta köylünün kendisi bile!.."

- "Nasıl?!"

- "Gerçi köylü arazisine tapuyla sahiptir. Fakat bu, işin içyüzüne göz atılınca anlaşılır ki bir şekilden başka bir şey değildir. Misal mi istiyorsunuz? Ele küçük bir tütüncüyü alalım: Bu adam tütün dikebilmek için bankalardan para bulamaz. Tefeciden yüzde 100 faizle para kaldıracaktır. Çünkü işleyebilmek için sermayeye ihtiyacı vardır. Mahsulünü kaldırdığı zaman satacak. Fakat değer fiyatıyla değil."

- "Hangi fiyatla?!"

- "Bu, alıcıların iınsafına kalmış bir şeydir. Onlar nasıl isterse öyle olacaktır. Denecek ki iki buçuk liraya kadar tütün satıldığı oldu. Evet, fakat iki kuruşa da verildiğini gördük!.. İşin hazin tarafı şu ki, tütün iki liraya satıldığı günlerde de o para köylüye kalmadı, incirin okkası 20-30 kuruşa verildiği senelerde de köylünün avcunda büyük bir şey kalmadı. Kazancın nereye gittiğini mi merak ediyorsunuz? Onu tefecilerle satıma vasıta olanların ceplerinde arayınız; orada bulacaksınız.

Köylü yüzde 100 faizle para almasın diyenler de var. Vaktiyle ben de böyle düşünmüştüm. Fakat sonra bir köylünün verdiği cevapla anladım ki işi yanlış görüyormuşum. Köylünün demir leblebi gibi cevabı aklımı başıma getirdi. Bakınız nasıl?

Bir gün Kuşadası köylülerinden birisiyle konuşuyordum. O hâlâ sağdır. Bu yazıları okuduğu zaman belki acı acı gülümseyecektir. Köylü bana halinden şikâyet etti. Faizler içinde boğulup kaldığını yana yakıla anlattı. Ona dedim ki:

- "Kabahat sende, yüzde 100 faizle niçin para alıyorsun?!"

- "Ne yapayım? 10 dönüm tarlam var; bir çiftim var. Beş boğaz beslemek mecburiyetindeyim."

- "Pekâlâ amma ne kazanıyorsun?!"

- "Boğaz tokluğunu!.. Bunu da yapmazsam aç kalırım. Şimdi hiç olmazsa faizcinin hesabına kuru ekmek, kuru soğan çalışıyorum."

- "Ya mahsulü satamazsan ne olacak? Faizci zarara katlanacak mı?"

- "Hayır, o vakit mal benim üstümde kalacak. Bir taraftan da faizleri ve paranın anasını ödemeye çalışacağım!.."

- "Ya ödeyemezsen?"

- "Varımı yoğumu satarlar, ben de kurtulurum!.."

Görülüyor mu? Mal mülk sahibi zannedilen öz Türk çiftçisiyle çoluk çocuğu ve bütün üretim vasıtaları kimin, kimlerin hesabına çalışıyor? Tapusu köylünün üstünde görünen arazi hakikatte kimindir?.. Anlaşıldı mı?..

***

Dünyada bir moda var. Hep ilkçağ, hep ortaçağ iktisat sistemleri yerilir. Sanki zamanımızda köylü üreticilerin vaziyeti eski vakitlerin esirlerinden daha çok iyi imiş gibi!.. Bize geliyor ki fark çok azdır. Belki de "Mahmut Esat abartıyor. İşte hakikat meydanda. Arazi köylünün üzerindedir. Tapusu onun elinde. Bu da inkâr götürür mü?" diyecekler vardır.

Bunlara deriz ki: Tapu bir kâğıt parçasıdır. Bunun köylünün elinde bulunması, onun hakiki mülk sahibi olmasına değil, fakat üstelik tefecinin hesabına işletilen arazinin vergisini de zavallı köylünün ödemesine yarar!.. O kadar!!.

Yarınki yazılarımızda yapmaya çalışacağımız mukayese hakikatleri ortaya koyacaktır sanırım.

Mahmut Esat

Yemiş Çarşısı Faciası*

İzmir'liyim. İzmir'i çok severim. Lakin:

Ne zaman Yemiş Çarşısı'ndan geçsem, ne zaman bana bu çarşının adı anılsa içimin titrediğini duyarım.

Sanki bir kara haber karşısında donup kalacakmışım gibi.

Sanki bir hécatombe[1] önünde seyirciymişim gibi.

Çocukluğumda adam astıkları Ali Paşa Meydanı'ndan bu kadar korkmazdım!..

Yıl olur, mahsul para etmez. Sebebini sorarsınız.

"Çok oldu da ondan" derler!..

Yıl olur, yine mahsul para etmez. "Neden?" dersiniz.

"Ortalıkta kesatlık var" derler!..

Yıl olur, mahsul yine ve asla para etmez. "Niçin?" demiş bulunursunuz.

"Mahsul temiz değil, hile yapılıyor. Piyasaya kötü, pis mal getiriliyor" derler!..

Yıl olur, temiz mal indirirsiniz. Yine yok pahasına satmak mecburiyetinde kalırsınız.

Bunun sebebini anlamak, bilmek istersiniz.

"Avrupa'da buhran var. Para kıt" derler!..

Yeni seneler gelir, bu sene gibi...

Mahsul çok temizdir. Azdır. Hem de havaların müsaadesizliğinden yetişmemiştir. Belki yetişmeyecektir de...

Fakat malınız yine para etmez. "Neden?" dersiniz.

---

* *Anadolu*, 4 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5727, s.1-2.

1 İnsan boğazlanan yer.

"?!!.." cevabını alırsınız. Fakat biraz daha zorlarsanız, size kırk dereden su getirirler ve:

"Dolar, sterlin çok düştü. Bizim para çok pahalı. İhracatçılar ucuz satış yaptı. Şimdi satışlarını zararlarına kapatıyorlar..." derler!!

*
* *

Fakat biliyor muyuz ki bütün bu dedikodular arasında, çoluk çocuk, kadın-erkek inim inim inleyen en aşağı 500 bin incir ve üzüm üreticisi vardır.

Hem de öz Türk üreticisi!..

Bunların mukadderatı, Yemiş Çarşısı'nın üç beş simsarının, şöyle böyle üç beş ihracatçısının elinde kanıyor, çırpınıyor.

Tıpkı kanayan, çırpınan yaralı bir kalp gibi. Hem de her sene...

Ne cehennemi ıstırap!..

Fakat bunlar!.. Kızgın güneşler altında yalınayak, baş açık, buram buram ter dökenler...

Bunlar!.. Bu 500 bin Türk üretici... Kiminin ayağı kanar, kiminin başı yarılır, kimini yılan sokar, kimini çıyan ısırır, taş, diken, çalı çırpı içinde, çamur toprak üstünde yıl 12 ay çalışırlar, çalışırlar...

Bunlar binlerce ve binlerce gelirler. Yemiş Çarşısı'na teslim olurlar. Üç beş simsara, şöyle böyle üç beş ihracatçıya teslim olurlar.

Sanki mahşere çıkmış, cennetle cehennem arasında hüküm bekleyen insanlar gibi bağrışırlar.

Ellerine ne geçer bilir misiniz?

Bir senelik emeğe karşılık bir, en çok iki-üç aylık nafaka!..

Geri kalan on ayı neyle mi karşılayacaklarını sormak istiyorsunuz?

Borçla, yarı açlıkla!..

Oof! Fakat bu bir "of" ki, 500 bin Türk üreticinin ateş körüğü gibi inip çıkan göğsünün içinden kopuyor. Her gün!..

*
* *

Bu bir esaret zinciri değildir. Bir esaret dağıdır.

Dinmeksizin yakan, yanan, acıyan, acıtan bir dağ...

Ne yapmalı?!

Vurgunculuk var mı, yok mu? Üreticiyi istismar eden bir tertibat mevcut mu? Bunları bildirecek vesikalar vardır. Devletin eli bunlara uzanabilir. Bunları çıkarıp ortaya koyabilir. Bu yapılmalıdır.

Geçenlerde Vali'nin reisliği altında bir komisyon toplanmıştı. Buna herkes sevindi. Fakat komisyonun vardığı netice üreticiye meçhul kaldı.

Bunu bildirmek ve öğretmek çok yerinde bir şey olurdu.

Ben de çiftçiyim. Bu yazıları kendim için yazmadım. Damarlarımda kanını taşıdığım öz Türk üreticileri için yazdım.

Benim çiftçilikten edindiğim istifade Türk çiftçisinin acısını duymak olmuştur.

Üretici, hırsızlar baskınına düşen soyulmuşlar halindedir.

Devletin elidir ki 500 bin üreticiyi kurtaracaktır.

Biz buna inandık ve inanıyoruz.

İncir Üzüm Hesapları*

Dünkü yazılarımda incir, üzüm üreticilerinin çekmekte olduğu ıstırabı nakle çalışıyordum.

Çoluk çocuk, kadın-erkek en aşağı 500 bin üretici!..

Öz Türk üretici!..

Bugün istedim ki düşüncelerimi, görüşlerimi rakamlarla ifade edeyim. Üreticinin acıklı vaziyetini rakamlarla dava edeyim!..

Borsa Komiseri, Ticaret Odası Reisi Beyefendilere bir arkadaşımı gönderdim. Fiyat faturaları rica ettim.

Nezaket ve samimiyetle kabul edilen arkadaşım şu cevabı ve şu hesapları getirdi:

Ticaret Odası fiyat faturalarıyla meşgul olmazmış!..

Borsa Komiserliği'nin verdiği hesap bize hakikatleri biraz aydınlatır gibidir.

* * *

Lafı uzatmadan rakamlara geçiyorum:

1929 senesinde, Birinci Teşrin'in [Ekim'in] ilk haftasında:

İncir süzmeleri: 35'ten 60'a kadar.

Haftalık ortalama: 42 kuruş.

---

* *Anadolu*, 5 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5728, s.1-2.

1933 senesinde, yani bu yıl Birinci Teşrin'in [Ekim'in] ilk haftasında:
İncir süzmeleri: 15'ten 23 kuruşa kadar. Fakat düşmektedir.
Haftalık ortalama: 17,5 kuruş!..

1929 senesinde, Birinci Teşrin'in [Ekim'in] ilk haftasında:
İncir ellemeleri: 32'den 40'a kadar.
Haftalık ortalama: 33 kuruş.

1933 senesinde, Birinci Teşrin'in [Ekim'in] ilk haftasında:
İncir ellemeleri: 11'den 16'ya kadar.
Haftalık ortalama: 13 kuruştur.

1929 senesinde, Birinci Teşrin'in [Ekim'in] ilk haftasında:
İncir paçalı: 17'den 31,5'a kadar.
Haftalık ortalama: 23,75 kuruş.

1933 senesi Birinci Teşrin'in [Ekim'in] ilk haftasında:
İncir paçalı: 7'den 12'ye kadar.
Haftalık ortalama: 9,5 kuruş!

*
* *

Bu hesaplar tamam değildir. Fakat ben bu kadarını elde edebildim.

Ticaret Odamızla Borsamız beraberce çalışır ve bize dört-beş senelik mukayeseli ve tafsilatlı cetveller hazırlarsa nerede bulunduğumuzu daha iyi anlarız.

Tedbirlerin daha etraflı düşünülmesine, daha esaslı alınmasına yardım etmiş olurlar.

Bu mukayeseli cetvele ilavesi icap eden mühim bir nokta daha vardır.

Bu da, ihracatçılarımızın mahsullerimizi harice kaça satış ettikleridir. En canlı yön burasıdır.

O zaman hakikatler ayan beyan olacaktır.

O zaman üreticinin ne kadar kaybettiği görünecektir.

Bunu bilmek zor bir şey değildir.

Nasıl mı? Devlet eliyle...

*
* *

1933 senesinin incir satış fiyatlarıyla 1929 senesinin fiyatları arasında üretici aleyhine yüzde 60 fark vardır!

Acaba ihracat tüccarlarımız da harice bu kadar farkla satış etmişler midir?!

Acaba bu kadar farkla satış etmek mecburiyetinde miydiler?!

Bunlar bilinmesi gereken noktalardır.

O zaman haksızlıklar anlaşılacaktır.

İncir paçalının okkası yedi kuruşa satılıyor demek, altın para hesabıyla takriben bir kuruş ediyor demektir. Halbuki altın para zamanında bir kuruşa incir satıldığı duyulmamıştır!..

*
* *

Bir mesele etrafında bir an durmak lazımdır. Bu, hayatidir.

Üretici bugünkü kazancıyla ne yapabilir?

Şöyle bir faraziye yapalım:

Beş dönüm incir bahçesi olan bir Türk üretici düşünelim. Bu bahçenin mevcut ağacı ortalama hesapla 80'i geçemez. Bu ağaçlar 30 yaşına gelmiş ise, bunlardan şöyle böyle 1500 okka mahsul alınabilir.

Bugünkü fiyatlara göre bu mahsul ortalama on kuruştan satılırsa 150 lira eder.

Bu 150 lira bahçe sahibinin bir senelik geliridir.

O, bununla borç ödeyecek, vergi verecek, çocuk okutacak, yiyip içecek vs!!..

Bunlar bir tarafa, fakat bu satış masrafı da korumaz.

Bu bir para ki, simsarın, tüccarın bir öğle ziyafetine ancak yeter.

Üreticinin bir senelik hayat kazancı, simsarın bir öğle ziyafeti.

Neredeyiz anlaşılıyor mu? Mutlak serbestçilik verimi görülüyor mu?

Vurgunculuğun yeri yoktur. Vurgunculuk her işte vurgunculuktur ve ceza görmesi lazımdır.

10 kuruşumu çarpan aç bir yankesici hapishaneyi boyluyor.

500 bin incir, üzüm üreticisini istismar edenler varsa neden aynı akıbete uğramasın?. Görülüyor mu iktisatta serbestçilik kimleri himaye ediyor?

*
* *

Üzümcülerimizin vaziyetini yazmaya bile takatim yok. Onların vaziyeti incircilerden de berbat...

Büyük ihtilali yapan partinin iktisadi müdahalecilik prensibindeki isabet ne kadar yerinde imiş...

Mahmut Esat

Kravatlı Eşkıyalar*

- 1 -

Çocuktum. Babamla çiftliğimize giderdik. Bindiğimiz faytonun önünde, ardında bir iki silahlı bulunurdu! Faytonu süren bile silahlıydı! Babama sorardım, derdim ki:

- Bu adamlar neden silahlıdır?! Ne yaparlar?!
- Bizi muhafaza ediyorlar.
- Kime karşı?!
- Eşkıyaya!
- Eşkıya ne yapar?
- İnsanları dağa kaldırır! Soyar! Paralarını alır!
- Başka? İnsan öldürürler mi?!
- Hayır! Para verilirse öldürmezler!
- Bu eşkıyalar kimlerdir?

Babam anlatırdı:

- Çakırcalı, Gökdeli, Kamalı...

Daha bir sürü isimler! Yine şurda burda işitirdim, duyardım. Derlerdi ki:

- Çakırcalı para almış. Köprü yaptırmış. Fukara kızları evlendirmiş. Çeşmelere su akıtmış!..

* * *

* *Anadolu*, 9-10 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5731-5732.

Şimdi yüzüm avuçlarımın içinde, düşünüyorum! Düşünüyorum! Yüzümü avuçlarımın içinden çıkaramıyorum! O kadar utanıyorum! Utanıyorum!! Yalnız... eli silahlı, bıçaklı eşkıyayı lanetlemiş olmaktan utanıyorum.

500 bin öz Türk üreticiyi soyanlar var! 500 bin öz Türk üreticiyi soyan kravatlı eşkıya var! Bunların enine boyuna, ellerini sallaya sallaya Yemiş Çarşısı'nda, çarşı ve pazarda dolaştıklarını, hürmet ve itibar gördüklerini düşündükçe... Bunların hâlâ söz sahibi olduklarını görüp duydukça... Utanıyorum! Kızarak yüzümü avuçlarımın içinden çıkaramıyorum! Çıkaramayacağım da! Utanıyorum!

Çakırcalı bir adam soyardı... Jandarma, asker müfrezeleri birbiri ardınca onu takip ederlerdi! Kanlı çarpışmalar olurdu.

Nihayet günün birinde İstanbul Hukuk Fakültesi'nin son sınıfında okuyordum. Elinde gazetesiyle bir arkadaşım yanıma yanaştı. Bana:

- İzmirli! Çakırcalı'yı vurdular! dedi...

O gün, eski Aydın vilayetinde bayram oldu. Bütün Türkiye sevindi. Sevindi! Devletin haysiyeti, şerefi yerine getirilmiş oluyordu...

Elinde silahla, belinde bıçakla, başında keçe külahla insan soyanların cezası, ya jandarma kurşunu yahut darağacıdır. Bunun çok yerinde bir ceza olduğunda şüphe yok!

Fakat 500 bin öz Türk üreticisi! Çoluk çocuk, kadın-erkek... Baş açık, yalınayak çalışan, kanayan öz Türk üreticiyi soyguna verenlerin bileklerine neden kelepçe vurulmasın?! Bunların Çakırcalı'dan farkı nedir? Başlarının melonlu, yakalarının kravatlı olması mıdır?!

Evet, Harmandallı Mehmet kasketli idi. Yemiş Çarşısı'ndakiler melonlu veya silindirlidir! Lakin Harmandallı iki kişi, üç kişi soydu... Eyleminin cezasını darağacında çekti! Fakat kravatlı eşkıya... Bütün bir ömür 500 bin üreticiyi haraca bağlayan, üç beş kravatlı eşkıya ne olacak? İkram, izzet mi görecek?!

Ziya Paşa'nın vaktiyle dediği gibi "Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efraz/ Birkaç kuruşu mürtekibin câyı kürektir" mi denip gidecek!

- 2 -

Ticaret serbesttir!

Öyle mi?

Fakat hürriyet, serbesti, 500 bin öz Türk üreticinin soyulması, haraca bağlanması mı demektir? Hürriyet esaretin hizmetinde, yardımında kullanılır bir meta mıdır? Serbesti esaretin yaşamasına, devamına bir destek midir?

Ticaret serbesttir!

Bu, bir musiki parçası gibi terennüm edile edile 500 bin öz Türk üretici her sene soyulacaksa;

Ticaret serbesttir!

Bu, bir danse macabre[1] gibi çalına çalına 500 bin öz Türk üretici, öz Türk işçi her sene soyulacaksa;

Neden Çakırcalı, neden İngiliz Mehmet de eski idarelerde olduğu gibi "Ferman padişahın, dağlar bizimdir!" diyemesinler?

Neden eylemlerinin cezasını kurşun önünde, darağacı altında ödeyen bunlar da "Soygunculuk serbesttir!" demesinler?!

Eğer bunlarla Yemiş Çarşısı'nda 500 bin öz Türk üreticiyi soyanlar arasındaki fark, birincilerin hareketinin kanunla yasaklanmış olması, diğerlerinin serbest bırakılmış bulunması ise, meselenin halli gayet kolaydır.

Bu da kanuna konacak bir maddeyle, hatta mevcut kanunlardan istifade ile 500 bin üreticiyi soyanların sıkı bir kontrol altına alınmasıdır.

Zaten her iki soygunculuğun esas itibariyle hiçbir farkı yoktur. Hatta Yemiş Çarşısı soyguncuları daha korkunçturlar...

Soygunculuk soygunculuktur. Çünkü Yemiş Çarşısı'nda "Ben bu sene inciri beş kuruşa alacağım. Vicdan, insaf bilmem. Benim vicdanım, dinim, imanım paradır" diye nara atan malum simsar[2] ile Çakırcalı arasında kıl kadar fark yoktur. Mutlaka fark aramak lazımsa, bu simsar, Çakırcalı'dan daha kanlıdır. Çakırcalı'nın bıçağı altından yalvarmakla kurtulanlar az değildir. Onun merhametine, insafına sığınmış olanlar az değildir.

Fakat her sene 500 bin üreticiyi! Her sene 500 bin öz Türk üreticiyi! Çoluk çocuk, kadın-erkek 500 bin öz Türk üreticiyi haraca bağlayan bilinen simsarın, simsarların ve tacirlerin vicdanına, merhametine, insafına barınmaya imkân yoktur.

O ve onlar! Ve kızanları, vicdan tanımadıklarını Yemiş Çarşısı kaldırımlarında nara ata ata ilan ediyorlar. Bundan korkmuyorlar! Bundan utanmıyorlar!

Ticaret serbesttir! Öyle mi?

Eğer ticaret serbestisi her yıl 500 bin üreticinin soyulması ise, ticaret serbesttir!

Bu, soygunculuğu heyecana veren... soygunculuğa hamle veren... kuvvet veren... bir marş gibi çalınacaksa! Neden Çakırcalı gibileri de Harmandalı havasını çaldıra çaldıra... "Eşkıyalık hürdür!" demesinler?

Kanun var, öyle mi?

Bunun cevabı kolaydır.

Nasıl?

Kanundan eşkıyalığı yasak eden madde kaldırılsın!

"Böyle şey olur mu?!" diyeceksiniz.

Neden olmasın?

500 bin üreticinin soyguncuları, ticaret serbesttir demekten, ortalığı soyup soğana çevirmekten utanmazlarsa, Çakırcalı gibilerin, ancak bir iki kişiyi soyanların "Eşkıyalık yasağını kaldırınız!" demeleri neden manasız olsun?

---

1 Cenaze alaylarında çalınan musiki parçası.

2 İcabında bunu ispat ederiz.

Nerede kaldı ki biz işin kanuni taraflarında değil, vicdani ve milli noktaları üzerindeyiz.

*
* *

Yaşasın Türk üreticiler!

Milleti, memleketi, Cumhuriyet'i yaşatan aziz öz Türk üreticiler! Kızgın güneşler altında yalınayak, baş açık... kanaya kanaya bütün bir ömür çalışanlar!

Ben de sizin damarlarınızda vuran kanı taşıyorum... Çektiğiniz sıkıntıları, çileleri sizin yırtık gömlekli göğsünüzde çarpan yüreğiniz gibi duyuyorum! Çünkü benim yüreğim sizin, sizin yüreğiniz benimdir...

Biliyorum, içinizde kulübesinin duvarını yapıp da üç yıldır hâlâ üstünü örtemeyenleriniz az değildir! Biliyorum, üstü hâlâ örtülmemiş kulübelerinizde, siz, sizler, çoluk çocuk göklerin yıldızları altında yatıyorsunuz! Her sene, satılacak incirlerinizden, üzümlerinizden, tütünlerinizden medet bekliyorsunuz!

Fakat sizin cebinize girecek kâr, bazı kravatlı eşkıyanın elinde kalıyor. Sen hâlâ üstü açık kulübende yıldızlara sarılarak yatarken, senin kârınla kravatlı eşkıya kâşaneler yapıyor. Yapsınlar!

Büyük Türk şairi Yunus Emre'nin dediği gibi, zaman gelir:

"Şol yüce köşkler, saraylar, viran olur kalır bir gün"

O vakit! Sen onların üstünde yükselirsin. Yükseleceksin...

Biliyorum, üretici var ki, akşama yiyeceği ekmeği düşünmektedir. Fakat kravatlı eşkıya, üreticiden çaldığı kârla sabah kahvaltısını havyarla yapıyor! Fakat bir gün kusacak olduktan sonra bundan ne çıkar?!

Aziz Türk üreticisi!

Seni çoluk çocuğunla hürmetle selamlarım. Nasırlı ellerine bakarak hürmetle selamlarım.

Selam sana aziz Türk oğlu!

Seni bekleyen yarının sabahları açmak üzeredir. O kadar ki, onun uzaklarda açılmakta olduğunu görür gibiyim.

Gazi dedi ki:

"Bu memleketin efendisi Türk köylüsüdür!"[1]

Mahmut Esat

Not: Kooperatiflerin çoğalmasını dilerim. Üreticiyi bunlar kurtaracaktır.

Gelecek yazılarımızda ele geçirdiğimiz belgelerle üreticinin nasıl ve kimler tarafından soyulduğunu anlatacağız.

M. E.

---

1 Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1922 tarihli "Meclis'in Üçüncü Yılını Açış Konuşması" için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294; "Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki üretici olan köylüdür" sözleri için bkz. s.279. (Y.N.)

Bana Dediler ki...*

- 1 -

Ahmakların bazıları:

- "Mahmut Esat 500 bin öz Türk üreticinin soyulduğunu, soyguncular elinde bunaldığını yazıyor, söylüyormuş!.."

Dedim ki:

- "Az söylemişim bile!.. Türkiye nüfusunun yüzde 90'ı öz Türk üreticidir. İyi bir hesap yapılırsa 18 milyonun 16'sı bugün iş hakkını alamıyor; üretim masraflarını kapatamıyor..."

Dediler ki:

- "Neden?"

Dedim ki:

- "Kravatlı eşkıya elinde kaldılar da ondan..."

- "İyi amma, sen böyle yazınca, sen böyle söyleyince, öteki İzmir gazeteleri de yazmaya, söylemeye başlamış!.. Sonra İstanbul gazeteleri de senin yazdıklarını nakletmişler... Fakat bu kadarla da kalmamışlar... Şimdi onlar da söylüyor, yazıyorlarmış!.."

- "Daha iyi ya..." dedim!..

- "İyi amma!.. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi şimdi İzmir'de bir de *Çiftçi* gazetesi çıkmaya başlamış!.." dediler.

---

* *Anadolu*, 22 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5742, s.1; 23 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5743, s.1-2.

- "Ne yapalım!! Çiftçi de çıkar, tüccar da çıkar, esnaf da çıkar, isterse amele de!!.." dedim.

- "Fakat bu iş sosyalistliğe, komünistliğe kadar varır... Bilerek, bilmeyerek bu işe sen sebep oluyorsun..."

- Ben, öyle mi?! Ben!.. Ben Mahmut Esat ha!..

Ben yalnız milliyetçi olabilirim; hem de öz Türk milliyetçisi!.. Ben yalnız bu duyguyla yaşarım!.. Ben yalnız bununla yaşatabilirim!..

- "Nasıl?!."

- "Anlatayım!.."

- 2 -

Ben milliyetçiliği ne ilkçağların Sezar ne ortaçağların şövalye ne de son devirlerin simsar kafasıyla anlarım.

Ben, temiz kanını taşıdığım, duygularıyla duyduğum, tarihinin yüceliklerinde yaşadığım öz Türk kavmi için milliyetçiyim; öz Türk milletinin varlığı için, onun maddi, manevi saadeti için milliyetçiyim.

Bu saadet, iş hakkının, üretim hakkının korunmasıyla var olacaktır. Bu saadet, en aşağı 14 milyon öz Türk üreticinin -üzümcü, incirci, pamukçu, tütüncü, fındıkçı, buğdaycı, arpacı vs. üreticinin- eski zaman zalimlerinden, üstün ve baskın bir kısım tacirlerin elinden kurtarılmasıyla doğacaktır. Ben milliyetçiliği böyle anlıyorum.

Gazi "Bu memleketin efendisi Türk köylüsüdür" dediği gün en doğru, en dürüst Türk milliyetçiliği yolunu göstermiş oldu. O gün bugün bu prensibi tahakkuk ettirmek kastıyla mücadele yapılıyor. Dava kazanıyor ve ilerliyor.

İş hakkı, üretim hakkı soyguncular elinden kurtarıldığı zaman bu prensibin icabı, bütün parlaklığıyla yerine getirilmiş olacaktır.

Bütün bir Türk tarihinin acıları dinecektir.

Bu prensibi ortaya koymakla Türk İhtilali'nin Büyük Şef'i, bütün bir devirler sürüp giden, dinmeyen, kanayan bir acıyı avcunun içine aldı ve bize gösterdi.

Ben bu acıyı dindirmeyi Türk milliyetçiliğinin en büyük bir vazifesi sayıyorum.

Bu acıyı dindirmek neden komünistlik, neden sosyalistlik oluyor?

Neden benim "Kravatlı Eşkıyalar" yazılarım bilerek bilmeyerek sosyalistliğe, komünistiğe yol veriyormuş?!.

Neden?!

Ortada acıyan bir yara var. Bu, bütün bir Türk üreticilerin acısıdır; milli acıdır.

Komünist, sosyalist olmamak için bu yaranın acılarına, kanayıp gitmesine alındırmamak,[1] göz yummak mı lazım??!

---

1 Alındırmamak: İlgilenmemek; aldırmamak; oralı olmamak; etkilenmemek. (Y.N.)

Milliyetçilik milli acıları duymamak mıdır?!.

Milliyetçilik Türk üreticinin kravatlı eşkıya elinde soyulması mı demektir?!

*
* *

- "Evet ama" diyorlarmış, "Mahmut Esat yazınca İzmir gazeteleri de yazıyor, İstanbul'a kadar yayılıyor. Boyuna yazıyorlar, söylüyorlar, söylüyorlar!.. Bunlar yetmiyormuş gibi, şimdi de İzmir'de *Çiftçi* gazetesi de çıkmaya başladı. Yarın 'Amele' de çıkacak!"

*
* *

Aziz Türk üreticileri!.. Türk işçileri!..

Bütün bunlar söylenebilir.

Fakat ben tuttuğum yolun doğru ve milli olduğuna inanıyorum; ahmaklıkla, ahmaklarla alıp vereceğim yoktur. Onlar söyleyecek... Söylesinler!.. Hakikatler yürüyor... Hakikatler yürüyecektir. Ve sen kurtulacaksın.

*
* *

Milliyetçilik, halkçılık, işçiyi, üreticiyi kurtarmak... Bunlar, ihtilali yapan büyük partinin en esaslı prensiplerindendir.

Mahmut Esat'a sinsi sinsi tariz eden ahmaklık farkında değildir ki Mahmut Esat inanla bağlı olduğu Fırkasının dileklerini ileri sürüyor.

Fakat bunu ahmaklığa nasıl anlatmalı?

Üzülmeye lüzum yok. Zaten ona sözümüz de yok.

*
* *

Yine bana dediler ki:

- "Yazılarından gücenenler varmış.

Üç beş kişiyi kırmak doğru değil"miş.

Dedim ki:

- "Bana yalnız kabahatliler gücenebilir. Temiz insanların yazılarımı üstlerine almalarına sebep yoktur. Nihayet milyonlarca üreticiyi, milyonlarca öz Türk işçiyi unutarak üç beş kişiyi düşünemem.

Ben İhtilal'in prensiplerini demagojiye feda edecek cibiliyette bir insan da değilim.

İhtilal'i yapan partinin prensipleri birer latife değildir.

Cumhuriyet Halk Fırkası üç beş kişinin menfaatlerinin değil, bütün bir Türk milletinin, Türk vatanındır.

Aksini düşünenlerin aldandıklarını, ne kadar aldandıklarını yakında göreceğiz."

Mahmut Esat

Bana Gücenenlere*

Bana gücenenler varmış!

- Neden?

Üreticileri müdafaa ederken, üreticilerin bazı soyguncular elinde kaldığını yana yakıla anlatırken, soyguncülara "kravatlı eşkıyalar" diye bağırmışım!

Sözlerimi geri alacak değilim. Sözlerimi geri alamam... Bunun belli başlı sebebi şudur ki:

Ben üreticinin kimler tarafından, nasıl ve ne suretle istismar edildiğini biliyorum. Bunu icabında ispat edebilirim. "Niçin ispat etmiyorsun?" diyenlere "Yazılarımı üstüne alınanlar meydana çıksın ki konuşalım" derim.

Fakat biliyorum, ben böyle deyince, bana denebilir ki:

"Niçin bekliyorsun? Beklemeye neden lüzum duyuyorsun? Şu 'Kravatlı Eşkıyalar' kimlerse bir ayak evvel tayin et de iş anlaşılsın."

Gerçi bu, mantıksız bir teklif değildir. Fakat bunu pratik ve faydalı bulmuyorum. Biz bu meselede, bu büyük milli meselede "İsagoci"[1] ile meşgul olacak değiliz. Biz, realiteler arkasındayız.

"14 milyon" öz Türk üreticinin, öz Türk işçinin menfaatleri, yüksek faydaları, onun 20. asır milliyetçilik akımlarına uygun büyük davasının ardında koşuyoruz.

Üreticinin, işçinin soyulduğu muhakkaktır. Nasıl soyulduğu malumdur. Serbestçiliğin, serbest iktisat sisteminin bu soyguna belli başlı bir sebep teşkil ettiği de meydandadır. Bunda dünya müttefiktir.

---

* *Anadolu*, 26 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5746.

1 Eski mantıklar, mantık oyunları.

Serbest sistemin, başta "kravatlı eşkıya"ya yemlik olduğu da aşikârdır.

Şu halde teşhir cezasının tatbikine lüzum yoktur. Çünkü maksat şahsi kinlerin, öçlerin teskini, alınması değildir; meselenin hallidir.

Hal çaresi: Devletçiliktir, devlet müdahalesidir. Cumhuriyet Halk Fırkası programının üretim sahasında da tatbiki!

Kurtoğlu Faik Bey[1] kardeşimizin Londra'dan gönderdiği mektup bütün gazetelerde çıktı. Dikkatle okunmaya değer hakikatleri ihtiva ediyor. Bizim görüşlerimiz doğrulanıyor.

Fakat bütün bunlara rağmen yazılarımı üstüne alınan veya alınanlar varsa, ortaya çıktıkları zaman sükût etmeyeceğime inanabilirler.

Biliyorum ki, benim yazılarım namuslu insanların gücüne gitmez. Ve gitmemelidir. Yazılarımdan olsa olsa çiğ yiyenlerin karnı ağrır. Bu karın ağrısını kesecek ilaç bende yoktur.

14 milyon öz Türk üretici her sene üretim mevsiminde, bütün bir öz Türk işçi kafileleri, kafile kafile şunun bunun tarafından soyulup soğana çevrilirken, birkaç çapulcunun bana gücenmesini düşünemem bile!

Yeter ki bana milletim gücenmesin. Yeter ki yazdıklarım onun hoşuna gitsin. Yeter ki ben milletim için yaşayayım. Yalnız onun için... Onun hâlâ yıldızlara sarılıp yatan elleri nasırlıları; günlerce ve aylarca, yıllarca ve bütün bir ömür buram buram alınteri dökerek ateş karşısında çalışanları; dağda, bayırda, buzda, karda hayat pahasına, didişe didişe geçinenleri için yaşayabileyim. Yeter ki benim kalbim de onun yırtık pırtık gömleği altında çarpan yürek gibi çarpsın; o çarpıntı gibi söylesin; öyle duysun; öyle anlatsın...

Fakat benim yüreğim de hep öyle çarpacak, hep öyle duyacak, öyle anlatacak, öyle söyleyecektir. Ta gözlerimi bu dünyaya yumuncaya kadar...

*
* *

Bu davayı önce ben mi ortaya attım? Bununla meşgul olmaya, bunu düşünmeye vaktim yok! Bunu düşünmedim bile... Düşünmeyeceğim de! Şerefler, şanlar düşkünlerin olsun. Ben yalnız milletimin acısını taşıyorum.

Öz Türk soyundan olan Gazi Reis her günden daha kuvvetli olarak başımızdadır. İhtilali yapan büyük parti, birçokları gibi bu acıyı da dindirecektir.

Aziz milletim! Buna inanıyorum...

Mahmut Esat

---

1 Faik Kurdoğlu. (Y.N.)

Sanayileşen Türkiye*

Batı Türkleri tarihinde çözemediğim bir düğüm var; bir kördüğüm!

19. asrın başlangıcı tarihimizin tepesi üstü düşüşüdür.

Neden?

Bunun cevabını belki 20 yaşımdan beri düşünürüm. Bazen bulur gibi olurum. Biraz sonra bulduğum şeyi beğenmem!

Yine düşünürüm. Düşüş sebepleri nelerdir?!

Başkalarını dinlemek isterim. Hem de bütün varlığımla...

*

Bunlar düşüş sebeplerini tek hadise halinde göstermek istiyorlar. Ve buna dindir diyorlar.

Dinin değişmez hükümleri Türk milletini geçmiş asırlara mıhladı; Avrupa'nın, Amerika'nın ileri hamlelerine onu seyirci bıraktı; hatta ilerleme icaplarını küfür saydırdı iddiasındadırlar.

Doğru...

Fakat bütün düşüş şu tek olguyla izah olunabilir mi? Bence hayır!

Çünkü hemen hemen 17. asırdan 19. asrın başlarına kadar tam iki asır biz Avrupa ve Amerika'dan geri bir vaziyette değildik. Daha evvelleri ise bu iki âleme muhakkak üstündük.

Şu halde 19. asırdan önce din neden bir düşüş etkeni olmadı?

---

* *Son Posta*, 17 Ağustos 1934, No: 1460, s.1, 8.

Demek ki Batı Türkleri tarihinin düşüşünü bir olguyla ifade mümkün değildir.

*

Yine bazı iktisatçılarımız geri kalmamızın belli başlı sebebini kapitülasyonlarda görüyorlar.

Bu da doğru... Fakat Batı Türkleri ilk kapitülasyonları ta Fatih devrinde verdiler. Bundan beş asır önce...

Neden bunlar 19. asra kadar Osmanlı İmparatorluğu için bir gerilik etkeni olmadı?!

Demek ki Batı Türkleri tarihinin düşüşü yalnız kapitülasyonlarla da izah olunamaz.

*

Yine bazı düşünürlerimiz, bilhassa kumanda heyetlerimize mensup büyük askerlerimiz düşüş sebebini büyük, uzun görüşlü kafaların eksikliğinde buluyorlar.

Bu da doğru...

Silahlarımız, teçhizatımız düşman silahlarından, düşman teçhizatından üstün, her halde onlara eşit olduğu eski devirlerde ordumuzun maruz kaldığı korkunç hezimetler olsa olsa kafasızlıkla izah olunabilir.

Bir misal: III. Selim zamanında Ruslar Romanya'yı işgal ettiler. Tuna'yı aşmak üzeredirler veya aştılar. Ordu başkumandanı Sadrazam Ziya Yusuf Paşa'dır. Karargâhı henüz Davutpaşa'dan ileri gidemiyor! Sebebi nedir, biliyor musunuz?! Paşa'nın çadırlarından birinin avizeleri henüz ona yakışır bir halde yapılamamış, ordu yalnız bu yüzden hareketini 15 gün ertelemek mecburiyetinde kalmış!! Paşa avizelere o kadar düşkün ki, düşen vatanı görmüyor ve duymuyor!..

Bir misal daha: Ziya Yusuf Paşa'dan sonra yeni bir başkumandan tayini lazım geliyor. Buna bir türlü karar verilemiyor. Nihayet Padişah rüyaya yatıyor. Uyanıyor; isimler etrafında kura atıyor. Kumandanlık devrin en cahil bir adamına isabet ediyor. Herif ordunun başına geçiyor!

Netice malum!..

Yukarıki görüşteki isabeti tespit için aksi bir misal vermeliyim:

İstiklal muharebelerinde Türk vatanı baştan başa istila altında kalıyor. Düşmana batıracak iğne bile yok...

Bir baş çıkıyor. Bu, bugünkü dünyanın Türk soyundan olan en büyük şefidir: Gazi Mustafa Kemal!

Her şeyi yaratıyor. Türk milleti dünyayı yeniyor!

Dün yok oldu zannedilen Türk milleti bugün yaşıyor. O yaşayacak ve yaşatacaktır.

*

Yine bazıları tarihimizin düşüş sebebini Türk milletinin kabiliyetsizliğinde görürler.

Bunlar cevaba değmez cahillerdir. Bunlar kendi kabiliyetsizliklerini ilandan başka bir şey yapmıyorlar. Bunlar büyük kabiliyetleri göremeyen küçük, küçücük horoz beyinli şeylerdir.

*

Batı Türkleri tarihinin düşüş sebebi yoktur; sebepleri vardır. Bu düşüşü bir tek yönden kavramak mümkün değildir.

Tek sebep iddiası çok yanlış ve sakattır. Mesela yalnız dinin bir düşüş etkeni olmadığını, olamayacağını biraz evvel pekâlâ gördük. Yine pekâlâ denebilir ki, yalnız din bir düşüş etkeni oluyorsa, milletin, milliyetin esasını inkâr eden, camiaları benliğinden çıkaran farmasonluk neden başlı başına çöküşe sebep olmasın!!

Batı Türkleri tarihinin düşüş sebepleri vardır. Ve bunlar bir bütün halinde ele alınmalıdırlar. Bunlar dindir, kapitülasyonlardır, zaman zaman büyük işlerin başına geçen kafasızlar, karaktersizlerdir.

Daha daha sayılabilir: Toplumsal teşkilat, sıhhi tedbirler noksanlığıdır. Hatta hatta edebiyat, dil meseleleridir. Ve nihayet bence en başa geçirilmesi lazım gelen, 19. asırların iktisadi manasına ayak uydurmakta geç kalmamızdır.

19. asır makineli sanayi medeniyetidir. 20. asır bunun gelişmesinden başka bir şey değildir... Biz bunu ihmal ettik. Bizden çok sonra, yaklaşık 30 sene sonra faaliyete geçen Japonlar bugün kendilerinden 100 sene evvel işe başlayan Avrupa'yı, Amerika'yı geçmek üzeredirler. Her halde ortalık sarılar karşısında telaştadır.

Biz işe Avrupa'dan aşağı yukarı bir buçuk asır sonra başlamış bulunuyoruz. Ümitsizliğe asla mahal yoktur. Tam ve kati kurtuluş yolundayız.

Sanayileşen ve şimendiferleşen Türkiye yalnız kendisini kurtarmış değildir. Batı ile Doğu'nun buluşmasında yeni bir medeniyet unsuru olmaya adaydır. Buna samimiyetle inanıyorum.

Sanayileşmeyen Türkiye, sanayileşen Avrupa'nın, Amerika'nın tüketim pazarı haline geldi... Tıpkı Çin gibi, tıpkı Hindiçini gibi, tıpkı Mısır gibi, tıpkı Fas ve Madagaskar gibi...

Türkiye için tüketim pazarı hali, her türlü gelişmeyi bağlayan bir zincir oldu; bir esaret zinciri! Bu zincir hem iç mütegallibelerin[1] hem de dış istilacıların işine yaradı.

1 Mütegallibe: Zorba takımı. (Y.N.)

Yalnız Tanzimat, yalnız Islahat Fermanı, yalnız Meşrutiyet memleketi ne taassup tahakkümünden ne de kapitülasyon belasından kurtaramadı; onu 20. asır adamı yapamadı. Çünkü temel yoktu.

Makineli sanayi bütün toplumsal, siyasi yeniliklerin tutamağı olacaktır.

Türkiye sanayileşmemek yüzünden geri kalmıştı. Bu da tarihe intikal etmiş veya etmek üzere olan bir acıdır.

Şef sağdır. O sağ olduktan sonra aşılmayacak hangi müşkül vardır?

Soruyorum!..

Eski Adliye Vekili
Mahmut Esat Bozkurt

Haydutlar Kovalanıyor*

- 1 -

Hükümet şu tedbirleri aldı veya almak üzeredir:

Üzümü pahadan düşürenler kara listede gösterilecek. Bundan başka, bir sosyete[1] kuruluyor. Bu sosyete üzümü pahadan düşüreceklerle uğraşacaktır.

Manisa'da saylavlar[2] toplanıyor. Toplantı bu ayın 22'sinde olacak! İzmir Cumhuriyet Halk Partisi'nin sayın başkanı, bunu üzüm mıntıkası saylavlarına bildirdi. Toplantıda hükümetten istenecek yardımlar konuşulacaktır. Sonra bunlar bir karara bağlanacak, hükümete sunulacaktır.

* * *

Bütün bunların hepsi yerindedir. Ve çok yerindedir. Hele devletçilik sistemini benimsemiş bir rejimde; Kamâlist rejiminde!

Neden ve niçin?

Şunun için ki: Bir adam aç kalsa... gecenin birinde yolumu çevirse, yolumu kesse... ve benden 25 kuruş alsa ve bunu, açlığı dindirmek, ölümden kurtulmak için yapsa, yakası devletin elindedir. O, mutlaka hakyerinde[3] hesap verecektir. Elleri kelepçeli hesap verecektir! Ve bu, kanunun hükümleri icabıdır.

* * *

---

* *Anadolu*, 19-20-21 Eylül 1935.

1 Sosyete (Fr. société): Cemiyet, dernek. (Y.N.)

2 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

3 Hakyeri: Mahkeme. (Y.N.)

Eski Aydın ilbaylığında[1] en azdan bir milyon insan incir ve üzümden geçinir. Bu bir milyon, bütün bir yıllık geçimini üzüm ve incirden bekler. Beşikte ağlayan, başında tüy bitmemiş öksüzlerden tutunuz da, ayakları çukurda, elleri titreyen ihtiyarlara kadar... bir milyon... bir milyon insan... bir yıllık geçimini üzümden, incirden bekler. Fakat...

Her yıl bu kafilenin yolunu haydutlar keser. Bu haydutlar gecenin birinde açlıktan yolumu çeviren... ve 25 kuruşumu alan eli kamalıya benzemezler.

Bunlar?!

Yakalıklı, kravatlı, kalıp kıyafetleri yerinde insanlardır. Bu şık soyguncuların zabıtadan korkusu yoktur. Kanun korkusu yoktur. Vicdan duygusu hiç yoktur.

25 kuruş için yolumu kesen zavallı aç! yakayı ele vermemek için gündüzü gece, geceyi gündüz yapar, gizli gizli, korka korka, yalınayak dolaşır.

Berikiler ellerinde altın saplı baston, göğüslerinde pırlanta iğneler, başlarında melon şapkalarla gezerler. Bunların, sabah kahvaltılarında mutlaka havyar, tereyağı, süt, reçel bulunacaktır. Akşam rakılarını balık yumurtasız içemezler. Ve üstelik her gün saygı beklerler. 25 kuruşumu hayatı pahasına çarpan adamla varlıklarını milyonca insanın emeğinden ve malından çalanların durumunu bir düşünelim.

Haydut kim? Hırsız kim? Ve nerede?..

- 2 -

Bir milyon! Bir milyon insanı... bütün bir ömür sefalet içinde bırakanlar elbette haydutturlar!

Gecenin karanlıklarında, açlığın acısıyla, ölüm korkuları içinde, yalınayak, baş açık yolumu kesene, çiftçiyi soyanlar, eli bıçaklı hırsız diyorlarsa... Bir milyon! Bir milyon insanı... bütün bir ömür acılara salanlara, eli bıçaklı yalınayaklar hep bir ağızdan bağırıyorlar ve "Elleri altın bastonlu haydutlar!" diyorlar...

* * *

Haydutların yedikleri, içtikleri, giydikleri ve bütün varlıkları, beşiklerde başında tüy bitmemiş yavrucuklarla bir ayağı sine (mezara) değmiş ihtiyarlara varıncaya kadar bütün çalışkanların emeğidir, emekleridir; çalışkan Türklerin alınteridir; çalışkan Türklerin ahlarıdır, vahlarıdır.

Ah yerde kalmaz!

Türk çalışkanları! Sevininiz!

---

1 İlbaylık: Vilayet. (Y.N.)

Şunun için ki: Büyük devrimi yapan parti, ona dayanan hükümet... gözyaşlarını silecek, ahı yerde bırakmayacaktır. Devletin eli haydutların yakasındadır. Artık serbestlik, artık hürriyet, tecim[1] serbestisi, tecim hürriyeti! haydutların elinde bir korunma kalkanı gibi kullanılmayacaktır. Hürriyet ve serbestlik namusluların, çalışkanların olacaktır.

* * *

Yolumu kesen, 25 kuruşumu alan açın maskesi bütün bir ömür geceler olunca, milyonca insanı çarpanların, milyonca insanın hürriyet, serbestlik adına haklarını çalanların, melon şapka, altın saplı baston, pırlanta iğneli kravatlar, jaketataylar, faytonlar, otomobiller, içyüzlerine örtü olamayacaktır.

Bütün bunlar namusluların hakkıdır. Bütün bunlar kızgın güneşler altında yalınayak, baş açık, çoluk çocuk çalışan Türk çiftçilerin hakkıdır. Sonra, namuslu tüccarların hakkıdır.

Devletçilik icabı budur. Kamâlist rejim budur.

- 3 -

Devletin eli çiftçiyi soyanların, üzüm ve incircileri talan edenlerin yakalarına yapıştı... Soyguncular koşturuluyor, kovalanıyorlar. Ve bu, nefesleri tıkanıncaya kadar, teslim oluncaya kadar sürecektir.

* * *

Bakınız! Ticaret Odası'nın her gün gazetelerde çıkan satış listelerine bakınız! Üzümün 4,5 kuruşa kadar verildiğini göreceksiniz! Bunu altın paraya çevirelim: 23 para kadar bir şey tutar!! Şimdi, bu 23 paranın 15 sene evvelki alım gücünü (iştira kudretini) göz önünde tutarsak, üzümün kilosunun 11,5 para kadar bir şey ettiğini anlamış olacağız! Bu hal, bağcılık tarihinde duyulmamış bir soygunculuktur!

* * *

Bakınız! Ticaret Odası'nın her gün gazetelerde çıkan satış listelerine bakınız! İncirin 5 kuruşa kadar satıldığını öğreneceksiniz! Bu 5 kuruşu da altın paraya çevirelim: Bu da 25 para kadar bir şey tutar. Bunu 15 sene evvelki alım gücüyle mukayese edersek hemen anlayacağız ki, incir 12,5 paraya satılıyor! Bu hal, bahçecilik tarihinde duyulmamış, görülmemiş talanlardandır!

* * *

1 Tecim: Ticaret. (Y.N.)

Acaba bu değerli ürünlerimiz dış piyasalara kaça satılmıştır? Satanlar ne kadar kazanmıştır? Bunun içyüzünü öğrenmek mümkün müdür? Mümkün olsa ortaya daha nice nice hakikatler çıkardı!

Bir gün gelir de hükümet kara listeleri ortaya koyarsa, çiftçinin yalnız haydutluk değil, milli bakımdan ihanet karşısında kaldığı görülecektir.

Tüccar biliriz ki "Fiyatları kıracağız!" diye şimendifer yollarında böbürlenmeyi şahsi gücünün bir gösterişi saydı! Ve bu gibilerin bu topraklarla, bu milletle, Türk topraklarıyla, Türk milletiyle bağı Osmanlı Bankası'nın Türklükle olan bağından fazla bir şey değildir! Bunların bütün bağlılığı bir nüfus kütüğüdür. O kadar!

* * *

Düşünelim bir kere: Üzümün kilosunu 11,5 paradan, incirin kilosunu 12,5 paradan satan çiftçinin, köylünün halini düşünelim!

O, bununla borçlarını ödeyecek, haydut tefecilere borç ödeyecek, devlete vergi verecek, çoluk çocuğuna bakacak, bunları yedirecek, içirecek, giydirecek!

Ve şimdi kim bilir?! baş açık, yalınayak, lime lime elbiseleriyle, hangi incir ağacının altında, hangi bağ kütüğünün dibinde, yarın bu milleti, Türk milletini bekleyecek yavrularını okutacaktır.

* * *

Neden bütün bu haklar üç beş kara listeliğin yağmasına uğrasın? Neden?!

Fakat!

Türk çiftçileri! Türk köylüleri! Türk çalışkanları! Sevininiz! Çoluk çocuğunuzla sevininiz! Bütün devlet teşkilatı... partisiyle, saylavlarıyla, bankalarıyla, şimdi sizleri, sizlerin haklarını düşünüyor.

Devletin eli haydutların yakasındadır! O devlet ki dağın haydutlarını, dağlardan boyunlarında zincirle indirdi. Elbette bunların altın bastonlularını kelepçeleyecektir.

* * *

Hak ve kazanç, çiftçi olsun, tüccar olsun, yalnız namuslularındır. Türk Cumhuriyeti'nde şerefle yaşamak, saygı görmek hakkı yalnız namuslularındır. Türk vatanının bir adı da "doğru insanlar memleketi"dir.

İzmir, 17-18-19 Eylül 1935
Mahmut Esat Bozkurt

Ellerimiz Tefecilerin Yakalarında*

- 1 -

Seri halinde birkaç makale konusu teşkil edecek olan Mahmut Esat Bozkurt'un bu yazılarını bugünden itibaren yayımlamaya başlıyoruz.

Ulusal bir yaramız olan tefeciliğin acılarını bu yazılarda okuyucularımız safha safha takip edeceklerdir. Tefeciliğin korkunç istilasıyla, bu istilaya karşı Sayın Celâl Bayar'ın İktisat Vekilliği'nde ilkönce açtığı mücadele, bu mücadeleden alınan neticeler ve daha alınması gereken tedbirler bu yazılarda açıkça değerlendirilmektedir:[1]

Birçok gazetelerde, bu bahse birçok defalar iliştik. Yine ilişmek istiyoruz. Fakat önce, tefecilik nedir? Ve tefeci kimdir? Bunu anlatalım.

Herkese göre tefecilik, en az yılda yüzde 100 faiz getiren bir sanattır. Tefeci, en az yüzde 100 faiz alan, merhametsiz, ahlaksız bir adamdır.

Bize göre tefeci, milletin ve Cumhuriyet'in düşmanıdır. Tefeci, halkın parasıyla yine halkı haraca bağlayan bir soyguncudur. Tefeci, bir hırsız, bir eşkıyadır. Kollarını şehir caddelerinde sallaya sallaya gezen, şehir parklarında dolaşan bir hırsızdır. O, şehirleri salgınlara bağlayan bir eşkıyadır. Onun sırtlan pençesini andıran ayakları altında, yüz binlerce insan son soluklarını al-

* *Yeni Asır*, 18-19-20 Ağustos 1938, No: 9940-9942.

1 *Yeni Asır* gazetesinin sunuşu. (Y.N.)

maktadır; sürüne sürüne can vermektedir. Onun hırsından gıcırdayan kanlı dişlerinde, kimsesizlerin hakları çiğnenmekte ve didiklenmiş et parçaları gibi sarkmaktadır.

*

Diyorduk ki: Tefeci milletin düşmanıdır. Çünkü milletin büyük bir kafilesini soyuyor; onu bütün bir ömür süründürüyor ve sonra söndürüyor.

Diyorduk ki: Tefeci Cumhuriyet'in düşmanıdır. Çünkü acılara saldığı yüz binlerce insan, Cumhuriyet'in feyizlerini duyamadan, bunlara doyamadan ucu bucu gelmez esir kafileleri halinde gözlerini yumup gidiyorlar. Açıkçası bu eşkıyalar, Cumhuriyet'in feyizlerini tadıp, rejime sevgi besleyecekleri boğazlıyorlar.

Diyorduk ki: Tefeci halkın parasıyla yine halkı haraca bağlayan bir soyguncudur. Çünkü o, bütün servetini milletten faiz yoluyla çaldığı parayla yapmıştır. Milletin parasını kullana kullana servetini şişirmiştir.

*

Denebilir ki: Tefeci, halkı zorlamıyor a?

Bunda şüphe yok. Halk, kendisi tefeciye gidiyor ve yalvara yalvara para istiyor. Tefeci zorlamıyor. Hatta nazlanıyor. Mesela "Şimdi vaktim yok... Yarın gel... Belki para bulabilirim" tarzında birtakım sahte namelerle birkaç gün için işi oyalıyor! Tefeci zorlamıyor. Nazlanıyor. Tıpkı hatır gönül sorarak, birinin cebinden sessizce para aşıran edalı bir hırsız şivesiyle çiftçiyi soyuyor.

Denecek ki, halk niçin gidiyor? Bunlara niçin yüz veriyor?

Halk, başına geleceği bile bile soyulma felaketine katlanıyor.

Bir kere düşünelim: Halk tefeciye gitmesin de ne yapsın?..

Denize düşen ne yapar? Yılana sarılır! İşte bu geçinme dünyasının ihtiyaçlarıdır ki, onu yılana sarıltıyor. Ve o, bile bile esaret boyunduruğuna boynunu uzatıyor. Tıpkı 2.000 yıl önce, firavunlar zamanında kamçı darbeleri altında Mısır'ın piramitlerini yükselten esirler gibi...

*

Ben kamunlar[1] tanır ve gösterebilirim ki, buralardaki malların büyük bir kısmı sahiplerinin elinden çıkmıştır. Bütün bunlar tek bir tefecinin istilasına uğramıştır. Ve bu istila dört-beş yıl içinde oluvermiştir! Dört-beş yıl içinde bazen doğrudan doğruya, bazen nesilden nesile sürüp giden uzun çalışmaların bütün verimi, tefecinin kesesini şişirmeye yaramıştır.

---

1 Kamun: Nahiye. (Y.N.)

Şimdi bu malların öz sahipleri, mahzun, perişan bakışlarıyla çalınan emeklerinin karşısında içlerini çekerek geçiyorlar...

İşte şurası Süleyman'ındı. Burası Ali'nindi. Ötesi Mehmet'indi vs.

Bunlar, dükkânlar, evler, bahçelerdir. Benizleri uçuk, yalınayak, baş açık çocuklar, incecik parmaklarıyla buraları gösteriyorlar. Ve "bizim" diye mırıldanıyorlar.

Fakat ne yazık! Yarın öğrenecekler ki, buraları onlarındı. Lakin babaları yakasını tefeciye kaptırdı! Borçlandı! Tefecinin tuzağına düştü! Malları da kendileri de tefecinin oldu.

Bu kara bahtlı çocuklar yarın yine öğrenecekler ki, kendilerini bekleyen miras bir hiçliktir. Bundan da beter: Bu miras, bütün bir ömür sürüp gidecek borç esirliğidir.

- 2 -

Okuyucularım inanabilirler ki, burada eski Yunanistan'ın Eshilos'unun, İngiltere'nin Shakespeare'inin, Fransa'nın Corneille'inin trajedilerini taklide çalışmıyoruz. Biz burada facia piyesleri yazmak, bunları sahnelerde oynatmak niyetinde değiliz. Fakat bütün bunlardan üstün ve acı milli bir yarayı çırılçıplak meydana koymak istiyoruz. Bunu kendimize ulusal bir borç edindik.

Yıllardan beri, daha doğrusu asırlardan beri Türk milletinin çalışkan tabakalarını kasıp kavuran bu afeti, ancak Atatürk İhtilali'nin eli bastıracaktır.

Hakikatleri bütün çıplaklıklarıyla ve çırılçıplak meydana koymalıyız ki, derdin devası bulunabilsin. Başarılar gizlilikte değil, açıklıktadır.

Unutmamalıdır ki, Türk milletinin bugünkü yüksek durumu, bütün bir geçmişi kuşatan kötülüklerin olduğu gibi ortaya konarak imha edilmesiyle elde edilmiştir; yoksa gizli tutulmalarıyla değil... Tarihimizin verimi olan bu düstur, her işimizde bize kılavuz olabilir fikrindeyiz.

Biz burada, karanlıklar içinde boğuk iniltiler bırakıp giden ve daima sönmeyen bir hırsla cinayetlerini artıran bir eşkıyalık ocağının imhasını istiyoruz. Bu ocak, tefeciliktir.

*

Aziz okuyucularım!

Size bugünkü hayatımızdan kopya edilmiş birkaç tabloyu naklediyorum. Bunlara dikkat ediniz ve hükmünüzü veriniz!..

Tefeci eşkıyasının soygununa uğrayan birine sordum:

"Nasılsın?.. Ne var ne yok?" dedim. Ve bir de sigara verdim.

Selçuk kamununun bu mevsimde buram buram terleten tozlu yolları içinde eski tanışığımla yüz yüze bakıştık. Dostum sigarayı evirdi çevirdi. Soluk gözleriyle yüzüme bir daha baktı. Hafifçe gülümsedi:

"Ne olsun!" dedi. Sonra sanki kurtuluşunu arıyormuş gibi göklere baktı. Ve bana:

"Alsın diye bekliyorum. Almıyor, çektiriyor!" dedi.

Bu adam öz emeğiyle müreffeh bir hayat yaşıyordu. Şimdi bütün varlığı tefecinin tuzağına düşmüş, kendisi de canından bezmiş bulunuyordu.

Bir gün, bir kamun merkezinde bir delikanlı kalabalık bir kahve içinde baltayla bir adamın kafasını, beynini parçaladı. Ve öldürdü!..

Adliye soruşturdu. Varılan netice şudur:

Ölen tefeci imiş... 30-40 lira aylıklı bir memur iken memurluktan çekilmiş, tefecilikle halkı soya soya beş-on yıl içinde yüz binlerce liralık adam olmuş! En son, öldürenin de ailesini soymuş soğana çevirmiş, ellerinde tek bir geçim kaynağı kalan küçük bir bahçeyi de satıyormuş!.. Tefeciyi gömdüklerini, delikanlıyı hapishaneye götürdüklerini biliyorum. Hâlâ orada mı, bundan haberim yok!

Şurada İzmir'in dibinde Işıklar köyüne gidiniz ve sorunuz! Bütün köy kaç kişiye geçmiştir? Ve ne suretle geçmiştir?!..

Görecek ve öğreneceksiniz ki tefecilik yoluyla...

*

Ben ilçebaylıklar[1] bilirim ki, alınteriyle kazanılan bütün varlıklar, nesillerle alınteri dökülerek sulanıp yetiştirilen eserler bugün tefecinin olmuştur. Bunlar, kahveler, hanlar, bağlar, bahçeler, yağhanelerdir. Ve diğer şeylerdir.

Zengin sayılabilecek bir yağhane sahibinin dilenecek hale geldiğini gözlerimle gördüm. O zavallı bu düştüğü hale dayanamadı. Ah vah içinde ölüm döşeğine yattı. Son nefeslerinde tefeciye geçen mallarını sayıklaya sayıklaya öldü. Ecel terleri dökerken, onun bu sayıklamalarını başındakiler duydu, komşuları duydu.

Bu yürekler acısına dayanıp da gözyaşı dökmeyenleri hiç olmazsa gözleri kızarmayanları ben görmedim. Bu acıyı duymayan tek bir kişiyi yakından tanırım. Bu adam tefecinin kendisidir!

Yine aynı ilçebaylıkta bir bağ ve bir bahçe sahibi bilirim ki, vaktiyle yanında birçok adamlar çalışırdı. Şimdi o, ihtiyar halinde, zayıf ve titrek kollarıyla ömrünün son günlerini kazanmaya çalışıyor. Bu zavallı da o tefecinin kurbanı olmuştur. Tefecinin emrinde bir uşak gibidir. Katilinin hizmetindedir. Ne cehennemi yaşayış yarabbi!

---

1 İlçebaylık: Kaymakamlık. (Y.N.)

Bir ilçebaylık daha biliyorum ki, orada önce küçük maaşlı bir memur olan ve sonra işi tefeciliğe döken bir adam, kısa bir zaman içinde beş-altı yüz bin liralık zenginler sırasına geçti. O kadar can yaktı, o kadar ocak söndürdü ki, birkaç sene evvel gözlerini hayata yumunca, tıpkı çukura atılan bir hayvan leşi gibi cenazesi dört hamalın sırtında mezara götürüldü. Halkın tefeciliğe karşı küskünlüğü ve hıncı bu kadar kuvvetlidir. Ölümünde bile affetmiyor. Çok yerindedir.

- 3 -

Tefeci eşkıyasının cinayetlerinden kopya edilmiş tablolar vardır ki, bunların aşıladığı acılara dayanmak çok zordur.

Devlet millet işlerinde çalışmış, aylık, ödenek almış kimseler bilirim ki, kazançlarını gizlice tefecilikte kullanmışlardır. Bunlar, milletin parasıyla milleti soyarlar.

Zorbalığın derecesini düşünüyor musunuz?!

Fakat sayın okuyucularım, bunu size nasıl anlatayım?! Nasıl anlatabilirim?!!

Bir tecrübe yapayım! Mesela, ben eskiden bir yerin belediye reisi idim diyelim... Aylığım var. Bu parayı hakkıyla kazanıyorum. Fakat hırslıyım, kısa zamanda çok çok kazanmak istiyorum. O kadar ki, beş-on yılda zengin olmak, Karun olmak istiyorum.

Fakat nasıl?

Adamlar buluyorum... Bunlar vasıtasıyla tefecilik yapıyorum. Paramı, en az yüzde 50... yüzde 100 faizle işletiyorum! Bir de bakıyorsunuz ve bakıyorum ki, 10 sene sonra ben de birinci sınıf zenginler arasındayım.

Fakat nasıl?..

Birçok zenginler nesilden nesile çalışarak, nesilden nesile alınteri dökerek varlıklarını yapmışlar. Fakat ben?! Ben nasıl zengin oldum?

Milletin parasıyla, milleti soyarak!..

Dahası var... Nüfuzlarıyla bankalardan, hatta Ziraat Bankası'ndan para alarak büyük faizlerle halkı soyan tefecilere de rastladım.

Dikkat edelim! Çiftçinin parasıyla kurulan bir bankadan para alınıyor ve yine bu parayla çiftçi soyuluyor; süründürülüyor; sürüne sürüne öldürülüyor.

Tefeci hırsızlığının, caniliğinin derecesini bilmem ki anlatabiliyor muyum?!

Üstelik bu son kısım tefeciler, cumhuriyetçiliği, inkılapçılığı kimseye vermezler. Sırasında "Yaşasın millet! Yaşasın Cumhuriyet!" diye gırtlaklarını patlatırlar.

Fakat dikkat ediniz! Bunlar hiç duyurmadan başınızdan şapkanızı aşıracak kadar hüner sahibidirler. Bu kadar da değil... Milletin kursağına inecek bir lok-

ma ekmeği çalacak kadar gaddar hırsızlardır. Bu halleriyle milletin mukadderatının düzenleyicisi olmak davasını da güderler.

Birinci kısım ise namus ve itibar sahibi unvanını kimseye tanımazlar.

Bu yalancılar! Bu soyguncular! Bu eşkıyalar!

*

Bunları nasıl yakalamalı?..

Çok zor! Çünkü, tefeci adını taşıyan setre pantalonlu, eli bastonlu bu eşkıya! halkı şehirlerde, kırlarda talan eden bu eşkıya! daha dün tüten, içinden şen sesler yükselen ocakları yıkıp söndüren bu eşkıya... ekonomi âlimlerinden Müller'in dediği gibi, kanunun himayesine barınacak yolları bulmakta çok hünerlidirler.

Nitekim, Celâl Bayar'ın İktisat Vekilliği zamanında çıkan tefecilik kanununun[1] tedbirleri, ağır cezaları, bunların gözünü yıldıramamıştır. Gözleri o kadar pek, hırsları o kadar kanlıdır.

Bunlar, kanunun şiddeti karşısında hareketlerini derhal değiştirmişler, yeni bir şekil, yeni bir sistem içinde eşkıyalıklarına sinsi sinsi devam etmek yollarını aramışlar ve bulmuşlardır.

Mesela eskiden paraya karşılık faiz olarak para alırlarken, şimdi, paranın getireceği para faizine karşılık mal almaktadırlar.

Bu durumu açık bir misalle anlatmaya çalışalım:

Benim 50 dekarlık bir tarlam var. Buraya tütün koyacağım. Fakat param yok. Tefeciye gidiyorum. Tarlamın her dekarına 5'er liradan 250 lira alıyorum. Tarlam en azdan dekar başına 50 kilo tütün veriyor. Tefeciye her kilo için 10 kuruş taahhüt ediyorum. Bunun da tutarı 250 liradır.

Şimdi hesap edelim.

Tefeciden ne almıştım?

250 lira.

Şu halde altı ay içinde 250 lirayı 500 olarak iade ediyorum. Demek ki senede yüzde 200 faiz veriyorum. Bu en azıdır.

Tefeciliğin getirdiği bu faiz usulü, danışıklı anlaşma yollarıyla borç para verip almaya da tatbik olunabilir. O vakit bu yüzde 200 nispetinin hatta 300'e kadar varması da mümkündür.

Bu parayı borçlu ödeyebilir mi?

Ödeyemeyeceğinde şüphe yoktur. Fakat ne çıkar?.. Tefeci onun varını yoğunu satar, ocağına incir diker, alacağını alır.

Alamazsa?

1 1933 yılında kabul edilen Ödünç Para Verme İşleri Kanunu. (Y.N.)

Borçlu öküzleriyle, sabanıyla, tarlasıyla, çoluk çocuğuyla bütün bir ömür onun hesabına çalışmak mecburiyetindedir.

Binlerce ve binlerce insanın varlığını bir baykuş gibi didikleyen facianın dehşetini görüyor muyuz?

Tefeci haydutlarının yanında dağın eşkıyası çok mert, çok namuslu kalır. Çünkü bu eşkıya canı pahasına soygunculuk yapıyor. Ve nihayet devlet, günün birinde bunları boyunlarına takılı lale ve zincirlerle hapishaneye atıyor. Veya darağacında sallandırıyor. Yahut cesetlerini sürükleye sürükleye bir şehrin köşeciğinde halka teşhir ediyor.

Fakat berikiler?.. Beriki tefeciler?!

Bunlar namuslu adamlar gibi hâlâ kanunların himayesine barınmaya çalışıyorlar.

*

Ne yapmalı? Tefeci eşkıyasını nasıl yıldırmalı? Bu eşkıyayı nasıl sindirmeli?

Biliyoruz ki, tefecilerle ilk mücadeleyi Cumhuriyet açtı. Değerli iktisatçımız Celâl Bayar'ın kanunu meydandadır.

Bu kanun, tefeci eşkıyalığını bastırmaya yeter mi?

Bence evet! İyi tatbik edilmek şartıyla yeter, artar bile! Fakat tatbikinde lazım olduğu kadar titiz davranılmazsa, eşkıyayı sindirmek mümkün değildir. Çünkü alışmış kudurmuştan beterdir.

Nitekim tefecilik kanunu çıkalı dört-beş yıl oldu. İtiraf etmeliyiz ki, verimi kanunun yüksekliğiyle uygun değildir. Çünkü eşkıya talanı dolambaçlı yollarla devam etmektedir.

Tekrar ediyoruz:

Ne yapmalı?

Atatürk İhtilali'nin, kendi payına düşen büyük eserlerini büyük bir kabiliyetle başaran Cumhuriyet adliyesidir ki, kanunun tam verimini alacak ve yapılacak işi gösterecektir.

Nasıl?..

Tefeci alacağını tahsil edemeyince icraya veya mahkemeye müracaat ediyor. İşte burada dava edilen, onun avukatı, hâkim, savcı harekete geleceklerdir. Meseleyi alelade bir hukuk işi gibi değerlendirmeyeceklerdir... Zaten kanun buna müsaittir.

Dava edilenin tefecilik iddiası karşısında mesele ceza mahkemesine götürülecektir. Ceza mahkemesi senetle bağlı değildir. Tefeciyi her yönden soruya çekebilir...

Her şeyden önce tefeci, kendisini tefeci olarak resmi daireye bildirmiş, defter tutmuş, kanunun emrettiği vergileri vermiş ve tefecilik levhasını kapısına asmış mıdır? Beş-on sene zarfında büyük servet sahibi nasıl olmuştur?

Çünkü bazı adamlar bilirim ki, nihayet 15 sene evvel yırtık pabuçla, sırtında iki yırtık seccade satarken yahut nihayet 15 sene evvel bizzat kendisi çoluk çocuğuyla tütün kırarken, bugün 400, 500 bin liralık adam olmuşlardır ve tefecilikle şöhret almışlardır.

İktisat ilmi namuskârane çalışmak yoluyla küçücük bir yerde bu kadar büyük bir servet kazanmanın hünerini henüz keşfetmemiştir.

Tefeci bu hususları Türk hâkimine izah etmek mecburiyetindedir. Yani bu paraları nasıl kazanmıştır?

Fakat bunları izah edemeyecektir. Bu takdirde Türk hâkimi vicdanının hükümlerini kullanacak ve tefeci layık olduğu cezaya çarpılacaktır.

En güzel kanunlar, güzel verimlerini ancak tatbik edenlerin kabiliyetleriyle orantılı bir tarzda verirler. Kabiliyetsiz ellerde hiçbir mana ifade etmezler. Türk hâkiminde bu yüksek kabiliyet vardır.

Biz tefecilik eşkıyalığının iki radikal tedbirle bastırılacağına inanıyoruz. Birisi eldeki Celâl Bayar kanunu, ikincisi kredi kooperatiflerinin genişletilmesi ve ıslahıdır.

Halk, kendisini tefeciye muhtaç etmeyecek yardımı gördükten sonra dava kendiliğinden halledilmiş olur. Zaten en esaslısı da budur.

*

Atatürk İhtilali bütün bir geçmişi bütün kötülükleriyle yıktı ve gömdü. Tefecilik eşkıyalığını bastırmasına onun bir darbesi çoktur bile...

İlk adım zaten atılmıştır. O halde söylenecek ne kalıyor?

Tefeciler!.. Gününüz yakındır... Vaktinize hazır olun...

İzmir, 18 Ağustos 1938
Mahmut Esat Bozkurt

Haydut Vurguncular*

Vurguncu kimdir?

Onu şöyle anlıyorum:

Halkın yiyecek, içecek, giyecek, yakacak gibi en zorunlu ihtiyaçlar karşısında kıvrım kıvrım kıvranıp sıkıştığı bir günde onu soyan, onu haraca bağlayan bir zorba, bir hayduttur.

Ve bunun elindeki silah, sermayesidir, parasıdır!

Bu birinci kısım zorbanın yanı başında bir daha azılısı vardır:

Bu ikinci kısım haydut ise, ortalıkta hiçbir kıtlık, hiçbir hakiki kıtlık sebebi yokken, hatta memleket bolluk içinde yüzerken her şeyi ele geçirir ve memleketi kurutarak zorluklara salar.

Bu haydudun da silahı, kasasına doldurduğu paradır!

Aşağı yukarı bir cinsten olan bu silahları işleten, kullanan kuvvet ise, vurguncu adı verilen haydudun ahlaksızlığı, uçsuz buçsuz vicdansızlığı, vatan ve millet anlamlarına karşı olan kaygısızlığıdır.

Vurguncu bu kadar insafsız, bu kadar alçak ve bu kadar namussuz bir canidir. Eli yüzü bütün bir insan kamununun,[1] camiasının kanıyla boyanmış bir katildir.

O, katillerin katilidir.

---

* *Anadolu*, 1 Birinci Kânun (Aralık) 1941, No: 8719, s.1-2.

1 Kamun: Bir ülkede yaşayan insanların tümü; halk; amme; kamu; camia. (Y.N.)

Vatan, milliyet, insanlık duygularından bu kadar uzaklaşmış bir haydudun, haydutlar çetesinin insanlar arasında yaşamaya, yaşamak davası gütmeye ne hakkı vardır?!

*

Vurgunculuk cinayetlerinden bir tablo:

Bir memleket düşününüz ki orada her şey var. En fakir yuvacıklar bile orada az çok şendir, cıvıltılıdır. Güler yüzler vardır. Fakat bir an oluyor, ortalıkta bir panik havasıdır esiyor... Mesela:

Un kıtlığı var!

Yağ kıtlığı var!

Kömür kıtlığı var!

Bulgur kıtlığı var!

Patates kıtlığı var!

İğne kıtlığı var!

İplik kıtlığı var!

Bez kıtlığı var!

Kıtlık, kıtlık, bir kıtlıktır gidiyor!

Her şey kıt ve her şeyde kıtlık!.. Bir de bakıyorsunuz, kundaktaki daha dün cıvıldayan, saçı bitmemiş yavrucaklar gülecekleri yerde kısık kısık ağlıyorlar. Gülüp oynayan bebeler sararıp soluyorlar. Süt veren annelerin sütleri kesiliyor. Daha dün şen ocak başlarında yavrularıyla Tanrı ne verdiyse gülüşüp yiyen ana babalar, şimdi tütmeyen aynı ocakların başında titreşip donuyorlar. Ağlaşıp çırpınan yavrucuklarını uykuyla avutmaya çalışıyorlar.

Fakat uyku açlığı önler mi?

Bu kara kışta açlık ve çıplaklık lafla sükûn bulur mu?!

Fakat yine biliyor ve görüyorsunuz ki, kıt denilen bu şeylerin hepsi daha dün, hatta hatta daha bugün boldu. Yine de bol... Fakat bakıyorsunuz ki, bütün bu bolluk bir an içinde sanki yok olmuş ve fiyatlar ateş pahasını bulmuştur!

Aziz okuyucularım!

Böyle bir durum karşısında fazla üzülüp düşünmenize sebep yoktur. Durumun sebeplerini fazla araştırıp kafa patlatmanıza ben acırım.

Düşünmeden ve durmadan vurguncuları, bu haydutları koşturunuz ve ilgili devlet makamlarına haber veriniz. Bu gibi hallerde medeni milletler devlet zabıtasının omuzlarına yüklenen ödevi paylaşırlar; zabıtaya var kuvvetleriyle yardım ederler; tıpkı bir veba, bir kolera hastalığı, bir salgın çıktığında halkla devletin işbirliği yapmaları gibi.

Sakın bu haydutlara "Bu ne haldir? Ne yapıyorsunuz? Allahınızdan, vicdanınızdan korkmuyor, utanmıyor musunuz?" gibi nasihatlere kalkışmayınız.

Çünkü kendinizi yormaktan başka bir şey yapmış olmazsınız. Zira bunlarda ar ve namus o kadar yoktur ki, "Ticaret Allah'ın emridir. Medeni milletlerde ticaret serbesttir!" gibi birtakım yavelerle sizlere hitaptan çekinmez ve haya etmezler. Sefil menfaatleri uğruna Allah'ı, rezil emelleri yoluna modern medeniyetin en büyük verimlerinden biri olan serbestiyi kendilerine siper etmekten korkmaz ve utanmazlar.

Allah ve hürriyet kimlerin elinde ne sefil ihtiraslara vasıta?!

Allah'ı da, hürriyeti de ellerinde bir silah gibi kullanmaya çalışan bu haydutların pençesinden kurtarmak isterseniz, hemen zabıtaya koşunuz. Fakat hakikati söyleyiniz?

*

Vurguncular, savaş halinde bulunan bir millet, bir vatan için dış düşmandan daha çok, daha pek çok tehlikelidirler. Vatan ve milletin mukavemetini kırarlar. Memleketin kapılarını düşmanlara açarlar ve sonra teslim olup yıkılan vatanın harabeleri, şehitlerin kemikleri üzerinde kurdukları kâşanelerinde doldurdukları ceplerini karıştırarak, şakırdatarak kahkahalarla gülerler.

Savaş halinde olmayan memleketleri ise o kadar zayıf düşürürler ki, kıpırdamasına mecal bırakmazlar. Bu haydutlar, milyon ve milyonların kanını, vatan ve milletlerin varlığını yiyerek doyarlar; bu kadar canavardırlar.

Açlıktan zoraki beş kuruş aşıran bir zavallının, bazen namusu uğruna bir katil suçu işleyenin bile cezasını veren devlet, bu eşkıyaların eşkıyalıklarını nasıl bir yana bırakabilir!

Bizim Çakırcalı Zeybek, bu şehirler basanların, bütün bir milleti boyuna soyduktan sonra bir de kendilerine saygı bekleyen ipek gömlekli haydutların yanında hiç şüphe yok ki zemzem suyuyla yıkanmıştır.

Haydutluğun derecesini görüyor musunuz?

*

Arkadaşımız Van Mebusu İbrahim Bey'in vurguncular hakkında idam cezasını talep eden kanun tasarısı çok yerindedir. Görüşülüp konuşulduktan sonra elbette bir neticeye bağlanacaktır.

Vurguncu cezası hiç olmazsa en aşağı beş seneden başlamalı ve ölüm cezasıyla sona ermelidir. Vurguncunun mallarına mutlaka el konulmalı ve devlet eliyle muhtaçlara dağıtılmalıdır. Yoksa yüz binlerce liraları kazanan bir vurguncu haydudun cezası altı ayla biterse, buna, ceza değil, bu gibi haydutları haydutluğa teşvik denir.

Fakat ben kendi hesabıma şunu kaydetmek isterim ki, eğer modern hak anlayışları müsait olsaydı, benim teklif edeceğim kanun, vurguncuya mahkemede ölüm cezası verildikten sonra, hükmün yerine getirilmesi için haydudun halka teslim edilerek linç edilmesini istemek olurdu!

Halk düşmanı, millet katili cani elbette ki halkın, milletin elinde parçalanmalıdır. Parça parça edilmelidir.

İzmir, 30 Kasım 1941
Mahmut Esat Bozkurt

Dedikodular Karşısında: Millet ve Hükümet*

Eskilerde millet ve hükümet denildiği zaman birbirine kanlı bıçaklı iki düşman anlaşılırdı. Ve bu doğru bir anlayıştı. Çünkü başında padişah, kral, bey, prens bulunan bu teşkil, milleti sömüren bir çeteydi; bir haydut koluydu.

Bugünkü devlet sisteminde, hele Türkiye'de, millet ve hükümet, bir anlama gelen tek bir varlıktır. Zira hükümet, milletin iradesiyle içinden ayrılan bir kudrettir ki, ödevi onun dileklerini yerine getirmek ve başarmaktır. Bu bir bakıma göre milletin kendisidir. Hükümet, millet işlerini, ulusal dilekleri nasıl yerine getirir? Bu sorunun karşılığı İslamın şartı kadar kısa, fakat başarısı o oranda zordur. Hükümet, millet işlerini, ulusal dilekleri, milletin yardımıyla, milletin kontrolü altında görür ve böyle yerine getirir.

Bugün biz, bu yardımı ve bu kontrolü her günden fazla yapmaya borçluyuz. Dünyanın ateş ve kan selleri içinde yanıp boğulduğu günleri yaşıyoruz. Ve bu insan kırımı yıllarında, her günden aziz Türkler vatanı bir barış adasını andırmaktadır. Bu mutlu durumu tutmak, bunu kem gözlerden esirgemek, buna kötü elleri değirmemek kararındayız.

Bu büyük işi, elleri bağlı bir seyirci gibi yalnız kritik ederek eksiksiz bir şekilde hükümetten beklemek, işten anlamamak olduğu kadar, haksızlığın da kendisidir.

Görüyor ve biliyoruz ki, Türkiye'mizin bugünkü mutlu durumunu imrenen, kıskanan, ateş ve kan dünyası karışmasında bin bir çıkar bulan yabancıların sayısı az değildir. Bunlar isteklerini elde edebilmek için durmadan dinlenme-

---

* *Ulus*, 30 İlkkânun (Aralık) 1941.

den hükümetin kötülüğünü, beceriksizliğini söylerler. Kahvelerde, lokantalarda, barlarda, sinemalarda ve her yerde söyledikleri kulaklarımıza kadar gelmektedir. Kulaklarımız bu dedikodularla doludur; çınlamaktadır.

Birçok iyi yürekli vatandaşlar, hak suretinde bu adamların, bu heriflerin sözlerini, içyüzünü kavramadan benimserler. Ve bu defa bu dedikodular bir gerçek halini alarak bir çığ olur. Bu çığın önünde durulmaz; memleketler, milletler yıkar.

Büyük şairimiz Baki'nin dediği gibi:

Bâtıl, hemişe bâtıl u bî-hûdedir velî!
Müşkil budur ki, sûret-i hakdan zuhûr ide

Batıl, hak suretinde ortaya çıkar ve karşısında iyi yüreklileri avlarsa, doğruyu ve gerçeği yener. Unutmayalım ki, 300 yıl önce söylenen yukarıki beyit, hükmünü bugün fazlasıyla yürütmektedir. Yarın daha fazla yürütecektir. Batılın en çok hüküm sürdüğü anlar, darlığın, sıkıntının en çok genişlediği zamanlardır. İşte böyle zamanlar içinde, batıl, hak suretinde görünür.

* * *

Neler duyuyoruz? Sebebini araştırdığımız vakit bir sürü lafla karşılaşıyoruz. Mesela kahve, gaz yokluğu, ekmek azlığı, bez, ayakkabı, elbise kıtlığı, pahalılık... daha birçok yalanlar ve yalanlar... Bozguncular saçmalamaktan, yalan söylemekten sıkılmaz ve utanmazlar. Bunların istekleri hükümet otoritesini kırmak, yok etmek ve sonra bulanık sularda balık avlamaktır.

Bunlara sorulsa ve "Kıtlıktan bahsediyorsunuz, halbuki karnımız toktur, sırtımız pektir, ayağımız sıcaktır. Halimiz dünkü gibidir. Fena idare nerede?" denilse, şu karşılığı verirler:

"Evet, öyle ama, bu pahalılığa can mı dayanır? Bunların hepsi fena idaredendir. İşleri fena başarıyoruz."

Aziz okurlarım! Dün ne idiyse, bugün de hayat odur. Dün ucuzluk vardı; fakat kazanç yoktu. Bugün düne oranla pahalılık var; fakat kazanç o mertebe, hatta daha fazla yüksektir; yükselmiştir. Bununla beraber, bilelim, hazırlanalım ve göze şimdiden alalım ki, bir gün gelir, gelebilir ve bugünleri cennetten yeryüzüne atılan Âdem'le Havva'nın hasretini çektikleri cennet gibi ararız. Bütün bunları göze kestirmek gerektir. Bugünü aramamanın yolu elbirliğiyle, söz birliğiyle birlik halinde yaşamak, doğruyu, gerçeği tanımaktır.

Bugünün hükümet ve devlet işlerini normal zamanların ölçüsüne vurmak, ölçüyü kaybetmek demektir. Falih Rıfkı Atay'ın dünkü yazılarında[1] dediği gibi, yanı başımızda komşu memleketler tanıyoruz ki, dağlarında taşlarında kuş yavrusu, yumurtası, ağaç sapı bile kalmadı! Günde 300, 500, 1.000 kişi açlıktan ve soğuktan ölüyor. Ve tek bir törenle, tek bir cenaze gibi gömülüyorlar. Fena idare edenler, fena kullananlar da olabilir. Soygunculuk, hırsızlık, bunların hepsi olur... Başka türlü olsaydı, kanunlar bu gibiler için maddelerce cezaları ne sıralayacaklardı. Böyle anormal zamanlarda ise bu gibi fenalıklar daha çok yol alabilirler. Marifet, işin dedikodusunda, hükümet otoritesini hırpalamakta değil, bu fenalıklara sebep olanları kati belgelerle mesul etmekte ve yakalayıp kanuna teslim etmektedir.

Bunu kim yapar?

Bütün millet, şefiyle, hükümetiyle, partisiyle ve nihayet meclisiyle yapar. Bu memlekette, bu Türkler vatanında beceriksizler, kötüler kim olursa olsun yerlerini bırakacaklardır. Bırakmazlarsa yere vurulurlar. Fakat bu işler yabancı propagandasıyla başarılmaz; yabancı propagandasına kendilerini kaptırmış bahtsızlarla yapılmaz. Bunları karalaklar[2] (avam-firibler), gazetelerde resimlerini görmeyi iş güç edinenler yapamazlar. Tek bir cümleyle bu işleri yukarıya kaydettiğimiz teşkiller başarırlar.

Hükümet otoritesi yıkıldığı gün her şey yıkılmış, yok edilmiş demektir. Bu bir memleket yıkımı olur. Biz böyle günleri görmemiş, yaşamamış bir millet değiliz. Tarihin en tatlı, en acı anlarını bizim kadar yaşamış, görmüş bir millet daha gösterilemez. En tatlı günleri nasıl yaşadık? Acı günlere nasıl düştük? Bugüne nasıl ulaştık? Bunları biliriz. Ve bunlar bize birer tecrübe tablosudur. Doğru yoldan sapanlar bunları göz önünden eksik etmemelidirler.

Hükümete karşı ileri sürülen haksız kritiklere susmayacağız; haksız kritiğe uğrayan makamla beraber haksızlara şiddetle karşı koyacağız. Millet arasından, Meclis'ten ve her yerden...

Türk ulusu, şefiyle, hükümetiyle, Meclis'iyle granit kayadan bir parça ateş ve kan dünyası içinde yükselmektedir. Bu kayanın tepesi İnönü'nün kendisidir. Alev ve kan dalgaları bu kayayı aşmak şöyle dursun, yalayamayacaktır bile... Çatanlar olursa, başlarını vura vura eteklerine dağılacaklardır. Söz birliğiyle el ele vermiş bulunuyoruz; her kötülüğü çiğneyecek, ezecek bir kudretteyiz. Buna inanıyoruz. Gün bütün varlıklarıyla inanındır.

Mahmut Esat Bozkurt

1 Falih Rıfkı Atay, "Hükümet Kimin Yanında ve Kime Karşıdır?", *Ulus*, 27 İlkkânun (Aralık) 1941, s.1. (Y.N.)

2 Karalak (avam-firib): Halkın hoşuna gidecek biçimde konuşarak halkı aldatan; demagog. (Y.N.)

Türk Köylüsü Zengin Olmuş![*]

Ne güzel bir muştuluk[1] değil mi?

Meclislerde, kahvelerde, sokaklarda, trenlerde, tramvaylarda, evlerde, hanlarda hep ve her gün bunu duyarsınız.

Türk köylüsü zengin olmuş!..

Ne güzel muştuluk değil mi?

Fakat bu muştuluğun ardı sıra bir kara haber:

Köylü, kazancının değerini bilmiyormuş. Meyhanelerde, barlarda, arabalarda, otomobillerde, gezinti, eğlence yerlerinde kazandığını yiyormuş! Oteller köylüyle dolup boşalıyormuş. O kadar ki, yer bulunamıyormuş!

Trenlerde yer kalmamış. İkinci, birinci mevkileri köylü kaplamış!.. Bu görgüsüzler ellerinde birkaç kuruş görünce şımarmışlar!.. Ne oldum delisi olmuşlar!! Daha dün çapadan baş kaldıramayan bunlar şimdi çoluk çocuklarına fantezi kumaşlar giydiriyorlarmış...

Daha neler ve neler?!..

*

Fakat bütün bu yalanlar, bu dedikodular arasında şöyle bir durup düşünüp de "Köylü de insan değil mi?" diyen yok.

Keşke köylü zengin olsaydı da sevinseydik. Türk köylüsünün zenginliği, Türk milletinin baştan aşağı zenginliği, saadeti değil midir?

---

* *Anadolu,* 19 Mayıs 1943, No: 9246.

1 Muştuluk: Müjde. (Y.N.)

Köylü birinci mevkide gidiyorsa, Türk milleti birinci mevkide gidiyor demektir. Köylü çoluk çocuğuna, kendine iyi elbiseler yapabiliyorsa, Türk milleti giyinip kuşanıyor demektir. Bundan güzel bir muştuluk olur mu?..

"Türk milleti yalnız köylü müdür?" diyenlere "Evet, hem sayı hem de ekonomik bakımdan yalnız odur" dersek yalan, hatta fazla bir şey söylemiş olmayız düşüncesindeyiz.

Düşünebiliriz ki Türkiye'nin yüzde 90'ı köylüdür. Ve Türkiye'yi sabanıyla, kazmasıyla, orağıyla, silah ve kılıcıyla yaşatan odur.

Hep ve her şey odur.

Defterdar Ahmed Paşa[1] vaktiyle yazdığı kitap veya risalesinde ne güzel söylemiş. O, Türk köylüleri için "velinimet-i âlemdir" diyordu.[2]

İşin tuhaf yanı şudur:

Bugün Türk köylüsüne kıskanılan, çok görülen şeyleri, bu memlekete ve bu halka bin yıldır ihanet eden Rumlar, Ermeniler yapıyordu. Ve yapıyorlar... Daha düne kadar evlerimizde hizmetçi olan Yahudi karılarının çocukları Mişon'lar, Avram'lar, Bohor'lar yapmaktadırlar... Hem de köylümüzün, şehirlimizin emeğini bir uşak emeği gibi emerek yapmaktadırlar. Bunlara çok görülmeyen, hatta hizmetleri görülen bu gidilere[3] hoş görülen, memnuniyetle karşılanan haller neden köylümüzden esirgenmek isteniyor?

Çünkü köylünün vatan içindeki durumu ve rolü henüz bizim aydınlarımızca lazımı kadar kavranmamıştır da ondan.

Mithat Paşa Kanunu Esasisi hazırlanırken bir heyet tasarı etrafında konuşuyormuş. Üyelerden vaktin fetva emini[4] şu yolda bir fikir ileri sürmüş:

> "Rumeli'nin, Anadolu'nun idraksiz Türklerini buraya toplayıp da onlardan görüş alacak, devlet mi idare edeceksiniz?!"[5]

Heyette hazır bulunan Cevdet Paşa lazım gelen güzel cevapları vermiş ve mollayı susturmuş.

Anlaşılan, bizim aydın geçinenlerimizin bir kısmı hâlâ fetva emini zihniyetini geçememişlerdir!

---

1 Doğrusu "Defterdar Sarı Mehmet Paşa" olmalı. "Türk Köylülerinin Davası" başlıklı yazıya bakınız, elinizdeki ciltte, s.164. (Y.N.)

2 Defterdar Ahmet [Mehmet] Paşa, *Nesayih'ül-vüzera v'el-ümera*. "Devlet adamlarına ve asker kumandanlarına nasihatler" demektir. [Walter Livingston Wright, *Ottoman Statecraft, The Book of Counsel for Vezirs and Governors (Nasihat al-Wuzara' wa'l-Umara' by Sari Mehmed Pasha, the Defterdar, Turkish Text with Introduction, Translation and Notes)*, Princeton University Press, Princeton, 1935, s.72. -Y.N.]

3 Gidi: (Argoda) Muhabbet tellalı; pezevenk; ahlaksız; deyyus; kaltaban. (Y.N.)

4 Kara Halil Efendi. (Y.N.)

5 Süleyman Paşa, *Hiss-i İnkılab*. [Süleyman Hüsnü Paşa, *Hiss-i İnkılab yahud Sultan Abdülaziz'in Hal'i ile Sultan Murad-ı Hâmis'in Cülûsu*, İstanbul, 1326 (1910-1911), s.62 -Y.N.]

Vaktiyle La Bruyère[1] ne güzel söylemişti:

"Halk, köylü, inceliğe sahip değildir. Büyükler ise ruhsuzdurlar. Birincisi iyi bir içe sahiptir; fakat görünüşü yoktur. İkinciler ise görünüşten başka bir şeye sahip değildirler. Düpedüz bir gösterişe sahiptirler. Birinden olmak lazım mı? Bunlardan birini seçmek gerek mi? Tereddüt etmiyorum. Halk olmak istiyorum."[2]

Türk aydınları, halkı, köylüyü böyle duyduğu, köylü kendini böyle anladığı gündür ki yalnız moral bakımdan değil, maddi bakımlardan da bay olacaktır. Bu baylık, Türk milletinin baylığıdır.

*

Geçen gün Büyükada'dan İstanbul'a gidiyorum. Bir arkadaşım elinde taşıdığı albümü gösterdi. Bunda, Hollanda işçileri cennetten nişan veren bir bahçede, çiçekler içinde, sanatın bütün incelikleriyle işlenmiş saçaklar altında istirahat halinde idiler. O kadar güzel bir durum ki, bizde milyonerlerin imrenip elde edemeyecekleri kadar.

Bizde köylünün barakacığına Batı memleketlerinde hayvan bile takmazlar. Bununla beraber bu barakacıklarda barınan Türk köylüleri vakar ve büyüklük içinde, cömertlik ve yiğitlik içinde birer baydırlar; hepsi de sanki anadan doğma birer sorguçlu sultandırlar. Bizde saltanatın kaldırılması bundan olsa gerek. Herkesin sultan olduğu Türkler memleketinde sultana ne lüzum var ki?! Fakat bu asil Türk köylüsü, meyhanelerde, barlarda para yemek, birincilerde seyahat etmek şöyle dursun, bugün borç ödemekle, midesi patlayasıca faizciyi, tefeciyi doyurmakla meşguldür; hâlâ bazı soyguncu tüccarı, bu kravatlı eşkıyayı kazandırmakla ömür bitirmektedir.

Aziz Türk köylüsü! Elbette artık çilen dolmuştur. Seni kullananların, seni kıskananların sana uşaklık edecekleri günler yakındır. Bin yıldır, sen, yalnız sen bu memleketi, bir elinde saban, bir elinde kılıçla bekledin. Bu haline bütün bir tarih de âşık kaldı ve kalacaktır.

Baylık da, zenginlik de, her şey senin hakkın.

Büyükada, 12 Mayıs 1943
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Fransız klasik şairlerinden Jean de La Bruyère. *Karakterler* (*Les Caractères ou les Mœurs de ce siècle*, Paris, 1688) adlı ünlü eserinde değişim halinde bulunan toplumun başarılı bir tasvirini yapmıştır. (Y.N.)

2 B. Alery, *Histoire de la littérature française.*

Avare Çocuklar*

İstanbul'da, İzmir'de, Ankara'da, büyük şehirlerimizde ne zaman dolaşsam, evime acılar içinde döner giderim.

Bu acıları bana şırıngalayan kimdir ve nedir? Köprü altlarında, yıkıklarda, mağara içlerinde, yangın yerlerinde, sokak köşelerinde lime lime paçavralara bürünmüş kız-erkek avare çocuklardır.

Perişan kadınlarla harap olmuş ihtiyarları bir yana bırakıyorum!

*

Bu ay içinde bir gün Galata Köprüsü'nün altından geçiyordum. Bir polis vazifesi icabı üç beş kişiyi sille tokat kovmak zorunda kalmıştı. Bunlar, vapurlardan çıkan müşterilerin bavullarını kapışmak, götürmek istiyorlardı. Hem de birbiriyle boğaz boğaza didişerek... Üstleri başları görülecek bir şeydi. Muhakkak ki orta halli bir adamın köpeği bu pusatlar[1] üzerinde yatamazdı!

Zengin köpeklerine gelince, onlar bizimkilere de rağbet etmezler sanırım! Her halde bu avareler, bir madamın, bir bayanın güzel bakımlı köpeği olmayı, sürümekte oldukları insan hayatına tercih ederlerdi!..

Polisin kovduğu bu numarasız hamallardan biri, baş açık, kanayan simsiyah yalınayakla, boynu bükük, köprünün merdivenlerini tırmanmaya başladı. Belliydi ki, yalnız ayakları değil, içi de kanıyordu. Kanaya kanaya gözlerden

* *Anadolu*, 23 Mayıs 1943, No: 9250, s.1-2.
1 Pusat: Günlük giysi; giyecek; çamaşır. (Y.N.)

uzaklaştı. Kim bilir, onu teneke barakasında kaç kişi bekliyordu; onun götüreceği kuru ekmeği kaç kişi gözlüyordu.

*

Bir gün Üniversite'den çıktım. Fincancılar Yokuşu'ndan Eminönü'ne doğru iniyordum. 18-19 yaşlarında güzel bir genç kız, önde anası olduğu belli bayanı takip ediyordu.

Kız, anasına "Ben bu çorapları giymem. Utanıyorum. Şu pabuçlarımın haline bir bak. Üstüm başım yırtık pırtık..." diyor, boyuna söyleniyordu. Gözlerinden yaşlar akıyordu.

Anası seslenmiyordu. Genç yaşında ve hayatın acılarıyla iki büklüm olmuş, yarım terlikle yine hayatı sürüklüyordu. Ve sürüklemeye çalışıyordu.

Ana kız yürüdüler. Orada bir yıkıklığın içinde oturdular. Kız durmadan söyleniyordu. Ana, durmadan dinlenmeden dinliyordu. Bütün bu şikâyetlere cevap olarak bir aralık gözlerinden bir iki damla yaş döküldü.

Şimdi yıkıklık halini alan bu yangın yeri hayli genişti. Biraz ileride beş yaşından tutunuz da 18 yaşlarına kadar bir alay çocuk, pislikler içinde belenip duruyorlardı. Üstlerinde partallaşmış birer entari vardı. Üst tarafı hak getire. Büyüklerinde neredeyse dökülecek birer yırtık pırtık pantolonla etleri görünen kırk yamalı, hayır, her yanı yamalı gömlekten başka bir şeyleri yoktu. Birbiriyle adi adi şakalaşıyor, güreşiyorlardı. Beride birinin -galiba güreşirken- kafası yarılmış, kanıyordu. Bir aralık bana yanaştı ve "Amuca bak! Bana ne yaptılar?!" diye beş on para istedi.

*

Yine bir gün erken, İzmir'de kışla önündeki iskeleden vapura girmek üzere idim. Gözleri soluk, parmaklarının kemikleri gözüken yalınayak beş yaşlarında bir yavrucuk eteklerime sarıldı. Bir kuruş istiyordu.

Ya Ankara?!

*

Ah, kim bilir görmediğimiz, bilmediğimiz yerlerde daha böyle ne kadar avareler var; daha ne kadar sürünenler, açlıkla pençeleşenler var...

O genç kızın, bu avarelerin acaba sonları neye varacak? Bunları nasıl bir son bekliyor?

Bu sorunun karşılığı da, onların sonu gibi karanlık.

*

Aziz okurlarım!

Sizi üzmezsem birkaç olayı şuracığa kaydedeyim:

Bu devleti, düşeceği zamanlarda elinden tutup kaldıran, onu zaferden zafere ulaştıran evladının çoğu böyle kimsesiz çocuklardı.

Bir misal:

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Viyana'yı ikinci defa kuşatmıştı. Şehrin alınmasına bir şey kalmamıştı. Kırım Hanı'nın[1] kıskançlığı ve inadı yüzünden kuşatma bırakıldı. Büyük ordu geri çekildi.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa kimdi?

Zamanında, dünyanın en büyük kumandanı ve diplomatı sayılan bu adam,[2] Merzifon kazasının Marınca köyünden bir köylü çocuğu idi. Yalınayak, başı kabak, sırtında bir entariyle köyün topraklarında belenirken, onu Köprülü Mehmed Paşa korudu, okuttu, büyüttü; kendine damat yaptı. Köylü Mustafa paşa oldu. Sonra günün birinde sadrazamlığa yükseldi.

Fakat kim bilir, bugün şu mezbeleliklerde sürünen çocuklar, hamallar arasında nice analar ve nice Kara Mustafa'lar yaşamaktadır.

Fakat bunların ellerinden kim tutacak?!

Bunları kim büyütecek, kim yetiştirecek?

Bir kelime ile: Devlet...

Her şeyi devlet mi yapacak?

Evet ve şüphesiz...

Devletçilik prensibinin bundan büyük anlamı nedir ki, ne olabilir ki?

Bunlar toplanacak, yatılı okullara verilecek, kabiliyetlerine göre yetişeceklerdir. İçlerinden Mimar Sinan'lar, şair Baki'ler, Abdülhak Hamit'ler, değerli hukukçular, hekimler ve nihayet Kara Mustafa'lar çıkaracaklardır.

Ah!.. Türk Cumhurluğu geçmiş asırların öyle berbat miraslarına kondu ki, işin neresinden başlamalı, neresinden çıkmalı?!

Mukadderatın cevabı şudur:

Hepsinden başlamalı ve hepsini başarmalı.

Fikret'in "Ey kimsesiz, avare çocuklar... hele sizler,/ Hele sizler..." mısraları bu memlekete yabancı kalmamalıdır.[3]

Dileğim budur.

Büyükada, 15 Mayıs 1943
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Kırım Hanı Murat Giray (ö. 1696). (Y.N.)

2 *Histoire raisonnée de l'empire Français* (Fransa İmparatorluğunun Muhakemeli Tarihi).

3 *Anadolu*'da bu şekilde. Doğrusu "kalmalıdır" olmalı. (Y.N.)

Yine Bizim Türk Köylüleri*

Hani annelerimizden duyardık:

Doğrulukla, sevgiyle Tanrı'yı düşünmek, günde beş vakit namazdan üstünmüş.

Bence, günde beş defa köylüyü düşünüp onun yanık dertlerine çare bulmaya çalışmak da yukarıya kaydettiğimiz öğüdün tıpkısıdır.

Türk köylüsü radikal bir surette elinden tutulup yükseltilmedikçe, Türk milletinin de hakiki yükselmesi imkânsızdır.

Prensibi Atatürk koymuştu:

"Bu memleketin efendisi Türk köylüsüdür" demişti.

Millet ve vatanseverlerin kendilerine benimsedikleri bu esası Milli Şef İnönü anakanunumuza geçirtti. Şimdi bizlere düşen ödev, bu söylenen ve kanuna geçen şeyleri iş alanına dökmektir.

Köylü ve köylümüz için bir kredi meselesi vardır.

Bu halledilmedikçe, köylü faizcilerin elinde âcizdir. Hele tefecilerin elinde Mısır firavunlarının piramitlerini kamçı vuruşları altında yükselten esir sürüleri gibi inim inim inlemektedir. Firavunların esirleri çıplak idiler. Her kamçı vuruşu bedenlerinde kanlı çizikler açardı. Hırsız tefecilerin köylümüze açtığı yaralar firavunlarınkinden çok derindir. Köylü çoluk çocuğuyla bu soyguncuların sosyal, siyasal, ekonomik emrindedir. Cumhurluk çağı mütegallibeliği[1] tepeledi; yobazlığı yere vurdu. Fakat itiraf etmeli ki, haydut tefecilerin henüz hakkından gelemedi. Bunların boğazını sıkıp, patlayasıca nünüklerini[2] söküp koparamadı.

---

* *Anadolu*, 16 Haziran 1943, No: 9268, s.1-2.

1 Mütegallibelik: Zorbalık, derebeylik. (Y.N.)

2 Nünük: Gırtlak; yemek borusu. (Y.N.)

Kanun var, her şey var. Fakat bu beş vakit namazlı haydutların hiçbir şeyden hayası ve pervası yoktur. Yalancıktan senetler yaparlar. Hile ile kanundan yakalarını kurtarırlar, Allah'tan ve vicdanlarından korkmayan bu gidiler[1] kanundan korkarlar mı?!

Ne yazık ki "varlık vergisi" lazım olduğu gibi bunlara tatbik edilmedi. Bunların çıraklık, amelelik, beş on kuruş bahşişle kâtiplik yapmış olanlarını bilirim ki, bugün en azdan 500 bin liralık adamlardır. Köylünün varlığını emerek kasalarına, irin dolası midelerine indirdikleri bu paralar için kendilerinden ancak birkaç bin lira alındı. Dilerim, yakın bir günde ikinci bir varlık vergisi alınır ve bunların hakkından gelinir. Bu haydutların hilelerini yakalamaktan daha kolay bir şey yoktur. Haydut hilesini sezmek, elbetteki zor bir şey değildir.

Nasıl?

Karşılığını ikinci bir yazıma bırakıyorum.

Gerçi cumhurluk çağında kooperatifler kredi işlerine çok yardım ettiler ve tefecileri hayli sarstılar. Fakat bu yetmez. Hem kooperatiflerimiz eksikliklerini tamamlamalı hem de kanun ve adalet makinesi lazımı gibi işlemelidir. Bilhassa bu ikincisi...

*

Modern bir köylü hayatı yaşatmak için, idare bakımından da başarılar elde etmek zorundayız. Bunun için önce nahiyelerden başlamak gerektir. Bunların hepsine birden başlamak imkânsız olduğuna göre "örnek nahiyeler" yapmak zorundayız.

Benim düşünebildiğim şudur:

En çok nüfuslu nahiyeleri ele almalı; bunları da senelere ayırmalı... Mesela bu sene yirmisinde veya ellisinde dolgun aylıklı bir müdür, bir sulh hâkimi, bir nüfus, bir tapu memuru, küçük bir vergi dairesiyle bir de revir kabilinden sıhhat işleriyle ilgili teşkiller vücuda getirilmelidir. Müdürlerin yetkileri artırılmalıdır. Yani bugünkü gibi sadece jandarma amiri olmamalıdırlar. İşe "örnek nahiyeler"le başlanacağı için büyük bir paraya da ihtiyaç yoktur. Bütçenin kudreti oranında bu teşebbüs her yıl genişletilir. Giderek bir de görülür ki Türkiye imrene[2] değer yepyeni bir cumhurluk olmuştur.

Yukarıda kaydettiğim dairelerin gördüğü işler köylünün can damarlarıdırlar. Bunların eksikliğidir ki hâlâ bizde arazi intikal işlerini yoluna koyamamış, hakkı yerine getirememiş, halkımızın maliyeden şikâyetinin önüne geçilememiş, sıhhat işleri perişan bir halde kalmıştır.

---

1 Gidi: (Argoda) Muhabbet tellalı; pezevenk; ahlaksız; deyyus; kaltaban. (Y.N.)
2 İmren: Gıpta. (Y.N.)

"Efendim, köylü kazaya gitsin, işini görsün" denemez. Ve bu işlerin hepsi, mesela sıhhat işleri kazada gördürülemez. Bu tarzda bir şey söylemek için köylü olmamak yahut köylüyü bilmemek lazımdır.

Köylü kazaya kadar gitmek için paraya muhtaçtır. Hele orada geçireceği birkaç gün için çoluk çocuğunun 15 günlük nafakasını sarf etmelidir. Bunu yapamaz. Çocuklarını aç bırakamaz. Bu iş ona zorla yaptırılamaz, yaptırılırsa zulüm olur. "Köylü yaya gitsin, kuru ekmek yesin, yaya dönsün" diyenleri, bir defa yazın, bir defa da kışın 10 saatlik yola yaya götürmeli ve yaya getirmelidir. Sonra da kuru ekmek yedirmelidir. Ben eminim ki o vakit bir daha böyle bir tavsiyede bulunmaya tövbe ederler. Bu gibi ukalalar başka türlü yola girmezler!..

*

Köylümüzün sıhhat işlerine çok önem vermek zorundayız. Türk milleti çok çocuk yapar. Fakat bunları yaşatamıyor. Halbuki her kaybolan yavru vatandan kopan bir parçadır. 20 milyonuz. En azdan, amma en azdan 30 milyon olmak zorundayız. Bizi kısa bir zamanda 30 milyon yapacak teşkillere vücut verdikten sonra üst tarafı kolaydır. O vakit pek çabuk üreriz. Bu işin düğümünü çözmenin başında, en başta sıhhat işleri gelir. Bunun ardı sıra da evlenenlere Almanların yaptığı gibi her türlü kolaylığı göstermektir. Bu evlenme konusunu da diğer bir yazıma bırakıyorum.

Kaza merkezine yakın veya uzak her nahiyede mutlaka bir revir, bu revirde mutlaka bir ebe ve hiç olmazsa bir küçük sıhhiye memuru bulunmalıdır.

Ebe ve sıhhiye memuru imkân elverdiği kadar köyleri dolaşmalıdırlar.

Size hazin bir hatıramı anlatmaya çalışayım:

Günün birinde, çocuk denebilecek bir yaşta idim. Selçuk'un Eroğlu çiftliğinin büyük çınarı altında oturuyordum. Dağlar başında kurulmuş çadırından sırtında tulumla bir Yörük bayanı geldi. Oradaki akar çeşmeden su dolduruyordu. Derken kadıncağıza birdenbire bir şeyler oldu. İncir ağaçlarının altına gitti. Bağırdı, inledi, topraklar içinde gürbüz bir oğlancağız doğurdu. Sonra yavrucağızı aldı; çeşmenin yalağında buz gibi sular içinde yıkadı. Partal parçalar içine sardı. Fakat yürüyemiyordu. Bizim Kâtip Mustafa Efendi ile Kahveci Şerif koluna girdiler, çadırına götürdüler. Vakanın tanığı Mustafa sağdır.

İşte bu milleti, bu vatanı sabanıyla, kılıcıyla yaşatan, koruyan Mehmetçiklerin çoğu dünyaya gözlerini böyle açmaktadırlar. Fakat acaba kaç vatan anası lohusa hastalığından ve kaç vatan evladı bu bakımsızlıktan bir daha açmamak üzere gözlerini kapamaktadırlar?!

Ankara, 4 Haziran 1943

Mahmut Esat Bozkurt

Her Şey Türk Köylüsü İçin*

Bence Türk köylüsünün radikal kalkınması nahiyelerle olacaktır. İşe buradan başlamak lazımdır. Bütün kültürel, ekonomik, sosyal müesseselerin burada yer alması gerektir.

Revirler, okullar, kooperatifler, kredi müesseseleri, idari, mali, zirai teşkiller, adalet kurumları küçük çapta hep burada başlamalıdır.

*

Sıhhat işlerimizin geçmişle kıyaslanamayacak kadar ilerlemiş olduğunda şüphe yoktur. Mesela vaktiyle sıtma yüzünden yok olmuş köyler bilirim ki, bugün baykuşlar yurdu halindedirler. Uzaktan bu köyleri var sanırsınız; yanlarına vardığınız zaman isli duvarlar yüzünüze bir cesedin dökük dişleri gibi sırıtırlar. Bu köyler daha dün denebilecek bir geçmişte yemyeşil idiler. Her yanlarında sular çağlardı. Çınarlarında bülbüller öterdi. Bunların yanında gürbüz Türk yavrucukların sesleri yükselirdi. Her şey bayındırlık içinde yüzerdi. Fakat, İzmir'in dibindeki Selçuk nahiyesinin bu Kozpınar köyü şimdi nerede acaba?!

Bir gün Selçuk nahiye merkezinde bulunuyordum. Eve gidiyordum. Şose yolunun kesiğinde bir inilti duyar gibi oldum. Hendeğe baktım. Bir işçi sıtmadan büzülmüş, iki büklüm inliyordu. Sordum:

- "Nen var?"
- "Ölüyorum!.." karşılığını aldım.

---

* *Anadolu*, 17 Haziran 1943, No: 9269, s.1-2.

Yüzünü yıkadım. Biraz çorba içirdim. Ertesi gün köylünün ölüsünü hendekte buldular!

O vakitler Selçuk'ta ne hekim ne eczacı ne küçük sıhhiye memuru ne de bir revircik vardı. Bugün de böyle... Mesela kinin bulmak imkânı hemen de yoktur. Fakat hiç olmazsa bir şimendifer doktoru var. Gerçi trenlerde dolaşır, her vakit bulunmaz. Ne de olsa bulununca büyük faydası oluyor.

Selçuk, İzmir'imizin burnunun dibinde en kalabalık, en ileri ve en zengin sayılır köylerimizdendir. Onun sıhhat işleri böyle olursa üst tarafını var düşün!..

Bir gün "örnek köy" teşkilini yapabilirsek sıhhat işini işlerin en başına koymak memleketimizin hayat meselelerinden sayılmalıdır.

Küçük bir revir, küçük bir sıhhiye memuru, bir ebe, bol kinin... "Örnek köy" denince hatıra ilk gelen şey bu olmalıdır. Bu yapılmadıkça, köy sıhhat işlerinin sembolü, eskiden sigortasız evlerin çatısına asıldığı gibi yırtık bir pabuçla pabuca bağlı mavi boncuktur. Yahut köy odasının kapısına konacak bir kocaman "tevekkeltü al-Allah"tır.[1]

Nüfusumuzu artırmak için boşuna çene yarışı yapmaya lüzum yoktur. Bu küçük işi sessiz sedasız başarmak gerektir.

Köylünün rahatsızlığı yalnız sıtma değildir. O insandır. Daha birçok hastalıkları olabilir. Yılan sokar, akrep ısırır, düşer, yaralanır vs. Bunları kim tedavi edecek, ilacı kim bulacak? Bugün yırtık pabuca bağlı mavi boncukla "tevekkeltü al-Allah"tan başka medet yok! Halbuki bu işlerin hepsini küçük revircik başarabilir.

Bir gün yine köyümüzde bir delikanlı şişe açayım derken, şişenin patlayıp kırılması üzerine bileğinin damarları fena halde kesilmişti. Ortalığı bir telaştır aldı. "Tevekkeltü al-Allah" para etmedi. Yırtık pabuçla mavi boncuk hiç işe yaramadı!.. Bereket versin delikanlı zengince idi. Kolunu, kanı durdurmak için urganla sıktılar! Hususi otorayla İzmir'e gitti. Muhakkak bir ölümden kurtuldu. Delikanlıya bakan doktor rastgele bu satırları okursa gencin hayatını kurtarmak için geçirdiği sıkıntıları elbette hatırlar. Kim bilir bilmediğimiz, görmediğimiz nice köylülerimiz böyle değmez sebeplerden can vermektedirler.

Revir, küçük sıhhiye memuru, ebe... Ve lazım olan acele ilaçlar, köyün hayat damarları arasındadırlar.

Köylümüzü toprak sahibi yapmak Cumhuriyet Halk Partisi'nin en önemli davalarından birisidir. Bu esas Teşkilatı Esasiye Kanunu'na da girdi; tatbikine de geçildi. Mesela geçen yıl Torbalılılara dağıtılan çiftlik, evvelki yıllar Tire, Ödemiş köylülerine verilen topraklar, şurada burada yapılan dağıtmalar hep bu kabildendir. Nahiyelerimizde bu işle ilgili olarak kurulacak birlikler, küçük

---

1 Tevekkeltü al-Allah: "İşimi Allah'a bıraktım" anlamında. (Y.N.)

tapu daireleri bu güzel ve büyük teşebbüsün bir ayak önce başarılmasına büyük yardımlarda bulunabilirler. Türkiye'mizde halkı arazi sahibi yapmak, köylü arasında toprak kavgalarının önüne geçmek istiyorsak "örnek köy"lerimizde mutlaka küçük tapu daireleri açmak lazımdır.

*

Sulh mahkemeleri "örnek köy"ler için unutulması caiz olmayan müesseselerdir. Pek çok fenalıkları önleyebilirler. Haksızlıkları kaldırırlar; tahakküm ve zorbalığı kaçırırlar. Bunların belli başlı vazifeleri arasında tefecileri tepelemek yer almalıdır. Medeni memleketlerin hemen bütün köylerinde sulh mahkemeleri vardır. Bir aralık İtalya adliye bütçesini incelemiştim. 3.000 küsur köyde sulh hâkimi bulunduğunu hayretle gördüm. Cumhurluk zamanında bizde bunların sayısı 300'ü bulmuştu. Ne yazık ki bütçe zaruretinden kapatıldılar. Kaza merkezine gidememek yüzünden kim bilir köylerimizde ne kadar zayıfların hakları kaybolmaktadır. Halbuki devletin en büyük rolü, bence, "Kuvvetliyim, her şeyi yaparım. Ezerim!" davasını güdene "Bir şey yapamazsın!", "Zayıfım, hakkımı alamam!" diyene de "Hayır! Hakkın yerde kalmaz. Kuvvetlisin. Arkanda ben varım!" demek olmalıdır.

Lafın kısası, devlet gözünde haksız kuvvetli en zayıf, haklı zayıf en kuvvetli olmak gerektir. Köy sulh mahkemeleri bu prensibi gerçeklendirecek müeyyidelerin başında görülmeye değerler.

Bir gün Prusya Kralı Büyük Friedrich değirmencinin yerini almak ister. Değirmenci razı olmaz. Kral "alırım" der. Değirmenci şu cevabı verir:

"Alamazsın, çünkü Prusya'da hâkim var!"

Kral sevinir ve çekilir gider.

Ankara, 11 Haziran 1943
Mahmut Esat Bozkurt

Haydut Tefeciler*

Memleketimizin başında bir tefecilik belası vardır. Köylü ve kasabalı çiftçilerimiz bu tefecilerin elinde kıvranmaktadırlar. Köroğlu'nun baskınları, Çakırcalı'nın soygunları bunların eşkıyalığı yanında hiç kalır.

"Tokat kervanından aldım bakırı
İncitmeyin fukarayı fakırı"

diyen Köroğlu ne de olsa fakirlere acıyordu; Çakırcalı da böyle. Fakat eşkıyalığı müdafaa ettiğim sanılmasın. Yaptığım bu kıyaslama tefecilerin ne kadar gaddar, ne mertebe zalim olduklarını ifade içindir. Fakir köylüyü, çiftçiyi soyup soğana çeviren bunlardır. Hep bunlardır...

Çocukluğumda İzmir İdadisi'ne giderken Ali Paşa Meydanı'ndan geçerdim. Orada beni bir korku alırdı. Çünkü burada adam asarlardı. Meydanı koşa koşa aşardım. Şimdi de her gün adam soyan, aileler süründüren, ev bark yıkan tefecileri görünce aynı korkuyu, fakat derin bir hınç içinde duyuyorum.

Köylü ve çiftçi, bu eşkıyalar elinde, Mısır piramitlerini çıplak vücutlarına indirilen kamçı vuruşları altında inleye inleye yükselten ilkçağların köleleri kadar bahtsızdırlar.

*

"Murabaha Nizamnamesi"[1] adında ve kanun hükmünde bir yasamız vardı. Yüzde 9'dan fazla faizi yasak etmişti. Tefeciler, entrikalarıyla bir yolunu buldu-

---

* *Anadolu*, 26 Temmuz 1943, No: 9309.

1 Murabaha Nizamnamesi: Tefecilik Yönetmeliği. (Y.N.)

lar; kanunu çiğnediler. Birtakım sahte senetlerle fakir köylüyü borçlandırdılar. İcabında mahkemeye müracaatla güya verdikleri parayı haklarıymış gibi istemekten utanmadılar. Ve icra vasıtasıyla aldılar da...

Bakınız, kanunu çiğnemekten sıkılmayan bu herifler, devletin icra teşkillerini nelere vasıta etmek küstahlığında bulunuyorlar! Tabii, icra bir şey yapamazdı; senedin hükmünü yerine getirmek zorundaydı. Köylü ve küçük çiftçi sesini çıkarmaz, "Borçluyum!" derse icra ne yapabilirdi?

Nihayet, Celâl Bayar'ın İktisat Vekilliği zamanında bir tefeciler kanunu[1] çıktı. Bu kanuna göre tefeciliğe şu şartlarla müsaade edildi: Tefeci, batasıca bürosunun kapısına "tefeci" levhasını koyacak ve çok ağır bir vergi verecekti. Maksat tefeciliği engellemekti. Çünkü, nasıl ki haysiyetli, şerefli bir adam "ben eşkıyayım!" demekten hayâ ederse, tefecinin de "tefeciyim!" demesi umulmamıştı. Böyle bir levhayı koyan olmadı. Fakat bu, utanmaktan değil, ağır vergiyi vermemek için yapılmadı. Bu defa tefeci hem kanunu hiçe saydı hem de vergi kaçakçılığı yaptı.

*

Bence işi kısadan kestirip atmalıdır: Hükümet dağın eşkıyasını dağlarda nasıl boyunları zincirli indiriyorsa, yol kesenleri nasıl bilekleri kelepçeli kanun huzuruna çıkarıyorsa, tefeciyi bacağı bukağılı, boğazı laleli mahkeme önüne sürmelidir; hesap sormalıdır. Cezaları ahrete kalmamalıdır. Bunlar Allah'tan korkmaz, Peygamber'den utanmaz mahluklardır. Manevi korku ve utanma, tefecinin şanından değildir. Ev bark yıkan, öksüzler süründüren bu eşkıyalarda utanmak ne arar, ne gezer?!

Nasıl bir kanun yapmalıdır?

Şurası muhakkak ki, eldeki kanunlarımız bu işi kökünden bitirmeye kâfidirler. Fakat nedense tatbikatta yeterli olmadıkları görülmektedir.

Ben şöyle düşünüyorum: Cumhuriyet müddeiumumiliği,[2] zabıtası bir eşkıyayı, bir hırsızı, bir katili, herhangi bir saldırganı nasıl takip ediyorsa, tefeciyi de öyle takip etmelidir.

Mesela borçlunun haber vermesiyle yahut mahkeme önünde borç senedi içindeki paranın bir kısmını inkâr etmesiyle... Bu haber yahut bu inkâr Cumhuriyet müddeiumumiliğine kanaat veriyorsa hemen harekete geçmelidir. Esasen tefeciler tıpkı dağın eşkıyası gibi, bilhassa küçük kasabalarda tanınmış kimselerdir. Mesela vaktinde Köroğlu'nu, Çakırcalı'yı, Kara Ali'yi, Sepetçioğlu'nu herkesin tanıdığı gibi, bunları da bütün âlem bilir.

1 1933 yılında kabul edilen Ödünç Para Verme İşleri Kanunu. (Y.N.)
2 Müddeiumumilik: Savcılık. (Y.N.)

Üç beş yıl önce, üç beş parası olmayan bir adamın yine üç beş yıl içinde 100 bin, 300 bin, 500 bin liralık bir adam olması imkânı var mıdır? Böyle bir hüneri iktisat ilmi keşfetmiş midir? Beş yıl içinde bu kadar kazanç nereden gelir?

Fakir fukarayı soyup soğana çevirmekten... Hakikat o kadar meydanda ki, şahitle ispata bile lüzum yoktur!

Dağın eşkıyası daha dün meteliğe kurşun atarken, bugün Karun olursa paraları nereden bulmuştur?

Şüphe yok ki, zenginleri haraca kesmekten!

Üç beş sene önce yalınayak amele olan tefeci, 200 bin liralık serveti nereden edinmiştir?!

Fakir köylü ve çiftçiyi soymaktan.

Bunlar şüphe götürmeyen şeylerdir.

*

Denebilir ki, bu ihbarlar, bu inkârlar iftira ve yalan da olabilirler.

Belki... Fakat ihbarın, inkârın yalan olması ihtimali, tefeciliğin takip edilmemesini icap ettirir mi? Adam öldürmede, hırsızlıkta iftira, yalan ihtimali yok mudur? Var olduğuna göre katilleri, hırsızları takip etmemeli midir?

İftira eden, yalan söyleyen cezasını çeker. Fakat haber veya inkâr doğru ise, tefeci bir hırsız gibi hesap vermeli ve kendisini bekleyen akıbeti görmelidir.

Tefeci yüzde 100, 200, 300 faiz almaktadır. Bunun altından nasıl kalkılır?! Bu soygunculuk cezasız kalırsa, açlıktan bir liramı çarpan yankesiciye ceza vermenin manası kalır mı?

*

Haydut tefeciler! Milletin eli yakanızdadır. Ve yarın yakındır.

23 Temmuz 1943
Mahmut Esat Bozkurt

Not: Bu konuya "Tefeci Baskını" başlıklı yazımızla yine geleceğiz.

Tefeci Baskını*

- 1 -

Bu yazımın birincisini "Haydut Tefeciler" başlığı altında *Anadolu* gazetesinde yazmıştım.[1] Anlaşılan her iki tarafın da can damarlarına basmışım ki, köylülerimizden teşekkürler, tefecilerden de küfürle doldurulmuş imzasız mektuplar aldım.

Tefecinin, faizcinin beni sövüp saymalarını bir şeref, bir bahtiyarlık sayarım. Fakat onlar överlerse o zaman kendimi bahtsız bulurum. Türk halkının, Türk köylüsünün derdine derman ararken bir Türk oğlunun uğrayacağı her hakaret, her ıstırap olsa olsa manevi bir zevktir. Köylümüzün hasımlarıyla sonuna kadar uğraşıp boğuşmak Türk aydınlarına borçların en kutsalıdır.

Namık Kemal'in dediği gibi:

"Musirrim sâbitim ta can verince halka hizmette
Fedakârın kalır ezkârı daim kalbi millette"

Bu güzel, yüksek mısralar Türk gençliğinin Türk halkını, Türk köylüsünü kurtarma davasında prensip olmaya değer birer kıymettedirler.

- 2 -

Çocukluğumda duyardım. Köroğlu Tokat kervanını, Kara Ali Beyevi'ni,[2] Kamalı Ödemiş'i, Çakırcalı Tire kasabasını basarlarmış. Zenginlerden haraç

---

* *Yeni Sabah*, 8 İkinci Teşrin (Kasım) 1943, No: 1963.

1 Bkz. elinizdeki ciltte, s.135-137. (Y.N.)

2 Beyevi: Kara Ali Efe'nin memleketi olan, eskiden Bozdoğan'a, şimdi Nazilli'ye bağlı Arpaz köyü (Esenköy) içinde yer alan Arpaz Beyler Konağı. (Y.N.)

alırlarmış. Hatta bunların, bu baskınların kendilerine has destanları da vardı. Mesela:

"Tokat kervanından aldım bakırı
İncitmeyin fukarayı fakırı"

mısraları Tokat kervanını basan Köroğlu'nun ağzından söylenirdi. Yine:

"Ödemiş'in ovası
Mavzerimin boyası
Çakırcalı'yı sorarsan
Zeybeklerin babası..."

Baskın veren her efenin, her zeybeğin böyle buna benzer türküleri vardı. Devlet bunların boyunlarına lale, bileklerine kelepçe, ayaklarına bukağı vurdu. Dağlardan sürüdü. Hapishanelere tıktı. Astı, kesti. Teslim olmayanlarının da derilerini yüzdü. Yok etti.

- 3 -

Tefecilere, faizcilere gelince, bunların da destanları var. Bu destanlar, söndürülen ocaklar, ihtiyarların iniltileri, öksüzlerle dulların gözyaşlarıdır. Kim bilir şu anda Anadolu'nun köşesinde bucağında, İstanbul'un, Edirne'nin şurasında burasında bu zalimlerin tuzağına düşmüş kaç zavallı kanlı gözyaşları dökmektedirler.

Dağlardan eli silahlı eşkıyayı sürüp indiren devlet, bu cepleri para dolu tefeci, faizci haydutlarının nedense haklarından gelemedi.

Derebeyliğinin yalnız adı kaldı. Mütegallibe[1] kasabalarda yüzüstü yere serildi. Fakat tefeci, faizci kuduz gibi ayakta durmaktadırlar. Önlerine gelen zayıfları dalamakta, ısırmaktadırlar. Bunlar, sıksanız, dulların iniltisi, öksüzlerin ahı, kimsesizlerin emeği sızan varlıklarıyla köyleri, kasabaları, şehirleri baskınları altında tutmaktadırlar. Bilhassa zayıf kitleler üzerinde hüküm sürmektedirler.

- 4 -

Köroğlu, Çakırcalı, Kamalı, Gökdeli, Kara Ali elde silah baskın verirlerdi. Başları koltuklarının altında idi. Bunları tepeleyen, ceza görmek şöyle dursun, mükâfatını bulurdu. Fakat tefeci, faizci böyle değil... Bunlar asırlardır Türk'ün vatanını soyguna, talana, baskına vermişlerdir. Daha dün tüten şen ocakları harabeye döndürmüşlerdir. Gülen yüzlerden gözyaşları döktürmüşlerdir ve döktürmektedirler. Bütün bu cinayetlerine karşılık hürmet istemekte ve görmektedirler!..

1 Mütegallibe: Zorba takımı. (Y.N.)

Onlara ellerinde fildişi saplı bastonlarıyla, sırtlarında 300-400 liralık elbiseleriyle, 30-40 liralık ipek gömlekleriyle, kravatlarıyla gündüzleri sokaklarda rastlarsınız. Akşamları, havyarından, balık yumurtasından tutunuz da kuşsütüne kadar bütün mezeleriyle içki sofrasındadırlar. Ertesi günü verecekleri baskın planlarını burada hazırlamaktadırlar.

Kim bilir, kimlerin malını sattıracaklardır?! Kim bilir, kimleri süründürecek-lerdir?!

Dağın eşkıyası zenginlere, tefecilere, faizcilere musallat olurdu. Tefeciler, faizciler, bunların aksine olarak fukaraya, muhtaçlara musallat olurlar. Burada, eşkıyanın durumunu haklı göstermek davasını güdecek değilim. Yalnız bu kıyaslamayla tefecinin, faizcinin ne kadar sinsi, alçak birer soyguncu olduklarını belirtmeye çalışıyorum.

Şu kadarını söylemek yeter ki, bir defa eteğini tefecinin, faizcinin tuzağına kaptıran kimse bir daha kendisini oradan kurtaramaz. Bütün varı yoğu satıldıktan sonra yine borcunu ödemek imkânını bulmaz. Ömrünün sonuna kadar çoluk çocuğuyla bunların emrindedir. Tıpkı ortaçağlarda senyorların "köle-köylüler"i gibi. Borçlu öldükten sonra dahi bu kölelik çoluk çocuğuna miras kalır!

- 5 -

Bu konuya, daha birçok defalar ilişeceğiz. Şimdilik tefecilerin, faizcilerin kasıp kavurucu baskını, zulmü hakkında bir iki olayı nakletmeliyim ki, okuyucularıma küçük bir fikir olsun verebileyim.

Düşmez kalkmaz bir Allah derler. Günün birinde başım dara geldi. Arkadaşlarımdan birine bana birkaç gün için 100 lira bulmasını rica ettim. Gitti ve geldi. 100 lirayı bulmuş... Fakat şu şartla: Tefeci, bir ay süre ile (müddet) bu parayı bulacak. Fakat kendisine 130 liralık bir senet verilecek. Ay tamam olunca bu borç ödenecek. Ödenemezse, senet yenilenecek. Yani bir ayda 100 liraya 130 verileceğine göre, ikinci ay için 130 liraya yüzde oranıyla faizleri verilecek!

Senede 100 liranın bu tertip üzere faizi ne tutuyor! Varın siz hesap edin!.. Ben yüzde 400 buldum!

Bunun altından nasıl kalkılır? İktisat ilmi henüz bunu keşfetmemiştir!

Yine bir gün Silifke hapishanesini teftiş ediyordum. Ağır cezalılar arasında 75'lik bir ihtiyar gördüm. Merak ettim. Suçunun ne olduğunu sordum:

- Suçum yok. Borçluyum!

- Borcun ne kadar?

- 30 lira. Fakat Bey'im, ben bu borcun anasını belki on defa ödedim. Bu 30 lira faizin faizinin faizi!..

Hapishane defterlerine baktırdım. Adamcağız bu yaşına kadar ilk defa borç için hapishaneye düşmüş.

- Baba, borcunu ben vereyim, hadi sen git, dedim. Ağladı.

- Köleleriniz sağ olsalardı, ben buralara düşmezdim.

- Kölelerim de kim oluyor?

- Benim evlatlarım... Birisi Çanakkale'de şehit oldu, öteki İstiklal muharebelerinde yaralandı. Geldi. İyileşemedi. İkisi de size ömür bıraktılar.

- Onlar kölelerim değil... kardeşlerimdirler. Ben de senin oğlun... Onların yerine borcunu ben ödüyorum.

Şehitlerin ihtiyar babaları yine ağladı. Hapishanenin yukarı katına çıktı. Eşyalarını alacaktı. Biraz sonra göründü. Eşyası, bir tefecinin, faizcinin köpeğinin yatamayacağı paramparça bir çuvalla, yine bir sukabağı içinde bu köpeğin ısıramayacağı kuru, kupkuru ekmek parçalarıydı. İki büklüm ihtiyar, yuvarlana yuvarlana hapishaneden ayrıldı.

İhtiyarın ardı sıra benimle teftişe iştirak edenlerle hep beraber düşündük. Sanki millet yolunda iki oğlunu feda eden şehitler babasının nasibi haydut tefeci ve faizci için ömrünün son günlerini hapishane köşelerinde bitirmektir.

Tefeciler! Faizciler! Milletin iki eli yakanızdadır ve yarın yakındır.

Cağaloğlu, 6 Kasım 1943
Mahmut Esat Bozkurt

Kimsesizler*

Bu konuya birkaç defa iliştikti. Yine dönüyoruz. Yine yeni bir analiz yapmak istiyoruz.

- I -

Şu Çakmakçılar Yokuşu'nu ne zaman çıksam, Köprü'den[1] ne zaman geçsem, tenha mahallelerde dolaşsam, rastgele yolum bir yıkıklığa düşse yürek acıları içinde kalırım.

Buralarda mutlaka 18-19'luk, yalınayak, baş açık, partal pusatlar içinde genç kızlara, oğlanlara rastlarım. O ufak tefek, donsuz, pabuçsuz, elbisesiz yavrucaklar yine ayrı.

Bunlar ne yaparlar ve nasıl geçinirler?

Orasını Allah bilir.

Benim gördüğüm ve bildiğim şudur ki, bu zavallılar, bu kimsesizler, topraklar, çamurlar içinde sürünürler. Ve her halde zengince bir adam köpeğinin geçirdiği hayata imrenirler!

Birbirleriyle yaptıkları şakaları görseniz, utanır, kaçarsınız. Şaka yerine sövüşmelerin çeşitlisini duyarsınız. Birbirleriyle itişmeler, kakışmalar... bunlar da cabası. Ara sıra bu şakalar kavgaya döner. Biri diğerinin başını yarar. İşte o vakit, yakası açılmadık küfürün bini bir paraya!..

---

* *Yeni Sabah*, 26 İkinci Teşrin (Kasım) 1943, No: 1981.

1 Galata Köprüsü. (Y.N.)

Bu kimsesizler nasıl geçinirler?

Kemik yalayarak, çöp tenekelerinden ekmek kırıntıları toplayarak, kokmuş domatesler, çürük patatesler ve bunlara benzer şeyler bularak geçinirler.

Nasıl geçinirlerse geçinsinler, fakat asıl mesele burada değil!..

Bu kimsesizler nasıl yetişirler?

Hazin ve yürek parçalayan taraf işte burasıdır. O kızlar ne olurlar? Erkek çocukları ne hale gelirler?

Burasını söylemeye dilim varmıyor. Bunu okuyucularımın anlayışlarına bırakıyorum. Şu kadarcığını söyleyebilirim ki, bunlar arasında yankesicilerden, hırsızlardan tutunuz da bol bol katiller vesaire vesaire! yetişir.

18-19 yaşında bir kız çocuğu köprü altlarında, yangın yerlerinde kalırsa, memlekete nasıl bir unsur olarak yetişir, bunu tahmin etmek, sezmek o kadar güç bir şey değildir.

- II -

Nasıl yapmalı?

Memleketi, milleti bu kanayan yaradan nasıl korumalı?

Bir taksi şoförü bana diyordu ki:

"Artık yüreğinizi yakan hal sona ermek üzeredir. Hükümet bunların 100-150 kadarını toplatacak, ziraat işlerine gönderecek."

"Çocuğum" dedim, "güzel, fakat bu, 100-150 kişinin yerleştirilmesiyle önü alınacak işlerden değildir. Memleketimizin köşesinde bucağında bunların yekûnu milyonu bulur. Bunları toplamak, okutmak, sanat öğretmek... okuma zamanı geçenleri de iş sahibi yapmak lazımdır."

Bu yapılmadıkça zararlar şunlardır:

a) Memleketin, milletin içinde kötü adamlar yetişir.

b) Milyonca yurttaş heder olur gider.

c) Milyonca adamın çalışma kuvveti yok olur, yabana gider.

Daha pek çok şeyler sıralanabilir. Bu kadarı yeter sanırım.

- III -

Bunlara karşı Avrupa memleketlerinde ne yaparlar?

Ben İsviçre'yi biraz bilirim. Orada bir defa böyle şeylere rastlanmaz. Orada polisin nezareti altında iş büroları vardır. İşsizlerin oraya giderek kendilerini kaydettirmeleri şarttır. Kendisine hemen iş bulunur. Kaydedilmeyenler polisin elinden yakalarını kurtaramazlar.

Sokaklarda ne bir serseriye ne de bir dilenciye rastlanmaz. Darülacezeler, bu gibi çocukları okutan mektepler, iş büroları harıl harıl çalışırlar.

İşsiz güçsüzler, işi serseriliğe vuranlar yabancı ise İsviçre'den kapı dışarı atılırlar.

Bizde bu teşekküllere memleketin ihtiyacıyla uygun bir halde vücut vermek imkânı yok mudur?

Ben sanıyorum ki böyle bir imkân muhakkak surette vardır. Ve nihayet devlet bütçesiyle, hatta hususi idare gelirleriyle bunları başarmak mümkündür. Bu teşkilleri kurmak devlet vazifesinin başında gelir.

Hususi idarelerden, devlet bütçesinden birkaç milyon lira ayrılınca bu güzel müesseseler doğmakta gecikmez. Ve Türk Cumhurluğu'nun medeniliğine şahadet eden en güzel bir süs olur.

Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili

Yürekler Acısı*

Geçenlerde "Kimsesizler" başlığı altında bir makale yazmıştım.[1] Bunun üzerine iki mektup aldım. Anladım ki parmağı yaraya basmışım.

- I -

Mektupların birincisi, ince hastalığın pençesinde kıvranan bir vatandaşın iniltisidir. Çalışamıyor. Nereye gitse herkes yanından kaçıyor. Kendisi de hastalığı başkalarına vermek korkusuyla kimseye sokulmak istemiyor. Hastanelerde yer yok. Bir yerde barınamıyor. Ölmek istiyor; ölmüyor. Yer sağır, gök sağır!..

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, hastamız çok fakirdir. Geçinemiyor. İki büklüm sürünüyor.

Fakat ben ne yapabilirim?

Şu birkaç kırık dökük satırı karalamaktan başka ne yapabilirim?!

Düşkün bir tane olsa kuşsütüyle besleyeyim... Ne yazık ki bir tane değil, yüz değil, bin değil!.. Binlercedir.

Mektubu bir zarfa koydum, ilgili makama gönderdim.

Hastanın bana bildirdiği bu vaziyet karşısında makam ne yapacak? Ne yapabilir?

---

* *Yeni Sabah*, 22 Birinci Kânun (Aralık) 1943, No: 2007, s.3; *Anadolu*, 25 Birinci Kânun (Aralık) 1943, No: 9462, s.1-2.

1 Bkz. elinizdeki ciltte, s.142-144. (Y.N.)

Orasını Allah bilir!
Hasta ne olacak?
Onu da Allah bilir.

- II -

İkinci mektuba gelince, bu da başlı başına bir yürekler acısıdır. Bunu, bir mahkûm vatandaş yazıyor. Şimdi İstanbul hapishanesindedir.

Bana "Ne yapayım" diyor, "talihsizlik yüzünden buralara düştüm. Bahtımdan başka kimseden şikâyetim yok... Bir gün buradan çıksam bile artık ne yapabilirim?! Fakat bakılmaya muhtaç bir karımla üç tane çocuğum var. Bunlar sokak ortasında sürünür bir haldedirler. Oğlum mektebe gideceği yerde şimdi kahveci çırağı. Kızım da mektep çağındadır. Fakat şimdi şurda burda... Anası dilenecek bir haldedir.

Çocuklarım yarını nasıl karşılayacaklar? Bunlar yarına nasıl girecekler? Şüphe yok ki oğlum kahve köşesi terbiyesini ala ala azılı bir serseri olacak. Kızım da kim bilir?.."

Bu mektubu da âdet üzere alakalı makama gönderdim. Himayelerini rica ettim.

Bir şey olacak mı? Bir şey çıkacak mı?

Ne bileyim?!

Fakat bir şey çıkmazsa, makam ne yapsın?

Dertli bir olsa Lokman Hekim'le tedavi edilir. Bir değil, bin değil; binlerce...

- III -

Bana geliyor ki, biz bu işlerin içinden, şu "kimsesizler" meselesinden kuvvetli teşkiller kurmak yoluyla çıkabiliriz. Demek oluyor ki, "Ne yapabiliriz!?" sorusunu ikide bir ortaya atmak zorunda değiliz. Ve bunu her önümüze çıkana ileri sürmekle kendimizi haklı gösteremeyiz. Biz medeni bir milletiz. Bütün medeni milletlerin başardığı işleri başarmak zorunda ve borcundayız.

"Kimsesizler"i koruma teşkillerine vücut vermek zor bir şey de değildir. Nerede kaldı ki bundan dolayı medeniyete borçlu kalalım!

Türk milletinin bütün bir tarih boyunca başardığı insanüstü işler göz önünde tutulunca, "kimsesizler"i koruma işi bir çocuk oyuncağından başka bir şey değildir. Ve bu, bir çocuk muhakemesine sığacak kadar kolaydır. Yeter ki buna karar verilsin.

Eğer hatırlıyorsam, Charles Gide hayli eski bir kitabında *(Asrımızın Sosyal Müesseseleri)*[1] "Medeni hayata bir dersek, bunun yarısı teşkillerdir" diyordu. Ne kadar doğru ve ne kadar yerinde bir hatırlatış.

İtiraf etmemiz lazımdır ki, bizim en eksik yanlarımızdan birisi, işte bu sosyal müesseseler, -daha Türkçe bir deyimle- bu sosyal kurullardır. Bu kurulların başında kimsesizlerin kimseli yapılması işi gelir. Bu "kimse" devlettir; Türk devletidir.

- IV -

Bana denebilir ki:

- "Para lazım!.."

Evet, bunda şüphe yok. Bir milyarlık bütçeye sahip Türk milleti elbette bu iş için de birkaç milyon bulabilir; hem de zorluksuz.

- "Adam ister."

Evet, bunda da şüphe yok. En güç işlerini başarmakta adam bulan Türk milletinin bu işte güçlük çekeceği akla gelebilir mi?

- V -

Artık sokaklarda dilenenler, çarpık çurpuk, yamru yumru sürünenler, yangın yerlerinde yalınayak, baş açık dolaşanlar görülmemelidirler. Okuma çağında, çalışma yaşında sokak başlarında, arsa aralarında paçavralara bürünmüş koşuşanlar göze çarpmamalıdırlar. Bunlar memleketin neresinde olursa olsun toplanmalı, okutulmalı, iş güç sahibi yapılmalıdırlar.

Hele o köprü altlarındakiler. Hele onlar!..

Gönül istiyor ki, bundan 15 yıl sonra yetişecek yeni nesiller kendilerine "kimsesizler"den bahsedildiği vakit, yüzlere hayretle baksınlar ve desinler ki:

"Ha, biliyoruz!.. Vaktiyle 'kimsesizler' varmış, değil mi?!.."

Ben haber vereyim: Böyle bir gün geliyor. Ve çok yakın...

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Charles Gide, *Les Institutions de progrès social* (Gelişmekte Olan Sosyal Kurumlar), Paris, 1912. (Y.N.)

YOL POLİTİKASI

Çalışkan, Asil Türk Milleti*

Samsun'a kadar bir seyahat yaptım. Ve göğüs kabartıcı duygularla Ankara'ya döndüm.

Ankara'dan Samsun'a fasılasız 34 saat süren yolun en azametli eseri, Atatürk-İnönü Türkiye'sinin en haşmetli bir verimi olan şimendiferlerimizdir.

Daha dün bu yolları yaylı-yaysız tatar arabalarıyla aşanlar için bugünkü durumun ne demek olduğunu kavramak zor bir şey değildir. Fakat bir bakımdan da çok zordur. Çünkü hayali aşan bir hakikat karşısındayız.

Daha dün "Biz bu işi başaramayız. Bunu başaracak paradan, bilgiden, liyakatten mahrumuz!" diyenler az değildi.

Sonra mantık ve demagoji safsatasına müracaat edenler de "Bütün gelecek nesillerin yükü yalnız bugünkü nesle yükletiliyor. Günahtır!.." diyorlardı.

Birtakım safdiller ise "Artık şimendifer modası geçti; bunun yerine tayyare geldi. Şoseleri çoğaltalım, otomobil ve kamyonlarla bu işi yapalım" teraneleriyle muazzam teşebbüsü karşılamaya çalışıyorlardı.

Bunlar, bu gibiler, farkına varmaksızın, Çarlık Rusya'nın Doğu Anadolu vilayetlerimizde şimendifer politikasını önlemek için vaktiyle çevirdiği entrikalara alet oluyorlardı.

---

* *Ulus*, 22 Temmuz 1941, s.1, 4.

Birleşik Amerika Devletleri'nde mevcut demiryollarının ölçüsü şudur: Yeryüzünü bir kuşak gibi iki kere dolamak!.. Bununla beraber orada hâlâ şimendifer yapılmaktadır.

Rusya'da tayyare adedinin 40.000 olduğunu bu son muharebeler öğretmiştir. Demiryolu şebekeleri ise on binlerce kilometreyi bulmaktadır. Bununla beraber, burada durmadan şimendifer yapılmaktadır.

Şimendifersiz, irtibatsız Türkiye, zihniyet, anlayış bakımından belki de on memleket anlamı ifade ediyordu. Bugün bir vahdet, bir birlik halindedir. Maddi, manevi kudreti düne oranla 100 misli artmıştır.

Safdiller, safsatacılar bütün bu bilgisizliklerine rağmen memleketimizin mukadderatında söz söylemek hakkını kendilerinde buluyor ve görüyorlardı!

İnönü'nün azmidir ki bu safsataların üzerinden bir silindir gibi geçti. Ve şimendiferler memleketin dört bir ucunu Türk parasıyla ve Türk jenisinin[1] kudretiyle kapladı.

Türkte olmaz yoktur. Yeter ki Türk şefler Türk'ü bilsin, anlasın... Mesele budur; bundan ibarettir.

***

Yozgat, Kırşehir mıntıkalarından itibaren Kayseri, Sivas, Tokat, Samsun'a kadar bütün altın renkli tarlalarda, yemyeşil sulak derelerde kadın-erkek, çoluk çocuk bütün bir Türk âlemi çalışmaktadır. Mahsuller çok güzel, çok evinlidir.[2] Kırşehir, Yozgat sınırlarından ta Samsun'a kadar yüzlerce kilometre mesafe tutan küme küme buğday yığınları insana ferahlıktan da fazla bir şey veriyor. Her yer bolluktan nişan vermektedir.

Yollarda milli şair Mehmet Emin'in şu mısraını tekrarlamaktan kendimi alamıyorum:

"Ey genç çiftçi!
Sabanın demirini yaratan,
İstemiş ki yeryüzünde eşsiz ola şu vatan..."

***

Vaktiyle Gustave Le Bon'un *Arap Medeniyeti*[3] adlı bir eserini okumuştum.

Yazar, ya farkına varmayarak yahut kasten, bu eserde bir münasebetini getirerek Türklerden de bahsetmiş.

---

1 Génie (Fr.): Deha, üstün yetenek. (Y.N.)
2 Evinli: (Buğday, arpa vb. tahıllar için) taneleri olgun ve dolgun olan. (Y.N.)
3 Gustave Le Bon, *La Civilisation des Arabes*, 1884. (Y.N.)

Le Bon, herkesin, bilhassa tatlı su Frenklerinden ilham alan yabancı milletlerin, tembelliğin, beceriksizliğin sembolü saydıkları bizler hakkında der ki:

"Türk, dünyanın en cesur, en namuslu ve en çalışkan bir milletidir."

Ankara'dan Samsun'a, Samsun'dan Ankara'ya süren seyahatimde, Frenk yazarın bundan 50 yıl önceki isabetli görüşü gözlerimde bir kere daha gerçekleşti.

Türk halkı durmadan çalışıyor; büyüğünden küçüğüne, hem de pek küçüğüne kadar çalışıyor.

Yalnız buğdayını kaldırmakla, tütününü çapalamakla, bostanını pazara göndermekle değil, küçücük yavrucuklar istasyonlarda sular, peynirli pideler, ayranlar satmakla uğraşıyor, çalışıyor, didiniyorlar...

Yerköy istasyonunda ince, incecik bir ses duydum:

"Ayran! Ayran!" diyordu.

Vagonun penceresinden eğildim baktım. Nihayet altı yaşlarında bir kız çocuğu... Elinde bir tahta kova, içi ayran dolu... Fakat yavrucuğun incecik bileği kovayı kaldıramıyordu. Onu ara sıra yere bırakıyor ve yine "Ayran! Ayran!" diye bağırmaya çalışıyordu.

Çocuk sıtmalıydı. Ve elbisesi yırtık pırtıktı. Çağırdım. Kovasıyla geldi. 10 kuruş verdim. Bir bardak ayran verdi. Bir kuruştu. Dokuz kuruş iade için küçücük elleriyle sayıyordu.

"Bu ayranı da paranın üstünü de istemem. Ayranı sen iç, para da senin olsun" dedim.

"Olmaz. Al paranı!" dedi.

Tren kalkıyordu. Süratle yollanmaya başladı. Kovayı yere bırakan yavru, trenin peşi sıra düşe kalka koşmaya başladı.

Bağırdım: "Ben yarın yine buradan geçeceğim, parayı o zaman geri alırım!" dedim. Yoksa çocuk "paranı al!" diye helak olacaktı.

Belki bu satırlar bir yabancıya bir roman, bir hikâye gibi gelir!.. Fakat seyahat yollarında benimle beraber bulunanlar, bunun, bu halin, çalışkan, asil Türkler ilinde bir hakikat olduğunu bilirler. Bilmeyenler öğrendiler!

Çocuklarında bile izzetinefis bu kadar yüksek olan bir milletin elbette tarihe söyleyeceği çok şeyler vardır.

Yarınları bekleyelim.

Mahmut Esat Bozkurt

Demiryolu Politikamız*

Dünkü gazetelerde Batman Köprüsü'nün törenle açılacağını gördüm. Gurur duydum. Gazeteleri bir daha gözden geçirdim. Türk ruhum beslendi.

İsmet İnönü'nün ilk başvekilliği zamanındaydı, Anadolu'nun içerilerine doğru uzayıp giren demiryolumuz Ankara istasyonunda bitiyordu.

Memleketimizde her şey, amma her şey yeni baştan yapılmaya muhtaçtı. Devletin bütçesi ise 180 milyon lira kadar bir şeydi; hem de kâğıt lira!.. Bu kâğıtlarla ordu, donanma, maarif, sıhhat, bayındırlık, iktisat işleri, bankalar, şimendiferler, yollar yapılacaktı. Lafın kısası, modern Türk devleti kurulacaktı...

"Olur mu, olur", "Olmaz mı, olmaz" diyenler birbirine girdiler. Bu, henüz bitmiş olan kanlı savaş kadar çetin bir kavga idi. Birinciler ikincileri yendiler.

Böylelikle hasta bir zihniyet bütün sefilliğiyle yere serildi; yerlerin dibine geçirildi; meydanı diriye ve dirilere bıraktı.

"Olmaz! Olamaz!" diyen ölüler, bu memlekette her şeyin yabancı kafasıyla, sermayesiyle, eliyle başarılabileceğine inananlardı. Bunlarca, Türk, hiçbir şeye kadir değildi!..

Hatta daha ileriye gidenler de oldu:

"Bir nesle bu kadar mükellefiyet yükletilemez!", "İsmet Paşa henüz etleri dökülmeyen şehitlerin kaburgalarını travers yaparak şimendifer yürütüyor" diyecek kadar kopası dillerini uzattılar.

Fakat zaman, onlara cevabını vermiş bulunuyor...

---

* *Yeni Sabah*, 29 Haziran 1943, No: 1833.

"Olur! Olacaktır!" diyenler ise, her şeyi, her kabiliyeti Türkte, Türk varlığında gören dirilerdi!

İstiklal Savaşlarını kim başarmıştı?

Türkler...

Hangi şartlar içinde?

Türk illeri iç ve dış düşmanlarla çevrilmiş olduğu günlerde ve milli devletin hazinesinde dört buçuk kâğıt liradan başka bir para bulunmadığı bir zamanda!..

Bu kadar da değil!.. Bütün bir düşman dünyasına karşı tek başına ayaklanan Türkün, kendine saldıranlara saplayacak bir iğnesi, sıkacak tek bir kurşunu yokken!..

Bu şartlar içinde bütün bir âlemi yenen Türk milleti, elbette önünde kendisini bekleyen bu işleri de başarabilirdi. Nitekim başardı da. Dosta düşmana el açmadan millet parayı buldu, kafayı buldu... eli, bileği buldu. Her şeyi ve her şeyini kendisinden buldu... Bugünkü devleti kurdu. Üstelik yabancı imtiyazlarla memleketi sömürge haline koyan "Düyunu Umumiye" maskaralığını da borç ödeyerek ortadan kaldırdı!

***

Şimdi, Türk kafasıyla, Türk parasıyla ve Türkün eliyle, bileğiyle binlerce ve binlerce kilometreyi aşan demiryollarımız memleketimizin dört bir yanını demir ağlarla örmüştür. Ve örüp gitmektedir.

Samsun-Mersin hattı Karadeniz'le Akdeniz'i bağladı. Çankırı-Zonguldak-Kilyos hattı kömür madenlerimizi sardı. Edirne'den trene giriniz, Sivas'a, Erzurum'a, Rus sınırına, Toroslar'ı aşarak Malatya'ya, Elazığ'a, Diyarbakır'a varınız... Kilometrelik Batman Köprüsü'nden geçerek Nusaybin'e gidiniz. Yarın da Van yoluyla İran'a bilet alacaksınız.

***

Türk gücünü moral ve teknik alanda canlandıran, yaşatan bu büyük ve güzel günleri görür ve yaşarken sarsılmaz kanaatim bir kere daha çelikleşiyor: Türk gücü rakamla anlaşılamaz; aritmetik bu gücü ifade edemez. Onu, anlayanlar anlar...

Türk Şefi İnönü'yü, ilerleyen büyük ve heybetli eseri önünde saygıyla anıyor ve selamlıyorum.

Mahmut Esat Bozkurt

Türk Denizleri*

Bugün Deniz Bayramımız var.

Atatürk "Türk milletinin yarınları denizlerdedir" diyordu.

"Hopa"dan "İskenderun"a kadar, Karadeniz, Marmara ve Akdeniz'in ısladığı kıyılarımız, binlerce kilometre süren sularla çevrilidir. Bir bakıma göre Batı Türklerine deniz milleti demek hiç de yanlış bir şey sayılmaz.

*
* *

Lozan Antlaşması'na kadar Türk denizleri Türkün değil, herkesin malıydı; mahsullerini herkes avlardı. Taşıt hakkına herkes sahipti; yabancılar da mal sahipleri kadar; hatta biraz daha fazla... Çünkü bunların çeşitli imtiyazları vardı. Yağma Hasan'ın böreği!..

Mesela İstanbul limanıyla Bandırma arasında Fransız, Yunan bayrağını taşıyan vapurlar işlerdi. Yolcu, eşya, her şey taşırlardı. Türk denizlerini renklerine boyarlardı. İzmir'le İstanbul, İstanbul'la Trabzon, Rize arasında seyahat için mutlaka Fransızların Messageries, Paquet yahut İngilizlerin Khidiv vapurlarına bilet kestirmek lazımdı.

Kendi sularımızda, kendi memleketlerimiz arasında yabancı bayrağı altında seyahat!.. Hem de hakaretin bin birine katlanmak şartıyla...

Hiç unutmam, Hukuk Fakültesi'nin dersleri başlayacaktı. İzmir'den İstanbul'a gelmek icap ediyordu. Messageries Maritimes vapurlarından birine

---

* *Yeni Sabah*, 1 Temmuz 1943, No: 1835.

yerleştim. Kamaramın önünde geziyordum. Bir aralık, vapura çıkmakta olan bir Türk subayı gözüme ilişti. Tam içeri gireceği sırada, karşısına, güverte yolcularına kahvecilik, meyhanecilik yapan Yunanlı bir Rum dikildi. Kılıcını istedi. Aldı! İstanbul'a varınca geri verilmek üzere kahve ocağına astı. Bu olay, bir hicran oldu. Kılıcı değil, beni asmışlardı. İstanbul'a varıncaya kadar onu tavaf ettik. Güya vapur Fransız toprağı sayılırmış. Subayımız burada kılıç taşıyamazmış!..

Vapur İzmir limanında Türk toprağında idi. Fakat buna kim aldırır, kim dinler?!

O kadar dinlemezlerdi ki, Fransız vapurunda bir kahveci, subayımızın belinden Türk kılıcını alır ve kahve duvarına asardı!..

Biz bu acı günleri gördük ve yaşadık. Türk gençleri görmedi ve yaşamadı. Böyle günleri görmeyecek ve yaşamayacaklardır. Fakat yıllar ve yıllarca süren bir trajedi unutulmamalıdır. Ara sıra gözyaşlarıyla anılmalıdır. Acı günleri ananlar, tatlı günler yaşarlar.

Bu subayın beline, o kılıç, şunun bunun yardımıyla, tesadüfün cilvesiyle takılmamıştır. Türk elinde Viyana kapılarına kadar dayanan bu kılıç, Türkün dünyaları yenme hakkının bir belgesi idi. Şimdi, hangi eller ona uzanmak küstahlığında bulunuyordu?!

* * *

Biz Türklerin Akdeniz'de, Marmara'da, Karadeniz'de görünüşümüz insanlık için de bir nimet, bir saadet oldu.

New York Üniversitesi'nin tarih hocası *Birleşik Amerika Devletleri Tarihi*'nde[1] diyor ki:

> "Türklerin Akdeniz'e hâkim olmaları Amerika'nın keşfine sebep oldu. Çünkü Avrupalılar artık bu denizde istedikleri gibi geçinemez oldular. Yeni yollar, yeni yerler aramaya koyuldular. Kristof Kolomb Amerika'yı böyle buldu."

Dedelerimiz Akdeniz'i öyle bir hınçla, öyle bir hızla çalkamışlar ki, kopardıkları fırtınanın tokadını yiyenler, kendilerini Septe Boğazı'ndan[2] dışarı atmışlar; Atlas denizlerinin enginlerine dalmışlar; sonraları "Amerika" adını alan yeni dünyalar bulmuşlar...

Türk tokadındaki uğura bakınız! İnsanın ihtiyarı elinden gidiyor; kendini tutamıyor ve "Ne mutlu Türkün tokadını yiyene!" diyor.

---

1 David Saville Muzzey, *An American History*, Boston, 1911. Fransızcası: David Saville Muzzey, *Histoire des États-Unis d'Amérique*, Paris, 1921. (Y.N.)

2 Cebelitarık Boğazı. (Y.N.)

Öyle ya, bir tokat ki, verimi yepyeni bir dünya bahşetmektedir!..

Şurası da muhakkak ki, Türklerin bu denizlerde görünüşleri, bu sulara hâkim oluşları eskisiyle kıyaslanamayacak kadar barışı, sükûnu, nizamı yerine getirdi.

Büyük Türk Amiral Barbaros'un Preveze'de Andrea Doria'nın pabucunu dama atışının verimi işte bunlar oldu.

* * *

Türk denizleri çok zengindirler.

Üç-dört yıl önce, balıkçılık mütehassısı Rusyalı bir dostum, bana "Sizde bu denizler varken, hiçbir vakit bütçe darlığı çekmezsiniz. Bu sular hazinelerle doludur. Deniz mahsullerinizle bunlara ekleyeceğiniz taşıt vasıtalarınız başlı başlarına bir bütçe yaparlar" demişti. Çok doğru...

Bugün, Türk denizlerinde balık kaçakçılığından hapis cezası giymiş bir Sisamlı ile konuşuyordum:

"Canım" dedim, "böyle ikide bir hapse gireceğine, kayığını sattıracağına, bizim kıyılara yanaşmasan olmaz mı?"

"Hakkınız var efendim. Fakat bir defa avladığım balıklarla sandalımı üç beş defa satın almış oluyorum. Çektiğim üç aylık ceza da onun kefareti oluyor!" cevabında bulundu.

Denizlerimize ne kadar önem versek yeridir. Çünkü verdiğimiz önemi yüzde 100 faizle geri verecek kadar zengindirler. Hele süngerlerimiz vs.

Türk denizcilerine bütün kolaylıkları, bütün yardımları göstermek deniz politikamızın esası olmalıdır. Sadece yabancılara karşı yasak koymak bu politikanın gelişmesine yetmez.

* * *

Gözlerimde yarınlar beliriyor:

Karadeniz'in ta Hopa'sından Marmara'ya, İstanbul'a; Marmara'dan Akdeniz'in ta İskenderun'una kadar bu vatanın her gün, her an yıkandığı sularda binlerce Türk taşıtlarında Türk bayrakları dalgalanıyorlar... Ve tıpkı karanlıkları yakan alevler gibi sabahları muştalıyorlar...

Türk bayrağının rengine daha uzak uzak suların boyanacağı yarınlar da yakındır.

Zaten bütün yarınlar yakın değil midir?

* * *

Bugün, Lozan Antlaşması'yla dünyaya kabul ettirdiğimiz kabotaj hakkımızı kutluyoruz.

Bayramımızın anlamı büyüktür: Türk denizleri yeniden Türkün oldu.

Bu hakkı bize armağan kılan İstiklal Savaşlarının Türk şehitlerine rahmetler, gazilerine sonsuz saygılar sunarken, Lozan Antlaşması'nın kahramanı Türk Şefi İnönü'yü bir kere daha minnetle anıyoruz.

Mahmut Esat Bozkurt

Yollarımız*

Batman Köprüsü'nün açılma töreni münasebetiyle "Demiryolu Politikamız" adlı yazımızda küçük bir tahlil yapmıştık.[1] Bunda, başarılan müşkülleri ve elde edilen büyük verimleri belirtmeye çalışmıştık.

Bugün bu mesele hakkında biraz daha etraflı konuşmak istiyoruz. Bizim sadece bir "demiryolu politikamız" yoktur. Fakat genel olarak bir "yol" davamız vardır. Ancak demiryolu politikamız bu davanın başında gelir.

Bu işe başlandığı zaman öyle ukalalar türemişti ki, bunların ortaya attığı iddialara cevap vermek bile can sıkar. Fakat ne yazık ki o zamanlar bunların fikirleri yer tutuyordu; üniversite kürsülerine kadar çıkabiliyordu!

Mesela, bu kadar ağır bir mükellefiyeti bir nesle yüklemek haksızlık olurmuş... Bir nesil bu kadar ağır vergileri kaldıramazmış... Düşünülmüyordu ki, bu millet ve bu memleket başka türlü yaşayamazdı; modern bir millet, bir devlet yaratılamazdı. Mazi, böyle düşündüğü için bu güzel vatanı perişan bir halde bırakmıştır. Fakat bir ortaçağ Türkiye'si 20. asır ortasındaki hayat icaplarına nasıl ayak uydurabilirdi?

Avrupalılardan, olmazsa Amerikalılardan ödünç para almalı imiş ve bu paralarla yollarımızı yapmalı imişiz... Fakat bunlar para verir mi? Verirlerse hangi şartlarla verirlerdi? Burasını düşünen yoktu.

Avrupalılar, Amerikalılar bize bir şartla para verirlerdi: Fas'a, Mısır'a, Osmanlı İmparatorluğu'na verdikleri gibi. Yani yeni yeni imtiyazlar vermek,

* *Yeni Sabah*, 19 Temmuz 1943, No: 1853.

1 Bkz. elinizdeki ciltte, s.151-152. (Y.N.)

"Düyunu Umumiye" denilen soytarılığa yeniden karşılıklar göstermek lazımdır... Başka türlüsüne "avcunu yala" diyorlardı. Bunları kabul etmek, kambur kambur üstüne gibi bir şey olurdu!.. Büyük parti hükümetleri Türkiye'yi ayak üstünde, dipdiri, modern bir devlet olarak yükseltmek isterken daha ilk adımda onun talihini Fas'a çeviremezlerdi.

Bu bahtsızların anlayışlarında yabancı parmağı olduğunda şüphe yoktu. Bazıları bunu bile bile, bazıları da körü körüne bu parmak tarafından harekete getiriliyorlardı. Açıkçası bunların bazıları hain, bazıları da kalbi pek saf ahmaklardı. Bu ahmaklar arasında daha ileri gidenleri de oldu. Mesela bunlar "Şimendifer modası geçti. Artık taşıt işleri hava yollarıyla, karada kamyonlarla, otobüslerle yapılıyor. Neden boş yere masraflara giriyoruz?" diyorlardı.

Biliyorum, bu safsatalar, bugün ortaokuldan çıkmış bir genci bile kandıramaz. Fakat bunlar, bundan 20, hatta 10 yıl önce hayli tesir yapan şeylerdi. Bereket versin, Atatürk'ün, İnönü'nün demirden azimlerine çarptılar da paramparça dökülüp gittiler.

New York Üniversitesi'nin âlim tarih hocası *Birleşik Amerika Devletleri Tarihi*'nde[1] şu haberi veriyor:

> "Birleşik Amerika'nın demiryolları yeryüzünün çevresini iki kere dolaşacak, kucaklayacak uzunluktadır."

Fakat düşünebiliriz ki Amerikalılar hâlâ demiryolu yapmaktadırlar.

Sovyet Rusya'ya gelince, bu da birçok demiryollarına sahiptir. Fakat gün geçmez ki yeni bir hattın töreni yapılmasın. Komşularımız Bulgaristan, Romanya, Yunanistan da böyle.

***

Yolları olmayan bir memleket her bakımdan yolsuzdur!..

Bir kere böyle yolsuz bir memlekette birlik olamaz. Irk birliği olabilir; fakat kültür, fikir birliği aramayınız.

Nasıl söylemeli? Mesela medeni bir memlekete sınır olan yolsuz diğer bir memleketin medeni memleket sınırına yakın bölgelerindeki düşünme, duygu, yaşayış tarzları içindekilerden ziyade komşusuna yakındır!.. Çünkü bununla teması kendilerinkinden fazladır, sıkıdır.

Türk Cumhurluk çağının demiryollarıyla yollarının ilk verimi işte bu birliği kurmak olmuştur. İstanbul'da çıkan bir gazeteyi, bir kitabı Erzurum iki gün sonra okuyabiliyor. Yakında Van da böyle olacak, bütün anavatan bucakları da.

1 David Saville Muzzey, *An American History*, Boston, 1911. Fransızcası: David Saville Muzzey, *Histoire des États-Unis d'Amérique*, Paris, 1921. (Y.N.)

Yolsuz memleketlerdeki birlik, sadece bayrak birliğidir; üst tarafı hak getire. Bereket versin radyolar bu hizmeti az çok görmektedirler. Yoksa yolsuz memleketlerin hali ilkçağları geçemezdi. Artık basit, pek basit bir gerçek halini almıştır: Silahsız bir millet gibi, yolsuz bir memleket de yaşayamaz.

Demir ve şose yollarımızı alabildiğine ilerletmeliyiz. İcap ederse bu yolda ceketimizi de satacağız!..

Makedonya Bulgar komitecilerinden bir Bulgar dostum bana şunları söylemişti:

"Dev adımlarıyla yürüyorsunuz. Türk milleti fikirlerde, duygularda, müesseselerde bir inkılap yaptı ki, yalnız şimendiferlerinize bakılsa, insan kendini hayranlıktan alamıyor. Bu ne azametli eserdir."

Trenlerimiz Sivas'a girdikleri zaman Mareşal Fevzi Çakmak şöyle diyordu:

"Bugün Türk ordusu eski harp kabiliyetinin dört misli üstündedir."

Bugün ben soruyorum:

Ya şimdi?!

Ya yarın?!

Mahmut Esat Bozkurt

Vazife Duygusu / İhmal Cezaları*

Sık sık kazalar oluyor. Bugün bir şimendifer, bir otobüs, bir tramvay, bir vapur, bir tünel... Yarın da bilmem ne kazası...

Arada birçok can yanıyor. Birçok aileler matemlere bürünüyor. Biz bir Türk'ü nasıl üretelim diye düşünüp dururken, kırkını, ellisini birden kaybediyoruz. Buna Allah da, kul da razı değil.

Eskiden beri kökleşmiş bir alışkanlığımız var: Vazife, bir angarya olarak yapılır; yoksa vazife olarak değil... Amma daha aylığın çıkmasına 10 gün kala, günü gelse de şu parayı alsak diye düşünürüz. Hele bir gün gecikecek olsa, neuzübillah kıyametler kopar. "Böyle hükümet, böyle devlet mi olur?" gibi, daha bilmem neler neler söylenir?!

Bu hal, bir atalar sözünde pek güzel ifade edilmiştir: "Alacağım alacak. Borcum helal!"

Biz bunun gibi hayli bir yekûna varan huylarımızı düzeltmedikçe modern devlet davamızı gerçekleştiremeyiz. Modern devlet kurabilmek için her şeyden önce modern insan olmamız, modern ahlakı benimsememiz lazımdır.

Mesela işiniz için bir devlet dairesine müracaat edersiniz; çalışma saati gelmiş, hatta geçmek üzeredir. Memuru yerinde bulamazsınız. Beklersiniz, o gün gelmez. Neden? İşi vardır da bağına gitmiştir!.. Bunu gördüm. Amma bu memur aylığını tam almakta ve günü gününe almayı hak bilmekte asla kusur etmez.

Şöyle bir muameleye de uğradığınız olur: Memur bir arkadaşıyla sohbet ediyordur. Siz, huzurunda beklemektesinizdir. O aldırış bile etmez. Fazla bek-

---

* *Yeni Sabah,* 12 Temmuz 1943, No: 1846.

lediğiniz için "Rica ederim, işim var!" diyecek olsanız "Canım, senin işinle mi meşgul olacağım!.. Biraz bekle.." cevabını alırsınız.

Bir gün devlet satış mağazalarından birine uğradım. Bu mağaza o zaman Kütahya çinileri de satardı. Vitrinde çini bir vazo gördüm. Almak istedim. İlgili memura başvurdum. Bana önünde hazır olan bir başka vazoyu vermek istedi. Ben vitrindekini istedim. "Şimdi vaktim yok, bu da ona benzer, bunu alıver!" karşılığında bulunmaz mı? Aramızda bir evet-hayır'dır başladı. Az kalsın bir hadise çıkacaktı. Nasılsa hüviyetimi anlatan oldu da mesele halledildi. İstediğim vazoyu alabildim! Mal satın almak isteyen bir adam devlet satış mağazalarına hüviyetini bildirecek bir arkadaşla mı gitmek zorundadır?!

Telgrafhaneye gidersiniz. Memur bir ahbabıyla dereden tepeden konuşmaktadır. Bu bitinceye kadar beklemek mecburiyetindesiniz... Bunlar da şahitli şuhutlu başımdan geçti!.. Daha neler!..

Bütün memurlarımızı töhmet altına almıyorum. Böyle bir şey hatırımdan geçmez; milli şerefime dokunur... Bunlar arasında o kadar kibarları, o kadar iş benimseyenleri var ki, insanı kendilerine bağlarlar ve hayran bırakırlar.

Memur, halkı devlete ısındıran, devleti halka benimseten yahut soğutan bir vasıtadır. Bunlara çok dikkat etmek zorundayız. İşe yaramayanları hiç acımadan kıyasıya cezalandırmak ve yol vermek lazımdır.

*
* *

Bizde ardı arkası gelmeyen kazalar hep ihmalciliğin yüzünden ileri gelmektedirler. İhmalcilik cezası da birkaç aylık hapisle halledilivermektedir. Amma kaza yüzlerce vatandaşın canına mal olmuş!.. Ne yapalım, işte kazaya sebep olan iki ay hapis yattı ya?!

Buna ne cevap verilebilir?

Alâ!

Amma benimki benden gitmiş diye mi ihmalci iki ay hapse girmiş. Çıktıktan sonra da vazifesine başlamış!

Şimdi bilmiyorum, fakat çarlık zamanında Rusya'da çok tren kazaları olurmuş. Derhal tahkikat başlar ve aylarca sürermiş. Tahkikat sonunda bütün kabahatin makasçıda olduğu anlaşılırmış.

"Mesul yakalandı, mesul yakalandı!" diye alakadar makam vazifesini yapmış sayılırmış!.. Bu hal yıllarca böyle devam etmiş. Fakat mesuliyet makasçıdan yukarı çıkamamış! Son Tünel kazasında[1] da iş böyle bir çığır takip etmektedir. İstanbul'un bir asrın yakamadığı koca adliye binası yandı gitti. Bütün

1 6 Temmuz 1943'te İstanbul Tünel'de meydana gelen kazada trenin kayışı kopmuş, bir görevli hayatını kaybetmiştir. (Y.N.)

mesuliyet bir odacıya yüklendi. O da beş on günlük bir ceza gördü. Amma binanın başka amirleri vardır. Bunlar vazifelerini yaptılar mı? Bu hususlar anlaşılamadı. Evvelki yıl Aydın yolunda facialı bir tren kazası oldu. Köprü çöktü; vagonlar allak bullak oldular. Ölen ölene!.. Meğer mesul bekçi imiş galiba!.. Fakat mühendisler ve bunların amirleri daha önceden köprüyü gözden geçirdiler mi? Burası anlaşılamadı...

Bir vapurumuz İzmir Körfezi içinde battı. Boğulan boğulana! Kim mesul oldu ve ne kadar ceza giydi bilmiyorum. Kaptan mesul, âlâ... Fakat vapura fazla yük koyanlar ne oldu?!

Biliyorum, bana şu cevabı verecekler: "Canım! Sen de işi bu kadar büyütme... Bunlar her yerde olur şeylerdir!"

Çok isterdim... Ölümlerine sebep olmadan böyle bir kaza bu karşılığı verenlerin başından geçsin!..

Bunlara verilecek cevap:

"Efendiler, böyle şeyler bu kadar çok her yerde oluyor mu bilmem... Fakat kazalar yüzünden vatandaşlarımız ölüyor; devlet, millet zararlara giriyor. Bunlar bizde olmasın."

Evet, bu gibi kazaların çok olduğu memleketler var. Fakat bunları örnek gibi ileri sürerek teselli bulacağımıza, hiç olmayanları örnek alsak, onlara imrensek daha iyi olmaz mı?

Mesela İsviçre'de yedi yıl kadar bulundum. Hiç şimendifer kazası duymadım. Hem de toprak oranına göre dünyanın en çok trenlerine sahip yerlerden biri olduğu halde.

İhmalde kasıt bahse konu olmadığından cezası hafiftir. İşte bu hafiflik devlet ve kamuyla ilgili işlerde kaldırılmalıdır. İhmalin cezası, sebep olduğu zarar ve kaybın derecesiyle ölçülmelidir. Kasıt olmaması mana ifade etmemelidir.

Ve bu mesuliyet, yalnız makasçıyla ateşçiye, dümenciyle bekçiye değil, mertebe mertebe amirlere de sirayet etmelidir. Hele müfettişlere, hele onlara...

Mekteplerde vazife duygusunun talebeye telkinine çok önem verilmelidir. Yoksa bu vazife duygusuzluğu badiresinden kurtulamayız.

Tevekkeli değil, Konfüçyüs "bir bakıma göre Allah vazifedir" dermiş. Manasını şimdi anlar gibiyim...

Mahmut Esat Bozkurt

KÖYLÜYÜ TOPRAKLANDIRMA

Türk Köylülerinin Davası*

Atatürk Birinci Millet Meclisi'nde... Nutkunu söylemek üzere kürsüye çıkıyor. Çıktı. Ve söylemeye başladı. Söylevin hemen her cümlesi alkıştan çelenklerle donanıyor.

Şef anlatıyor... Ve bir aralık "Bu memleketin efendisi Türk köylüsüdür!"[1] dedi. Buna alkış yetmedi... Buna alkışlar dayanmadı. Ve adeta eridi.

Kamutay[2] ayağa kalktı. Bu, yerinde bir kalkıştı. Çünkü ihtilalin en büyük davası ileri sürülmüş bulunuyordu. Ancak ayakta karşılanabilirdi.

Bununla beraber, dudak bükenler az olmadı. Hatta gülenler bile!..

*

Günün birinde büyük dava en güzel avukatını buldu. Bu, İsmet İnönü idi. Onun eliyle Teşkilatı Esasiye'ye mal edildi. Köylüyü topraklandırmak anakanun meselesi oldu.

---

* *Ulus*, 18 Sonkânun (Ocak) 1939, s.1, 3.

1 Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1922 tarihli "Meclis'in Üçüncü Yılını Açış Konuşması" için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294; "Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki üretici olan köylüdür" sözleri için bkz. s.279. (Y.N.)

2 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

Bugün Teşkilatı Esasiyemiz, bu memleketin topraklarını, kanıyla koruyan Türk köylüsüne hak olarak tanıyor.

Topraklanmak, efendiliğin şartlarından biridir.

*

Celâl Bayar hükümetinin bu yıl topladığı Köylü Kalkınma Kongresi[1] davayı ve safhalarını bizzat gözden geçirdi; kararlarını verdi ve dağıldı.

Türk köylülerinin toprak davası, bütün bir tarihin yürüyüşünde ulusal bir meseleydi.

Teşhisi Atatürk koydu. İsmet İnönü, teşhis konan yaranın tımarına koyuldu.

Dava, gelişme ve ilerleme merhalelerinde daha birçok tedbirler alınmasına lüzum gösterecek kadar büyük ve önemlidir.

Fakat ne olursa olsun muvaffakiyetle başarılmıştır; başarılmak üzeredir.

Cumhuriyet hükümetinin başında Celâl Bayar gibi bir Türk köylü oğlunun bulunması büyük dava için güzel bir talihtir.

Alınacak tedbirler, tatbikatına geçilmiş olan bu muazzam işi sağlama bağlayacaktır.

*

Tarihimizin yürüyüşünde köylünün hakları uğrunda uğraşa uğraşa can verenlerin sayısı pek az değildir.

Bütün bir ulusal kavganın verimini toplamakta olduğumuz bugünlerde onları gönülden anmak bir borçtur.

Osmanlı tarihinde, Lale Devri'nde... Bu çılgınca zevk ve eğlence çağlarında Türk köylüsünün davasını bağıran bir adam çıktı. O, başı ve boynu pahasına Türk köylüsünün ıstıraplarını haykırdı. Bu adam Defterdar Sarı Mehmet Paşa'dır. Diyor ki:

> "İnsaflı olanlar katında reayaya velinimet denilmesi doğru olur... Âlemin velinimeti hakikaten reayadır ki, onlar ziraat ve çiftçilik işinde huzuru ve rahatı kendilere haram ederek edindikleri nimetle bizi doyururlar."[2]

O çağlarda reaya tabirinin köylü ve çiftçiyi de kapsadığı malumdur.

*

---

1 Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, 27-30 Aralık 1938. (Y.N.)

2 *Nesayih'ül-vüzera v'el-ümera*, s.72. [Walter Livingston Wright, *Ottoman Statecraft, The Book of Counsel for Vezirs and Governors (Nasihat al-Wuzara' wa'l-Umara' by Sari Mehmed Pasha, the Defterdar, Turkish Text with Introduction, Translation and Notes)*, Princeton University Press, Princeton, 1935. -Y.N.]

Bugün milli dilek anakanunda yerini almış, tatbikatına da girilmiştir.

Bir zafer ki devleti esasından kuruyor; devleti en radikal yönden Türk yapıyor.

Türk köylüsü!

Sen bu toprakları, saban elinde, kılıç belinde bekledin. Tarihin yürüşünde dünyaya bu asil varlığınla göründün.

Bu baylık sana ne güzel yaraşıyor.

Hakkın kutlu olsun!..

Ankara, 15 İkinci Kânun (Ocak) 1939
Mahmut Esat Bozkurt

Örnek Nahiyeler: 1
Toprak İşi*

Ben, bu Türkler vatanında, köylünün kalkınması, Türk halkının saadetli olması çarelerini nahiyelerde görüyorum; oralarda buluyorum. Bunun için, hep onları düşünüyorum. Köylüye, işçiye sokulmanın yolu nahiyelere inmektir düşüncesindeyim.

- I -

Türk köylüsünün başta gelen ihtiyaçları:

A) Toprak,

B) Sulh mahkemeleri,

C) Nüfus çıkartma,

D) Vergi ödeme meselesi,

E) Sıhhat işleri,

F) Okuma,

G) Çiftçilik emniyeti,

H) Sigorta,

İ) Bayındırlık,

J) Kooperatifler

---

* *Yeni Sabah*, 26 Birinci Kânun (Aralık) 1943, No: 2008, s.1. (Mahmut Esat Bozkurt'un ölümünün ardından yayımlanmıştır. -Y.N.)

gibi köylü bakımından daha birtakım hayati ihtiyaçlardır. Bunlar yoluna girmedikçe köylünün kalkınması güç ve uzun olacaktır.

İtiraf etmek lazımdır ki, Türk İhtilali'nin prensipleri idaremizde henüz esaslı bir yer alamamıştır; radikal bir değişiklik yapamamıştır. Bu prensiplere göre istenilen yenilikler başarılamamıştır. Yapılan işler azametlidir. Bunda şüphe yok. Bundan biraz da köyler nasip sahibi olmalıdır ki, köylü, Atatürk İhtilali'nin nimetlerini, güzelliklerini tadabilsin.

- II -

Binlerce nahiyemiz vardır. Bunların hepsi birden, bir günde benim dilediğim şekli alamazlar. O kadar ki, bu iş için parayı bulsak bile, lazım olan personeli bulamayız. Bunu anlıyorum. Fakat şuna da inanıyorum ki, işe başlamak lazımdır. İşi planlanlaştırmak ve hemen yürümek lazımdır. Günün birinde bir de bakılır ki bu büyük iş başarılmıştır. Şimendiferlerimiz buna en güzel, en canlı misaldir. Bundan 20 yıl önce kim derdi ki bu memleketin dört bir yanı demir ağlarla örülecek ve Karadeniz Akdeniz'e bağlanacaktır?!

İsmet İnönü adında azim sahibi bir Türk oğlu çıktı ve olmaz denilen bu işi olduruverdi. Karşımıza harp dikilmeseydi, neredeyse yeni şebekelerimiz köylere kadar uzanmış, İran'a girmiş olacaktı. Nihayet bu köy meselesinin halli bundan da güç bir şey midir?

Hayır!..

Zor olsa bile, planlı bir yol tutulursa, işin başarılması kolaylaşır. Mesela birinci plan 10 yıllık olarak yapılır, her yıl 100 nahiye modern bir hale getirilirse, 10 yılda 1.000 nahiye eder. 150 nahiye, yukarıda dediğimiz şekilde, ihtiyaçları göz önünde tutularak yeni bir duruma konursa, 10 yılda 1.500 eder. Ve mesele esas itibariyle bitirilmiş olur. Geri yanı da ikinci planda yavaş yavaş olur gider.

- III -

Bu iş, sanıldığı kadar büyük bir paraya da muhtaç değildir. Korkanların düşündüklerinden daha az bir masrafla başarılacaktır. Hem de umulmadığı kadar az bir masrafla... Çünkü her nahiyede herkesin arazi ihtiyacı yoktur; olanlar azlıktadırlar; bunlar çok azdırlar.

Her şeyden önce Türk köylünün toprak ve kooperatif işi halledilmelidir. Örnek nahiyeler kurulurken bu iki işe gereken önemle sarılmak mutlaka lazımdır. Büyük çiftlik yahut arazi sahiplerine kendilerine yetecek kadar toprak bırakıldıktan sonra, kalanı devletçe satın alınmalıdır. Ve hemen değeri karşılığında köylüye yetecek kadarı verilmelidir. Fakat topraksız köylüye, hem de taksitle...

Köylüye, yalnız toprağı verip "haydi şimdi başının çaresine bak!" denirse yine bir şey yapılmış olmaz. Toprağı çevirmek, işletmek için ona lazım olan bütün vasıtaları temin etmek bir zarurettir. Yoksa bir şey yapılmış olmaz. O kadar ki, köylüye verilmiş yerler yok pahasına tefecilerin, faizcilerin, zenginlerin eline geçer. Bu defa köylüyü toprak sahibi yapalım derken, bir de bakarız ki tefeciler, faizciler, dalavereci zenginler arazi sahibi olmuşlardır; hem de beleşten!..

Bu işlere kooperatifler destek olabilirler. Çiftçiye lazım olan vasıtaları hem ucuza hem de uzunca taksitle verebilirler. Karşılık, köylünün toprağıdır; çalışmasıdır.

Şimdi bir kısım batı nahiyelerimizde, fakat pek az bir kısmında kredi, incir, üzüm, zeytin kooperatiflerimiz vardır. Bunlar daha genişletilebilirler. Hele kredi kooperatifleri her nahiyeye sokulabilirler. Ve bunlar yukarıda bahsettiğimiz işi çok güzel bir surette yapabilirler. Köylüye arazi dağıtma işinde mera meselesi de unutulmamalıdır. Bu yüzden uğranılan zararların haddi hesabı yoktur. Merası olmayan nahiyelere mutlaka mera tedarik edilmelidir.

Örnek nahiyeler bahsine daha birçok defalar ilişeceğiz. Diğer müesseseleri de gözden geçireceğiz. Şimdilik şunu diyebilirim ki, örnek nahiyeler memleketimizi mamur edecektir. Halk mutlu olacaktır. Vatanın yüzde 80'i, hatta 90'ı köylü olduğuna göre, bu mutluluk Türkiye'mizi bahtiyar kılacaktır. Türk köylüsü kalkınmadıkça Türkiye kalkınamaz.

Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili

İŞÇİ VE KÖYLÜLERİN HAKLARI

Türk İşçileri*

Türk işçisi, Türk tarihinin en mazlum çehresidir. Bu memlekette her şeyi, her şeyi o yapmış, her yokluğa o katlanmıştır. Bu memleketi onun kanı korudu, icabında yine o kurtaracaktır. Bu vatan onun emeği üstünde yükseliyor, orada yükselecektir. Bütün maddi varlığı o yapıyor, hep o yapacaktır.

*
* *

Kabul etmeliyiz ki, yeni bir medeniyet yuğurmakta olan Türk İnkılabı'nın eli işçiler sahasına henüz pek az değdi. Halbuki Türk işçilerin hakları demokrasimizin en kuvvetli tarafı olmalıdır. Gelecek demokrasiler, asrımızın pek şiddetli cereyanlarına karşı işte ve işçide tutunabileceklerdir. Kafanın, kabiliyetin büyük paylarını, sermayenin hissesini inkâr etmek hatırımızdan geçmez bile... Bununla beraber, işi ve işçileri bu unsurların esiri saymak bizim demokrat anlayışlarımızda yer bulamaz.

*
* *

Türk İnkılabı sermayeci olduğu kadar, ameleci olmak mecburiyetindedir. Çünkü milliyetçidir. Çünkü işçinin onda alacağı vardır. "Amele davasının milli-

---

* *Anadolu,* 14 Ağustos 1931, No: 5079, s.1.

yetçilikle ne münasebeti vardır? Bu bir beynelmilelciliktir"[1] demeyiniz. Bu mesele anlayışa, tutuşa göre değişir.

Biz, yer ve gök için, ot ve su için milliyetçi değiliz. Biz, bizim gibi bir dil konuşan, bir tarihin evladı olan, bizim gibi bir kültürün tesirinde duyan, bir anlayan, bu memleketin, bu milletin acılarını acı, sevinçlerini sevinç yapan bir insan camiası için milliyetçiyiz. Onu teşkil eden insan kitlesi için milliyetçiyiz. Düşünebiliriz ki böyle bir derneğin[2] yüzde 80'i işçidir; bizde yüzde 90'ı, hatta 95'i işçidir. Biz bunların saadetle yaşamasını, var olmasını isteyen milliyetçiyiz. Laf için, hayal için değil!.. Bu yekûnu kale almadan ileri sürülen milliyetçilik davası, bize Sezar'ların anladığı milliyetçilikten fazla bir şey ifade etmez. Buna, insanlığın üstünde şahsi saltanat kurmak derler.

*
* *

İşin ve işçinin hakkını unutan 18. asrın eski serbest demokrasilerine 20. asır tarihi "hırsız" diyor. Tez, ilmin tahliline bırakılırsa, pek de sakat bir değerlendirme olmadığını anlamakta müşkülat çekilmez. Çağdaş demokrasiler iktisat ilminin ortaya koyduğu bu büyük hakikate ayak uydurmaya başladılar. Faşizm gibi sağa kaçan bir sistem bile bu meseleyi ehemmiyetle görmektedir. İngiltere gibi muhafazakâr sayılan bir memleket siyasetini sosyalistlere teslim etti. Aksi hal demokrasiler için bir yıkım olabilecek kadar tehlikelidir. Eski atalar sözüdür: "Zulmün evi olmaz."

*
* *

Asırların iktisadi, toplumsal, siyasi icaplarına göre yepyeni bir camia kurmakta olan Türk İnkılabı bu büyük meseleyi ihmal edemez; etmeyecektir de...

İşçinin alacağını ödeyecektir. Bu bir borçtur. Yaşama tutunma borcudur. Devletin müdahalesi zaruridir. Türk demokrasisi manasını başka türlü izah edemez.

*
* *

Ne denirse densin, Türkiye'mizde bir işçi meselesi vardır; hem de devletin müdahalesini isteyen bir işçi meselesi vardır.

Bu dava devletin eliyle halledilirse, Türk milletinin geleceği için bir kuvvet olacaktır. İşçinin hakkını ödeten Türk demokrasisi, gitgide hayatın hakikatlerine teslim olacağı -bence- şüphe götürmeyen komünizm selinin önüne işçilerle

---

1 Beynelmilelcilik: Uluslararasıcılık; enternasyonalizm. (Y.N.)
2 Dernek: Aynı amaçla bir araya gelen kişilerin meydana getirdiği topluluk. (Y.N.)

çıkacaktır. Çağdaş demokrasiler komünizmi sermaye kuvvetiyle değil, hakları ödenmiş işçilerle mağlup edebilirler. Tılsım buradadır.

Biz bugünlük çok bir şey istemiyoruz. Yazın bu kızgın günlerinde sabahtan akşamlara kadar saban elinde, topraklar içinde belenen köylülerimiz, amelelerimiz, incir hanlarında, tütün depolarında çalışan elleri kınalı Türk hanımları, ateş karşısında hayat için didişen çelik kollu Türk delikanlıları, rıhtım boylarında güneş altında sırtlarında tahta, çuval, taş, demir taşıyan Türk çocukları akşam evlerine döndükleri zaman bir sıcak çorba yiyebilsinler. Hiç olmazsa haftada iki defa et yüzü görebilsinler. Evlatları onlara açım diye ağlamasınlar. Hastalıklarında bir insan gibi bakılabilsinler. İş yolunda kazaya uğrarlarsa bir sigortadan yardım görebilsinler. İş, hayatı ve medeniyeti yapan kuvvettir. Bu kuvveti verenler medeniyet önünde sürünemezler. Türk İnkılabı buna razı olmayacaktır.

*
* *

Ben şafakların sökümünü görüyorum. Sabah yakındır. Aziz Türk işçileri, selam size!

Mahmut Esat

Türk İşçilerin Hakları*

Bu sene Mayıs içinde Ankara'da toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Büyük Kongresi, Türk işçileri hakkında şu kararı verdi:

"Milliyetçi Türk amelesi ve işçilerinin hayat ve haklarını ve menfaatlerini göz önünde tutacağız. Emek ile sermaye arasında ahenk tesisi ve bir iş kanunu ile ihtiyaca kâfi hükümlerin konulması Fırka'nın mühim işleri arasında görülür."[1]

Bu kongreyi Gazi Hazretleri açtı; ilk oturumuna o reislik etti.

Biz Fırka'nın böyle bir karar almakla memleketin en mühim işlerinden birisine parmağını basmış olduğu fikrindeyiz.

Bu kararın bu sene tatbikine geçilecektir. Tatbikat, Türk İnkılabı'na yeni bir hamle verecek, onun manasını genişletecek kadar ehemmiyetlidir.

* * *

Programın Türk işçilerini alakadar eden fıkralarına göre, Fırka, amelenin toplumsal hayatıyla Türk camiası içindeki haklarıyla ve menfaatleriyle, bunları teminle meşgul olacaktır. Bu kararın büyük noktalarından birisi de sermaye ile iş arasında tesis edilecek ahenktir.

* * *

---

* *Anadolu*, 20 Ağustos 1931, No: 5084, s.1.

1 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Büyük Kongre'sinin 13-14 Mayıs 1931 tarihli toplantısında kabul edilen programı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.152-158; söz konusu bölüm için bkz. s.155. (Y.N.)

Almanya, İngiltere, İsviçre, Fransa, hatta faşist İtalya'da bile işçinin vaziyeti hükümet siyasetinin başında gelen meselelerdendir.

Avrupa'da bir tek medeni hükümet gösterilemez ki işçilerle, işçilerin hayatı ve haklarıyla ciddi bir surette meşgul olmasın. Türk İnkılabı'nın prensipleri arasına giren bu davanın bizde de başarıyla ve süratle bitirileceğinde şüphe edilmemelidir. İşçi davasını halletmekledir ki inkılap modern manasını tamamlayabilecektir. Bize göre mesele o kadar büyüktür.

* * *

Biz şu kanaatteyiz ki, komünizm sermayenin değil, sırtı pek karnı tok işçilerin elinde can verecektir.

Kopenhag'da Komünist Kongresi'nde[1] verilen bir kararı, bu görüşümüzü kuvvetlendirici bir vesika gibi kabul edebiliriz. Orada deniyor ki:

> "Mücadelemizi, ameleyi tahakküm altında tutan devletlere değil, işçilere müreffeh bir vaziyet veren hükümetlere çevirmeliyiz. Zira ameleye hiçbir hak tanımayan rejimler nasıl olsa bir gün yıkılacaklardır. Halbuki işçiye bakan hükümetler komünizmin başarısına mâni oluyorlar. Çünkü bu rejimlerden işçi memnundur. Komünizm oraya giremiyor."

Biliyoruz ki, Türkiye'mizde komünist propagandası fasılasız hamlelerle yürüyor. Devlet kuvvetleri, kanunlar, bu propagandalar yüzünden yer yer vukua gelen faaliyetleri bir hadde kadar durdurabilir. Bunları mecalsiz düşürecek en esaslı tedbir, Türk işçisine de medeni memleketlerde olduğu gibi hayatını, hakkını tanımaktır; onunla yakından alakadar olmaktır. Hayatı ve hakkı tanınan Türk işçisi demokrat inkılabımızın bileği bükülmez bir bekçisi olacaktır.

* * *

Komünizm, ilim ve son tatbikat karşısında mağluptur. Tamamen sağa dönmese bile, tutunabilmek için çok fedakârlık yapacaktır. Bir çeşit sol demokrasi olacaktır. Buna mecburdur. 18. asrın serbest demokrasileri de sola doğru dümen kıracaklardır. Bu, tutunabilmeleri için bir zarurettir.

* * *

Komünizm niçin kaybedecek? Bu, çok uzun ve çok inceliklerle örülü ilmi bir meseledir. Bir başmakalenin çerçevesi içine sığar şeylerden değildir. Kısaca

---

1 İkinci Enternasyonal Kopenhag (1910) Kongresi. (Y.N.)

diyebiliriz ki, komünizmin müstakbel mağlubiyeti kendi davasının içindedir. Bu da maddi hayatta mutlak eşitliği icap ettirmesidir. Maddi hayatta mutlak eşitlik demek, kabiliyetliler ve zekâları fazla çalışmak kudretinde bulunanları vs. az kabiliyetlilerle, az çalışabilenlerle, zekâsı geri olanlarla eşit paylara sahip kılmak demektir.

Bu, insanlığın yaratılışına, cibiliyetine muhaliftir. Nihayet unutmamak lazımdır ki, bir devlet rejimi insanlar içindir. Esasında insanlığın tabi olduğu ruhi kanunlara uymayan bir sistemin tutunamaması, mağlup olması, matematiksel kesinlik kabilinden bir şeydir.

Meşhur Alman iktisatçılarından Schmoller'in komünizme en kuvvetli hücumu bu noktada toplanır.

Komünizm ortaya attığı bu tezle sınıf mücadelesini kaldırmak istiyor. İtalyalı büyük âlim Vilfredo Pareto'nun dediği gibi, mücadele hayat için bir zarurettir. O kalktığı gün medeniyet kurur; insanlık durur. Bu vaziyette yalnız sermaye değil, işçi de yok olur; hatta insanlık bile. Bu böyle olmakla beraber, 18. asrın klasik demokrasisi de, iktisadi hayatta zayıf ile kuvvetliyi, kalın sermaye ile işçiyi başıboş bırakmakta inat edemez. Yaşamak için bu inattan vazgeçecektir; sermaye ile işi uzlaştıracaktır. Bunun tılsımı, sermaye karşısında 20. asır işçisini, Mısır piramitlerini kamçı darbeleri altında yükselten firavunların esirleri halinden çıkarmaktadır.

Bu, sermayenin selameti için, demokrasinin kuvvetlenmesi için acil bir zarurettir.

*
* *

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın son kararı, ilmin ve tatbikatın hakikatlerini ifade ediyor. Bu hakikatlere uyan bir karar mutlaka başarılı olur; olacaktır da.

İşçinin hakkını sermaye ile uzlaştırmak bugünkü demokrasilerin tuttuğu yeni ve en doğru bir yoldur. Komünizm bu yol içinde teslim olacaktır. İş medeniyetin etkeni ise, sermaye de her varlığın saiki olan kabiliyetin hakkıdır, mükâfatıdır.

*
* *

Hakiki milliyetçi olmak için Türk işçilerin hakları tanınacak ve verilecektir. İnkılapçı olmak için işçilerin hakları tanınacak ve verilecektir. Medeni bir millet sıfatıyla işçilerin hakları tanınacak ve verilecektir.

Türk İnkılabı'nda sermayeyi yok etmek değil, kabiliyetine göre işçiyi sermaye sahibi yapacak yolları açık tutmak esastır. Bu, Türkiye'nin yaşama ve yükselme siyaseti icaplarındandır.

Mahmut Esat

İş Kanunu Tasarısının Durumu Hakkında Soru Önergesi*

28 Mayıs 1932

TBMM Yüksek Reisliğine

Aşağıdaki soruma sözlü olarak cevap vermelerini İktisat Vekili Beyefendi'den rica ederim efendim:

"İş Kanunu"nun bu sene Büyük Meclis'in müzakeresine arzı kararlaştırılmıştı. Türk işçilerinin haklarını koruyacak olan bu kanun tasarısı şimdi hangi safhasındadır? Tasarının işçi kaza sigortalarına ait kısmı olsun, bu sene bu toplantıda Millet Meclisi'nin tasvibine arz olunamaz mı?

İzmir
Mahmut Esat

İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey (Burdur) - Efendim, İş Kanunu tasarısı 14 Mart'ta hükümet tarafından Büyük Meclis'e arz edilmiştir ve bugün İktisat Encümeni'nde müzakere edilmektedir. İş kazalarına karşı sigorta kısmının diğer bahislerden önce çıkarılması hakkındaki arzu yerindedir ve bendenizce bir an evvel bu kanun toptan çıkmalıdır. ("Öyle şey olur mu? Bütün halinde olmaz" sesleri.)

* *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 4, c.9, s.2, (1 Haziran 1932).

Reis *- Müsaade buyurun, maksat o değil. Kanunun her kısmı birlikte demek istiyorlar.*

İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey (Devamla) *- Toptan müzakere edilsin demekten maksadım kanunun ihtiva ettiği bahislerin hepsinin birden çıkarılmasını arz etmekti. Hakikati halde işçi ile iş sahipleri arasındaki münasebetleri düzenleyen bu kanun yüce Meclis'çe beklenmektedir ve bir an evvel işçilerin vaziyetinin kanunun statüsüyle tespit edilmesi lüzumu muhakkaktır. Bunu Büyük Meclis de birçok defalar arzu olarak ifade etmiştir. Fakat tabii hükümetçe sevk olunan tasarıların ehemmiyeti oranında icap edecek derecede encümenlerce incelenmesi lazım geldiğinden, ait olduğu encümen incelemeleri tamamladıktan sonra yüksek heyetinize arz olunacaktır.*

Mahmut Esat Bey (İzmir) - Reis Beyefendi, bu tasarı 10 senedir inceleniyor. Bir an evvel yüce Meclis'e sevkini ve iş erbabının korunmasını rica ederim.

Reis *- Tasarı Encümen'de olduğuna göre Encümen'den rica edelim, bu tasarının incelenmesini hızlandırsınlar.*

Türk Köylü ve İşçilerinin Hakları*

Sevgili hemşerilerim!

Yüksek katınızda söze başlamazdan önce hepinizi saygıyla selamlarım.

Aziz hemşerilerim!.. Bugün ulusal, çetin bir konuyu omuzlarıma yüklenerek size geldim. Bu konuyu bütün heyecanıyla yer yer dolaşarak anlatmak, bende yılların beslediği bir dilektir.

"Türk köylü ve işçilerinin hakları!"

Bu konuyu en önce çiftçi ve işçi İzmir'in önünde ve tam yerinde anlatmak fırsatını elde etmiş olmakla bahtiyarlığıma son yoktur.

Arkadaşlarım!

Türk köylü ve işçileri ve bunların hakları şimdiye kadar ilim bakımından lazım olduğu gibi el değdirilmemiş, kafa gezdirilmemiş ulusal meselelerimizden en büyüğüdür.

Sözlerim yanlış anlaşılmasın. Türk tarihinin yürüyüşünde bu meseleyi düşünenler, bu meseleyle uğraşanlar, hatta bu işi bir dava haline getirmiş olanlar bulunmadı demiyorum.

Türk köylü ve işçilerinin haklarını düşünenler, bu meseleyle uğraşanlar, hatta bu meseleyi dava haline koyanlar oldu. Bu yolda can baş verenler de bulundu.

---

* *Fikirler*, 15 Mart 1939, c.8, sayı 185, s.8-11; 1 Nisan 1939, c.8, sayı 186, s.8-11; 15 Mayıs 1939, c.8, sayı 187, s.10-11; *Türk Köylü ve İşçilerinin Hakları*, İzmir Ticaret Basımevi, İzmir, 1939.
Mahmut Esat Bozkurt, 22 Şubat 1939'da İzmir Halkevi'nde verdiği bu konferansını Konya ve Adana Halkevlerinde yinelemiştir. (Y.N.)

Mesela Lale Devri'nde Defterdar Sarı Mehmet Paşa köylüler ve işçiler için "velinimet-i âlem" sıfatını kullanıyor. Bu çağın meşhur olan sefahatleri içinde köylünün ve işçinin haklarını haykırıyor. Ve başını kaybediyor.

O kadar ki, memleket ve milletin halini yana yakıla anlattığı onun güzel eseri 1933'te bir Amerikalının[1] gayretiyle bulundu ve New York'ta basıldı.[2] Hakikatler böyledir; kaybolmaz.

Kitabın adı *Nesayih'ül-vüzera v'el-ümera*'dır. Türkçe deyimiyle "vezirlere ve kumandanlara nasihat"... Yahut buna sadece "devlet adamlarına nasihat" diyebiliriz.

Fakat bütün bunların düşünceleri, uğraşışları ve davaları, akıl ve mantık, daha kısa bir deyimle ilim görümünden yeten bir önemle deşilmedi. İşte bunu demek istiyorum. Davacıların büyük maksatları yeten bir aydınlıkla anlatılmadı demek istiyorum.

Ben, bugün bu en büyük davanın içyüzünü elimin erdiği, gücümün yettiği bir gayretle ilmin ışıkları altında tutmaya çalışacağım. Umuyorum ki, davanın büyüklüğüne ve bunu ortaya koyanların yüksek maksatlarına lazım olduğu kadar nüfuz etmiş olacağız.

Görüş ve anlayışlarımda bir yanlışlık, bir eksiklik varsa, bunların da bana hatırlatılarak, hatta gazetelerde münakaşa olunarak olgunlaştırılması sizlere ulusal bir ödev olsun.

İzmirliler!

Türk ulusunun inanıyla büyük ihtilali yapan büyük partinin prensiplerinden birisi de, biliyoruz ki, "milliyetçilik"tir. "Türk köylü ve işçileri" anlamını kendi duygularıma göre size söyleyebilmek için bu prensip içinde biraz durmam lazımdır.

Şüphe etmiyorum ki, biz burada hepimiz milliyetçiyiz... O kadar ki, bütün dünya karşısında en büyük şerefimiz, övüncümüz Türk olmaktır. Ben diyebilirim ki, Türk olmasaydım, kendimi dünyanın en bahtsız adamı sayardım.

Bu sözlerimden diğer milletleri küçük, hakir gördüğüm anlaşılmamalıdır. Her millet fertlerinin kendi milliyetleriyle övünmeleri söz götürmez haklardandır.

Tekrar ediyorum. Biz burada hepimiz milliyetçiyiz.

Fakat neden milliyetçiyiz? Ve milliyetçilik ne demektir?

Bu iki sorunun karşılığını şüphe yok ki hepiniz bilirsiniz. Fakat ben maksadımı iyi anlatabilmek için bu iki soru içinde, bir parça da olsa, durmak istiyorum.

---

1 Dr. Walter Livingston Wright (1900-1949): Amerikan Princeton Üniversitesi Yakın Şark Uzmanı. 1935-1943 yılları arasında Robert Kolej başkanlığı yaptı. (Y.N.)

2 Walter Livingston Wright, *Ottoman Statecraft, The Book of Counsel for Vezirs and Governors (Nasihat al-Wuzara' wa'l-Umara' by Sari Mehmed Pasha, the Defterdar, Turkish Text with Introduction, Translation and Notes)*, Princeton University Press, Princeton, 1935. (Y.N.)

Arkadaşlarım!

Ben, yer gök, dağ taş, deniz ağaç aşkına milliyetçi değilim.

Neden milliyetçiyim? Ve kimin için?

Bunu kendi kendime sorduğum vakit, yine kendi kendime şu karşılığı veriyorum: Ben, benim gibi bir dili söyleyen, benim gibi bir tarihe bağlı, benim gibi âdeti, örfü bir, bayramı bir, acısı bir, bir insan yığınının maddi ve manevi varlığı için, bu yığının maddi, manevi saadeti için milliyetçiyim.

Bu hale göre, Türk milletinin yüzde 80'inden fazlası köylü ve işçi olunca, köylü ve işçinin haklarını düşünmek, onları korumak ve istemek, "milliyetçiyim!" diyen bir Türkün ilk ödevidir. Modern milliyetçiliğin belli başlı ayırıcı vasfı da budur.

İşçinin ve köylünün haklarını bağıranlara komünist yahut sosyalist damgasını yapıştırma gayretini güdenler, şahsi menfaatlerini çalışan kitlelerin zararlarında arayanlardır.

Almanların hâkim-i edibi Schiller bize milliyetçiliği şöyle anlatmak istiyor:

> "Bana Alman denildiği zaman yalnız tarihiyle, ananesiyle, diliyle değil, daha anlatılması mümkün olmayan birçok incelikleriyle o kadar şeyler sezer, hararet ve heyecanla öyle derin, yüksek ve kutsal sevgiler, bağlılık duyarım ki, mesela bir İngilizden İngiltere'den, bir Fransızdan Fransa'dan, bir Rustan Rusya'dan bahis açıldığı vakit bunların hiçbirisini hissetmem."

Bize Türkten söz açılınca da böyle değil mi?

Schiller'in bize çizdiği bu tabloyu yaşatan, onu canlandıran, onun renklerini veren varlık nedir?

Şüphe yok ki sadece Almanya'nın dağı taşı, suyu göğü değildir. Schiller'in kendisi gibi söyleyen, duyan bir insan kitlesidir. Köylüleriyle, işçileriyle, zenginleriyle, fakirleriyle sevgide bir, duyguda bir, tek bir insan kitlesidir. O kadar ki, vatanın bu kitleden tecrit edildiğini, ayrı düştüğünü bir an düşünsek, o vakit, her şeyin üstünde kutsal bir anlam olan vatan, dağı taşıyla, akan suları, yemyeşil vadileri, masmavi mor gökleriyle ne anlatabilir ki?

Bir boşluk, bir hiçlik, değil mi? Baykuşlara bir gezinti, bir çığlık alanı, değil mi?

Fransız şairi Corneille *Horace* piyesinde şöyle diyor:

"- Bir kişi, üç kişiye ne yapabilirdi?

- Ne mi? Ölebilirdi!.."

Horace'ta bu kahramanlığı yaşatan, bu ölümü göze aldıran aşkın saiki nedir? Şüphe yok, Romalıların hürriyeti, değil mi? Roma milleti, değil mi?

Abdülhak Hamit *Tezer*'inde:[1]

Kalbine girmemişse hissi vatan,
Anı sen kale alma bari utan!
Kız, köpekler bile vatanperver,
Vatanı sevmeyen acep ne sever?

dedirten varlık nedir?

Endülüs hükümdarı böyle vatan diye bağırırken dağdan taştan ibaret Endülüs'ü mü düşünüyordu?!

Şüphe yok ki, o, Arap kavminin bahtını düşünüyordu.

Her şeyin millet, milliyet olduğunu, bütün sevgilerin orada toplandığını; bence, en güzel tarzıyla ulusal ozanımız Mehmet Emin *Türk Sazı*'nda[2] söyledi. O diyor ki:

Bir Türkü, dünyanın bizden en uzak köşesinde bir bal arısı soksa, onun acısını biz duyarız ve bu, bizin için bir sızı olur.

İşte bize her fedakârlığı göze aldıran hakikat de budur. Dağ taş aşkı değil, Türk ulusudur; Türk ulusunun varlığıdır.

Demek oluyor ki, modern milliyetçilikten bahsedilince köylü ve işçiyi mutlaka ve mutlaka en ön safta düşünmek bir zarurettir. Ve bu, aklın, mantığın bir zaruretidir, icabıdır.

Türk köylü ve işçisini ve bunların haklarını kadrosu içine alamayan modern bir milliyetçilik düşünülemez ve olamaz. Türk köylü ve işçisini ve onun haklarını kadrosu içine alamayan bir sistem, Türk milliyetçiliği değil, Karl Marx'ın çok yerinde ve genel mahiyette dediği gibi, kuvvetli tek bir sınıfın diğer zayıf sınıfları esir sürüleri gibi kullanması, sömürmesi sistemidir. Tıpkı Mısır'ın piramitlerini firavunların kamçı darbeleri altında yükselten esir sürüleri gibi...

Nerede kaldı ki ihtilali yapan büyük parti bu vatanda sınıf diye bir varlık kabul etmiyor. Bu topraklarda bay ve geda[3] yok; en küçüğünden en büyüğüne kadar birbirine eşit kardeşler vardır. Bu prensip yalnız son Türk İhtilali'nin bir icadı değildir. Bu eşitlik Türk tarihinin bir verimi, eşitlik Türk ulusunun bir ananesidir.

Bu görüşümü size tarihi bir olguyla tespit edersem hakikat daha güzel tecelli edecektir.

---

1 Abdülhak Hamit, *Tezer yahut Melik Abdürrahmani's-salis*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1880. (Y.N.)
2 Mehmet Emin (Yurdakul), *Türk Sazı*, İstanbul, 1914. (Y.N.)
3 Bay ü geda: Zengin ve yoksul. (Y.N.)

Abbasi halifelerden birisi[1] bir gün şairlerini toplamış, hepsine kendi milliyet ve milletleriyle övünür birer şiir yazmalarını söylemiş...

Arap şair, Peygamber'in Arap olmasıyla ve Kur'an'la övünmüş. Acem şair, kisralarıyla,[2] saraylarıyla, İran'ın eski haşmet ve debdebesiyle... Rum şair, eski Yunan'la, filozof ve edipleriyle, medeniyetiyle övünmüş.

Sıra Türk şairine gelince herkes ona bakınmış... Sanki bunun da söyleyecek nesi var ki gibi bir tavır almışlar!.. Türk şair halifeye demiş ki:

Ben, bir toprakta doğdum ki oralara Türk illeri derler. Bu illerde esir doğmaz, köle nedir bilinmez!..

Eşitlik bizde böyle ulusal anane olunca, Türk köylüsünün ve işçisinin yalnız siyasal hakları değil, bilhassa ekonomik ve sosyal haklarının da birer kanun konusu olması pek tabii ve yerindedir.

Bundan dolayı, Türk İhtilali'ni yapan büyük partinin belli başlı prensiplerinden birini de Türk köylü ve işçilerinin hakları teşkil etmektedir. Bu suretle Partimiz bütün bir Türk tarihinde her vakit bir "can evi" meselesi olarak kalan en büyük davaya parmağını basmıştır.

Size bunun biraz da tarihçesini yapmalıyım.

Bu dava en önce ortaya nasıl atıldı?

Hiç unutmam, bundan 17 yıl önce, Atatürk bir gece sene başı nutuklarından birini hazırlıyorlardı.[3] Birinci Millet Meclisi'nde ikinci yıldönümü hitabelerini vereceklerdi. Bir gaz lambasının titrek ışığı altında çalışıyorlardı. Yanlarında eski saylavlardan[4] İsmail Suphi Soysallıoğlu, Siirtli Mahmut,[5] Atina elçimiz Ruşen Eşref,[6] bir de ben bulunuyordum.

Şef düşünüyor ve boyuna dikte ettiriyordu. Bizim Şef'in fikirlerine bir fikir ilave etmemiz şöyle dursun, her birimize ayrı ayrı söylemekte olduğu şeyleri ancak zaptedebiliyorduk.

O, bir taraftan da devamlı olarak cephelerden gelen harp raporlarını inceliyor, emirler veriyordu.

Bir aralık "Bırakınız kalemleri. Yoruldunuz. Dinleniniz!" dedi. Dikkatle yüzümüze baktı. Bulgaristan'da ataşemiliter iken şahidi olduğu bir hadiseyi anlattı.

Atatürk, bir gün Sofya'da tedansanlı,[7] çay veren bir pastaneye girmiş... Bir aralık buraya milli kıyafetiyle, poturlu, çarıklı bir köylü girmiş, masalardan bi-

---

1 813-833 tarihleri arasında halife olan Abdullah Memun. (Y.N.)

2 Kisra: Eskiden İran'da hüküm süren Sasani hükümdarlarına verilen unvan. (Y.N.)

3 Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu 1 Mart 1922 tarihli "Meclis'in Üçüncü Yılını Açış Konuşması" için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294. (Y.N.)

4 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

5 Mahmut Soydan. (Y.N.)

6 Ruşen Eşref Ünaydın. (Y.N.)

7 Tedansan (Fr. thé dansant): Danslı çay partisi. (Y.N.)

rine oturmuş. Fakat kibar âlemine mahsus olan bu yerde kendisine aldırış eden olmamış. Köylü masaya şiddetle vurmuş. Gelen adama çay ve pasta getirmesini söylemiş. Fakat kendisine, istedikleri verilmeyeceği gibi, kibarlara mahsus olan bu yerden çıkması söylenmiş. Köylü kızmış, ayağa kalkmış, "Utanmazlar, nankörler" demiş, "beğenmediğiniz bu kıyafetimle ben vatanı ve sizi bekliyorum, çalışarak besliyorum. Burada sizden dilenmiyorum. Paramla oturuyorum. Oturacağım. Hakkımdır. İstediklerimi mutlaka getireceksiniz" demiş.

Zabıtaya müracaat edilmiş. Köylü, zabıtaya da hakkını aynıyla müdafaa etmiş, kabul ettirmiş, bacak bacak üstüne koyarak, pastasını yemiş ve çayını içmiş...

Rahmetli Atatürk bunu bize anlattıktan sonra sordu:

"Bu memleketin, Türkiye'nin efendisi kimdir? Bütün bir tarihin yürüyüşünde ve bugün Türkiye'nin efendisi kimdir?"

Biz birbirimize bakınıyorduk. O bekledi. Sorunun karşılığını alamayınca "Bu memleketin efendisi Türk köylüsüdür!"[1] dedi ve biz de bunu kaydettik.

Ertesi günü Millet Meclisi kürsüsünde aynı soruyu ileri sürdü. Cevabını verdiği zaman bütün Millet Meclisi, Büyük Türk'ün cümlesini alkıştan çelenklerle sardı.

Bu da yetmedi... Bütün Meclis ayağa kalktı. Onu ayakta alkışladı ve bütün ağızlardan "Memleketin efendisi Türk köylüsüdür!" sesleri yükseliyordu.

Muhalif geçinenlerden bazıları bu manzaraya biraz dudak büktülerdi. "Amma da efendi ha! Yırtık pırtık elbiseleriyle, yarım çarıkla efendi ha" diyorlardı.

O gün bugün bu dava iki büyük Türk şefin elinde, Atatürk'ün ve İnönü'nün ellerinde iki sönmez meşale gibi yükseldi ve yükseliyor, yükselecektir de...

Atatürk davayı ortaya attı. Ve bu bahtlı dava en güçlü koruyucusunu, büyük avukatını İnönü'nün şahsında buldu.

İnönü'nün senelerden beri Türk köylü ve işçilerini nasıl düşündüğünü çok yakından bilirim. Onun her gün hiç olmazsa birkaç defa bu meseleden bahsettiği malumdur.

Nitekim reisicumhur olunca ilk ziyareti Türk köylü ve işçileri oldu; onların dertlerini sorup öğrenmek oldu. Türk köylüleri ve işçileri hesabına yapılan işler ihtilal tarihimizin belli başlı sayfalarını tutacak kadar büyüktür ve radikaldir.

1) Askerliğin bir buçuk seneye inmesi.

2) Aşarın kalkması.

3) Köylerin mekteplerle donatılması.

4) Bataklıkların kurutulması.

---

1 "Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki üretici olan köylüdür" sözleri için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, s.279. (Y.N.)

5) Yollar.

6) Asayiş.

7) Esenlik (sıhhat işleri).

8) Hükümet memurları tahakkümünün kalkması.

9) Borç için hapsin kaldırılması.

10) Köy kanunu.

11) İş kanunu.

Bütün bunlar, Türk köylüsü ve işçisi bakımından ekonomik ve sosyal kalkınmaların en radikalleridir.

Bunlar hakkında burada kısa da olsa küçük birer analiz yapmak faydalı olacaktır.

Askerlik deyip geçmeyelim. Bu mesele asırlarca Türk milletinin ekonomik ve sosyal acılarından birini teşkil etti.

Nasıl arz edeyim. Eski idareler zamanında mukaddes askerlik vazifesi Türk milleti için adeta bir badire, bir felaketti. Bir evin çocuğu 20 yaşına kadar ana ve babasının sanki bir misafiriydi. Bu yaştan sonra evden ayrılır ve bir daha eve dönüp dönmeyeceği bilinmezdi. Ve çoğunlukla eve dönülmezdi.

Al yeşil bayrağı gelin mi sandın
Davulla zurnayı düğün mü sandın
Askere gideni gelir mi sandın

türküleri, asırlarca süren bu içli felaketin millet ağzından söylenmiş birer ifadesinden başka bir şey değildi.

Vaktiyle *İçtihat* mecmuasında gözüme ilişen bir İngiliz istatistiğinde, 25 yıl içinde yalnız Yemen'e iki milyon asker gönderilmiş olduğunu gördüm. Bunlardan yalnız 400 bini dönmüş! 1.600.000'i ne oldu? Burası malum değildir!

25 yıl içinde Arnavutluk'tan büyük, onun ikisi kadar bir devlet kuracak Türkler kaybedilmiş!!

Yedi asırda kaybolanlar bir araya gelse bağımsız bir imparatorluk doğardı.

Bugün askerlik bir buçuk seneye indirilmiş bulunuyor. Hem de nasıl? Bu müddet içinde asker birkaç defalar ailesini ziyaret ediyor ve günlerce izinli oluyor.

Bugün askerlik bir feyiz ocağı haline geldi; mektep oldu. Tahsil görmeyenler aynı zamanda orada tahsillerini de yapıyorlar; muaşeret adabını öğreniyorlar.

Köy kanunu başlı başına etüde değer bir konudur. Köy kanunuyla köylere bir nevi muhtariyet[1] tanınmıştır denebilir. Ve bu, ekonomi, finans, sosyal, ida-

1 Muhtariyet: Özerklik. (Y.N.)

re, adliye bakımlarını ihtiva eder. Bu kanunun köylerin gelişme ve ilerlemesinde tesirli olduğu muhakkaktır.

Bunu size sevindirici bir vakayla tespit etmeden geçemeyeceğim. İzmir'in bir kamununda[1] son muhtar seçimi çok heyecanlı olmuştur. Köylerde, Parti, muhtar adayı göstermiyor. Ahali dilediğini seçmekte serbesttir. Bütün köy ahalisi seçim için işini gücünü bırakıyor, kadın-erkek oylarını kullanmaya gidiyor.

Seçim sırasında kamunbay[2] vekili jandarma kumandanından yardım istemiş. Çavuş sebebini sormuş. Kamunbay vekili vukuat çıkması ihtimalini ileri sürmüş. Çavuş vukuat çıkmadan, hiç olmazsa buna dair bir emare belirmeden jandarmayı getiremeyeceğini söylemiş. Vekil, ihtiyaten silahlı kuvvetin hazır bulundurulmasını istemiş. Talebi reddedilmiş... Ve sebep olarak da lüzumsuz yere kuvvet bulundurulmasının seçimin serbestisini ihlal edeceği ileri sürülmüştür.

İzmir vilayeti bu hareket tarzını kabul etmiştir. Her bakımdan bir ilerleyiş. Yalnız köylü bakımından değil, jandarma ve idare bakımından da sevinçlere değer bir ilerleyiş.

Eski idarelerde hükümet memurlarının tahakküm ve zorbalığı, görevi kötüye kullanması ve yiyiciliği köylü için bir felaket halini almıştı. "Beylik çeşmeden su bile içme" tabiri halk arasında hükümetin tahakküm ve zorbalığını ifade eden bir parolaydı. Sanki eski idare halkın başında bir eşkıya çetesi teşkilatıydı. Ve bu çetenin başında halife, sultan denilen adam bulunuyordu!..

Bugün, köylü, hükümet adamını bir kardeş, bir baba gibi görüyor. Ve kadroda eksik memurların bir ayak evvel tayinini istemektedir.

Asayiş bütün övgülerin üzerindedir. Başta altın dolu tepsiyle gez, içinde ne var diye soran olmaz. Vaktiyle asayişsizlik en büyük darbesini köye indirmişti. Köyler talan içinde kalmıştı. Bugün sükût içinde çalışıyor.

Biraz önce saydıklarımın hepsini tahlile vaktimiz müsait değildir. Yalnız borç için hapsin kalkması hakkında bir iki söz söylemek isterim.

Borç için hapsin kalkması her şeyden önce köylü ve işçi hesabına Atatürk İhtilali'nin bir zaferidir. Bunun aleyhinde bulunanlar, hem de şiddetle aleyhinde bulunanlar az olmadı. Bunları dinlemeyiniz. Bunlar köylüyü, işçiyi ve halkı istismar etmek, sömürmek isteyen tefeciler ve mütegallibelerdir.[3] Vaktiyle hapis tehdidiyle bunlar halka tahakküm ederler, halkı istismar ederlerdi. Cumhuriyet devri buna müsaade edemezdi ve etmedi. Çağdaş medeniyetin kabul ettiği sistemi benimsedi ve borç için hapsi kaldırdı.

Borç için hapsin kalkması, borçların helal edilmesi demek değildir. Fakat borç tahsilinin hapisle değil, daha tesirli vasıtalarla yapılmasıdır. Nitekim yapılmaktadır.

1 Kamun: Nahiye. (Y.N.)
2 Kamunbay: Nahiye müdürü. (Y.N.)
3 Mütegallibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

Borç için hapis kaldırıldığı zaman tefeci ve mütegallibe bağırdı. "İş batakçılığa dökülüyor!" diye bağırdı. Bu bir şarlatanlıktı! Bulanık suda balık avcılığı idi!.. Eski rejimi yaşatmak için hokkabazlıktı. Fakat hokkabazlık yerini hakikate bıraktı. Ve bugün hak yerini buldu.

Bunlara göre hapis kalkınca, borçlar ödenmeyecekti. Halbuki medeni milletlerin hiçbirinde borç için hapis yoktur. Ve borçlar ödenir. Bizde neden ödenmesin? Türk ulusu milletler içinde en batakçısı mıdır?! Şüphe yok ki en namuslusudur.

Türk köylü ve işçilerinin namuskârlığı bütün dünyanın dilinde destandır. Gustave Le Bon *Medeniyet*[1] adlı eserinde Türk köylü ve işçilerinden bahsederken "Türk köylü ve işçileri şüphe yok ki dünyanın en namuslu, en cesur ve en çalışkan insanlarıdır" der.

Arkadaşlar!

Size bu vesileyle bir hatıramı nakletmekten kendimi alamayacağım.

Adliye Vekilliğim zamanında bir gün Eskişehir hapishanesini teftiş ediyordum... İdamlık, 15 senelik suçlular saflarında elinde değnekle duran bir de topal gördüm. Topalla aramızda şu konuşma geçti:

- Cezan nedir?

Topal sükût etti. Tekrar sordum, topaldan yine sükût!..

Müddeiumumiye sordum, onun zoruyla öğrendim ki bir tefeci Yahudiye 27 lira borcu varmış; veremediğinden alacaklı onu hapsettirmiş.

- Borcunu neden vermedin?
- Param yok da ondan.
- Niçin harcadın?
- Harcamadım. Kızım hasta oldu, hekimle eczacıya verdim.
- Ne yaparsın?
- Sokak köşelerinde eskicilik.

Topalın borcunu ben ödedim. Fakat bunu kendisine müşkülatla kabul ettirebildim. Zorlukla kabul ettirebildim. Çünkü topal bana "Belki size de borcumu ödeyemem, bırakınız beni burada günlerimi bitireyim" demişti.

Nihayet borç ödenince, zavallı topal sendeleye sendeleye aç çocuklarının yanına gitti.

Mesele burada bitmiyor. Aradan hayli zaman geçti. Bir gün Ankara'da Adliye Vekâleti'nde çalışırken, postayla bana 15 lira getirdiler. Eskici topal, Adliye Vekili'ne borcunu ödüyordu! Sokak köşelerinde hayat kazanan, aile besleyen Türk işçisinin namuskârlığına bakınız. Dünyaya örnek olsa çok mudur?!

---

1 Gustave Le Bon, *La Civilisation des Arabes* [Arap Medeniyeti], Paris, 1884. (Y.N.)

Yine bir gün Silifke hapishanesini teftiş ediyordum. Katiller, hırsızlar vs. arasında yetmiş beşlik bir ihtiyar gördüm. Bu bir köylü idi. Bu da tefeci borcu için yatıyordu. Bunun da borcu 30 lira kadar bir şeydi. Aramızda şu konuşma geçti:

- Dede senin suçun ne?
- Suçum yok beyim, borçtan yatıyorum.
- Neden vermedin?
- Verdim; hem birkaç mislini verdim. Faizinin faizini ödüyorum. Yine hapse girmez, öderdim... Fakat iki köleniz vardı; öldüler, ödeyemedim.
- Köle dediğin kim?
- Oğullarım.
- Neden öldüler?
- Birisi Çanakkale'de şehit oldu, gelmedi. Öteki, İstiklal kavgalarında yaralandı, geldi. Fakat yara işledi, o da size ömür bıraktı.

İhtiyar ağlamıyor, fakat ciğerini ısırıyor, kemiriyor, belli etmiyordu.

- Dede dedim, onlar benim kölem değil, kardeşlerimdir; ben de senin oğlun... Onların yerine borcunu ben ödeyeyim.

İhtiyar köylü bu defa ağladı... Hapishaneden çıkarken elinde bir sukabağı vardı, bir de zengin köpeklerinin yatamayacağı lime lime bir çuval parçası!.. Sukabağının içine baktım.. Taşla vurulsa kırılmaz ekmek kırıntıları... Bu da zavallının iaşesi!

Arkadaşlar!

Atatürk İhtilali iki şehit babasının, aile bakan topal eskicinin tefeciler elinde sürünmesine gözlerini yumamazdı. Atatürk İhtilali, Türk köylüsü ve işçisini eski idarelerde olduğu gibi esir bırakamazdı. Bırakmadı ve işi esasından halletti.

Bayanlar! Baylar!

Köylü ve işçi bakımından yapacak işler bitti mi? Her şey başarıldı mı? Her şey gül gülistan mı?

Partimizin böyle bir iddiası yok. Daha işin başlangıcında bulunuyoruz. Bütün bunlar daha gelişecek ve ilerleyecektir.

Fakat dikkate değer ki, köylü-işçi meselesi yalnız ve sade parti prensibi olmaktan çıkmış, bugün anakanun (Teşkilatı Esasiye) meselesi olmuştur. Türk köylüsünü toprak sahibi yapmak davası, bugün Teşkilatı Esasiyemizde maddedir. Milli Şef İsmet İnönü'nün eliyle yazılan bu madde, Türk köylüsünün en büyük hakkının anakanun içinde bir bayrağıdır.

Köylü ve işçinin haklarına neden bu kadar önem veriyoruz?!

Köylü ve işçi Türk tarihinin temeli olduğu için. Köylü ve işçi Türk milletinin kendisi olduğu için.

Bütün Batı Türkleri tarihinin yürüyüşünde köylü ve işçi ne zaman güldüyse, devlet ve milletin yüzü güldü. Köylünün ve işçinin ne vakit gözü yaşardıysa, devletin de, milletin de bahtı karardı.

Felaket senelerimizin asırlarca sürmesinin belli başlı sebebini köylü ve işçinin durumunda aramak, yerinde, çok yerinde bir hareket olur.

Ekonomik bakımdan köylü nedir? İşçi nedir?

Hayatı esas olarak bir ekonomi meselesi diye değerlendirirsek şu neticeye varırız: Hayat = İştir. Hayatın faaliyet ve hareketini yapan, iştir. Şu halde köylü ve işçi, hayatın, kıymetin yaratıcısıdır. Bu bakımdan bunların haklarının büyük olması gerektir.

Bütün bir tarih içinde ihmal edilen bunların haklarını Türk İhtilali bir yana koyamazdı; koymadı. Gereğini yaptı, yapıyor ve yapacaktır. Ve bu, milliyetçiliğin icabıdır.

Köylü ve işçi nedir?

Bu soruyu biraz daha açık bir cevapla karşılayabiliriz. Ve bu bakımdan köylü ve işçinin hayatta nasıl bir etken olduğunu daha yakından anlayabiliriz.

Ben bir an için şöyle düşünüyorum:

Türk köylü ve işçileri dese ki: "Biz asırlarca çalıştık. Dünya kurulalı çalışıyoruz. Fakat şimdi biraz dinlenmek istiyoruz. Hem de bir sene kadar. Fazla değil! Zaten Teşkilatı Esasiyemizce her Türk çalışıp çalışmamakta serbest değil mi?!"

Onlara ben desem ki: "İyi ama, sonra size kim bakacak? Yiyeceğinizi, içeceğinizi kim verecek?"

Onlar bana deseler ki: "Teşekkür ederiz. Fakat biz kimseye yük olmayız. Bundan telaşa düşmeyiniz. İki senelik zahiremizi hazırladık. Kimsenin başına yük olacak değiliz. Zaten dünya kurulalı biz kimsenin başına yük olmadık."

Ben onlara: "Ya vergiler ne olacak?"

Onlar bana: "Biz bunu da düşündük. Vergilerimizi şimdiden hazırladık. Buyurun alın" deseler.

Ne olurdu acaba? Bunu düşünüyorum!.. Bir sene köylü ve işçi istirahata girse ne olurdu acaba?!

Bir an içinde bütün ekonomik ve bunu takiben bütün hayata inme ineceğine şüphe var mı?

Uzağa gitmeye ne hacet? Bir hafta içinde, bilemedin 15 gün içinde açlıktan kırılacağımız muhakkak değil mi?

O zaman, bütün hükümet bütün kuvvetiyle harekete gelecek, Teşkilatı Esasiye bir yana bırakılacak, ilbaylar,[1] ilçebaylar,[2] kamunbaylar, polis ve jandarma harekete geçecek, köylü ve işçiyi zorla çalıştıracaktır.

---

1 İlbay: Vali. (Y.N.)
2 İlçebay: Kaymakam. (Y.N.)

Çünkü böyle bir hal karşısında Türk ulusu, illeri korkunç tehlikeler içinde kalır.

İşte, köylünün ve işçinin hayattaki rolü! Hayatta bu kadar büyük rol yapanların, daha doğrusu hayat yapanların, bütün bir ulusun varlığını omuzlarında taşıyanların elbette hakları her şeyin üstündedir.

*
* *

Türk İhtilali en büyük payını Türk köylüsüne borçludur.

Bence bir bakımdan Türk İhtilali'ne "Türk köylü ihtilali" demek haksız bir değerlendirme olmaz.

Burada dedikodu kabilinden bir fikir üzerinde kısaca durmak isterim. Dediler ki: "Türk köylüsü şöyle dursun, fakat son Türk İhtilali'ni Türk milleti, millet halinde yapmadı. O, emrivakiler karşısında bırakıldı."

Bu "emrivakiler" tezini Cumhuriyet'in ilanında eski Başvekil Bay Rauf ortaya atmıştı. Yani Ankara'da bir iki kişi bu işi yapıvermiş ve millete kabul ettirmiş!..

Arkadaşlarım!

Bu hem yanlış hem de yanlış olduğu kadar Türk milletine bir hakarettir. Reddederiz.

Arkadaşlar!

Dünyanın hiçbir ihtilalini milletler küçüğünden büyüğüne kadar bir olarak başarmamıştır.

"Aman efendim" diyorlar, "o halde siz Fransa İhtilali'ni okumamışsınız. Onu bilmiyorsunuz. Fransız İhtilali'ni Fransız milleti yaptı!"

Biz bu gibilere "Hayır efendim, Fransız İhtilali'ni bütün Fransız milleti elbirliğiyle yapmış değildir. Fransız İhtilali'ni biz değil, siz bilmiyorsunuz!" diyebiliriz.

Arkadaşlar!

İtalyalı tarihçi Guglielmo Ferrero'ya göre büyük Fransa İhtilali'ni yapanların hepsi 200 kişiyi geçmez. Bence bu rakam bile fazladır. Bu büyük eserin yapıcılarını 10-15 kişiye indirmek işin doğrusudur; Robespierre'ler, Danton'lar, Marat'lar, Desmoulins'ler gibi.

İhtilaller tarihi bize herhangi bir ihtilalin bütün bir milletin tümlüğüyle başarıldığına dair bir işaret vermiyor.

İşte Rus Sovyet İhtilali... Yalnız Lenin, Troçki ve bir iki arkadaşlarının yaptığı koca bir ihtilal...

İhtilali aydınlar yaparlar... Milletle beraber... Ekonomik, sosyal, siyasal sebeplerin tesiri altında ihtilali aydınlar yaparlar. Milletle beraber...

Hem nasıl olur? Kundaktaki çocuklarla ayağı çukurda ihtiyarlar, bütün kadın-erkek ihtilali yapmakta bir olabilirler mi? Bu bakımdan, Fransız İhtilali milletin birliğiyle yapıldı iddiası nasıl doğru olabilir?

Bu değerlendirmeyi bir yana bırakalım. Fransız İhtilali bütün Fransız milletinin birliğiyle başarılsaydı, Lyon, Vendée kaytaklıklarıyla,[1] eski deyimiyle Lyon, Vendée irticalarıyla karşılaşır mıydı? Ve o kadar kan dökülmesine meydan kalır mıydı?

Düşünebiliriz ki bugünkü Fransız Cumhuriyeti 1789'dan sonra üçüncü cumhuriyettir. Fransız Cumhuriyeti bugünkü halini buluncaya kadar üç defa sürçtü, kapaklandı. Bugünkü Fransız Cumhuriyeti üçüncüdür ve bir oy fazlasıyla ilan edildi. Ve hâlâ bugün Fransa'da kralcılar vardır. Ara sıra cumhuriyeti düşündürecek kadar faaliyette bulunuyorlar.

Bütün bu tarihi hakikatler ve hazırdaki vaziyet ortada dururken "Fransız İhtilali birlikle başarıldı. Türk Cumhuriyeti 'emrivaki'dir" nasıl denebilir?

Türk ulusunu "emrivaki"lerle idare edilir zannedenler, Türk tarihini ve Türk milletini anlamayanlar, Türk olmayanlardır. Sırası gelince Türk ulusu mukadderatının hesabını sormasını en iyi bilen millettir. Tarih bunun şahididir.

Bu hususta bir mukayese yapmak lazımsa, Fransız ve Türk ihtilalleri arasında mutlaka ve mutlaka bir mukayese lazımsa, ben inanarak söylüyorum ki, Türk İhtilali birlik ve şuur bakımından büyük Fransız İhtilali'ne üstündür; her halde ondan geri değildir.

Bakınız, tarihi iki vakayla iddiamı ispat edeyim.

Fransa İhtilali 1789'da bir cumhuriyet davası olarak ortaya atılmış değildir. İngiliz tarihçi Carlyle'ın pek güzel ifade ettiği gibi, bir ekmek davası olarak ileri sürülmüştür.[2] Bunu Fransalı Taine dahi teyit etti.

İhtilalin patlak verdiği ilk yıllarda XVI. Louis hain değil, kurtarıcıydı ve kurtarıcılık ona sıfat, unvan olarak verilmişti.

Versay Sarayı'na yürüyen halk yığınları Kral'a "Açız, ekmek istiyoruz! Anladın mı ekmekçi başı!.. Ekmek istiyoruz, açız!" diye bağırıyorlardı. İlk yıllarında Fransa İhtilali'nin millet bakımından hacmi bundan ibarettir.

Halbuki Türk İhtilali böyle olmadı ve böyle başlamadı. Gerçi Türk milleti yıllarca süren harplerden çıkmış bulunuyordu. Köylünün, işçinin üstü başı lime lime idi; baş açık, yalınayak denir bir halde idi. Fakat bu yalınayak, baş açık aç köylüler, işçiler, ekmeği düşünmediler bile. Atatürk'ün Erzurum Kongresi münasebetiyle 1919 yılında Erzurum millet bahçesinde gezinmekte olduğunu haber alınca onun etrafını çevirdiler. Ona baktılar ve bir daha baktılar. Hep bir ağızdan onun yüzüne "Yaşasın Türk Cumhuriyeti!" diye bağırdılar. Türk köylü ve işçileri ekmek değil, bu hallerinde dahi efendiliklerini düşünüyorlardı.

---

1 Kaytaklık: İrtica, gericilik. (Y.N.)

2 Thomas Carlyle, *The French Revolution*, 1837. Fransızcası: Th. Carlyle, *Histoire de la Révolution Française*, 3 cilt, Paris, 1865-1867. (Y.N.)

Fransız İhtilali "ekmek" davası olarak başladı; Türk İhtilali "efendilik" davası olarak.

İşte iki ihtilal arasındaki mukayesenin verimi.

Şu halde Türk İhtilali'ne biraz önce dediğim gibi "Türk köylüleri ihtilali" demek yanlış bir değerlendirme değildir.

Köylülerin, işçilerin bu ihtilalde payları nedir?

Köylü ve işçi Atatürk İhtilali'nde her şeydir dersem, kendimi mübalağaya kaptırmadan hakikati söylemiş olacağımda şüphem yoktur.

Köylü ve işçidir ki, kanı ve canı pahasına Türkler vatanını bütün bir düşman dünyasından kurtardı. Bütün yoksulluk içinde, bütün müşkülat içinde kurtardı.

Eğer Türk köylü ve işçilerinin kanı ve canı ve emeği bu memleketi kurtarmasaydı, memleketimizi 10 yılda 1.000 yıl ileri götüren bir ihtilal başarılı olabilir miydi? Ve sonra Türk köylüsü ve işçisi bu ihtilali beklemeseydi, ihtilal bugünkü verimlerini verebilir miydi?

Veremezdi; irticaın elinde kurur giderdi.

Atatürk'ün başbuğluğunda vuruşan köylü ve işçiler, ilk günleri o kadar yoksulluk içinde çalıştılar ve yendiler ki, uzun zamanlar sonra tarih bunların hakikat değil, birer efsane olduğunu kaydetmek hatasına düşecektir. Çünkü bu kadar yoksulluk içinde bütün dünyayı yenmek ve 10 yılda 1.000 yıllık merhale aşarak modern bir millet ve devlet yaratmak, hakikaten aklın alacağı şeylerden değildir. Bunu ancak Türk milleti başardı.

Köylülerin bazlama saçlarından süngü yapıldığını bilirim. Bu süngüler hemen her saplanışta kırılıyorlardı. Mehmetçiğin süngüsü kırıldı, büküldü, fakat düşmanı denizlerin öbür yanına attı.

İsmet İnönü, Atatürk'ün dediği gibi, İnönü'lerde Türkün makûs talihini yendiği gün, bütün cihana yine Türk köylüsünün, Türk işçisinin tarihe yabancı olmayan siması göründü.

Ve bir Amerikalı yazar, pek yerinde olarak, bütün tarihin seyrinde ilk defadır ki dünya Türklük önünde bu kadar utandırıcı biçimde dize geldi diyor![1]

Arkadaşlar,

Köylünün ve işçinin haklarını düşünürken ve onları yerine getirmeyi ulusal bir borç olarak kendimize benimserken, kökleri dışarıda olan komünizm gibi, farmasonluk gibi milletlerarası cereyanlara şiddetle muhalif bulunmamız lazım geldiğini söylemekten kendimi alamam. Hatta kökleri dışarıda olan faşist cereyanlara dahi.

Türk İhtilali, Türk ulusunu güldürecek bütün prensipleri ortaya koymuştur. Biz bunların geliştirilmesi ve ilerletilmesiyle mesut olacağız.

---

1 Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno*, Paris, 1929. (Y.N.)

Türk İhtilali bölgesel kalmayacaktır. Bizden başka, bunun esaslarıyla saadete erişecek milletler de vardır. Bunlar mazlum uluslardır ki kurtuluşlarını ihtilalimizin prensiplerinde bulacaklardır. Bulmaya başlamışlardır bile... İşte İran, işte Mısır ve işte "Atatürk! Atatürk" diye hürriyeti için boğuşan Çin... 400 milyon insan!..

Türk köylü ve işçilerinin hakları Türk milliyetçiliğinin ilk şartıdır.

Türk köylüsü ve işçisi dünyaya, tarihin yürüyüşünde saban elde, kılıç belde göründü. Bu haliyle ordunun varlığını kurdu, milleti ve vatanı bekledi, bekliyor ve bekleyecektir.

Ordu! dedim. Bu, her şeyin üstündedir. Başımız dara gelince, o, bütün varlığımızın dayanağıdır.

Hiçbir milletin hakkında gözümüz yok. Fakat haklarımızın en küçüğüne göz ucuyla bakılmasına tahammülümüz yoktur. Öyle bir günde kadın-erkek, çoluk çocuk ayaktayız...

Hiç kimseden korkmuyoruz. İnönü başımızda, Türk milleti dimdik ayaktadır.

Türk İhtilali bütün élan'ıyla[1] ilerliyor!..

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Élan (Fr.): Atılım, hamle; hız; coşku. (Y.N.)

SİYASAL KONULAR

HATAY SORUNU

Fransa Hükümetince İskenderun ve Antakya'daki Türklere Karşı Ankara Anlaşması Hükümlerine Riayet Edilip Edilmediği Hakkında Soru Önergesi*

Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Bey *(İzmir) - Arkadaşlarım, Suriye memleketiyle Türkiye arasındaki işlerin düzenlenmesi üzerinde birçok antlaşmalar vardır. Bunlar, ilki Ankara'da Franklin Bouillon ile yapılan, ondan sonra Mösyö de Jouvenel ile genişletilen ve bazı hususları takviye edilen antlaşmalar ve diğer muhtelif sözleşmelerdir.*

Bu antlaşma ve sözleşmelerin hükümlerinin tatbiki, yani birçoklarının tatbiki birçok zamanı gerektirdi. Hatta sınırın düzenlenmesi, hepiniz biliyorsunuz ki, bugün Ankara'da bulunan Fransa'nın büyükelçisi Mösyö Kont de Chambrun cenaplarının Ankara'ya gelmesiyle ve onunla olan müzakereler neticesinde yapılabildi. Henüz tatbiki şekilleri etrafında konuşulan bu antlaşmaların birçok hükümleri vardır. Tatbiki arda kalan ehemmiyetli şeylerden mühim bir kısmının tatbiki üzerinde Fransa büyükelçisiyle temas ve müzakerelerde bulunmaktayız. Bu müzakereler hayli ilerlemiş sayılabilir. Mahmut Esat Bey biraderimizin açıklıkla sorduğu soru dahi hükümetinizin öteden beri göz önünde tuttuğu ve takip ettiği mevcut antlaşmaların mühim bir kısmına temas ediyor. Arz ettiğim sebeplerden dolayı

* *TBMM Zabıt Ceridesi,* Devre 4, c.9, s.299-300, (25 Haziran 1932).

bu hususta Büyük Meclis'e kâfi malumat arz edecek vaziyette henüz bulunmuyorum. Bu hususta maruzatta bulunmak husus ve zamanının tayininin lütfen Hariciye Vekâletinize bırakılmasını soru sahibi arkadaşımdan ve genel kuruldan rica ediyorum.

Mahmut Esat Bey (İzmir) - Muhterem beyefendiler, Hariciye Vekili Beyefendi'nin verdikleri cevaba çok teşekkür ederim. Cevaplarındaki açıklığı kendi takdirlerine bırakıyorum. Açıklamanın zamanını kendileri tayin buyuracaklar. Ben düşündüğüm bir iki noktayı yüksek heyetiniz huzurunda açıklığa kavuşturmak istiyorum. Bazı Fransız matbuatı ve genel olarak Fransız neşriyatına bakılmak ve inanmak lazım gelirse, Türkiye'yi antlaşmalara hürmet etmez, sözüne riayet etmez, Türkiye'mizi anlaşma bozan bir memleket olarak tanımak lazım gelecektir. Nereden ilham aldıklarını bildiğim bazı Fransız matbuatı Türkleri âleme bu şekilde tanıtmak istiyorlar.

Muhterem beyefendiler, bu zalimane neşriyatın sebebi, Düyunu Umumiye meselesidir. Halbuki dünya barışının uzaması için borçlular borçlarını helal ederken -alacaklılar değil- böyle bir sırada Türkiye'miz ne yapıyor? Borçlarına sadık kalıyor. Yalnız istediği şudur: Dünya buhranının böyle büyük bir vahamet arz ettiği bir sırada bu borçları Türkiye'mizin tahammül edebileceği makul taksit ve tedbirlerle ödemek yolunu tuttuğunu görüyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti bu borçları inkâr etmiyor. Fakat nedense aklın icapları olan bu şekli de bir kısım Fransız matbuatı hoş görmüyor. Bizim bugün ödemekte olduğumuz borçlar anapara da değildir; anapara ve faizlerini çoktan ödedik.

Bugün taksitlerle ödemekte olduğumuz şey, bunun faizinin faizinin faizidir. Bu faizi taksitlerle ödememizi istemiyorlar, üstelik bizi anlaşma bozuculukla itham ediyorlar. Bizi anlaşma bozuculukla itham eden Fransız muhitlerinin bilmeleri lazım gelir ki, Türk milleti kendi borçlarını vermiştir. Başkalarını anlaşma bozuculukla itham edenlerin bilhassa bu hususta kendilerinin ne halde bulunduklarını takdir etmeleri lazımdır. 1921 yılında Ankara'da Ankara Anlaşması yapıldı. Bu anlaşma icabınca Fransa Antakya'da, İskenderun'da ve Beylân'da[1] hususi bir idare kabul ediyordu. Bu hususi idare Türklerin elinde bulunacaktı. Bundan başka o mıntıkada Türk mektepleri açılacak, Türk kültürü, Türk varlığı muhafaza olunacaktı; Türk dili resmi olacaktı. Yine anlaşma icabınca o havaliye mahsus bayrağın içine bizim Türk bayrağının da bir şekli, bir aynı konacaktı. Türk dili Antakya ve İskenderun'da ve Beylân'da resmi dil mahiyetini taşıyacaktı.

---

1 Hatay'ın Belen ilçesinin eski adı. (Y.N.)

Özetle o havalide Türk varlığı bu suretle devam ettirilmiş olacaktı. Aldığımız haberlere göre bunun hiçbirine riayet edilmemiştir. Hem yalnız riayet edilmemekle yetinilmemiştir; Ermeniler, birtakım siyasi mülteciler, halife, sultan döküntüleri, bazı Türk düşmanları, Fransa tarafından bu anlaşmaya riayet edilmemesi kâfi gelmiyormuş gibi, oradaki 400.000 Türkün başına musallat edilmiştir.

Arkadaşlar, yeni Herriot hükümeti ve bilhassa Herriot'nun kendi şahsiyeti bu haksızlıkları anlamak kabiliyetinde bir insandır. Bunu anlamalarını, bu gibi haksızlıklara nihayet vermelerini onlardan istiyoruz.

Eğer barışın temini, insanlığın selameti antlaşmalara riayette ise, Fransa'nın buna riayet etmesini ve oradaki 400.000 Türkün antlaşma icabınca, fazla değil, korunmasını istiyoruz. Fransa, tarihin tecellilerinde arazi kaybetmek acısını bizim kadar duymuş bir memlekettir.

İskenderun'da, Beylân'da, Antakya'da 400.000 öz Türk yaşıyor. Bu parça, bizim kalbimizden koparılmış kanlı bir parça gibi, bu memleketimizin en kara günlerinde Fransa'nın eline teslim edildi. Fransa Alsas-Loren'i[1] 50 sene unutamadı. Ben milliyetçi bir Türk mebusu sıfatıyla o parçayı ölünceye kadar unutamam. *(Bravo sesleri, alkışlar.)* Yalnız bu kadar da değil; oradaki 400.000 Türk'ü bizden sonra gelecek Türk nesilleri de unutamayacaktır. *(Bravo sesleri, alkışlar.)* Nasıl ki Fransa Alsas-Loren'i 50 sene unutmayacak kabiliyette bir millet ise, buna inansın ki, Türk milleti de kendi öz parçasını, kendi öz kalbinin bir parçasını 50 bin sene unutmayacaktır. *(Alkışlar.)*

Benim bir mebus sıfatıyla kendi hesabıma istediğim yegâne şey şudur: Tarihin bu kanlı tek parçası, kalp parçası, orada çırpınıyor. Biraz sükûn bulabilmesi -o da belki- Fransa'nın imzaladığı antlaşmaya riayet etmesiyle mümkündür. Başkasını itham etmesini bilenler, öncelikle kendilerinin vaziyetlerini düşünmelidirler, ondan sonra başkalarına söz söylemelidirler. *(Bravo sesleri, şiddetli alkışlar.)*

***Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Bey** (İzmir) - Arkadaşlarım, Mahmut Esat Bey biraderimizin sözleri arasında işaret ettiği antlaşmalarla alakalı hususlar az çok redaksiyon farkıyla antlaşma hükümlerinde mevcut olan şeylerdir. Hatta Türkiye hükümeti istediği zaman İskenderun limanında bir mıntıkanın talep üzerine icarı dahi antlaşma hükümlerinin icaplarındandır.*

Mesela bu son nokta hakkında hükümetiniz tarafından henüz bir talep yapılmamış ve bu itibarla fiilen tatbik edilmiş değildir. Ancak aydınlatmak istediğim iki nokta var; bir de ilave edeceğim malumatı arz edince maruzatımı tamamlamış bulunacağım. Açıklamak istediğim noktalardan biri, Suriye memleketi ile Türkiye

---

1 Alsace-Lorraine. (Y.N.)

arasında antlaşmayla kati sınır çizilmiş ve Büyük Meclis'çe karar altına alınmış ve tasvip olunmuştur. Diğeri ise, mevcut antlaşma hükümlerine hiç riayet edilmediği iddiasında bulunan arkadaşıma iştirak etmediğimdir. Arz edeceğim malumata gelince, yeni Fransa hükümetinin, Türkiye ile Fransa arasında bir buçuk sene evvel Paris'te imza edilmiş olup Büyük Meclis'çe tasvip olunan, fakat yürürlüğe girebilmesi için karşı tarafın da tasdiki lazım gelen tarafsızlık ve dostluk antlaşması esaslarında Türkiye ile Fransa arasındaki münasebetlerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi emelinde bulunduğunu ve bunun bizim arzularımıza tamamıyla uyduğunu Büyük Meclis'e arz edecek vaziyette bulunuyorum.

Antakya ve İskenderun İçin Çıkar Yol*

300 bin öz Türkün yaşadığı bu toprakları istiyoruz! Bu topraklarda yaşayanlar da bizi istiyorlar.

Niçin?

Çünkü biz onların, onlar da bizim kanımızı taşıyorlar. Dilimiz, tarihimiz, kültürümüz bir; duygularımız bir; her şeyimiz bir. Bir tende vuran bir tek yürek gibiyiz. Bir tek yüreğiz. Bu yerler binlerce yıldır Türktür. Bir olmak, söz götürmez hakkımızdır.

Bu hak yerine konmadıkça, 20. asır doğruluğun değil, kuvvetin ifadesi olarak kalacaktır. Zaten 20. asır bundan başka nedir ki?!

*

İskenderun, Antakya, Bilân[1] meselesi birkaç bakımdan incelenebilir. Bunları siyasal, ekonomsal, ulusal vs. diye sıralayabiliriz.

Bütün bu bakımlardan İskenderun, Antakya, Bilân Türkiye Cumhuriyeti'nindir. Hak varsa bunun böylece kabul edilmesi lazımdır.

Bakınız nasıl:

Biz Ankara Anlaşması'nı Fransızlarla imzaladığımız zaman esas şartlardan biri İskenderun, Antakya ve Bilân'a hususi bir idare tanınması idi.

---

* *Son Posta*, 1 Birinci Teşrin (Ekim) 1936, No: 2216, s.1, 9.

1 Hatay'ın Belen ilçesinin eski adı. (Y.N.)

Yani bu Türk yerleri, o vakit Fransız mandası altına giren Suriye idaresinden başka bir şekilde bulunacaktı.

Kabul edilen şekle göre bu kıtada çekilecek Suriye bayrağının bir köşesinde Türk bayrağı bulunacaktı. Mekteplerde öğrenim Türkçe olacaktı. Memurların büyük kısmı Türklerden teşkil edilecek ve Türk dili resmi dil sayılacaktı vs.

Bütün bunlar Ankara Anlaşması'yla kabul edildi.

Görülüyor ki, o zamanki Fransız hükümeti az çok hakşinas davrandı ve buranın Türk olduğunu tanıdı.

Bugün Suriye'nin durumu esaslı bir surette değişmiş bulunuyor. Suriye, Fransız mandasından çıkmış, bağımsız devlet haline gelmiştir.

Kutlu olsun...

Fakat vaktiyle ayrı bir idare şekline bağlanan İskenderun, Antakya, Bilân'ın da yeni durumun yeni şartlarına uygun bir hale getirilmesi antlaşma hakları bakımından bir gerekliliktir.

Zamanların icap ve zaruretlerine göre antlaşmaların değişmesi devletler hukukunun söz götürmez prensiplerindendir.

Zira Ankara Anlaşması imzalanırken Suriye, Fransa vesayeti altındaydı. Antakya, İskenderun, Bilân'ın da vaziyeti buna göre tespit edildi.

O gün bağımsız bir Suriye bahse mevzu olsaydı, muhakkak ki bu yerlerin bağımsız bir idare halinde Suriye'ye terkine razı olmayacaktık.

Bundan başka bugün antlaşma taraflarının durumu da değişmiş bulunuyor. Karşımıza artık bir Fransa değil, bir Suriye çıkmak üzeredir.

Görülüyor ki, her şey değişmiştir. Ankara Anlaşması'nın değişmesi de bir zaruret olmuştur. Tıpkı eski durum değişince Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin Montrö'de değiştirilmesi gibi.

İskenderun, Antakya, Bilân meselesinde bu prensip fazlasıyla ileri sürülebilir.

Ankara Anlaşması'nın taraflarından olmak sıfatıyla bunu istemek Türk Cumhuriyeti'nin münakaşa götürmez bir hakkıdır.

Fransa'yla bu hususta konuşmayı istemek, Antakya, İskenderun, Bilân'a yeni durumun yeni şartlarına göre bir şekil vermek bizim hakkımızdır.

Hukuki bakımdan meselenin kısacası budur.

Fransa konuşmayı reddedemez.

*

Ekonomsal bakıma gelince:

Haritalar göz önünde tutulunca görülecek ki, İskenderun, Türkiye iktisadiyatının tabii bir ihraç iskelesidir.

Yüzlerce kilometrelik şimendiferlerimiz yüklerini, Küçük Asya'nın[1] büyük bir kısmının mahsullerini burada boşaltmak mecburiyetindedirler.

---

1 Küçük Asya: Anadolu. (Y.N.)

Suriye için İskenderun hayati bir mesele değildir. Bizim için hayatidir. İskenderun, Antakya ve Bilân için de Türkiye'yle bir olmak hayatidir.

*

Şimdi durumu bir de siyasal bakımdan etüt edebiliriz.

Bu, en ziyade emniyetimiz görümünden incelenmeye değer.

İskenderun sınırları bugünkü haliyle tabii değildir. Ve bu tabiisizlik Türkiye için daima bir emniyetsizlik teşkil etmektedir.

*

Ulusal bakımın sebeplerini yazımızın başında tespit ettik. Bu sebepler ihmal edilemez.

İtalya, Almanya, Japonya milliyet esaslarına göre kurulmuş devletlerdir.

Hele Büyük Savaş'tan sonra vaktiyle Mancini'nin[1] ve savaş içinde Wilson'un müdafaa ettiği bu tez tatbikatta çok rağbet gördü.

Polonya, Çekoslovakya, Litvanya vs. gibi devletler bu prensip ileri sürülerek yaratıldılar.

Romanya, Yugoslavya bu prensibi müdafaa ederek eski Avusturya-Macaristan'dan büyük parçalar ilhak ettiler.

Fransa Alsas-Loren'i[2] 50 sene unutmadı. Ve onu Fransız diye kendine ilhak etti.

Biz niçin ve nasıl İskenderun'u, Bilân'ı ve Antakya'yı unutabiliriz?

Bu yerler bizim yüreğimizden kopmuş parçalardır. Bu yürek bu tende vurdukça hep ve daima kanayacaktır. Kanayan bütün bir Türklüktür. Bu kanı dindirmenin tek çaresi yüreği eklemektir.

Bunun nasıl bir acı olduğunu, bu sızan kanın nasıl bir kan olduğunu Alsas-Loren'in acısını 50 yıl çekenlerden daha iyi kimse bilmez.

*

İşin içinden nasıl çıkmalı?!

Eğilim İskenderun, Antakya, Bilân'ın Türkiye mandasına verilmesi gibi görünüyor.

Bence çıkar yol bu yerlerin düpedüz anavatana kavuşuvermesidir. Bu, er geç olacaktır.

Tarihin yürüyüşünü kimse durduramayacaktır.

İstanbul, 30 Eylül

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Pasquale Stanislao Mancini. (Y.N.)

2 Alsace-Lorraine. (Y.N.)

Devletler Hukuku Bakımından Antakya-İskenderun-Bilân*

Son Posta'nın Çarşamba sayısında İskenderun-Antakya meselesini birçok bakımlardan inceledik. Bugünkü yazılarımızda yine aynı konuyu fakat yalnız hukuk görümünden etüt etmek istiyoruz.

*

Biz, Ankara Anlaşması'yla İskenderun ve Antakya'yı bağlı yerleriyle birlikte bırakmıştık.

Bu bırakış Milli Misakımıza uy-[1]

Hadiselerin zoru ve Türk milletinin büyük menfaatlerini korumak endişesiyledir ki gözlerimizi yumduk. Acılarla yumuk gözlerimizden sızan gözyaşlarıyla bu yerleri bıraktık.

Bu ayrılık yası 15 yıldır dinmedi. Dinmek şöyle dursun, üstelik yüreğimize kan oturdu. Yaş akıyor!.. Bu yerler anavatana dönünceye kadar akacak ve dinmeyecek!.. Parçası koparılmış bir yüreğin sızısı ve çarpıntısı durur mu?

*

Burada bir noktada, bir hususiyet içinde durmak lazımdır:

Biz, Antakya, İskenderun ve Bilân'ı[2] zoraki bırakırken bile orada yaşayanların yarasını azıcık olsun sarmak için elimizden geleni yaptık.

Ankara Anlaşması bu yerlere Suriye idaresi içinde bir hususiyet tanıdı. Bu yerler, Suriye içinde aşağı yukarı bir nevi Türk özerkliği oldu.

---

* *Son Posta*, 3 Birinci Teşrin (Ekim) 1936, No: 2218, s.1, 11.

1 Gazetede bu şekilde. Bir ya da birkaç satır düşmüş olmalı. (Y.N.)

2 Hatay'ın Belen ilçesinin eski adı. (Y.N.)

Mesela bu yerlerin bayrağının Suriye bayrağından farklı olması, Türkçenin resmi dil olarak kabul edilmesi, memurların büyük kısmının Türklerden seçilmesi, mekteplerde öğrenimin Türkçe yapılması vs. özerkliğin farikalarıdır.

Bu kadar da değil; bütün bunlar, bu yerlerin Türk olduğunun antlaşmayla tanınmasını da ifade eder.

Dikkate çok değer ki, Arap Suriye'nin mukadderatının tayini kendisine bırakıldığı halde, İskenderun-Antakya-Bilân'ın bahtını tayinde Türkiye işi oluruna bırakmış değildir; en kara gününde bile.

*

Türkiye, en sıkıntılı bir zamanında, ölüm ve yaşama davası içinde bunalırken bu yerler için elde edilmesi mümkün olan şeylerin hepsini yapmıştır. Kendisinden olan bu yerleri kendisi kadar düşünmüştür. Fazlasını geleceğe bırakmıştır. Çünkü buna anavatanın büyük menfaatleri bakımından mecbur idi.

Bu analiz ve bu görüşümüz şahsi değildir. Tarihin o günleri, Ankara Anlaşması'nın muhtevası bunu açıkça ispat eder.

Yani, Türkiye, İskenderun-Antakya-Bilan Türklüğünün yarınını korumak için ne yapmak lazımsa günün müsaadesi derecesinde yaptı. Ve bunu Fransa kabul etti.

Bu olguları böylece mimledikten sonra durumu devletler hukuku bakımından gözden geçirmek zor olmayacaktır.

*

Biz Ankara Anlaşması'nı yaşama kavgaları içinde imzaladığımız zaman vaziyet ne idi?

Suriye, Uluslar Derneği'nce[1] Fransız mandasına bırakılmıştı. Muhatabımız Fransa idi. Onunla konuşuyorduk. Antlaşmanın tatbikinden o mesul idi.

Bugün vaziyet böyle mi?

Devletler hukuku bakımından hayır. Çünkü Suriye hukuken Fransız mandasından çıkıyor. Suriye bağımsız oluyor.

Bağımsız Suriye, Fransa'yla imzaladığımız Ankara Anlaşması'na riayet edecek mi?

Burasını şimdiden katiyetle kestirmek mümkün değildir. Hele son rezaletler itimat verici mahiyetten çok uzaktırlar.

O halde Ankara Anlaşması'nın teminatı yok demektir.

Denebilir ki, Suriye anlaşmaya riayet etmeyi taahhüde hazırdır.

Belki.

---

1 Uluslar Derneği: Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Fakat biz yine devletler hukuku bakımından böyle bir taahhüde bağlanmak mecburiyetinde değiliz. Çünkü Suriye'ye itimadımız olur veya olmayabilir.

Bunun münakaşasını da bir tarafa bırakıyorum. Bizce ehemmiyetli nokta şudur:

Biz Antakya-İskenderun-Bilân'ı malum anlaşma şartları dahilinde bırakırken, bir gün buraların bağımsız Suriye devletine devredilmesini değil, olsa olsa bu yerlerin bir gün anavatana dönmesini düşünmüşüzdür.

Tekrar edelim ki anlaşmanın ruhu bunu izaha yeter. Bu bir.

Bugün Ankara Anlaşması bağıtçılarından birisi sahneden çekiliyor. Bu, Fransa'dır. Ortada Türkiye kalıyor. Fakat icabında, mesela anlaşmaya riayet edilmediğinde kiminle konuşacak?

Suriye'yle mi?

Neden?

Türkiye Suriye'yle mi antlaşma imzaladı?!

Hayır!

Şu halde nasıl konuşalım?!

Fransa'nın anlaşmanın tarafı olmaktan çıkışı mı denecek?

Fakat İskenderun-Antakya-Bilân hakkında Türkiye'nin rızası olmadan bunu nasıl yapabilir ki?!

Bu, ne devletler hukuku ne de hususi hukukla ifade edilemez.

Nerede kaldı ki vesayetin asıl sahibi Fransa da değil, Uluslar Derneği'dir.

*

Biz, iki esaslı bakımdan İskenderun-Antakya-Bilân durumlarının yeniden konuşulmasını isteyebiliriz.

Birinci bakım: Fransa'nın antlaşmanın tarafı olmaktan çıkışı.

İkinci bakım: Ankara Anlaşması'nın imzalandığı günle bugünün hukuki, siyasi, iktisadi şartlarının esaslarından değişmesi.

Bu ikinci bakıma devletler hukukunda Latince "Rebus sic stantibus"[1] prensibi adı verilir.

Bu prensip icapları fiiliyatta tahakkuk edince antlaşmaların değiştirilmesi bir gereklilik olur. Boğazlar Sözleşmesi gibi.

Şartlar değişti mi?

Fakat daha nasıl değişebilir ki?

*

1 Rebus sic stantibus: "Koşullar değiştiği takdirde" anlamına gelen uluslararası hukuk ilkesi. (Y.N.)

Uluslar Derneği üyelerindeniz. Bu iş için oraya her vakit haklı olarak müracaat edebiliriz. Fransa'yla anlaşarak gidersek daha güzel. Fransa'nın bizimle anlaşmaması için haklı bir sebep de olmamak lazımdır.

*

Son bir sorgu:

Türk milleti için bugün bir devletin mandası bahse mevzu olabilir mi?

Sorgu bile yersiz. Hatta münasebetsiz. Olsa olsa başka bir millet için Türk ulusunun mandası istenebilir. Ve bugünün pratiğine göre bu, manasız düşmez.

Mademki Türk milleti için başka bir milletin mandası ağza alınamaz, şu halde onun bir parçası olan Antakya-İskenderun-Bilan Türkleri hakkında Suriye'ye ilhak veya manda nasıl ağza alınabilir?

Fransa Alsas-Loren'i[1] Alman mandasına bırakabilir mi?

Hayır diyecekler.

Şu halde Türk milletinin Fransız milletinden farkı ne?

*

Nihayet Uluslar Derneği bu değişen şartlar içinde bir plebisit[2] hakkını Antakya-İskenderun-Bilân'a nasıl tanımayabilir?

Bunu tanımamak, Antakya-İskenderun-Bilân'ı zorla yabancı bir milletin idaresinde bırakmak demektir.

Hangi millet bunu, böyle bir hali kendinden olanlar için kabul edebilir?

Şu halde bize de aynı haklar tanınacaktır. Hakkımızı istiyoruz. Alabiliriz de.

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Alsace-Lorraine. (Y.N.)

2 Plebisit (Fr. plébicite): Bir bölge halkının bağlanmak istediği devleti seçmesi amacıyla başvurulan oylama. (Y.N.)

18 Yıl... Hatay Davası Ardında*

- 1 -

Bugün bir hafta var ki Türk ordusu Hatay'a ayak bastı.

Bir hafta var ki al bayrak Hatay'da esiyor!

Bu münasebetle burada Hatay'ın son 18 yıllık siyasal tarihinin ana hatlarını çizmek kaygısındayız.

Son merhalelerinden birine varmış olan bu ulusal davamızın yarınını görebilmek için böyle bir etüdün faydasız olmayacağı düşüncesindeyiz.

★

Hatay Ulusal Pakt'tan[1] bir parça idi. Yine de öyledir.

Biliyoruz ki, 1919 yılında bütün acuna[2] ilan edilen bu pakta[3] göre Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkler oturan, çokluğu Türk olan yerleri anavatanın bir parçası idi; Türkiye'de kalacaktı. Yine de öyledir.

Bu esas, İstiklal kavgalarında uğrunda kan dökülen, canlar verilen kutsal bir dava oldu. Yine de öyledir.

---

* *Yeni Asır,* 12 Temmuz 1938, No: 9908; 13 Temmuz 1938, No: 9909.

1 Ulusal Pakt: Misakı Milli. (Y.N.)

2 Acun: Dünya; âlem. (Y.N.)

3 Pakt: Misak; ant; antlaşma. (Y.N.)

Wilson prensiplerinin arsıulusal[1] barış şartı olan bu milliyet kaydının[2] en ateşli müdafaacıları Türk silahları oldu. Yine de öyledir.

*

Hatay, İstiklal kavgalarımızda bizimle, anavatanla bir kütle halinde bütün bir düşman dünyasına karşı durdu. Vuruştu... Bizimle bir kalmak için... Ve sonra bize kavuşmak için vuruştu.

Fakat... Günlerin zaruretleri onu bizden, bizi ondan ayrı düşürdü. Hatay, tıpkı anasından ayrı düşen yaralı bir aslan yavrusu hicranıyla 18 yıl hasret denilen ateşin alevlerinde yandı, kavruldu. Anavatan, yavrusundan ayrı kalan analar gibi kanadı.

*

1921 yılında Ankara Anlaşması imzalandı. Fransızlarla Türkler arasında... Buna, Franklin Bouillon-Fethi Okyar mukavelesi de diyebiliriz.

O zaman Yusuf Kemal Tengirşenk hariciye vekiliydi.

Bu mukaveleye göre Hatay Suriye'de kalıyordu. Fakat kayıt ve şartla:

Hatay, özerkliğe benzer bir idareye sahip olacaktı. Hatay'ın hususi bir bayrağı bulunacak, yani Hatay'a çekilecek Suriye bayrağının bir köşesine Türk bayrağı da konacaktı. Hatay Türk okullarına sahip olacak; Türklerin kalabalık olduğu yerlerde Türk unsurundan zabıta bulunacak; mahkemelerde Türkçe konuşulabilecek vs.

Bir cümleyle: Hatay Türklüğünü koruyabilecekti.

İstiklal Savaşlarında bile anavatan bu yavru ülke için bu kadar çırpındı. Onu yabancı ellere bu şartlarla emanet etti.

Fakat bunların hiçbiri yerine getirilmedi. Hatay, üvey ana elinde kalan bir öksüz gibi hırpalandı. Öldürülmek için yerden yere vuruldu.

*

1926 yılında yine Ankara'da Tevfik Rüştü Aras-Sarraut anlaşması yapıldı. Bu da Türklerle Fransızlar arasında...

Bu mukavele de aşağı yukarı 1921 Anlaşması'nı teyit ediyordu; hukuk bakımından bazı zaafları olmakla beraber...

Bu da birincinin akıbetine uğradı. Ondan başka bir verimi olmadı. Kâğıt üzerinde kaldı.

---

1 Arsıulusal: Uluslararası, enternasyonal. (Y.N.)

2 Wilson şartlarına göre her milletin mukadderatını kendisi tayin edecekti.

İşte 20. asırda kutsallığı bin defa ilan edilen ve arsıulusal hakkın, arsıulusal münasebetlerin temeli sayılan taahhütlerin talihi!

Hatay'ın bahtı gittikçe kararıyordu. İşkence gittikçe artıyordu. Hatay'ın acıları dayanılmaz bir hal alıyordu. Türkleri hapsetmek, yaralamak, öldürmek, kadınlara, çocuklara, Türk olan her şeye hakaret etmek bu acılar sırasında anılabilirler.

*

Nihayet...

1937 yılında Türklerle Fransızlar Cenevre'de Uluslar Kurumu'nda (Cemiyeti Akvam'da)[1] buluştular.

İsmet İnönü hükümeti Suriye bağımsızlığının tanınacağı bir günde Hatay'ın bu memleketten bir parça olarak kalmasının hakka ve bütün bir geçmişteki duruma uygun olmayacağını ileri sürdü.

Uzun konuşmalardan sonra varılan netice Türk Hatay'ın muhtariyeti[2] oldu.

Bunu kısaca şöyle ifade edebiliriz:

Hatay'ın bir millet meclisi bulunacak. Suriye'ye asker ve vergi vermeyecek. Kanunlarını, nizamlarını kendisi yapacak. Mahkemeleri ve zabıtası olacak. Ve bütün bunların üstünde Hatay bayrağı yükselecek ve esecektir.

Bu bayrak tıpkı Türk bayrağı gibidir. Yalnız, yıldızının içi kırmızı, kenarları beyazdır. Ayrılık, yalnız yıldızın kenarlarındadır. Bir gün o fark da kalmaz; kalkar; yıldızlar da birleşir!

- 2 -

1937 Cenevre Sözleşmesi tatbikata konuyor.

Uluslar Kurumu Hatay'a delegelerini gönderdi. Ve aradan bir yıl geçti.

Fakat...

Görüldü ki, bu son anlaşma da suya düşmek üzeredir. Bunun da akıbeti 1921, 1925 sözleşmelerine benzeyecektir.

Bu büyük değişiklik de kâğıt üzerinde kalacak... Hatay işkenceden kurtulmayacak. Hatta bu artacak!.. Uluslar Kurumu sadece artan işkencelere şahit olmakla kalacak!.. Herkes ve her yer umutsuz...

*

Fakat...

Atatürk işi ele alıyor. O, işi ele aldı. Tıpkı geçen yıl Hatay davasının ilk günlerinde olduğu gibi...

---

1 Uluslar Kurumu (Cemiyeti Akvam): Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

2 Muhtariyet: Özerklik. (Y.N.)

Büyük Adam, İstanbul'a gitti; Adana'ya uğradı; Mersin'de askeri teftiş etti! Yabancılar elinde inleyen Hatay'ın etrafında döndü dolaştı ve dinledi.

Ve sonra varılan netice şu oldu: Cenevre Sözleşmesi bakidir.

Uluslar Kurumu komisyonu Hatay'ı terk etti.

Yarı kalan seçimin hükmü yoktur. Mesele Türkiye ile Fransa arasında Cenevre Sözleşmesi'ne göre halledilecektir. Ve bütün bu işlerin doğru dürüst bitirilmesi için Türk ordusu Hatay topraklarına ayak basacaktır.

*

Görülüyor ki, kısaca kaydettiğimiz safhalar içinde Hatay "Türküm!" diye bağırdı. Ve anavatan onun bu feryadına yabancı kalmadı. Her feryadı sabırla, dimdik ayakta dinledi.

Hatay "Ulusal Pakt"ın içinden koparılan parça idi. Anavatanın kalp parçası. Yine de öyledir. Bu parça o yüreğe ekleninceye kadar, yürek de, parça da kanayacaktı...

Çünkü:

Hatay bizim gibi bir tarihe bağlı... Hatay bizim gibi duyuyor. Hatay bizim gibi konuşuyor. Bayramımız Hatay'ın bayramı; yasımız Hatay'ın yası... Hatay biz, biz Hatay!.. Hatay önünde... Ve bu durum içinde...

Başında Atatürk'üyle Türk ulusu hızını alamamaktan doğan bir hınçla ayakta bekledi. Tıpkı bel kayışlarını kopararak kınından sıyrılmış bir kılıç hıncıyla titredi. En güzel şifasını yine her vakit her şeyde olduğu gibi Atatürk'ün ellerinden aldı.

Tanrım o elleri Türk ulusunun başından eksik etmesin...

*

Şimdi:

Türk ordusu Hatay'a ayağını basmış bulunuyor.

Ve şimdi İskenderun'da, Antakya'da, Beylân'da,[1] baharda açan laleler gibi, her estiği yerin bahtında bitmez baharlar açan Türk bayrağı esiyor!.. Ve Hatay bu bayrağın gölgesinde solmaz baharlarını yaşıyor ve örüyor... Örecek ve yaşayacaktır da...

Hatay kızları Mehmetçiğin karşısında siyahlarını yırttılar... Ve bu siyahlar içinden allı beyazlı renkleriyle doğdular.

Türk ordularının ayak bastığı yerlerde karanlıklar dağılır, sabah olur; hürriyet ve bağımsızlık sabahları...

Kutlu olsun Hatay'a.

*

1 Hatay'ın Belen ilçesinin eski adı. (Y.N.)

Bu son durum için de söylenecek söz, alınacak büyük kararlar olabilir. Bunların da günü gelecektir.

Fakat ne zaman?

Sorunun karşılığını şaire bırakıyorum:

"Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın"

Zaten biz bunu her gün marşımızla da tekrarlamıyor muyuz?

Fakat affediniz. Karşılığını şaire, şiire değil, hayallere değil, hayalleri de geçen bir realiteye verdirelim.

Bir gün Atatürk ağlayan Hataylılara şu anlamda hitap etti:

"Ağlamayın, kurtuluş günleriniz uzak değildir."

Bugün bu cümlenin icabını yaşıyoruz...

Atatürk sağ olsun.

Ankara/Keçiören, 9 Temmuz 1938

Mahmut Esat Bozkurt

Hatay Davasının Sonu*

1939 yılı, Haziran ayının 30'u; günlerden Cuma, saat 17... Millet Meclisi'nin ikinci oturumu açıldı. Hariciye Vekili kürsüde:

"Hatay'ın anavatana ilhakı hakkındaki kanunun müsaadenizle müzakeresine başlanmasını rica ederim" dedi. Meclis bu talebi heyecanlı ve şiddetli alkışlarla karşıladı...

Şimdi Saracoğlu anlatıyor: Hatay'ın ilhakı hakkında Fransızlarla yapılan mukaveleleri aydınlatıyor. Neredeyse mukaveleler Meclis'in tasvibine konacak... Ve biraz sonra Hatay resmen anavatana kavuşacak.

Evet, biraz sonra anavatan Hatay'ı göğsüne basacak... Hatay'la anavatan 20 yılın hasretini birbirinin göğsünde dinlendireceklerdir.

20 yıl içinde 20 saniye olsun ne Hatay anavatanı ne de anavatan Hatay'ı unutabildi. Birbirinin içinde birer kıvılcım gibi yandılar.

Bir yandan Hatay, diğer yandan anavatan, birbiriyle buluşmak için ellerine ne geçirdilerse kullandılar; vuruştular, uğraştılar, çalıştılar.

Biraz sonra birbirinin boynuna sarılmış olacaklardır. Dakikalar geçiyor ve bu an gittikçe yaklaşıyor.

Saat 17.30. Saracoğlu nutkunu bitirdi. Alkış selleri içinde kürsüden ayrılıyor. Reis Hataylı saylavı[1] kürsüye çağırdı.

---

* *Ulus*, 2 Temmuz 1939, s.1, 9.

1 Hariciye Vekili Şükrü Saracoğlu'ndan sonra sırasıyla Kocaeli Mebusu İbrahim Dıblan ve Bursa Mebusu Muhittin Baha Pars söz almışlardır. Burada kastedilen, Adanalı İbrahim Dıblan olmalı. (Y.N.)

Şimdi Hatay'ı dinliyoruz. O, ayrılık yüzünden 20 yıldır çekilen acıları ve bu anların gönüllere serptiği ferahlığı hazin bir edayla anlattı ve anlattı...

Hatay'ın esirlik yılları gözlerimin önünde canlanıyor. Onun ilahi camilerinin titrek kandilleri altında diz çökmüş, boynu bükük ihtiyarları görür gibiyim. Elleri göklere uzanmış, gözlerinden akan yaşlarla kurtuluş gününü bekliyorlar. Kadınlar, genç kızlar, erkekler, delikanlılar... Gözleri anavatanın ufuklarına dikili haber bekliyorlar; kurtuluş haberini bekliyorlar.

Bu gözyaşları ve bu bekleyiş 20 yıl sürdü!..

Artık Hatay geliyor. Ve gelmesine yıl, ay, gün, saat değil, dakikalar var. Fakat dakikalar şimdi yıllardan da uzun!..

Hatay geliyor... Fakat tek başına değil, elinde hediyesiyle geliyor. Bunu sayın Saylav Muhittin Baha güzel hitabesiyle müjdeliyor.

Hatay geliyor ve Türk-Fransız ittifakıyla geliyor!

Hakkın sembolü olan Hatay, insanlık haklarının garantisini de beraber getirdi.

Türk-Fransız ittifakı, Türkler ve Fransızlar için değil, insanlığın da sükûnu, rahatı ve hakları için bir garantidir.

Hatay'ın ilhakı, bugün geçmişteki ananeyi yıktı. Aktif politika çağı başladı. Türk, çıktığı yere yine girebilirmiş! İşin asıl büyük önemi budur.

Saat 18.20. Reis Şemsettin[1] seslendi:

"İsimler okunmak suretiyle Hatay'ın ilhakı tasarısını oylarınıza arz ediyorum."

Meclis hademeleri dolaşıyor ve oyları topluyorlar.

Saat 18.45. Bir alkıştır koptu... Ve sürüyor.

Hatay anavatana kavuştu!..

Türk milleti! Davaların kutlu olsun...

Fakat ah! Ne olurdu? Bu anı Atatürk'le beraber yaşasaydık!..

İnönü sağ olsun.

Ankara, 30 Haziran 1939
Mahmut Esat Bozkurt

1 Şemsettin Günaltay. (Y.N.)

İKİLİ İLİŞKİLER

Türk-Yunan Dostluğu*

Türk Başvekili'nin[1] Atina seyahati, aylardan beri söylenen, beklenen, istenen Türk-Yunan dostluğunu lehimledi; tarihin birbirine düşman iki milletini birleştirdi. Atina'daki büyük tezahürlere, maziyi unutmak isteyen Yunanistan'ın Akropol tepesinden Allah'a uzatılmış bir yemini gibi inanmak isteriz.

Türk-Yunan dostluğunun iki tarafça imzalandığı şu sırada bunun sebepleri önünde biraz durmak, düşünmek faydasız değildir. Balkanlar'dan, İstiklal Muharebelerinden bugüne kadar birbirine çekilmiş kılıçları kınına koyan iki millet neden bu kadar hararetle ellerini birbirine uzattılar? Birbiriyle dost olmak ihtiyacını duydular?

*
* *

Yunanistan böyle bir dostluğa çoktan susamıştı. Yunanlılarla Yunanlığa geçen mübadil Rumların ve bütün bir Yunanistan'ın iktisadi vaziyeti onu çok düşündürüyordu. Yunanistan, talihini İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da vs. değil, Türkiye'de bulabilirdi. Kapalı Türkiye onun için kapalı bir baht gibiydi. Onu açmak lazımdı. Türkiye'yi dostluk açabilirdi. Bunu iyi anlayan Mösyö Venizelos da öyle hareket etti. Bu bir.

---

* *Anadolu,* 11 Teşrinievvel (Ekim) 1931, No: 5127, s.1.

1 İsmet İnönü. (Y.N.)

Bundan başka Balkanlar'daki genel siyasi vaziyetle Sırbistan'ın Selanik'e inmek davası Yunanistan'ı haklı olarak endişelere salıyordu. Böyle bir vaziyette Batı Trakya'da hemen arkasında duran Türkiye'yle dost olmayı Yunan politikası ihmal edemezdi.

Bütün bunlarla beraber, 1931 yılında Türkiye'nin Yunan filosuna üstün bir donanmayla Akdeniz'de yeniden bayrak gezdirmesi de Yunan yaklaşmasına bizce belli başlı sebeplerdendir. O kadar ki, Türk donanmasının bu yeni vaziyeti karşısında geleceğin mesuliyetini yüklenemeyen Amiral Kunturiotis reisicumhurluktan bile vazgeçti. Mösyö Venizelos bizimkine üstün bir donanma masrafını Yunan bütçesine yükletemezdi. Çünkü bu bütçe kendisini bile zor kaldırıyordu.

Paraların bir kısmını müstakbel harp hazırlığına değil, memleketin imarına sarf etmek icap ediyordu. İngiltere'nin, Fransa'nin eski desteklerini aramak, bulmak Yunanistan için kolay değildi. Türklerle uzlaşmak lazımdı. Yunan politikası bunları büyük bir dirayetle anladı ve başardı.

*
* *

Bize gelince; biz her millete dost olmak gibi asil bir politika takip ediyoruz. Her fırsatta bu kararımızı gösteriyoruz. Yunan dostluğu bunun son bariz tecellilerinden birisidir. Biz barış istiyoruz. Barış içinde milletimizi ve memleketimizi yükseltmek istiyoruz. Yunan da dahil olduğu halde bütün milletlerle yaptığımız anlaşmaların iç ve dış yüzü budur. Bize lazım olan, barışın kendisidir. Şurası muhakkak ki, biz, Türk milletinin yüksek menfaatlerini hiçbir yabancı milletin zararında aramıyoruz. İstediğimiz şey, haklarımızın tanınması, rahat bırakılmamızdır. Türkiye'ye kendisi kadar bir ülke ilave edilmesi söz konusu olsa ve bunun için de ondan bir Türkün burnunun kanaması istense, böyle bir fedakârlığı yapmayı lüzumsuz bulur. Fakat onun bugünkü varlığından bir karış yerini alabilmek için bir milyon, icabında iki milyon Türkün ölüme yürüyebileceğini unutmamak lazımdır. En zengin diyarlar için bir Türkün burnu kanatılamaz. Fakat vatanın bir kaya parçası için bütün bir Türklüğün ölüme hazır olduğunu da dostun ve düşmanın bilmesini, öğrenmesini isteriz. Israra ne hacet, bunu dünya bildi ve öğrendi.

*
* *

Türk-Yunan dostluğundan memleketimizin kazanacağı hususi vaziyete gelince; Batı Trakya'da çok eziyet çeken kardeşlerimiz rahat edecektir. Bundan başka zirai ve ticari sahalarda pazar bulmuş ve bu işlerden anlar bir milletle müşterek çalışma imkânını elde etmiş olacağız.

İktisada, karşılıklı menfaatlere arka veren dostluklar sağlamdır. Türk-Yunan dostluğunun en kuvvetli tarafı da burasıdır. İşe bu tarafından inanabiliriz. Zaten geleceğin dostluk antlaşmaları karşılıklı iktisadi esaslara ne kadar dayanırlarsa onlara o kadar emniyetle bakmak mümkün olacaktır. Nerede kaldı ki Türk dostluğu Yunanistan'ın Balkan'daki siyasi vaziyeti için de başlı başına bir kıymettir.

Biz bugün el ele veren iki milleti geleceğe bu şartlar içinde yürür gibi görüyoruz. Gelecek ne olacak? O kimsenin malumu değildir. Onu yine kendisi tayin edecektir.

Bize düşen, dostluğu hazırlayan ve ciddi sebeplere dayanan iki devlet siyasi ricalinin bu güzel başarılarını selamlamak ve alkışlamaktır.

İzmir, 10 Ekim 1931
Mahmut Esat

Anane Dostluğu / Modern Dostluk*

Türkiye-Fransa Hakkında

Ne zaman Türk-Fransız münasebetleri söz konusu olsa, o, mutlaka "ananevi dostluk"la vasıflandırılır. Bir Fransızla konuşunuz; bütün konuşmanın devamınca o, size "ananevi dostluk"tan bahseder. Tuhaf, değil mi? Ben bu vasıflandırmadan milletim hesabına hakaret çıkartırım.

- Neden?

- Tarihe bakıyorum... Türk-Fransız dostluğu diye orada bir şeyler bulmuyorum. Türk-Fransız münasebetlerinde rastladığım belli başlı hakikatler şunlardır: Kapitülasyonlar, Cezayir'in zaptı, Tunus'un işgali, Cebeli Lübnan meselesi, Suriye'de isyan çıkartmak propagandaları, Midilli'nin işgali, Balkan Muharebesi'nde Balkanlıların himayesi, Büyük Harp'te Çanakkale muharebeleri vs. Ve bütün bunlara karşılık bir Kırım Seferi!.. Fakat bu da, Avrupa müttefiklerini tehdit eden Rus hegemonyasını durdurmak için!.. Nitekim bu sefer esnasında bize yalnız Fransızlar değil, İngilizlerle İtalyanlar da yardım etti.

Bana Türk-Fransız "ananevi dostluğu"ndan bahsolununca, alaycı bir tarzda bütün düşman bir mazi yüzüme şamar gibi vurulmak isteniyor sanırım. Bir mazi ki orada yalnız Türk dürüstlüğü görürsünüz. O kadar ki, esir Fransız kralını kurtarmak için Türk orduları Viyana kapılarına yürüdüler. Fakat buna karşılık?!

*
* *

---

* *Anadolu*, 1 İkinci Teşrin (Kasım) 1932, No: 5450.

Günün birinde, bizde bir müddet Fransa büyükelçiliğini yapan şimdiki Fransız nazırlarından Mösyö Sarraut ile konuşuyordum. Şuradan buradan derken söz Türkiye'mize ve Fransa'ya intikal etti. Büyükelçi hemen "ananevi dostluk"tan dem vurmaya başladı.

- "Çok rica ederim Sefir Hazretleri" dedim, "şu 'ananevi dostluk'u bir tarafa bırakalım. Modern dost olalım. Amerika'yla, İngiltere'yle, İtalya'yla nasılsanız bizimle de öyle, yani aynı zihniyetle, aynı görüşle... Çünkü Türkiye-Fransa arasındaki ananeler pek hoşa gidecek şeyler değil... Hele Türkiye'yi Pierre Loti'nin eserlerinde olduğu gibi koca kavuklu, iki metre palalı, sarı pabuçlu, cübbeli, şalvarlı, mevlevili, teberli ve keşküllü anlamak... Bunlar da Fransa'nın ananevi Türkiye'si oluyor!.."

Hâlâ Fransız İhtilali'nin samimi ve mert duygularını yaşayan Mösyö Sarraut güler gibi oldu ve "doğru" dedi.

*
* *

Bana geliyor ki Fransa bizi ananelerden, bütün bir maziden uzaklaşarak görmeye alıştığı zaman daha iyi anlayacaktır. Bu o kadar zor bir şey değildir. Bunun tılsımı Türkiye'yi 20. asrın en modern milletlerinden biri olarak tanımaktan ibarettir. O vakit Osmanlı borçları, Suriye sınırları vesaire işleri çarçabuk biter.

Biz Fransa'yla modern dost olabiliriz.

Mahmut Esat

Silahlı Medeniyet... Barış Propagandaları!..*

Silahsızlanma Konferansı yakında Cenevre'de toplanacak. Dişinden tırnağına kadar silahlanan eli kamalı medeniyeti düşünecek; onu silahlarından ayırmak çarelerini arayacak.

Tezi ileri sürenlerin başında Fransa vardır, Amerika vardır. Bunlar işi hararetle gütmektedirler. Paris hazırlıklara sahne oluyor. Barışın gönül tutuşturan dekorları Fransız gergeflerinde işleniyor.

*
* *

Diplomatlar, ajanslar, gazeteler bundan bahsededursunlar, biz, insanlığın bugünkü halini çıplak hakikatler önünde düşüneceğiz.

Fransa'nın 1930 harp bütçesi bir milyar yüz milyon Türk lirasıdır. Bu yekûn, bizim bütçemizin 10 senesine denktir. Başka bir ifadeyle, 10 senede bütün işlerimiz için verebileceğimizi, Fransa bir senede yalnız harp hazırlıklarına sarf ediyor!.. Bu hesap, bu oran biraz daha yürütülürse, Türkiye'nin 100 senelik bütün masrafları, Fransa'nın ancak 10 senelik harp bütçesine eşit oluyor...

145 milyondan fazla insan Fransa'nın hâkimiyeti altındadır. Demokrat, cumhuriyetçi Fransa'nın!.. Bunun yalnız 40 milyon kadarı Fransızdır. O da tam

---

* *Akşam*, 8 Kânunusani (Ocak) 1932, No: 4759, s1-2; *Anadolu*, 13 Kânunusani (Ocak) 1932, No: 5267

değil. Geriye 100 milyondan fazla kalıyor. Bunlar Asyalı, Afrikalı, Amerikalı, Avrupalıdırlar. Fransa için çalışıyorlar. Bu insanlar düne kadar bağımsızdılar. Dünkü varlıklarından bugün ortada ne kaldı?! Fransa'nın kazancı uğrunda akıtılmış birkaç adımlık kuru kan izleri...

Dünyaya örnek olan büyük ihtilalin memleketi, hayatı böyle anlıyor; fakat başka türlü anlatmaya çalışıyor. Fransa tarihte bu kadar insana hükmetmedi; ne XIV. Louis ne de Napolyon Bonapart zamanlarında.

*

İngiltere'nin 1930 bütçesi bir milyar iki yüz milyon Türk lirasıdır. Dominyonlar, himaye edilenler bu hesaba dahil değildir. Var kıyas eyle!

İngiltere'nin öz İngilizi 40 milyonu geçmiyor. Bu nüfus hesabına 500 milyondan fazla insan çalışıyor. Böyle olsa, neyse... Fakat kabul edebiliriz ki bütün bu insanlar birkaç yüzü geçmeyen kalın sermayeli İngilizcikler uğruna uğraşıyorlar. Ülkesinde güneş batmayan İngiltere, hayatı böyle görüyor. Dünkü sosyalist Britanya da onu başka türlü görmedi; fakat başka türlü gördürmeye çalıştı; çalışıyor da... Diğer büyük devletlere gelince, onlar da derece derece böyle...

*

Amerika silahsızlanma işleri konuşulmaya başlayalı, hazari ordusunu 300 binden 700 bine çıkardı!..

Lehliler, Sırplar, tıpkı bir Fransız ileri karakolu gibi Ruslara, İtalyanlara karşı silahlanıyorlar. Bu kadar da değil; yanı başlarındaki küçük ve zayıf milletleri ezmek sevdasıyla silahlanıyorlar.

*

Japon generalinin makalesini *Akşam* gazetesinde okuduk. Japonlara, Amerika ile mukadder yakın harbe hazırlanmalarını tavsiye ediyor. Cemiyeti Akvam'ın[1] kucağında Çin boğazlanıyor!.. Her halde Japonlar çok anlayışlı adamlar. Çin için yalandan feryat eden devletlere "Önce siz bu memleketten vaktiyle kopardığınız parçaları, payları bırakınız, sonra konuşalım!" diyorlar. Hayatı iyi anlıyorlar!..

*

İsviçre'nin nüfusu üç buçuk milyondur. Arazisi İzmir vilayeti kadar bir şeydir. İsviçre tarafsız bir devlettir. Ona tecavüz edilemez; o, harp açamaz. Dev-

1 Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

letler hukuku bu devletin vaziyetini böyle tespit ediyor. Hal böyleyken harp bütçesi 15 milyon Türk lirasına yakındır. Zemanenin tarafsızları bile devletler hukukunun teminatına bu kadar inanıyor!..

*

Gün geçmiyor ki silahsızlanma âşıkları denizlere yeni yeni muharebe gemileri indirmesinler; ordularını, istihkâmlarını takviye etmesinler. Yine gün geçmiyor ki barış propagandaları ortalığı çınlatmasın; konferanslar, toplantılar birbirini takip etmesin!..

Eğer hayata yalnız ahmaklık sahip olsaydı, şüphe yok ki hokkabazlıklar peygamberlik sayılırdı. Halbuki bu asırda peygamberlik bile geçmiyor. Hele Machiavelli öleli çok oldu. Onun *Prince*'inden hakikatler tarihinde bir tutam kül kaldı!..

* * *

Versay, Saint-Germain, Trianon, Neuilly antlaşmalarıyla iktisat âleminde rol sahibi milletler bir demir kıskaç içinde kaldı. Medeniyetin seçkin bir kitlesi İsa'nın dikenli tacını başında taşımaya mahkûm... Cihan Harbi'nin ateşlerinde kızdırılmış kıpkızıl bir tacı!.. Bunların bu hal içinde işi gücü galipler hesabına çalışmaktır; aç, susuz, çıplak çalışmaktır; hem de galiplerin silahlanmaları hesabına!..

Tarihin hiçbir galibi Umumi Harp'in muzafferleri kadar mağluplardan öç almadı.

* * *

Benim anladıklarım şunlardır: Bugünkü diplomasinin milletleri ezmesi, onları esir sürüleri halinde kullanması yetmiyor!.. Bunun için devamlı silahlanmak lazım... İyisi mi, barışa, silahsızlığa, harbin, silahın göreceği işleri başartmak gerektir. Bu da, bundan sonra nispet dahilinde silahlanmakla mümkündür. Statüko muhafaza edilecek. Bunun manası, herkes bulunduğu hali muhafa edecek demektir. Buna, hürlerin yüz misli fazla olan esirler razı olur mu? Yarın hürriyetlerini kaybetmek tehlikesi karşısında bulunanlar razı olur mu?!..

Silahsızlanma politikasının arkasında gizlenenler, silahsızlığı silah yapmak istiyorlar. Barışı harbin satırı gibi ellerinde taşımak sevdasındadırlar. Milletler barışla, silahsızlıkla öldürülmek isteniyor.

Bu bir silahsızlık, bir barıştır ki, topun tüfeğin müdafaadan -zaman zaman- âciz kalabileceği emperyalizmi tutundurmak kabiliyetindedir. İstilacıların

barış perisi, Kleopatra kadar cazibeli ve katildir; gözleri o kadar pek, o kadar kanlıdır.

*

Türk İhtilali'nin doğum günlerinde açan temiz, diri duygular içindeki görüşlerle bize geliyor ki, dünyanın bugünkü politika, bugünkü diplomasi rejimi değişmedikçe, insanlık barışa ve hürriyete hasret kalacaktır. Bunu milletler değiştirecektir. Bu rejimi milletler yıkacaktır. Elbirliğiyle... O güne kadar vah zayıflara, vah esirlere...

Emperyalistlerin bir elinde devletler hukuku, bir elinde barış var. Bundan sonra silahın vazifesini bunlara gördürecekler!.. Hiçbir safhasında tarihin yüzü bu kadar kızarmadı; vicdanı bu kadar ağrımadı. 1932 medeniyet yılının perdesi zincir şakırtılarıyla, mustarip milletlerin iniltileriyle açılıyor!..

Eski Adliye Vekili
Mahmut Esat

Başı Alevli Dağ!..*

Başı alevli bir dağ, dün İzmir kordonu üzerinde yürüyordu. Bu dağ öz Türk ordusudur. Onun başında esen alev öz Türk bayrağıdır. Binlerce yılları yakan bu bayrak, şimdi 20. asrın feneridir.

Başı alevli, dumanlı bir dağ, dün Akdeniz kıyılarında yürüyordu. Bu dağ öz Türk ordusu, onun başında esen dumanlı alev öz Türk Gazisidir.

* * *

Dün geçen demir orduyu gördünüz mü?.. Gönüllere ferah, yarınlara emniyet saçan bu ateşten varlık, gözlerimin önündedir. Gürbüz Mehmetçiğin yerleri titreten sert ve çalak[1] adımları kulaklarımda çınlıyor. Vur Mehmetçik!.. Adımların yerleri yırtsın; topların zulümden dağlar devirsin; süngün kem gözleri kamaştırsın. Vur ki, senin her vuruşunda mazinin bir yalanı yok olacaktır. Vur ki, senin her vuruşun yapılanları yaşatacaktır. Vur ki, senin her vuruşunda yarınlar beslenecek, yarınlar büyüyecektir.

Dün geçen demir orduyu gördünüz mü? Onun başında uçan beyaz kartallar vardı. Rüzgârları yırtan, gökleri delen beyaz kartallar!.. Bütün öz Türk kalpleri sizlere bakarak yandı. Yak Mehmetçik!.. Yak ki, senin ateşinden yarının öz Türkleri alev emsin, alevle büyüsün!

* * *

* *Anadolu*, 30 Teşrinievvel (Ekim) 1932, No: 5448, s.1.

1 Çalak: Çabuk hareket edebilen; çevik; tez canlı. (Y.N.)

Demirden ordunun ardı sıra geçen yarını gördünüz mü? Bu öz Türk yarını, binlerce öz Türk yavrularıdır. Demir ordu sanki onlara demirden siper olmuş, ilerliyordu...

- Nereye doğru?!

- Yarına... Büyük yarına doğru!..

*
* *

Selam sana öz Türk ordu!.. Seni gözümüzden bile esirgiyoruz. Sana güveniyoruz. Yarının teslim alacağı bütün ideallerin bekçisi sensin... Gün oldu, Cumhuriyet senin süngülerinin gölgesine barındı. Sen onunsun... Selam sana dünyayı yenen demir ordu!..

Mahmut Esat

İki Konferans: Cenevre ve Londra*

Cenevre'de toplanan Silahları Azaltma Konferansı iflas etti. Bir iflas ki, insanlığı kanlı maceralardan kurtarmak davasıyla açılan Milletler Cemiyeti'nin dizinde, Japonya'nın eliyle Çin'in boğazlanmasını seyretmek rezaletine katlandı. Tarihin seyrinde bu kadar utandırıcı neticelere çok tesadüf olunmaz. Bunun böyle olacağı belliydi. Geçen sene *Akşam* gazetesinde çıkan bir başmakalemizde bu iflasa katiyetle işaret etmiştik. Şimdi bütün dünya -başta silahları azaltmayı propaganda yapanlar olduğu halde- alabildiğine silahlanıyor.

Bu işin sonu nereye varacak? İnsan iskeletleriyle ağaçlanmış, kıpkırmızı ve simsiyah bir diyara. Ben şuna inanıyorum ki geleceği bekleyen büyük fırtınalardan korunabilmek için Türkiye'miz dişinden tırnağına kadar silahlanmak, dimdik bir kaya parçası gibi ayakta durmak mecburiyetindedir; hem de her zamandan fazla. Biz barışı böyle bekleyeceğiz; böyle bekleyebiliriz. İnsanlık propagandaları içinde silahını elinden bırakan millet, tarihin boynu zincirli ilk esiri olacaktır. Görünen köy kılavuz istemez.

*
* *

Londra'da toplanan İktisat Konferansı da iflasa mahkûmdur. İnsanlığın 20. asrın iktisadi istismarlarına takati ve tahammülü kalmamıştır. İnsanlık daha haklı, bugünkünden daha adil bir paylaşım istiyor. Londra İktisat Konferansı bütün bu endişelerle değil, zayıf milletleri istismar edici bir rejimin ye-

* *Anadolu,* 18 Temmuz 1933, No: 5660, s.1-2.

niden canlandırılması için toplanmıştır. Bu başarılı olmayacaktır. Çünkü can çekişen bugünkü iktisat sistemi çağdaş medeniyetin icaplarını yerine getiremeyecek kadar ihtiyarlamış, dermansız kalmıştır. Bunun sebeplerini anlamak zor bir şey değildir. Liberal iktisat sistemi 18. asrın verimidir.

Bu, o günlerin zaruretlerini ifade edebilirdi. Biz bugün 20. asrı yaşıyoruz. Aradan iki asır geçmiştir. Fakat ilerlemeler o kadar azametli olmuştur ki, 20. asırla 18. asır arasındaki mesafe, ortaçağ ile taş devri arasındaki devirlerden daha uzundur!.. O kadar faklıdır. Taş devrindeki hayat şartları nasıl ki ortaçağı ifade edemezdiyse, 18. asrın sistemleri de 20. asrın icaplarını idareden o oranda âciz kalmışlardır. Bir misal, tezimize lazım olan açıklığı verebilir:

Barbaros Hayrettin Paşa Türklerin, Amiral Nelson İngilizlerin, hatta bütün dünya tarihinin en büyük deniz kumandanlarıdır. Bunda şüphe yok. Fakat acaba bu iki şef zamanlarının bilgileriyle, metotlarıyla ve silahlarıyla bugün en adi bir motoru kullanabilirler mi?! Şüphe yok ki hayır. Günümüzün bir bahriye neferinin bilgisi ve vasıtaları bile onları mağlup etmeye yetebilir. Vaziyet o kadar değişmiştir. Şu halde 18. asrın iktisat bilgileriyle, metotlarıyla 20. asrın iktisadi ihtiyaçları nasıl yürütülebilirler?! Dünyada zamanların icaplarına göre değişmez bir hüküm, sabit bir kaide var mıdır? Nerede kaldı ki bugünkü iktisat sistemi emperyalistlerin elinde zayıf milletleri istismara yarar bir hale düştü. Onları sömürge haline getirmeye yarar bir vasıta oldu. 20. asrın yalnız iktisadi gelişme icapları değil, bütün manasıyla onun medeni idraki de böyle bir sistemin devamına mânidir. Bu mâniler onu her gün hırpalamakta ve kemirmektedir. Bence buhran değil, yerini yeni anlayışlara, metotlara bırakan 18. ve 19. asır medeniyetinin çöküşü karşısındayız. Londra Konferansı bütün yaygaralara rağmen can çekişen bu medeniyetin bir cenaze alayıdır.

Konferans tam yerinde toplanmıştır: Bu yer, Londra müzelerinden birisidir. Gelecek nesiller liberal iktisatçılığın kalıntılarını orada izleyeceklerdir!..

Konferans dağıldıktan sonra ne olacak?

Bana geliyor ki bu çok karanlıktır. Her halde yeni hayatın güneşi bu koyu karanlığın arkasındadır; oradan doğacak. Şuna da inanıyorum ki, karanlık içinde korkunç kargaşalıklardan büyük ve her zamandan güzel Türk vatanı selametle çıkacaktır.

İzmir, 17 Temmuz 1933
Mahmut Esat

General Balbo*

Adı yazımıza başlık olan adam, faşist İtalya'nın milis generallerindendir. Birkaç sene evvel Cezayir sularından uçtu, Güney Amerika'ya indi. Bu sene Hollanda sularından havalandı, Washington'a vardı. Oradan büyük şefine çektiği bir telgrafta "Senin emrinle başarılmayacak bir iş yoktur" diyor!..

Şüphesiz ki yeni dünya ile eski dünyayı birbirinden ayıran büyük denizleri ilk aşan Balbo değildir. Lindbergh vardır ve sağdır; von Gronau vardır ve sağdır. Bunların hepsinden evvel yol açmaya uçan iki Fransız vardır. Fakat dalgalar içinde kaldılar. Hele bunlar hiç ölmeyeceklerdir. Çünkü Büyük Okyanus bunlara mezar, onun ebedi dalgaları bunlar için her gün yükselen birer abide, birer sütun olacaktır. Issız, korkunç gecelerde bulutlara baş değiren bu dalgalar sularını yine kendi içlerine çığlıklı gözyaşları gibi dökeceklerdir. Bu dalgalar ölmeyen iki ölünün destanını yeni yeni nesillere inleye inleye anacaklardır. Ne güzel mezar. Ne güzel mezar taşları!..

Bunlar birer hakikattir. Fakat, General Balbo'nun son iki başarısı bu varlıkların başına oturtulmuş birer taçtır. Fennin gelişmesi, ilerlemesi, gelecek kavgalarda hava kuvvetlerinin rolü, bu taç üstünde görülen ve ışıldayan iki büyük pırlantadır. Demek ki yarının harplerinde tayyareler düşman vatanı havalarında saatlerce değil, günlerce durabilecek, oradan insanları, memleketleri yerin dibine sokabilecek ateşleri yağdıracaktır.

Bu kadar uzun yolları aşmanın ilk manası budur!..

* * *

---

* *Anadolu*, 24 Temmuz 1933, No: 5665, s.1-2.

Biz öz Türkler büyük ve güzel hareketleri -kimin olursa olsun- çok severiz. Bizim cibiliyetimizde güzellik aşkı vardır. Bu aşk bize her büyük faaliyeti alkışlatır. Yalnız dostun değil, düşmanların bile kahramanını severiz. Fakat dosttan da, düşmandan da geri kalmaktan hiç haz duymayız. Bu da tabiatımız gereğidir.

Biz havaları istilaya, fethe başlayan fennin, ilmin ve insan azim ve cesaretinin bu son tecellilerine yalnız takdirci ve seyirci kalamayız. Tarihte dünya Türk dolaşımlarına zaman zaman dar geldiyse, şimdi fen, ucu bucağı gelmeyen havaları onun azmine açtı. Yeni ve sonsuz bir saha içindeyiz. Duramayız ve durmamalıyız. Biz her işte birinci olmaya alışmış bir milletiz. Tarih bizi böyle tanıyor. Halin de böyle tanıması, bugünün yaşama şartlarındandır. Bu şartlara ayak uyduranlar yaşayacaklar, bunları unutanlar öleceklerdir.

Bizim uzak ve çok yakın tarihimiz hep büyüklüklerle doludur. Büyüklükler karşısında yalnız takdirci ve seyirci kalmaya takatimiz yoktur. Seyredilmek ve takdir edilmek de isteriz. Yalnız örnek almak değil, örnek olmak da istiyoruz ve olabiliriz. Dünyanın acısını ve tadını bizden üstün duymuş bir milleti tarih tanımıyor. Zaten bir millet için büyük olmanın ilk şartları bunlardır.

Balbo büyük şefine, Mussolini'ye "Senin emrinle başarılamayacak iş yoktur" diyor!.. Dünyanın en Büyük Şef'i bizdedir. Daha dün onun kumandasında biz dünyayı yendik!..[1] Yine bu Gazi Şef'in emriyle bize başarılmayacak ne vardır ki?..

Ben biliyorum, duyuyorum, anlıyorum ki, bütün Türk milletinin gözü büyük denizleri aşmaya hazırlanan Türk tayyare kafilelerindedir. Bu millet bunu yapabilir ve yapacaktır. Adamını bekliyor. Büyük denizlerin üstü bir gün kırmızılı beyazlı renklerle donanacaktır. Yarın yakındır.

İzmir, 23 Temmuz 1933
Mahmut Esat

---

1 Bunu yalnız ben söylemiyorum. Bütün düşünenler söylüyor. Amerikalı tarihçi Simonds'un *Harp Sonu Tarihi* bilhassa okunmaya değer. [Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno,* Paris, 1929 -Y.N.]

Düşen Medeniyet*

Fransa'da Stavisky hadisesi[1] bir yangın oldu. Bunun alevleri altında birçok yaralar göründü: İktisadi, toplumsal, siyasi...

Fransız bünyesi acılarla kıvranıyor. Paris sokaklarını boyayan 500 kişinin kanı büyük acının küçücük bir sızıntısıdır. Yara kapanmadı; kapanacağa benzemiyor. 1789 gözlerde beliriyor!

*

Hitler, işbaşına gelmek için basamak yaptığı bazı arkadaşlarını öldürttü. Nazi erkânıharp reisi ölülerin başındadır.

Hitler, büyük yetkiler aldı: O, Alman milletidir; Alman meclisidir; Alman cumhurreisidir; Alman başvekilidir; Almanya'da her şeydir.

Milli sosyalistliğin siyasi verimi şimdilik budur.

*

Avusturya'da kan gövdeyi götürüyor. Nihayet Dollfuss'ü öldürdüler. Katilleri idam edildi; idam ediliyorlar...

Sınırlarda çarpışmalar oldu. Yüzlerce yaralı ve ölü var. Kargaşalıklar yer yer devamda. Satır işliyor.

*

---

* *Akşam*, 17 Ağustos 1934, No: 5695, s.1, 4.

1 Fransa'da 1933'te, Alexandre Stavisky adlı bir Ukrayna Yahudisi tarafından gerçekleştirilen bir dolandırıcılığın ortaya çıkarılmasıyla Fransız politik çevrelerinde patlak veren mali skandal. (Y.N.)

Mussolini birçok memurları azletti. Üç yüzden fazla faşist tutuklandı. Nitti, Kont Sforza, Labriola gibi Duçe'nin[1] mağlubiyet kabul etmez hasımları neşriyata devam ediyorlar. Demokratlar, komünistler, sosyalistler bıçaklarını bilemekle meşgul... İtalya büyük gürültülerin arifesinde yaşıyor...

Bütün bu hesaplar kanla tasfiye edileceğe benziyor.

*

Amerika'da korkunç grevler aldı yürüdü; kan dökülüyor.

Reisicumhur, ortalığı kasıp kavuran buhranın açtığı delikleri tıkamaya çalışıyor!.. Bu çalışma zıt menfaatleri uzlaştıramıyor. Roosevelt'in geçeceği yollara dinamit dökülüyor. Yeni dünya sallanır gibi...

*

Rusya, ileri geri hamleler içinde dengesini bulmaya çalışıyor: Mülkiyeti kaldırıyor; bir aralık mirası kabul eden medeni kanunu çıkartıyor! Ticareti yasak ediyor; derken küçük ticarete göz yumuyor! Araziyi devletleştirmekte büyük zorluklarla karşılaşıyor. Bütün bunlarla beraber, ana hatları komünizm olan kendine has rejim içinde istikrara doğru giden memleket yine Rusya'dır; eğer harici tehlikelerden korunabilirse...

Rusya, tehlikeleri bir yana koyabilecek mi? Bu, bir başına ele alınabilir bir mesele değildir; dünyanın mukadderatına bağlıdır.

*

İngiltere'nin başında MacDonald[2] bulunuyor. Partisinin şefleriyle son ayrılığa kulak asmıyor. Eserleriyle, fikriyatıyla sosyalistliği kimseye vermiyor. İnsanlığın kurtuluşunu meşhur tezleriyle sosyalistlikte görüyor. Gün geçmiyor ki açlar, işsizler Londra üzerine yürümesinler; büyük sanayi merkezlerinde zabıta ile işçiler arasında silahlı çarpışmalar olmasın.

*

İspanya, Bourbon'ları kovdu; tahtı devirdi; cumhuriyet ilan etti. Fakat siyasi sahada kalan bu rejim, büyük bir kalabalığı memnun edemedi. Demokratik cumhuriyet kralcılara teslim olmamak için sosyalistlerle anlaşmaya çalışıyor. Doğrusu da bu...

*

1 Duçe (İt. Duce [başkan, lider]): Faşizmin lideri Mussolini'nin unvanı. (Y.N.)
2 Ramsay MacDonald. (Y.N.)

İsviçre, Hollanda gibi iktisadi üleştirmeyi (tevziatı) diğer memleketlere oranla daha adilane yapan yerler bile tahriklere maruz bulunuyorlar.

*

Balkanlar siyasi, toplumsal cereyanlar içinde çalkalanıyor. Romanya'da farmasondur diye Başvekil'i vurdular. Toplumsal hareketler birbirini takip ediyor. Yunanistan'da Venizelos'u düşürdüler. Karısıyla beraber yaralandı. Ölümden güç kurtuldu. İki sene evvel Sırbistan, kralı diktatör tanımaya mecbur oldu. Bulgaristan'a gelince: Mal meydanda!..

*

Çin, Japonya'nın bıçağı altında debreniyor. Hindistan başından ince esmer bir alev gibi fışkıran Gandi'siyle bir volkan halindedir. Bütün sömürgeler boyunlarında şakrayan zincirleri kırmaya çalışıyor.

Her kalkışı bir kan seli boğuyor.

* * *

Bütün bu olgulardan benim anladığım şudur:

18. asır, iktisadi prensipleriyle, toplumsal felsefesiyle 20. asrın icaplarını ifade edemiyor; sefaletin açtığı yaraları saramıyor; asrımızın ağırlığı altında ezilmiş gibidir. Tıpkı yüzüstü düşmüş, kolları, bacakları gerili bir halde, dili ağzından sarkmış, gözleri kapaklarından fırlamış bir insan gibi!..

Böyle yorgun, ezik, şaşkın bir varlığın, azmine havalar dar gelen asrımızı yürütmesine imkân yoktur. Nasıl ki 18. asrın mukadderatı teokratik krallığın elinde kalamazdı.

İngiliz, Fransız ihtilallerinin yazdığı kitabın prensipleri artık hayatın değil, tarihin malı olmak üzeredirler. Gelecek nesiller onları, günün birinde insanlığın nasıl ve hangi esaslarla idare edilmiş olduğunu öğrenmek için inceleyeceklerdir; tıpkı bizim feodaliteyi okuduğumuz gibi...

İnsanlık bugün sadece bir buhran karşısında değildir. Bundan da fazla bir şeyin şahididir: Düşen mazi, zorlukla doğan yeni bir medeniyetin önündedir.

Yeni hayatın ana hatlarını hangi rejim ifade edecektir? Bunu faşistlikten beklemek, tarihten önceki kaidelerden medet ummak kabilinden bir şey olur. Faşistlik yakın bir günde yerini terk etmeye mecbur kalacaktır; siyasi, toplumsal, iktisadi sebeplerden dolayı... Yaşamak için tarihin gidişine ayak uyduracaktır. Komünizm davayı halledecek mi? Ummuyorum. Tatbikat bunun tarihten sonraya ait bir şey olduğunu gösteriyor. İnsanlığın çok ilerisindedir!.. Halbuki

insanlığın klasik tarihi henüz biteceğe benzemiyor. Milli sosyalizm Hitler'in elinde muzaffer olacak mı? Şimdilik bir şey söylenemez. Alametler pek de ümit verici değildir.

Bence, yeni medeniyetin ana hattı, adalete en yakın iktisadi üleştirme (tevzi) olacaktır.

Bu üleştirme bütün siyasi, toplumsal meseleler üzerinde tesirli olacaktır. Bu üleştirme işe hakkını verecektir; işçiyi hâkim kılacaktır. Bu hâkimiyet Türk İhtilali'nin formüllerinden çıkabilir.

Yakınlaşmakta olan iş medeniyetini Salamine[1] galiplerini selamlayanlar gibi biz de çelenklerle, türkülerle, rakslarla karşılamaya hazırlanmalıyız.

Bugünkü medeniyet, gurup anlarında, uzaklarda, sisli ufuklar içinde kanlı bir gözyaşı damlasını andıran bir güneş gibi kaybolmak üzeredir. İşlenen suçların, dökülecek kanların, kanlı ve son bir gözyaşı gibi!..

Eski Adliye Vekili
Mahmut Esat

---

1 Grek kent devletleri ittifakı ile Akamenid İmparatorluğu (Pers İmparatorluğu) arasında MÖ 480 yılı Eylül ayında gerçekleşen Salamis Deniz Muharebesi. (Y.N.)

Bugünün Meselelerinden: Silahlanacağız!.. Silahlanacağız!..*

Asrımızın savaş busatlarını[1] kendi memleketimizde yapacağız. Yaşamak, yaşatmak için buna mecburuz.

Dünyanın en güzel toplarını dökeceğiz. Yeri göğü sarsan daneleri[2] biz dolduracağız. Top arabalarını, top kundaklarını hep biz yapacağız.

Hatırlayabiliriz ki, dünyanın en ünlü kalelerini döven, onları yerle bir kılan ve nihayet burçlarında al bayrağı estiren topları Türk ustaları döktüler.

İşte Belgrad, işte İstanbul, işte Budapeşte, Zigetvar ve nihayet Viyana!

Yakın bir günde toplarımızda Schneider, Krupp markasını görmek istemiyoruz. Mesela "Erzurum dökümhanesi" damgasını okumak isteriz.

İnsanlık Türk toplarının alevleri altında karanlıkları aştı; yeniçağlara ulaştı. Çünkü Bizans'ı Türk topçuluğu düşürdü. Düşen İstanbul'un altında ortaçağlar ezildi; yeniçağlar açıldı.

Mavzerlerin en iyilerini bizim atölyelerimiz yapacaktır. Mesela "Sivas mavzer atölyeleri". Silahlarımızın demiri, çeliği, ağacı bizim olacaktır; mesela İzmir demirinden, Diyarbekir çeliğinden, Bolu kerestesinden. Bunlar Türk ustaların ellerinden çıkacaktır.

Konya'nın "bomba imalathaneleri", Kayseri'nin tayyare, Eskişehir'in motor fabrikaları, bütün bunlar dövüş vasıtalarımızı hazırlayacaktır.

---

* *Son Posta*, 23 Ağustos 1934, No: 2251, s.1, 12.

1 Busat: Teçhizat; harp araç ve gereci. (Y.N.)

2 Dane: Top mermisi. (Y.N.)

Süvarilerimizin beygirleri, Mohaç Meydan Muharebelerinde, Isonzo önlerinde kişneyen Türk atları soyundan olacaktır; eğerlerini Türk saraçları yapacaktır. Mızrakları, kılıçları, vaktiyle palaları yapan Türk ustaların bugünkü Türk torunları işleyecektir.

Türklüğü ve medeniyeti, yeryüzünde, denizlerin altında, havalarda böyle bekleyeceğiz.

Savaş düzümü -Türkçe bilmeyenler de anlasın diye kaydediyorum: "harp sanayii"- bizim için başlı başına bir müdafaa ve bir zenginlik kaynağı olacaktır.

Savaş düzümü Türklere iş gösterecek, memleketimizin tabii servetlerini işletecektir. Bu düzümün iyilikleri yalnız maddi sahada kalmayacaktır, maneviyatı da kuvvetlendirecektir. Zekâların gelişmesine, görüşlerin uzunluğuna hizmet edecektir.

Her kısımda makineleşmek, hayati meselelerde kendi kendimize yetmek, bence bugünkü Türkiye'nin yükseliş ve yaşayış şartıdır. Türkiye bunu ihmal ettiğinden geç kaldı.

*

Biliyorum, bana diyecekler ki: Âlem barış yolunda yürürken, insanlığı düşünürken, senin silahlarla, toplarla, muharebe hazırlıklarıyla meşgul oluşun geriliktir, gülünçtür.

Âlem barış yolunda yürüyor, insanlığı düşünüyor, öyle mi? Bunun delili nedir? Büyük devletlerin savaş bütçelerinin Umumi Harp'ten evvelkinin 10-15 misli fazla artırılmış olması mıdır? Yoksa her gün denizlere indirilen dev gibi dretnotlar, istihkâmlara konan ejder ağızlı toplar mıdır? Hele zaman zaman akla ve ağza geldiği gibi savrulan tehdit nutukları mıdır?!

Canım efendim, Cemiyeti Akvam'ı,[1] silahsızlanma konferanslarını, milletlerarası kardeşlik cemiyetlerini görmüyor musun?

Artık harp kalkıyor diyenlerin şaşarım akıllarına... Buna inananlar ya saftırlar yahut casusturlar. İkincilere sözümüz yoktur. Onlarla günü gelince hesaplaşacağız ve alacaklı çıkacağız. Birincileri doğru yola getirmek için şunları hatırlatmak istiyoruz:

Çin Japonya'nın dizinde Cemiyeti Akvam açıldıktan sonra boğazlandı, boğazlanıyor. Silahsızlanma konferanslarının mesaisinden sonra devletlerin harp hazırlıkları on misli arttı. Milletlerarası kardeşlik cemiyetleri büyük devletlerin casusluk teşkilatı halini aldı. Bunları ibretle düşünmek lazımdır.

Bütün bu propagandalara inanan, kılıcının kınında paslanmasına razı olan millet, 20. asrın ilk esir kulu olacaktır; şimdi zincirlerde inleyen esir kavimlere katılacak yeni köle kafilesi olacaktır.

*

1 Cemiyeti Akvam: Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Yarın yakındır. Ben şimdiden görüyorum: Demir pazulu genç Türk ustaları, Türk işçileri topları döküyorlar, daneleri dolduruyorlar; kılıçları, süngüleri sularını vere vere biliyorlar; bombaların kapsüllerini koyuyorlar; mavzerlerin namlularını, mekanizmalarını, kundaklarını yapıyorlar, cilalıyorlar. Saraçlar atlarımızın koşumlarını dikiyorlar. Haralar atları yetiştiriyorlar. Baruthaneler harıl harıl işliyorlar. Türk terziler boyuna dikiyorlar ve bütün bunlara lazım olan maddeler Türk devlet şimendiferleriyle memleketin dört bir ucundan yetiştiriliyor.

*

Bunları kim kullanacak? Saati çalınca dünyanın en dövüşken ve bu sebepten en medeni milleti olan Türkler!.. Dünyayı sallayan bir soyun neslinden olan Türk orduları şimdi gözlerimin önündedir. Dünyada bundan daha güzel, daha yüksek, daha asil ve heybetli hangi manzara vardır?

Bakınız! Dikkatle bakınız! O ordu, dünyadan büyük ve alevden bir tarihi, bayrak diye elinde taşıyor, elinde!..

Yaşamak davasının bundan daha kati tapusu, senedi ve dayanağı ne olabilir?

*

Bütün bunlar neden?

Türklüğü ve medeniyeti beklemek için!..

Eski Adliye Vekili
Mahmut Esat Bozkurt

Egemen Olmak İstiyoruz!..*

Günün birinde:

Tarihin içinden bir ses Bizans'a bağırdı: "Sen sus! Ben söyleyeceğim." Bu Türk soysallığının[1] sesiydi.

Aradan çok geçmedi. Ağızdan ağıza yayılan bir haber ortalığı korkuya, sevince veriyordu: Bizans, Türklerin eline düştü! Bizans, sustu!..

Artık soysallıkların anası olan bir ulus söylüyordu... Türk ulusu söylüyordu!..

Fatih'in Bizans duvarlarında patlayan 45 kantarlık daneleri,[2] acuna yeniçağın başlangıcını bildiriyordu. Yerleri ve sağır gökleri sarsa sarsa!.. İnsanlığa hürriyet devirleri açılıyordu...

*

Gün geldi:

Viyana kapılarında Türk mehterleri çaldı!.. Ve bunu, top, silah sesleri, kılıç, topuz, mızrak şakırtıları, at, kısrak kişnemeleri içinde, bütün Batı illeri ayakta dinledi.

*

---

* *Tan*, 1 Haziran 1935, No: 3343 40, s.1, 8.

1 Medeniyet.

2 Dane: Top mermisi. (Y.N.)

Gün oldu:

Ak, Kara, Kızıl denizler, baştan başa Hint denizleri... ve bunların yürür dağlar gibi birbirini kovalayan dalgaları, büyük Türk Amiral'in marşına baş eğdiler; ona, sonsuz enginler içinde yol verdiler!..

*

Gün geldi:

Nice Kalesi Türk topçularının ateşi altında yanıyordu. Büyük Amiral, Ostia önünde demirledi. Bütün Fransız filosu, kumandanı duc d'Enghien'le[1] beraber, Barbaros'un emri altında bulunuyordu.

Roma!.. Boşandı ve kaçmaya başladı. Ahali, Fransız elçisinin verdiği teminatla güç hal ile kendine gelebildi!.. Sonra, İtalya, büyük Amiral'i görmeye koştu!

*

Günler oldu:

Anadolu'nun bağrından kopmuş bir şimşek gibi, yeri göğü sarsan gök gürültüleri gibi, Türk akıncıları Tebriz içinde, Kafkaslar'da, Tuna boylarında, Macaristan, Almanya içlerinde, Suriye, Nil ovalarında, Romanya, Mora, Sırbistan, Arnavutluk dağlarında at oynattılar...

Günler oldu:

Yer yer denizler tutuştu... Herkes birbirine sorar oldu? Ne oluyor? Ne oluyoruz?!

Başta Andrea Doria, pabucu dama atıldı. Bütün düşman filoları yana yana kaçıyorlar... Denizleri aydınlatarak büyük donanmaya fener oluyorlar, yol açıyorlardı.

Gün geldi:

General Ramazan[2] kumandasında bir Türk ordusu Fas içlerine yürüdü; Afrika'yı bir baştan öbür başa aştı... Çiğnenen bir milletin, Faslının hakkını aramaya gidiyordu.

Vadiyüsseyl Savaşı'nda Portekiz Kralı Sebastião'nun başı Türk kılıcı altında koptu. Salgıncı (istilacı) cezasını buldu.

Türk kılıcı mazlumların ahını almış oluyordu. Bir memleket hürriyetine kavuşuyordu.

*

Acunun üç büyük bölgesi (kıtası) Asya, Avrupa, Afrika Türk bayrağını göğsüne ulusal bir rozet gibi takındı. Bundan onur duydu.

---

1 comte d'Enghien (François de Bourbon-Condé, d.1519-ö.1546). (Y.N.)
2 Ramazan Paşa. (Y.N.)

Denizaşırı illerde, Cava'larda, Gucerat önlerinde, Mayorka[1] adalarında al bayrak egemenlik[2] aşkının bir sembolü gibi göklere yüreğinin alevlerini fışkırıyordu.

Türk devleti 50'den fazla taç üstünde kuruldu. Türk kılıcı 50'den fazla taç paraladı.

Tanrı bize kılıcı taçlar paralamak, ulusları hürriyetlerine kavuşturmak için verdi.

Bütün acun dört asırdan öte uzanan bu büyük panoramayı ayakta seyretti; el pençe divan durarak!..

Buna, Türk ulusunun tarihe diktiği anıt (abide) diyorlar!..

*

Yayından fırlamış bir ok gibi, alevden bir ok gibi Paris önlerine, Roma karşısına dikilen Attilâ'ları, sonra Cengiz'leri, Hülagû'ları, Demir'leri[3] anmaya takatim kalmadı.

Bütün bunlarla beraber dünya tarihi zaten bize dar geldi. Ve dar gelecektir. Nereye sığdırayım ki?!

Türk genci!

An o günleri ki atalarının ellerindeki keskin, parlak, yalabık[4] palalar, insanlığı düştüğü gecelerden kurtaran birer ışık oldu.

Geceleri şimşekler gibi yaran birer ışık... Geceleri sabah yapan birer ışık...

*

Türk genci!

Gün geldi. Bütün bu ulusal varlığın yok olur gibi bir hal aldı... Ona bütün acun "yok oldu" dedi.

O vakit Atatürk haykırdı: "Türk ulusu vardır; var olacaktır!" dedi.

Bütün ulus Ata'nın ardı sıra yürüdü. Kadın-erkek, çoluk çocuk hepsi birden...

Türk yurdu bağrına saplanan kılıcı çekti. Yine onunla düşmanın yüreğini deldi. Atatürk'ün sözü yerini buldu. Ve bütün acun "Türk ulusu var" dedi!

Bugün yaşıyoruz. Ve yaşatacağız.

Yaşamanın belli başlı çarelerinden birisi, karalarda, sularda, havalarda egemen olmaktır. Şefler havalarımızın tehlikede olduğunu söylediler. Ataları-

---

1 Mallorca. (Y.N.)
2 Hâkimiyet.
3 Timur. (Y.N.)
4 Yalabık: Parlak, ışıltılı. (Y.N.)

mıza zaman zaman karalar, sular dar geldiyse, şimdi havalar bize yol veriyorlar. Yurdu ve ulusu oralarda da bekleyeceğiz, oralara da ün salacağız.

20. asır içinde gökler de Türk rengini engin göğüslerinde birer rozet gibi taşısın!.. Bunu göreceğiz!..

Egemen olmak istiyoruz. Yurdun, ulusun hürriyeti, erkinliği,[1] bağımsızlığı için... Egemen olmak istiyoruz. Erkinliğe susamış uluslara örnek olsun diye...

Büyükada, 31 Mayıs 1935
Mahmut Esat Bozkurt

1 Erkinlik: Serbestlik; özgürlük. (Y.N.)

Hürriyet Yollarında Yalınayak!..*

Beklenen haile[1] başgösterdi... Bir aydır kan dökülüyor; kan gövdeyi götürüyor.

Afrika çöllerinde hürriyete susamış insanlar, yüz binlerce ve yüz binlerce insanlar, ateş yağan hürriyet yollarında koşuşuyorlar. Yalınayak, baş açık koşuşuyorlar!.. Hürriyet, erkinlik[2] diye bağrışa bağrışa koşuşuyorlar... Ölümlerin üstüne göz kırpmadan yürüyorlar!.. Ne güzel yürüyüş!..

*

Habeşistan beşikteki çocuğundan beli bükülmüş ihtiyarına kadar ayakta! Boynuna uzatılan kölelik kemendini kırmaya uğraşıyor. Kavga kızışa kızışa bir alev halini aldı... Afrika'nın bir köşesi yanıyor. Alevler içinde yanıyor.

Habeşliler yana yana, yaka yaka vücutlarını hürriyetin birer alevden feneri yapmayı köleliğe üstün tutuyorlar!

Onlar istiyor ki, vücutları, hürriyetin birer kızıl feneri gibi, acuna[3] armağan olsun; birer köle olarak değil, emperyalizmin birer kölesi olarak değil!..

*

20. asır hürriyet yollarını aydınlatan bu kızıl fenerlerin önünde acaba suratını kızartacak mı?!

Ne bileyim?!

*

---

* *Yeni Asır,* 5 İkinci Teşrin (Kasım) 1935, s.1-2.

1 Haile: Facia; trajedi. (Y.N.)

2 Erkinlik: Serbestlik; özgürlük. (Y.N.)

3 Acun: Dünya; âlem. (Y.N.)

Fakat!..

Habeşliler teslim olmuyor! Habeşliler teslim olmayacaklardır. Onlar!.. Teslim alacaklardır.

Olmazsa?!

Habeşistan'ı baştan başa bir kor haline koyacaklardır. Bu kor!.. Yarınlar içinde hürriyetlerine kavuşmak isteyen esir uluslara bağımsızlık yollarını aydınlatacaktır. Tıpkı fırtınalı, karanlık gecelerde korkunç kayalar üstünde yolları gösteren deniz fenerleri gibi!..

*

Bu saatte, dokuz milyon Habeşli, yalın kılıç, yalınayak, baş açık, bağırıyor: Hürriyet, erkinlik diye!..

Tıpkı her yıl Arafat'ta, baş açık, yalınayak Allah'a bağrışan müminler gibi...

*

Fakat... Bunlardan hangisi daha güzel?! Bunlardan hangisi daha heybetli?! Hangisi daha yakıcı?!

Bence birincisi... Çünkü birincisi zayıf ve mazlum bir kavmin, hürriyet aşkıyla ayaklanan bir kavmin feryadıdır.

İkincisi Tanrı'nın kapısında günahlarından sıyrılmaya çalışanların figanıdır.

*

Bütün bunları 20. asır duyacak mı?

Onu bilmiyorum! Ve bundan çok şüpheliyim!..

İnandığım bir şey var: O da mazlum ulusların ahının yerde kalmayacağıdır.

Zalimler düşünsün!

Yarın yakındır!..

Kuşadası/Akyar, 3 Kasım 1935
Mahmut Esat Bozkurt

Silahlı Türk*

Ben barışı, sulhu çok severim. Fakat nedense silahı daha çok seviyorum. Buna, aklımca şöyle bir sebep buldum:

Barışı, sulhu tutan silahtır da ondan...

Ve nihayet silah, medeniyete, insanlığa mutlaka düşman değildir. Bir bakımdan, 20. asır medeniyetinin ayırıcı bir vasfı da silahtır.

Dikkat edersek kolaylıkla göreceğiz ki, dünkü ve bugünkü dünyanın en medeni, en ileri milletleri en çok silahlanmış olanlardır; geçen Osmanlı İmparatorluğu, bugünkü İngiltere, Almanya, Birleşik Amerika, Japonya, Rusya gibi.

En geri, hatta vahşi denebilecek milletler ise en az silahlılardır; Zangibar, Habeş, Liberya ve sonra Tasmanya, Hotantolular gibi.

- I -

Düşündükçe, silahı medeniyet ölçüsü olarak alacağım geliyor...

Ve nihayet medeniyet nedir?

Ben filozofların, düşünenlerin bu yoldaki tariflerini küçük görmüyorum. Nitekim, yine bu tariflerin bir kısaltmasını yaparak diyeceğim ki, medeniyet, her görümden, herhangi bir milletin kuvvetli, güçlü olmasıdır; kültür, ahlak, terbiye, teknik, zanaat vs. bakımlarından...

Zaten modern silahları, mesela bir dretnotu, bir çabuk ateşli topu, bir uçağı, bir uçaksavar topunu, bir mitralyözü, bir mavzeri yüksek medeniyete sahip

* *Yeni Sabah*, 2 Birinci Kânun (Aralık) 1943, No: 1987, s.1, 5.

olmayan bir milletin kullanmasına imkân var mıdır? Her görümden medeniyeti yükselmemiş bir milletin bunlardan hakkıyla verim alması mümkün müdür? Medeniyeti yüksek olmayan bir ulus, modern ordular yaşatabilir mi? Hele bu silahların icap ettirdiği fabrikaları, tezgâhları kurabilir mi? Bu silahları kullanacak orduların teşkilatını yaratır, işletebilir mi?

Modern bir ordunun teşkilatı, mesela levazımı, hastaneleri, subay okulları, kışlaları vesaire vesaireleri hangi unsurların faaliyete geçmesine, ayağa kalkmasına muhtaçtır?!

Modern bir ordunun silahlarını, mesela bir tüfeğini, bir süngüsünü, bir topunu, bir mitralyözünü, hele bir tank ve bir dretnotunu yapmak neler ister?.. Hangi madenlerin, ne gibi ormanların işletilmesine, hangi endüstri erbabının çalışmasına bağlıdır?!

Bana geliyor ki, silah denilen aletin başlı başına bir medeniyet yaratıcısı, modern medeniyetin kurucusu olduğunda şüphe kalmaz.

Doktoru, eczacısı, kimyageri, hastabakıcıları, hâkimleri, marangozları, mimarları, saraçları, demircileri... -en başta gelecekleri az daha unutuyordum- subayları, bunların okulları, hocaları, ormanı, ormancıları, ziraatı, iktisadı, akla gelmeyen daha bin bir çeşit elemanı ileri olmayan ve bunların hepsini kendi memleketinde yapamayan bir millet nasıl ileri sayılabilir?

Nihayet modern medeniyet, maddi çehresi görümünden bunların bir araya gelmesinden başka nedir?

- II -

Bana, medeniyetin manevi yüzünü unutuyor musun demeyiniz. Asıl unutmadığım odur. Hayat direğinin, hayat dayanağının maneviyat olduğuna sarsılmaz bir inanla inananlardanım. Bunsuz bir insanın zayıf bir hayvandan başka bir şey olmadığını, olamayacağını bilirim. Bir şeye inanmak, bir ülkü sahibi olmak, hayatın müşküllerini yenen en büyük bir etkendir.

Fikret bile "İnan, Halûk, ezeli bir şifadır aldanmak"[1] diyordu.

Ben bunu da hafif buluyorum. Daha ilerisini, daha katisini istiyorum. Ve diyorum ki: "İnan Halûk, ezeli bir şifadır inanmak."

Nasıl ifade edeyim?.. Ben inanıyorum. Aldanmak için değil, inandığım için...

Siz cemiyetimizin maddiyatını yoluna koyunuz; bu, küçük çapta da olsa, onu, büyük medeni milletler seviyesine çıkarınız; o zaman göreceksiniz ki, maneviyat da ardı sıra takip edecek, yükselecektir. Elinde bir keşkül[2] tutan, herkese el açan serseri bir dervişte maneviyat diye bir şey bulunabilir mi? Bu

1 Tevfik Fikret, "Hayât". (Y.N.)
2 Keşkül: Dilenci çanağı. (Y.N.)

gibiler çamurlar, mezbeleler içinde yuvarlanan bir hayvandan başka bir şey değildirler. O bile değil!..

- III -

Bana pekâlâ denebilir ki, şu yüksek medeniyeti silahta arayacağına, bütün kuvvetini silaha vereceğine, onu, başka yolda sarf etsene... Buna imkan görmüyor musun? Ve bugünün kanlı facialari sana bir şey ifade etmiyor mu?

Bu çok güzel bir sorudur. Ve çok yerindedir. Bu soru birkaç yandan karşılığını ister:

Bir kere, dünya kurulalı insanoğlu hakkını hep silahla korudu. Ve yine dünya kurulalıdan beri milletlerin savaş âlemindeki cellatlıkları geometrik artışla ilerlemektedir; aritmetik değil...

Benim silahı medeniyet ölçüsü olarak alışıma sebep, bir kere bu realitedir. Silaha verdiğim önemi başka şeylere sarf etmeyi çok arzulardım. Fakat bu arzuyu milletimden önce başka milletlerin fiiliyata dökmesini isterim. Her halde bu işin, silahı elden bırakmak işinin birincisi biz olmayalım; Türk milleti olmasın...

İkincisi de şu ki:

Silah denilen aleti yapanlar, memleket için yalnız bu alanda verim sahibi olanlar değildirler. Bunların emekleri bir milletin ekonomik, daha doğrusu bütün maddi alanını ayakta tutar ve başarır. Şu halde silaha sarf edilen kuvvet yalnız o sahayla sınırlı kalmış değildir.

Bence bugün silahı bir yana koyup silahsız medeniyet yaratmaya çalışan milletlerin mukadderatının boyunlarını esaret zincirine uzatmak olacağına inanım vardır.

Tevfik Fikret gibi insancı bir adam bile "Kılıç" adlı şiirinde şöyle diyor:

O çelik parçası bir gün bir ehemmiyet alır,
Koca bir kavmin olur hâris-i istiklâli.
Koca bir memleketin ırzı, hayatı, malı,
Ona vabeste kalır.

Savaşı tavsiye etmem. Fakat savaşa hazır olmayan bir millet ölüme mahkûmdur derim. Harp verem mikrobuna benzer; zayıfı nerede görürse ona musallat olur; güçlüden kaçar. İşte silahın medeniyete bir hizmeti daha...

Silahlı milletlerde hürriyet, silahsızlarda esirlik vardır. Medeniyetin hürriyetten güzel bir ayırıcı vasfı var mıdır?..

Ben Türküm ve Türk milletinin eli silahlı olmasını istemeyi kendime bir borç sayarım. O kadar ki, bugün için nüfus bakımından küçük çapta da olsak,

Almanlar gibi, İngilizler gibi, Japonlar gibi, Birleşik Amerikalılar gibi, nihayet komünist oldukları halde dünyanın en ileri, eli silahlı milletlerinden biri olan Ruslar gibi silahlanmalıyız. Bu her şeyden önce gelir ve her şeyden üstün milli bir borçtur.

- IV -

Berlin Hukuk Fakültesi'nin eski profesörü ve Devletler Hukuku Enstitüsü'nün eski reisi von Liszt der ki:

"Japonlar 1905'te Rusları yendikten, bu yüksek kabiliyeti gösterdikten sonradır ki büyük medeni milletler sırasına girmek hakkını kazandılar."

İşte hakikat!..

Mahmut Esat Bozkurt

Kendisini Arpa Ambarında Sanan Bir Aç Tavuk*

Orano![1]

Bu adam gazetelerin anlattığına göre İtalyan Ayan Meclisi üyelerinden imiş. Bu kadar da değil; üstelik İtalyan enstitülerinden birinin de rektörü imiş...

Sofya'da orduevinde bir konferans vermiş ve "Akdeniz er geç bir İtalyan denizi olacaktır. Bu hususta önümüze çıkacak bütün engelleri yıkacağız. Gayemizde mutlaka başarılı olacağız. Gelişmemize mâni olan küçük devletlere Akdeniz kıyılarında hayat hakkı yoktur. Bunlar da er geç darbemizi yiyeceklerdir!" demiş!..

* * *

Akdeniz kıyılarındaki küçük devletler kimlerdir?

Düşünüyorum. Haritaya bakıyorum. Orada tam anlamıyla devlet olarak İspanya, Fransa, Türkiye, Yunanistan, İtalya var.

Adriyatik, Akdeniz'in bitişik bir parçası sayılırsa, orada Sırbistan, Arnavutluk var.

Düşünüyorum:

Acaba konferansçı bunlardan hangisini kastediyor?

Her halde İtalya'yı değil!!.

Fransa'yı mı?

---

* *Son Posta*, 9 Haziran 1936, No: 2102, s.1-3.

1 Paolo Orano. (Y.N.)

Bu da çok saçma bir şey olur.

Arnavutluk mu?

Buna lüzum yok.

Fakat acaba... Akdeniz kıyılarında Fransa, İngiltere mandasındaki devletçikler mi?

Bu da mümkünsüz.

Geriye ne kalıyor?

Türkiye, Sırbistan, Yunanistan!! Ve İspanya...

Demek er geç darbeyi yemeleri mukadder olan bunlar. Daha ziyade üç evvelkiler...

Fakat bu kadar da değil. Akdeniz'in bir İtalyan denizi olmasına eğer Fransa, hatta eğer İngiltere engel olursa, bunlar da yıkılacaktır!..

* * *

Orano bu kadarla kalmıyor! O, yepyeni bir tezle barış yolunu gösteriyor:

Orano tezine göre genel barış küçük milletlerin ortadan kalkmasıyla mümkündür!.. Ona göre küçük milletler gelişme dengesini bozuyorlar; büyükler arasında rekabet konusu oluyorlar.

Bu bakımdan da manasız varlıkları! ortadan silip süpürmek gerektir!..

* * *

Orano! tezi bizi şu neticelere götürür:

Barış için dünyanın dört-beş büyük devlet arasında paylaşılması bir gerekliliktir!..

Bu gerekliliğe göre:

Barışı, ilkçağların, ortaçağların yeniden kurulmasında aramalıdır.

İskender'lerin, Dara'ların,[1] Sezar'ların, Attila'ların, Cengiz'lerin, Kanuni Süleyman'ların devirlerini yaşamamız gerektir.

Daha başka bir anlamda:

20. asrın yerini ilk veya ortaçağların istila, fetih icapları, emperyalist devlet anlayışları alırsa insanlık selamete ulaşacaktır.

Bunun da kısacası şudur:

Üç beş büyük devlet hesabına bütün bir insanlığın boynunu boyunduruğa uzatması...

İşte barış yolu!..

* * *

---

1 I. Darius. (Y.N.)

Şimdi yine düşünüyorum.

Bu tezleri ileri süren kimdir?

Bu bir ayan üyesidir!.. Bu bir enstitü rektörüdür!..

Acaba gazeteler mi yanlış haber aldılar? Yoksa ben mi anlamamı kaybettim?

Tekrar gazeteleri okuyorum... Okuyorum!..

Hayır, ben anlıyorum.

Gazetelerin haberleri doğru ise, söylenecek iki çift sözüm var:

Denizleri milletlerin ortak malı sayan, irili ufaklı bütün milletlere yaşama hakkı tanıyan zavallı devletler hukuku!..

Her gün yüzüne inen şamarlarla yerlere kapandığını ve her kalkışında kıpkırmızı kesildiğini görüyorum.

Demirleşen inancım bana "Durmadan silahlan!" diyor.

Altta kalanın canı çıksın...

Ankara, 7 Haziran 1936
Mahmut Esat Bozkurt

Not:

Yazımı bitirdim. Hâlâ düşünüyorum.

Bakınız, hatırıma ne geldi?

Rumcada "oranos" gök anlamına gelir. Ve hemen her milletin edebiyatında gök tatlı hülyalar ifade eder.

İtalyalı konferansçının adı "Orano" olduğuna göre, bunun sonuna bir "s" eklenince, adamcağız hülyanın kendisi olur.

Türkçe bir atasözü vardır:

Tavuk aç kalınca hülyaya dalarmış. Ve kendisini buğday ambarında sanırmış!..

M. E. B.

Bir not daha:

Yazımı bitireli bir saatten fazla oldu.

Hâlâ düşünüyorum. Hatırıma gelen şudur:

Orano konferansını nerede verdi?

Sofya'da.

Ne söyledi?

Küçük milletlerin yaşama hakkı yoktur dedi.

Fakat pek çok alkışlandı.

Acaba Bulgarlar o anda kendilerini büyük devletler arasında mı gördüler dersiniz?

M. E. B.

Orano Sözünden Döndü!*

Gazeteler yeni bir haber veriyor!

Orano,[1] Sofya Orduevi'nde söylediklerinden dönmüş!..

Hani biliyoruz:

Bu adam "Akdeniz, İtalya gölü olacak. Oradaki küçük devletler er geç İtalyan şamarını yiyecekler... Bunlara yaşama hakkı yoktur" demişti.

İşte bütün bunları geri almış.

*

Fakat, bu kadar açık ve kestirme bir diyevden[2] nasıl dönebilmiş!.. Bunu anlamak oldukça zor. Bununla beraber, Sinyor Orano kırk dereden su getirmiş, ne yapmışsa yapmış!.. İlk söylediklerini tevil etmiş. Ve dönmüş vesselam... Sanki söyleyen o değilmiş gibi!..

*

Allah razı olsun Sofya'daki İspanya elçisinden.

Çünkü Orano geçen hafta sağa sola atıp tutarken... gaf gaf üstüne yığarken!.. bir de İspanya'ya saldırdı. Ve dedi ki:

"Faşizm bugün İtalya'da ulusal bir ülkü oldu. Ve İtalya'yı kurtardı."

---

* *Son Posta*, 13 Haziran 1936, No: 2106, s.1, 8.

1 Paolo Orano. (Y.N.)

2 Diyev: Beyanat; deklarasyon. (Y.N.)

Şüphe yok ki buna verilecek cevap şu olabilirdi:

"Kutlu olsun!"

Fakat Orano bu kadarla kalmadı. Faşizmi methedeyim derken İspanya'ya hakaret etti!.. "Eğer biz faşizmi kabul etmeseydik, bugün İspanya gibi rezil olurduk!" diye bağırdı!

Onu dinleyenler arasında İspanya elçisi hemen ayağa kalktı. Ve "Asıl rezil, senin gibi, bulunduğu memlekette misafirlik hakkını suiistimal edendir!" dedi.

Hadise az daha siyasi bir renk alacaktı. Önüne geçildi...

*

Birkaç gün sonra Orano tevil yoluyla sözlerini geri aldı. Döndü...

"Mızrak harara[1] sığar mı? Saçma tevil götürür mü?" diyeceksiniz. Ben ummam ve inanmam... Fakat Orano sığdırmaya ve tevile çalışıyor!

Neyse, bu da İtalyan rektörü hesabına bir kârdır. Zaten zararın neresinden dönülürse kâr değil midir?!

*

Fakat bütün bunlardan, bu söyleyiş ve dönüşlerden modern politikanın mahiyeti hakkında bir fikir edinmek mümkündür. O da, modern politikacılıktaki kaypaklıktır.

Önce "küçük milletlere yaşama hakkı yoktur" diyen, sonra dönüp "vardır" diyebiliyor!

Niçin aynı adam daha biraz sonra "Bundan da vazgeçtim. İlk fikrimde ısrar ediyor ve tekrarlıyorum ki, küçük milletlere yaşama hakkı yoktur!" diyemesin?!..

Denecek ki, ikinci beyanatıyla ilkini düzeltmiş ve ondan vazgeçmiştir.

Olabilir. Fakat bir üçüncü söylevle ikincisini de bir yana koyarak yine birincisine dönemez mi? Döneklik bakımından arada ne fark var ki?..

Politika kaypaklıkları için Machiavelli'yi anmak âdettir. Machiavelli kaypaklığı sembolize eder. Fakat zavallı adamcağız, mümkün olsa da mezarından çıkıp modern politikanın, modern politikacıların kaypaklıklarını bir görseydi; şüphe etmiyorum ki, parmağı ağzında kalırdı!..

*

Machiavelli'ye rahmet okutan modern politikaya, modern politikanın temsilcilerine inanmıyoruz.

Her gün artan bir hızla, artacak bir hızla... Yarınları elde silah bekliyoruz. Bekleyeceğiz!.. Yedi yaşından yetmiş yaşına kadar!..

Ankara, 7 Kasım 1936
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Harar: Kıldan dokunmuş büyük çuval. (Y.N.)

Yuha 20. Asra!..*

- 1 -

20. asır böbürleniyor!.. 20. asır yüksek medeniyetle böbürleniyor!.. 20. asrın burnu Kafdağı'nda!..

Bütün bir geçmişe yarı gözle ve yüksekten bakıyor. Ancak bu kadar bakabiliyor!.. Bütün bir geçmiş, bütün varlığıyla onun gözünde bir hiç!.. Hiçten de beter! Mazi!.. O!.. İnsanlığın göğsünde bir vahşet damgasıdır!!. Bunu silmeye çalışıyor!

20. asır!.. Bunu unutturmak için neler neler yapmıyor?!.. Zavallı!.. Buram buram ter döküyor... Çalışıyor, çabalıyor! Bütün bir geçmişi unutturmak için çalışıyor!! İnsanlığın gelecekte bile ilişemeyeceği büyük işleri yapıyor!

*
* *

Büyük işler sırasında neler var?!

Yeni hak anlayışları. Yeni istilalar... Yeni kazanç yolları...

20. asra göre, ne yazık ki bütün bunları, bu hünerleri!.. vahşi ilkçağlar, vahşi ortaçağlar, vahşi sonçağlar bilmiyordu.

Bütün bunları hep 20. asır biliyor! Ve o!.. bu bilgileriyle bütün bir geçmişin küçüklüğünü unutturmaya çalışıyor!!..

*
* *

---

* *Anadolu*, 13 Haziran 1936, No: 6637, s.3; 14 Haziran 1936, No: 6638, s.3.

Önce, 20. asrın övündüğü, böbürlendiği hak anlamını göz önüne koyalım. Lafa değil, fakat istatistiklere bakalım:

Bugünkü insanlığın yarısından fazlası esirdir. Bugünkü insanlığın yarısından fazlası istila altındadır. Üst tarafının dörtte üçü de sömürülmektedir; soyulmaktadır; fikriyatıyla, mesaisiyle, her şeyiyle...

20. asır bunu devletler hukukuyla, medeni hukukuyla o kadar güzel anlatır, o kadar güzel haklaştırır ki, insan okurken yüreği kanar, beyni döner, vicdanı parçalanır!..

***

Devletler hukuku! Hani şu diplomatların dilinden düşmeyen devletler hukuku!

Bütün üniversitelerin kubbeleri çınlatıla çınlatıla okutulan devletler hukukunu açınız... Emperyalist efendilerine sadık profesörleri dinleyiniz. Dikkatle dinleyiniz!

İstila, emperyalizm... şöyle anlatılacaktır:

İstila mı? Bu, fetih hakkıdır.

Fakat yalan!..

Ezmeyen, ezilir. Hak, kuvvetlinin demektir. 20. asrın böbürlendiği hak kavramı işte budur!!

Yani insanlığın onda 9'u ve toprağın yüzde 90'ı sömürge olacak! Esir olacak!!

***

Jean-Jacques Rousseau yabana söylememiş ve bahtsız demokrasi için ne güzel haber vermiş. O!..

"Hürriyet!" diyor, "sen büyük çokluğun esirliği pahasına yaşıyorsun!"

İşte hakikat budur.

Yuha 20. asra!

- 2 -

20. asır!..

Bütün bir geçmişi yeni bilgileriyle unutturmaya, geçmişin insanlığın göğsünde bir vahşet damgası olan lekesini silmeye çalışıyor!.. Hem de muhakkak ki buram buram terleyerek lekeyi silmeye çabalıyor!..

Zavallı 20. asır!..

***

Fakat... Bu çalışmanın verimi nedir?

Bütün dileklere, bütün konferans kararlarına, bütün taahhütlere rağmen savaş bütçeleri tarihin hiçbir gününde, tarihin hiçbir anında görülmemiş bir hızla yükseliyor, görülmemiş bir hızla kabarıyor!..

İşin tuhafı şu: Savaş bütçeleri kabardıkça insanlık vaazları artıyor!.. O kadar ki, kulakları yırtıyor. İnsaniyet de insaniyet!..

Fakat bütün bu hazırlıklar neden?!

20. asrın medeni manasını yerine getirmek için!.. Zayıfları gık demeden ezmek için...

Amma... Mesela küçük bir devlet silahlanmak için bir yere biraz para mı ayırdı?.. Hep bir ağızdan protestolar duyulur:

"Bu, bu hal! insanlığa uygun değildir. Bu hal, dünyanın barışını ürkütmektir. Bu hal!.. vahşiliktir, vahşettir!.." denir.

Bütün bu bağrışmaların anlamı nedir? Bilir misiniz?!

"Siz az çok, ne olursa olsun, silahlanmayınız... Biz sizi çarçabuk, hem de kolaylıkla, pek çabuk, şöyle rahatça yutuverelim. Uluslar Derneği (Cemiyeti Akvam)[1] bize sizin mandanızı versin..." demektir.

Zaten Uluslar Derneği'nin başka ne vazifesi kaldı ki? Ve zaten ne vazifesi vardı ki?..

Siz... "Bu nasıl şey?" diyeceksiniz.

Size karşılık verecekler:

"Medeni seviyeniz geridir. Seviyenizi yükselteceğiz! Sizi medeni yapacağız!!"

*
* *

Çalışanları soymak; tefeciler elinde inletmek... Güçsüz milletlere boyunduruk takmak; bunları süründürmek... Haklar, kanunlar, teoriyeler yaparak, bütün kazançları, bütün yükselişi, bütün yaşayışı, bütün medeniyeti zayıfın kuvvetlinin elinde oyuncak oluşunda görmek; orada aramak...

İşte 20. asır!..

*
* *

Şimdi bütün bir geçmişe bakınız!.. Şimdi bütün bir geçmişi sayfa sayfa karıştırınız. Onun hangi safhasında bugünkü kadar esir bir dünya, bugünkü kadar inleyen bir âlem, bugünkü kadar kelepçe, bukağı, zincir şakırtıları duyulan bir mahşer!.. bir vaveyla mahşeri göreceksiniz?!.

Yuha 20. asra!..

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Uluslar Derneği (Cemiyeti Akvam): Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Ordu, Yine Ordu, Hep Ordu!*

Başta, en başta al bayrak... Mehmetçiğin elinde, pırıl pırıl yanan süngülerin ortasında sallana sallana geliyor!.. Bu, ona en yaraşan el, en uyan yerdir.

Al bayrak!.. Bütün bir tarihte rengini aldığı yerlere doğru ilerliyor! Batı illerine doğru.

Yanar dağların başından kopmuş bir alev, bir alev parçası gibi, bu bahtı kara dünyayı ışıklarıyla yıkamaya gidiyor!

Al bayrak! Rüzgârlara değdikçe göklere doğru atılıyor. Başını dinmeyen bir hızla göklere dikmiş, yükseliyor ve Mehmetçiğin nasırlı elinde durmadan ilerliyor!.. Bu, ona en yaraşan eldir.

Onu bütün bir tarih içinde, bütün bir erler meydanında o el taşımadı mı?!.

Al bayrak!.. Bütün bir tarihi, Viyana'larıyla, İnebahtı'larıyla, Mısır'larıyla, Macaristan'larıyla, Balkanlar'ıyla, Sakarya'larıyla, Dumlupınar'larıyla Atatürk Devrimi'nin bin bir zaferiyle ardı sıra taşıyarak heybetle geçiyor!..

Bu geçeni, Türk Mareşali Çakmak ve bütün ordu erkânı selamlıyor... Zaten onu bütün bir tarihle beraber asırlar ve dünyanın dört bir ucu böyle selamlamamış mıydı? O, selamlanacak ve sönmeyen tanlar içinde selamlanacak!

*

Bandolar çalıyor! Bandolar bütün bir tarihi anlatarak, bütün geçmişi naklederek çalıyor!..

---

* *Son Posta*, 18 Ağustos 1936, No: 2172, s.1, 8.

Türk piyadesi, yerleri yırtan sert adımlarla ilerliyor! Genç, çalak[1] subayların yalabık[2] kılıçlarından kıvılcımlar serpiliyor.

Türk süvarisi rüzgârları geçen bir hızla dörtnala uçuyor!..

Tanklar yerlerinden kopmuş kaleler gibi geliyorlar!

Uçaklar yelleri deliyor, Türk'ü başka âlemlere tanıtmaya gidiyorlar!

Gazetelerde, yerli yabancı radyolarda, resimlerde, dillerde, gönüllerde... son büyük manevralar anlatılıyor; hep o yaşıyor.

Herkes ve her şey sevinç içinde, güven içinde... Herkesin gönlü ve gözü orduda! Gönüller ve gözler orduda, hep orduda!

*

Tarihi okuyorum. Ve onun bize anlattığı zaferleri düşünüyorum. Fakat bunlardan hangisi sırtını silaha dayamadı? Hangisi galip bir kılıcın peşi sıra doğmadı?!.

Büyük İskender'in Makedonya'sı mı? Sezar'ların Roma'sı mı? Cengiz'lerin, Timur'ların Asya imparatorlukları mı? Batı Türklerinin dünya hegemonyası mı? Napolyon'ların Fransa'sı mı? Modern İngiliz imparatorluğu mu? Emperyalist Fransız demokrasisi mi?! Japonya, Amerika mı? Sömürgeci İtalyan faşizmi mi? Bunların hangisi, lafla, nutukla, ukalalıkla elde edildi? Hangisi?!.

Denebilir ki, bütün bunlar kuvvetin hakka galebesidir.

İşin felsefesiyle meşgul değilim. Zaferlerin yaradanını ve koruyucusunu arıyorum. Yaşamak isteyenlerin ve yaşayanların başvurduğu çareyi göstermek istiyorum.

*

Tarihi okuyorum. Onun bize anlattığı büyük ihtilalleri, büyük fikir cereyanlarını düşünüyorum. İnsanlığı haklarına kavuşturan büyük dünya hareketlerini düşünüyorum.

Fakat bunların hangisi sırtlarını kuvvete dayamadan seslerini duyurabildiler? Hangisi elde kılıç hasmının başına vura vura onu yere sermeden, onu pıhtılaşmış kanında boğmadan yerini aldı ve kendini tanıtabildi?

Büyük Fransız İhtilali mi? Büyük Sosyalist İhtilali mi? Büyük Atatürk İhtilali mi? Hitler hareketleri mi?

İnsanlığa yeni bir yaşayış çağı açan bu hareketlerin hangisi lafla, hitabetle, ukalalıkla elde edildi?! Hangisi?!

Hangi hak ve hareket, en haklı bir varlık bile sıkıntılı bir günde tutunmak, varım, var olacağım diyebilmek için silahı ihmal edebilir?! Hangisi?!

*

1 Çalak: Çabuk hareket edebilen; çevik; tez canlı. (Y.N.)

2 Yalabık: Parlak, ışıltılı. (Y.N.)

Tarihi okuyorum. Onun anlattığı realiteleri düşünüyorum.

Biz, 1856 Paris Antlaşması'yla Avrupa konserine[1] girmiş bulunuyorduk. Daha o zaman, fiilen ve hukuken kapitülasyonlardan kurtulmuş olmamız lazımdı. Fakat bu elde edilen hak daha tatbikata girmeden öldü. Yazıldığı kâğıt ona bir kefen oldu. Paris Antlaşması'nı imzalayanlar o hakkı bize tatbik ettirmediler bile. Zaten Kırım Savaşı'na üç devletin yedeğinde canlı cenaze gibi girmiştik.

Demek ki, zaman oluyor, zafer bile hakkın yerini bulmasına az geliyor. Hak, canlı cenazelerin değil, dirilerin ve güçlülerindir.

Son Montrö Konferansı'nı bir lahzacık düşünebiliriz. Boğazlar'ı kapamak bizim her bakımdan söz götürmez bir hakkımızdı. Neden bu hak bugüne kadar kaldı? Ve ancak bugün yerini bulabildi? Boğazlar silahlandı. Neden? Sadece haklı olduğumuzdan mı?!

Fakat bir an korka korka düşünelim: Türk ordusu bugünkü kudretinde olmasaydı, bu hak bize belagatle, hitabetle, mantıkla teslim edilecek miydi?

Cevabını azıcık düşünenler versin!..

Hak silahla alınıyor ve mutlaka silahla bekleniyor. Onu korumanın başka yolu yok.

Bütün bunlar için ordu, yine ordu, hep ordu. Böyle olmalı. Olup olacakla meşgul değilim; meşgul olmaya da vaktim yok. Ben, olanı söylüyorum.

*

Tarihi okuyorum. Onun anlattığı realiteleri düşünüyorum.

İç ve dış bakımlardan haklarını kaybetmiş milletler günün birinde silaha sarılmak kabiliyetini göstermedikçe, sürüne sürüne bile yaşayamayacaklardır. Onlar, dünyaya armağan olarak korkunç esir mezarları bırakacaklardır. Ve bütün bir tarih içinde onların adı sanı birer mezar olarak kalacaktır.

İşte Asya Mançurya'sı, Afrika Habeşistan'ı vs.

*

Tarihi okuyorum. Realiteleri düşünüyorum.

En medeni millet kimdir? Bunu kendi kendime soruyorum.

Aldığım cevap şudur: En medeni millet, en güçlü millettir. İnsan gibi, insan olarak yaşama hakkı güçlü milletlerindir; tıpkı şahıslar gibi...

Ölmüş büyük medeniyetlerin enkazı bana şu hakikatleri haykırıyor: "Kuvvetli idik, âlemlere hâkim olduk; zayıf düştük, öldük!"

1 Concert (Fr.): Birlik. (Y.N.)

Bence modern medeniyetin tılsımı, modern bir orduyu bütün levazımıyla, maddi, manevi bütün ihtiyaçlarıyla aynı ülke içinde yaratabilmektedir.

Büyük savaş endüstrisi istiyoruz.

Atatürk büyük *Nutuk*'unda "Savaş iki milletin maddi, manevi bütün varlıklarıyla ayağa kalkarak birbirleriyle vuruşmasıdır" dedi.[1]

*

Tarihi okuyorum. Ve düşünüyorum:

Her gün her vesileyle çekilen silah aşınır. Zamanında kullanılmayanı paslanır. Hak ve şuur silahın bileğitaşıdır. Onun en iyi kestiği an işte bu andır; hakka dayandığı, şuurla kullanıldığı zamandır.

Büyükada, 17 Ağustos 1936
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Gazi Mustafa Kemal'in söz konusu sözleri şudur: "Harp ve muharebe demek, iki milletin, yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün mevcudiyetleriyle ve bütün varları yoklarıyla, bütün maddiyet ve maneviyetleriyle yekdiğeriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.20 (*Nutuk II*), Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2007, s.152. (Y.N.)

İzmir Manevraları Münasebetiyle Türk Orduları*

İzmir manevraları bitti. Umduğumuz, beklediğimiz gibi bitti. Büyük bir başarıyla, bir yenle[1] bitti.

*

Namık Kemal ne zaman orduyu görse, ne zaman mektep çocuklarını görse ağlarmış...

Bunu bana Beyazıt Saylavı[2] Bay Ubeydullah[3] anlattı.

Sebebini sordum.

"Bu iki büyük varlığı görüp de heyecana gelmemek ve gözyaşı dökmemek mümkün mü?" dedi.

Çok doğru... Mektep çocuklarının, yarının sahiplerinin manalı yüzlerine bakınca neler duyulmaz, neler düşünülmez ki?

Ordu, başta bandosuyla... Ve bunun gerisinde göklere savrulan bir alev gibi karanlıkları yaka yaka ilerleyen al bayrak gözükünce neler duyulmaz, neler düşünülmez ki?

*

---

* *Son Posta*, 24 Birinci Teşrin (Ekim) 1936, No: 2239, s.1, 12.

1 Yen: Zafer. (Y.N.)

2 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

3 Mahmut Esat Bozkurt'un dayısı olan Mehmet Ubeydullah Hatipoğlu. (Y.N.)

Türk ordusu uluorta bir ordu değil. Bu, herhangi bir ordu değil, bütün bir tarihi, bir dünya tarihini önüne katmış, onun bahtını tayin etmiş bir varlıktır. Ve kim bilir yarınlar ona daha neler saklıyor?

Bütün bu anlamlar içinde heyecandan bağıramayıp da tıkananların, heyecandan göğüslerini yırta yırta bağıramayanların gözyaşları manasız olur mu?

*

İzmir manevraları bitti. Umduğumuz, istediğimiz gibi bitti. Büyük bir başarıyla, bir yenle bitti.

Orada ne yazık ki bulunamadım. Lakin Torbalı-Gaziemir arasında yürüyen, koşuşan Türk askerlerinin sert adımları, kumandanların keskin sesleri, silah, kılıç, süngü şakırtıları kulaklarımda çınlıyor.

Dörtnala doludizgin koşuşan Türk atlarının nallarından sıçrayan kıvılcımlar, bunlar bana karanlık gecelerin bağrını delen şimşekleri yaşatıyor.

Büyük kumanda heyetini, sayın kumandanları büyük kavganın başında görür gibiyim. Onları, işleri başında, bütün ve sonsuz saygılarımla görüyorum. Her biri ayrı ayrı zafer hatıraları taşıyorlar. Ne güzel, ne şerefli bir ödev başındadırlar. Onlara imreniyorum. Çünkü Türk ordusuna kumanda etmek, onun kumandanı olmaktan, yalnız Türkiye'de değil, fakat bütün bir dünyada daha şanlı bir şey olamaz. Büyük orduda kumandanlık da, neferlik de şereflerin en büyüğüdür. İmreniyorum.

Şu hastalığı hasta etmek imkânı olsaydı da, orada, Türk köylüleri arasında bulunsaydım. Ben de yürüyen orduyu görseydim. Ne mutlu onu görenlere...

*

Ordu manevralarda:

Ve sanki Türk tarihi, bütün bir tarih ayakta, İtalya seferleriyle, Viyana'larıyla, Mohaç'larıyla, Kosova'larıyla, Belgrad'larıyla, Prut'larıyla, Çaldıran'larıyla, Mısır'larıyla, Rumeli'ye geçişleriyle ayaktadır!

*

Bütün bir tarih ayakta, orduyu selamlıyor.

Kendini bütün bir acuna[1] selamlatmak zaten onun huyudur.

Tıpkı Tarihçi Âlî'nin[2] anlattığı gibi, Rumellerine ilk geçenler gözlerimin önündedirler:

Bunlar kılıçlarını, dünyanın ağızlarını çentemediği kılıçlarını ilerilere uzatarak hep bir ağızdan çocuklarına bağırıyorlar:

---

1 Acun: Dünya; âlem. (Y.N.)
2 Gelibolulu Mustafa Âlî. (Y.N.)

"Akdeniz'i geçmişiz biz bir iki salla
Himmeti merdanla, kayıptan irsalla
Oldu bizim salımız tahtı Süleyman bize
Gözlerimiz açmışız ahseni âmâlle"[1]

Ordu geçiyor! Ordu sert adımlarla, yerleri yırtarak geçiyor!.. O hep geçecek!.. Ve tarih ömrünün son gününe kadar bu sert adımları duyacaktır!..

*

Bu satırları karalarken Solakzade'nin anlattığı Mohaç Savaşı'nı, Avusturya, Almanya içerilerine akınları yaşıyorum.[2]

Mohaç önünde:

"Davul, kûs,[3] zurna sesleri yerden göklere yükseliyor. Ortalığı sarsıyor. Adam sesinden, atlar kişnemesinden, bayrakların şakırtısından, naralardan göklerdeki yıldızlar parçalanacak... Ordu korkunç bir sel gibi düşman üzerine akınca, can pazarı çağladı. Toz duman ortalığı kapladı. Demirlere bürünmüş düşman bir karabulut gibi sökün etti. Şimşek gibi parlayan Türk kılıçlarıyla, gök gürültüsünü andıran toplar binlerce ve binlerce düşmanı yerlere serdi. Güya ki yerler, yeşil çimenler üstünde lalelik oldu."

Beç[4] önünden çekilirken:

"Kuşatmadan vazgeçildi. Amma kuşatma sırasında Türk askerleri düşman memleketlerine akın ettiler. Bütün bu yerleri tıpkı akar bir ateş gibi yakıp yıktılar. Ve Nemse[5] ve Alman sınırlarına vararak öte tarafına çıktılar!"

Yahya Kemal bir gün bana şu anekdotu anlattı:

"Avusturya seferlerinden birinde, bir Türk akıncı kolu o kadar hızla Almanya içerlerine dalmış ki, yolunu şaşırmış ve kendisini Manş Denizi kenarında bulmuş!"

---

1 *Âlî Tarihi*, c.3, s.46. [Gelibolulu Mustafa b. Ahmet Âlî, *Künhü'l-Ahbâr (Âlî Tarihi)*, İstanbul, Takvimhane-i Âmire Matbaası, 1277 (1861) -Y.N.]

2 *Solakzade Tarihi*, s.455-457 ve 473.

3 Kûs: Araba veya katır, deve gibi yük hayvanları üzerinde taşınan büyük davul; kös. (Y.N.)

4 Viyana. (Y.N.)

5 Nemse (Nemçe): 16. yüzyıldan sonra Türklerin Avusturya'ya ve Avusturya halkına verdiği isim. (Y.N.)

Ben bunu sayın şairin mübalağasına vermiştim.

Solakzade'nin, yukarıya yeni Türkçemizle geçirdiğim fıkrası şairimizin anlattıklarını teyit etmektedir.

Şimdi kendi kendime düşünüyorum.

Türk akıncıları yollarını şaşırmışlar! Ve kendilerini Manş kenarlarında bulmuşlar... Ya yollarını şayet şaşırmasalardı?! Acaba ne olacaktı?

Bunu da sevgili okuyucularım siz düşünün!!.

*

Şimdi de bence bütün bunların hepsinden üstün olan İstiklal muharebelerini, Sakarya'ları, Başkumandan Meydan Savaşı'nı düşünüyorum.

Yoku var eden bu iki savaşı düşünüyorum. Ve sonra bugünkü varlığı düşünüyorum.

Heyecandan ben de tıkandım. Artık anlatamıyorum; bağıramıyorum.

Sakarya'larda, Başkumandan savaşlarında can verenlerle kalanlar, İzmir ovalarında manevra yapan çocuklarına bağırıyorlar:

Kır atımı nallatırım
Dağda taşta oynatırım.
Bütün düşman karşı gelse
Tek nalına çiğnetirim.

Türkiye'de harp olacak
Tarihlere şan olacak
Bu yerlerde düşman değil
Türk milleti han olacak.

*

Türk cumhuriyet orduları bütün bu ateşli destanlardan kopmuş bir kıvılcımdır. Onun bugünkü ve yarınki rolü bütün bu geçmişten üstündür. O, cumhuriyeti, barışı, hakkı koruyacak; Türkün hakkını koruyacak ve icabında bir kanat darbesiyle bunu alacaktır.

*

Yaşamak için dişimizden tırnağımıza kadar silahlanacağız.

Ağzımızda yalın kılıç; elimizde silah!..

Bu, 20. asrın sembolüdür.

Büyükada, 22 Ekim 1936
Mahmut Esat Bozkurt

Türk Denizcileri*

Amiral Şükrü Okan'ın kumandasındaki Türk filosu İzmir önünde demirlemiş bulunuyor. Bu münasebetle burada sadece Türk denizciliği hakkında beslediğim duygularımı dökmek istiyorum.

*

Çocuktum, bir gün babamla Asansör[1] üstünde akrabamızdan birinin evine misafirliğe gittik.

Akşam oldu. Bir top sesi duyuldu. Ve derhal İzmir Körfezi ışık içinde kaldı.

Babama "Ne oluyoruz?" diye sordum. Kısık ve boğuk bir sesle "İtalyan donanması!" dedi.

Donanmayı gören odadan ıstırapla kaçtık ve başka bir odada yemeğimizi yedik. Sıkıntı, hüzün sanki bizi boğuyordu.

Yine çocuktum. Babamla bir gün Kordon boyundaki tüccarımızın mağazasına gittik. İşlerimizi bitirdikten sonra Kramer gazinosuna[2] öğle yemeğine gidiyorduk.

Yollarda, kılıçları yerlerimizde sesler çıkaran zabitler gördüm!.. Fakat bunlar bizimkilere benzemiyorlardı. Körfezde yüksek tekneli, bacalı gemiler yatıyordu. Babama "Bunlar nedir?" diye sordum. İçini çekerek "Fransız donanması" dedi. Ve bizi yine bir hüzün, bir keder aldı.

*

---

* *Yeni Asır*, 4 Eylül 1938, No: 9955, s.1-2.

1 İzmir'de bulunan tarihi asansör kulesi. (Y.N.)

2 Grand Hotel Kraemer Palace (Kramer Otel). (Y.N.)

Kramer lokantasında oturduğumuz saatler içinde hemen de babamla hiç konuşmadık diyebilirim. Fakat Rumların, hatta Yahudilerin o sıralardaki neşelerini, bize karşı gururlarını anlatmak mümkün değildir.

Nihayet babam "Kalk gidelim" dedi.

Bir arabaya atladık ve evimize döndük. Orada bizi boğan acılar içinde kapandık kaldık!..

Ben o zaman, idadi sınıflarında bulunuyordum. Türk denizciliğine dair hayli malumat sahibiydim. Çektiğim acılar içinde hep bu bilgilerimle teselli bulmaya çalışıyordum.

Büyük Amiral nerede? Nerede o?

Elimden gelse, İstanbul'a gitmek, Beşiktaş'ta yatan Barbaros'u mezarından kaldırmak ve:

"Bak, pabucunu dama attığın Andrea Doria'nın çocukları şimdi senin sularında... Büyük Amiral, kalk da gör!..

Vaktiyle ıslahına memur edildiğin Fransız donanmasının zabitleri şimdi sahillerinde kılıç sürüyorlar. Bütün bunlar bize iç ağrısı oluyor. Kalk da gör!.." diye bağırmak istiyordum.

Sonra dayanamadım. Bu duygularımı düşünen babama anlattım.

"Evet oğlum, öyle" dedi.

*

Yine unutmuyorum. Ve unutmayacağım. İstanbul Üniversitesi'ne devama başlamıştım. İzmir'den İstanbul'a işler Türk vapuru yoktu. Fransız Messageries kumpanyasının vapurlarıyla kendi limanlarımıza gidebiliyorduk. Yahut Romanya vapurlarıyla...

Ben ikinci mevkide gidip geldiğim halde her vakit Türk diye hakarete uğrardım. En az yapılan hakaretlerden biri de mesela yemek sofrasında en sonra ikram edilmemiz olurdu. Daha neler?..

Bir gün Messageries vapuruna giren yolcular arasında Türk bir deniz ve bir kara subayı vardı.

Vapurun merdiveninden çıktılar, içine girecekleri sırada güvertede kahvecilik eden edepsiz küstah bir Rum, zabitlerin belinden kılıçlarını aldı! Ve İstanbul'da çıkarlarken iade etti.

İçimi bir kızgın ok gibi yakan bu muamelenin sebebini öğrenmek istedim.

"Vapur Fransız toprağıdır... Burada sizin zabitleriniz kılıç takamaz" cevabını aldım. Başımdan vurulmuşa döndüm ve kamaramda ağladım.

Fransız toprağı, öyle mi?..

Bizim karasularımızda, bizim limanlarımızda Fransız posta gemisi Fransa, öyle mi?.. Romanya vapuru da Romanya... Bu sularda, bu Türk sularında Türk zabitleri kılıç taşıyamaz, öyle mi?..

*

Bütün denizleri, Karadeniz'i, Akdeniz'i göl haline koyan, İzlanda adalarını, İngiltere sahillerini topa tutan... Ve sonra Hint denizlerinin enginlerinde, Cava önlerinde Türk bayrağını selamlatan denizci bir milletin oğlu için, benim için bunlara şahit olmak, bunları görmek nasıl bir acı, bir facia idi yarabbim!..

Büyük günlerden küçük günlere düşmek... Büyük günler görmüş bir millet için nasıl dayanılmaz bir cehennem olduğunu anlamak güç bir şey değildir.

*

Yatağımda hasta yatıyorum. Saat dokuz sularıdır.

Azgın deryaların bile rengiyle sükûn bulduğu Türk filosu al bayrağı bir gelin gibi süzüvererek geliyor.

Kıpramaya takatim yok. Sıtma hummaları içindeyim. Yatağımdan fırladım. Geçen çevik, temiz, yeni Türk filosuna baktım. Ve yakın bir mazinin hakaretle doldurduğu içimi hınçla silktim. Maziyi, babamı düşündüm. Ne yazık ki sağ değil!.. Ne yazık ki o, bu manzarayı göremedi.

O, yalnız Büyük Savaş'ta Türk filosu Sivastopol'u bombardıman ettiği vakit sevinç gözyaşları dökebilmişti. Fakat o kadar.

*

Denizcilik bu milletin yüreğine sinmiştir.

Bakınız!.. İzmir'in en uzak köylerinden gelip donanmayı gözleri dolu seyredenlere bakınız. Hatta geri vilayetlerden koşup gelenlere bakınız...

Donanmayı nasıl seyrediyorlar? Gözleriyle, kalpleriyle ve bütün ruhlarıyla...

Donanma... Onların gözlerine, kalplerine, ruhlarına bir cila ve başlı başına bir kuvvet oluyor...

Haklıdırlar. Daha Amerika keşfedilmeden onun haritasını çizen Piri Reis'leri, Turgut'ları, Piyale'leri, Kılıç Ali Paşa'ları... ve nihayet Barbaros gibi, dünya denizcilerini yenmiş, azgın denizlere hükmetmiş amiralleri yetiştiren bir milletin, karadan birçok defalar gemiler yürütmüş bir milletin, Cumhuriyet'in çevik Türk filosundan manen kuvvet bulması elbette çok yerindedir.

*

Türk denizciliği yeniden doğuyor. Bütün hızıyla ve hıncıyla...

Yarın yakındır. Denizler pek alışkın oldukları al bayrağın renkleriyle yeniden süslenecekler, baharda, yazda, kışta solmayan laleler gibi renk vereceklerdir.

Ne mutlu!.. Bugün yeniden temel kuran Türk denizcilerine...

Ne mutlu!.. Filomuzun baş Amiraline... Subaylarına... Ve erlerine...

Mahmut Esat Bozkurt

Yine Türk Denizcileri İçin*

Bugünkü yazılarımda denizcilerimizin bilgilerini, en sıkışık günlerde millete hizmetlerini ve kahramanlıklarını yaşatmak istiyorum.

Fakat nasıl yapmalı? Bunun iyisi, ben susayım... hakikatleri hadiseler söylesin.

*

Bundan aşağı yukarı 600 yıl önce Ödemiş'in şimdiki Birgi kamunu[1] Aydınoğullarının hükümet merkeziydi. Selçuk kamunu da yine onların tersanesi idi.

Bir gün Ulubey adını taşıyan Aydınoğlu Mehmet Bey Selçuk tersanelerinde 200'den fazla savaş gemisi yaptırttı. Bunları oğlu Umur Bey'in kumandasına verdi. Filo denizlere açıldı ve Sakız Adası'nı aldı.

İkinci açılışında Akdeniz'in dalgaları içinde kaybolup gitti!.

Aydınoğullarının donanmasına ne olmuştu? Neredeydi?.. Bunu kimse bilmiyordu.

Günün birinde donanma ganimetlerle yüklü olduğu halde uzaklardan göründü. Direklerinde allı yeşilli bayraklar dalgalanıyordu. Selçuk en büyük bayramlarından birini yapıyordu.

Aydınoğlu donanması Adriyatik sularına karışan İnebahtı'nı vurmuş, buradan dönüyordu.

---

* *Yeni Asır*, 6 Eylül 1938, No: 9956, s.1-2.

1 Kamun: Nahiye. (Y.N.)

Fakat İnebahtı'nı nasıl vurabilmişti? İşin anlaşılması güç yanı budur.

Fakat bakınız nasıl!..

Filo önce Atina Körfezi'ne yanaşmış... Sonra Korint Kıstağı'nı -şimdiki gibi kanal mevcut olmadığından- karadan yürüyerek aşıvermiş!.. Türk filosu karadan yürümüş ve oradan İnebahtı Körfezi'ne inivermiş!..

Ya dönüşü nasıl olmuştu?

Bakınız nasıl:

Matapan Burnu girintili çıkıntılı olduğundan rüzgârlara maruz ve çok tehlikeli imiş. Oralarda düşman barınır ve Türk filosuna baskınlar verebilirmiş.

Düşman bekleyedursun!..

Aydınoğlu filosu Korint Kıstağı'nı yürüyerek geçmiş ve Atina Körfezi sularına inivermiş... Orada biraz yorgunluk kestirdikten sonra Selçuk önlerine gelmiş...

Düşman yine Matapan fırtınaları içinde bekleyedursun.

Fakat bu 200 parça donanma Korint topraklarında nasıl yürütüldü?

Tarih, cerr-i eskal[1] usulünün tatbikiyle kara yolunun aşıldığını söylüyor.[2]

Demek ki Türk gemicileri bugünkü fizik ilminin ağırlıkları yürütme usulüne vâkıf bulunuyorlardı.

Dikkate değer ki, bu hadise Osmanlı İmparatorluğu zamanında değildir. Bu devletin doğduğu zamanlara aittir.

Korint yolunun da Atina Körfezi ile İnebahtı arasında en kısa kara yolu olduğunu biliyorlardı. Demek ki bugünkü coğrafya ilmine de aşina idiler.

*

Fatih'in, İstanbul kuşatmasında Beşiktaş'tan Beyoğlu yoluyla donanmayı Haliç'e indirmesi, yukarıdaki hadiseden aşağı yukarı 200 sene sonradır.

Piri Reis'lerin de meçhul Amerika haritalarını ceylan derileri üzerine çizmesi Türk denizcilerinin ilim kuvvetine belge teşkil eder.

Kristof Kolomb'un keşiflerine çıkmazdan önce İstanbul'a gelerek Türk denizcilerine müracaat ettiği tarihle sabittir.

*

Görülüyor ki, dünya tarihinde muazzam hadiseleri yaratan, iki denizi, Ak ve Karadeniz'leri Türk gölü haline koyan Türk denizciliği öyle yerden mantar gibi bitivermiş bir şey değildir. Asırların biriktire biriktire yığdığı Türk deniz bilgilerine dayanan bir varlıktır.

---

1 Cerr-i eskal: Ağır bir yükü kaldırma. (Y.N.)

2 İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Anadolu Türk Beylikleri*. [*Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1937 -Y.N.]

Ne yazık ki henüz denizcilik bilgi tarihimiz yazılmamıştır. Yazılsa, varlığımızı kuvvetlendirecek ne harikalara şahit olacağız.

Denizlere bu kadar hâkim bir milletin, elbette bir deniz hukuku, bir deniz mevzuatı ve köklerini tarihin derinliklerine salan bir teşkilatı vardır.

Bir kere şurası muhakkak ki, biz Ak ve Karadeniz'lere hâkim olduktan sonra, muhtelif milletler, din ve ırk farkı gözetilmeksizin denizlerin serbestisinden ve bu serbestinin bahşettiği nimetlerden eskisiyle nispet kabul etmez bir şekilde istifade ettiler. Zira Hıristiyan denizcileri, zamanında İslam milletlerine, hatta bazı Hıristiyan devletlere denizlerde hiçbir hak tanımıyorlardı. Türkler denizlerden istifade hakkını her millete tanıdılar.

Demek ki denizlerde Türk hâkimiyetinin bir manası da bütün milletlerin oralardan istifadesi oldu.

Bugünkü devletler hukuku ilminin babası sayılan Grotius'tan önce -biraz ham şekilde olsa da- bugünkü mukaddes deniz serbestisinin denizlerde Türk hâkimiyeti ile tohumu atılmış oluyordu.

Ulusal tarihimiz için ne medeni şeref!..

*

Türk denizciliği en zayıf günlerinde bile Türk ulusuna gücünün çok üstünde hizmetler gördü. En zayıf günlerinde bile zaman zaman vatan için şeref sayılacak hadiseler yarattı. O, yok oldu denildiği günlerde bile vatan kurtarıcı işler başardı.

Hamidiye'mizin[1] Balkan Savaşı'nda düşman diyarını gülle sağanakları altında bırakması unutulmayacaktır.

Yine Balkan Savaşı'nda İstanbul üzerine yüklenen düşmanın Çekmece'lerden yolunu kesmekte o günkü filonun gördüğü hizmetleri tarih her gün anacaktır.

Dünya Savaşı'nda filomuzun Çanakkale sularındaki faaliyeti, düşmanın muazzam kuvvetleriyle mukayese edilince aklın alamayacağı kadar büyüktür.

Hele bağımsızlık kavgalarımızda, düşmanların sıkı gözetlemelerine rağmen Türk denizcileri taka denecek kadar küçük motorlarla neler başardılar. Cephane ve silah taşımakta ne fedakârlıklar gösterdiler.

Ve nihayet hangi millet bütün denizciliği yok olduğu halde, bugün 15 yıl içinde denizcilikte bizim kadar bir yükselme kabiliyeti gösterebildi?

Komşularımız devletler vardır ki bugünkü durumlarını 130 senede elde edebildiler. Biz 15 yıl içinde onları geçmek üzereyiz. Hatta bazı bakımlardan geçtik de...

*

1 Hamidiye kruvazörü. (Y.N.)

Bütün bunları ortaya koymakla vardığım netice şudur:

Türk milleti karalarda olduğu kadar denizcilikte de en büyük varlık gösteren uluslardan biridir. Türk milleti denizciliğe hem kabiliyetli hem de ona sönmez bir aşkla bağlıdır.

Tarihi bir olay bunu çok güzel gösterir:

Sokollu Mehmet Paşa bir gün donanma başamirali Kılıç Ali Paşa'ya "Ne düşünüyorsun?" diye sormuş. Kılıç Ali Paşa "Bir sene önceki felaketi" demiş.

Sokollu "Keder etme, bu millet gelecek sene içinde eskisinden daha büyük bir donanmayı denizlere indirecektir. Bir donanma ki, yelkenleri ipekten, halatları ibrişimden, çapaları gümüşten olacaktır" cevabını vermiş.

Bütün bunlar bize denizciliğe olan muhabbet ve bağlılığı göstermektedir.

Çalışıyoruz ve çalışacağız. Geleceğimizin bir yönü de denizlerdedir.

Mahmut Esat Bozkurt

Atatürk İçin
Türk Orduları İçin...*

1919 yılındayız... Mayıs'ın 15'i. İzmir Kordonu'nda kan dökülüyor. Bir albay süngülendi!.. Bu, Süleyman Fethi'dir. Ortalık telaş, velvele, panik içindedir. Silah sesleri... "Zito Venizelos"lar... Kışlaya düşman bayrağı çekildi. Başsız kalan Mehmetçikler, darmadağın, Anadolu içlerine çekiliyorlar. İzmir'in yüksek mahallelerinden son fişeklerini de kışla üzerine sıka sıka içerilere doğru çekiliyorlar.[1] İzmir düşman istilasına uğradı. Çıldırmak işten değil. Düşman ilerliyor. Torbalı'yı aldı... Selçuk... Germencik... Bir sürü kamun ve ilçebaylıklar[2] patır patır düşüyor. Çoluk çocuk çığlıklarla kaçıyorlar. Her yerde cesetler... devrilmiş eşyalar... birbirine giydirmiş arabalar, beygir leşleri... Düşmanlar Aydın'a da girdiler! Bir canavar gibi soluyorlar. Düşman, derlenip toplanmaya çalışıyor...

Bir top sesi! Bir daha ve bir daha... Kadın-erkek, çoluk çocuk sesleri. Gittikçe Aydın'a yaklaşıyor... Silahlı zeybekler... Omuzlarında su testileri taşıyan al yazmalı, peştamallı bayanlar... Yalınayak, baş açık çocuklar. Elleri sopalı, tahralı, baltalı insanlar... Hepsi 200'den belki biraz fazla!.. Dalama Köprüsü'nden Aydın'a doğru geliyorlar! Yalınayak, baş açık, koşarak ilerliyorlar. Hürriyet ve bağımsızlık için ilerliyorlar...

Aydın sokaklarında silah sesleri, mitralyöz cayırtıları yükseliyor. Minarelerden, her yerden bombalar, tüfekler atılıyor. 200 kişilik kafile düşman alaylarıy-

---

* *Yeni Asır*, 9 Eylül 1938, No: 9958, s.1-2.

1 İktisat Vekili ve İzmir Mebusu Bergamalı Rahmi [Köken] gördü.

2 Kamun ve ilçebaylık: Nahiye ve kaymakamlık. (Y.N.)

la boğaz boğaza dövüşüyor. Düşman kuvvetleri geriye doğru çekilmeye başladı. Aydın, alevler içinde yanıyor. Aydın, hürriyet ve bağımsızlık yollarını aydınlatan bir fener gibi yanıyor.

1920 yılındayız. İnönü Muharebeleri başlamak üzere... Düşmanlar ilk defa muntazam Türk kuvvetleriyle karşılaşacak!.. Fakat Türk ulusunun elinde düşmana batıracak iğne bile yok! Şuradan buradan derme çatma, çeşitli çapta tüfekler ele geçiriliyor. Fakat süngü yok!? Köylü bayanların bazlama sacları toplanıyor, dövülüyor, süngü yapılıyor. Fakat topta kama yok... Gürgen, meşe ağaçlarından tahta kamalar yapılıyor.[1] Toplar, düzenine konuyor!

İnönü'lerde, düşmanlar Türk ordusunun yeniden belirmeye başlayan bu kıtaları önünde, en son sistem silah ve malzemelerle yenildiler. Alanlar ceset doldu. Ve al bayrak bu kızıl alanlar üstünde kızıl ufuklara doğru esmeye başladı. Düşman kaçıyor. Atatürk, İsmet İnönü'ye "Türk'ün makûs talihini yendiniz!" dedi.

1921 yılındayız. Milli davaya, satılmış halife ve Türk olmayan hempaları tarafından bin bir suikast tertip olunurken, Türk ordusu, düşman baskınlarıyla Altıntaş önlerinden Sakarya'lara kadar çekildi. Yine birçok beldeler düşman istilası altında kaldı. Top sesleri, Ankara'da Meclis binasını sarsıyor. Ben oradayım.

Azmin, metanetin, inanın yüksekliğini düşününüz ki, bu milli badire içinde Meclis önündeki bando durmadan çalıyor:

"Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın."

Bando, teranelerini boyuna yükseltiyor; sanki bunları Tanrı'ya iletmek istiyor... Bandoların hazin nağmelerine karışan iniltiler, top sesleri, sanki ikinci "Ergenekon" çıkışımızın bestesi oluyordu.

Sakarya önlerinde General Halit,[2] kendisini ziyaret eden mebuslar heyetine: "Siz, düşmanlar Türk ordularıyla dövüşüyor mu sanıyorsunuz? Bu daha başlamadı. Fakat günü geliyor..." diye bağırmıştı. Burada ben de hazırdım. Tarihin en büyük muharebelerinden biri, hatta en büyüğü Sakarya önlerinde başlıyordu.[3]

Sakarya'da, bütün yoksulluğuna, bütün zaafına, on senelik müthiş yorgunluğuna rağmen Türk orduları, en mükemmel bir tarzda silahlanmış, hazırlanmış düşman kuvvetlerine galebe çaldılar.

Burada, Sakarya önünde görgüme dayanan bir tablo çizersem hakikati daha iyi anlatacağım:

---

1 Eski Maliye Vekili, Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi'nin [Ataç] gözlemi.

2 Deli Halit (Karsıalan) Paşa. (Y.N.)

3 Amerika'nın Ankara Elçisi General Sherrill'in *Mustafa Kemal* adındaki eserinden. [General Sherrill, *Üç Adam: Kemal Atatürk, Roosevelt, Mussolini*, çev. Cemal Bükerman, İstanbul, 1937 -Y.N.]

Bir aralık etrafımı General Şükrü Naili'nin[1] alaylarından bir kıta sarmıştı. Kıtayı Meclis namına cesaretlendirecektik. Erlerin birçoğu baş açık, yalınayaktı. Pantolonları lime lime idi. Ceketleri yoktu. Üzerlerindeki silah ve cephane, bellerinden göğüslerine kadar, onlara elbise vazifesini görüyordu. Bunlarla hem bağımsızlığı koruyorlar hem de ısınıyorlardı.

Bu kadar meşakkate göğüs veren bir ordunun erlerini cesaretlendirecek ne söylenebilirdi? Nutuk mu?.. Evet... Arkadaşlarım bunu benden mutlaka istiyorlardı. Fakat nutukların en yükseğini bu halleriyle onlar bize söylemiyorlar mıydı? Baş açık, yalınayak hürriyet için dövüşmeye hazır olmaktan daha güzel ne olabilirdi? Biz onları değil, onlar bizi cesaretlendiriyorlardı.

Arkadaşlarım benim mutlaka söz söylememi istiyorlardı. Bir taş üzerine çıktım. Titrek bir sesle:

"Türk askerleri! Millet, hürriyet ve bağımsızlığını sizden bekliyor. Alınlarınızı yüksek tutunuz. Ve bu halinizle kalplerinizi Tanrı'ya gösteriniz. Yürüyünüz. Hak sizinle beraberdir. Millet Meclisi hepinize selam ediyor. Gözlerinizden öpüyor" diyebildim.

Onlar hep birden "Sağ ol!" dediler. Başka bir kelime söyleyemedim. Taştan sendeleyerek indim. Hürriyet yollarında baş açık, yalınayak koşan Türk ordusu dimdik duruyordu... Genç subaylar, ellerinde yalınkılıç heybetle ufuklara bakıyordu. Aralarından ayrıldık.

Biz şu küçücük vazifemizi başarıp çekildikten sonra ordunun büyük ödevi başladı. Kanlı savaş başlamıştı. Düşman Ankara'ya iki saat mesafededir. Polatlı istasyonu hurdahaş!.. Düşman ordularını krallar idare ediyor. Fakat, Mehmetçiği bir adım geri atmak mümkün olmuyor. Atatürk, başlarında! Bir aralık atından düştü. Eğe kemikleri zedelendi. O, ayağa kalktı. Bir eli böğründe, düşman ordularına bakarak "Yakında belinizi kıracağım!" dedi. Her taraf ateş içinde, süngü süngüye... Boğaz boğaza... Fakat, Mehmetçik bir adım gerilemiyor. Gerilemeyecektir de... Çünkü Türk milleti 5.000 yıllık tarihini müdafaa ediyor. Namus günüdür. Her yerden yükselen sesler "Vurun da arslanlarım namus günüdür" diyor. Düşman orduları tehlikede... Tuzlu göle düşecekler. Sakarya kıpkızıl akmaya başladı. Düşman süratle kaçıyor. Mehmetçik boyuna vuruyor!

"Türk askeri, Türk askeri sayende
Sakarya'da kurtuldu şen otağım"

teraneleriyle savaşın bayramını yapıyordu...

---

1 Şükrü Naili Gökberk. (Y.N.)

Aradan hayli zaman geçti. Çıt yok... Türk ordusu son hazırlıklarını yapıyor. Millet yerinde duramıyor. Yarınları hınçla bekliyor. Şimdi bütün Türk ulusu:

"İstihkâma indirdiler
Kanlı gömlek giydirdiler
Malum olsun anneciğim
Bir oğlunu öldürdüler.
Pek şanlıyız.
Âlemdağı yol ver bize
İstanbul'a gireceğiz...
Ceddimizden miras kalan
O yerleri göreceğiz.
Pek şanlıyız.
Kır atımı nallatırım
Dağda taşta oynatırım.
Bütün düşman karşı gelse
Tek nalına çiğnetirim.
Pek şanlıyız.
Türkiye'de harp olacak
Tarihlere şan olacak
Bu yerlerde düşman değil
Türk milleti han olacak.
Pek şanlıyız."

destanını söylüyor.

1922 yılındayız. Heyeti Vekile, Atatürk'ün reisliğinde toplandı. Mareşal Fevzi Çakmak ordunun durumunu anlattı. Nihayet, verilen karar şudur: Ordu taarruza geçecek... Fakat, bu belli edilmeyecek. Taarruz günü Atatürk'ün Çankaya'da güya çay ziyafeti vermekte olduğu ajansla duyurulacak.

Kararı vekiller imzalıyor. Ben de hazırım... Hep imzaladık. O vaktin Adliye Vekili Çankırı Mebusu ihtiyar Bay Neşet idi. Hiç unutmam. Kalemi eline aldı. Ağladı... Titreye titreye imza etti... Ve "Allah askerimizin birini bin göstersin" dedi.

Aynı yıl... Ağustos'un 26'sı... Sabahın alacakaranlıklarını, Afyonkarahisar'ın yüksek dağlarında birbiri ardı sıra çakan şimşekler ve bunları takip eden müthiş top gürültüleri yırtıyor. Gürültü gittikçe şiddetleniyor. O kadar ki, gürültünün dehşet ve azametinden gürültü duyulmaz oldu. Sanki bütün bir dünya inliyordu. Ortalığı saran ateş korkunç bir hal aldı. Düşmanın üstüne yürüyor. Ortalık dümdüz oldu. Ne dikenli tel ne hendek ne kazık kaldı. Her yer yangın, kan, ceset içinde...

Tarihten dört gün sonradayız... Ağustos'un 30'u. Dumlupınar meydanlarındayız. Top sesleri, mitralyöz cayırtıları yine ortalığı çınlatıyor. Süngü süngüye, boğaz boğaza savaşılıyor. Düşman söküldü. Başkumandanı kılıcını teslim etti ve teslim oldu. Düşman ordularının üst tarafı "Türk geliyor!" diye bağıra bağıra kaçıyor.

Atatürk bugünü şöyle anlattı:

> "Arkadaşlar, saatler ilerledikçe gözlerimin önünde gelişen manzara şu idi: Düşman başkumandanının şu karşıki tepede son gayretiyle çırpındığını görüyor gibiydim. Bütün düşman mevzilerinde büyük bir heyecan ve helecan vardı. Artık toplarının, tüfeklerinin ve mitralyözlerinin ateşlerinde sanki öldürücü hassa kalmamıştı. Bu ovadan, kuzeyden ve güneyden birbirini izleyen avcı hatlarımızın guruba yaklaşan güneşin son ışınlarıyla parlayan süngüleri her an daha ileride görülüyordu. Bataryalarımızın fasılasız ve amansız ateşleri düşman mevziini içinde barınılmaz bir cehennem haline getiriyordu. Güneş mağribe yaklaştıkça, ateşli, kanlı ve ölümlü bir kıyametin kopmak üzere olduğu bütün ruhlarda hissolunuyordu. Bir an sonra cihanda büyük bir yıkım olacaktı. Ve beklediğimiz kurtuluş güneşinin doğabilmesi için bu yıkım lazımdı. Hakikaten semanın karardığı bir dakikada Türk süngüleri düşman dolu o sırtlara hücum ettiler. Artık karşımda bir ordu, bir kuvvet kalmamıştı."[1]

İzmir'de titrek kandilli camilerde, titrek eller titreye titreye Tanrı'ya doğru kalkıyor. Ak sakallardan süzülen gözyaşları yıllarca süren bir hakaretin öcünü istiyor. Genç gelinler, kızlar, alınlarını yüksek tutmaya alışmış Türk delikanlıları hep bunu bekliyor. "Geliyorlar!" Her tarafta bu sesler duyuluyor.

Aynı yılın "9 Eylül" sabahı, saat 9,5'tur. Kordon boylarında yalınkılıç Türk süvarileri göründü. Bir yanda yabancı devlet askerleri selama duruyor, diğer yanda bombalar patlıyordu. Ne çıkar? Süvariler süratle ilerliyorlar. Biraz sonra Subay Şerafettin[2] hükümete ve kışlaya Türk bayrağını çekti. Hükümet konağı önünde bir yandan yine bombalar patlıyor, diğer yandan halk, süvarilerin ayaklarını öpüyor, gözyaşları döküyordu. Şimdi, al bayrak, bir daha inmemek üzere Akdeniz'in enginlerine renk veriyor, esiyordu. Düşman, kan sızan saçlarından sürüklene sürüklene denizlerin öbür yanına atılmıştı. Mehmetçik, yol arıyordu. Onu bulsa daha neler olacaktı?!

---

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 30 Ağustos Muharebesi'nin ikinci yıldönümü üzerine 30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da söylediği söz konusu nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.16, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s.281-289. (Y.N.)

2 Yüzbaşı Şerafettin (İzmir). (Y.N.)

Amerikalı tarihçi *Dünya Savaşından Sonraki Tarih*[1] adını verdiği eserinde "Avrupa bütün bir tarihin yürüyüşünde Türkler önünde bu kadar rezilane dize gelmedi" diyor.

Çok doğrudur. Türk orduları bir değil, yedi devletle savaşmış ve hepsini yenmişti.

Dava bitti mi? Bence hayır... Çünkü Atatürk "İlk hedefiniz Akdeniz" dedi; son demedi. O, Kordonboyu'ndaki at üstünde, uzakları gösteriyor. Bu, Türk'ün ülküsüdür. Bunu korumanın tek çaresi, bence her yönden savaşa hazır olmaktır. Yaşamak hakkı her yönden savaşa hazır olan milletlerindir.

Üç yıl süren İstiklal savaşlarından, Atatürk'ün derslerinden benim çıkarabildiğim hakikat şudur: Hayat bir kavgadır. Bugün yapmakta olduğumuz büyük bayram, zaferle taçlanan bu kavganın verimidir.

Bu davanın şehit oğlu şehitlerini minnetle, saygıyla anarken sesimizin çıktığına bağırıyoruz:

Sağ ol Türk ordusu!..

Sağ ol Atatürk!

İzmir, 9 Eylül 1938
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno*, Paris, 1929. (Y.N.)

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Harp Olacak mı?!*

- 1 -

Bu sorunun karşılığı bugünün en mühim meselesidir.

Köylerde, kasabalarda, şehirlerde herkeş, küçüğünden büyüğüne kadar, hep bununla meşgul. Yalnız bu soru biraz kapalıdır. Daha açık bir şekilde ortaya konması faydalı olur.

Harp olacak mı?! Ve kimin ve kimlerin arasında? Bunun karşılığını vermezden önce bir noktayı tespit etmeliyiz.

Bugünkü harp dedikodularının sebebi Almanya ile Çekoslovakya arasındaki "Südet Almanları" anlaşmazlığıdır.

Şu halde harp olacak mı?

Bu soru iki bakımdan tahlil olunabilir.

Önce "Südetler" meselesi Avrupa'da genel bir harbe sebep olacak mı? Bunun karşılığını verebilmek için Avrupa'nın bugünkü siyasal durumunu göz önünde tutmak gerekir.

Avrupa ne halde?

---

* *Anadolu,* 16 Eylül 1938, No: 7631, s.1; 17 Eylül 1938, No: 7632, s.1, 10.

Lafın kısası şudur:

Avrupa devletlerinin hepsi iç işleri görümünden büyük bir emniyetsizlik içindedirler. Ekonomik bakımdan yine hepsi büyük sıkıntılar geçirmektedirler. Bu şartlar içinde Avrupa'da "Südet Almanları" işinden dolayı genel harp beklemek bence çok mevsimsiz ve çok yersizdir.

Çünkü herhangi genel bir harp Avrupa devletlerinin bugünkü rejimlerinin yıkılmasına ve bunların yerini komünizmin almasına sebep olacak yahut faşizme doğru bir idare teessüs edecektir. Her ikisi de modern kapitalizm için ölüm tehlikesi ifade eder.

Kapitalizm buna razı olamaz. Kapitalistler buna razı olamayınca, onlara dayanan devletler de harbe giremez.

Nitekim daha şimdiden İngiltere, Fransa topraklarına bir tecavüz olmadıkça harbe girmeyeceğini resmen söyledi.

Bu kadar da değil... Yarı resmi *Times* gazetesi "Südetler" meselesinde Almanya'ya hak vermektedir!

Dahası var: Çekoslovakya'da Lord Runciman[1] heyeti de Almanları haklı buldu.

Şu halde İngiltere'nin durumu açıktır. İngiltere harbe girmeyecektir.

Zaten İtalya'nın Habeş seferinde, Avusturya'nın Almanya'ya ilhakında harbi göze almayan İngiltere için Südet Almanları işinde harbe girmeye hayati hiçbir sebep yoktur.

Birleşik Amerika Devletleri'ne gelince, Cumhurreisi Roosevelt politikasını açıkça söyledi ve "Amerika harp etmeyecektir" dedi.

İtalya'dan da Almanya aleyhine bir hareket beklenemeyeceğine göre, kendimizi Avrupa harbi arifesinde görmek fazlaca bir evham olur fikrindeyiz.

- 2 -

Harp olacak mı? Bu konuyu dünkü yazılarımızda genel mahiyette incelemiştik. Vardığımız netice şu olmuştu: Genel bir Avrupa harbini icap ettirecek sebepler karşısında değiliz.

Şu halde genel bir Avrupa harbi yoktur. Bugün, ortaya koyduğumuz sorunun karşılığını ikinci bir görümden vermek istiyoruz. Bu da şudur:

Bölgesel, sınırlı bir Avrupa harbi arifesinde miyiz?

Südetler davasının Fransa, Rusya ve küçük İtilaf devletleriyle Almanya arasında bir harp sebebi olmasına bütün haberlere rağmen biz inanamıyoruz.

Neden?

---

1 Walter Runciman. (Y.N.)

Çünkü Hitler, Fransa topraklarında gözü olmadığını açıkça beyan etti. Almanların batı sınırlarında almakta oldukları savunma tedbirlerine bakılırsa, Fransa'ya tecavüz etmeyecekleri fiiliyatla da sabit demektir. Esasen Südet işinde Almanların Fransa'ya tecavüz etmelerine sebep de yoktur. Böyle bir hareketin Alman davası aleyhinde olduğunu Hitler gibi bir devlet şefi herkesten fazla takdir eder.

Şu halde Fransa'nın harbe girmesi ancak kendi tarafından olabilir. Fakat Fransa, Çekoslovakya için bunu tek başına göze kestiremeyecektir.

Fransa'nın iktisadi, mali ve dahili durumu buna müsait olmadığı gibi, üç buçuk milyon Alman için böyle bir savaşı göğüslemesine de hayati bir sebep yoktur.

O Fransa ki daha dün koskoca Avusturya'nın Almanya'ya ilhakını tek başına bir mesele yapamadı.

Rusya'ya gelince, bir defa Almanya'yla arasında bir sınır yok. Sonra Japon gailesi henüz bertaraf olmamıştır. Ve Rusya yeni, büyük bir idare kurmakla meşgul bir memlekettir. Bütün bunlara göre Rusya'nın şimdilik yerinde rahat durması bir zarurettir.

Büyük devletler savaş kadrosu haricinde kalınca, diğer Avrupa hükümetlerinin tek başlarına bir kıymetleri olmaması lazımdır.

Nerede kaldı ki tek başlarına Rusya ve Fransa'nın yukarıdaki kaydettiğimiz şart ve sebepler içinde harbe girişmelerine imkân görmemekteyiz.

*
* *

Şu halde nereye gidiyoruz? Şu halde ne olacak?

Bütün yaygaralara, bütün dedikodulara rağmen bir Çekoslovak ve Alman anlaşmazlığı karşısındayız.

Bu yaygaralardan Hitler'in dostları Yahudilerle farmasonlara pay çıkarmamak haksızlık olur!

İşte bu kadar!..

Eğer tahminlerimizde aldanmıyorsak, durum anladığımız gibiyse, işi eninde sonunda Almanlar kazanacaktır.

Almanlar kazanmalı mı?

Bence evet.

Neden?

Çünkü haklıdırlar.

Haklıdırlar, zira kendi dillerini söyleyen, kendi kanlarını taşıyan, kendi tarihlerine bağlı kardeşlerinin hürriyetlerini, bağımsızlıklarını istiyorlar.

Hitler, Nürnberg nutkunda güzel bir şey söyledi. Dedi ki:

"Çekler vaktiyle Avusturya'ya karşı nasıl hürriyet ve bağımsızlıklarını istediler ve aldılarsa, biz de ırktaşlarımızın hürriyet ve bağımsızlıklarını istiyoruz. Çekler kendilerine hak tanıdıkları bir şeyi neden Almanlara tanımıyorlar?"

Bu soruya ne denebilir? Hiç!..

Bu soru, unutmayalım ki, aynı zamanda Atatürk İhtilali'nin aziz bir davasıdır.

Hür ve bağımsız olmak, bir kanı taşıyan, bir dili söyleyen, bir tarihe sahip olan her ulusun münakaşa götürmez hakkıdır.

*
* *

Biz "harp olacak mı?" konusu içinde aklın, mantığın icaplarına göre bir tahlil yaptık. Yakın hadiseler bunun aksine zuhur edebilir. Buna diyeceğimiz yoktur. Çünkü aklın, mantığın, hakkın icaplarına aykırı hareketlere aklımız ermiyor. Akıl, mantık icapları hâkim olursa harp yoktur.

Ya ne var?

Sadece Südetlerin Almanya'ya geçmesine şahit olmamız vardır!

Başka bir deyimle bütün dünya yeni bir ödev karşısındadır:

Hadisenin noterliğini yapmak!

İzmir, 15-16 Eylül 1938
Mahmut Esat Bozkurt

Milliyet Prensiplerinin Zaferi*

Anadolu gazetesinde "Harp Olacak mı?" başlığı altında çıkan iki makalemizde vardığımız netice şuydu: Harp olmayacaktır.

Harp olmadı. Fakat günlerce harp dedikoduları dinledik. Günlerce bu dedikodulara dayanan siyasal, süel[1] yazılar okuduk. Hatta bir aralık, Almanların Çek sınırlarına tecavüz ettiklerine dair haberler de yazıldı.

Kendilerini bu fikir, değerlendirme ve haberlere kaptıranlar, harbin patlamak üzere olduğuna, hatta patlak verdiğine bile inandılar.

Hakikatte harp gazetelerde oldu! Yoksa "âlem yine o âlem, devran yine o devran".

Bir farkla ki, silah patlamadan Çekoslovakya parçalandı! Ve dünya bu parçalanışın sadece şahidi oldu!!

*

Bu son büyük hadiseyi Atatürk İhtilali bakımından analiz etmek bugün yersiz sayılamaz.

Alman-Çekoslovak anlaşmazlığının verimi bir kere daha gösterdi ki, medeni seviyesi yükselmiş bir milleti diğer bir milletin boyunduruk altında tutması mümkün değildir.

Eski devlet anlayışları, yerlerini yeni anlayışlara bırakacakları günün arifesindedirler.

---

* *Yeni Asır,* 4 Birinci Teşrin (Ekim) 1938, No: 9978, s.1-2.

1 Süel: Askeri. (Y.N.)

Medeni seviyesi yüksek, hatta eşit milletlerden bir Roma, bir Osmanlı, bir Dara[1] imparatorluğu kurmak imkânı kalmamıştır. Hürriyet ve bağımsızlık her milletin münakaşa kabul etmez bir hakkıdır.

Atatürk İhtilali'yle, Türk milleti, dünya çapındaki bu davayı İnönü'lerde, Sakarya'larda, Dumlupınar'larda ve nihayet Hatay'larda müdafaa etti.

Ne mutlu o günlerde dünyaya ders olan bu büyük dava uğrunda can veren Mehmetçiklere...

Bu bakımdan Hitler'in hareketini aziz görmek, Türk İhtilali için bir prensip borcudur. Hitler'in bu son muvaffakiyeti Atatürk İhtilali görümünden bir zaferdir ve hakkın zaferidir.

Milliyet esasları üzerine devlet kurmak gerçi bugünün tezi değildir. İtalyalı Mancini[2] davayı ortaya atalı hayli zaman oldu. Alman şairi Schiller şiirlerinde hep bu tezi terennüm etti. Bizim milli şair Abdullah Tukayef Rusya'da "Ah milletim, vah milletim!.." diye bunu ağladı.

Fakat bu davayı 20. asırda elde silah Türk milleti kurtardı. Bunun içindir ki, herhangi bir milletin yabancı boyunduruğundan kurtulma davası bizim ihtilalin davasıdır.

Alman kardeşlerine kavuşurken sevinç gözyaşları döken Südetlerle ben de bir Türk milliyetçisi olarak seviniyor, onlarla beraber sevinç gözyaşları döküyorum.

*

Ankara Hukuk Fakültesi'nin ve Mülkiye Okulu'nun devletler hukuku hocası olmak sıfatıyla sevincim iki katlıdır.

Eski devlet anlamıyla yaşamaya çalışan şimdiki devletler hukuku yerini yeni devletler hukukuna, milletlerin hürriyet ve bağımsızlığına bırakıyor.

Ne mutlu Türk milletinin başardığı Atatürk İhtilali'ne...

İzmir, 3 Teşrinievvel [Ekim] 1938
Mahmut Esat Bozkurt

1 I. Darius. (Y.N.)
2 Pasquale Stanislao Mancini. (Y.N.)

Akıl Politikası*

Türklerle İngilizler arasında günlerden beri süren konuşmalar sona erdi. Türk-İngiliz bağlaşması artık günün bir olayıdır.

Benim bundan çıkarttığım mana şudur: Türkler ve İngilizler barış ve dayanağı barış olan hakları korumak davasındadırlar. Bu kadar.

İki devlet davanın can evini Akdeniz'de görmüş olacaklar yahut yakın tehlikeyi orada sezmiş bulunacaklar ki, bunu diğer işlerden üstün tuttular ve neticeye bağladılar.

Türk-İngiliz deklarasyonundan bu anlaşılmaktadır. Küçücük analizimiz şu soruların karşılığıyla tamamlanabilir:

Barış tehlikede midir? Barışın düşmanları var mıdır?

Son zamanlarda, bunlar, o kadar belirdi ki, üstlerinde durmaya bile değmez! Ve bizim aksiyom halini almış bu sorularla alakalı karşılıkların kritiklerini yapmakla kaybedecek zamanımız da yoktur. Meraklıları uğraşadursun!..

***

Türk-İngiliz bağlaşması iki yanlıdır. Bununla iki devlet birbirini garanti etmektedirler. Daha açık söylemek lazımsa denebilir ki, Akdeniz'de İngiliz menfaatine dokunan, Türke dokunmuş; Türkün menfaatine ilişen, İngilize ilişmiş olur.

---

* *Ulus*, 16 Mayıs 1939, s.1, 9.

Türk milletinin Akdeniz'deki haklarını bozmak, tanımamak hadisesi, mutlaka Akdeniz içinde kendini gösterebilecek bir harekete de bağlı değildir. Böyle bir faaliyet başka bir yerde de ortaya çıkabilir. Fakat Akdeniz bundan etkilenir yahut etkilenmek ihtimali tahakkuk ederse, Türk-İngiliz bağlaşması yine tatbikata girer.

Bugün, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. asırdan çöküşüne kadar imzaladığı herhangi bir antlaşma karşısında bulunmuyoruz. Mesela Paris Antlaşması'yla büyük devletler hasta Osmanlı Devleti'ni garanti ediyorlardı. Halbuki son Türk-İngiliz deklarasyonuyla teminat altına alınan şey, Türk Cumhuriyeti menfaatleri değil, aynı zamanda İngiliz imparatorluğu menfaatleridir.

Türkler İngiliz imparatorluğunu, İngilizler de Türk devletini koruyacaklardır. Son bağlaşmanın büyük manası da budur; eşitliktir; karşılıklı olmasıdır. Bu bir eserdir ki, her yönden yükseklik ifade ediyor. Bununla, Türkiye'nin, Türk milletinin ne demek olduğunu ve tarihin yürüyüşüne nasıl tesirli olabileceğini anlamak zor değildir. Eser maddi olduğu kadar moral bakımdan da büyüktür.

Türk-İngiliz deklarasyonunda ileri sürülen diğer işleri de bir ayak önce başarmak davayı tam ve kâmil bir zaferle taçlandırmak olacaktır ki, bu da gecikmeyecektir.

Şurası da zevkle kayda değer ki, bütün bu işler başarılırken diğer milletlerle yapmış olduğumuz taahhütlerin hiçbirisi hükmünü kaybetmemiştir. Ve her milletle barışın kuvvetlenmesi için yapacağımız yeni anlaşmalarda serbest bulunmaktayız.

***

Tarih diyecek ki: "20. asrın ortalarında insanlığın, medeniyetin durumu, zayıf milletlerin hürriyetleri, varlıkları tehlikeye düşer gibi oldu; hatta bazıları çiğnendi bile... Kendi faydalarını bütün bunların korunmasında bulan Türk-İngiliz milletleri el ele verdiler ve silahlarını bu davanın hizmetine koydular. Bu kadar bir asil dava uğrundadır ki, iki millet, Türk-İngiliz milletleri kılıçlarını kınlarından sıyırdılar. Medeniyeti beklediler..."

Bütün bunlardan sonra bana düşen son sözler, İnönü'nün yüksek direktifleriyle muvaffak Refik Saydam hükümetini selamlarken, bu işte de kabiliyetini bir kere daha isabetle ve çeviklikle gösteren Saracoğlu'nu kutlamaktır.

Mahmut Esat Bozkurt

Barış Politikamızın Anlamı*

Türk Cumhuriyeti'nin güttüğü dış siyasanın barış olduğunu, bilmem ki tekrarlamak lazım mıdır? Bu o kadar aşikârdır ki, tekrarlanması herhangi bir aksiyomun anılması gibi bir şey oluyor...

Bizde barış politikası, şu veya bu hükümetin değil, Parti'nin ve kendisini Parti prensipleriyle ifade eden Türk Devleti'nin bir icabıdır.

Atatürk İhtilali, Türk milletinin haklarının korunmasını, yabancı milletlerin haklarına saygıda buldu. Bu saygının normal verimi ancak barıştır. Şu halde bizde barış politikası ihtilalimizin büyük esaslarından biridir.

Bu kadar derin köklere sahip olan böyle bir politikanın anlamına biraz aydınlık vermek faydalı olur düşüncesindeyiz.

Bir kere, bu politikadan herhangi bir pasiflik, bir uyuşukluk, bir yılgınlık kokusu duymak, onu anlamamak demektir.

Biz savaştan, savaşlardan yılan bir millet değiliz. Şu hale göre, barışseverliğimizin sebebi, harp korkusu olamaz. Biz kendimizin ve bütün insanlığın haklarını barışın koruyabileceğine inandığımızdandır ki, onu tutmak davasındayız. Bu prensip böylece açığa vurulduktan sonradır ki sözün alt yanını getirmek zor olmayacaktır.

Hiçbir milletin hakkında, menfaatinde bir isteğimiz yoktur. Bu yönden gözümüz pek toktur. Fakat hemen şunu da söyleyebiliriz ki, herhangi bir milletin haklarımıza ve menfaatlerimize el uzatmasına değil, yan gözle bakmasına bile ne tahammülümüz ne de sabrımız vardır. O kadar titizizdir. O kadar gözümüz pektir.

Yakın, pek yakın bir tarih bunu denedi.

***

* *Ulus*, 26 Mayıs 1939, s.1, 5.

Bismarck "Bütün bir Doğu meselesi, bir Pomeranyalının kemiklerine değmez" diyordu. Biz de "Yeni yeni fetihler, hatta bunların en muazzamları, bir Türkün burnunun kanamasına değmez" diyebiliriz.

Fakat Türkler vatanının yalçın kayalarından bir çakmaktaşının bile koparılmasına göz yumamayız. "Koparırım!" davasını güden veya güdenler varsa, inanabilirler ki, bu çakmaktaşı bir kıvılcım olur ve bir âlem yakar. O zaman... Bütün fetihler için burnunu kanatmayan 20 milyon Türkün, kadın-erkek, çoluk çocuk, bu memleketin dağından taşından, deresinden bayırından yelesi kabarmış aslanlar gibi ayağa kalktığına tarih bir daha şahit olur. Kan gövdeyi götürür. Düşman kendi kanı içinde boğulur. Saati çalmayadursun. Tarih için bir bahtsızlık olur da saat çalarsa, biz bunu yapabilir bir milletiz.

Sayın General Sıtkı'dan[1] dinlemiştim: İnönü Savaşlarında süngü bulamayan Mehmetçikler taşla dövüşmüşler. Düşmanı taşla yenecek kadar dövüşme sanatı aşinalarındanızdır... İstiklal kavgalarında yabancı devletlerden birine mensup bir manga askerin ellerinden -subayları da dahil olmak üzere- tokatla silahlarının alındığına şahit olanlardan birisi de bendim... Yanında bir çakısı bile bulunmayan Mehmetçik tokatla on kişiden silah alıyor!

Bu bir hayal midir diyeceksiniz?

Hayır! Bu, hayali de geçen bir hakikattir.

Bu nasıl olur mu diyeceksiniz?

İtiraf ederim ki, inanılmayacak kadar, havsalanın almayacağı kadar zor ve büyük bir şeydir. Buna başka milletler belki inanmaz. Fakat siz, o kadar hayrete düşmeyiniz. Damarlarınızda vuran kanı yoklayınız. O vakit anlayacaksınız ki bu bir sanattır. Ve tılsımı Türk olmaktır.

Hiçbir milletin canında, malında gözümüz yoktur; saygımız vardır.

Fakat bize kastı olan, bütün bir dünya da olsa, bizi ayakta ve göz kırpmayacak kadar diri bulacaktır. Elde silah, hakkı ve hakları bekliyoruz.

Ben barış politikamızın manasını böyle anladım. Aldanmıyorum. Ve aldanmadığıma inanım vardır.

24 Mayıs 1939
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Sıtkı Üke. (Y.N.)

Bugünkü Savaşın Anlamı*

Bugünkü savaşın sebebini tarihe soruyorum. Ve tarih bana şu karşılığı veriyor:

Sanayi çok ilerledi. Üretim çok arttı. Sanayici milletler, mallarını kendi kendilerine sarf edemiyorlar. Sarfiyat için kolonilere, hiç değilse sanayiden mahrum milletlere ihtiyaçları vardır. Maksatları onları medenileştirmek değil, sadece pazar haline koymaktır. Bu hale koyduktan sonra da, var kuvvetleriyle bunların ilerlemelerine engel olmaktır.

Neden?

Tarih tekrarlıyor:

Çünkü bunlar ilerler, sanayileri gelişirse, pazar olmaktan çıkarlar ve o zaman bugünkü sanayici milletler yine darda kalırlar.

Birleşik Amerika'nın, İngiltere'nin, Almanya'nın, Fransa'nın ve bir dereceye kadar Rusya'nın, İtalya'nın rakip vaziyetine düşmelerinin ve bugünkü boğazlaşmanın asıl sebebi budur. Üst tarafı teferruattır.

Düşünüyorum... Tarihten aldığım karşılık kafama tam yatıyor. Meselenin düğümü budur.

*

Şu yukarıdaki tahlile göre zayıf milletlerin akıbeti en güçlüler tarafından paylaşılmaktır. Bugün değilse yarın...

---

* *Anadolu,* 31 Ağustos 1940, No: 8279, s.1.

20. asırda açılan bu dram perdelerine bir sonuç vermenin tek çaresi bence şudur: Durmadan çalışmak, ilerlemek, dişinden tırnağına kadar silahlanmaktır. Ve dimdik ayakta durarak ölüm karşısında göz kırpmamaktır.

Saati çalınca ölümü hayatın zevklerine üstün tutmayan milletler utanmaya mahkûmdurlar.

Açık konuşalım: Bağımsızlık ve hürriyet o nazeninlerdir ki, zaman zaman kana susarlar; bunları kaçırmamak isteyen milletler bu payı seve seve verenler olacaktır.

İzmir, 30 Ağustos 1940
Mahmut Esat Bozkurt

Savaşın Amacı*

İki gün önce "Bugünkü Savaşın Anlamı" başlığı altında yazdığımız makaleyi bu son yazılarımızla tamamlamak istiyoruz. Bu suretle düşüncelerimizi daha aydın bir hale koymuş olacağız.

Tarih diyor ki:

"Büyük sanayideki gelişme ve ilerleme, pazar zaruretini doğurdu. Modern istilaların ve fetihlerin asıl sebebini bunda aramalıdır. Yine bu zarurettir ki, sanayileri en çok ilerlemiş devletler arasında rekabeti doğurmuştur ki, bu da, bugünkü savaşların etkenidir."

Fakat nasıl ve niçin?

Şöyle ki, 17. asrın sonlarına kadar süren fetihler ve istilalarla bundan sonraki fetihler ve istilalar arasında anlam bakımından büyük bir fark meydana gelmiştir.

Yeni fetihlerin, yeni istilaların amacı, sanayici devletlerin kendilerine koloni yahut sadece pazar temin etmeleri olmuştur.

Fransız İhtilali'nden sonra bu gibi fetihlere bir de milliyetçi cereyanları ilave etsek bile, bunları istila olarak değil, milletlerin kurtuluşu diye kaydetmek daha doğru bir şey olur.

Biz asıl istila ve fetih politikasını, daha açık bir deyimle emperyalist hareketi, büyük sanayiin gelişme ve ilerlemesi neticesinde bir kısım milletlerin yabancı boyunduruğuna baş eğmelerinde buluruz.

---

* *Anadolu*, 2 Eylül 1940, No: 8281, s.1, 4.

Halbuki eski zamanların istila ve fetih politikası böyle bir zaruretten ileri gelmiyordu. Bunda başka psikolojik, bambaşka ekonomik etkenler vardı. Servetleri yağma ederek anavatanı ve milleti zengin etmek yahut zengin, mamur, güzel kıtalar elde ederek oralarda yerleşip mesut olmak bu sırada anılabilir.

Mesela şair Fuzuli bile bazı parçalarında bu hususu pek güzel görmüştür. Diyor ki:

Pâd-şâh-i mülk dînâr u direm rüşvet verip
Feth-i kişver kılmağa eyler müheyyâ leşkeri

Yüz fesâd u fitne tahrîkiyle bir kişver alır
... ...

Gösteren saatte devrân-ı felek bir inkılâb
Hem özi fânî olur hem leşkeri hem kişveri[1]

Hoca Sadeddin tarihinde[2] Rumeli'nin fethi için gösterilen gerekçe de bunu teyit eder. Hoca aşağı yukarı şu değerlendirmede bulunuyor:

"Rumeli'nin ırkı güzel, kereste ve madenleri zengin, hayvanları, suları bol, ovaları verimli, mahsuldardır. Kerestesi donanma ve gemiler yapmak için lazım. Mahsulatı iaşe için pek elverişlidir..."

Cermenlerin Roma'ya hücumları, Romalıların Anadolu'yu istilası, eski Yunan kolonileri, İskender'in Asya fetihleri de bu sırada anılabilirler. Gerçi dikkat edilirse her iki istilanın, eskisinin ve yenisinin esas etkeni ekonomiktir. Bunda şüphe yoktur. Ancak amaçlarında birbirine benzemeyecek kadar fark vardır.

Eski istilaların amacını biraz önce tespit etmiş bulunuyoruz. Yeni savaşların amacını da şu suretle kaydetmek mümkündür:

Sanayi gelişip ilerleyince üretim fevkalade artıyor. Bunu sanayici milletler tüketemiyorlar.

Şu halde ne yapsınlar?

Yapacakları şudur:

Sanayisi geri milletleri koloni yahut sade pazar haline getirerek ürettiklerini bunlara satacaklardır.

İşte bu hal emperyalizmi bir zaruret haline koyuyor.

---

1 Anlamı: Ülkenin padişahı paralar, rüşvetler verip memleket fethetmek için askeri hazırlar. Yüz fesat ve fitne kışkırtmasıyla bir memleket alır. Devran döner, zaman değişir, bir inkılapla hem kendi hem askeri hem de memleketi yok olur. (Y.N.)

2 Hoca Sadeddin Efendi, *Tac üt-tevarih.* (Y.N.)

Bu suretle bir yandan ürettiklerine pazar bulmuş, diğer yandan da kendilerine lazım olan ilk maddeleri yine bu memleketlerden yok pahasına tedarik etmek imkânını elde etmiş oluyorlar.

Bu ilk maddeleri eğirdikten sonra tekrar kolonilere -belki de yüz misli fazla fiyatla- satıyorlar. Aradaki fiyat farkı ise sanayicilerin günden güne zenginleşmesine, servetlerinin tarihte misli görülmedik bir şekilde kabarmasına yol açmaktadır.

Fakat sanayiciler arasındaki rekabet gerek hammadde tedariki gerek üretimlerini sürmek bakımından o kadar artmaktadır ki, bu defa da savaş yoluyla birbirini imha etmek bir zaruret halini almaktadır.

İşte modern savaşların sebebi...

Emperyalistler bu hususta o kadar ileri gitmişlerdir ki, içlerinden birisi diğerini ezince, mağluba sanayiciliği terk etmesini ve hammadde yetiştiren memleket haline gelmesini barış şartı olarak ileri sürmektedir.

Almanların Fransa'ya böyle bir teklifte bulunduklarını yahut bulunacaklarını Fransız gazeteleri yana yakıla nakletmektedirler.

Son zamanlarda küçük devletleri hammaddeci yapmak planı da ortaya atılmış bulunuyor.

Londra İktisat Konferansı'nda Alman delegesi Türkiye'de sanayiin ilerlemekte olduğundan bahisle önüne geçilmesini teklif etmişti.

***

Şu tahlile göre modern savaşların sebebini ve amacını tarihin realiteleriyle şöylece kısaltmak mümkündür:

Savaş ve istila sebebi:

1) Sanayide misli görülmedik gelişme ve ilerleme.

2) Bunun verimi olan üretimi sürmek ihtiyacı.

3) Büyük sanayiciler arasındaki rekabet.

Savaşın ve istilanın amacı:

1) Sanayi üretimini sürecek koloni ve pazarlar elde etmek.

2) Büyük sanayiciler birbirini ezerek mümkün olduğu kadar piyasada tek başlarına hâkim olmak.

3) Küçük milletleri hammadde yetiştiren ve aynı zamanda pazar rolünü gören sömürgeler haline koymak.

Netice şudur:

Silah ve sanayi baskısıyla milletlerin ve dünyanın bahtına hâkim olmak.

Şunu da derhal kaydetmeliyiz ki, bu dava kazansa bile, bunun veriminden milletler değil, zümrecikler faydalanacaktır.

Dünya bunların hesabına boğazlaşıyor! Fakat bizzat galip devletler fertleri bile buna müsaade etmeyeceklerdir. Çıkacak ihtilaller, davayı köklerinden sarsacak ve insanlık kendini tehdit eden bu tokattan kurtulacaktır. Savaş sonu gelmekte olan rejim daha adilane bir paylaşım esasına dayanacaktır. Bunun bugün mevcut rejimlerden hiçbirine benzemeyeceğini bilmekle beraber, bilhassa Kemalist rejimden çok ilham alacağına inanıyoruz.

Bununla beraber, bugün de, yarın da, öbür gün de, bütün yarınlar elde silah beklemeyi ihmal eden milletlerin vay haline!.. Vay hallerine!

İzmir, 1 Eylül 1940
Mahmut Esat Bozkurt

Not: "Dejenere Medeniyet" başlıklı makalemizi bu hafta içinde yayımlayacağız. Bugünkü makalemiz evvelki günkü yazımızı tamamlamış olduğundan erteleyemedik. Özür dileriz. (Mahmut Esat Bozkurt)[1]

---

1 Söz konusu makale bulunamamıştır. (Y.N.)

Fransa'nın Yıkılışı*

Dünyanın en büyük ihtilalini yapan bir milletin, Fransız milletinin yıkılışı, en büyük zaferlerin tahlilinden alınacak neticeler kadar önemlidir.

Zaferlerin tahlili ve sebepleri yeni zaferleri hazırlamakta, hatta bunları kazanmakta nasıl ki birer etken iseler, bir milletin yıkılışını incelemek de yıkılıştan kurtulmanın belli başlı devası ve çaresidir.

18. asrın sonlarına doğru, yalnız Fransa'ya değil, gitgide bütün milletlere yepyeni bir insanlık çağı açan Fransız İhtilali ve onun çocukları bugün düşman ayağı altında çiğnenmektedir.

Şüphe yok ki kazanmak da, kaybetmek de milletler içindir. Yine şüphe yok ki her millet tarihin yürüyüşünde tatlı, acı günler görmüştür.

Fakat, büyük ve örnek ihtilali yapan Fransız milletinin bir hafta içinde tarumar olup gitmesi, havsalanın kavrayamayacağı kadar korkunç bir olgudur.

Ve bu yalnız Fransa için değil, bütün bir insanlık için korkunçtur. Hatta Fransa'nın bugünkü galibi için dahi...

Düşününüz bir kere, Fransızlar büyük ihtilallerini yaparken, sokak başlarına kadar kurulan giyotinlerde birbirini hak ve hürriyet için boğazlarken, kral başları koparken bütün dünyaya meydan okuyorlar, yeni rejime hasım bütün Avrupa'yı yenmek kabiliyetini gösteriyorlardı.

İşte bu Fransa'nın çocukları 20. asrın ortasında bir haftada bir içim su gibi içiliverdiler. Hem de maddi bakımdan heybetli ve azametli varlıklarıyla beraber yıkıldılar.

---

* *Anadolu*, 17 Eylül 1940, No: 8296, s.1-2.

Neden?

Buna birçok sebepler gösterilebilirse de, birinin yanında bence bunların hepsi teferruattır.

Savaştan önceki Fransa'da partiler, Fransa'da parlamento sistemi, Fransa'da hükümet usulü, gazeteleriyle, edebiyatıyla, kültürüyle bir demokrasi değil, milleti içinden yıkan, onu muhtelif milletlermiş gibi birbirine öz düşmandan fazla düşman yapan ve bütün morali, maneviyatı yere düşmüş paçavra haline koyan bir şekil almıştı.

Lafınkısası rejimin düştüğü bu vaziyet Fransız milletinin maneviyatını yedi bitirdi.

170 milyonun mukadderatına hâkim, maneviyatsız Fransa da, bütün maddi varlığının azametine rağmen bir hafta sürmeden yere vuruldu ve çöktü.

O kadar ki, silahını müttefiki İngiltere'ye değil, düşmanlarına teslim etmek için can atacak kadar çöktü ve düştü! Parça parça düştü!!

Ben bu düşüşün en esaslı etkenini Fransa'nın şeflere sahip olmamasında buluyorum. Eğer sahip olsaydı Fransa düşmeyecekti.

Büyük İhtilal'in memleketi düşmezdi. Bir değil, bin Valmy daha yaratırdı.

Ne yazık!

Benim bu küçük tahlilden çıkardığım şudur:

Bir millet büyük şeflerden mahrum olup da moralini kaybederse, o millet dünya savaşından sonra -hatta Fransa gibi- dretnotlarıyla, büyük ordularıyla, toplarıyla, silahlarıyla, kılıçlarıyla... dünyanın en güçlü devleti olsa bile bir içim sudur.

Ve o vakit dünya esarete boyun eğmiş olur.

Teşekkür olunur ki bugünkü milletlerin hepsi böyle değildir.

Başta Türk milleti.

İzmir, 16 Eylül 1940
Mahmut Esat Bozkurt

İngiltere Mutlaka Yenecektir*

Neden?

Akıl ve mantık böyle icap ettirdiğinden.

Bana denilmesin ki, totaliterler Polonya'yı, Danimarka'yı, Norveç'i, Hollanda'yı, Belçika'yı ve nihayet Fransa'yı yere serdikten sonra artık mesele kaldı mı?

Evet, mesele kaldı.

Totaliterlerin zafer teraneleri içinde çözemedikleri ve çözemeyecekleri meselenin düğümü İngiltere'dir. Ve bu düğüm çözülmedikçe onların boyunlarına ilmik gibi takılı kalacaktır. Yalnız bu kadar da değil, bugün totaliterlerin karşısında İngiltere'yle beraber baştan başa bir demokrasi dünyası bulunmaktadır. İsterseniz buna mazlumlar dünyası da diyebiliriz.

Bana denilmesin ki, sen ne diyorsun? Mareşal Göring Londra havalarında uçmaktadır; İngiltere cayır cayır yanıyor.

Olabilir, fakat bütün bunlar mana ifade etmez şeylerdir. Ve ben inanıyorum ki totaliterler bizzat çıkardıkları yangınlar içinde önce tutuşmaya ve sonra yanmaya mahkûmdurlar.

Bütün bunlara inanırken şuncağızı da şuracığa kaydediverelim ki İngiliz hücumlarından tutuşup yanmak hususunda totaliterler İngilizlerden daha aşağı değildirler.

***

---

* *Anadolu,* 19 Eylül 1940, No: 8298, s.1-2.

İngiltere mutlaka yenecektir.

Neden?

Bir kere totaliterler İngiltere'ye asker çıkarmayı başaramayacaklardır. Çünkü buna İngiliz kuvvetleri karşısında maddi imkân yoktur. Olsa bile, çıkardıkları asker derhal İngiliz topraklarında imha edilecektir.

Denecek ki, ya bir daha, bir daha, bir daha çıkarırlarsa ne olacak?

Çıkardıkları kuvvetler bir daha, bir daha ve bir daha imha edileceklerdir.

Edilebilirler mi?

Rakamlarla dahi evet.

Modern vasıtalarla ve bir hamlede totaliterler İngiltere'ye ne kadar kuvvet çıkarabilirler?

İngiliz filolarından, uçaklarından, denizaltılarından kaçırma suretiyle buna 50 bin diyelim! İsterseniz 100 bin...

Fakat unutmayalım ki bu bir faraziyedir.

Amma bu 50 bin yahut 100 bin, milyonlar karşısında ne yapabilir ki!?

***

İngiltere mutlaka yenecektir.

Neden?

Bir yandan kendini şiddetle müdafaa etmekle beraber, diğer yandan totaliterlerin hariçle irtibatlarını kesmek için ablukayı gün geçtikçe sıkıştıracak, artıracaktır.

Bu abluka totaliterleri o kadar zorlu bir duruma koyacak, o kadar zorlu bir durumda bırakacaktır ki, yalnız savaşın devamı için lazım olan şeylerden değil, bir insanın yaşama ihtiyacı olan yiyecek, içecekten de mahrum kalacaklardır.

Demeyiniz ki bu kadar yerler totaliterlerin istilası altındadır. Dolayısıyla bu yerleri, bu yerler halkını işletirler, geçinme yolunu bulurlar ve savaşa devam ederler.

Bu varit değildir. Çünkü bu yerler sanayi memleketleridir. Sanayi ise mide işi değildir. Nerede kaldı ki sanayii dahi harekete getirebilmek için hammaddelere ihtiyaç vardır. Bu maddeler ise ne bu memleketlerde ne de totaliterlerde var. Dışarıdan getirilmesine de İngiltere mânidir.

Şu halde ne olacak?

Dövüşülecek... Ve dövüşülecek... Ve nihayet İngiltere yenecektir.

Şu da kayda değer ki, totaliterler için bizzat istilaları altında bulunan milletler de ayrıca bir tehlikedir.

Yeter ki İngiltere moral bakımdan kendisini kollasın.

Fakat totaliterler bütün bu kaydettiğimiz şartlar içinde moral bakımdan çöküşe İngiltere'den çok fazla müsaittirler.

***

Londra harap oluyor, yanıyor diyorlar.

Ya Berlin?! Ya Hamburg vesaire yerlerinde mi duruyorlar?

Londra yanar, hatta kül olabilir...

Ne çıkar?

Başta İngiliz kraliçesi bütün varını yoğunu milletinin mustariplerine bağışlar... Bomba sağanakları altında bütün genç İngiliz kızlarıyla yaralıların imdadına koşar...

İşte Londra'nın harabisinden çıkan netice..

Fakat siz şu tablonun azametine bakınız!..

Bunlar olur, bunlar olağan şeylerdir.

Fakat bu ıstıraplara meydan verenlerin yarını ne olacak?

Çok ağır hesap...

18 Eylül 1940
Mahmut Esat Bozkurt

Üçler Anlaşması*

Son günlerin velveleli hadiselerinden birisi de Almanya-Japonya-İtalya arasında imzalanan anlaşma oldu.

Metnini gazetelerin verdiği bu paktın can damarı şu noktada kısaltılabilir:

Mihver devletlerine vaki olacak herhangi bir taarruzu, Japonya kendisi için casus belli, yani bir savaş sebebi sayacaktır. Mihverciler de Japonya'ya aynı suretle bağlıdırlar.

Paktın diğer bir noktası da Rusya'yı tatmin ve teselli için yazılmıştır ki, o da bu paktın Rusya'yla olan anlaşmalara tesir etmeyeceğidir.

Bütün bu kayıtların açıkça anlamı, Almanya-Japonya-İtalya arasında savunma amaçlı bir ittifak antlaşmasıdır.

Öyle savunma amaçlı bir antlaşma ki, hedefi, şimdiye kadar bu üç devlet tarafından vuku bulan tecavüzlere karşılık verilmesine mâni olmaktır!!

Daha açık bir deyimle bu antlaşmaya tecavüzleri korumak paktı da diyebiliriz.

Yani haksızlıkları korumak paktı!..

* * *

Mahiyetini bu suretle tespit ettiğimiz bu antlaşmanın asıl hedefi nedir?

Üç müttefik devlet kimler tarafından karşı harekete maruz kalabilirler?

Şu dakikada Çin'in ve Avrupa'nın saldırganlarını düşündüren devletler Birleşik Amerika'dır; bunun ardı sıra da Rusya...

---

* *Anadolu*, 6 Teşrinievvel (Ekim) 1940, No: 8315, s.1.

Demek oluyor ki, antlaşmanın ilk hedefi bu devletlerdir.

Rusya günün birinde kendini tehlikede görür harekete geçmek isterse, şimdiden Üçler kıskacı içine alınmış bulunmaktadır.

Bunun manası Rusya'ya "Kıpırdama, yakarım!" demektir.

Japonların Doğu Rusya, Sibirya üzerindeki emelleri senelerden beri malum, yine Alman Nazilerinin Rusya üzerindeki davaları adeta bir milli dava halini almış olduğuna göre, Sovyetler Birliği savaş sonuna kadar rahat dursa bile, günün birinde bu iki devletin bu memlekete çullanacaklarında ve Rusya parçalanırken, ezeli düşmanları faşistlerin bu facianın alkışçıları olacaklarında şüphe yoktur.

Demek ki Rusya her iki bakımdan tehlikenin ağzında bulunmaktadır.

Bu devletlerle Rusya arasındaki anlaşmazlık o kadar köklüdür ki, bu, yalnız ekonomik görümden değil, birbirinin canını almak davasını güden rejimler bakımından da böyledir.

Birleşik Amerika Devletleri'ne gelince, yıllardır Japonya ile aralarında sürüp giden anlaşmazlık Çin'in Japonlar tarafından istilası üzerine büsbütün gerginleşti. Diğer yandan Almanların Avrupa istilası, Birleşik Amerika'yı ekonomik görümden büyük endişeye düşürmektedir.

Japonya-Almanya-İtalya bütün bu sebeplerden dolayıdır ki anlaşmak mecburiyetinde kaldılar.

Anlaşmanın hedefi açıktır: Rusya ile Birleşik Amerika'yı yerlerinde tutmaktır.

Bundan başka, bugün İngiliz mukavemeti karşısında bunalmış kalmış olan, yarın İngiliz tecavüzüne karşı ne yapacağını şimdiden şaşıran Almanya ve İtalya bu suretle kendilerine bir müttefik bularak manen olsun teselli bulmaktadırlar ki, bu suretle bu iki devletin durumlarının ne kadar zorlu olduğunu anlamak müşkül değildir.

Amerika kararını çoktan vermiş bulunmaktadır. Bizce bu devlet resmen savaşa girmek için bizim eski deyimimizle eşref saati(!) beklemektedir.

Bugüne kadar tereddütlü olan Rusya'nın saflarında yer alacağı zümre de artık kendisini göstermektedir. Bu zümre, İngiltere ve Amerika'dır.

Eğer akıl ve mantık hâkim olursa, Rusya bu saflar içinde gözükecektir. Ve saati yakındır.

Sonra ne olacak?

Demokrasiler savaşı kazanacak...

İzmir, 5 Ekim 1940
Mahmut Esat Bozkurt

Faşistlik Yıkılacaktır*

Mancini[1] "devletler milliyet esası üzerine kurulmalıdır" tezini ortaya süreli 70 yılı buluyor.

Kont Cavour İtalyan birliği temellerini atalı bir asra yaklaşıyor.

Büyük âlimle büyük devlet adamı birbirini tamamladılar. Ve bu tamamlamanın verimi, geçen Dünya Savaşı'nın sonunda fiili İtalyan birliği halinde tecelli etti. Garibaldi'nin meşhur marşı da bu birliğin sembolik destanı olarak kaldı.

Cavour, Mussolini ve Ciano'lar gibi kendisini dev aynasında görmemişti. O, İtalyan milletinin yük kaldırımını biliyor ve milleti ona göre idare ediyordu. Kâh İngiltere'nin, Fransa'nın, kâh Avusturya'nın, Almanya'nın ardı sıra giderek, İtalyan idealini tahakkuk ettirmeye çalışıyordu. O kadar ki Cavour'un kafası ve Garibaldi'nin silahıyla doğan İtalyan birliği, aşağı yukarı İtalya'ya burun kanamasına mal oldu.

Cavour, yerli yersiz, hep ve daima İtalyan birliğinden bahseder dururmuş... Bunun artık tatsız bir şey olduğunu kendisine söyleyenlere "Hayır! Aldanıyorsunuz, bu birlikten bahsede bahsede onu bir gün silah kullanmadan hakikat olarak kabul ettireceğim" karşılığını vermiş.

Nitekim de öyle oldu. Birlik, burun kanamasına mal oldu!

Aklın icabı budur.

Haddini hududunu bilen devlet adamının kazancı böyle olur.

---

* *Anadolu,* 10 Şubat 1941, No: 8437, s.1, 4.

1 Pasquale Stanislao Mancini. (Y.N.)

Yalnız geçen Dünya Savaşı'dır ki İtalya'ya oldukça pahalıya mal edilmişti. Büyük bir çöküşle bitmesi icap eden bu maceradan talihin yardımıyla İtalya yakasını kurtarabilmişti.

Tıpkı Trablusgarp gayyasından Balkan Savaşı'nın patlak vermesiyle bizim elimizden kurtulduğu gibi...

Bu kolay kurtuluşlar, bu kolay kazançlar Mussolini'yi Habeşistan ve Arnavutluk istilasına sürükledi.

İtalya imparatorluk oldu!

Kral Emanuel demokrat İtalya'nın krallık tacına mazlum ve zayıf iki milletin, Habeşlilerin ve Arnavutların kanı sızan imparatorluk tacını üstün gördü.

Ve başına geçirdi!

Fakat bu da yetmedi...

Mussolini-Ciano politikası Akdeniz egemenliği davasını gütmeye başladı. "Küçük milletlere hak yoktur" prensibi bu davanın ruhunu teşkil ediyordu.

Diğer taraftan demokrasiyi, yani millet hâkimiyetini hiçe sayan faşistlik iç bakımdan da İtalyan milletinin en mukaddes haklarını tanımadı.

Bugüne kadar güdülen faşist politikasının içyüzü bu oldu.

Mussolini iç bakımdan diktatör, dış bakımdan istilacı rolünü oynadı.

Ne içe ne dışa hak yok; her şey Mussolini'dir.

Bu hızla "bizim Adriyatik", genişleye genişleye "bizim Akdeniz" halini aldı.

Roma imparatorluğu kurulmak isteniyordu!

İtalyan milleti bu yükü yüklenebilir miydi?

Bunu düşünmeye, hesap etmeye lüzum görülmedi... Çünkü faşistlik böyle istiyordu.

Fakat bu nasıl başarılacaktı?

Geçen Dünya Savaşı'nda Almanlar bırakılıp İngiliz ve Fransızlara nasıl yaklaşıldıysa, bu defa da İngilizler, Fransızlar bırakılarak Almanlara yanaşılacaktı. Nitekim öyle oldu...

Ve ilk hamlede, ciğeri emilmek üzere Yunanistan'ın üzerine çullanıldı.

Fakat hayat, sanıldığı gibi her vakit bir talih, bir kumar oyunu değildir.

Hayat, akıl, mantık ve ihtiyattır.

Kumarbazdan, talihlerini faldan arayanlardan nasıl ki muradına eren, adam olan yoksa, hayatı bir kumar, bir talih işi sananlardan da başarılı olan yoktur.

Faşistlik "Yunanistan'ın ciğerini emeceğim!" derken yüzüne bir sille yedi ki, Arnavutluk dağlarının kayalarına çarpan yüzünü toparlamaya çalışırken kendi ciğer parçalarını ağzında buldu.

Bu haliyle sersem sersem Süveyş'e ve sonra Mısır'a hâkim olarak tarihin Kleopatra ve Oktav[1] efsanesini yaşamaya çalıştı!

---

1 İmparator Gaius Julius Divi Filius Caesar Octavianus Augustus. (Y.N.)

Tanrı insanı şaşırtmasın!..

Lakin burada da yüzüne inen ikinci sille o kadar dehşetli oldu ki, "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldu"!

Şu dakikada Habeşistan, Trablusgarp, Bingazi, Eritre, Somali, Arnavutluk birer birer düşmektedir...

Koca imparatorluk sallanıyor. Faşizm bu düşüşün altında ezilmeye mahkûmdur.

Böyle giderse İtalya dahi tehlikededir. O vakit krallık da sallanıyor demektir.

İyi düşünen İtalyan devlet adamlarına yapacak iş, barış yolunu arayıp bulmak, mukadderatı bir diktatörün elinden alarak millete vermektir.

Bir kere daha sabit oldu ki, zalimlerin, diktatörlüklerin başarısı şimşek aydınlığına benziyor: Işığı tez geçer ve kendi kendini yakarak biter. Arkası, uzun süren karanlıklar olur.

Sönmeyen ışık, milletin kendisidir.

O da, ayağını yorganına göre uzatırsa!

İzmir, 9 Şubat 1941
Mahmut Esat Bozkurt

Kılıç Elde!..*

Türk-Bulgar beyannamesini gördük...

Saracoğlu ile Menemencioğlu'nun bu beyanname hakkındaki umut verici sözlerini okuduk...

Sonra, İngiltere Hariciye Nazırı Eden'le Genelkurmay Başkanı Dill Ankara'ya geldiler.

Güzel konuşmalar oldu. Türk ve İngiliz milletlerinin büyük temsilcileri birbirinin ellerini sıktılar. Aradaki ittifakı teyit ettiler.

Şimdi de Hitler'in Türk Cumhurreisi'ne gönderdiği mesajı haber alıyoruz.

Almanya Büyükelçisi'nin Hariciye Vekilimizin huzuruyla Cumhurreisi Hazretlerine sunduğu bu mesajın muhtevası malumumuz değildir. Gazetelerin verdikleri malumattan da bir şey çıkarmak imkânı yoktur.

Acaba bu mesajın muhtevası nedir ve ne olabilir?!

Mesaja dair elimizde olan malum; Türk Cumhurreisi'nin Hitler'in gösterdiği dikkat ve nezakete teşekkürüdür.

Hitler'in gösterdiği dikkat ve nezaket nedir?

Ben şöyle düşünüyorum:

Hitler mesajında demiş olabilir ki:

Alman orduları Bulgaristan'a girmekte ve yer yer yayılmaktadırlar. Bu giriş ve yayılışın Türk milletiyle, Türkiye ile hiçbir ilişiği yoktur. Türk milletine hürmetimiz baki ve sonsuzdur.

---

* *Anadolu*, 6 Mart 1941, No: 8461, s.1.

Buna karşı Türk Cumhurreisi'nin verdiği karşılık ise diplomasi tarihinde bir vecize olarak kalacaktır.

Bu kadar kısa, kavrayışlı ve kibar bir cümle içinde büyük maksatlar ifadesi, değme devlet adamlarının kârı değildir.

Nerede kaldı ki, cevabın çerçevesi içinde, Türk milletinin iradesi tam ve kâmil anlamıyla söylenmiştir.

Sağ olsun İnönü...

* * *

Şu beş-on gün içinde Mihverciler boyuna dostluklarını teyide lüzum görürken, diğer taraftan müttefiklerimiz de bizi ziyaret etmekte "dikkat" gösterdiler.

Mihvercilerin teminatlarına nereye kadar inanılabilir?

Hitler'in, harbin başlangıcında Avrupa küçük devletlerine verdiği teminattan ne kadar kısa bir zaman sonra bu devletlerin emniyeti ihlal edildi?

Bu henüz hatırlardan çıkmış değildir.

Teminat verilen bu devletler, bugün aynı Hitler'in ordularının istilası altında bulunmaktadırlar!..

Mussolini, Yunanistan'a verdiği teminatla beraber denecek bir zaman içinde ültimatomu da dayamıştı.

Fakat, Metaksas'ın cesareti, enerjisi, Mussolini yalancılığını yere vurdu; tehdidi düpedüz suya düşürdü. O kadar ki, bugün tehdit altında kalan Yunanistan değil, İtalya'nın kendisidir.

Fakat Alman orduları Bulgaristan'a niçin girmiş bulunuyorlar?

Hedef ve gayeleri nedir?

Bulgaristan'dan istediğini almakta olan Almanya, Bulgaristan'a asker çekmeye neden lüzum gördü?

Ben şöyle düşünüyorum:

Birinci sebep, Arnavutluk'ta bir avuç Yunanlının önünde utanılacak ve perişan bir duruma düşmüş olan İtalya imparatorluğunun imdadına koşmak ve Akdeniz'de yeni üsler elde etmektir.

Dolayısıyla bugün yarın Romanya'dan sarkıp gelen Alman ordularının kahraman Yunanistan üzerine çullandıklarına şahit olabiliriz.

Bulgaristan'a girişin ikinci bir sebebi de, Sırbistan'ı aşağıdan ve yukarıdan çevirmek ve bu devleti Mihvercilerin arzusuna kolayca boyun eğdirmektir.

Bütün bunlardan çıkan verim şudur:

Savaşın ağırlığını kısmen Akdeniz'e naklederek baharda yapılacak Alman hücumları için İngiltere'yi müdafaa kudreti nispeten zayıf bir alan olarak hazırlamak.

Demek oluyor ki, Akdeniz, geçen senelerle kıyas kabul etmeyecek kadar şiddetli bir savaş meydanı halini almak üzeredir.

Böyle bir durum içinde verilen teminatların kıymeti -bilhassa Türkiye'mizin bulunduğu bugünkü ahdi ve siyasi vaziyet içinde- bir hiçtir. Bu gibi teminatlar okunur ve sonra öncekinden fazla hazırlığa hız verilir.

Bizim güveneceğimiz en kuvvetli teminat yarını kılıç elde beklemektir.

Mahmut Esat Bozkurt

Bir Milletin Yıkılışı*

Fransa neden yenildi?!

Fransa neden ayaklar altında kaldı?!

Fransız Akademisi üyelerinden has Fransız André Maurois bunun karşılığını veriyor. Ve bakınız ne diyor:

"Almanlar hazırlanıyordu... Yemeden içmeden silahlanıyordu. Biz ve İngilizler gülüyor, eğleniyor, dans ediyorduk.
Bana bir gün İngiliz Başvekili Churchill dedi ki:
'Maurois, sen çok okunan bir yazıcısın. Yazılarını biraz da, biraz da değil, hepsini, Fransa'nın tayyarelenmesi, silahlanması üzerine yazsan daha çok iyi edersin. Havalara hâkim olmayan, yerlere hükmedemeyecektir!'"

Yine meşhur yazıcı anlatıyor:

"Bir gün dostum Fransa Başvekili Reynaud'yu görmeye gitmiştim. Hemen kabul edildim. Başvekil'in masasında üç telefon vardı. Biri Nazırlar Meclisi'nin, ikincisi Hariciye'nin, üçüncüsü metresi Madam C.'nin idi, Madam C.'nin telefonu boyuna çalıyordu:
Reynaud mikrofonu eline aldı. Şöyle diyordu:
- Peki, anladım... Evet, doğru söylüyorsun... Anladım, doğrudur. Fakat rica ederim... Beni biraz bırakınız çalışayım..."

---

* *Anadolu*, 18 Haziran 1942, No: 8916.

Maurois yine sözlerine ek olarak diyor ki:

"Tam bu sırada, Almanlar Amiens'i almışlar, Paris üzerine geliyorlardı!"

Aynı yazıcı anlatıyor:

"Reynaud ile Daladier'nin arası çok açıktı. Metresleri birbirini kıskanıyorlardı. Ve bunları birbirine tutuşturacak, tutuşturmayı alevlendirecek müfsitlikte bulunuyorlardı. Diğerleri de öbür taraftan... Bu iki vatansever adam birbirine girmişlerdi. Halbuki Fransa bunlarla kurtulacak, bunlarla yükselecekti!"

Maurois devamla diyor ki:

"Meclis, parti kavgaları içinde boğaz boğaza idi. Memleket sefahat içinde, ahlaksızlık içinde yüzüyordu. Nihayet Paris'i alan Almanlar Bordeaux'ya girmişlerdi... Reynaud mütareke yapmak istemedi. Cezayir'e çekilerek muharebeye orada devam etmek istedi. Fakat arkasında kimseyi bulamadı..."

Türk genci!

André Maurois'nin *Fransa Faciası*[1] adıyla güzel dilimize çevrilmiş olan kitabını baştan başa oku!

Ve... Sonra düşün. Hükmünü ver... Bir millet neden yıkılır, neden çöker, neden ayaklar altında kalır ve neden yok olur?..

Bu soruların karşılığını o kitabın içinde bulacaksın.

Bu uzun kitabın özetini burada bir kere daha yapalım.

Fransa neden yıkıldı?

Fransa aydınları ahlaklarını kaybettiler. Sefahate düştüler. Sefih oldular. Ta başvekillerine kadar, başvekillik dairelerinde metres hayatı yaşadılar. Silahlanmadılar.

Almanlar yiyeceklerinden, içeceklerinden fedakârlık ederek silahlanırken, onlar yine silahlanmadılar. Parti kavgaları, hükümet başına geçmek hırsları içinde birbirini yediler.

Ve düşmanın tokadını yeyince yerin dibine geçtiler.

İşin Türkçesi budur.

Türk genci!

Bu hal sana ibret olsun.

Milletini, vatanını, demir gibi bir ahlakla, saçından tırnağına kadar silahlı bekleyeceksin ki, bay olarak anılasın...

İzmir, 17 Haziran 1942

Mahmut Esat Bozkurt

1 André Maurois, *Fransa Faciası*, çev. Mansur Tekin, Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1942. (Y.N.)

Giraud - de Gaulle Anlaşmazlığı*

Bu iki Fransız generali arasında sürüp giden anlaşmazlık, gazetelerimizde bir hayli dedikodu konusu oldu. Bu iş yalnız bizim gazeteleri değil, fakat dünya basınını da ilgilendirdi.

Artık meseleye kapanmış gözüyle bakabiliriz, Giraud ile de Gaulle anlaştılar ve barıştılar.

Fakat bu kadar dedikoduya konu olan bu anlaşmazlığın sebepleri neydi?

Buna dair gazetelerimizde esaslı bir malumata rastlamadık. Tarihe karışıp gitmiş olan bu meselenin içyüzü hakkında okurlarımızın kısaca bir bilgi edinmeleri faydasız sayılmayabilir.

Bir İsviçre gazetesinin dediği gibi, Türklerin İstanbul kapılarına dayandıkları günlerde papazların "melek, erkek midir, kadın mıdır?" münakaşası kadar sade ve hafif bir mesele miydi, yoksa davaları bir olan bu iki generali anlaşmazlığa sürükleyecek kadar ciddi ve önemli miydi?

İsviçreli gazeteye göre işin öneminde şüphe yoktur.

Bize göre biraz önce kaydettiğimiz papaz münakaşası kadar basit ve hafifti.

Bakınız nasıl?

General Giraud, bir İngiliz tayyaresine binerek Afrika'ya ayak bastığı gün orada Amiral Darlan'ı buldu, Mareşal Pétain tarafından geniş yetkilerle Cezayir'e gönderilmiş olan Amiral, Giraud'yu Fransız kuvvetlerinin başına geçirdi. Bu suretle Giraud bir bakımdan Pétain tarafından tayin edilmiş oluyordu. Giraud müttefiklerle Mihvercilere karşı harekete geçmesine rağmen

---

* *Anadolu,* 13 Mayıs 1943, No: 9240, s.1-2.

de Gaulle'cülere emniyet bahşedemedi. Çünkü Giraud, etrafına toplanan Fransızların meslek ve eğilimlerine bakmaksızın onlarda tek bir amaç arıyordu: Fransa'yı düşman istilasından kurtarmak.

Bunu kim benimsemişse -meslek ve eğilimi ne olursa olsun- Giraud onunla birleşiyordu. Bu da de Gaulle'cüleri kuşkulandırıyordu. Çünkü Giraud yanında toplananlar arasında muhafazakârlar vardı. Lafın kısası, her meslekten adamlar vardı. Giraud az çok muhafazakârdı, dindardı vs. Günün birinde başarılı olursa Fransa'nın kurtarıcısı olacaktı. Ve bütün bunlar bir yana, fakat o kazandığı gün Fransız demokrasisi ve parlamentocu cumhurluk bu halden zarar görebilirdi!! Halbuki, de Gaulle etrafına komünistleri, sosyalistleri, Fransa'nın ilericilerini toplamıştı. Her şeyden evvel bunların durumu tatmin edilmek lazımdı.

*

Meseleyi söyle kısaltabiliriz: Önce rejim meselesi mi? Yoksa vatan ve millet işi mi?

de Gaulle'cüler her ikisini birden istiyorlardı. Vatana, millete verdikleri önem kadar rejim işine de büyük bir önem veriyorlardı.

Giraud ise, her şeyden önce Fransa'nın kurtuluşunu arzuluyordu. Ona göre bu kurtuluş içinde Fransa, Fransız milleti hürriyet ve bağımsızlığına kavuşacak, rejim de böylelikle kurtulacaktı. Şu halde Fransa'yı kurtarmak isteyen kim olursa olsun onunla beraberlik yapmak lazımdı.

Bizce mesele çok basitti. Giraud, gerçeği görüyor ve iyi görüyordu. de Gaulle İngiltere'de, ne de olsa yabancı bir memlekette, esir vatanından uzak bir yerde acılar içinde kıvranırken hâlâ teoriler yapmakla meşgüldü.

En sonra araya General Catroux girdi. Bu zeki adam, de Gaulle'cülerin incir çekirdeği doldurmayan anlaşmazlık sebeplerini ortadan kaldırdı. İki generali Fransa'nın kurtuluşu etrafında birleştirdi.

Bakalım, bu uzun gecelerden neler doğacak?

Kurtuluş mu?

Esaret mi?

Her halde hayır birliktedir; ayrılıkta değil.

Mahmut Esat Bozkurt

Moskof Politikası*

Amerika ile Rusya'nın arası son günlere kadar açıkça idi. İsterseniz buna açıkça demeyelim de, bu iki devlet arasında önemlice bir anlaşmazlık vardı. Bunun önüne geçmek için İngiltere elinden geleni yaptı ve yapmaktadır.

Amerika Cumhurreisi Roosevelt'in Stalin'e gönderdiği son mesaj, bu anlaşmazlığın çapı hakkında bizleri iyice aydınlatmış oldu. Şimdilik olayı şu suretle kısaltabiliriz:

A) Milletlerarası komünistlik hareketlerine son verilmesi,

B) Rus topraklarında Amerika'ya uçak üsleri ayrılması.

Birinci isteği Rusya kabul etmiştir. Ajansların gerek Moskof kaynaklarından ve gerek dünyanın her yanından alıp verdikleri haberler bunu gerçekleştirmektedir.

Alman çevreşleri (mahfilleri) Rusya'nın bu kabulünde bir oyun saklandığını bağıra çağıra dünyaya duyurmak, anlatmak istiyorlar.

Belki Amerikalılar da, İngilizler de, hatta bütün bir dünya böyle düşünmektedir. Daha doğrusu böyle bir düşünce herkesin aklından geçmektedir.

Bir bakıma göre, Moskofluğun milletlerarası komünizm teşkillerinden vazgeçmesi ve bunu sadece sınırları içine çekmesi, prensip yönünden çok büyük bir fedakârlıktır. Bu aslında enternasyonal olan komünizmden vazgeçmek kadar bir ileri varıştır.

Şüphe yok ki, Rusya'yı idare eden başlar bunu zoraki kabul ettiler. Alman silahları karşısındaki vatan tehlikesi onları böyle bir karar almaya sürükledi.

* *Anadolu*, 1 Haziran 1943, No: 9259, s.1.

Rusya'nın geçirmekte olduğu tehlike karşısında Amerika'nın Rus saflarında yer alması şüphesiz ki paha biçilmez bir kıymettir, bir değerdir. Moskoflu, bu kıymeti, her vakit güdülmesi imkânı olan bir prensip meselesi için küçümseyemez, onu kaybedemezdi. Stalin'in gösterdiği yumuşaklık, itiraf edilmelidir ki, memleketinin, milletinin tehlikeli anlarında her büyük devlet adamının göstermesi lazım gelen hareketlerdendir. Toleransın bu derecesi, ancak uzun görüşlü büyük kafaların şanındandır.

Stalin şöyle düşünmüş ve böyle demiş olabilir:

"Komünistlik mi? Evet, komünistim, komünistiz ve komünist kalacağız. Fakat nihayet komünizmi kim ileri götürecek? Dünyaya kim yayacak? Şüphe yok ki Rus vatanındaki Rus milleti!.. Şu halde her şeyden önce, Rusya ve Moskoflu..."

Stalin bunları düşündü mü, bunları söyledi mi? Burasını bilmiyoruz. Şurası muhakkak ki, onun verdiği son karar böyle bir mantığın icabıdır.

Rusya, milletlerarası komünist teşkillerinden vazgeçti mi?

Rusya varlığını inkâr etti mi?

Amerika'yı aldattı mı? Amerika aldandı mı?

Burasını da bilmiyoruz.

Fakat belki evet, belki hayır!..

Ne olursa olsun, Amerika'nın aldanmamış olduğu meydandadır. Bir kere komünizm aleyhinde olan ve bundan dolayı Rusya'ya karşı bir soğukluk duyan genel fikirleri yatıştırdı. Sonra ne de olsa Rusya'nın -Almanların ileri sürdükleri gibi kararında samimi olmasa bile- milletlerarası komünist teşkillerine son vermesi ve sadece kabuğunun içine çekilmesi azımsanmamak lazım gelir. Ne de olsa artık milletlerarası komünist makinesi eskisi gibi işleyemez.

Şu halde hangi taraf aldandı?

Rusya mı, Amerika mı?

Bizce hiçbir taraf.

Rusya müdafaasının desteklerinden olan Amerika'yı kaybetmedi.

Amerika ise Rusya'nın yanı başında savaşa devam etmek imkânını elde etti.

*

Amerika'nın ikinci isteği ne olacak?

Stalin buna da "Evet" diyecek mi? Daha doğrusu "Evet" diyebilecek mi? Yani Amerika'nın istediği uçak meydanlarını, Amerika'ya verecek mi?

Komünizmin ana prensibinden vazgeçen Stalin bu ikinci istek karşısında inat etmeyeceği sanılabilirse de bizce mesele böyle değildir. Her halde bu kadar kolay ve hafif değildir.

Biliriz ki Amerika bu yerleri, eğlenti ve gezinti için istemiyor. Bunları Japonlara saldırmak için istiyor.

Japonya, Moskoflu ile muharebe halinde değildir. Hatta görünüşte olsun bunlar dost gibidirler. Fakat kamalarını ceketlerinin içinde kınsız saklayan ve birbirine saplamak için fırsat kollayan iki sinsi dost gibi...

Ne de olsa büyük badireler, fırtınalar içinde Japonya'nın Rusya'ya, Rusya'nın Japonya'ya karşı hareketsiz durmaları, her iki taraf için değeri anlaşılmayacak bir şey değildir.

Rusya, Amerika'ya uçak üsleri tanıdığı gün Japonya "Ne oluyoruz?!" diye sesini yükseltecek, hakkıyla hazırlanmaya başlayacaktır. Nihayet Japonya, Rusya ile kendi arasında ergeç kopacak bir kavganın, durum böyle bir şekil alınca, bir ayak evvel kopmasından kaçınmayabilir de...

Hele Amerikalılar, bu uçak yerlerinden Japonya'ya akına başlar başlamaz, hatta daha başlamadan, Japonya, Moskoflu üzerine saldıracaktır.

Almanlarla boğuşmaktan kanaya kanaya yorgun düşen ve memleketinin yarısını kaybeden Moskoflu bunu göze kestirebilecek midir?

Rusya, yârdan mı geçmeli, yoksa candan mı?

Mesele bu olsa kolay. Fakat daha çetrefillidir.

Rusya candan mı geçsin, yoksa can kurtaran yârdan mı?!

Bu sorunun karşılığını önümüzdeki günler vereceklerdir.

Ankara, 25 Mayıs 1943
Mahmut Esat Bozkurt

Türk-İngiliz İttifak Antlaşması*

Türkiye'nin İngilizlere, İngiltere'nin Türklere karşı hak görümünden durumları nedir?!. Aşağıdaki satırlar, bu soruların karşılığını arayıp bulmak için karalandı.

- I -

8 İkinci Teşrin (Kasım) 1939 yılında Türkiye, İngiltere, Fransa arasında bir ittifak antlaşması imzalandı.

Dokuz maddeyle iki protokolden ibaret olan bu antlaşmanın yukarıda adları geçen üç devlete yüklediği hak ve vazifenin kısacası şudur:

A) Avrupa devletlerinden biri müttefiklerden birine saldırır ve bu saldırıma Fransa yahut İngiltere uğrarsa, Türkiye "elinden gelen bütün yardımı" yapacak ve bunlara "arka olacak"tır. Şu kadar ki, böyle bir halde üç müttefik toplanacak, konuşacaklardır. Ve Türkiye hiç olmazsa bunlara karşı iyicil bir yansızlık (hayırhahane bir tarafsızlık) güdecektir. (İttifak Antlaşması, madde: 4.)

B) Türkiye, böyle bir saldırım karşısında kalır ve savaşa girerse, müttefikleri "ellerinden gelen bütün yardımı" ona yapacaklar ve arka olacaklardır. Bunun "şu kadarı" yok; kayıtsız, şartsızdır. (İttifak Antlaşması, madde: 1.)

C) Fransa ile İngiltere'nin Romanya ve Yunanistan'a verdikleri garantiyi herhangi bir Avrupa devleti bozarsa, müttefikler "ellerinden gelen" bütün yar-

* *Yeni Sabah,* 4 Birinci Kânun (Aralık) 1943, No: 1989; *Anadolu,* 8 Birinci Kânun (Aralık) 1943, No: 9448.

dımı birbirinden esirgemeyeceklerdir. Birbirine arka olacaklardır. (İttifak Antlaşması, madde: 3.)

Böyle bir saldırım müttefik devletlere karşı Akdeniz'de olursa, yine "ellerinden gelen" bütün yardımı birbirine yapacaklardır. Ve arka olacaklardır. (İttifak Antlaşması, madde: 2.)

İşte mahiyeti bakımından savunma amaçlı olan bu ittifak antlaşmasının esas ruhu budur, bunlardır.

Ve dikkat edilirse, antlaşmanın her maddesinde "ellerinden gelen" kaydı kullanılmaktadır.

Antlaşmanın diğer bir maddesinde de müttefiklerin maksatlarının saldırım olmayıp, saldırıma karşı koymak olduğu yazılıdır. Ve bu da "lüzum hasıl olursa" fıkrasıyla bağlı bulunmaktadır. (İttifak Antlaşması, madde: 6.)

- II -

Konumuz olan antlaşmayı analize başlarken Fransa'yı bir yana bırakıyorum. Zaten o bir yana atılmıştır. Kendi haliyle uğraşıyor!

Romanya'ya gelince, o kendisine verilmiş olan garantiden yine kendi kendine vazgeçti. Alman safları arasında yer aldı! Yunanistan ise, İngiltere bile yardımına koşamadan, zavallı memleket Alman çizmesi altında ezildi; yerle bir oldu.

Bu bakımdan, artık antlaşmanın Romanya ve Yunanistan'la ilgili maddeleri hükümsüzdür denilebilir.

Elimizdeki ahitnamenin 7. maddesine göre, ortada Türkiye ile İngiltere vardır. Yalnız bunlar.

Fransa bahse konu olamaz. Zira o, ahitnameyi bir yanlı olarak bozdu. 8. maddeye uygunsuz hareket etti. Bu da yetmiyormuş gibi, dünkü düşmanlarına binlerce, yüz binlerce işçi vermektedir. Düşmanlarını, eski müttefiki İngiltere'ye karşı kuvvetlendirmektedir!

Antlaşma bu bakımlardan hurdahaş olmuştur.

- III -

Şu dakikada Türkiye'nin İngiltere'ye, İngiltere'nin Türkiye'ye karşı borçları ve alacakları nedir?

Biraz önce kaydettiğimiz gibi, bunlardan herhangisi Avrupalı bir devletin saldırımına uğrar yahut Akdeniz'de böyle bir saldırıma karşı savaşa girerse "birbirine elden gelen yardım"da bulunmaktır.

"Elden gelen yardım" ne demektir?

Bence, antlaşmanın en önemli noktası burasıdır. Shakespeare'in dediği gibi, "mesele budur".

"Elden gelen bütün yardım"ın manası, mutlaka silaha sarılıp kan akıtmak mıdır? Yanlardan (taraflardan) birinin iktidarı buna müsait değilse ne olacak?

Hiçbir şey yapmayacak mı?

Daha doğrusu, kan akıtmadan müttefikine başka türlü daha esaslı yardımda bulunabiliyorsa, yine mutlaka "Olmadı. Kan akıt. Kanını akıt!" diye bağırılacak mı?!

Buna "evet!" diyebilmek için sağduyuyu (aklıselimi) bir yana koymak, antlaşmanın anlamından uzaklaşmak lazımdır.

Başka çare yoktur.

İmzacı devletler, böyle bir manasızlığa yol vermemek için olacak ki, onu gözden kaçırmamışlar ve "ellerinden gelen bütün yardım" fıkrasını koymuşlardır.

Hak kurallarından (kaidelerinden) biri de elinde olmayanla kimsenin mükellef tutulamayacağıdır.

- IV -

Acaba Türkiye'miz, şu iki numaralı Dünya Savaşı başlayalı bugünkü müttefiki İngiltere'ye ve dünküsü Fransa'ya "elinden gelen bütün yardım"larda bulunmadı mı? Kan akıtmamış olmakla beraber...

Boğazlar'daki sükûn kendisini kime borçludur? Ve bu İngiltere'nin aleyhine midir?

Suriye'de İngilizler, hatta Fransızlar istedikleri gibi tasarruf ediyorlarsa, bunda en çok etken olan kimdir?

Nihayet, Süveyş Kanalı'nda, Mısır'da, Trablusgarp'ta müttefikimiz İngiltere muzaffer bir halde bulunuyorsa, bunda Türkiye'nin hiçbir dahli yok mudur?

İtalya'nın yıkılışında Türklerin hiçbir rolü olmadı mı?

Türkiye'miz kan akıtsaydı, acaba müttefiki için daha faydalı mı olacaktı?

Ve nihayet Türkiye'miz fazlasını ısrar edenlere "elimden gelen bu kadardır" derse, eldeki antlaşmaya göre ona ne cevap verilebilir!

İngiltere'de bu soruların tersini düşünen yoktur sanırım.

- V -

Tarihin hükmünü vereceği günler yaklaşıyor.

Bence o diyecek ki:

"Yansız kalıp da ittifakına Türkiye kadar sadık kalmış, hatta elde silah yardımda bulunanlardan fazla müttefiklerine faydalı olmuş bir devleti ilk defadır ki sayfalarıma almaktayım."

Bu hüküm, Türk milleti ve onun mukadderatını elinde tutanlar için eşsiz bir şeref halesi olacaktır.

El ne derse desin, realite budur.

Eğer biz koca bir orduyu ayakta, eli tetikte tutuyorsak, bu, bize çatmak cesaretinde bulunanlara, dolayısıyla müttefiklerimize zarar vermeleri ihtimali olanlara karşıdır.

İngiltere'yle antlaşmayı niye imzalamışız?

Kendimize ve İngiltere'ye faydalı olmak için. "Faydalı olduk, olmaktayız da."

Geçenlerde Peyami Safa her vakitki gibi çok güzel bir yazısında aşağı yukarı şöyle diyordu:

"Portekiz, İngiltere'nin en az 300 yıllık müttefiki ve Avrupa kalesinin Atlantik üzerindeki mükemmel kapılarından biridir. Fakat harbe girmedi. Mısır da aşağı yukarı böyle bir durumda olduğu halde, o da savaşa yanaşmadı. Hem de toprakları az çok çiğnendiği halde..."

Biz İngiltere'nin 300 değil, beş yıllık müttefikiyiz. Bu beş yıl içinde İngiliz menfaatlerini, Portekiz'den beş-on değil, yüz değil, bin misli fazla koruduk. Ve korumaktayız.

Neden barış masasına Almanlarla yan yana ve mağluplar gibi oturacakmışız?

Neden?!

Bu falcılık nereden?

İttifak antlaşmasına vücut veren olgular baştan başa değişmiş olmakla beraber, ona elimizden gelen saygıyı gösterdiğimizden mi?

Ve nihayet soruyorum:

Yarının neler doğuracağını bilecek kadar falcı değilim. Fakat hangi yiğit, mağlup farz edilen Almanlarla, Bulgarlarla, vesaire ile bizi barış masasına sürükleyecek kadar bükülmez bir bileği kendinde bulmaktadır?

Hangi ve hangisi?!

Hak bakımından, akıl, mantık görümünden doğru yoldayız. Ve böyle bir yoldan ayrılmamıza hiçbir sebep görmüyorum.

Türk-İngiliz ittifakı ayaktadır. Ve daima ayakta kalacaktır.

Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili

HUKUKSAL KONULAR

Türk Devrimi Bakımından Önen*

(Türk İhtilali Bakımından Hukuk)

Bence devrimler birer hukuk müesseseleridir (institutions juridiques); birer hukuk rejimleridir. Bir devrimi doğru dürüst kavrayabilmek için onun önen[1] prensiplerini tespit etmek ve belirtmek lazımdır.

Ben, hukuku herhangi bir medeniyet devri hayat icaplarının formül haline konmuş prensipleri olarak kabul ediyorum.

18. asır ihtilalleri hep liberalizmi, individualisme'i[2] ifade ettiler. Benimsedikleri sistem her bakımdan serbestçilik, fertçilik oldu. Onun için o devirlerin hususi ve kamu hukukunda liberal prensipler tesirli oldular.

Bu devirlerin zamanımıza kadar yaşayan anayasalarına, ticaret kanunlarına, medeni kanunlarına, ceza kanunlarına bakınız, orada 18. asır ihtilallerinin ortaya koydukları esasları bulacaksınız. Sonra zamanla, zamanların icaplarına göre bu prensipler yerlerini az çok camiacılık sistemlerine (sociale système) bırakmaya mecbur oldular.

Çünkü hayat bunu icap ettiriyordu. Bu icaplar önünde vaktiyle mutlak surette liberal olan kanunlar da yavaş yavaş camiacılık prensiplerini kabul etmeye başladılar.

---

* *Hukuk Gazetesi*, 31 Mart 1935, Sene: 1, No: 8, s.2-3. Fransızcası için bkz. "Le droit au point de vue de la révolution Turque", *Hukuk Gazetesi*, 1944, Sene: 10, No: 61-62, s.17 vd.

1 Önen: Hak, hukuk. (Y.N.)

2 İndividualisme (Fr.): Bireycilik. (Y.N.)

20. asır devrimlerini kısaca düşünürsek göreceğiz ki aynı hal bunlarda da tesirli olmuştur.

Rusya'da komünist hareketleri derhal hukuka tesir etti. Ve eski önenin yerini tam manasıyla camia (social) öneni aldı. Bugün Rus İhtilali camiacılıktan oldukça ayrılmak eğilimini göstermektedir. Bu hal komünist mevzuatında tesirlerini göstermeye başladı. Şimdi bu mevzuat arasında az çok liberal izlere tesadüf ediyoruz. Mesala 1926 Rus Medeni Kanunu'nun bilhassa miras bahsinde.

Alman Nazi Devrimi (milliyetçi sosyalist ihtilali) hemen eski Alman mevzuatının yerine sosyalist hukukunu koymaya başladı.

İtalya'da faşist rejim klasik demokrasinin yerini alınca demokrasi hukukiyatı da yerini faşist hukuka bıraktı. Mesela o güzelim İtalya Ceza Kanunu'nun yerini faşist Ceza Kanunu aldı. Çünkü eskisi faşizmin müeyyidesi olamazdı.

Buna dair bizden de bir misal vermek mümkündür: Eski Ceza Kanunumuz saltanat rejiminin bir müeyyidesiydi. Cumhuriyet bunu bir tarafa koydu. Kendi icaplarına göre yeni Ceza Kanunu'nu yaptı. Çünkü eskisi Cumhuriyet'in müeyyidesi olamazdı.[1]

Bir misal daha: Saltanat devrinde medeni hukuk şeriat hükümlerinden ilham almış bulunuyordu. Bu, hilafet rejiminin bir zaruretiydi. Laik Cumhuriyet buna nihayet verdi; yerine laik Medeni Kanun koydu.

***

Ben komünist değilim. Türk milliyetçisiyim. Fakat hukukun en doğru ve bütünlüklü tahlilini Marx'ın anlayışında buluyorum.

Hukukun ne olduğunu, onun mahiyetini tam manasıyla Marx söyledi. Metodu keşfetmek Marx'a nasip oldu. Marx, *Contribution à la critique de l'économie politique*[2] adındaki eserinin meşhur önsözünde Hegel'i eleştirirken, hukukun bizatihi kendisini izaha muktedir olmadığını ileri sürer, yani hukuk kendi kendini anlatamaz.

Bu tez Marx'ın matérialisme historique[3] davasının belli başlı seki taşlarından birisi oldu.

Bana da öyle geliyor ki, Marx bunda çok haklıdır. Hukuk, hayat icaplarının bir tecellisidir, bir tezahürüdür. Yoksa kendi kendine bir tecelli değildir. Zaten biraz önceki misallerimiz bu görüşü teyit eden olgular değil midirler?

Bu küçücek izahattan sonra Türk Devrimi bakımından öneni, eski tabiriyle Türk İhtilali'nin hukukiyatını nasıl anlamamız icap eder? Bunu söylemek

---

1 Türk Ceza Kanunu tasarısı Adliye Vekâleti gerekçesine bakınız. [Söz konusu gerekçe için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler II*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s.295-296. -Y.N.]

2 Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı.

3 Tarihi maddiyetçilik.

mümkündür: Türk Devrimi, olgularıyla tam ferdiyetçi ve liberal değildir. Tam ve kâmil manasıyla camiacı (social) dahi değildir. Türk Devrimi benim anladığıma göre bu iki sistemi uzlaştırmıştır. Onun kuvveti, isabeti de buradadır. Çünkü medeniyetin, tarihin bugünkü yürüyüşüne uygundur. Bu yürüyüş ne tam camiacı (social) ne de tam fertçidir (individualiste).

Demek oluyor ki, Türk İhtilali bakımından önen, fertlere faaliyet sahası tanıyan devletçi bir önendir. Buna daha ilmi bir tabirle interventionniste[1] hukuk demek doğru olur.

Yani, bu hukuka göre devlet yalnız fert için değildir; liberalizmde olduğu gibi... Fert de yalnız devletin malı değildir; komünizmde olduğu gibi...

Türk İhtilali görüşünden, devlet icabında fert, fert de lüzumunda devlet içindir.

Bence Türk İhtilali bakımından önen budur. Kanunlarımızın buna göre anlaşılması ve bu esasa göre derlenmesi lazımdır. Aksi hal Türk Devrimi'ne uygun düşmez.

Dr. Mahmut Esat Bozkurt
Eski Adliye Bakanı, Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku ve
İstanbul Üniversitesi İnkılap Enstitüsü
Ordinaryüs Profesörlerinden

1 İnterventionniste (Fr.): Müdahaleci, karışmacı. (Y.N.)

Türk Ceza Kanunu
Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu*

Türk Ceza Kanunu hakkında bazı eleştiriler duymadım değil; fakat bütün bunları esaslı bir şey olarak görmüyorum.

Önce bir noktaya ilişmek isterim:

Diyorlar ki, dünyanın en iyi, en yeni kanunu diye İtalya Ceza Kanunu'nu almışız... Fakat biz bunu aldıktan biraz sonra İtalyanlar yenisini yapmışlar... Ve bizim en iyi, en yeni diye aldığımız kanunu çürüğe çıkarmışlar!

Bence bu, ilmi esası olmayan bir dedikodudan başka bir şey değildir.

Nasıl anlatayım?!

Eski İtalya Ceza Kanunu, bütün ceza âlimlerinin, modern ceza ilmine en uygun olduğunda ittifak ettikleri bir eserdir. Bugün de bu böyledir.

İtalya hükümetinin, bunu bugün bir tarafa bırakarak yenisini kabul etmiş olmasındaki sebepleri başka yerlerde aramalıdır.

Biliyoruz ki, bizimkinin esası olan eski İtalya Ceza Kanunu yapıldığı zaman İtalya'daki devlet rejimi demokratik idi. Ceza Kanunu da bu rejimin icaplarına göre yapılmıştı.

Demokrasiyi inkâr eden, onu 20. asrın bir dejeneresansı[1] diye gören faşistlik İtalya'ya hâkim oluverince bütün prensipler de değiştiriliverdi; her şey faşistliğin icaplarına göre kuruldu. Her şeyden önce faşist rejimi için bir müeyyide lazımdı.

---

* *Hukuk Gazetesi*, 10 Haziran 1936, Sene: 2, No: 14, s.2-3.

1 Dejeneresans (Fr. Dégénérescence): Yozlaşmışlık, soysuzlaşmışlık. (Y.N.)

Eski İtalya Ceza Kanunu, demokrasiyi inkâr eden faşistlik için bir müeyyide olamazdı. Bu bir tarafa bırakıldı. Yerine şimdiki faşist Ceza Kanunu kondu.

Bir noktaya dikkat lazımdır. Bu pek basittir. Fakat her basit şey gibi gözden kaçtığından olsa ki farkına varılmıyor. Çünkü her rejimin kendi icaplarına göre ceza kanunları vardır. Biraz önce bahsettiğim İtalya ile beraber Rusya ve biz bunun en iyi misalleri olabiliriz.

Biliyoruz ki Rusya'nın çarlık zamanında bir ceza kanunu vardı. Bu, Rus otokrasisinin gereklerine göre yapılmıştı; otokrasinin bir müeyyidesi idi. Çarlığın yerini komünizm alınca, pek tabii olarak eski ceza kanunu bir yana bırakıldı. Bunun yerine komünist ceza kanunu kondu.

Nitekim Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan, saltanat rejiminin yerini yeni Türkiye'de Cumhuriyet aldıktan sonra eski Ceza Kanunu ortadan kalktı. Yerine demokratik Türk Cumhuriyeti'nin icaplarına uygun olarak yeni Ceza Kanunu yapıldı.

Görülüyor ki bizim Ceza Kanunu'nun aslı olan İtalyan Ceza Kanunu'nun İtalya'da kaldırılmasına sebep, bu kanunun ilim bakımından demode oluşu değildir; fakat yeni faşist rejimiyle uzlaştırılamamasıdır. Şu halde biz nasıl olur da yeni İtalya Ceza Kanunu'na imrenebiliriz?!

Faşist değiliz ki onu alıp bizde tatbike kalkışalım. Bu pek gülünç bir şey olmaz mı?! Faraza yarın İtalya rejim değiştirse, mesela sosyalist olsa ve sosyalistlik icaplarına göre bir kanun yapsa, bu defa da en yeni ceza kanunu diye onu mu kabul edeceğiz?!

Şu halde hepsinden yeni olan komünist ceza kanununu neden almıyoruz?! Ne kadar gülünç fikirler karşısında kaldığımızı anlatabiliyor muyum?!

Belki bir gün İtalya'da faşistlik kaybedecek, bunun yerini yine demokrasi alacaktır. O zaman şimdiki Ceza Kanunu'nun yerini şüphe etmeyiz ki faşistlerin kaldırdığı kanun alacaktır.

Demokrat şeflerinden biri olan Nitti iki sene evvel yayımladığı *Demokrasiler*[1] adındaki kitabında:

"Ne yazık ki faşistlik dünyanın en güzel bir ceza kanunu olduğunda şüphe olmayan kanunumuzu kaldırdı. Fakat onun kadrini Türkler bildi ve aldılar" diyor ve faşistlere teessüf ediyor.

Bu böyle, biraz da Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hakkında konuşalım.

Diyorlar ki, Ceza Kanunu İtalya'dan alınmış; neyse, fakat Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu neden Almanya'dan alındı? Bunların hükümleri birbiriyle nasıl uzlaştırılabilir?!

Bu anlayış da ilmi değildir.

---

1 Francesco Saverio Nitti, *La democrazia*, Paris, 1933. Fransızcası: Francesco Saverio Nitti, *La démocratie*, Paris, 1933. (Y.N.)

Ceza kanunlarıyla ceza muhakemeleri usullerinin birbirinin tamamlayıcısı olması bir zaruret değildir.

Nitekim bugünkü İtalya Ceza Muhakemeleri Usulü Fransız usulleri örnek tutularak vücuda getirilmiştir. Halbuki Ceza Kanunu faşisttir.

Bizim Ceza Muhakemeleri Usulü'nün aslı Almandır ve dünyanın en gelişmiş bir kanunudur.

Fransızlar bile böyle düşünüyor, böyle görüyorlar. Fransa Adliye Nezareti'nin emriyle tercüme edilen Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun önsözünde Fransa'ya bu kanunun aynen kabulü tavsiye edilmektedir. Halbuki Fransız Ceza Kanunu'nun kaldırılması düşünülmüş değildir. Görülüyor ki ceza kanunlarıyla ceza muhakeme usullerinin aynı kaynaktan alınması, bir olması şart değildir.

Şunu da söylemek isterim ki, bizim eski Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuz Fransa'nınkinin aynıydı. Bu, ilim bakımından kıymetini tamamen kaybetmiştir. Bundan dolayıdır ki onu bir tarafa bırakarak yenisini yaptık.

Mesnedi ilim olmayan dedikoduları bir tarafa bırakarak yeni kanunlarımızı anlamaya çalışırsak daha doğru hareket etmiş olacağımıza inanıyorum.

Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Saylavı ve eski Adliye Bakanı
İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörü

Jüri Meselesi*

Ben, jüri müessesesinin yalnız memleketimize alınması tezine değil, fakat esasına karşıyım.

Niçin ve neden?

Çünkü jüri hukuk ilminin değil, tarihin bir verimidir. Bu iki esası birbirine karıştırmamak lazımdır. Bunu bir misalle açığa çıkarmalıyım. Mesela hâkim huzurunda müdafaa hakkı, hukuk ilminde bir prensiptir; bu kaldırılamaz. Fakat jüri böyle değildir. İnsanlığın belli bir çağında, o da önceleri yalnız Avrupa'da, bir adalet müessesesi olarak tatbik edilmiştir. Bunun tatbiki sebeplerini hukuk ilminin zaruretlerinde değil, kabul eden memleketlerin toplumsal teşkilatında görmek ve aramak lazımdır. Bu görüşümü tarihle ispat etmeliyim:

Jüri en önce İngiltere'de yer buldu.

Neden?

Çünkü İngiltere'de halk iki sınıfa ayrılmıştı: Birisi zadegân, diğeri avam idi. Bu iki sınıfa mensup insanlar arasında kavga çıkınca meseleyi her iki tarafa mensup juré'ler[1] hallederdi. Yani juré'lerin bir kısmı zadegân, diğer bir kısmı da avam arasından seçilirdi. Sınıfların birbirine karşı itimatsızlığı buna sebep oluyordu. Hukuk tarihleri bize jürinin başlangıcını böyle anlatıyorlar.

İngilizlerin nasıl ananeci olduklarını biliriz. Zamanlar geçtiği halde onlar bu müesseseyi yine muhafaza ettiler. Fakat esaslı değişiklikler yaparak bugünkü hale koydular.

---

* *Hukuk Gazetesi*, 1 İkinci Teşrin (Kasım) 1936, Sene: 2, No: 16, s.2-3; *Yeni Asır*, 11 İkinci Teşrin (Kasım) 1936.

1 Juré (Fr.): Jüri üyesi. (Y.N.)

Fransız Büyük İhtilali prensip olarak her şeyi halklaştırmak istediğinden, jüriyi derhal benimsedi. Fakat o da esaslı değişikliklerle benimsedi.

Almanlara gelince, onlar jüriyi büsbütün başka bir şekle koydular; juré'leri hukukçular arasından seçmek gibi esaslı değişiklikler yaptılar; jüri halinden çıkarak onu adeta bir nevi mahkeme haline getirdiler.

Lafın kısası, önce İngiltere'de başlayan bu müessese, sonra Avrupa, nihayet Amerika'ya sirayet etti. Bugün hemen her tarafta, fakat başka başka şekillerde tatbik edilmektedir.

Jüri tarihini ve onun seyrini böyle kısaca tespit etmiş oluyoruz. Şimdi bu müessesenin esası hakkında fikirlerimi yine kısaca söyleyebilirim.

Hukuk bir ilim midir? Değil midir?

Zannederim bu soru bile manasızdır. Şüphe yok ki hukuk bir ilimdir. Ve ilimlerin en zoru, en büyüklerindendir.

Soruyu ileri sürmekten maksadım meseleyi açıklıkla halletmek içindir.

Hukuk bir ilim olduğuna göre, bu ilimle hiçbir ilgisi ve bu ilimden hiçbir bilgisi olmayanlar hukuki meseleleri nasıl halledebilirler?!

Bir hukukçu bir dretnot mühendisliğini nasıl yapamazsa, hatta böyle bir şey yapmaya kalkışması ne kadar gülünç olursa, bir mühendisin, bir doktorun, bir berberin, bir bahçıvanın, bir ayakkabıcının hukuk meselelerini halle yeltenmesi de daha az tuhaf değildir sanırım.

İnsan anlamadığı, bilmediği bir ilim meselesi hakkında nasıl bir karar verebilir?!

Juré'ler muhtelif sanatlara mensup halk arasından seçildiklerine göre, bunların çoğunlukla hukuk ilmiyle hiçbir münasebetleri yoktur.

Şu halde bunlar nasıl olur da filan suçludur veya değildir diyebilirler?

Bilhassa hukuk ilminin bütün incelikleriyle ta adli tıbbın bile faaliyette bulunacağı cinayet meselelerini juré'ler nasıl anlayabilirler?

Anlamadan verilecek bir hükümde adalet söz konusu olabilir mi?

Dikkate değer ki, jüriden caniyi kurtarmak o kadar kolay ki, Fransa'da cünha[1] işlerini cinayet gibi göstererek[2] adam kurtarıldığı bile söylenmektedir!..

Hüküm verecek kimsenin yalnız hukukçu değil, tarafsız olması da belli başlı esaslardandır. Juré'lerin politika cereyanlarına ne kadar bağlı oldukları da malumdur.

Jüri politikacıların elinde hasımlarını ezmek için ne tehlikeli bir silahtır! Bunu anlamak zor olmasa gerek:

Calmette[3] ve Talat Paşa'nın katilleri hakkında verilen kararlar adalet tarihinde birer rezalet diye anılacaktır.

---

1 Cünha: Ufak cürüm, küçük kabahat, küçük suç. (Y.N.)

2 Doğrusu "cinayet işlerini cünha gibi göstererek" olmalı. (Y.N.)

3 Fransa'da Ekonomi Bakanı Joseph Caillaux'un metresi (sonradan ikinci eşi) Henriette Caillaux tarafından 16 Mart 1914'te Paris'te öldürülen Fransız gazeteci Gaston Calmette. Henriette Caillaux'nun avukatı Fernand Labori jüriyi cinayetin "kontrol edilemeyen kadın duyguları sonucu oluşan tutku suçu" olduğuna ikna etmiş ve katilin beraatini sağlamıştır. (Y.N.)

Yine biliriz ki modern hukuk ilmi birliğe doğru gitmekte ve bunu bir esas olarak kabul etmektedir. O kadar ki, bugünkü cereyanlara bakılırsa, insanlık kısa bir zaman içinde bir tek ceza, bir tek medeni kanunlarla idare edilecektir. Her gün şahidi olduğumuz kongreler bunu pek güzel göstermektedir.

Jüri böyle bir birliğin tamamen aksidir. Dünya şöyle dursun, fakat jüri adalet tatbikatını bir memleket içinde muhtelif şekillerde tecelli ettirir.

Mesela aynı mahiyette iki cinayet tasavvur edelim. Kastamonu jürisi cani için suçlu değildir diyor; cani kurtulup gidiyor. İzmir jürisi İzmir'de işlenen aynı mahiyetteki cinayetin faili için suçludur diyor.

Ne olacak?!

Birincisi kollarını sallayarak sokakta gezecek! İkincisi darağacında sallanacak!! Ve asılacağı sırada şunları söyleyecek: "Keşke cinayeti Kastamonu'da işleseydim!"

Faciayı görüyor musunuz?!

***

Jüri gittikçe değişikliklere uğruyor. Ve günün birinde tarihin içinde vaktiyle tatbik edilmiş ve ömrünü bitirmiş müesseseler arasına girecektir.

Jürinin aleyhindeyim; çünkü:

1) Hukuk ilmiyle uzlaştırılamaz.

2) Politikacıların elinde tehlikeli bir silahtır.

3) İngiltere'nin toplumsal bünyesine göre vaktiyle vücuda getirilmiş olan bu müessese aynı toplumsal bünyede olmayan memleketlerde nasıl tatbik olunabilir?

4) Hukuk ilminin esas eğilimi olan birliğe aykırıdır.

***

Adaleti halklaştırmak meselesine gelince, ilim halklaşamaz; halk, ilmi tahsilledir ki onu elde edebilir.

Şimdilik söyleyecek başka bir şeyim yok.

Aksi fikirde olanlar bana cevap vermek lütfunda bulunursa pek minnettar ve müteşekkir kalırım.

Büyükada, 11 Ekim 1936
Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Saylavı ve eski Adliye Bakanı
İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörü

Evlenme ve Boşanma Davaları Hakkında*

Hukuk bakımından bu ayın belli başlı ilmi hadisesi "evlenme ve boşanma" meselesi oldu.

Adliye Vekilimizin[1] İzmir'de bu işlere dair yaptığı beyanat, meselenin münakaşasına meydan verdi.

Böyle güzel bir bahse sebep olduğundan dolayı kendisine teşekkür bir borçtur.

***

Ben, fikrimi sormak lütfunda bulunan *Tan* gazetesine verdiğim cevapta kısaca şunları söylemiştim:

"Adliye Vekilimizin fikrindeyim. Evlenme ve boşanma hakkındaki düşünceleri çok doğrudur ve çok isabetlidir."

Neden?

Bunun sebeplerini söyleyebilmek için önce muhalifleri dinleyelim. Bunların fikirleri şu ana hatlar içindedir:

1) Evlenme hususunda olduğu kadar, boşanma hususunda da serbesti lazımdır.

2) Evlenme ve boşanma işi her şeyden ve her şeyden önce iki taraf meselesidir; yani kadın ve erkek meselesidir. Bunlar ayrılmaya karar verdikten sonra hâkimin takdirine mahal yoktur.

---

* "Medeni Kanun İçin" *Hukuk Gazetesi*, 16 Eylül 1937, Sene: 32, No: 23-24, s.2-5; *Yeni Asır*, 2 Ekim 1937, s.6.

1 Şükrü Saracoğlu. (Y.N.)

3) Avrupa medeni kanunları gibi bizim Medeni Kanun dahi Hıristiyanlıktan ilham almıştır. Dolayısıyla boşanma işindeki zorluklar oradan alınmıştır. Hakikaten Hıristiyanlık, boşanmayı hiç kabul etmez; Avrupa medeni kanunlarının bunu kısmen kabul etmelerinin sebebi kiliseyi tatmin içindir. Demek ki bu hususta esas Hıristiyanlıktır.

4) Boşanmada bilhassa çocukların düşünülmesi gerekir. Çocuk yoksa boşanma serbest olmalıdır.

5) Boşanmadaki zorluk, birtakım aile rezaletlerinin ortaya dökülüp saçılmasına sebep olmaktadır.

***

Mesele bütün bu bakımlardan münakaşa edildiği için, ben de düşüncelerimi yalnız bunlarla sınırlayacağım.

Derhal bir noktayı ehemmiyetle kaydetmeliyim:

İsviçre Medeni Kanunu'nun aynı olan Türk Medeni Kanunu'nun evlenme ve boşanma fasılları zannedildiği gibi Hıristiyanlık esaslarından ilham almış şeyler değildir.

İsviçre ve Türk medeni kanunlarının Hıristiyanlıktan ilham aldıkları nereden çıkarılıyor? Bunu anlayamadığımı itiraf ederim.

Vaktiyle böyle bir fikir Medeni Kanun hazırlandığı sırada dahi ortaya atılmıştı. Komisyon üyelerinden bir zat "Niçin şeriat hükümlerimiz bir tarafa bırakılarak Katolik kanunları alınıyor?!" diye bağırmıştı!!.

O zatın bu tarzda feryadı ne kadar yersiz idiyse, şimdi ileri sürülen bu fikir de o derece ilmi ve tarihi verimlerden uzaktır.

Türk Medeni Kanunu'nun İsviçre Medeni Kanunu'nun kardeşi olması buna dayanak gösterilmek isteniyorsa, bu çok hatalı bir anlayıştır. Çünkü İsviçre'de Hıristiyanlık kilise kapılarından dışarı çıkamaz; orada mahpustur. O, kanunlara değil, vicdanlara bile ilişemez.

İsviçre ve Türk medeni kanunlarının esası Roma hukukudur. Roma hukukunun en büyük kıymeti, her milletin hukukundan önce, dinle dünya işlerini birbirinden ayırt etmesinde ve laik hak esaslarını kurmasındadır. Şu halde İsviçre ve Türk medeni kanunlarının Hıristiyanlıkla hiçbir ilgisi yoktur.

Bu bahsi uzatmaya lüzum görmüyorum: Elde dolaşan ve "Roma Hukuku" adını taşıyan kitaplara bir göz atılırsa hakikat hemen anlaşılır.

Hele bu kitapların evlenme ve boşanma bahisleri okunursa, aradaki büyük benzeyişi sezmekte zorluk çekilmez.

***

Evlenme ve boşanma ne demektir? Nasıl bir hadisedir?

Bu, şahsi olduğu kadar, daha fazla kamusal bir vakadır; cemiyet, devlet işidir.

Basit bir değerlendirme bunu izaha yeter fikrindeyim: İnsanların bir an devlet dışında yaşadıklarını düşünelim. Orada elbette medeni bir evlenme bahse mevzu değildir ve olamaz; her şey şahsidir! Fakat medeni bir camia halinde yaşayan kadın erkeğin birleşmesinde mutlaka devlet ilgilidir.

Devlet bahse mevzu olunca, en fertçi, en liberal sistemlerde bile fertler şahsiyetlerinden büyük bir kısmını camiaya terke mecburdurlar; hele devletin köklerini teşkil eden aile işlerinde... Nerede kaldı ki biz liberalliği değil, devletçiliği Teşkilatı Esasiyemizde kabul etmiş bir sisteme sahibiz!..

Medeniyet ilerledikçe devletin her işe karışması artıyor, artacaktır. Hele evlenme ve boşanma işlerinde bu karışmanın fazlalaşması tabii ve zaruridir.

Hukuk tarihine bakınız, ilkel milletlerde hemen her şey şahsidir. Evlenme ve boşanma da bu anlayış içindedir. Fakat insanlık ilerledikçe iş bunun aksi oluyor.

Fertçilik ilkelliktir; devletçilik medeniliktir.

İşte bütün bunlardan dolayıdır ki evlenme ve boşanma işi her şeyden önce şahsi değildir; bir devlet işidir. Devlet burada kontrolünü hâkimiyle yapar ve yapacaktır.

Evlenme işi, kadın erkek evleninceye kadar şahsi bir arzu meselesi olabilir. Fakat evlendikten sonra, evlilik bağının çözülmesi medeni bir ulusta şahsi, keyfi bir hadise kabul edilemez.

Hatta ben kendi hesabıma biraz daha ileri gideceğim. İcabında devlet evlenmeyi bile mecbur kılacak tedbirler alabilir. Ve bunu bile şahsi olmaktan çıkartır.

Nitekim zamanımızda bunu az çok yapan milletleri görüyoruz. Mesela evlenmeyenlerden vergi almak vesaire gibi. Devlet bu baskıları gittikçe artırmak hakkına sahiptir.

*

Türk Medeni Kanunu, çağdaş medeni kanunlar içinde boşanma hususunda en çok kolaylık gösterenidir. Kayda geçmiş birçok boşanma sebeplerinden başka, -ağır sövüşme, zina gibi- mutlak bir boşanma sebebini de kabul etmiştir ki Medeni Kanunumuzda buna "geçimsizlik" diyoruz.

Geçimsizlik nedir?

Geçimsizlik, kayda geçmiş sebepler dışında aile hayatının devamına imkân bırakmayan her türlü vakalardır.

Bunu kim takdir edecek?

Bunu Türk hâkimi takdir edecektir.

Niçin?

Çünkü ailenin, ulusun ve devletin selameti bundadır.

Yeter ki Türk hâkimine aile hayatının idamesine imkân bırakmayan bir geçimsizliğin mevcudiyeti ispat edilsin...

Serbest boşanma tarafını tutanlar, iki taraf geçimsizliklerini hâkime söyledikleri andan itibaren hâkim hiçbir takdire sahip olmaksızın boşanmaya hükmetsin diyorlar.

Buna hüküm değil, tescil denir. Hâkim tescil memuru değildir.

Şunu ehemmiyetle kaydetmeliyim ki, bu tarz bir boşanmanın ifade edeceği mana, aile hayatının kalktığı ve yerine bir nevi tescilli metres hayatının konulduğudur. Bütün bu sebeplerden dolayı ne evlenme ne de boşanma işlerinde serbesti olamaz. Hele boşanmada asla! Hatta evlenmede bile bütün kayıtları kaldırmak bin bir suiistimale yol açabilir. Evlenmeyi kolaylaştırayım derken bir de bakarsınız ki evli bir kadın iki-üç kocalı!! (polyandrie[1]), evli bir erkek iki-üç karılı oluyor! (polygamie[2]).

Bu tarz evliliğe, bu tarz boşanmaya, modern evlenme ve boşanma değil, şer'i evlenip boşanma denir. Türk ulusu bin bu kadar yıl süren bu faciayı inkılabın bir darbesiyle yok edip bitirdikten sonra tekrar onu nasıl canlandırabilir?!

Facia diyorum. Evet, serbest evlenme ve boşanma bütün bir hukuk tarihinde bir rezalet, bir skandal hatırası olarak kalacaktır.

Düşünebiliriz ki, bütün medeni milletlerde, mesela İsviçre'de bir hizmetçiye yol verebilmek için ev sahibinin onu 15 gün evvel durumdan haberdar etmesi lazımdır. Aksi halde işlememiş 15 günlük ücretini ödemeye mecburdur.

Halbuki serbest boşanma usulünü kabul eden şeriatta beş, hatta on çocuk anası olmuş bir Türk bayanının bir İsviçreli hizmetçi kadar dahi kıymeti ve ehemmiyeti yoktu!

Facianın dehşetini görüyor musunuz?

Zavallı Türk anası!.. O, bütün bir asırlar içinde bu trajedinin konusu oldu. Bugün inkılabın eliyle layık olduğu mevkiye oturtulmuş bulunuyor. O, orada oturacak... O, oradan aşağı değil, oradan daha yükseklere çıkacaktır. Ve bu, Türk anasının hakkıdır.

Diyorlar ki: Fakat şeriatta iki tarafın rızası şart değildi. Erkeğin "boş ol" deyivermesiyle her şey olur biterdi. Halbuki şimdi iki tarafın rızası boşanmaya esas tutulacak.

Ne olursa olsun, işin içyüzü değişmez. İki tarafın rızasını hâkim huzurunda serbest olarak kullandıklarını neyle anlayacağız? İki taraftan biri, bilhassa erkek kadını zorla, tehditle rıza beyanına mecbur etmişse ne olacak?

---

1 Polyandrie (Fr.): Çokkocalılık. (Y.N.)

2 Polygamie (Fr.): Çokkarılılık. (Y.N.)

Hâkim takdir etsin mi denecek? O halde boşanmada serbesti yine kabul edilemeyecek demektir.

Bundan başka, yukarıda dediğimiz gibi, meseleyi aynı zamanda devlet ve camia işi olarak değerlendirmek mecburiyetindeyiz ki, bu şekilde ise serbest boşanma asla bahse mevzu olamaz.

Diyorlar ki: Boşanmadaki zorluklar birtakım aile rezaletlerinin duyulmasına meydan veriyormuş.

Olabilir. Fakat bu, önüne geçilmesi mümkün olan bir şeydir. Fakat boşanmadaki kolaylıklar cemiyetin bağrında öyle yaralar açmaya müsaittir ve öyle yaralar açmıştır ki, bunları önlemek mümkün olmadığı gibi, tedavi de edilmemişlerdir.

Rezaletler nasıl önlenebilirler?

Muhakemenin gizli yapılmasıyla. Esasen bugün dahi hâkim istediği anda muhakemeyi gizli yapabilir. Bu da kâfi gelmiyorsa, gizlilik bu hususta mecburi olabilir.

Fakat denecek, hâkim rezaletleri duymayacak mı?

Duyacak ve duymalıdır. Toplumsal bir faciayı devlet duymak ve bilmek hakkına sahiptir. Hâkim, devlet namınadır ki rezalete vâkıf olacaktır ve olmalıdır. Sosyal hiçbir şeyin gizli kalmaması lazımdır ki tedavisi mümkün olsun.

***

Son bir noktaya ilişmek istiyorum.

Usule dair eksikler olabilir, fakat bu esas meselesi değildir; yani medeni kanun meselesi değildir; hukuk muhakemeleri meselesidir. Mesela boşanma davaları geç bitiyor, sürüncemede kalıyormuş. Ben de bu yolda çok şikâyetler duyuyorum. Bunları hususi muhakeme usulüyle süratle bitirmek mümkündür ve bu yapılmalıdır. Fakat tekrar ediyorum: Bu bir medeni kanun meselesi değildir. Geriye gidemeyiz, gitmeyeceğiz. Alınlarımız yükseklerde, gözlerimiz ve gönüllerimiz hep ileride...

İlerliyoruz, ilerleyeceğiz.

Gerilerde ölüm vardır. Ölüm...

Yaşama ilerlemededir.

Büyükada, 17 Ağustos 1937
Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Saylavı ve eski Adliye Bakanı
İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörü

Türk Medeni Kanunu Hakkında Kritikler*

Türk Medeni Kanunu, iş olsun diye ortaya konmuş, gelişigüzel bir eser değildir.

Medeni Kanunumuz, modern Türk ulusunun, Türk Cumhuriyeti'nin ihmali caiz olmayan büyük ihtiyaçlarına cevap veren yüksek bir abidedir.

Başları dara gelenler, bu abideye bakarak müşküllerini her vakit halledecek formülleri bulacaklardır.

Size önce bir noktayı belirtmeliyim. O da şudur:

Niçin bazı küçük değişikliklerle İsviçre Medeni Kanunu'nu aldık?

İleri sürülecek birçok sebepler arasında en önemlilerini söyleyeyim:

Alman Medeni Kanunu pek yüksek bir eser olmakla beraber, çok felsefi, çok kapalı, anlaşılması çok zor, hayat hadiseleriyle uzlaştırılması çok güç bir kanundur. Almanlar bile kanunlarından şikâyetçidirler.

Fransız Medeni Kanunu'na gelince, şüphe yok ki, bu, vaktiyle birçok ulusların medeni kanunlarına örnek olmuştur. Fakat çok ihtiyardır. Ömrünü bitirmiş ve gözlerini yummak üzere bulunuyor.

Atatürk rejimi içinde yepyeni ve dipdiri bir varlıkla ayağa kalkan Türk milletine böyle bir kanun mal edilemezdi.

Fransızlar bile bunu itiraf ediyorlar.

Bugün hakikatte var olan, Fransız Medeni Kanunu değildir; Fransız Temyiz Mahkemesinin bu kanunun maddelerini şu veya bu şekilde yorumlamak yoluyla verdiği kararlardır. Fransız Medeni Kanunu diye ortada kalan, işte bu kararlardır.

---

* *Hukuk Gazetesi*, 6 Birinci Kânun (Aralık) 1937, Sene: 3, No: 25-26, s.3-4.

Fransız Medeni Kanunu artık bir iskelettir. Kararlar, onu zorla yaşatmak isteyen ve iskelete yapıştırılmaya çalışılan birer et parçasıdır. İsterseniz bu kanuna bir "mumya" da diyebiliriz.

Modern Türk ulusunun bahtı, mumyalarla idare olunamazdı.

Hakikaten Napolyon'a bir gün en büyük eserinin ne olduğunu sormuşlar ve o, "Medeni Kanun'dur" demiş!..

Bu, başardığı eserler bakımından Napolyon için doğru olabilir. Fakat Atatürk için, yine başarılan eserler bakımından, en büyük bir şey sayılamaz.

Lafın kısası şudur: İsviçre Medeni Kanunu ezelden demokrat olan cumhuriyetçi bir ulusun kanunudur. Alman, Fransız medeni kanunları imparatorluklar yaşatmış, zadegânlığı prensip olarak benimsemiş rejimlerin mahsulüdür.

Bu noktaya çok dikkat lazımdır: Türk milleti, geçmişteki siyasal rejimi ne olursa olsun, daima demokrat kalmıştır; hak ve kanun bakımından zadegânlık diye bir sınıf kabul etmemiştir. O, asaleti yalnız ruhunda taşımıştır. Esasen Türk ulusu baştan başa ruhen asil olan insanlardan oluşmaktadır. Ayrıca bir zadegân sınıfının bu ulus içinde yer bulmasına imkân da yoktur.

Dolayısıyla bu bakımdan da İsviçre Medeni Kanunu'nu diğerlerine tercih aklın ve mantığın bir icabıydı.

Bütün bunlardan başka, İsviçre Medeni Kanunu bu yoldaki kanunların en yenisi ve en gencidir. İsviçre'de tatbikine başlanalı henüz 24 sene oluyor. Bunu, dünya hukukşinasları ittifakla bütün medeni kanunların üstünde buluyorlar; gerek ilim, gerek tatbik kabiliyeti bakımından...

İşte bu gibi esaslı sebeplerden dolayı memleketimiz için İsviçre Medeni Kanunu'nu diğerlerine tercih ettik. Daha birçok sebepler gösterilebilirse de, bunlar teferruattırlar.

İsviçre Medeni Kanunu bizim ulusal ve sosyal ihtiyaçlarımıza uyar mıydı? Bunu soruyorsunuz.

Fakat önce ben bir şey öğrenmek istiyorum: İsviçre Medeni Kanunu bizim ulusal ve sosyal ihtiyaçlarımıza uymaz mıydı?

Önce bana bu husus anlatılmalı ki ben muhaliflerime icap eden karşılığı verebileyim.

Size bu fikri telkin edenlerin zaten verecekleri cevap yok!.. Onlar yalnız şu kadar söyleyebiliyorlar: "Efendim!.. efendim! Her milletin ihtiyaçları kendine hastır. Dolayısıyla bunları ancak kendine mahsus yapacağı kanunlarla tatmin edebilirler."

Fakat dikkate değer ki, bu zatlar, Türk milletinin ihtiyaçlarının ne olduğundan habersizdirler.

Her milletin kendine has ihtiyaçları varmış! Pekâlâ, fakat bizim Türk ulusunun ihtiyaçları nelerdir! Bunu bu zatlar bütün yaygaralarına rağmen söylemiş değildirler. Ve söyleyemezler de, çünkü Türk milletini bilmezler.

Vaktiyle bir "İhzarı Kavanin Komisyonları"[1] vardı. Bu teşekkül, Türk ulusunun ihtiyaçlarına göre!! kanunlar hazırlamak için senelerce ve senelerce çalıştı. Ve bu uğurda binlerce ve binlerce liralar sarf edildi. Ortaya bir esercik denebilecek bir tomar konamadı.

Eseri meydana getirmek isteyenler muhterem olabilirler. Fakat takip olunan metotları aşağı yukarı şu idi:

Mesela İmam-ı Hanbeli sözüyle Alman Medeni Kanunu'nu, sonra İmam-ı Şafii yorumuyla Fransız Medeni Kanunu'nu ve yine İmam-ı Azam veya Ebu Yusuf veyahut İmam-ı Maliki sözleriyle İsviçre Borçlar Kanunu'nu uzlaştırmak ve bu suretle güya Türk ulusuna uygun bir kanun vücuda getirmek!!

Ve netice ne oldu bilir misiniz?..

Adliye Vekâleti'ne mesailerinin mahsulü olarak hiçbir şey verememek oldu!.. Ve bu pek tabii bir neticeydi. Çünkü modern hayat icaplarıyla bundan bin bu kadar sene evvelki hayat icaplarını birbirine karıştırmak, havanda su dövmek kabilinden bir şey olurdu.

Asıl mesele şudur:

Zamanımızda şu veya bu milletin hususi ihtiyaçları bahse konu değildir. Medeni camiaya dahil milletlerin ihtiyaçları arasında fark yoktur. Medeniyetin ana hatları bütün milletler için birdir. Medeni camiaya dahil milletler bir aileye benzerler. Bir ailenin ihtiyaçları değil, ihtiyacı vardır. Pek ufak tefek ihtiyaç farkı olsa bile bu bir teferruattır ki kardeşler arasındaki huy farkına benzer.

Esasen biz de Medeni Kanunumuzda bu hususları gözden uzak tutmadık. Mesela İsviçre'de evlenmek için 20 yaşını doldurmak lazımdır. Bizde kız için 17'yi, erkek için 18'i kabul ettik. Ve yine buna benzer ufak tefek değişiklikler yaptık. Mesela miras işlerinde olduğu gibi...

"Milletlerin ihtiyaçlarına göre kanun" bugün iflas etmiş bir davadır. Bunu vaktiyle Montesquieu ileri sürüyordu. Fakat Montesquieu sosyolojisi bugün yerini yeni prensiplere bıraktı. Bu prensiplere göre, modern medeniyet camiasına dahil insanların ihtiyaçları arasında ana hatları bakımından fark yoktur.

Dolayısıyla Türk ulusunun da arsıulusal[2] camia içinde yaşama şartları medeni kaidelerden başka bir şey olamaz.

Biz, modern ulus olarak modern medeniyet ailesinin hak ve vazifelerini istiyoruz. Şu halde bu hak ve vazifeleri kendimize göre değil, oldukları gibi benimsemek mecburiyetindeyiz. Ve benimsedik. Türk ulusu için bu bir yaşama prensibidir.

Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Saylavı ve eski Adliye Bakanı
İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörü

---

1 Kanunları Hazırlama Komisyonu. (Y.N.)
2 Arsıulusal: Uluslararası. (Y.N.)

Hâkimler Kanunu ve Hâkimlerimiz Hakkında Düşünceler*

Hâkimler Kanunu'nun 38. ve 45. maddelerini hâkimlik sanatı bakımından manasız buluyorum. Bu kadar da değil; bu maddeleri, hâkim yetiştirmek sanatı bakımından da tehlikeli görüyorum.

Sebebini söylemeliyim:

Hâkimlik sanatı, muhakeme sanatıdır. Bu, her gün mahkemelerde görüldüğü gibi, yalnız tarafların teşkiliyle görünüşte ve şeklen muhakeme değil, bütün bu merasimden sonra kafayla, düşünceyle muhakeme sanatıdır.

Bir muhakeme sanatı ki hakkı haksızdan ayırt edecektir.

Halbuki biraz önce kaydettiğimiz maddeler hâkimi kafasıyla, düşüncesiyle muhakemeden men etmektedir.

Bu maddelere göre hâkim mutlaka Temyiz kararlarına uymak mecburiyetindedir. Aksi halde terfi edemez. Çünkü yine bu maddelere göre hâkimin terfi hakkı, Temyiz'ce tasdik edilen kararlarının adediyle orantılıdır.

Bu bakıma göre denilebilir ki, hâkim, hadiseleri, vakaları muhakeme etmeyecek ve incelemeyecek, kafasını işletmeyecek, düşünmeyecek, kendisine arz edilen herhangi bir davayı Temyiz'ce önceden verilmiş kararlara göre halledecektir. Ve nihayet Temyiz'in dediğini yapacaktır.

Diyeceksiniz ki er geç Temyiz'in dediği olmayacak mıdır?

Bunda şüphe yok. Fakat bozma kararları hâkimin terfiine neden mâni olsun?

Denilebilir ki hâkim bozmaya uymasın; fikrinde ısrar etsin! Fakat bunu herkes göze kestirebilir mi? Herkes terfiinden kendi kendini mahrum eder mi? Fedakârlığın bu derecesini kimden isteyebiliriz?

---

* *Hukuk Gazetesi*, 25 Teşrinievvel (Ekim) 1939, Sene: 5, No: 39-40, s.2-3; Fransızcası için bkz. "Pensées a propos de la loi sur les juges et nos juges", *age*, s.16-17.

Şu halde şöyle bir neticeye varıyoruz: Temyiz'e gelinceye kadar hâkim fikrini ileri süremez. Böyle bir fikir ataletine düşen insan Temyiz'e geldikten sonra da zor gelişir!

Halbuki tatbikat, bazen en küçük rütbede bir hâkimin fikrinden, değerlendirmesinden en büyük mahkemelerin istifade ettiğini göstermektedir.

Hiç unutmam, Lotus davası sırasında La Haye[1] Daimi Adalet Divanı'na Belçika bidayet mahkemelerinden[2] birinin kararını örnek göstermiştim. Bu karar koca Adalet Divanı'nca alakayla dinlendi.

Temyizimizin de rütbece küçük hâkimlerimizin kararlarından her memlekette olduğu gibi istifade etmesi neden varit olmasın?

Fakat bugünkü kanun buna müsait değildir. Kanunun bahsimize konu olan maddelerinin nereden, hangi memleketten alındığını bilmiyorum. Büyük küçük medeni memleketlerde böyle bir usulün mevcudiyetine de vâkıf değilim.

Sonra bu kanunun bahse mevzu olan maddelerinin hükümleriyle Medeni Kanunumuzun 1. maddesi nasıl uzlaştırılabilir?

Medeni Kanunumuzun 1. maddesine göre, hâkim, düşünen, tefekkür eden bir varlıktır. O kadar ki, icabında kanun koyucu gibi hareket yetkisine sahiptir. Ve bu yetki, yalnız Temyiz'e değil, en küçük rütbeli Türk hâkiminden en büyüğüne kadar tanındığına göre, Hâkimler Kanunu, Medeni Kanunumuzun bu hükmünü felce uğratmaz mı?

Bu hal Türk hâkiminin ilmi çalışmalarına, fıtri muhakeme kudretine mâni olmaz mı? Çünkü vazifesi sadece Temyiz kararlarına tabi olmaktır.

Gerçi en sonunda bu tebaiyet zaruridir. Fakat şimdiki şekliyle düşünmeden, fikrini söylemeden tebaiyetle mükelleftir. Bunun anlamı ise hâkimin ısrar hakkı kalmamış demektir.

Eski deyimiyle, Temyiz kararları "Zenbilli Ali Efendi Fetâvâsı"[3] halini almaz mı? Eskiden şeriat mahkemeleri nasıl ki bunların dışına çıkamazlar idi ise, şimdi de bu kanun icabınca Temyiz'e karşı fikir söylemek imkânı kalmamak üzeredir.

Türk Cumhuriyeti Temyiz Mahkemesi "Fetâvâ-yi Ali Efendi" olamaz ve olmayacaktır.

Ben hukuk ilmi bakımından Temyiz'in bile kararlarında değişmez olmaması fikrindeyim. Nitekim medeni memleketler temyizlerinde bir yıl içinde birbirine benzer davalar hakkında yine birbirine zıt kararlar verildiğini daima görmek-

---

1 Lahey. (Y.N.)

2 Bidayet mahkemesi: Eskiden, asliye mahkemelerine verilen ad. (Y.N.)

3 Osmanlı Devleti'nin 8. şeyhülislamı Zenbilli Ali Efendi (1503-1526), 55. ve 61. şeyhülislamı Çatalcalı Ali Efendi'dir (21 Şubat 1674 - 26 Eylül 1686 ve 9 Mart 1692 - 19 Nisan 1692 tarihleri arasında). Zenbilli Ali Efendi'nin *Muhtaratü'l-Fetâvâ* adlı fetvalar mecmuası; Çatalcalı Ali Efendi'nin *Fetâvâ-yi Ali Efendi* adlı eseri bulunmaktadır. (Y.N.)

teyiz ki, bu, çok doğru, çok isabetli bir harekettir. Çünkü aynı mahiyette olan davaları doğuran olgular o kadar birbirine zıt olabilir ki, kararların buna göre sık sık değişmesi bir zaruret olur.

Hayat fasılasız ilerliyor, Temyiz kararları nasıl yerinde sayabilir?!

Hâkim, terfi edememek korkusuyla düşünmekten, muhakemesini yürütmekten vazgeçince, Temyiz kararları kökleşir kalır. Günün birinde bir de bakarız ki hayat almış yürümüş, adliyemiz onu ifade edemiyor ve yerinde sayıyor!

Türk hâkimleri her türlü övgünün üzerindedirler. Düşünce ve muhakemelerinde hiçbir kayıt onları bağlamamalı, mutlak serbest olmalıdırlar.

***

Hâkimlerimizin maaşları azdır. Bu hal kıymetli unsurları adliyeden kaçırmaktadır. Bu husus esaslı tedbirler alınmasını icap ettirir.

Toplu hâkim usulü taraftarıyım. Bunun birkaç faydası vardır:

1) Halk için bir teminattır. Bir hâkimin kararıyla üç hâkimin kararı arasında büyük fark vardır.

2) Toplu hâkim usulünde hâkimler birbiriyle istişare imkânını elde etmiş bulunurlar ki hüküm ve kararlar daha isabetli olur.

Fakat bugün için de tek hâkim usulü bir zarurettir.

***

Sulh hâkimliği işi Türk adliyesinde bir gaye olmalıdır.

Sulh hâkimi memleketin en ücra köşelerine kadar adaleti yayacak olan unsurdur. İtalya'da köylere kadar 4.000'den fazla sulh hâkimliği bulunduğunu hatırlıyorum. Bunu İtalya adliye bütçesini incelediğim zaman gördüm.

Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili
İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörlerinden

Türk Hâkimleri*

Birinci Millet Meclisi'nin ilk günlerindeyiz denebilir. Milletin hazinesinde üç buçuk lira ya var, ya yok! Devletin bütün resmi kuvveti beş on jandarma!

Fakat, Ankara mahkemesi faaliyette. Karar verecek...

Beklenen kararı verdi: Tarihin meşhur haini Vahdettin'in damadı ve sadrazamı Ferit'i ölüm cezasına mahkûm etti![1]

Hükmün sebebi Ferit'in vatan ve millet düşmanı olmasıdır.

Fakat hüküm nasıl yerine getirilecek? Onu zaman halledecekti.

Nasıl?

Günü gelecek, milli dava dünya çapında bir zaferle taçlanacaktır.

O gün, hainler yabancı memleketlere kaçacaklardır. Ve Ferit ömrünün son günlerini düşman topraklarında dilene dilene bitirecektir.

Öyle oldu.

Ve Türk hâkiminin hükmünü Tanrı'nın öç alan eli yerine getirdi!..

* * *

Türk Medeni Kanunu'nun henüz tatbikata konulduğu günlerdeyiz. İstanbul 6. Hukuk Mahkemesi'nde eski hak kültürümüzle taban tabana zıt bir dava görülüyor. Davanın konusu bir çocuktur. Çocuğun babası Müslüman Türk, anası Hıristiyandır. Baba ölmüş, fakat babaanne, çocuğu Hıristiyan ana elinde bırakmak istemiyor. Velayeti ve terbiyesi bana aittir diyor.

---

* *Ulus*, 14 Şubat 1939, s.1, 8.

1 Reis Bay Nail idi. Şimdi Temyiz üyelerindendir. Millet Müddeiumumisi Bay Reşit [Özsoy] idi. Şimdi Kayseri saylavıdır.

Mahkeme düşündükten sonra şu kararı veriyor:

"Türk Medeni Kanunu icabınca velayet ve terbiye anaya aittir. Din ihtilafı bahse konu olamaz!"[1]

Müslüman babaanne haksız çıkıyor! Yavrucak anasından ayrılmıyor...

O zamanlar bu hadiseyi birçok Amerika gazeteleri Türk hâkiminin bir şaheseri olarak yazmışlardı. Taassubun timsali sayılan Türk hâkimini insanlığın ve laikliğin sembolü diye göstermişler, Türk İnkılabı'nın başarılarını anmışlardı.

*

Türk İhtilali'nin yürüyüşünde büyük ve çetin rollerden biri de Türk hâkiminin payına düştü.

Tereddütsüz denebilir ki, o, ihtilalin bütün verimlerini bilgiyle tatbik etti ve feragatle bekledi.

Yeni kanunlarımızın Kamutay'ca[2] kabulü ve tatbikata girişleri arasında o kadar kısa zamanlar bırakıldı ki, bu müddetler "göz açıp yumuncaya kadar" deyimiyle ifade olunmasa bile, her halde hâkimlerimizin bir defa olsun okumalarına müsait değildi. Halbuki aynı kanunlar İsviçre'de, İtalya'da, Almanya'da senelerce etüt edildikten sonra tatbikat alanına girebilmişlerdi.

Yine unutulmamalıdır ki, Türk hâkimleri yepyeni ve bize pek yabancı bir hak kültürüyle karşı karşıya geldiler. Türk İhtilali'nin kapılarını kapadığı bir medeniyetten çıkarak, kapılarını ardına kadar açtığı bir medeniyetin içine girmiş bulunuyorlardı... Henüz girmiş bulunuyorlardı!.. Ve derhal bu medeniyetin icaplarını yerine getirmek ödeviyle mükellef idiler.

"Benim!" diyen her milletin hâkimlerine nasip olmayan bu başarıyı Türk hâkimi hakladı. Hem de dünyaya yayılan akislerle...

*

Ara sıra şundan bundan şikâyet mi duyuyoruz?

Bu şikâyetlerin sebebini esaslı surette ararsak göreceğiz ki, -büyük çoğunluğuyla- ya haksız bir dava kazanılamadığından yahut da verilen hüküm anlaşılamadığındandır. Demek ki -büyük çoğunluğuyla- haksızların ve ukalaların şikâyetleri!

---

1 Mahkemenin reisi Bay Kemal idi. Şimdi Temyiz üyelerindendir.

2 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

Ukalaların, ulema taslaklarının imrendikleri -fakat muhakkak ki bilmedikleri- Amerika, Fransa mahkemeleri bizimkilerden çalışkan ve üstün müdürler? Ben inanarak söylüyorum ki değildirler.

Bizimkiler daha âlim mi?

Daha âlim mi, bunu bilmiyorum. Fakat Frenklerin "bon sens" dedikleri ve bizde eski tabiriyle "aklıselim", yenisiyle "akıl sağlığı" veya "sağduyu" dediğimiz haslet Türk hâkiminde diğer milletler hâkimlerinden çok üstündür.

Bunun ispatına lüzum var mı? Eser bütün haşmet ve azametiyle meydanda değil mi?

12 sene önce bütün anlamıyla insanlığın ilk çağlarını yaşayan ve yaşatan hukukiyatımızın yerini yine 12 seneden beri en modern Türk kanunları almış değil midir? Ve bunları Türk hâkimi tatbik etmiyor mu? Hem de modern medeniyetin icaplarına uygun olarak... tatbik etmiyor mu?

Şunu bunu bırakalım... sağduyu, hukuk denilen hüküm vermek sanatının temel direğidir.

Sağduyusuz, bilgi ve tecrübe bu sanatta bir anlam değildir.

Türk İhtilali'nin en büyük ve sarp yönlerinden birini teşkil eden adalet alanında tam bir başarıyla dünya karşısında bulunuyorsak, bunu, hâkimlerimizin bilgilerine eklenen sonsuz feragat, geniş zekâ ve kavrayışlarına borçluyuz.

Vaktiyle adli müşavir sıfatıyla adliyemizde çalışan yabancı mütehassıslardan bilhassa birinin[1] memleketimizden ayrılırken Vekâlet'e verdiği rapordaki şu cümleyi buraya kaydetmek çok zevkli bir şey olacak. Diyor ki:

"Türk hâkiminin geniş anlayış ve kudretini, yüksek namuskârlığını, çalışkanlığını sesimin çıktığı kadar her yerde bağırmak boynuma borçtur."

Türk adliyesinin bugünkü durumuna Türk Cumhurreisi Sayın İnönü'nün büyük hizmetleri geçmiştir.

Bunlardan bazılarını anmak isteriz: İsmet İnönü, bu hususta en çetin mücadeleyi Lozan'da başardı.

Türk adliyesi asırlar süren esaretinden Lozan'da kurtuldu.

O vakitki İngiltere'nin inatçı ve mağrur Hariciye Nazırı Lord Curzon Türk hâkimini bilgisizlikle, yançekerlikle töhmetlendirdiği zaman, İnönü, Konferans önünde aşağı yukarı şu karşılığı vermişti:

"İngiliz ve Müttefik devletler hâkimlerinin mütareke günlerinde İstanbul'da verdikleri kararları gören Türk hâkimleri, böyle de hüküm verilirmiş diye kızardılar ve onlar namına utandılar!"

Bunun üzerine Curzon'a az daha damla inecekmiş!![2]

---

1 İspanyalı Adli Müşavir Luis Folache de Orozco. Bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler II*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s.281. (Y.N.)

2 Damla inmek: Felç olmak; inme inmek. (Y.N.)

Yine bir gün Büyük Şef İnönü, Ankara Hukuk Fakültesi okurlarına verdiği söylevde "Türk ulusuna en çok yaraşan sanatlardan birisi de hâkimliktir!" demişti. Çok yerinde bir görüş!

Sayın Türk hâkimleri, Atatürk İhtilali'nden bir başarıyla çıktınız ki bize milli şeref oldunuz.

Sizinle övünüyoruz ve size güveniyoruz.

Ankara, 12 Şubat 1939
Mahmut Esat Bozkurt

Serbest Boşanma Hakkında*

Türk Medeni Kanunu karı kocanın rızasıyla boşanmayı kabul etmez. Boşanma sebeplerini ikiye ayırır:

1) Tayin olunmuş sebepler; mesela zina, ağır sövme, cana kast vs.

2) Tayin olunmamış sebepler ki bunlara, şiddetli geçimsizlik yahut tayin olunmamış sebepler deniyor.

Bu ikinci bakımdan Türk Medeni Kanunu mevcut büyük medeni milletler kanunlarının boşanma serbestisi hususunda en ileri gidenidir. Yalnız bu her iki halde de Türk hâkimi mutlak takdir hakkına sahiptir. Yani boşanma için ileri sürülen bütün belgeleri dilerse kabul, dilerse reddeder; bağlı değildir. Ancak bu takdir hakkı, damdan düşer gibi olmayıp, hâkimin kuvvetli gerekçe göstermesine bağlıdır.

Lafın kısası, bütün modern medeniyet dünyasının medeni kanunları gibi, Türk [Medeni] Kanunu da, evlenme ve boşanmayı insanlığın ilk çağlarında olduğu gibi sadece şahsi bir iş değil, fakat bunun yanı başında, hatta bundan da üstün olarak bir kamun[1] meselesi saymaktadır; yani boşanmada serbestiyi tanımamaktadır.

Hangisi doğru?

Evlenme boşanma işlerini serbest, şahsi sayan teori mi? Yoksa şahsi tanımakla beraber, bundan da üstün olarak kamun meselesi sayan teori mi?

---

* *Hukuk Gazetesi*, Sene: 6, No: 43-44, 1940, s.1-2.

1 Kamun: Bir ülkede yaşayan insanların tümü; halk; amme; kamu; camia. (Y.N.)

Biz bu soruların karşılığını *Hukuk Gazetesi*'nin sütunlarında uzun uzadıya münakaşa ettik, bunları tekrarlamayacağız. Şu kadarını söyleyelim ki, modern medeniyet dünyasının kabul ettiği esas, işi en doğru değerlendiren ve halledenidir. Türk İhtilali'nin anlamı ise, bu medeniyet prensiplerini kayıtsız ve şartsız benimsemektir. İhtilalimizin büyüklüğü de bundadır.

***

Son zamanlarda Medeni Kanunumuzun boşanma prensibinin değiştirilmesi etrafında bir cereyan hasıl oldu. Bu cereyana göre evlenme ve boşanma işleri şahsi sayılmakta ve boşanmanın iki tarafın rızasıyla yapılması müdafaa edilmekteydi. Bu müdafaa tarzı, yalnız kamunun değil, evlenme mahsulü olan saçı bitmemiş çocukların bile haklarını hiçe koymakta, yalnız evlileri düşünmekteydi. İnsanlığın en ilkel anlayışları da bundan başka bir şey değildi...

Ha pardon!.. Tarafların rızasıyla serbest boşanmayı kabul edenler yahut kanun koyucuya bunu kabul ettirmek isteyenler, fikirlerince biraz daha merhametli davranarak, iki tarafı hâkim huzuruna çıkarmakta ve rızalarını mahkemede beyan ettirmektedirler.

Böylelikle hâkim, hatta evlenmenin değil, sadece boşanmanın sicil memuru menzilesine indirilmektedir! En adi işlerde bile hâkime nihayetsiz takdir hakkı tanındığı halde, kamunun hayatıyla doğrudan doğruya ilgili boşanma işinde onu sicil memuru derekesine düşürmek, modern hâkimin rolünü ne kadar anlamaktır?! Bunun takdirini okurlarımın vicdanına bırakıyorum.

Biraz daha açık konuşalım: İki tarafın rızasıyla boşanma, modern hak anlamına sığmaz. Hatta bir bakımdan bu hal modern adap ve ahlaka aykırıdır. Bunun içindir ki, ileri medeniyetler bu gibi halleri cezalandırırlar. Çünkü bu tarz bir serbest boşanma, zamanımızda ancak metres hayatı diye vasıflandırılabilir.

Modern Türk hâkimi, hangi hak ve yetkiyle böyle metres hayatının sicil memurluğuyla ödevlendirilebilir?!

"Bizde böyle metres hayatı olur mu?" demesinler. Nihayet, metres hayatı denilen birleşme dahi, icabında serbestçe ayrılmadan başka bir şey midir? Serbest boşanma, bu metres hayatını kanuni bir şekle koymaktır! Hatta daha fena...

***

İşin garibi şu ki, Medeni Kanun tatbikat sahasına girdiği günden beri değiştirilmesi etrafında fikirler yürütenler az olmadı. Şüphe yok ki bu her vatandaşın söz götürmez bir hakkıdır. Fakat bunların fikirlerine karşı koymak da yine her vatandaşın aynı hak ve yetkilerindendir. Değişiklik taraftarlarının ileri sür-

dükleri gerekçeler arasında pek tuhaflarına rastlarız. Mesela Türk Medeni Kanunu Katolik hükümlerinden ilham alıyor imiş... Mademki din esaslarına göre bir kanun kabul edilecekmiş, o halde dinimiz olan İslamiyet neden bir yana bırakılmış?!

Böyle bir fikri ileri sürebilmek için ilk şart hukuk tarihine karşı derin bir cehalet sahibi olmaktır. Başka türlü olamaz. Türk Medeni Kanunu'nun hiçbir dinle münasebeti yoktur. O yalnız medeniyetle münasebetlidir.

Cehaletin derecesini göstermek için şu kadarcığını kaydedelim ki, Katoliklikte boşanma asla yoktur!..

Fakat işin daha pek çok tuhaf yanı şu ki, iki tarafın rızasıyla serbest boşanmayı teklif edenler, Yahudi dini hükümlerinin kabulünü tavsiye etmektedirler. Şüphe yok ki bazıları bile bile! bazıları da bilmeye bilmeye!..

Bunu sayın Hahambaşı Vekili'nin imzasıyla teyit edersek iddiamız daha kuvvetli olur sanıyorum. Bakınız Hahambaşı Vekili ne diyor:

"Talmud[1] kanunu icabınca boşanmada (Get)[2] karının rızası lüzumu görünmezdi. Kocası istediği vakitte karısını boşardı. Bir müddet sonra ruhanilerimiz tarafından alınan yeni bir kararla, karının rızası boşanmada lazım oldu. Şu kadar ki, karı koca, ikisinin rızası olduğu takdirde boşandırılır. Ve kanunen bir sakınca yoktur.

Galata Başhahamı ve İstanbul Hahambaşı Vekili
R. Saban
27.12.1939 (Aslı saklıdır)"

Medeni Kanun'u ileriye doğru ıslah edelim derken, laik Türk devleti 30 asır önceki Musa dinine intikal ediyordu!

Türk milleti devletin başından sarığı sökerken, her halde onun yerine haham kavuğunu (mema veya miznefet) **geçirmeyi düşünmedi!!**

İnsaf!!

* * *

1 Talmud: Yahudi medeni kanunu, tören kuralları ve efsanelerini kapsayan dini metinler. (Y.N.)
2 Get: Yahudi hukuk sistemi Halaha'ya göre boşanırken, boşanmanın geçerli olması için, kocanın karısına sunmak zorunda olduğu, üzerinde "Bütün erkeklere müsaitsin" yazılı olan belge. (Y.N.)

Bu değişiklik şekli Vekiller Heyeti'ne de gelmişti. Millet Meclisi'ne sevk olunuyordu. Müteyakkız Adliye Vekilimiz Sayın Bay Fethi[1] projeyi geri aldı. Kendisine ve icra vekillerimize şükran borcumuzdur.

Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili
İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörlerinden

Not: Sayın Bay Cevdet'in geçen sayıdaki makalesini okudum.[2] Değemediğim büyük iltifatlarına teşekkür etmeye bile cesaret edemiyorum. Ancak cevap olarak yazdıkları şeylerin çoğundan benim haberim yoktur. (Mahmut Esat Bozkurt)

---

1 Fethi Okyar. (Y.N.)

2 Cevdet Ferid Basman, "Hâkimler Kanunu ve Hâkimlerimiz Hakkında Düşünceler", *Hukuk Gazetesi*, Sene: 6, No: 41-42, 1940, s.7-8. (Y.N.)

Serbest Boşanma Aleyhinde*

Hukuk Gazetesi'nin 43/44. sayısında Serbest Boşanma aleyhinde yaydığımız düşünmelerimize ve bu sırada ileri sürülmesini faydalı bulduğumuz sayın Hahambaşı Vekili'nin bir vesikasına -nedense bunları üzerine alarak- Bay Gad Franko cevap verdi!

Biliyoruz ki Türk Medeni Kanunu'na dair çıkardığı küçük şerhinde, yazar, önce kanunun üslubuna, sonra tercümesine, şimdi de hükümlerine muhaliftir. Böylelikle davanın liderliğini benimseyerek, bu hususta ileri sürülen her aksi fikre karşılık vermeyi kendisine, -eğer varsa- temsil ettiği cemaat adına borç saymaktadır.

* * *

Ben serbest boşanma aleyhinde olanların saflarındayım. Bunun sebeplerini *Hukuk Gazetesi*'nin 23/24, 25/26 ve 43/44. sayılarında tafsilatıyla yazdığım için tekrarlamayacağım.[1] Kısaca derim ki:

1) Serbest boşanma -yanların rızasıyla olsa dahi- bir nevi metres hayatıdır.

2) Türk belediyesi metres hayatının başlangıcını, Türk hâkimi bu hayatın sona erişini tescile memur değildirler.

3) Türk kamun[2] hayatı, kadınla erkeğin birleşmesinden metres hayatını değil, evlenmeyi, ev kurmayı anlar.

---

* *Hukuk Gazetesi*, Sene: 7, No: 47-48, 1941, s.2-3.

1 Söz konusu yazılar için bkz. elinizdeki ciltte, s.326-333, 341-344. (Y.N.)

2 Kamun: Bir ülkede yaşayan insanların tümü; halk; amme; kamu; camia. (Y.N.)

4) Serbest evlenme ve boşanma, hukuk tarihinin yürüyüşünde insanlığın ilk çağlarını ifade eden bir müessesedir. İnsanlık ilerledikçe, evlenme ve boşanma kamun hakkı olarak görülmüş, kayıt ve şart altına alınmıştır. Gittikçe bu kayıt ve şartlar artmaktadır.

***

Hukuk Gazetesi'nin 43/44. sayısında çıkan yazımızda serbest boşanmanın havra hukuku olduğunu ve bize havra müessesesi tavsiye edildiğini Hahambaşı'nın vesikasıyla ispat etmiştik.[1]

Buna çok üzülen Bay Gad Franko bir düzine devletin serbest boşanmayı kabul ettiklerini haber veriyor ve bunlar arasında şu devletleri gösteriyor:

"Siyam,[2] Çin, İran, Mısır, Liberya, İtalya, İspanya, Portekiz, Japonya, Rusya, İsveç, Norveç, Danimarka, Romanya, Belçika, Letonya, Estonya, Belçika Kongosu, Guatemala, Hollanda, Yunanistan, Kosta Rika, Avusturya vs."

Yazar bunları böylece sıraladıktan sonra, kendisine has bir metr[3] edası ve tavrıyla "Hadi bakalım!.. Bu devletlerin hepsi havra hukukundan mı ilham almışlardır?" diyor.

***

Bay Gad Franko'ya haber verebilirim ki, hakikat anladığı, anlatmak istediği gibi değildir.

İtalya, İspanya, Portekiz medeni kanunları bir defa boşanmayı prensip olarak kabul etmezler. Daha açık bir deyimle bu kanunlara göre boşanma yoktur, yasaktır. Hâkimin kararıyla yalnız ayrılık vardır. O kadar...

Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda medeni kanunlarına gelince, bunlar da yanların rızasıyla boşanmayı kabul etmezler; yalnız ayrılık kabul ediyorlar. Müddeti üç yıldır; Guatemala'da bir yıldır. Bu üç veya bir yıl içinde yanlar anlaşmazlarsa boşanmaya hükmedilir.

Yunan, Kosta Rika, Letonya ve Estonya bunlara benzer.

Halbuki bizim Medeni Kanun'un geçimsizlik maddesi, boşanmayı bu sistemden çok kolay benimsemiştir.

Yazar Roguin'e göre Romanya ve Belçika'da boşanma için o kadar zorluk vardır ki, tatbiki imkânı yoktur. 400 boşanmada ancak bir tane mümkün olabiliyor!..[4]

---

1 Söz konusu yazı için bkz. elinizdeki ciltte, s.341-344. (Y.N.)
2 Tayland'ın eski adı. (Y.N.)
3 Maître (Fr.): Efendi; hâkim; öğretmen. (Y.N.)
4 E. Roguin, *Traité de Droit Civil Comparé*, c.I, s.335-336.

Rusya'da yanların rızasıyla serbest boşanma bahse konu olabilir. Fakat bu bir rejim meselesidir; komünizm icabıdır. Biz komünist değil, milliyetçiyiz!

İran, Mısır medeni hak kaidelerine gelince, bunların esası İslam fıkhı olduğuna göre, serbest boşanmanın bu memleketlerde yürürlükte olması pek tabiidir. Fakat biz Türkler bahtımızı fıkıhla asırlarca denediğimiz için oraya dönmek niyetimiz yoktur. Esasen dönemeyiz de... Türk İhtilali geri dönüş köprülerini yıkarak ilerledi. Ve öyle ilerlemektedir. Mazinin hasretini çekenler, hüsranlarına yansınlar.

Burada dikkatimi çeken nokta şudur: Bay Gad Franko, yanların rızasıyla boşanmayı teklif ederek karşımıza hahambaşı memasıyla çıkmıştı. Şimdi de Mısır ve İran İslam kaidelerini, sarıklı bir vaiz kıyafetine bürünerek takdime çalışıyor... Kendine bu kadar zahmet vermişken, bu arada Hicaz'ı, Yemen'i, Suriye'yi, Irak'ı, Ürdün'ü, hatta ne bileyim ben, Zengibar sultanlığını neden ihmal etti acaba?!.

Hele İran'da müt'a nikâḥı da var. Boşanma için yanların rızasına bile ihtiyaç yok. Evlenme müddetle tayin olunur. Müddet bitince yanlar birbirinden boşanmış olurlar. Mesela bir gecelik evlenme şartı gibi!! Hoşlananlara kutlu olsun!

Belçika Kongosu gibi sömürgenin, Liberya gibi zenciler devletinin ve Siyam gibi bağımsızlığına tam sahip olmayan geri bir memleketin kanunlarını Türkiye'ye, Türk milletine örnek tavsiyesinde bulunmak, Türk milletine, hakaret demeyelim amma -çünkü buna kimse cesaret edemez- en azdan bir saygısızlıktır. Reddederiz.

Çin ve Japon kanunlarını henüz bulamadım. Bildiğim bir şey varsa, Çin, 10 sene evvel hazırladığı medeni kanun projesine Türk Medeni Kanunu'nu esas tutmuştur.

Az daha unutuyordum: Bay Gad Franko Avusturya kanununu da yanların rızasıyla boşanmayı kabul eden kanun tipleri arasında anmaktadır ki bunda haklıdır.

Şu kadar ki, Avusturya kanununun bu hükmü, yalnız ve sadece Yahudiler hakkında geçerlidir.[1]

Bir zamanlar bizde de böyle geçici bir aile kararnamesi yapılmıştı. İslamlar için başka, Hıristiyanlar için başka, Yahudiler için yine başka hükümleri ihtiva ediyordu. Bu, bir nevi tatlik[2] gibi bir şeydi!

Nedense bilmem, Yahudiler evlenme ve boşanma hususunda kendileri için kendilerine mahsus hükümler arzu ediyorlar.

Medeni Kanunumuz çıktıktan, tatbikata girdikten bir-iki sene sonra, Paris'te Seine mahkemesi huzurunda cereyan eden bir boşanma davasında yanlar Türk

---

1 E. Roguin, *Traité de Droit Civil Comparé*, c.I, s.335.

2 Tatlik (talak'tan): (Nikâhlı zevceyi) boşama, bırakma, ayırma, (Y.N.)

Yahudileri idi. Koca, haklarında Yahudi dini hükümlerinin tatbikini istedi. Yani yanların rızasıyla boşanmanın tatbikini!.. Fransa Cumhuriyet müddeiumumisi[1] ayağa kalktı... Ve şu mütalaada bulundu:

"Osmanlı İmparatorluğu zamanında Yahudilerin evlenme ve boşanmaları özel olarak kendi dini esaslarına tabi idi. Fakat Türkiye Cumhuriyeti dünyanın en ileri, örnek medeni kanununu kabulden sonra, Türkiye'deki gayrimüslim Türkler hakkında da bu kanun hükümleri cereyan etmektedir. Davacının talebi reddedilmelidir."[2]

Bu mütalaayı buraya kaydetmekten bir maksadımız da, Medeni Kanunumuzun dünyanın en gelişmiş, en ileri bir hukuk müessesesi olduğunu teyit içindir. Hem de ileri yabancı milletlerin hukukçuları tarafından imrenilen bir hukuk müessesesidir...

Bu büyük eseri Siyam, Belçika Kongosu, yok Liberya kanunları esas tutularak değiştirmeye kalkışmak ne kadar hazin bir tecellidir!

***

Yanların rızasıyla boşanma usulünü iki büyük millet vaktiyle denemişlerdi: Prusya, Fransa.

Büyük Friedrich'in liberal fikir ve eğilimleri malumdur. İşte bu fikirlerin tesiri altında yanların rızasıyla boşanmayı kabul eden Prusya, kısa bir müddet sonra yine Büyük Friedrich'in zamanında ailenin yıkılma tehlikesi karşısında bu tarz boşanmayı yasak etti.

1789 Fransa İhtilali farmasonluğun uğursuz tesiri altında bir müddet serbest boşanma usulünü kabul ettiyse de, aynı tehlike karşısında Napolyon Code Civil'i[3] bu şekilde boşanma yasağını iade etti.

İslamdaki serbest boşanma tarzının faciaları hâlâ gözlerimizin önünde çırpınmaktadır. Aile anlamını ortadan kaldıran böyle bir usulün yahut yanların rızasıyla boşanma gibi bunu andıran havra usulünün, medeni milletlere has ev kurmak, aile yetiştirmek davasını güden Türkiye'mizin nefret ettiği bir şey olması gerektir.

***

Bay Gad Franko bu yazılarıma öngelen yazılarımı ilmi bulmamış; çirkin bulmuş ve bana yakıştıramamış! Olabilir...

---

1 Müddeiumumi: Savcı. (Y.N.)
2 *Revue de Droit International Privé.*
3 Code Civil: Napolyon'un hazırlattığı, 1804 yılında yürürlüğe giren medeni kanun metni. (Y.N.)

Ben âlimlik davası gütmüyorum. Bütün bir Türk tarihini göz önünde tutarak büyük milletime yaraşan en medeni milletlerin evlenme ve boşanma usulünü müdafaa ediyorum. O kadar.

Bay Gad Franko'ya hatırlatırım ki, ben, onun yakıştıracağı bir kıyafetle ortaya çıkıp düşünecek ve düşüncelerimi ona beğendirmek için önenip bezenecek cibiliyette bir adam değilim.

Dava bütün açıklığıyla ortadadır. İngiltere, Almanya, Birleşik Amerika, Fransa, İtalya, İsviçre, Güney Amerika'nın Brezilya, Arjantin vs. gibi büyük millet ve devletleri ile bunları takip eden birçok milletlerin evlenme ve boşanma hususunda takip ettikleri usul gözlerimizin önünde durmaktadır.

Yine Bay Gad Franko'nun sandığı gibi hiçbir medeni millet yanların rızasıyla boşanmayı kabul etmemiştir; Rusya müstesna, bu da rejim icabı.

Bütün bu hakikatlerden sonra hâlâ havra hukuku davası mı?

"Catilina, ne zamana kadar sabrımızla oynayacaksın?!"[1]

Dr. Mahmut Esat Bozkurt
İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili
İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi
Ordinaryüs Profesörlerinden

1 Cicero'nun, senatodaki nutkunda rakibi Catilina için sarf ettiği sözleri: "Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?" Cicero, *In Catilinam I-IV.* (Y.N.)

Yine ve Daima Serbest Boşanma Aleyhinde*

A. Piérard *Boşanma ve Ayrılma*[1] adlı Fransızca eserinde bütün devletlerin bu meseleyle ilgili kanunlarını kaydeder.

Serbest boşanma taraftarlarından olan Bay Gad Franko tezini müdafaa için işte bu eseri ileri sürmekte ve bizi bu suretle susturmaya çalışmaktadır.

Biz de aynı esere dayanarak Bay Gad Franko'nun yanıldığını göstereceğiz. Umarız ki, uzun zamandan beri sürüp giden bu münakaşaya böylelikle bir sonuç verilmiş olacaktır.

***

1) Bay Gad Franko diyor ki:

Avusturya serbest boşanmayı kabul etmiştir.

A. Piérard diyor ki:

Katolikler arasında boşanma kati surette yasaktır.[2] Katolik olmayanlar hakkında boşanma belli kanuni sebeplerle mümkündür.[3] Yahudiler hakkında serbest boşanma kabul edilmiştir.[4]

---

* *Hukuk Gazetesi*, Sene: 7, No: 49-50, 1941, s.2-3.

1 Arthur Piérard, *Divorce et séparation de corps: Traité théorique et pratique suivant la législation, la doctrine et la jurisprudence beges et françaises et le droit international*, 3 cilt, Bruxelles-Paris, 1927-1929. (Y.N.)

2 *Age*, c.3, Maddc: 111.

3 *Age*, c.3, Madde: 116.

4 *Age*, c.3, Madde: 133.

2) Bay Gad Franko diyor ki:
İtalya serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
İtalya'da boşanma katiyen yasaktır.[1]

3) Bay Gad Franko diyor ki:
İspanya serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
İspanya yanların rızasıyla boşanmayı reddeder.[2]

4) Bay Gad Franko diyor ki:
Finlandiya serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Finlandiya yanların rızasıyla boşanmayı ve hatta ayrılığı kabul etmez.[3]

5) Bay Gad Franko diyor ki:
Litvanya serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Hayır![4]

6) Bay Gad Franko diyor ki:
Kosta Rika serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Bu da doğru değil.[5]

7) Bay Gad Franko diyor ki:
Liberya serbest boşanmayı kabul eder.
A. Piérard diyor ki:
Liberya'da bile böyle bir şey yoktur.[6]

8) Bay Gad Franko diyor ki:
Yunanistan serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Hayır ve asla![7]

---

1 *Age*, c.3, Madde: 148.
2 *Age*, c.3, s.247.
3 *Age*, c.3, s.254.
4 *Age*, c.3, s.297.
5 *Age*, c.3, s.92.
6 *Age*, c.3, Madde: 1-2.
7 *Age*, c.3, Madde: 1.

9) Bay Gad Franko diyor ki:
Hollanda serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Hollanda'da böyle bir şey yoktur. Boşanma kayıt ve şart altındadır.[1]

10) Bay Gad Franko diyor ki:
Portekiz serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Hayır! Boşanma kayıt ve şart altındadır.[2]

11) Bay Gad Franko diyor ki:
Romanya serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Burada da kayıtlı ve şartlıdır. E. Roguin ise Romanya'da bu biçim boşanma tatbik kabiliyeti bulamamıştır fikrindedir.[3]

12) Bay Gad Franko diyor ki:
İsveç serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Boşanma burada kayıt ve şartlara bağlıdır.[4]

13) Bay Gad Franko diyor ki:
Japonya serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Hayır! Burada da kayıtlı ve şartlıdır.[5]

14) Bay Gad Franko diyor ki:
Çin serbest boşanmayı kabul etmiştir.
A. Piérard diyor ki:
Henüz Çin'de medeni kanun yayımlanmamıştır. Bugünkü mevcut esaslar İmparator Foushi[6] zamanında, yani 5.000 sene önce konulmuş hükümlerdir. Elde mevcut projeye gelince, bu da kayıtlı şartlı boşanma kabul eder.[7]

15) Bay Gad Franko diyor ki:
Belçika serbest boşanmayı kabul eder.
A. Piérard diyor ki:
Boşanma kayıt ve şartlıdır. Hem de ağır kayıt ve şartlı.[8]

---

1 *Age*, c.3, Madde: 254.
2 *Age*, c.3, Madde: 1-3, 39-40.
3 *Age*, c.3, Madde: 276.
4 *Age*, c.3, Madde: 1-5 vd.
5 *Age*, c.3, Madde: 808-811.
6 Fuşi (Fu Xi, Fuxi, Fu Hsi): Çin mitolojisine göre Çin'in ilk imparatoru. (Y.N.)
7 *Age*, c.3, s.667-668.
8 *Age*, c.3, Madde: 275-291.

16) Bay Gad Franko diyor ki:

Rusya serbest boşanma kabul eder.

A. Piérard diyor ki:

Evet, çünkü komünizmin icabıdır.[1]

17 ve 18) Bay Gad Franko diyor ki:

Mısır ve İran serbest boşanmayı kabul ederler.

A. Piérard diyor ki:

Burada yanların rızasına da lüzum yoktur. Erkekler "boş ol" deyince karı boşanmış olur.[2]

***

Umarım ki hakikat meydana konmuştur. Ve hakikat şudur ki, Bay Gad Franko tarafından bizi susturmak için isimleri ileri sürülen devletler üç kısma ayrılmaktadır.

Bunlardan bir kısmı boşanmayı kati surette reddetmekte, diğer bir kısmı boşanma ve ayrılmayı kayıt ve şartlar altına koymakta, bir üçüncü kısmı da -Rusya, İran, Mısır gibi- serbest boşanmayı kabul etmektedirler.

Rusya'ya diyeceğimiz yoktur. Çünkü komünizm rejimi icabını gütmektedir. Biz komünist değiliz; milliyetçiyiz, Türk milliyetçisiyiz...

İran'la, Mısır'a gelince, bu devletlerin kabul ettiği boşanma sistemini biz 1.000 sene denedik ve 14 yıl önce terk ettik. Ağzı sulananlara kutlu olsun!

Buraya bir iki satırcık daha kondurmadan geçemeyeceğim.

Biz Bay Gad Franko'nun malum olan metr[3] edasıyla "İlim... İlim..." deyişine bakarak geçen yazılarımızda[4] *Mukayeseli Medeni Haklar*[5] yazarı E. Roguin'den bazı parçalar kaydına lüzum görmüştük. Bu, ilme hürmetimizin icabıydı. Fakat nedense son yazısında Bay Gad Franko kitapları şahit göstermeye lüzum görmediğini beyan ederek "isteyenler A. Piérard'ı inceleyebilirler" deyiverdi!

Acaba "ilim ilim!" diye ilmi terör mü yapıyordu?! Bununla beraber metr'in tavsiyesini tuttuk. Ve A. Piérard'ı aynen yukarıya kaydettik!..

---

1 *Age*, c.3, s.404.

2 *Age*, c.3, s.661, 676-677.

3 Maître (Fr.): Efendi; hâkim; öğretmen. (Y.N.)

4 *Hukuk Gazetesi*'nin 23/24, 25/26, 43/44 ve 47/48 numaralı nüshalarındadır. [Söz konusu yazılar için bkz. elinizdeki ciltte, s.326-333, 341-349. -Y.N.]

5 E. Roguin, *Traité de Droit Civil Comparé*. (Y.N.)

Hakikat şudur: Bay Gad Franko -geçen yazılarımızda Sayın Hahambaşı'nın aynen kaydettiğimiz vesikasından da anlaşıldığı üzere- bize hahamhane boşanma sistemini tavsiye etmiştir.

Fakat Ziya Paşa ne güzel söylemiştir:

"Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın."

Ankara, 10 Mayıs 1941

Dr. Mahmut Esat Bozkurt

İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili

İstanbul Üniversitesi ve Ankara Hukuk Fakültesi

Ordinaryüs Profesörlerinden

Türk Medeni Kanunu Nasıl Hazırlandı*

Biliyoruz ki, Medeni Kanun'dan önce Türkiye'mizde üç türlü din hakkı tatbik ediliyordu: İslam, Hıristiyan, Yahudi.

Bunlardan birinciyi şeriat ve nizamiye mahkemeleri; ikinciyi kilise, üçüncüyü havra başarıyordu. Şu kadar ki, "Mecelle" adı verilen bir nevi borçlar kanunu ile arazi kanunu, mezhep ve din farkı gözetilmeksizin bütün vatandaşlar hakkında geçerliydi. Bu ödevi nizamiye mahkemeleri görürdü.

Yabancılar, aralarındaki anlaşmazlığı kendi konsolos mahkemelerinde hallederlerdi.

Bu dinlerin en yenisi Muhammed dini idi; bugün 1360. yaşına girmiş bulunuyor. İsa dini 1941, Musa dini ise 3500 yıllık bir ömre sahiptirler! İnsanlığın bugünkü gelişimi, ilerleyişi ve ileri hayatının icapları karşısında bu dinlerin hak kuralları pek geri, çok ilksel[1] idi. Bunlarla 20. asır anlamını yerine getirmek, 20. asır devletini kurmak ve yaşatmak imkânsızdı. 20. asır devletini kurmak, yaşatmak şöyle dursun, fakat böyle bir asrın fertleri bile bu gibi kurallarla idare edilemezdi. 20. asır elektrik, eski hak sistemlerimizi ifade eden kanunlar ise zeytinyağlı çıra çağı idi. Demek oluyor ki, yepyeni bir Medeni Kanun hazırlanmasının ilk sebebini, eski hak sistemimizin geriliğinde ve çok ilkel oluşunda aramalıyız.

---

* *Medenî Kanunun XV. Yıl Dönümü İçin*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1944, s.7-20. Esere, Medeni Kanun'un 15. tatbik yılını kutlamak üzere 1941'de başlanılıp kısa zamanda bitirilmiş, fakat savaş yıllarının baskı güçlükleri nedeniyle 1944 yılında yayımlanabilmiştir. (Y.N.)

1 İlksel: İptidai, ilkel. (Y.N.)

İkinci sebebe gelince, yukarıda kaydettiğimiz gibi, bu biçim bir adalet tanımak, yani bir devlet vatandaşlarına üç çeşit hakla üç mahkeme tarafından hak tatbik etmek, modern devlet anlamına, birliğine uygun olamazdı.

Üçüncü ve çok önemli bir sebep de şu idi: Ne vakit kapitülasyonlar kaldırılmak istenildiyse, yabancı devletler hak sistemlerimizin geriliğini ve din esaslarına dayandığını ileri sürüyorlar, haklı isteklerimizi reddediyorlardı. Diyorlardı ki, hak sistemlerinin, kanunların laik olması modern devlet anlamının bir icabıdır. Sizin kanunlarınız ise din esaslarından alınmıştır. Biz tebaamızı Müslüman dininin prensiplerine teslim edemeyiz. Nerede kaldı ki Hıristiyan olduğumuz halde kendi memleketlerimizde bile Hıristiyan hak sistemini kaldırmış bulunuyoruz. Siz tebaanıza din kanunlarını tatbik edebilirsiniz. Fakat başka dinden olan tebaamızı[1] bunlara baş eğdiremezsiniz. 20. asır böyle bir anlamı kabul edemez. Vicdan serbesttir.

Daha birçok şeyler söylüyorlardı. Bunları burada saymaya lüzum yok. Konumuzla ilgili olanı budur.

Lozan Antlaşması'yla kapitülasyonları kaldırdığımız zaman, hak sistemiyle, kanunlarıyla mahkemeleriyle yepyeni bir Türk adalet organı yaratmayı da üzerimize almış bulunuyorduk.

Yabancıların da baş eğmesi lazım gelen bu adalet organının karakteri ne olacaktı? Ne olabilirdi?

Bunu bir kelimeyle söyleyebiliriz: Laik.

Biliriz ki modern devleti eskilerden ayırt eden önemli san[2] budur.

- II -

Lozan Antlaşması'yla yüklendiğimiz işi elden geldiği kadar çabuk başarmak lazımdı. Birinci Dünya Savaşı içinde İstanbul'da "İhzarı Kavanin Komisyonları"[3] adıyla bir sıra komisyonlar kurulmuş ve işe başlatılmıştı. 1924 yılında bunların çalışma verimi gözden geçirildi. Yedi-sekiz yılda başarabildikleri şuydu:

Borçlar Kanunu'ndan 200 madde; Medeni Kanun'dan miras, vesayet, evlenme ve boşanma; Ceza Kanunu'ndan 70-80 madde; Kara Ticaret Kanunu bitmemiş!..

Çalışma tarzlarına gelince, bu pek hazin bir şeydi. Mesela Medeni Kanun'un biraz önce kaydettiğimiz fasılları şöyle yazılmıştır: Bir hüküm Alman kanunundan, bir hüküm Hanbeli mezhebinden; bir hüküm Fransız kanunundan, bir hüküm Şafii'den, Hanefi'den, diğer bir hüküm İsviçre'den!.. Diğer kanunlar da böyle... Kanun maddeleri arasında uygunluk hak vere. Bunlara hak sisteminde

1 Kaynakta bu şekilde. "Tebaanızı" olmalı. (Y.N.)
2 San: Belirti; iz; nişan; alamet. (Y.N.)
3 Kanunları Hazırlama Komisyonu. (Y.N.)

"Babil Kulesi" de denilebilirdi. Efsaneye göre Babil Kulesi'nde bir aralık insanlar birbirini nasıl anlamadılarsa, hâkimler de bu sistemde yazılmış kanunlar içinde kendilerini bulamamaya, vatandaşlar ise hak ve ödevlerini anlamamaya mahkûm idiler.

İşin asıl hazin olan yanı, birbirine anlam bakımından bu kadar zıt olan bu hükümleri bir araya getirmekle, -fakat nasıl arz edeyim?- mesela İsviçre Medeni Kanunu şarihi[1] redingotlu Curti'nin başına silindir şapka yerine yeşil sarık sararak kıyafetinin üst tarafı olduğu gibi bırakılmış, yine, İmam-ı Hanife'nin yeşil sarığı çıkartılarak başına silindir şapka geçirildikten sonra elbisesinin üst yanı muhafaza edilmiş oluyordu!.. İş bu kadar gülünç idi.

Olayı biraz daha canlandırmak için o kanun taslaklarından bir iki misal vermeliyim: Komisyonlarda düşünmüşler taşınmışlar, bize en uygun ceza hükümlerini bula bula Siyam[2] Ceza Kanunu'nda bulmuşlar!.. Esasları buradan aldıktan sonra diğer bir alay devlet kanunlarından da hükümler koymuşlar!..

Medeni Kanun'un hazırlanmış olan evlenme ve boşanma faslında yine düşünmüşler taşınmışlar, çokkarılılığı yasak edememişler; fakat kaldırmak da istemişler, ama ne yapsınlar, şöyle bir hüküm yazmışlar: Evlenme sırasında karı, kocasının tekrar evlenemeyeceğine dair şart koşarsa koca evlenemeyecek, koşmazsa evlenebilecek!.. Moral ve kamu nizamı kale alınmamış, düşünülmemiş bile!..

Boşanma faslı da şöyle hazırlanmış: Boşama hakkı erkeğindir. Fakat evlenme sırasında şart konmuş ise kadın da boşayabilir. Mahkeme karışmaz.

Daha eskiden, istediği vakit erkek boşardı. Bu bir felaketti. Komisyonun hazırladığı taslakla bu defa kadın da boşayabilecek, felaket iki kat genişleyecekti. Kambur kambur üstüne!..

Burada bir soru karşısındayız: Komisyonlar bu biçim kanun taslaklarını niçin ve neden yaptılar? İşin bu yanını bilmek, konumuzu kavramak için çok faydalıdır.

Komisyonlar şu kanaatteydiler: "Her milletin kanunu kendi ihtiyaçlarına göre yapılır. Bizim kanunlar da bize göre yapılmalıdır."

Bunun batıl bir fikir olduğunu göstermek zor bir şey değildir: Bugünkü sosyoloji dünkü Montesquieu sosyolojisi değildir. Milletler kendi kendilerine yaşamıyorlar. İşbölümü medeni milletleri siyasi bağımsızlıklarına rağmen bir aile haline getirmiştir. Şu halde modern sosyoloji her memleketi ayrı ayrı değil, insanlığı bütün halinde ele alır. Türk milleti medeni dünyanın bir üyesidir ve en önemlilerden birisidir. Bu bakımdan bağlı kalacağı hak sistemi, medeni dünyanın hak sistemidir. Zaten medeni milletler ailesine girmenin tek yolu ve çaresi de budur.

---

1 Şarih: Bir kitabı açıklayan; açıklama yazan. (Y.N.)
2 Tayland'ın eski adı. (Y.N.)

Bir de şu yanı aydınlatmak lazımdır: "Bize göre kanun, bize göre hak" diyenlerin hazırladıkları taslaklar ne dereceye kadar bize göre yapılmışlardı? Yukarıda kaydettiğimiz kanun-taslakları mı bize göre idi?..

Bunların içindeki derme çatma maddelerin hangisi bizim için ulusal ihtiyaçlarımızdan alınmıştır? Evlenme, boşanma hükümleri mi? Vesayet, miras bahisleri mi? Yoksa 200 maddelik Borçlar Kanunu mu?!.

Montesquieu sosyolojisinin hâlâ hüküm sürdüğünü farz etsek bile, yani milletlerin birbirinden ayrı halde yaşadıklarını kabul etsek bile, Türkün milli ihtiyaçlarını İslami esaslardan ilham alan Maliki, Hanbeli, Şafii, Hanefi kurallarla nasıl ifade edebilirdik?..

Komisyonların "bize göre kanun" tezinin nasıl bir batıl fikir olduğu her yönden görüldü ve tuttukları yolun yanlışlığı anlaşıldı sanırım.

Fakat, iş bu kadarla kalmamıştı. Medeni Kanun taslağının yukarıda bahsettiğimiz kısımları, Hıristiyanlar için ayrı, Yahudiler için yine ayrı birtakım kuralları kavrıyordu! Şu hale göre Türk hâkimi, karşısında Müslüman görünce molla, Hıristiyan görünce papaz, Yahudi görünce de haham olacaktı? Durum bu kadar komikti!..

Türk İhtilali'nin komedya ile oyalanmaya vakti yoktu. Türk milletinin talihinde gereken kati kararı almak zorundaydı ve bu karar şu olacaktı:

Türk ulusunun, medeni milletler ailesinden bir üye olmasına ve mutlaka olması lazım geldiğine göre, kayıtsız şartsız bu milletlerin hak sistemlerini benimsemesi lazımdı. Tıpkı bir kulübe, bir partiye girecek kimsenin, kulüp ve parti nizam ve usulünü aynen kabul etmesi, benimsemesi gibi, medeni kamuna[1] girmek davasını güden bir devletin de, bu kamunun icaplarını kendine mal etmesi zorağı[2] vardır.

İhtilalin kararı bu yolda göründü. Ve bir gün komisyonlar önünde söylenmiş olan bir söylevle bunlara teşekkür edilerek vazifelerine son verildi. Söylev, aşağı yukarı şuydu:

"Sayın arkadaşlar!

Türk İhtilali'nin kararı, Batı medeniyetini kayıtsız şartsız kendisine mal etmek, benimsemektir. Bu karar o kadar kesin bir azme dayanmaktadır ki, önüne çıkacaklar, demirle, ateşle yok edilmeye mahkûmdurlar. Bu prensip bakımından, kanunlarımızı oldukları gibi Batı'dan almak zorundayız. Böylelikle, Türk ulusunun iradesine uygun harekette bulunmuş olacağız. Keyif ve isteklerimize göre

---

1 Kamun: Bir ülkede yaşayan insanların tümü; halk; amme; kamu; camia. (Y.N.)
2 Zorağ: Zaruret, zorunluluk. (Y.N.)

değil, milletimizin dileklerine göre iş başarmaya borçluyuz. Şimdiye kadar geçen hizmetlerinize teşekkür eder ve komisyonların vazifelerine son veririm vs."[1]

- III -

Türk Medeni Kanunu olarak neden İsviçre Medeni Kanunu alındı?

Bu sorunun karşılığı şu olabilir:

İsviçre Medeni Kanunu'nun Türkiye'ye alınması, akla esivermiş, gelişigüzel bir karar icabı değildir. İş, etrafıyla, bütün incelikleriyle düşünüldükten sonradır ki bu medeni kanunda karar kılındı.

Fransız Medeni Kanunu çok ihtiyardı. Bugün bu kanunun adı var. Fakat gerçek olan şudur ki, onu canlı cenaze halinde tutan, hakçılarla mahkeme kararlarıdır, jurisprudence'tır.[2]

Şurası inkâr edilemez ki, Fransız Medeni Kanunu'nun Batı milletlerini medeni bir aile haline getirmekte büyük bir rolü oldu. Bu yönden en büyük rolü bu eser oynadı. Çünkü hemen bütün Batı milletleri bunu kendilerine mal ettiler. Albert Sorel *Avrupa ve Fransız İhtilali*'nde[3] der ki:

> "Şüphe yok ki, Medeni Kanun, Napolyon savaşlarının, fetihlerinin hepsinin üstünde bir fetihtir. Fetihlerinden yalnız o kaldı ve o kalacaktır."

Doğru. Fakat rolünü yapmış, bitirmiş ihtiyarlar gibi, o da çağ yapmış, büyük, sayın bir ihtiyar!.. O kadar.

Alman Medeni Kanunu etrafında da hayli düşünüldü. Fakat bu kanundan Almanların bile sızlanmakta oldukları gözden kaçmadı. Bu kanun çok soyut (abstrait) ve karakteri bakımından çok filozofikti; pratik değildi. Almanlarca bile daha işlevsel hale konması düşünülüyordu.

İsviçre Medeni Kanunu, dünya medeni kanunları içinde en yenisi, anlaşılması en kolayı, en demokratı ve en pratiğiydi. Bütün bunlarla beraber, medeni kanunların en yükseği olduğu da en büyük hakçılarca kabul edilmiştir. Bilhassa demokrat olması bu kanunu bize pek yaraştırıyordu. Çünkü Türk milletinin ruhu demokrat olduğu gibi, son Türk İhtilali'nin ana karakteri de buydu. Bütün bunlardan dolayı İsviçre Medeni Kanunu diğerlerine üstün tutuldu ve alındı. Bununla Alman Medeni Kanunu da alınmış oluyordu. Çünkü İsviçre Medeni Kanunu mana bakımından onun kopyası gibi bir şeydi.

---

1 Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in "nasıl kanunlara muhtaç olduğumuz hakkında kanun komisyonları reis ve üyelerine" yönelik 15 Haziran 1925 tarihli söz konusu nutku için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler II*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s.248-250. (Y.N.)

2 Jurisprudence (Fr.): Yargıç ya da mahkeme görüşü. (Y.N.)

3 Albert Sorel, *L'Europe et la Révolution Française*, 8 cilt, Paris, 1887-1904. (Y.N.)

İsviçre Medeni Kanunu bize alınırken hayli muhalifler çıktı. Münakaşalar yapıldı. Bunlara münakaşa demeyelim de, münakaşa yerine başka bir şey kullanalım. Fakat ne diyelim?!. İsviçre Medeni Kanunu bize alınırken hayli dedikodularla karşılaşıldı deyiverelim!.. Çünkü bunlar ilmi mahiyet taşımadıklarından, bunlara münakaşa demek yersizdir.

Bu dedikoduları şöyle sıralayabiliriz:

1) İslam dini kurallarını bırakıyorlar; Katolik dini kurallarını alıyorlar.

Bu hem yalan hem de cahilce bir dil uzatmaydı. Bazıları bilerek yalan söylüyorlardı. Çünkü yeni kanunlar çıkarlarına uymuyordu. Yıkılacak olan, yıkılması lazım gelen eski hak sisteminin devamı onlar için bir kursak meselesiydi. Halkın bağnazlığını (taassubunu) tahrik ile işi önlemeye çalışıyorlardı.

Bu savda (iddiada) bulunanların bir kısmı da pek cahil idiler. Birincilere kapılarak aynı savı kavuştak (nakarat) haline getirmişlerdi.

Gerçek şudur ki, Türk Medeni Kanunu'nun aslı olan İsviçre Medeni Kanunu Hıristiyanlıktan ilham almış değildir. Bununla hiçbir ilişiği yoktur. Aslı eski Roma hak kaynaklarıdır.

Bir misal: Katolik mezhebinde ayrılık vardır; fakat boşanma yasaktır. Halbuki Medeni Kanunumuzda hâkimin kararıyla boşanmak vardır. Daha pek çok misaller verilebilir.

2) Batı medeniyetinin iyi, fakat çok kötü tarafları varmış; iyiyi alıp, kötüyü atmalı imişiz.

Bence medeniyet bir bütündür; ya olduğu gibi alınır yahut alınmaz. Bundan başka bir noktaya daha ilişmek isterim. Bugünkü İslam medeniyeti institution'larının[1] hangi iyi yanı kalmıştır ki, Batı medeniyetinin iyi ve kötü yanları hakkında kritikler yapabilelim?!. Burada maksat, Müslümanlığın vicdanla ilgili meseleleri değildir; sadece hak institution'larıdır.

Hem Medeni Kanun hakkında bu yolda bir dedikodu nasıl yerinde sayılabilir? Bu kanun Batı medeniyetinin süzülmüş en temiz bir kültür dergisidir.[2]

3) Birden fazla karı almamak (taaddüdü zevcat)[3] ve istenildiği zaman karı boşayamamak bize uymadığı gibi doğru da değilmiş!

Fakat neden?

Çünkü birden fazla karı almak nüfusun artmasına sebep olurmuş! Türk milletinin nüfusa ihtiyacı varmış. Ahlaksız kadınlar olurmuş, bunları boşamak için mahkemeye, hâkime kadar gitmeye ne lüzum varmış; her şey hâkime söylenebilir, her şey ispat olunur mu imiş?!.

---

1 Institution (Fr.): Kurum. (Y.N.)
2 Dergi: Mecmua; derlenmiş şeylerin bütünü. Burada "derlemesidir" anlamında. (Y.N.)
3 Taaddüdü zevcat: Çokkarılılık. (Y.N.)

Hele adını anamayacağım bir mebus hoca efendinin bu hususta ileri sürdüğü diğer bir sebebi buraya yazmaktan utandığım için onu geçmek zorundayım.

Düşünülmüyordu ki Batı'da taaddüdü zevcat, birden fazla karı almak yasak olduğu halde, Almanya'da, Rusya'da, İtalya'da ve daha birçok yerlerde çoğalan nüfus memleket sınırlarından taşıyor, bizde ise 1.000 yıldan beri taaddüdü zevcat sistemi serbest olduğu halde, nüfusun artması şöyle dursun, günden güne azalıyordu!..

Söylemeye lüzum var mı, bilmiyorum? Nüfus artmasının çaresi insan haraları açmakta değil, fakat doğanları yaşatmakta, temelleri sağlam aileyi kurmaktadır.

Taaddüdü zevcat müessesesinin bugünkü medeni milletler görümünden anlamı bir ahlaksızlıktan başka bir şey değildir. Vaktiyle Alman İmparatoru II. Wilhelm, II. Abdülhamit'i ziyaret için memleketimize geldiğinde, karısı İmparatoriçe,[1] Sultan'ın karılarını bir türlü ziyaret etmek istememiş... Oraya götürmek için çok zorluk çekilmiş... Kadın, kocasına "Ben Alman imparatoriçesiyim. Metresleri ziyaret etmek şerefime dokunur!" demiş. Kendisine "Bunlar metres değil, sultanın karılarıdır" denildiği zaman, o "Nasıl ki bir karının tek bir kocası olursa, bir kocanın da tek bir karısı olur, başka türlüsünü anlamam" demiş. En sonra işe o vakit Alman başvekili olan Prens Bülow[2] karışmış ve İmparatoriçe'nin ziyareti reddetmesinin Türkiye'deki Alman menfaatlerini yüzüstü bırakacağını ileri sürmüş. Bunun üzerine İmparatoriçe ziyareti kabul etmiş; saraya gitmiş, beş dakika kalarak dönmüş!![3]

Bu taaddüdü zevcat müessesesi eski Türklerce de pek hoş görülmüş bir şey olmasa gerek... Abbasi halife[4] Melikşah-ı Selçuki'den kızını[5] karılığa istediği vakit şu cevabı almıştı:

"Siz Araplar, karılarınızın üzerine tekrar evlenirsiniz. Bu şartla ben size kız veremem."

Halife tekrar evlenmeyeceğine dair söz verdikten sonra büyük Türkün kızıyla evlenebildi ve sonra, halife huysuzluk ettiğinden Melikşah kızını geri aldı ve zorla boşattı.[6]

---

1 Auguste Viktoria von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg. (Y.N.)

2 Bernhard von Bülow. (Y.N.)

3 *Prens Bülow'un Hatıraları.* [Almancası: Bernhard Fürst von Bülow, *Denkwürdigkeiten,* 4 cilt, Berlin, 1930-1931; Fransızcası: *Mémoires du Chancelier Prince de Bülow,* 4 cilt, Paris, 1931-1942 -Y.N.]

4 27. Abbasi halifesi Muktadi Biemrillah. (Y.N.)

5 Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Melikşah'ın kızı Mehmelek Hatun. (Y.N.)

6 de Guignes, *Türklerin, Tatarların Moğolların Umumi Tarihi.* [Joseph de Guignes, *Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, &c...,* Paris, 1757. Türkçesi: Joseph de Guignes, *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumisi,* 8 cilt, çev. Hüseyin Cahit, Tanin Matbaası, İstanbul, 1923-1925. (Y.N.)]

Medeni milletler gözünde taaddüdü zevcatın anlamının ne olduğu anlaşılıyor mu?!.

Ve sonra, birden fazla kadını bir arada toplayan bir erkek karılarından ne hakla ve ne yüzle sadakat, vefa bekleyebilir? Vefasız ve sadakatsiz bir ailede çocuklar nasıl yetişir, nasıl yetiştirilebilir?

Size, rastladığım iki aile faciasını anlatayım:

Bir gün, Kütahya kadın hapishanesinde dolaşıyordum. Bir kadına cezasının ne olduğunu sordum. Cevap vermedi. Kıpkırmızı oldu ve inatla sustu. Cumhuriyet müddeiumumisi[1] beni aydınlattı.

Mesele şu imiş: Kütahya'nın hatırımda kalmayan bir köyünden olan bu kadının kocası üzerine evlenmiş. Kadıncağız dayanamamış, üzerine gelen kadını, bir fırsatını bularak kesmiş, öldürmüş ve sonra kuyuya atmış!.. Kocası eve geldiği vakit diğer karısının nerede olduğunu sormuş, kadıncağız önce bilmiyorum diyecekmiş, sonra demiş ki: "Dayanamadım, onu öldürdüm ve şimdi seninle eskisi gibi baş başa iki kişi kaldık, beni hükümete haber verme!"

Yine bir gün Konya hapishanesini geziyordum. Ağır cezalı bir bayan gördüm. Suçunu sordum ve şu karşılığı aldım:

"Çocuğum olmadı. Kocam üstüme evlendi. İkinci karısından bir çocuğu oldu. Bu yüzden ikinci karısını benden daha çok seviyor, çocuğa bayılıyordu. Kıskandım, dayanamadım. Çocuğu boğdum!"

Şimdi düşünebiliriz. Ölen kim? Öldüren kim?!.

Bence gerçek olan şudur ki, ölenler de, öldürenler de masumdurlar. Ölenler de, öldürenler de eski hak müesseselerimizin kurbanlarıdırlar.

Evlenmenin birtakım bağlarla bağlanmış olmasına da itiraz edildi. Mesela "Belediyeye neden gidilsin yahut belediye memurunun önünde neden evlenilsin?" gibi dedikodular yapıldı.

Biliyoruz ki, eskiden bu gibi törenler yoktu. Eve imam getirilir, nikâh kıyılıverir, her şey olmuş bitmiş sayılırdı. Bir de mahalle muhtarı evlileri nüfusa haber verirdi. Bu kadar. Fakat bugün medeni memleketlerde bir hayvan alım satımı bile bu kadarcık bir muameleye tabidir. Belediyeye veya muhtarlığa bu işten haber verilir! İnsan evlenmesi, hayvan çiftleşmesi midir?

Etrafında en çok dedikodu yapılan, yapılmakta olan prensiplerden birisi de boşanmanın eskisi gibi serbest olmayıp, kayıt ve şart altına alınmış olması idi.

Bu prensip Medeni Kanunumuzun ana prensibidir. Hatta daha fazla bir şey... Bu, Medeni Kanunumuzun direğidir. Çöktüğü gün bütün eser çöker ve bence aile de beraber...

---

1 Müddeiumumi: Savcı. (Y.N.)

Biliriz ki eskiden koca "Boş ol!" deyivermekle kadın boş düşer ve evi kocanın ise terk eder giderdi. Evi terk edip giden belki de beş çocuklu ve 20-40 yıllık bir Türk anasıdır. Fakat bundan ne çıkar? Koca "boş ol" demiş; o, defolup gitmek zorundadır!

İsviçre'de patron hizmetçisine yol verebilmek için 15 gün önce ona haber vermek zorundadır. Vermezse, işlememiş 15 günlüğü öder. Düşünelim bir kere, eski hak sistemimizde Türk anasının, Viyana kapılarına kadar elde kılıç evlat yollayan Türk ananın bir İsviçreli hizmetçi kadın kadar da kıymeti yoktu. Ortaçağ dünya medeniyetinin hocası Farabi'leri yetiştiren Türk ana, İsviçreli hizmetçiden de daha az hak sahibi sayılıyordu!

Zaten, şeriat hak sisteminde "nikâh" denilen "evlenme"nin tarifi "recülün istimnaının hallidir"[1] olmasına göre, nikâhta esas, erkekle kadının cinsi muamelede bulunmaları demek olur. Diğer kayıtlar ikinci derecededir. Hatta şeriat nikâhında şahide bile lüzum yoktur. İki tarafın rızaları kâfidir. Şahitten maksat, sadece nikâh varlığını ispat içindir. Yanlar inkâr etmezlerse, buna da lüzum yoktur. Bu kadar kolay bir birleşmenin ayrılığı da tabiatıyla o kadar kolay olacaktı. Şeriat hak sistemi "evlenme" işini tam anlamıyla şahsi görmüştür. Zaten bu hak sisteminde kamusal haklar pek ilkeldir (iptidai). Türk âdetlerinde şeriat anlamında bir nikâh yoktur; evlenme vardır; ev kurmak vardır. Bu, şahsi olduğu kadar, kamunla ilgilidir. Çünkü ev yahut bark ulusun temelidir. Türk Medeni Kanunu da işi böyle anlamıştır. Onun için boşanma mutlaka kanunda yazılı şartlara göre ve hâkim önünde yapılacaktır. Ve bunlardan dolayı, hâkim, devlet adına işe karışacaktır. Bütün medeni milletlerde böyledir.

Her şey hâkime söylenir mi? İtiraf ederim ki bu hayli zor bir şeydir. Bilhassa "zina" meselesinde... Fakat nihayet evlenme ve boşanma devlet haklarıyla ilgilidir. Hâkim, devletin hak temsilcisidir; ondan hiçbir şey saklanamaz... Bununla beraber, Medeni Kanunumuzun boşanma şartları çok geniştir. Mahkemeye mutlaka "zina"dan dolayı gitmekte ne karı koca için ne de devlet hakkında bir fayda vardır, denemez. Diğer boşanma sebeplerinden birine dayanılarak hâkime gitmek imkânı her vakit vardır.

Serbest boşanma zamanlarına ait bir olayı şuracığa sıkıştırmak faydasız olmayacaktır. Bir gün bir polis memuru İstanbul mahkemesine başvuruyor. Karısının başka bir adamla evlenmiş olduğunu, halbuki kendisinin henüz bo-

---

1 *Medenî Kanunun XV. Yıl Dönümü İçin* kitabında cümle bu şekildedir ve bu satırda "recülün" ile "istimnaının" sözcükleri arasında iki sözcüklük boşluk vardır. Doğrusu "recülün mer'enin bıt'ından istimta'ının hillidir" olmalıdır. ("Nikâh, erkeğin kadının cinsel organından faydalanmasının helal sayılmasıdır" anlamında.) "Mer'enin bıt'ından" sözcüklerinin kitaptan çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Doğrusu için bkz. elinizdeki ciltte s.462.
Recül: Erkek; Mer'e: Kadın; Bıt': Kadının cinsel organı; İstimta': Faydalanma; Hill: Helal, şeriatça yapılmasına izin verilmiş. (Y.N.)

şamadığını söylüyor. Hakkında takibat istiyor. Kadın Kur'an üzerine el basan, Allah adına ant alan yalancı şahitler getiriyor. Günüyle, saatiyle, hatta ne bileyim, dakikasıyla boşanmayı ispat ediyor. Hâkim, şimdiki gibi şahitleri reddetmek yetkisine sahip olmadığından, bay polisi haksız çıkarıyor. Bu defa bay polis başka bir adalet kudretine başvuruyor. Tabancasını çekiyor ve mahkeme önünde kadına ateş ediyor. Kadın kanlar içinde can verirken, polisçiğimiz de hapishaneye gidiyor!..

Ölen kim? Öldüren kim?!

Her halde polis de, karısı da eski hak müessesesinin kurbanlarıdırlar. Hele polis, hele o zavallı...

Başta Medeni Kanunumuzla diğer bütün yepyeni kanunlarımızın Türk milletine, Türk devletine büyük faydalarından birisi de Türkiye'mizde modern devlet anlamını vermesi ve Hıristiyan Batı ile aramızda asırlardır sürüp giden düşmanlığı ortadan kaldırmasıdır.

Yeni *Fransız Ansiklopedisi*'nde[1] Türkiye Devleti bahsinde aşağı yukarı şu satırlara rastlanır:

> "Türkiye, modern Batı devletlerinin birçoğundan üstün, medeni organlara sahip bir devlettir."

Bundan başka, Lozan Antlaşması'yla kaldırılmış olan kapitülasyonlardan bir daha bahsedilmemesi imkânını vermesidir. Çünkü kapitülasyonların kaldırılmasına karşı adalet organlarımızı yepyeni kanunlarla, mahkemelerle ve en kısa bir zamanda yaratmak işini omuzlarımıza almış bulunuyorduk.

İş şu yönden de incelenmeye değer ki, Fatih Sultan Mehmet zamanında azınlıklara tanınmış haklar vardı ki, bunlar kilise ve havralar tarafından tatbik olunuyordu.

Fatih İstanbul'u almıştı. Fakat Bizans bayrağını yarıya kadar indirebilmişti. Bu hal ise bir çeşit devlet içinde devlet demekti. Bunlar Lozan Antlaşması'nca da kabul edilmiş olmalarına rağmen, Medeni Kanunumuzun çıkmasıyla beraber azınlıklar haklarından vazgeçtiler. Medeni Kanun'un devlet mahkemelerinde kendileri hakkında da tatbikini dilekçelerle rica ettiler. Ricalarını devlet kabul etti. Ve Bizans, siyonist bayrakları, yerlerini tam olarak al bayrağa bıraktılar. Bunun üzerine Yunanlılar Uluslar Kurumu'na[2] sızlandılar. Fakat Kurum bu şikâyeti reddetti ve "Türkler Rumlara istediklerinden yüksek bir hak sistemi tatbik ediyorlar" dedi.

---

1 *Encyclopédie Française*. (Y.N.)
2 Uluslar Kurumu (Cemiyeti Akvam): Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Bundan 10 yıl kadar önce Paris'te Seine mahkemesinde bir boşanma davası görülüyordu. Davacı ve dava edilen, Türk tabiiyetinde iki Yahudi idi. Koca, davanın havra hak sistemine göre hükme bağlanmasını istedi. Çünkü Yahudilerin Türkiye'de boşanma davalarının bu yolda görüldüğünü ileri sürdü. Dava kamusal hakka ilişiyordu. Fransa cumhuriyet müddeiumumisi söz aldı ve şunları söyledi:

> "Önceleri Türkiye'de Yahudiler hakkında havra hakları tatbik olunuyordu. Bugün Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, bir kanuna, Türk Medeni Kanunu'na ve Türk mahkemelerine bağlıdırlar. Türk Medeni Kanunu, bütün dünyanın imrenle baktığı, en gelişmiş, örnek bir kanundur vs."[1]

Bunları dedikten sonra davacının talebinin reddini ve hakkında Türk Medeni Kanunu'nun tatbikini istedi. Fransız mahkemesi bu dileği kabul etti.

Medeni Kanun çıktıktan sonra, günün birinde bir ses yükseldi: Kanun yanlış tercüme edilmiş... Bu zatı Vekâlet dinledi. Anlaşıldı ki, kendisi esasları yanlış anlamış ve bu anlayışına göre Türk Medeni Kanunu'nu yanlış tercüme edildi sanmış!..

Vaktiyle bizde adliye hizmetinde bulunan Almanya'nın ünlü hâkimlerinden Pritsch, Almanca bastığı bir makalede bu kadar kısa bir zamanda bu kadar isabetli bir tercümeyi başardıklarından dolayı Türk hakçılarını kutlamaktadır.[2]

- V -

Medeni Kanunumuz, tatbikata girdiği zamana göre oldukça temiz bir Türkçeyle çıktı. Sonradan yeni bir kanunla buna eklenen Türkçe terimlerle bu temizlik artırıldı. Teşkilatı Esasiye Kanunumuzun tam bir Türkçeyle yazılması düşünüldüğü bugünlerde Medeni Kanunumuzun da bu yönden düşünülmesi çok faydalı olur. Osmanlıca değil, fakat tertemiz bir Türkçeyle yazılacak Medeni Kanun'un hem büyük çoğunlukça anlaşılması kolaylaşır hem de edebi kıymeti artmış olur. İsviçre Medeni Kanunu'nun bir değeri de, halk diline en yakın sade bir üslupla yazılmış olması ve anlamının kolay oluşudur.

---

1 *Revue de Droit International Privé.* (Y.N.)

2 Erich Pritsch, "Die Rezeption des Schweizerischen Zivilrechts in der Türkei", *Auslandsrecht*, sayı 7, 1926, s.153 162 ve *Schweizerische Juristen-Zeitung*, sayı 23, 1927, s.273-278. Türkçesi: Dr. Erich Pritsch, "İsviçre Medenî Hukuku'nun Türkiye'de Kabulü", *Ceridei Adliye*, Ağustos-Teşrinievvel 1928, sayı 73-75. (Y.N.)

- VI -

17 Şubat 1926 günü saat 14'te Türkiye Büyük Millet Meclisi bütün üyelerinin huzuruyla tarihi oturumlarından birini daha açmış bulunuyordu. İsmet İnönü hükümeti bütün erkânıyla Meclis'te hazır bulunuyordu. Türk Cumhurreisi Kemal Atatürk, locasından bu büyük günün görüşmelerini takip ediyordu. 1.000 yıllık bir tarihin akışı duracak, Türk ulusunun bahtında güneş pırıltılarıyla dopdolu yeni sabahlar açacak, yepyeni bir çağ doğacaktı.

Bir ses yükseldi. Bu, Meclis Reisi Kâzım Özalp'in sesiydi ve şu cümle işitildi: "Medeni Kanunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar!" Eller bir orman gibi kalktı... Medeni Kanun, Meclis üyelerinin birliğiyle kabul edildi.

1.000 yıllık tarih, yürüyüşünü değiştirmişti. Türk milletinin bahtında güneşler içinde parıldayan sabahlar açmış, yeni çağ başlamıştı.

- VII -

Medeni Kanun'u hazırlayanın ve bu yolda çalışanların başları ne zaman dara geldiyse sağlarında Atatürk'ü, sollarında İnönü'yü buldular.

Türk hâkimlerinin, Türk hakçılarının yüksek kudreti yüz ağarttı.

Eser, Türk milletinin büyük kabiliyetinin verimidir.

Mahmut Esat Bozkurt

Kaybolan Haklar*

- I -

Denizli vilayetinin Hisarköy muhtarından bir mektup aldım. Diyor ki:

"Yazılarını okuyoruz. Türk köylüsünün dertleriyle yakından ilgileniyorsun. Allah razı olsun. Sen de köylü çocuğu olduğun için olacak, bizi iyi anlıyorsun. Biraz da büyük köylerin mahkeme işleriyle uğraş. Bizim buradan Sarayköy'e gitmek için bir köylünün hiç olmazsa 15 lira sarf etmesi lazımdır. Dava bir günde bitmez. En azdan bir yıl gidip gelmesi lazımdır. Bu uğurda sarf edeceği para, açtığı davanın değerini geçer. Bu parayı sarf etmemek için köylü de hakkından geçer."

Düşündüm. Gözlerimin önünde birçok köylerimiz ve köylülerimiz belirdi. Mesela Bergama'nın Kozak köyü Bergama'ya saatlerce uzak, hemen de bir günlük yol... Alaşehir'in İnegöl köyü altı-yedi saat vs. Denebilir ki otobüs yok mu? Bulunur. Fakat her vakit yok. Olsa da para lazım. Herkesin cepleri para dolu değildir. Parayı otobüslerde, han köşelerinde sarf edeceğine, köylü, onu çoluk çocuğuna harcar.

- II -

Günün birinde yabancı memleketlerdeki sulh mahkemeleri teşkilatı hakkında bilgi edinmek istedim. Balkan devletleriyle İtalya adliye bütçelerini

* *Yeni Sabah*, 22 İkinci Teşrin (Kasım) 1943, No: 1977.

gözden geçirdim. Balkanlar hatırımdan çıktı. Fakat İtalya'da köylerde 7.000 küsur sulh mahkemesi bulunduğunu okuduğum vakit hayretlere düştüm. Medeni memleketlerin hepsinde böyledir. O vakit bu çeşit mahkemelerden bizde 40 kadar vardı. Nihayet 300'e çıkarılabildi. Yani 300 nahiye merkezinde sulh mahkemeleri açıldı. Sonra nedense bunlar kapatıldı. Buradan iktisat edilen parayla kaçakçılığın tepelenmesi için ihtisas mahkemeleri kuruldu!.. Bunların da işe yaramadıkları anlaşılınca kapatıldılar. Fakat arada köyler mahkemesiz kaldı. Zaten köylünün adalet ihtiyacını sulh mahkemeleri tamamıyla yerine getirebilirler. Çünkü sınır anlaşmazlıkları ile 500 liralık alacak davalarını, kabahat derecesindeki suçları hükme bağlarlar. Köylü anlaşmazlıklarının yüzde 90'ı da bunlardır.

- III -

Ukalalığa lüzum yok. Fakat hepimiz biliriz ki, devlet denilen müessesenin ilk anlamı hakkı yerine koymaktır; zayıfı güçlüye ezdirmemektir.

Birinci halife Hazreti Ebubekir'e izafe edilen bir hutbe vardır. Ebubekir bu ilk hutbesinde halka şunları söylüyor:

"Ey ahali! Biliniz ki, gözümde, en kuvvetliniz haksız oldukça, en zayıfınızdır. Haklı oldukça en zayıfınız, en kuvvetlinizdir."

Aksak Demir[1] de şöyle övünüyor:

"Devletimi İslamlığa ve adalete dayadım. Hiçbir vakit hakkı kaybettirmedim."

Düşünüyorum. Bütün nahiyelerimizde birer sulh mahkemesi açılsa, bu, bütçeye ne kadar yük olabilir acaba? Ben bunu 2.500.000 lira kadar tahmin ediyorum. Bu teşkilatı şimdilik merkez nüfusları kalabalık, mesela en aşağı 1.500 nüfuslu nahiyelerimizde yaparsak, bir milyon liraya da mal olmaz fikrindeyim. Sonra yavaş yavaş bu miktar artırılabilir. Kısa bir zaman sonra bir de bakarsınız ki memleketimizin en ücra köşelerine kadar hakkı adalet müesseseleri beklemektedir.

- IV -

Hazreti Ömer'e izafe edilen güzel bir olay vardır. Bunu, devlet şefliği anlamını çok güzel ifade etmesi görümünden şuracığa kaydedivermekten kendimi alamadım.

Anlattıklarına göre, bir gün ikinci halife Ömer ağlıyormuş. Karısı sebebini sormuş. Halife demiş ki:

---

1 Aksak Timur (Timurlenk). (Y.N.)

"Nasıl ağlamayayım. Ben Medine'deyim. Bir kurt Fırat kenarında bir çobanın koyununu paralarsa, ben Allah'a bunun cevabını nasıl verebilirim? Bu ağır yükü nasıl kaldırayım?"

Bana "Canım sen de örneklerini hep Arap halifelerinden mi buluyorsun?" demeyiniz. Yerinde Fransızlardan, İngilizlerden, Almanlardan nasıl örnekler alıyorsak, sırası gelince Arap halifelerinden de alırız; yeter ki güzel olsun. Biz Türkler güzelin, iyinin âşığıyız. Bunu nerede bulursak alırız; kendimizin yaparız. Bence bizim güzel huylarımızdan biri de budur.

- V -

Yine düşünüyorum. Acaba şu anda kaç köyümüzde kaç öksüz, kaç dul, kaç ihtiyar ve kaç zayıf haklarını alamamaktan ah etmekte ve gözyaşları dökmektedirler?!

Bir gün Bergama'nın Kozak köyünden bir kocakarıdan mektup almıştım. Diyordu ki:

"Oğlum! 'Z'den 50 lira alacağım var. Bergama ırak, ben çok ihtiyarım. Bir türlü oraya gidip derdimi hâkime anlatamıyorum. Ne yapmalıyım ki? Çocuklarım öldü. Kimsesizim. Aç kaldım. Perişan oldum."

Kim bilir, dertlerini yazamayan bu ihtiyarcağız gibi daha niceleri vardı? Kim bilir?..

Adliye Vekilimiz Sayın Bay Ali Rıza Türel çekirdekten yetişmiş bir adalet çocuğudur. Bunları bilir ve anlar. Onun vekilliği zamanında bu çok önemli işin halledileceğini umuyoruz.

Candan, gönülden istiyoruz ki, İnönü çağı, bir adalet, bir hak çağı olsun...

Cağaloğlu, 13 İkinci Teşrin [Kasım] 1943
Mahmut Esat Bozkurt

KÜLTÜREL KONULAR

Türk Medeniyeti Tarihi - Türk Edebiyatı Tarihi*

Masamın üzerinde birkaç kitap var; karıştırıyorum. Biri Corci Zeydan'ın *Medeniyet-i İslamiye Tarihi,*[1] diğeri E. Faguet'nin *Fransız Edebiyatı Tarihi.*[2] Her ikisi de resimlerle süslenmiş. Hem söylemişler hem süslemişler!..

Bunların yanı başında Alman, İngiliz, hatta Japon, Çin edebiyatı antolojileri de var. Başlangıçlarından bugüne kadar gelip geçen ediplerin bütün eserlerini ve hayatlarını anlatıyorlar.

Bütün bunları okuyup karıştırırken insanın içine bir acı çöküyor. Neden bizde de bir "Türk medeniyeti tarihi", bir "Türk edebiyatı tarihi" yazılmış olmasın?!. Ve bunlar ne zaman yazılacaklar? Bunları ne zaman göreceğiz? Ne zaman doya doya okumak fırsatını elde edeceğiz?!. Ne zaman??!.

*

Gerçi elimizde rahmetli Ziya Gökalp'in bir *Türk Medeniyeti Tarihi*[3] var. Fakat o kadar ufak tefek bir şey ki, bütün milletlerin medeniyetine beşik olan bizim medeniyetin "a"sını bile kaldıramaz.

---

* *Yeni Asır,* 16 Temmuz 1938, No: 9912, s.1-2.

1 Corci Zeydan, *Medeniyet-i İslamiye Tarihi,* 5 cilt, çev. Zeki Meğamiz, İstanbul, 1327-1329 (1911-1913). (Y.N.)

2 Émile Faguet, *Histoire de la littérature française,* Paris, 1900. (Y.N.)

3 Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi,* Maarif Vekâleti, Matbaa-i Amire, 1925. (Y.N.)

Gerçi elimizde birinci cildi 1910 yılında çıkmış bir *Osmanlı Edebiyatı Tarihi*[1] var. Köprülüoğlu Mehmet Fuad'la rahmetli Şahabettin Süleyman tarafından yazılmıştır; ikinci cildi çıkarılamadı.

Başlı başına bütün bir dünya ifade eden Türk milletinin medeni varlığını böyle kırık dökük bir iki parça içinde anlamaya çalışmak; ne yazık!..

Denilebilir ki bu kadar büyük bir kavmin medeniyetini yazmak kolay mı? Vesikalar, kaynaklar, yüzlerce cilt kitaplar karıştırmak lazımdır.

Çok doğru! Fakat, hemen bütün milletlerin birer birer medeniyet tarihleri vardır. O kadar ki, bugün bunları artık bir araya toplayarak bütün milletlerin tek bir medeniyet tarihini, tek bir edebiyat tarihini yazmak bile mümkündür.

Hatta Wells, *Dünya Tarihinin Ana Hatları*'nda[2] bunun tecrübesini yapmıştır.

Böyle bir eser meydana konduğu gün bunun içinde Türklük kısmı eksik kalırsa ne kadar yazık ve ne kadar ayıp olur. Bu eksiklik yalnız bizim nesil için değil, vücuda getirilecek eser için de bir öksüzlük olmaz mı?

Yalnız böyle eserler için de değil, hangi işte olursa olsun Türkün bulunmaması bir öksüzlüktür.

Bugün "Benim!" demeye ancak hak kazanmış uluslar bile bu yolda eserler yazdılar.

Fakat biz ne zaman yazacağız? Vesika mı lazım? Kaynak mı isteniyor? Kitap mı aranıyor?

Temin edilebilir ki bir Türk medeniyeti tarihi, bir Türk edebiyatı tarihi vücuda getirmek için gereken malzeme, her millete lazım olandan daha çok fazlasıyla mevcuttur. Ve bunlar, Türkçede, Arapçada, Farsçada, Fransızcada, Rusçada, Almancada ve İngilizcededir.

Bu kadar dilde kendine vesika bulmak kaç millete nasip olur?

Bütün bu dillerde araştırmalar yapmak epeyce zor ve yorucudur denecek olursa, buna vereceğimiz karşılık şudur: Bunda şüphe yok... "Elma piş, ağzıma düş!" olmaz... Çalışmak, uğraşmak lazımdır.

Şairin dediği gibi: "Bir gül koparılmıyor emeksiz..."[3]

Şu halde vesikasızlık, kaynaksızlık, kitapsızlık mazeretleri makbul değil... Çalışmak, yorulmak lazım. Bu göze alınınca mesele kalmaz. Bir de bakarız ki üç beş sene sonra muhtaç olduğumuz şeyler elimizdedir.

Corci Zeydan *Medeniyet-i İslamiye Tarihi*'ni -ki bilhassa Arap milletine aittir- en çok beş senede ve tek başına yazdı. Elinde mevcut vesikalar bizimki kadar bol da değildi!..

---

1 Şahabettin Süleyman, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul, 1328 (1912-1913). (Y.N.)

2 Herbert George Wells, *A Short History of the World*, New York, 1922. Fransızcası: H. G. Wells, *Esquisse de l'histoire universelle*, çev. Edouard Guyot, Paris, 1925. Türkçesi: H. G. Wells, *Cihan Tarihinin Umumi Hatları*, 5 cilt, TC Maarif Vekâleti, Devlet Matbaası, 1927-1928. (Y.N.)

3 Hüseyin Siret. [Hüseyin Siret, *Leyal-i Girizan*, İstanbul, 1325 (1909-1910) -Y.N.]

2.000 sene önceki Yunan ve Roma medeniyetleri, hatta edebiyatına dair bugün elimizde modern kitaplar vardır. Max'ın nefis *Eski Yunan Edebiyat Tarihi*'ni[1] bu sırada anabilirim. Son zamanlarda çıkan Max Beer'in *Umumi Sosyalist Tarihi*[2] bu yolda vücuda getirilenlerin şaheseridir. Bu kitap sosyalistliğin aşağı yukarı 4.000 yıllık bir geçmişini 1918 Enternasyonal'ine kadar anlatıyor.

Vesikaları bu kadar kıt eserleri çalışma başarırsa, Türk medeniyet ve edebiyat tarihi gibi, birçok dillerde yazılı hazineler dolusu vesikalara sahip eserler nasıl yazılmaz? Ve yazılmaması yalnız Türklük için değil, insanlık için yazık olmaz mı?

Biz ise bugün, yalnız Batı Türklerinin medeniyet ve edebiyat tarihlerini istiyoruz.

*

Bunlar çıktığı gün "Türküm!" demenin anlamı daha çok kapsamlı olacaktır. Ne mutlu yazacaklara...

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Max Egger, *Histoire de la littérature Grecque*, 3. basım, Delaplane, Paris, 1892. (Y.N.)

2 Max Beer, *Allgemeine Geschichte des Sozialismus und der sozialen Kämpfe*, 5 cilt, Verlag für Sozialwissenschaft, Berlin, 1919-1923. Türkiye Cumhurbaşkanlığı Özel Kalemi'nden Zühtü Uray tarafından çevrilip 1941 yılında Maarif Vekâleti'nce yayımlanan kitaba Mahmut Esat Bozkurt'un yazdığı önsöz için *Toplu Eserler IV*'e bakınız. Kitabın güncel basımı için bkz. Max Beer, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2012. (Y.N.)

Cumhuriyet'ten Önce ve Sonra Kültürümüz*

Cumhuriyet'ten önce:

Elif üstün, e e e!, be üstün, b e e!, pe üstün, p e e!

Cumhuriyet'ten önce, hatta Meşrutiyet'in ilk yıllarında bile tahsil usulü buydu. Bu kadar da değil; bunlar hep bir ağızdan makamla söylenirdi!

Bu usulün çokluk görümünden verimi neydi?

Bunu söylemeye lüzum bile görmüyorum. Usul, verimini kendisi söylüyor: Bebe, pepe!!! Hem bebe! hem de tam anlamıyla pepe!

Bütün çalışmalara, didinmelere rağmen bundan ileri gidilemiyordu.

Ben kendi hesabıma ve milletin büyük çoğunluğu hesabına söyleyebilirim ki, yüksek tahsilimi bitirdiğim zaman hâlâ dosdoğru yazamıyordum. Elime verilen kitapları -ilmi manasıyla- anlayamıyor, anlatamıyordum.

Buna hayret edilmemelidir.

Ee, be be, pe pe hecelemeleriyle başlayan bir tahsilin sonu elbette bu olacaktı.

*

Cumhuriyet'ten sonra:

Geçenlerde çocuklarımın okul kitaplarını karıştırıyordum. Hem karıştırdım hem de bazı sayfaları dikkatle okudum. İlkokulun son sınıfında olan çocuklarımdan birinin tarih kitabında şu cümleleri gördüm:

---

* *Ulus*, 21 Sonkânun (Ocak) 1939, s.1, 5.

"Köylüyü zarara sokan, türlü fenalıklara sebep olan aşar vergisi kaldırıldı. Dikim ve ekim işlerini, hayvan cinslerini iyileştirmek ve köylünün tefeciler tarafından soyulmasını önlemek için önlemler alındı."[1]

Burada tekrar ediyorum:

Ben kendi hesabıma ve muazzam bir çoğunluk hesabına söyleyebilirim ki, yüksek tahsilimi bitirdikten sonra da tefeciliğe, faizciliğe ve bunların zararlarına dair bir fikir sahibi değildim; hem de ekonomiden birkaç sınav geçirdiğim halde!..

Bereket versin, babamın çiftçi olması, bana aşar hakkında kabataslak bir fikir verebilmişti.

Köylüler aşar yüzünden çektiklerini, mültezimlerin zulmünü köy kahvelerinde söyler dururlardı.

Bugün ilkmektebin son sınıfında bir çocuk bunları biliyor; milleti için duyuyor ve düşünüyor!

Bilmem ki Cumhuriyet'ten önceki ve sonraki kültürümüz hakkında bir fikir edinebilmek için bu kadarı yetmez mi?!

Bugünkü kültürün ilkokulu, dünkü kültürün çifte yüksek tahsil bitirmişlerin kültüründen üstündür!

*

Çocukluğumda hocamdan duyduğum şeyler arasında bir de Şarlman hikâyesi vardı: Bu adam okuyup yazmayı 40 yaşından sonra öğrenmiş...

Bu hikâye bende şu tesirleri yaptı: Okuma ve yazmayı imparatorlar bile lüzumsuz göremiyorlar.

Ne büyük nimet, ne büyük servet imiş bu!.. Ve Şarlman ne kadar zeki adammış?!

Avrupa memleketlerinde ne değerli hocalar varmış... İnsana 40 yaşından sonra bile okuyup yazmak öğretiyorlar!..

Latin harfleri kabul edildikten sonra farkına vardım ki, bizde bir değil, binlerle İmparator Şarlman varmış!..

Hocalar asıl bizde imiş...

50 yaşındaki aşçıbaşılar, bu yaştaki hizmetçi kadınlar okuyup yazmak öğrendiler; *Ulus*'u, *Tan*'ı, *Son Posta*'yı vs. hepsini okuyorlar. Ve meseleler üzerinde konuşuyorlar; münakaşa ediyorlar.

Uzun yolları aşıp giden devecilerin beygir üstünde gazetelerini okumak fırsatını kaçırmadıklarını her vakit görmekteyim. Ve "ne var ne yok, gazeteler ne yazıyor?" dediğim zaman bana malumat da veriyorlar.

---

1 *Tarih*, 5. Sınıf, s.193-194.

Tren yollarını bekleyen yavrucukların bütün istedikleri bir gazete yahut bir kitaptır. "Amca gazete! Amca kitap!" diye bağıranlara mutlaka her seyahatimde rastlarım.

Bir de Cumhuriyet'ten önceki durumu düşünelim:

Devlet Şûrası üyeliğine çıkıp da iki satırı okumak ve yazmaktan âcizleri pekâlâ gördük ve tanıdık!..

*

Bu satırcıkları, nedense Cumhuriyet'ten sonraki kültürümüzü, hatta Meşrutiyet'ten önceki kültürümüzden daha aşağı görmek hastalığına tutulmuş zavallılar için yazıyorum.

Onları uğradıkları kara sevdadan kurtarmak için yazıyorum.

Fakat bilmem ki faydam dokunacak mı?

*

Bana geliyor ki, bize lazım olan şey, alabildiğine öğretmen yetiştirmek, alabildiğine okul açmaktır.

Okul kapıları önünde binlerce vatan çocuğu bekliyor.

Öğretme usullerimiz hiçbir devirle kıyas kabul edecek bir durumda değildir.

Daha iyisi olamaz mı? Her iyinin daha iyisi vardır. Fakat bugün birçok Batı memleketleri bize imrenecek haldedirler.

Usullerimiz bence o kadar güzel ve öğretmenlerimiz o kadar çalışkandır ki, yarınları ferah ferah kavrayabilirler.

Ben şimdiden köyde, basık tavanlı odasında, ocakta yanan odunların ışığında yeni harflerimizle tarihini anlamaya çalışan Türk köylü çocukları arasından çıkacak cumhurreislerini görmekteyim.

Yarınlar yakındır.

Ankara, 19 Ocak 1939
Mahmut Esat Bozkurt

Moral Bakımdan Kültürümüz*

Cumhuriyet kültürünü bir de bu bakımdan gözden geçirmek istiyorum: Cumhuriyet'ten önceki kültürümüz moral görümden acaba bugünkünden üstün müydü?!

Eski kültürün karasevdalıları ısrarla "evet!" diyorlar.

O kadar ki, bunlara göre yeni kültür moral anlamını ortadan kaldırmak üzeredir. Bu manyaklara biraz sükûn vermek bana sevap gibi geliyor...

*
* *

Cumhuriyet'ten önceki moral değeri genel bakımdan neydi?

Akademik analizleri, değerlendirmeleri bir yana bırakıyorum. Bu sorunun karşılığını hayat verecektir. Fakat eski kültürün moral verimi neydi?

Baki gibi, kafası ve duyguları yönünden ebediyetleri kavrayan bir dehanın, bir öz Turan dehasının divanında "Türk ehlinin başı kayadır" gibi mısralara rastlıyoruz!

Resmi olsun olmasın Osmanlı tarihlerini karıştırırsak göreceklerimiz arasında şunlar da vardır:

Mesela resmi *Naima Tarihi*'nde "etraki bî-idrak" (idraksiz Türkler) cümlelerine sık sık tesadüf ederiz.

İnsanın kendisini Türklüğe mensup göstermesi bir aralık o kadar ayıp sayıldı ki, hemen herkesin mühründe, adının altında bir de "Es-Seyyid" sıfatı bulunurdu.

---

* *Ulus*, 27 Son Kânun (Ocak) 1939; *Anadolu*, 31 İkinci Kânun (Ocak) 1939, s.6.

Mesela Araplıkla hiçbir münasebeti bulunmayan Kızılcahamamlı yahut Selçuklu veya Işıklar köylü bir ağanın mühründe "Es-Seyyid" mutlaka yer alırdı. Mesela "Es-Seyyid Selçuklu Dursun oğlu Karaca" gibi!..

Bir Türkün kendisini Peygamber'e mensup gösterişinden daha gülünç yahut Arap soyuna izafesinden daha acıklı bir şey tasavvur olunabilir mi?

Fakat o devirlerin kültürü, Türkü, Türklüğü bu kadar hor görüyordu. Mesela Çerkez "Çerkezim", Arnavut "Arnavutum", Arap şüphesiz "Arabım, kavmi necibim" demekte tereddüt etmezdi.

Fakat bir Türke milliyeti sorulunca, alınacak karşılık "Elhamdülillah Müslümanım!" yahut "Muhammed ümmetindenim" olurdu.

Asırlarca önce Âşık Paşa:

Türk diline kimesne bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi ol dilleri
İnce yolu, ol ulu menzilleri

beyitleriyle Türkün bahtını sarmakta olan tehlikeyi haber veriyordu.

Sonraları Tokatlı Leâlî:

Acemin[1] her biri ki Rûm'a[2] gelür
Ya vezaret ya sancak uma gelür

diyordu.

Türklüğü o kadar hakir gören bir moral çağında elbette yabancılar Osmanlı memleketinde vezaretlere, sancak beyliklerine tayin edilmek umarlar ve umduklarını bulurlardı.

Zamane kültürünün bu boğucu telkinleri içinde "Türküm" demek imkânı var mıydı?

Böyle bir itiraf, adeta bir suçtu. Daha da beter...

Böyle bir itiraf, insan için adeta kendi kendisini tahkir etmesi demekti.

Bu hakareti şeref sayan, parmakla sayılabilecek kadar azalmıştı. Sonraları rahmetli Kemal Paşazade Lastik Sait'in:

Arapça isteyen urbana gitsin
Acemce isteyen İran'a gitsin
Frenkçe isteyen Frengistan'a gitsin
Ki biz Türküz bize Türkçe gerektir

mısraları işte bu parmakla gösterilen yiğitlerin isyanları idi.

---

1 Acem tabiri yabancı demektir. Türkten gayri.

2 O vakitler "Rûm" tabirinin Osmanlı memleketleri olduğu muhakkaktır.

Ulusal ozanımız Mehmet Emin'in:

Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur
Sinem, özüm ateş ile doludur

şiirleri Cumhuriyet'ten önceki moralin bataklığında çırpınanların tek teselli ışıkları idi.

Bir aralık Türklük o kadar hakir görülmüş ki, II. Abdülhamit'in devletin resmi dilini Arapça yapmak istediği muhakkaktır!

Bunu, yine bu padişahın başkâtibi Tahsin Paşa'nın hatıratından[1] okudum.

***

Uzaklara gitmeye ne hacet?..

İstanbul Hukuk Fakültesi'nin ikinci sınıfında idim.

Bir kış sabahı erkenden derse giderken şu görüyle karşılaştım.

Çarşaflı bir kadın, çocuğunun kolundan sımsıkı yakalamış, sürüklüyordu. Çocuk tepiniyor, bağırıyor ve kadın boyuna dövüyor, sövüyordu. Bir aralık, çocukcağız çantasını yere vurdu ve kitaplar darmadağın oldu. Kadın yumdu gözünü açtı ağzını ve neler söylemedi yarabbi!.. "Domuz Türk! Kaba Türk" mü demedi?! Ve daha neler neler?! Oradan geçenler biraz duruyorlar, seyrediyorlar ve gülüşerek geçip gidiyorlardı...

İşin yürekler acısı olan yanı, dövülenin, sövülen varlığın, sövenin ve gülüşen seyircilerin Türk olmasıydı...

Ve bu hallere Meşrutiyet'in üçüncü yılında şahit oluyorduk!

***

Cumhuriyet kültürünün morali nedir?

Çocuklarımdan öğrendim. Sabahleyin derse başlamadan önce "Türküm, doğruyum!.. Ve Türklükle övünürüm! Küçüklerimi korur, büyüklerimi sayarım! Varlığım, Türk varlığına armağan olsun" anlamında bir duadan sonra ödevlerini yerine getirmeye başlıyorlar...

Meşrutiyet'in üçüncü yılında bile çocuğunu Türklükle tahkir eden Türk anne bugün talihsizliğin bu kadarına düşer miydi?! Onun, Meşrutiyet'in üçüncü yılında gülünen sözleri bugün bir suçtur; Türk Ceza Kanunu'nun cezalandırdığı bir suçtur; Türk Ceza Kanunu'nca cezalandırılır.

Baki sağ olsaydı, bugün elinde divanıyla...

---

1 Tahsin Paşa (Esbak Mabeyn Başkâtibi), *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931. (Y.N.)

Naima boynunda tarihiyle...

Türk anası da dilinin belasına Türk hâkimi önüne çıkarılırdı!..

Bu kadar da değil; bugün yerli olsun, yabancı olsun, "Benim!" diyen bir kimse, parça parça olmayı göze almadan o bahtsız annenin sözlerini gençlik önünde tekrarlayabilir mi?

İşte, nedense bir kısım zavallıların beğendiği eski kültür morali ile yeni kültür morali arasındaki fark...

Diyorlar ki o zaman şahsi moral bugünkünden yüksekmiş. Yalan!

Bunu da yazacağım.

Şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki, ulusal moralin yere vurulduğu bir çağda ferdin morali yüksek olamaz.

Cehlin bataklığında milliyetini hor görenlerde şahsi moral anlamı ne olabilir ki?!

Ve bunun modern hayatta yaşama kabiliyeti nedir?!

Mahmut Esat Bozkurt

Bir Kongreden Sonra*

10. yıl.

Harf inkılabımız 10 yaşını bitirdi. Bu münasebetle toplanan elitler heyeti eseri gözden geçirdi; yapılan şeylerin hesabını gördü; yapılacakları gösterdi.

Atatürk İhtilali'nin bu büyük eseriyle kavradığı verimler göğüs kabartıcı bir anlamdadır.

Zaten Büyük Usta'nın elinden küçük iş çıkmazdı. Onda, küçük şeyler yapma kabiliyeti yoktu. Ne yazık ki, geç geldi, erken gitti...

*

Milli kültürümüz süratle yayılma ve yükselme halindedir.

Bizde, okuma yazma ve yüksek kültür hevesi, sevgisi, saygısı eşine az rastlanır bir durumdadır.

Ankara Hukuk Fakültesi'nin bu yılki ders başlamı bunun en azametli bir tablosu, canlı bir belgesi oldu; talebe, yer bulmak ve dersleri dinleyebilmek için geceden fakülte binasını çevirdi ve sabaha karşı sınıfları işgal etti!

Kültür aşkı bundan daha üstün nasıl yaşar ve yaşatılır?..

*

Birinci Türk Yayın Kongresi ulusal kültürümüz yönünden çok yerinde bir teşebbüstür.

---

* *Ulus*, 12 Mayıs 1939, s.1, 8.

Kongre büyük çapta radikal işlerle uğraştı. Ve bunları iyi sonuçlara bağladı.

Tercüme, edebi mülkiyet, kitap meseleleri bu sırada anılabilirler. Bunların her biri ayrı ayrı önemdedirler. Ve yine her biri önemlerine göre analize değerler. Hele tercüme işleri!

Bu konunun etüdünü başka bir yazımıza bırakıyoruz. Şimdilik birkaç düşüncemizi şu birkaç satır içinde tespit etmekle yetineceğiz.

Atatürk İhtilali'nin belki de en büyük eseri, Latin harfleriyle Türk dilini okuma ve yazma kararıdır.

Şu bakımlardan ki, bununla, kültürümüz çabuk gelişme vasıtasını buldu... Ve ihtilalin asıl amacı olan modern medeniyeti süratle benimsemek imkânı elde edildi.

Geriliğimize belli başlı sebeplerden birisinin, hatta birincisinin, dilimizi yazma ve söyletme kudretine sahip olmayan Arap harfleri olduğu, *Larousse* gibi lügatlere kadar girmiş klasik aksiyomlardandır.

Turhan Tan, *Yedigün*'deki "Lâle Devri" etütlerinde "matbaacılığın bize Batı'dan 300 sene sonra gelişi 300 sene geri kalmamıza sebep oldu" diyor. Çok yerinde bir hüküm.

Fakat ben realitelere uygun olan bu görüşe küçük bir düşüncemi iliştirmek istiyorum:

Matbaacılık bizde Batı'yla beraber dahi başlamış olsaydı, harf meselesi halledilmedikçe, Arap harfleriyle okuma yazmada inat edildikçe bu gerilik yine sürüp gidecekti.[1]

Gençliğimizde Hüseyin Cahit'in Latin harflerini ulusal kültürümüzün yayımı bakımından şart saydığını işitirdik. Ne kadar haklıymış...

O kadar ki, harf inkılabının 10 senelik verimi geçmişin 200 yılından üstündür dersek yanılmış olmayız.

***

Harf inkılabının bence bir büyük rolü daha şudur ki, kaytaklık[2] yollarını kapadı. İrticaı her gün için hüsranlara kapıp salmakla inkılaba sarsıntısız yarınlar açtı.

Bundan, ilerleme var, gerileme yok neticesini çıkartabiliriz.

Bütün bir geçmiş ne olacak?

Yeni nesiller geçmişlerini bilmeyecekler mi?

Bütün bu endişelerin dahi yeri olmadığına inanım vardır.

---

1 Ahmet Rasim'in *Osmanlı Tarihi*'nde verdiği malumata göre, III. Selim'in kız kardeşi Danimarkalı bahçıvanına Türkçeyi Latin harfleriyle yazarmış.

2 Kaytaklık: İrtica, gericilik. (Y.N.)

Yeni nesiller geçmişi, geçmiş nesillerden daha iyi bileceklerdir. Ve bu bilgi bir sınıfı değil, memleketi kapsayacaktır. Buna engel yoktur.

Ben kendi hesabıma şu kadarını söyliyebilirim ki, Latin harflerinden sonra Divan edebiyatı, Halk ve saz edebiyatı hakkındaki malumatım eskisiyle ölçülmeyecek kadar arttı.

Nasıl mı diyeceksiniz?

Bu pek sadedir. Latin harfleriyle yazılmış eserleri kolayca okumak suretiyle!..

***

Atatürk, harf inkılabının ilk günü aşağı yukarı şunları söylüyordu:

Kayıkçısıyla, hamalıyla, köylüsüyle, çiftçisiyle bütün Türk çocuklarına yeni harfleri öğretiniz.[1]

Ülkü bu olduğuna ve bu olması lazım geldiğine göre, önce yapılacak işi ben kendi hesabıma şöyle ifade ediyorum:

Türkler vatanında okuma yazma bilmeyen tek bir insan kalmayacaktır. Ve bu iş en kısa zamanda bitirilecektir.

Hasan Âli Yücel'i ihtilalin bu büyük dileğinin başlıca garantilerinden sayabiliriz.

Ankara, 10 Mayıs 1939
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in yeni harfler hakkında 9/10 Ağustos 1928 gecesi Sarayburnu'nda halka nutkunda yer alan cümlesi şudur: "Yeni Türk harflerini her vatandaşa, kadına, erkeğe, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.22, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2007, s.156. (Y.N.)

Bir İki Düşünce*

Hatıra şöyle bir şey geliyor:

Bizim ulusal mânilerimiz, atasözlerimiz, hikâyelerimiz vardır. Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa vs. gibi. Ve bunlar anlamları bakımından çok zengindirler. Hele atasözleri... Atasözlerinin hemen hepsi hayatın matematiksel kesinlik ifade eden birer prensibidirler.

Mesela "El elden üstündür", "Su testisi su yolunda kırılır", "Tencere yuvarlandı kapağını buldu", "Hem kel hem fodul" vs. gibi.

Folklora her milletçe çok ehemmiyet verildiği böyle bir zamanda, bunları bizde de bir araya toplamak ne kadar yerinde bir iş olurdu.

Bir milletin ulusal seviyesinin yükseklik ve genişliğinde folklor bir ölçüdür. Ve biz inanabiliriz ki uluslar arasında en zenginlerinden biri de Türklerdir.

Hiç unutmam, Dünya Savaşı'nın bittiği günlerde idi, Amerika Birleşik Devletleri Cumhurreisi Wilson Paris'e gelmiş bulunuyordu... Kendisiyle mülakat yapan bir gazeteciye öteden beriden bahsederken, bir aralık hususi yaşayışını da anlatıyor ve fırsat buldukça Nasrettin Hoca hikâyelerini lezzetle okuduğunu söylüyordu... Demek ki bizim Hoca yabancı dillere, İngilizceye, Fransızcaya, Almancaya itinayla tercüme edilmiş... İngilizler, Almanlar, Fransızlar okuyorlar, faydalanıyorlar.

Bizde Hoca'ya dair elde gezen risalelere, risaleciklere ne dereceye kadar inanılabilir?.. Bekri Mustafa vs. masalları ne kadar doğrudur?! Bunları kestirmek çok zor...

---

* *Ulus*, 4 Temmuz 1939, s.1, 7.

Şinasi'nin *Osmanlı Durûb-ı Emsâli*[1] ve daha birkaç ufacık şeyler bir yana bırakılırsa, atasözlerini bulmak, okumak, feyizlenmek imkânı yok gibi. Hele o güzelim mâniler... Kış geceleri çoluk çocuk evlerde toplanılıp "niyet" diye sepetten çekilen ve herkesin bahtını söyleyen, kültürünü yükselten mâniler nerede?

Şüphe yok ki, folklor yalnız halk türküleri değildir. Fakat bütün bunlardır ki folkloru vücuda getirirler ve bir milletin moral bakımdan varlığını ifade ederler.

Ben zannediyorum ki bu yönden de hiçbir milletten geri değiliz; belki her milletten üstünüzdür.

*
* *

Ne yapmalı?

Ve bunları nasıl derleyip toplamalı?

Şöyle düşünüyorum:

Rahmetli Atatürk, Türk dilini, Türk milletinin kendisine yazdırmıştı... Bundan beş-altı sene önce, her gün gazetelerde Anadolu Ajansı ile çıkan beş on kelimeye rastlanırdı. Ve karşılığı olan Türkçe kelimeleri bulanlar, bilenler bunları Dil Encümeni Reisliği'ne bildirirlerdi. Böylelikle bugün göğüslerimizi kabartan Türk Dili Tarama Dergilerine sahip bulunuyoruz.

Göğsümüzü kabartan Tarama Dergileri deyişimin sebebi şudur ki, bunlarla dilimizin ne kadar zengin olduğunu yakından gördük, anladık. Gerçi bundan şüphe yoktu. Fakat bu husustaki davamız teorikti. Ebedi Şef'in teşebbüsüyle pratik oldu. Ve hakikat gözümüz önüne konuverdi.

Acaba mânilerimiz, atasözlerimiz, Nasrettin Hoca ve buna benzer hikâyelerimiz için böyle bir yol tutulamaz mı? Bütün bunlar Türk milletinin kendisine yazdırılamaz mı?

Bana öyle geliyor ki bu pek mümkündür. Bakınız nasıl:

Maarif Vekilliği bir ve birkaç ilan yapar. Bütün milletten bu hususta bildiklerini ister. En iyi malumatı verenlere para mükafâtı ulaştırır.

Gelen mâniler, atasözleri, hikâyeler, mütehassıs bir heyetin elemesinden geçtikten sonra basılır, güzel kitaplar halinde çıkar... kütüphaneleri donatmaya ve nihayet kafaları işletmeye, Türk kültürüyle benlikleri süslemeye, kuvvetlendirmeye başlar.

Demek oluyor ki bu işi iki bakımdan büyük bir hareket sayabiliriz:

1) Ulusal kültür,

2) Okuma.

Halka ne okutalım? Köylüyü nasıl okutup yazdıralım?

---

1 *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniyye:* Şinasi'nin 1863'te basılmış Türk atasözleri ve deyimlerini içeren eseri. (Y.N.)

Bana öyle geliyor ki bu işi başarmakla bu iki sorunun vücuda getirdiği endişeyi az çok kaldırmış yahut kaldırmaya doğru bir tedbir de almış oluruz.

*
* *

Yine hiç unutmam, bir gün Konya'da bulunuyordum. Vali rahmetli Bay İzzet,[1] köylüyü okutmak için Muhammediye, Mevlit gibi kitapları yeni harflerle bastırmayı ve köylere dağıtmayı düşündüğünü söylemişti. Orada hazır bulunan General Nazmi, hakkıyla bu fikre itiraz etti... Ve hakikaten o günlerde köylüye yeni harfleri öğretmek için yapılacak iş de bu değildi...

Lafın kısası:

Mânilerimizin, atasözlerimizin, hikâyelerimizin kaydettiğimiz tarzda çıkışı hem milli kültürümüz hem de okumamız bakımlarından büyük öneme sahiptir.

Şu küçük bir iki düşünceyi değerli Maarif Vekilimize[2] bir armağan olsun diye yazıyorum.

Bilmem ne düşünürler.

Mahmut Esat Bozkurt

1 İsmail İzzet Bey (1874-1932). (Y.N.)
2 Hasan Âli Yücel. (Y.N.)

Edebiyat Tarihimiz ve Antolojimiz[*1]

15 gün kadar önce, edebiyat öğretmenlerimiz, sayın Kültür Bakanımızın[2] reisliği altında toplandılar ve çok önemli kararlar aldılar: Bir Türk edebiyatı tarihi yazılacak ve bir Türk antolojisi bastırılacaktır.

Bu geniş ve kavrayışlı düşünceyi, görüşü alkışlamamak mümkün mü? Ancak, bu işi başarmak için nasıl bir metot, bir sistem takip edilecektir, bilmiyorum.

Yazılacak tarih ve antoloji;

1) Sadece "Divan Edebiyatı"nı, "Tanzimat Edebiyatı"nı, "Edebiyatı Cedide"yi, "Fecri Âti"yi mi ihtiva edecektir?

2) Yoksa bütün Türk edebiyatını mı?

Bu sorular hakkında düşünebildiklerimi şuracığa iliştirmeye çalışacağım.

Gerek edebiyat tarihinde, gerek antolojide takip edilecek metot, biraz önce tespit ettiğim birinci sorunun anlamında ise, zahmete değmez. Bu yolda yazılmış elimizde hayli şeyler olduğu gibi, yabancı dillerde de mevcut zengin eserler vardır.

Mesela Köprülüoğlu Mehmet Fuad'ın rahmetli Şahabettin Süleyman'la yazdıkları nefis *Osmanlı Edebiyatı Tarihi*, İsmail Habib'in *Teceddüt Edebiyatı Tarihi* ve son zamanlarda bu çapta olmasa bile yazılan tarihler bir araya toplanarak en mükemmel bir "Osmanlı Edebiyatı Tarihi" elde edilebilir.

---

* *Ulus*, 12 Birinci Kânun (Aralık) 1939, s.1, 5.

1 Bu başlık altında *Ulus*'ta tefrika edilecek yazılarımın özetidir. Bir başmakaleye fazlasını sığdıramadım.

2 Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel. Atatürk zamanında "Milli Eğitim Bakanlığı" adı "Kültür Bakanlığı" olarak değiştirilmişti. (Y.N.)

Hele muhtelif tezkerelerle Mister Gibb'in altı ciltlik İngilizce *Osmanlı Şiirleri Tarihi*'nden[1] de istifade edilirse, ortaya konacak eser -eski deyimiyle- bir şaheser olur. Hatta yalnız Mister Gibb'in bütün bir ömür çalışarak vücut verdiği *Osmanlı Şiirleri Tarihi* Türkçeye çevrilirse maksat yine elde edilmiş olur.

Yok, böyle değil de, karar altına alınan eserler, yeni dil cereyanına göre hazırlanacaklarsa, yani ikinci soru icabınca yapılacaklarsa, milli bakımdan en büyük bir eserin doğumunun arifesini yaşıyoruz demektir. Bayramına hazırlanalım.

Neden?

Önce şunu kaydetmeliyim ki, Divan edebiyatı Türkçe değildir; Osmanlıcadır.

Osmanlıca ise, grameri, sentaksı, kelimeleri yönünden Türkçe değildir; daha ziyade Farsça ve Arapçadır. Burada binde bir Türkçeye rastlanır.

İtiraf ederim ki, Divan edebiyatı yüksek bir eserdir; Türk malıdır. Onu yaratanlar Türktürler. Ve bunların içinde görüş, duyuş, seziş, incelik bakımından çaplarına varılmaz dâhiler vardır. Fakat ne yazık ki kullandıkları dil Türkçe değildir. Tesirinde kaldıkları terbiye, kültür, Türk değil, hemen safi denecek derecede Fars ve Araptır. Biz buna nasıl Türk edebiyatıdır, Türkçedir diyebiliriz?

Farz edelim, Baki sırf Arapça yazsaydı yahut Nedim sırf Farsça söyleseydi, divanlarını Türkçedir diye Türk edebiyatı tarihine geçirecek miydik?!

Divan edebiyatı, Farsça ve Arapça söyledi; Fars ve Arap zevkiyle söyledi, kültürüyle beraber... Fakat bir Farsça ve Arapça söyledi ki, Fars okusa anlamaz, Arap okusa anlamaz! Türk okusa binde biri anlamaz. İşte bu dilin adı Osmanlıcadır.

Baki'nin kaside ve mersiyelerini, Nef'i'nin "Sâkinâme"sini, Naili-i Kadim'in gazellerini anlamaya imkân var mıdır?

Mesela Baki'den:

Hengâm-ı şeb ki küngüre-i kasr-ı âsmân
Zeyn olmış idi şu'lelenüp şem'-i ahterân

Diğer bir parça:

Ey pây-bend-i dâmgeh-i kayd-ı nâm u neng
Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng

1 E.J. Wilkinson Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, c.I-VI, Londra, 1900-1909. (Y.N.)

Mesala Nef'i'den:

Merhabâ ey câm-ı mînâ yı mey-i yâkût reng
Devri gelsin senden öğrensin sipihr-i bî-direng

Mesela Naili-i Kadim'den:

Ey kilk-i siyeh-câme egerçi dü-zebânsın
Ammâ ki hasek-rîz-i reh-i kec-revişânsın

Bunları anlamak, manalarına intikal etmek şöyle dursun, burada kullanılan kelimeleri Türkçemize çevirmek için eldeki lügat kitapları kâfi değildir...

Medeni milletlerden birinin dilini öğrenmek, Osmanlıcayı öğrenmekten daha çok kolaydır!.. Ve bunda şüphe yoktur.

Hele *Şefiknâme*'yi bugün kaç kişi anlayabilir? Zaten önce *Şefiknâme* okunur, sonra Arapça ve Farsça öğrenilirdi. O, Türkçe değil, sanki Farsça ve Arapça öğrenmek için bir anahtardı!

Tanzimat Edebiyatı, Edebiyatı Cedide: Bu mektepler -bazı istisnalar bir yana- dil görümünden Divan edebiyatından uzak şeyler değildir. Kültür bakımına gelince, Farstan ve Araptan ayrıldılar, fakat Batı'nın şeklini aldılar; Batı kültürü onlara ve onlar Batı kültürüne sinemediler.

Fecri Âti: Yakup Kadri bir yana konursa, sembolizm üstadı Haşim bile yerinde saydı denebilir. Bütün bunlar Osmanlıcadan ileri geçemediler.

Bizde dil inkılabı milli mekteple başladı denebilir. Atatürk bu mektebi daha ilerilere götürecek esasları gösterdi.

Nasıl bir tarih ve antoloji yazılmalı? Mümkün olsa da bütün Türk dilini kavrayan bir edebiyat tarihi yazılsa ve yine mümkün olsa da bütün Türk dilini kavrayan bir antoloji basılsa! Buna şimdilik hazırlık imkân vermiyorsa, Batı Türklerininki mutlaka yazılmalıdır. Yani aşağı yukarı 1.000 yıllık bir Türk edebiyatı tarihi!

Bu tarih ve antolojiye kimler girecek?

Mevlâna'lar, Sultan Velet'ler, Yunus Emre'ler, Süleyman Çelebi'ler, Âşık Paşazade'ler,[1] Hacı Bayram'lar, Lütfi Paşa'lar, Rabia Hatun'lar... ve Âşık Kerem'ler, Ferhat ile Şirin'ler, Aslı ile Kerem'ler... Dadal'lar, Köroğlu'lar, Karacaoğlan'lar... Mehmet Emin'ler, Faruk Nâfiz'ler, Nâzım Hikmet'ler vs.

Türk edebiyatı tarihinin, Türk antolojisinin panteonuna girmek hakkı bunlarındır.

1 Doğrusu Âşıkpaşazade Derviş Ahmet Âşıkî'nin büyük dedesi olan "Âşık Paşa" olmalı. (Y.N.)

Mesala Hacı Bayram'dan:

Bayramî imdi, Bayramî imdi
Bayram edersin yâr ile şimdi

Emre'den:[1]

Miskin Yunus biçareyim
Baştan ayağa yareyim
... ...
Ben yürürüm yane yane
Aşk boyadı beni kane
Ne âkılem ne divane
... ...
Şol yüce köşkler, saraylar, viran olur kalır bir gün
... ...

Rabia Hatun'dan:[2]

Bir kâsedir alav dolu gönlüm yana yana
Men tâ senin yanında dahi hasretem sana

Köroğlu'ndan:

Zengin arabasını dağdan aşırır
Züğürt düz ovada yolun şaşırır
... ...
Tokat kervanından aldım bakırı
İncitmeyin fukarayı fakırı!

Karacaoğlan'dan:

Yürü, salın güzelim, salındığın yollar öğünsün[3]
... ...

---

1 Bundan yedi yüzyıl önceki Türkçenin açıklığına, güzelliğine bakınız.
2 Sekiz asır önce.
3 Karacaoğlan'ın dizeleri şu şekildedir: "Ala gözlerini sevdiğim dilber/ Şu gelip geçtiğin yollar öğünsün." (Y.N.)

Vaktine hazır ol ey Acem şahı
Mağrıptan üstüne asker geliyor!
Yıkacaktır tâcın ile tahtını
Sultan Muran Han'dır kendi geliyor![1]

Mehmet Emin'den:

Ben bir Türküm dinim, cinsim uludur.
Sinem, özüm ateş ile doludur.

Nâzım Hikmet'ten:

Varsın otursun, istiyenler dört duvardan evinde!.
Kartal kayalardan seyredelim biz
kanayan gönüllerin
göğe vuran rengini![2]

Divan edebiyatı saraylarda, konaklarda, laleliklerde bir avuç insana hitap ederkėn, öz Türk edebiyatı Mohaç'larda, Viyana önlerinde sazların tellerinde haykırıyor ve buradan çıkan tiz nağmeler, gazilerin yüreklerinde akisler bırakıyordu. Bu kadar da değil, koşmalar anayı babayı düşündürüyor, onların duygularında hazin kahraman şehnâmeler yaratıyordu.

Sivastopol önünde yatan gemiler
Atar nizam topunu yer gök iniler,
... ...
Davulla zurnayı düğün mü sandın
Al yeşil bayrağı gelin mi sandın
Askere gideni gelir mi sandın
... ...

Türk milleti ıstıraplarını bu şiirlerle söyledi. Saadetlerini bunlarla yâd etti. Bunlarladır ki rüyalarını besledi ve sükûn buldu. Bu şiirler ve bu tarz nesirler ise, Türk milletinin kendisidir.

---

1 Karacaoğlan'ın dizeleri şu şekildedir: "Sana derim sana, ey Acem Şahı!/ Üstüne mağripten asker geliyor./ Tahtını yıkıp da mülkün almaya,/ Sultan Murat kalkmış kendi geliyor." (Y.N.)

2 Nâzım Hikmet, "Yanardağ", *Bütün Şiirleri/ 835 Satır (Şiirler 1)*, Yapı Kredi Yayınları, 7. Basım, İstanbul, Şubat 2011, s.51. (Y.N.)

Milli edebiyattan bir nesir:

"Belgrad'ın yolları çamurdur geçilmez. Ümüğünü[1] sıktığım, ensesine kaktığım İlemçe kralı, Viyana'yı vermem demek... ne demek?"

Bir daha:

"Dinelmez dirlik, çıkmaz can, kara günlerimizi sayıyoruz. Tanrı sahibini göndere!"

Edebiyat tarihi ve antoloji, onun kendisini aksettirmelidir ki Türk'ün adını taşımaya hak kazansın.

Denilebilir ki, bu kaba saba Türkçeyle mi konuşacağız? Hayır! Fakat bunlar, edebiyat tarihimizde birer gelişme merhalesidir. Bunları bileceğiz. Denildiği gibi ve biraz önce kaydettiğimiz cümleler kaba saba olsa da, içinde Türk ruhunun yüksek kahramanlığını, kahramanlık anekdotlarını ve ıstıraplarını yaşatmaktadır.

Biz, bu kahramanlığı, bu ıstırabı ve bundan önce kaydettiğimiz bir kısım şiirlerimizdeki inceliği, yüksekliği, matemi, saadeti duymak ve bunların üzerinde işlemek istiyoruz.

Yine diyebilirler ki, Divan edebiyatı, Türk edebiyatı tarihinde bir merhale değil midir? Bir ilerleyiş ifade etmez mi? Ve bu bakımdan Türk edebiyatı tarihine girmek hakkı ona nasıl inkâr edilebilir?

Bence Divan edebiyatı Türk edebiyatı tarihinde bir ilerleyiş, bir gelişme değildir. Fakat bir kaytaklıktır,[2] bir irticadır. Dil bakımından beş yüzyıl sürmüş bir kaytaklıktır. Bunun içindir ki Türk edebiyatı tarihinde yer alamaz. Kaytaklık gelişme kabul etmez ve üzerinde işlenemez.

Divan edebiyatı o kadar Türkçe olmamıştır ki, bir yandan hem de devlet himayesinde yürümeye çalışırken, diğer yandan milli edebiyat, hem de karşısına çıkarılan bütün engelleri atlayarak onunla yan yana yürüdü. Millete yalnız bu edebiyat hitap etti.

Divancılar bol bol ihsanlar, atiyelerle[3] ceplerini doldururken, milli şiirleri söyleyenlere kaba Türk deniyordu! Biz bu zihniyeti nasıl yaşayabiliriz?! Yaşarsak Atatürk İhtilali'ni nasıl ifade edebiliriz?!

Osmanlıcanın Türkçe olmadığını ilk söyleyen ben değilim. Klasikleşmiş davayı Cevdet Paşa şöyle anlatıyor:

1 Ümük: Gırtlak.
2 Kaytaklık: İrtica, gericilik. (Y.N.)
3 Atiye: Büyüklerin küçüklere verdikleri hediye ve bahşiş. (Y.N.)

"Lisan-ı azbü'l-beyânı Osmani üç lisandan mürekkep olup..."

Demek ki Divan edebiyatı Türkçe değildir.

***

Türkçenin gitgide unutuluşuna, sarayları, devlet kapılarını Divan üslubunun alışına Âşık Paşazade[1] beş yüzyıl önce sütunlarla gözyaşı döktü.[2]

Nasıl bir edebiyat tarihi ve antoloji yazılmalı?

Türk dilinin, Türk şiirinin, Türk nesrinin gelişme ve ilerleme safhalarını gösteren bir edebiyat tarihi ve antolojisi yazılmalıdır.

Divan edebiyatı buradan çıkarılmalı, istenirse Edebiyat Fakültesi'nde şerhi mütûn[3] dersine konmalıdır! Fakat liselerde yasak edilmelidir. Ve bu yasak iki bakımdan zaruridir:

1) Dil birliği, milli birlik,

2) Moral.

Divan edebiyatı, milli birliği bozuyor, Türkler birbirini anlayamıyor. Hele moral bakımdan gençleri bundan sakındırmalıdır. Mesela Nedim'in "Hammâmiyye"si[4] gençliğe nasıl okutturulabilir? Müddeiumumilik[5] buna müdahale ederse haksız mıdır?

Hatırda kalmaya değer ki, Mister Gibb 43 yaşında öldü. Ve bütün ömrünü Divan edebiyatına verdi. Bu edebiyat duygu ve görgüsü içinde, Türkçe diye zavallı İngilizin öğrenebildiği şu oldu:

"Necibülşemail, kerimülhasail efendim hazretleri."

Sonra:

"Sarf-ü nahiv kusurunun dameni af ile setri lûtfi âlül'âlinizden memuldür"[6]

Üsküp'ten bir hoca, oğluna şu telgrafı çekiyordu:

"Nehri Vardar'ın isyanü tuğyanı şehri Üsküp'ü harab-ü yebab eyledi."[7]

Divân edebiyatının telkin ettiği Türkçe facialarına bakınız.

***

1 Doğrusu Âşıkpaşazade Derviş Ahmet Âşıkî'nin büyük dedesi olan "Âşık Paşa" olmalı. (Y.N.)
2 Bunları dil konusuna dair etütlerimizi basarken yazacağız.
3 Şerhi mütûn (metinler şerhi): Eskiden Darülfünun'da okutulan ve konusu edebi metinleri şerh etmek olan ders. (Y.N.)
4 Hammâmiyye: Divan edebiyatında giriş kısmı hamam eğlencesi tasvirine ayrılan kasideler. Nedim'in hammâmiyyesi Damat İbrahim Paşa için yazılmıştır. (Y.N.)
5 Müddeiumumilik: Savcılık. (Y.N.)
6 Gibb'in bir dostuna yazdığı mektuptan.
7 Hukuk Fakültesi Direktörü Bay Fevzi'nin hocası. Vesikayı kendisinden aldım.

Ben bu yazılarımla ne ediplik ne de şairlik taslamak davasını gütmüyorum. Ancak milli kurtuluşun öz dilde, onun yükselişinde olduğuna sarsılmaz inanım vardır. Bu satırları bu dava yolunda karaladım.

Dilini kaybetmiş tek bir millet gösterilemez ki "varım!" diyebilsin...

Ulusal varlık ulusal dildedir.

Sözlerime son verirken Lastik Sait'i anmadan geçemeyeceğim:

Arapça isteyen Urban'a gitsin
Acemce isteyen İran'a gitsin
Frengiler Frengistan'a gitsin
Ki biz Türküz bize Türkî gerektir.

Canına rahmet, yattığı yer nur olsun...

Ankara, 11 Kasım 1939
Mahmut Esat Bozkurt

Değerli Kitaplar Arasında*

Cetlerimizin bıraktığı kitaphane raflarında öyle kitaplar var ki, kıymetlerine paha biçilmez.

Öteden beri bunlardan birkaçını işitirim.

Mesela Kâtip Çelebi'nin bundan iki asır önce yazdığı *Cihannüma*'yı bu sırada anabilirim.

Ve zannediyorum bu kitap yabancı dillere de tercüme edildi.

Kitabı önce Millet Meclisi Kitaphanesi'nde perişan bir halde ele geçirdim. Sayfaları o kadar dağılmış ve parçalanmış ki, bazen mana çıkarmak bile müşkül oluyor; bazen de mümkün olmuyor.

Cihannüma bir genel coğrafya ve bir genel tarihtir. Bilhassa tarihi malumat bakımından büyük kıymeti vardır. Çünkü milletlerin yalnız siyasi hallerini bildirmekle yetinmez; onların örf ve âdetlerinden, kanunlarından, müesseselerinden de haber verir.

Cihannüma'nın yazıldığı zamanlarda milletleri bu derece inceleyen düşünürler pek çok olmadığına göre, eserin yazarının yüksek değeri hakkında bu yönden de bir fikir edinmek zor değildir.

İki gün önce İzmir'imizin güzel kitaphanesine (Milli Kütüphane'ye) girdiğim zaman *Cihannüma*'yı bir kere dana gözden geçirmek istedim.

Kibar kitap memuru bana eserin temiz, güzel bir basımını getirince çok sevindim. Hiç olmazsa bu defa *Cihannüma*'yı rahatça okumak fırsatını elde etmiş oldum.

---

* *Anadolu,* 7 Mart 1941, No: 8462, s.1.

Bakınız, Kâtip Çelebi eserin 166. sayfasında bize neler anlatıyor:

"Hatay kanunlarını vaz'a sebep selefte zaruret hasebiyle hanedanı hakandan 'Luzi' nam bir avret Hatay hanı olup zaptüraptı memalik için vaz'ı kavanin lazım gelmekle..." Vazolunan kanun mucibince: "Muhalefet, aralarında -Türkler arasında- azim cürüm ve töhmettir. Ve günah anlar yanında terki kanundur. Hakan dahi olursa kanun üzre mazul ederler. Ve şöyle ki üç günah sadır ola, padişahlıktan düşüp evladı dahi mahrum olur. Ve saltanat neslinden gider."

Kâtip Çelebi bize, İslami esaslarla karışmamış, İslami esasların tesiri altında kalmamış temiz bir Türk ana haklarından (hukuku esasiye) haber vermektedir.

Fakat prensiplerini yukarı kaydettiğimiz şu milli hukuka bakınız ki modern ana hakların temelini atan Jean-Jacques Rousseau'nun anladığı mahiyette bir kral, bir hakan kabul etmektedir. Yani kral yahut hakan bu sisteme göre klasik anlamında mesuliyet tanımaz birer varlık değildirler. Tıpkı herhangi bir memur gibi bunlara yol verilebilir. Ve yol verilince ağızlarını açmaya yetkileri yoktur.

Türk, kamununda[1] hâkim millettir ve onun iradesinin ifadesi olan kanundur.

Milli hukukiyatımızla modern Batı hukukiyatı arasındaki yakınlık ne kadar dikkat çekici, değil mi?!

Hakan milli Türk hukukiyatında kanunlara tabi bir nevi cumhurreisinden başka bir şey değildir.

Biz klasik saltanat ve hilafeti kaldırıp bunların yerine laik Cumhuriyeti koymakla pek ileri bir hamle yaptığımız kadar milli hukukumuzun Rönesansı karşısında da bulunmuş oluyoruz.

Ne yazık ki bu hakikatleri bize bildiren büyük eserlerimiz bugün kitaphane raflarının köşelerinde tozlara boğulmuş bir durumdadırlar.

Geçenlerde İstanbul'da *Cihannüma*'dan bir nüsha tedarik etmek istemiştim. 250 lira istediler!

Ben bu parayı bulup kitabı alsam bile büyük bir mana ifade etmez.

Çünkü bir çiçekle bahar olmaz!

Bu kitabı herkes alabilmeli, herkes okumalı ve herkes hükümler çıkarmalıdır.

O zaman, Türk ana haklarının, Türk devlet anlamının ne kadar zengin bir şey olduğu anlaşılacaktır.

Bu nasıl olur?

250 lira vererek kimse bu kitabı okumaz.

Ya ne yapmalı?

---

1 Kamun: Bir ülkede yaşayan insanların tümü; halk; amme; kamu; camia. (Y.N.)

Bu kitapları Maarif Vekâleti bastırmalı. Ucuza, mesela beş liraya satmalı... Bu suretle Vekâlet bir taşta birçok kuşlar vurmuş olur.

1) Cetlerimizin eserleri kaybolmaktan kurtulur; Türk kültürü, Türk medeniyeti gittikçe yükselir.

2) Bu eserler etrafında düşünenler birçok düşüncelerini ortaya sürerler ve yeni yeni fikirler kazanılır.

3) Ana haklarımız işlenmiş olur.

Kültür Bakanlığı'mızın bunu elde edebilmesi için yükleneceği zahmet yalnız bastırmaktan ve ucuza satmaktan başka bir şey değildir.

Bekliyoruz.

İzmir, 6 Mart 1941
Mahmut Esat Bozkurt

Türk Tarih Kongresi*

- I -

Bugün, 3. Türk Tarih Kongresi açılıyor. Çağrıya göre kongre beş gün sürecektir. Bu süre içinde yapılan işler hakkında üyelere hesap verilecek, dilekler dinlenecek, yeni kararlar alınacaktır.

- II -

Atatürk'ün büyük eserlerinden birisi de, şüphe yok ki, Türk tarihine verdiği hız ve önemdir. Bu maksatladır ki, O, servetinin mühim bir kısmını Türk tarihinin araştırılmasına ve incelenmesine ayırdı. Bir milletin büyüklüğü, yaşama ve yaşatma kabiliyeti tarihiyle ölçülebilir. Tarihsiz milletler yeni doğmuş çocuklara benzerler ki manaları yok gibidir. Henüz bir şey ifade etmezler. Değerleri hakkında büyük bir şey söylenemez. Birleşik Amerika'nın çok zengin, en ileri medeni bir devlet olduğu bugün münakaşa götürmeyen bir hakikattir. Bununla beraber, eski bir tarihe sahip olmaması, onun belli başlı acılarından biridir. Milyarlar sahibi Amerikalılar eskiliğin hasretini çekmektedirler. Tarihi bir unvan elde edebilmek için, servetlerinden mühim bir kısmını vermeye hazır bulunmaktadırlar. Bu zenginler, bu ileriler diyarı, eski zengin tarihe sahip milletlere imreniyor.

---

* *Yeni Sabah*, 15 İkinci Teşrin (Kasım) 1943, No: 1970, s.1.

- III -

Türk tarihi, tarihlerin en eskisi, en zenginidir. Woolley'e göre, dünkü Mısırlılar, Elenler, Romalılar, bugünkü Avrupa ve Amerikalılar varlıklarını, medeniyetlerini bu tarihi yaratan Türk milletine borçludurlar.[1]

Bir bakımdan, Türk milleti insanlığın beşiğini salladı. Buna göre, onun tarihini inceleme, bu tarih içinde yapılacak araştırma, Türk milletine olduğu kadar, insanlığa da hizmettir.

Bence, Türk tarihi esaslı anlaşılmadıkça, bugünkü dünya anlaşılamaz.

Türk Cumhurluğu'nun 10. Yıl Marşı'nda "Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız!" mısraı ne kadar yerindedir.

Ben, tarihi ortadan kaldırılmış bir millet tanımıyorum. Zaten bir millet yoktur ki tarihi yok edilebilsin. Bu yok edilemeyince millet de yaşıyor demektir.

Balkan ihtilallerini hazırlayan, Sırpları, Bulgarları Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklandıran Rus Generali[2] diyor ki:

> "Buralarda yüz binlerce adamı, Türklere karşı elde silah harekete getirmek çok kolaydır. Bu, işten bile değildir. Fakat bunlara Türk'ü yendirmek imkânsızdır. O, tarihine dayanan gururuyla hiçbir vakit irkilmiyor. Ve asileri, elinde bir topaç gibi yerden yere vurmakta hiç de güçlük çekmiyor. Türk milletini yenmek için önce tarihini yok etmelidir."[3]

Ne kadar doğru... Bir milletin tarihi, onun var olma, yaşama tapusudur. Hele bu, köklerini, tıpkı Türk tarihi gibi, geçmişin derinliklerine salmış bulunuyorsa, o zaman yalnız yaşama değil, yaşatma iksiri de olur.

- IV -

İtiraf etmek lazımdır ki, Türk Tarih Kurumu bugüne kadar güzel çalıştı. Hayli güzel şeyler verdi. Şemsettin Günaltay'ın, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın değerli kitapları, Türklük dünyasına açılan yeni ve geniş pencerelerdir. Karanlığı yakıyor ve aydınlığı artırıyorlar.

Fakat yine itiraf etmek gerekir ki, henüz işin alfabesindeyiz. Önümüzde kurumumuzu ve hepimizi, bütün Türkleri bekleyen dağlar kadar iş yığını vardır. Bu dağlar aşılacak, tepelerinden, doğan güneş seyredilecektir. Buna inanıyorum.

---

1 C. Leonard Woolley, *The Sumerians*, Clarendon Press, 1928, 198 sayfa. Fransızcası: C. Leonard Woolley, *Les Sumériens*, Paris, 1930, 205 sayfa. (Y.N.)

2 Mihail Grigoryeviç Çernyayev (1828-1898). (Y.N.)

3 M. Turhan Tan, *Tarihte Türkler İçin Söylenen Büyük Sözler*, İstanbul, 1936, s.58-59. (Y.N.)

Bence, bizi bekleyen tarih işinin başında tercüme işleri gelir. Türkler önce Araplarla, Farslarla elleştiler, temasa geldiler; sonraları bütün Avrupa ile. Arapçada, Farsçada Türklüğü çok yakından ilgilendiren önemli tarihler vardır. Bunlar mutlaka tercüme edilmelidirler.

Çince, Latince, Rusça, Fransızca, Almanca, İngilizce eserler arasında Türk milleti için hazine sayılabilecekler vardır. Bunlar dilimize çevrilmelidirler. Bunlarsız Türklük hakkındaki bilgilerimiz eksik ve öksüz kalırlar.

Sırası gelmişken şu tercüme konusuna bir mim kondurmak isterim. Mesela Woolley'in Sümerliler hakkında yazdığı eser 180-200 sayfayı geçmez. Adamcağız, İngiltere hükümetinin memuru olarak Mezopotamya'da incelemeler yapmış ve Sümer medeniyetini yazmıştır. 5.000 yıla bakan taşların anlattığına göre, Sümerliler Türktürler. Modern medeniyetin temellerini atmışlardır. Bu kitabın Türkçesini hâlâ okuyamıyoruz. Neden?! Bunu Türk Tarih Kurumu'ndan beklemek hakkımızdır.

Léon Cahun'un *Asya Tarihine Giriş*[1] adlı bir eseri vardır. Çıkalı 30 yıldan hayli fazla oldu. Bir cilttir. Bunun da Türkçesi yok. Neden?!

Diyorlar ki ilmi dayanakları azmış da ondan!..

Olabilir. Fakat ben bunun farkında değilim. Yalnız, kabul etmek lazımdır ki, bu adam Türklüğün âşığıdır. Türklüğü candan, hatta kendinden fazla sevmiş ve kitabını yazmıştır. *Asya Tarihine Giriş* Türk tarihinin ve netice itibariyle Türk milletinin felsefesidir. Bu eser hakkında Türklerin, bilhassa Türk gençliğinin mutlaka bir bilgisi olması lazımdır.

Şemsettin Günaltay'ın ancak elime geçen ve bu yıl içinde okuyabildiğim beş ciltlik *Mufassal Türk Tarihi*[2] vardır. Eski Arap harfleriyle yazılmıştır. Değeri yüksek bir eserdir. Bu kitap okunmadan Türklük hakkında esaslı bir fikir edinilemez. Bunu hemen yeni Türk harfleriyle bastırmak, gençliğimizi faydalandırmak Tarih Kurumu'na düşen bir borçtur.

Sayın Şemsettin Günaltay'dan bunu rica ettim. Bana "Bu, çok büyüktür. Okunması güçtür. Bunun bir kısasını hazırlıyorum" dedi. Ben şu fikirdeyim ki, kısası yazıladursun, fakat kapsamlısından gençler mahrum edilmesin.

- V -

Türk tarihine ne kadar önem verilse azdır. Bu yoldaki çalışmaların bütün verimleri birer kıta fethi değerindedirler. Doğmakta olan Türk kültür birliği, Türk benlik birliği bu tarihin kubbesi altında büyüyecek, yarınlara söz söyleyecektir.

---

1 Léon Cahun, *Introduction à l'histoire de l'Asie: Turcs et Mongols des origines à 1405*, Paris, 1896. (Y.N.)

2 M. Şemsettin, *Mufassal Türk Tarihi*, Maarif Vekâleti, 5 cilt, 1338-1340 (1922-1924). (Y.N.)

Zaten, Türkün tarihe söyleyeceği daha çok şeyleri vardır. Bunlar bitmemiştir, bitmeyeceklerdir. Tanrı göstermesin... Türk sustuğu gün, bütün bir insanlık öksüz kalır...

Bugün toplanmakta olan Türk Tarih Kongresi, kurumun başarılarını dinleyecek, kritiklerini yapacak, icap eden direktiflerini verecektir.

Kongre'ye büyük başarılar diler, onu saygıyla selamlarız.

Cağaloğlu, 12 Kasım 1943
Mahmut Esat Bozkurt

ÖĞRETİM ÜYELİĞİ

ANKARA HUKUK MEKTEBİ'NDE
VERİLEN DERSLER

İhtilaller Tarihi*

Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in Ankara Hukuk Mektebi'nde vermeye başladığı ihtilaller tarihi dersinin girişine ait zaptettiğimiz bazı fıkraları yayımlamıştık. Bütün dünya ihtilalleri arasında Türk İhtilali'nin de mevkii hakkında oldukça geniş bir fikir veren ihtilaller tarihi derslerinin girişini aşağıya alıyoruz:

Genç arkadaşlar,

İhtilaller tarihine başlarken irfan ocağımızı fahri riyasetiyle şereflendiren, koruyan, Türk İhtilali'nin muzaffer ve büyük liderini, Türk'ün Büyük Gazi'sini genç inkılapçılar diyarının bu yüksek kürsüsünden hürmetle ve şükranla selamlamak isterim... Her vakit selamlamakla övündüğüm Büyük Reisimizi ihtilaller tarihinin ilk yapraklarını açarken selamlamakla başka manevi bir zevk ve bir sevinç duymaktayım. Türk Cumhuriyeti'nin, Türk İnkılabı'nın genç hukuk adaylarına ihtilaller tarihini nakletmeyi hayatımın en zevkli, en keyifli ve en feyizli yegâne bir anı olmak üzere hissediyorum. Gittikçe kısalan yıpranmış ömrümün kalan kısımlarında beni bu rütbe tatmin edebilecek bir şey, bir hadise tasavvur etmemekteyim... Gençliği zinde ve hazır ve Türk İnkılabı'nın geleceği

* *Hâkimiyeti Milliye,* 31 Kânunusani (Ocak) 1926, No: 1645; *Cumhuriyet,* 2 Şubat 1926, No: 625, s.1; *Hâkimiyeti Milliye,* 3 Şubat 1926, No: 1648, s.1-2.

için vaatlerle yüklü görüyorum. Bu hazır ve zinde gençliğe ihtilaller tarihini naklediyorum.

Türk gençliği ve inkılap... Benim gibi fani bir muallim için bundan ve bunlardan daha ebedi bir sevinç, sönmeyen bir ümit olamaz.

İhtilaller tarihini etrafıyla anlamanızı kolaylaştırmak için esasa girmezden evvel kısa bir giriş yapmak isterim.

İhtilaller tarihinin konusu nedir? Tarihin kaydettiği büyük ve mühim ihtilalleri olduğu gibi tahlil etmek ve okumak ihtilaller tarihinin konusu olacaktır. Biz bu sahada bilhassa İngiltere'yi, Amerika'yı, Fransa'yı, Almanya'yı İtalya'yı ve bu sırada kısaca Batı milletlerinin yenileşme hareket ve hamlelerini gözden geçireceğiz. Bunların etkenlerini ve sebeplerini araştıracağız. Neticelerini görmeye ve tespit etmeye çalışacağız. Türk İhtilali'ni hususi bir ehemmiyetle inceleyeceğiz. Türk İhtilali elindeki al ve kızıl renkli alevler saçan meşaleyle asırların biriktirdiği, yığdığı karanlıkları yakan ve delen ve bütün bir insanlar dünyasına hayırlı sabahlar müjdeleyen bir harekettir.

Uyumakta ve uyanmamakta ısrar ve inat edenlere geceniz ve nihayetsiz geceleriniz sizlerin olsun deriz. Onlar karanlıklar içinde öleceklerdir.

Türkiyat mütehassıslarından Léon Cahun'un dediği gibi, tarihin kaydettiği bir hakikat vardır ki, Türk kavmi, Doğu ile Batı arasında medeniyet vasıtası olmuştur. Doğu'yu Batı'ya, Batı'yı Doğu'ya tanıtmıştır. Anlayışıma göre Türk İhtilali bölgesel bir şey olamaz. İhtilalimiz 20. asrın ortasında Batı'yı süratle Doğu'ya nakletmektedir.

Zaman bunu görecek ve gösterecektir. Eğer Türk bu medeni rolü üstlenmeseydi, Batı ile Doğu, iki büyük insanlık kitlesi birbirine yabancı kalırdı.

Tarihin en büyük akınlarına mukavemet eden korkunç kaleler, sorguçlu tacidarlar, fikirlerin kudreti önünde ya burç ve barularıyla[1] yıkıldılar yahut dize geldiler ve teslim oldular.

İhtilaller, mazlum insanlığı efendiliğine, hakkına ve benliğine ulaştıran fikir akınlarıdır. Hücumları geç de olsa mutlaka muvaffaktır, muzafferdir.

İncelemelerimizin en son safhasında Rus komünist ihtilalini ve prensiplerini ele alacağız. Bundan başka hazırlanmakla olan anarşist ihtilallerinin esaslarını kısaca gözden geçireceğiz. Dersimiz bu geniş konusuyla belki iki öğrenim devresi devam edecektir. İhtilaller tarihi ehemmiyeti itibariyle de dikkate değerdir. İnsanlığın bütün tesisatıyla nereye doğru gitmekte olduğunu, eğilimlerini, genel olarak tarihten daha fazla bir açıklıkla gösterebilir. Bilhassa hukuk adayları için bunun bir ehemmiyeti daha vardır ki, o da, hukukun, genel olarak toplumsal, siyasi ve iktisadi müesseselerin, devlet ve hükümet kavramlarının,

1 Baru: Kale duvarı, sur. (Y.N.)

gökle, rabbaniyetle değil, yerle, insanlıkla alakadar olduğunu göstermesindedir. Göreceğiz ki, en geniş manasıyla hukuk, insanlığın ve onun ihtiyaçlarının bir neticesidir; insanlığa ve ihtiyaçlarına göre değişir, şekiller alır.

Bilirsiniz ki, biz de Mecelle'nin en basit ve adi maddelerini bile uluhiyetle alakadar görürlerdi. Bu görüş Türk milletinin mukadderatını asırlarca ortaçağ ve ilkçağa bağladı. İhtilaller tarihi bu sakat ve batıl anlayışları kıracaktır.

İhtilal nedir?

İhtilal, toplumsal, iktisadi, siyasi iki muhtelif sistemin veya tarzın birbiriyle fikren ve nihayet silahla mücadelesidir.

Hukuk geniş manasıyla alınarak denilebilir ki, ihtilal, eski ve yeni hukukun, eski ve yeni hukuk zihniyetinin çarpışmasıdır.

Çünkü hukuk, herhangi bir zamandaki toplumsal, iktisadi, siyasi hayatın kaidelerle, maddelerle billurlaşmış bir şeklidir.

Tarihin safhalarında zaman zaman eskilik ve irtica önünde ricat etmiş ihtilallere rastlıyoruz. Fakat bu ricatlar geçicidir. Bunlara ricat değil, ihtilal irticadan ve eskilikten hıncını daha esaslı çıkarmak ve hızını daha fazla almak için çekilmiştir demek uygun düşer. Bu çekiliş, en sert kayaları, hatta dağları deviren köpüklü deniz dalgalarının gerilemesine benzer. İhtilalin ve ihtilalcilerin en parlak talihi, belki en dâhi kumandanlara bile nasip olmayan talihi, güç de olsa zaferin er geç yüzde yüz kendilerinde kalacağını evvelden görmeleri ve bilmeleridir. Çünkü bunların silahları fikirler ve felsefelerdir; hakiki hayatın icaplarıdır.

Montesquieu'lerin ve bizzat ihtilali idare edenlerin fikirleri burada en büyük ve en mühim etkenlerdir. İlkçağ ve ortaçağda dinler, felsefe ve fikirler rolünü yerine getirdiler; Çin'de Konfüçyüs, Hint'te Buda, Filistin'de İncil'iyle Hazreti İsa, Cezîret-ül-Arap'ta[1] Hazreti Muhammed gibi...

Asrımız ihtilallerinin gayeleri milliyetçilik ve laik halk hâkimiyetine doğrudur.[2]

İhtilallerin maddi cephesini toplumsal ve iktisadi sistemlerle izah edebiliriz. Bunları ileride etrafıyla tahlil edeceğiz.

---

1 Cezîret-ül-Arap: Arabistan yarımadası. (Y.N.)
2 Bu cümle *Cumhuriyet*'te yer almaktadır. (Y.N.)

İhtilalin Gözü Pek Olmak Lazımdır*

İhtilale muhalif olanların en çok kullanılan silahlarından birisi de "Halkın seviyesi henüz müsait değildir; halk bizzat böyle bir şey istememiştir; zorla yapıyorsunuz" gibi şarlatanlıklardır. Fransa'da meşhur Lafayette gibi birçok kimseler de böyle söylediler. Charles Gide *İçtimai Müesseseler*[1] eserinin önsözünde der ki:

> "Hiçbir yerde halk kendi kendine ayaklanmış ve ihtilal yapmış değildir. Onu, kendisine mensup olan ve kendi arasından çıkan aydınlar, güzidelerdir ki aklıselimin, mantığın, hakiki hayatın icap ettirdiği inkılabın feyizli sahalarına ulaştırırlar."

"Halkın seviyesi henüz kâfi ve müsait değildir" tezi tarihin meşhur zorbalarının elinde her vakit bir silah olarak kullanıldı. Bu çok tehlikeli bir şeydir. Abdülhamit'in 33 sene devam eden istibdadının gerekçesi bu görüş oldu. Gariptir ki bazen inkılapçılar da daha sollara karşı bu fikirde bulunurlar.

Zaman zaman ihtilallere karşı yapılan irticalar halkın eseri değildir. Halk aldatılır. Kışkırtıcılar ve teşvik edenler vardır. İhtilal ve ihtilalin genç müddeiumumileri[2] gözünden bilhassa bunlar uzak kalmamalıdır.

Milletler her yeniliğe müsaittirler. Çünkü ihtilallerin getirdiği yenilikler hakiki hayatın icaplarıdır; bilhassa halkın menfaatleridir. Milletleri yeniliklere,

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Şubat 1926, No: 1650.

1 Charles Gide, *Les Institutions de progrès social*, Paris, 1912. (Y.N.)

2 Müddeiumumi: Savcı. (Y.N.)

aklıselimin, mantığın, zekânın, hayatın icap ettirdiği güzelliklere layık görmeyenler, halkı kabiliyetsiz görenler, kendi zihniyet ve idraklerini ifade edenlerdir. Bunlar idraksizlik içinde harap olup gideceklerdir. İhtilalin ve halkın muvaffakiyetini gördükçe, bunlar, içinde cehennemler yanan bir azapla inleye inleye gözlerini kapayacaklardır.

İhtilallerde muvaffakiyet etkenlerinin, fikirlerin kudreti, teşkilat ve disiplin ve zaman ve kararlarda katiyet olduğunu asla hatırdan çıkarmamak lazımdır.

Fikirleri zayıf olan ihtilaller birer felçli hareketinden başka bir şey ifade etmezler. Felçliye hayatta muvaffakiyet ne kadar vaat olunmuş ise zayıf fikirli ihtilaller de bundan fazla değildir.

İhtilalin taarruz edeceği hasım, birtakım ananelere ve hislere dayanır; kudreti küçümsenemez; amansızdır. İhtilalin ve ihtilalcilerin muntazam bir teşkilat ve bir ordu disipliniyle hareketleri lazımdır.

Charles Gide "Teşkilat ve disiplin hayatın yarısıdır" der. Teşkilat ve disiplin medeniyeti bedavetten[1] ayıran farklardan birisidir. Teşkilatsız ve disiplinsiz hayat insandan ziyade hayvana benzer. İnsanlık mücadelesinde böyle bir hayat başarılı olamaz. Unutmamak lazımdır ki, ihtilal ve onun ulaşmayı hedeflediği büyük gaye anarşi ve karışıklık demek değildir. Halkın hâkimiyeti, menfaatleri, hukuku ancak kuvvetli bir teşkilat ve disiplinledir ki entrikacıların ellerinden kurtarılır ve bu suretle tatmini ve muhafazası mümkün olur. Aksi halde mağlubiyet muhakkaktır. Fransız İhtilali 14 sene sonra yerini imparatorluğa terk etti.

Zamanı, fırsatları bir an kaçırmamak lazımdır. Prensipler, kararlar bu anlarda katiyetle uygulanmalıdır. Kararlarında kati olmayan ihtilallerin kaçırdığı fırsatlar milletlere çok pahalıya mal olmuştur. İhtilalin prensiplerine büyük bir aşkla bağlanmak, hayatını ve bütün menfaatlerini hakir görerek yürümek, muvaffak ve büyük ihtilalcilerin şiarı olmuştur.

İhtilallerde başarı sırlarından birisi de "irtica" denilen karanlık düşmana aman vermemek ve nefes aldırmamak olmuştur.

İrtica bir gölgeye benzer. Ve bir gölgedir. Çünkü akıl ve mantıkla, zekâ gerekleriyle alakası kalmamış, hayatın icaplarını ifade etmemekte bulunmuştur. Üzerine varıldıkça tıpkı gölgeler gibi kaçar; ricat edilirse gölge gibi hücum eder. Bu gölgenin vehmine kapılan ihtilal veya ihtilalciler kaçarken yorulur ve düşerler; tarih onları gölgenin öldürdüğü zavallılar diye kaydeder. Bir ihtilalci için bundan daha hazin ve elim bir baht olamaz. İrticaa nefes aldırmamak, muhakemeye meydan vermemek lazımdır. Onu sersem bir mecnun haline koyduktan sonra yerden yere vurarak ezmek icap eder.

1 Bedavet: Çölde yaşama; çadır hayatı; bedevilik; ilkellik. (Y.N.)

Fransız İhtilali'nin en büyük simalarından Bastille kahramanı Danton ihtilalin ve vatanın en tehlikeli bir anında Fransız halkına şöyle bağırdı:

"Vatanı ve ihtilali kurtarmak için cesaret, cesaret... daima ve her gün cesaret..."

Akıl, mantık, zekâ ve idrakle beraber olmak şartıyla, hakiki hayatın icaplarını ifade etmek kaydıyla ihtilalin gözü pek olmak lazımdır.

Milliyetçiliğin Manası*

Adliye Vekili Mahmut Esat Bey, Adliye Hukuk Mektebi'nde ihtilaller tarihine ait konferanslarına devam etmiştir. Konferansın konusu ihtilallerde milliyetçilik cereyanlarıydı. Vekil Bey, Fransız İhtilali'nin ortaya koymuş olduğu "hâkimiyet milletindir" şeklinde ifade edilmekte olan milliyet prensibini izah ederek, bu prensibin ihtilallerin eski sistemlere karşı en kuvvetli ve amansız silahlarından biri olduğunu zikretmiş ve eskilikle olan mücadelesinde maziye ve bilhassa menfaatlerine bağlı tacidarlar ve kullarına karşı kazandığı zaferlerin katiyetini anlatmış ve son Türk İnkılabı'nın dayanağı olan bu yüksek prensibin Türkiye'deki şanlı galibiyetini elde etmek hususunda çarpıştığı engellerin Fransız İhtilali'ne nazaran daha çok ve kuvvetli olduğunu izah ederken, Türk İhtilali'nin başarılı olabilmesi için mutlaka bu prensibin kabul ettirilmesi lüzumunu ve prensibin kabul edilmemesi takdirinde bilhassa Türk camiasının zarar göreceğini söylemiş ve Fransa İhtilali'nden ilham almakla beraber milliyet prensibiyle alakadar olmamak üzere ilan edilmiş olan Tanzimat Fermanı'nın memleketin hakiki vaziyetine uyumsuzluğunu izah ederek özetle demiştir ki:

Nihayet milli hareket bu prensibi bütün manasıyla pervasız ortaya koydu ve neticede bugünkü şekil ortaya çıktı. Efendiler, ihtilalin kabul ettiği milliyet prensibi tabiata, hakikate en uygun esaslardan biridir. Onun için milliyet prensibinin başarılı olacağına katiyen şüphe edilmemelidir. Milliyet fikirlerinin milletler için lüzumlu gördüğü menfaatler hakikaten o kadar yüksektir ki, onun önüne durmak imkânsızdır.

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Mart 1926, No: 1679, s.4.

İstilacı tacidarların vurduğu kılıçlar her yeri kesti, yalnız bir yeri kesemedi ve vaki çarpışmadan kırıldı; o da "milliyet"tir.

Mahmut Esat Bey milliyet prensibinden önceki din siyasetinin tacidarlara ve din reislerine menfaatler temin etmekten başka bir hizmet görmediğini ve bu sakat siyasetin milletlerin hayatında kan ve yangına yol açtığını açıklayarak demiştir ki:

Görülüyor ki, din, yalnız vicdan ve maneviyatta kaldıkça ahlakı düzeltiyor; fakat pratik hayata karıştığı gün dünyayı kan ve yangına vermekten başka bir netice doğurmuyor. Tarihte başarı doğrudan doğruya milletlere aittir. Milletler kuvvetli olurlarsa dinleri yükselir; zayıf olurlarsa din de alçalır.

Milliyetçilik cereyanları maddi olduğu kadar, asla hatırdan çıkarmamalısınız ki, psikolojiktir. İstibdadın, saltanatın, başka milletlerin mukadderatında hâkim olmak isteyenlerin milliyetçilik cereyanından korkusunu kolaylıkla anlamanız lazımdır. Çünkü milliyetçilik en dürüst manasıyla cumhuriyeti ifade eder. Niçin milliyetçi oluyorsunuz? Sizin kanınızı taşıyan, menfaatlerinizi ifade eden bir camianın mukadderatını yükseltmek ve onu mesut etmek için milliyetçi oluyorsunuz. Bunun en zaruri neticesi o camiayı kendi iradesiyle idare ettirmektir. O halde cumhuriyet, milliyetçiliğin hukuki ifadesinden başka bir şey değildir.

Fransız İhtilali gayet dürüst bir prensip ortaya koymuştur. İhtilal "hâkimiyet milletindir" demeseydi, cumhuriyete gidilemezdi. Bizim ihtilalimiz bu prensibi daha geniş bir surette kavramış ve Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 3. maddesini şu suretle tespit etmiştir: "Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir." Bu, Fransa İhtilali'nin ifadesinden daha katidir.

İSTANBUL İNKILAP ENSTİTÜSÜ'NDE VERİLEN DERSLER

Gazi, Türk Milletinin Önünde İlerleyen Bir Zafer Bayrağıdır*

Dün Üniversite'nin konferans salonunda inkılap derslerinin üçüncüsü eski Adliye Vekili Mahmut Esat Bey tarafından verilmiştir. Mahmut Esat Bey dersine şöyle başlamıştır:

Her şeyden önce dünyanın Türk soyundan olan en büyük şefini, Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini ve onun yüksek şahsiyetinde Türk İhtilali'ni hürmetle selamlarım. *(Alkışlar.)* Büyük Şef, ihtilalin hukuk tarihini Türk gençliğine anlatmamı tasvip buyurmuşlar. Bu çok ciddi işi Maarif Vekâleti bana tebliğ ettiği zaman yapıp yapamayacağımı düşünmedim bile... Çünkü Şefim emredince bu dünyada yapılmayacak bir iş olmadığına inanım vardır. *(Alkışlar.)*

Gazi Mustafa Kemal, Türk milletinin önünde ilerleyen bir zafer bayrağıdır. Bu bayrak bugün de, yarın da, öbür gün de yükselecek, bütün gökler üstünde yükselecek ve hep yenecektir.

Arkadaşlar, ben dünkü yeneni ve yenileni yaşadım; ben dünkü yeneni ve yenileni gördüm. Yenen, hep bu yücelenen, yücelenen ve sonra yayından fırlayan alevden bir ok gibi karanlıkları yakan büyük Türk Şefi idi.

---

* *Cumhuriyet*, 9 Mart 1934, No: 3535, s.1, 4.

Mahmut Esat Bey sonra dersinin konusunu izaha geçerek demiştir ki:

Konumuz Türk tarihinin hukuk ve adliye tarihidir. Bu konuya esaslı surette girmeden evvel genel olarak ihtilallerin felsefesini ve hukukiyatını incelemek istiyorum. Bu etüt bize ihtilalimizin yeni verimlerini, yeni müesseselerimizin dayanağını ve kaidesini anlatmış olacaktır.

Mahmut Esat Bey, ihtilalin geniş ve dar manada ne olduğunu Almanca ve İngilizce ansiklopedilere göre, kendi fikrine göre izah etmiş ve Fransız Ansiklopedisi'ndeki bazı fıkraları da tahlil ettikten sonra demiştir ki:

İhtilal, sistemlerin, prensiplerin yalnız bir kısmına temas ettiği gibi, bütününe de temas eder. Mesela yalnız siyasi kısma temas ederek cumhuriyeti mutlakiyete, mutlakiyeti cumhuriyete dönüştürür; 1908'deki gibi. İktisadi, toplumsal sahalara girer; işte tam manasıyla ihtilal de budur; tıpkı son Türk, Rus ihtilalleri gibi... Halbuki 1905 Rus İhtilali yalnız siyasi sahada Duma'nın açılmasıyla yetinmişti. İhtilali sade ve yalnız devlet ve hükümet şekilleriyle alakadar görmek bence çok basit ve yüzeysel bir anlayış olur. Bunun ne kadar kısa bir anlayış olduğunu sosyalist akidelerini tahlilde anlayacağız. Bir milletin, siyasi, toplumsal müesseselerini istediği gibi değiştirmeye hakkı var mıdır? İhtilal hakkı mıdır? Bu meselede durmak lazım.

Çünkü ihtilalin hukukunu, Türk İhtilali'nin hukukunu inceleyeceğiz. İngiliz âlimi Locke'a göre ihtilal "mazlum bir milletin hakkına kavuşmak için müracaat edeceği en yüce, en son çare ve tedbirdir". Mazlum millet kimdir? İhtilal hakkı ne zaman kullanılır? Locke'a göre bu hak dört vaziyette kullanılabilir:

1) İcra vazifesiyle mükellef kimse (padişah, kral, prens...) veya heyet kanunların yerine şahsi iradesini koyarsa... (Abdülhamit ve Vahdettin gibi...)

2) Yasama heyetini davet etmeyerek, toplanmasına mâni olursa veya onların hürriyetini ortadan kaldırırsa (yine Abdülhamit gibi...). Biliyorsunuz ki Abdülhamit Meclisi Mebusan'ı dağıttıktan sonra uzun zaman bir daha toplamadı. 30 bu kadar sene sonra 1908 İhtilali, Meclisi Mebusan'ı zorla açtırdı ve 31 Mart'ta onu tahttan indirdi.

3) İcra hükümeti veya reisi hükümetin sistemine göre icraatın sistemini değiştirir, kendi kendine sistemi değiştirir veya seçerse...

4) Milleti bir yabancı hâkimiyete teslim eder veya tabi kılarsa...

Mahmut Esat Bey Locke'un ihtilal hakkındaki düşünüş tarzını uzun uzun izah ettikten sonra tarihçilerden Carlyle ile Wells'in Fransa İhtilali'ni tasvip eden bir iki parçasını okuduktan sonra:

"Tarihin verimlerine göre yetki ve idare usullerini suiistimal eden halk değil, çoğunlukla yetki sahipleridir. Size şimdi Wells ve Carlyle'dan okuduğum misal Locke'un görüşlerindeki isabeti gösterir.

Bir milletin ihtilalinden ancak müstebitler korkar. İhtilalden korkmamak, onu lüzumunda bir nefsi müdafaa gibi sevmek lazımdır" *demiş ve yine Locke'un, Fichte'nin, Jean-Jacques Rousseau'nun düşünüşlerini tahlil etmiştir.*

Mahmut Esat Bey'in son sözlerini Fichte'ye ait olan fikirlerin şu kısmı teşkil etmektedir:

Yeryüzünde insanlığın icapları gelişme ve ilerleme olduğuna göre müesseselerin de hayatı icabına göre değişmektir. Hayat onları zorla değiştirecektir. Fichte'ye göre bu müessesseler iki türlüdür:

1) Fenadırlar: Çürümüş saman gibi yanar, tüter, rahatsız eder. Bunları söndürmek lazımdır.

2) İyidirler: Bunlar da yana yana, aydınlata aydınlata kendi kendilerini bitirir ve tüketirler.

İhtilallerin Felsefesi ve Hukukiyatı*

Dün Üniversite konferans salonunda eski Adliye Vekili Mahmut Esat Bey ikinci dersini de verdi. Mahmut Esat Bey dünkü dersine şöyle başlamıştır:

Genel olarak ihtilalleri, ihtilallerin felsefesini ve hukukiyatını incelemeye bugün de devam edeceğiz ve bugün bu kısmı bitirmeye çalışacağız. Bundan sonra doğrudan doğruya Türk İhtilali'nin verimi olan müesseselerin incelenmesine geçeceğiz. Alman filozofu Nietzsche bir eserinde[1] şunları söylüyor:

> "Yazılan şeyler içinde en çok ve yegâne sevdiğim şey, kanla yazılandır. Kanla yazmak, kanın ruh olduğunu gösterir, kanın ruh olduğunu öğretir. Hep ve yalnız okuyan tembellere (işi gücü yalnız okumak olanlara, yalnız seyredenlere) lanet ediyorum. Herkesin boyuna okumak hakkı olursa, bu, hem fikri hem yazıyı bozar."

Nietzsche'ye göre dağlar üzerinde en kısa yol tepeden tepeye aşılanıdır. Bu yolu yürümek için bacak kuvvetli olmalıdır.

Mahmut Esat Bey sonra Alman filozofu Schopenhauer'ın fikirlerine geçerek onun bir eserinde ileri sürdüğü "hayat devamlı bir kavgadır, bu kavgada silah elde ölünür" fikrini izah etmiş ve felsefesinin içinde içkin olan "ihtilal" kavramını işaret etmiştir. Mahmut Esat Bey buraya gelmişken hayat ve ölümün ne demek olduğunu izah lüzumunu hissetmiş ve demiştir ki:

---

* *Cumhuriyet*, 11 Mart 1934, No: 3537, s.1, 5.

1 Nietzsche, *Zarathustra*. (Y.N.)

Biliyorsunuz ki, bu konu üstünde, insanlık kendini anladığından beri çalışıyor; hekimler çalışıyor, filozoflar çalışıyor. Fakat benim izahım bir hekim, bir filozof izahına benzetilmemeli. Toplumsal ve iktisadi hayatta ölüm nedir, hayat nedir? İzah edilememiş olan bu husus için ben ancak tarihi misaller alabileceğim:

Dünyanın Türk soyundan olan en büyük Şefi, Şefimiz Gazi Mustafa Kemal bu davaya başladı. Önce ordu müfettişi idi. Mülki kuvvete de sahipti. Milliyet yolunda mücadelede iken müfettişlikten istifaya mecbur oldu. Gün geldi, idama mahkûm edildi. Fakat bütün bunlar onun varlığında en ufak bir tereddüt vücuda getirmedi. Ve dedi ki:

"Ordu müfettişliğinden çekilebilirim. İdama mahkûm edilebilirim. Fakat ben bugün, dünden çok çok kuvvetliyim. Çünkü Türk milletinin içindeyim." *(Alkışlar.)*

Mahmut Esat Bey sonra, Büyük Taarruz'da vazifesini 20 dakika geciktirdiği için intihar eden Miralay Reşat Bey'i; Nizip'te meydan muharebesinde, Türk-Mısır harbinde, Fransa'da Saint-Cyr mektebinde okumuş bir Türk miralayının kaçan alaylı zabitlere bağırarak nasıl canını feda ettiğini, Plevne Harbi'nde açlıktan ölen ve düşmana minnet etmeyen Türk askerlerini misal getirerek bunların hiçbirinin hakikatte ölmediğini, şeref, namus ve haysiyetlerinin hâlâ yaşadığını, hâlâ gönüllerde yer tuttuklarını anlatmıştır.

Bu misaller arasında bir Japon generalinin, Romalı bir asilzadenin de şerefli ölümünü zikretmiştir.

Müteakiben demiştir ki:

Şimdi size bir iki tane de "yaşamış" misali vereyim. Duruy'de[1] gördüm. Bazı mezar kitabelerinde şöyle yazılmış: "Yaşadım, yedim, içtim, eğlendim, güldüm. Ve şimdiye buradayım. Ne yaptımsa yanımda kaldı. Sen de benim gibi ol ey ziyaretçi!"

Yine bir mezar kitabesinde yapılan sefahat anlatılıyor. Makul bir insanın utanacağı hikâyeler anlatılıyor. Bunlar hakikaten yaşadı mı? Hayır! Tabirimi mazur görürseniz, bir hayvanın mezar taşına da böyle yazılır: "Yedi, içti, tepindi, öldü."

Mahmut Esat Bey sonra Amerikalı meşhur Jefferson'un ihtilal hakkındaki düşünüşlerini ve ihtilali sevmeyenlerden de Schmoller ve Kant'ın düşünüşlerini, Paul Janet'nin görüşünü, Jean Jaurès'in ve Danton'un bazı sözlerini izah etmiş ve demiştir ki:

---

1 Victor Duruy, *Histoire des Romains et des peuples soumis à leur domination*, 7 cilt, Paris, 1843-1844. (Y.N.)

Her şeyden evvel söyleyeyim ki, ben sosyalist değilim; Türküm ve milliyetçiyim. Fakat biz o milletin çocuğuyuz ki, 10 bin yıla bakan bir tarihimiz var. Bu tarih bugünü de, yarını da, öbür günü de aydınlatacak. Dolayısıyla 10 bin yıl dünya tarihine ana olmuş Türkler sosyalist fikirlerini okumaktan korkmazlar; o hissi yaşamazlar.

Ben şuna da inanıyorum ki, fikirleri okumaktan, araştırmaktan, eleştirmekten kaçınanlar yalnız zayıf fikirlilerdir. Kuvvetli fikirleri dünyada yenebilecek hiçbir kuvvet yoktur. Bir kuvvet vardır: Onların daha kuvvetlisi...

Eski Adliye Vekili bu fikir dolayısıyla Abdülhamit istibdadının ve zulmünün hürriyeti, Neron'un Hıristiyanlığa karşı şiddetinin Hıristiyanlığı neticede mahvedemediğini ve yaşamak davasının, akıl ve fikrin bu fikirlere galebesini anlatmış ve Karl Marx'ın ihtilal hakkındaki düşünüşlerine geçmiştir.

Karl Marx için Esat Bey diyor ki:

İştirak etmediğim bazı noktaları var. Faşizm, Hitlerizm, Marksizmle Kemalizmi mukayese ederken bu muhalif noktalara temas edeceğim.

Mahmut Esat Bey, Karl Marx'la beraber Engels'ten de bahsetmiş ve Marksizmi kısaca anlatmıştır. Müteakiben ihtilale lüzum görülen zamanları, ihtilali kimlerin yapabileceğini, bir milletin ihtilale hakkı olup olmadığını birçok misallerle izah etmiş ve ihtilale karşı gizli silahlardan biri olan seviye ve gelişmişlik teorisinin bozukluğunu anlatmıştır. Bu hususta demiştir ki:

Bir seviye ve gelişmişlik teorisi var. Mesela cumhuriyetten bahsedilse "Gayet iyi, iyi ama efendim, milletin seviyesi müsait değil!" veya "Çok doğru, fakat henüz milletimiz gelişmemiştir" gibi sözlerle seviye ve gelişmişlik teorisini ileri sürenler ya yeni medeniyetin zararını görecek olanlar veya maddi, manevi faydalanmayacak olanlardır. Fakat bunlar kendilerini göstermezler. İlme bürünerek ve sureti haktan görünerek hareket ederler. Milletin böyle bir seviye ve gelişmişlik nazariyesi yoktur.

Fuat Paşa bir kitabında 93'te [1876] açılan Meclisi Mebusan'ı hikâye eder ve oraya gelen *Times* ve *Temps* muhabirlerinden birinin bir mektubundan bahseder. Bu mektupta deniyor ki:

"Meclisi Mebusan toplandı. Fakat itiraf ederiz ki, biz kendimizi İngiltere'nin 500 sene evvelki parlamentosunda zannettik. Üyeleri ancak o derece vazifelerinde pişkin ve meclisi o derece muntazam gördük."

Abdülhamit parlamentoyu ilga etti. Bazı dostları kendisine Meclis'in geçici bir zaman için kapatıldığını, halbuki zaman geçtiği halde açılmadığını söyledi-

ler. Abdülhamit "Efendim, çok doğru... Ben de sizinle beraberim. Fakat milletin seviyesi müsait değildir" dedi.

Böylelikle binlerce hürriyet taraftarı satırdan geçti. 31 Mart'ta Hamit'i yere vurunca milletin seviyesi yerine geldi.

Biz Tasmanya ve Avustralya vahşisi miyiz ki seviye ve gelişmişlik söz konusu ediliyor. 10 bin yıllık tarihe bakan millet seviyesiz mi?

Abdülhamit yaşasaydı milletin seviyesi hâlâ yerine gelmemiş olacaktı.

Mahmut Esat Bey son sözlerini söylerken bu konuya ait olarak Troçki'nin son kitabından[1] *bir parçayı aktardı:*

> "Seviye meselesini ileri sürenler, Afrika'nın vahşilerini Büyük Harp'te ordularının önüne koydular; ellerine de son sistem mavzerler verdiler. Bir iki ayda bu Afrikalılar, mavzeri, emperyalizmin has askerlerinden iyi kullanıyorlardı. Eğer gelişmişlik ve seviye teorisi doğru olsaydı, bunları evvela mızrakla, sonra kılıçla, daha sonra çakmaklı, kapsüllü tüfekle, martinle ve nihayet mavzerle harbe çıkarmak lazım gelecekti."

Dolayısıyla bu, bir toplumsal meseledir. Herhangi bir rejimi bir millet kavrayabilir. Dolayısıyla seviye ve gelişmişlik teorisi hakkında Troçki'yle -toplumsal rejimde mutabık olmamakla beraber- bu hususta hemfikirim.

1 Léon Trotsky, *Ma vie*, 1930. (Y.N.)

Türk İhtilali*

Mahmut Esat Bey, dün saat 17.30'da İnkılap Tarihi Enstitüsü'ndeki derslerine devam etmiştir. Konferansına başlarken, büyük Türk İhtilali'nin, kendisinden önceki rejimin incelenmesiyle daha iyi anlaşılacağını söyleyen Mahmut Esat Bey, bu husustaki izahatından sonra demiştir ki:

1918 yılındayız. Birinci Teşrin'in [Ekim] 10'u, günlerden Perşembe, saat 14.30. VI. Mehmet Vahdettin Osmanlı Meclisi Mebusanı'na geldi. O vaktin âdetince padişah "mahfel-i hümayun" denilen yerini aldı. Yanında birinci veliaht Abdülmecit, ikinci veliaht Selim Efendiler, nazırlar, âyan, mebuslar, sefirler, ruhani reisler, üst subaylar ve askeri erkân yerli yerinde.

Sadrazam Talat Paşa Mebusan Meclisi kürsüsünde o zamanki tabirle hattı hümayunu okuyor. Bu nutuktan şunları öğreniyoruz:

V. Mehmet Reşat 3 Temmuz 1918'de vefat etmiş. Onun yerine Vahdettin kendi iddiasınca veraset ve istihkak yoluyla tahta çıkmış ve Meclisi Mebusan'ın emniyetini kazanmış olan Talat Paşa hükümeti yerinde bırakılmış. Bulgarlar düşmanlar tarafından baskı yapılarak barışa mecbur edilmişler. Osmanlı İmparatorluğu da Wilson prensipleri icabınca barışa talip olmuş ve bu talebini o zamanki düşmanlara bildirmiş. Padişah memleketin şerefiyle orantılı bir barış elde edeceğini ümit ediyor.

Bu nutkun metni 10 Birinci Teşrin [Ekim] 1918 tarihli Meclisi Mebusan zabıt ceridesinde aynen vardır. Nutuktan anlaşılan şudur: Genel bir çöküntü, ıstırap,

---

* *Cumhuriyet*, 20 Mart 1934, No: 3546, s.1, 5.

takatsizlik ve bütün bu şartlar içinde düşmanlara sığınılarak barış talebi. Bu nutuktan sonra Vahdettin kürsüye çıkıyor, o vaktin hükümlerince sadakat yemini ediyor. Nihayet Sadrazam Talat Paşa da padişaha, vatana ve Kanunu Esasi hükümlerine riayet edeceğine yemin ediyor.

Aynı gün saat 15.30 sularında bilahare tarihin ihanetini ender kaydedeceği Vahdettin Meclis'ten çıkıp sarayına dönüyor.

Aynı yılın 14 Birinci Teşrin (Ekim) Pazartesi günü Meclisi Mebusan Reisi Menteşe Mebusu Halil Bey bir nutuk irat ediyor. Usul olduğu üzere riyasete seçildiğinden dolayı teşekkür ettikten sonra, dört sene devam eden harbin Osmanlı İmparatorluğu'na yaver olmadığını söylüyor. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun alnı açık olduğunu, imparatorluğun harbe girmekle medeniyete hizmet ettiğini, hatta düşmanları İtilaf devletlerine de hizmette bulunduğunu ilave ediyor.

Bu da bir tez!

Halil Bey, nutkunun sonunda hilafetpenahın tavsiyesi icabınca muhtelif unsurların birbiriyle ahenk dairesinde yaşaması lüzumundan bahsediyor. Bu nutkun aslı Meclisi Mebusan zabıt ceridesinin 14 Birinci Teşrin [Ekim] 1918 tarihli nüshasındadır.

Görülüyor ki, vaziyet artık düşmanın takdirine bırakılıyor, ona sığınılıyor. Denilebilir ki, o zaman başka ne denebilirdi, ne yapılabilirdi? Bu sorunun cevabını Osmanlı Meclisi Mebusan Reisi'nin nutkundan sonra cereyan eden tarihi hadiseler verecektir. Bu hadiseler gösterecektir ki, bir milletin kurtuluşu ölümü göze alarak düşmana karşı çıkmakla olur.

Mahmut Esat Bey, o vakitki Meclisi Mebusan'ın cevabi arizasını[1] da gözden geçirmiştir:

Arizada, V. Mehmet'in ölümü telafisi mümkün olmayan bir kayıp sayılıyor, fakat biraderinin V. Mehmet'in yerine geçmesinin milleti teselli edeceği bildiriliyor, fevkalade ahvalden dolayı Meclis'in Padişah tarafından toplantıya davet edilmesinden dolayı da "âcizane" teşekkür olunuyor, özetle Padişah namına okunan nutukta neler söylenmişse bunlar tespit ve teyit ediliyordu. Bu arizadan da anlaşılan, imparatorluğun fena halde mağlup oluşu, açlık, felaket, asayişsizlik, istila ve Wilson prensiplerinden medet umulduğu idi.

Wilson Prensiplerinin Bir Maddesi

Mahmut Esat Bey bu muhtelif vesikalar içinde bahsi edilen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceğini temin edeceği zannedilen Wilson prensiplerini

1 Yüksek bir makama verilen yazı. (Y.N.)

gözden geçirmiş, "Bu prensiplerin hepsi bizim konumuzu alakadar etmez. Alakadar eden kısmı 12. noktasıdır. Bu noktaya göre: Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk kısımlarına hâkimiyet haklarından tam istifade temin edilmeli; fakat halihazırda Türk hâkimiyetinde olan milletlere serbest bir gelişme hakkı verilmeli; Boğazlar bütün milletlerin gemilerine serbest ve açık bulundurulmalıdır" *demiş ve Wilson prensibinin diğer noktalarından kısaca bahsettikten sonra, Wilson'un prensipleri hakkında verdiği izahatı özetlemiştir. Prensiplerin verimini kısaca incelemeden evvel de Osmanlı İmparatorluğu'nu alakadar eden kısmın mahiyetini tahlil etmiştir:*

Bu noktada Türk hâkimiyetinin tanınacağı zikrolunurken, Türk hâkimiyetindeki milletlere geniş bir gelişme hakkı verileceğinden de bahsolunuyordu. Wilson'un Osmanlı İmparatorluğu hakkında ileri sürdüğü nokta, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması için asırlardan beri takip edilen siyasetin ve propagandaların prensip halinde ifadesiydi.

Mahmut Esat Bey azınlıklar meselesine temasla, gerek eski ve gerek son Osmanlı İmparatorluğu rejiminde azınlıkların Türklerden daha çok himaye gördüklerini, Türklerden daha çok geliştiklerini, fakat bu yolda yapılan propagandaların ilim adamlarını bile aldattığını söylemiş, ilmin kasıtlı propagandalara alet olması kadar hazin bir şey olmadığını ilave etmiştir.

Mahmut Esat Bey konferansına şöyle devam etmiştir:

Türkler denildiği ve Wilson'un inandığı gibi bir millet olsalardı, bugün dünyada ne bir Sırp ne bir Bulgar ne bir Yunan devleti adı kalmazdı; belki Macaristan da söz konusu olmazdı. Bu milletler Türk milletinin hâkimiyetinden ayrıldıkları zaman, Türk milletinin hâkimiyeti altına girdikleri zamandan üç-dört misli fazla nüfusla ayrıldılar.

Türk ve Medeniyet

Mahmut Esat Bey, Türk milletinin medeniyet itibariyle azınlıkların mensup olduğu medeniyetin aşağısında olduğu için onları yutamadığı şeklindeki propagandalara da cevap vermiş ve şöyle demiştir:

Yalnız kılıç sırtı bu kadar büyük bir dünyayı kaldıramazdı, bükülürdü. Bu dünyayı idare etmek için büyük bir zekâ, büyük bir medeniyet lazımdı. Bu zekâ ve medeniyet Türk milletindeydi.

Mahmut Esat Bey dersinde, yanlış olarak Arap medeniyeti denilen İslam medeniyetini kuranların başında Türklerin olduğunu, İslamın en büyük kitaplarından biri olan ve Peygamber'in hadislerini en doğru toplayan Buhari-i Şerif'in bir Türk tarafından yazıldığını, Farabi'nin yalnız İslamlar da değil, büyük eserleriyle ortaçağ medeniyetine hâkim olmuş bir Türk dehası olduğunu söyledikten sonra bir milleti yaşatacak etkenler arasında dil ve ismin büyük ehemmiyetine işaret etmiş ve konferansına şöyle devam etmiştir:

Ben burada Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün mesuliyetini öz Türklere yükletmek isteyenlere karşı hakikati müdafaa etmek istiyorum. Osmanlı İmparatorluğu'nun rejimi öz Türklere zalim, fakat Türk olmayan diğer ırklara rahimdi. Rejimin bütün mükellefiyetlerini, bütün ağırlığını, bütün ıstıraplarını öz Türkler çekiyordu.

Mahmut Esat Bey, Wilson prensibinin veriminin ne olduğunu Gazi Hazretlerinin şu vecizeleriyle izah etti:

"Zavallı Wilson bilmedi, anlamadı ki, silahın, süngünün, haysiyet ve şereflerin müdafaa etmediği hakları, onun, Washington'un mezarı önünde ortaya koyduğu prensipler kurtaramazdı."[1]

Mahmut Esat Bey, Talat Paşa'nın işbaşından çekilmekte biraz geciktiğini, yerini alan Ahmet İzzet Paşa kabinesinin beyannamesinde harbin keşmekeşlerinden, ihtiyaçlardan, açlıktan bahsettiğini, bu vaziyette büyük bir programla işbaşına gelemeyeceğinden ancak mütareke teşebbüslerinde bulunacağını ileri sürdüğünü söyledikten sonra Mondros Mütarekesi'ne geçmiş, Mütareke'yi devletler hukuku bakımından incelemiştir. Mahmut Esat Bey:

Türk milleti, dişinden tırnağına kadar bütün silahlarından tecrit edilmiş, eli ayağı, her tarafı kıskıvrak bağlanarak eli satırlı kasaplarına teslim edilmişti. Türk, bu halde iken kurtulmak imkânını buldu ve kurtuldu; bütün mazlum milletlere de örnek oldu. Haysiyet, şeref saati çaldığı zaman ölümü gözüne alan milletler, hürriyet ve bağımsızlığına kavuşur. Türk milleti bunun en diri misalidir.

---

1 Gazi Mustafa Kemal'in Falih Rıfkı (Atay) ve Mahmut (Soydan) Beylere anlattığı ve 13 Mart 1926-12 Nisan 1926 tarihleri arasında *Hâkimiyeti Milliye* ve *Milliyet* gazetelerinde tefrika halinde yayımlanan hatıralarında cümle şu şekildedir:
"Zavallı Wilson anlamadı ki, süngü, kuvvet, şeref ve haysiyetin müdafaa edemediği sınırlar, başka hiçbir prensiple müdafaa edilemez." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.3, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2000, s.53. (Y.N.)

Türk milleti tarihin en badireli, en korkunç günlerinde gözünü kırpmadan ayakta durdu. Eğer ona çarpan dalgalara bir kaya gibi dimdik mukavemet edemeyip de farzımuhal olarak dağılsaydı, ben şuna inanıyorum ki, Türk milletsiz, insanlık öksüz kalırdı.

Mahmut Esat Bey, alkışlanan bu konferansından sonra, bugün için ders olmakla beraber, İsmet Paşa Hazretlerinin Ankara'da aynı saatte vereceği dersi radyoyla dinleyerek istifade etmek için, rektörlükten bu dersin ertelenmesini rica edeceğini söylemiştir.

İnkılabın Hukuki Vasıfları*

Mahmut Esat Bey, Üniversite İnkılap Kürsüsü'ndeki dersine dün devam etti. Derse başlarken, ihtilalden önceki vakaları, hadiseleri incelemeye devam edeceğini, bunların, Türk İhtilali'nin ne kadar haklı şartlar içinde infilak ettiğini anlatacağını söyledi.

Mondros Mütarekesi'ni biri tarih, diğeri hukuk bakımından olmak üzere iki noktadan etüt eden Mahmut Esat Bey, Mütareke'nin hukuk yönünden de iki türlü incelenmesi lazım geldiğini söyledi ve hem devletler hukuku hem de anayasa hukuku noktasından tetkike başladı. Mütareke şartlarını ayrı ayrı gözden geçirdikten sonra, o zamanki düşmanlar için dedi ki:

Hem Zayıf Hem Mağlup!

Galiptiler; her istediklerini yaptırabilirlerdi. Fakat bunu kuvvetle değil, hukuk yolundan yapmayı menfaatlerine daha uygun buldular. Çünkü kati ve hayati bir zaruret olmadıkça kullanılan bir kuvvetin aşınacağında şüphe yoktur.

Bir kuvvetin hakla beslenmesi lazımdır. Halbuki Osmanlı delegeleri mağlup bir devleti temsil ettikleri halde, bu hususa lazım olan ehemmiyeti vermediler yahut bunu anlayamadılar.

İsmet Paşa Hazretlerinden birçok defalar işittiğim ve istifade ettiğim değerli yüksek bir görüşü burada tekrarlamak isterim. Diyorlar ki: "Kuvvetlinin haksız olması bile az çok bir zaaftır, bir zarardır; fakat hem zayıf hem de haksız! Bu-

---

* *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1934, No: 3564, s.3.

nun zararlarının sonu olamaz. Osmanlı İmparatorluğu yalnız zayıf değil, mağluptu. Üstelik bu mütareke ile haksız da oluyordu."

Bugünkü Şafağı Hazırlayan Kan

Mahmut Esat Bey, Mondros Mütarekesi'nin aktinden sonra çok zaman geçmeden Müttefiklerin derhal bundan istifadeyle yalnız mukavelenin maddelerine dayanarak memleketin muhtelif kısımlarını işgale başladıklarını söyledi ve dedi ki:

İşte o gün, ilk defa ayaklanan millet, vatanın düşmanlarıyla Osmanlı hükümetinin yüzüne ilk bağımsızlık ve hürriyet kurşunlarını sıktı. Bu bağımsızlık ve hürriyet kurşunlarının akıttığı kandır ki bugünün şafağını o günden sizlere hazırladı.

Mahmut Esat Bey, eski İtalyan Başvekili Nitti'nin son çıkardığı Demokrasiler[1] *ismindeki kitabından, o gün Türk milletinin silaha sarılarak elde ettiği neticeyi anlatan şu fıkrayı okudu:*

> "O gün modern tarihin en büyük vakalarından biri cereyan etti. Bir millet, Türk milleti, ayağa kalktı. Başta Mustafa Kemal, tarihin nadir yetiştirdiği bu adam, bir avuç yiğit Türkün başına geçti ve en sonra istilacıları denize döktü ve sonra her bakımdan kuvvetli bugünkü yeni Türkiye doğdu."

Bugünkü Medeniyeti Hazırlayan Türk Medeniyeti

Mahmut Esat Bey, geçen derste ileri sürdüğü bazı fikirlere bu derste de temas ederek, Türk milletini medeniyet itibariyle geri ve mutaassıp sayan zihniyete yine Batı âlimlerinin vermiş oldukları cevaplardan bahsetti. Bu arada, İngiliz hükümeti hesabına Mezopotamya'da tarih incelemeleri yapan Woolley'in Sümer medeniyeti yanında Roma, eski Yunan ve Mısır medeniyetlerinin dünkü çocuklar gibi kaldığı neticesine vararak "Bugünkü Avrupa medeniyeti kendisini bu Türk medeniyetine borçlu bilmeli" dediğini[2] *söyledi. Şimdi Evkaf'ta ya kâtip ya mümeyyiz*[3] *olan Hüsamettin Bey isminde bir Türkün de Amasya Tarihi*[4] *isim-*

1 Francesco Saverio Nitti, *La democrazia*, Paris, 1933. Fransızcası: Francesco Saverio Nitti, *La démocratie*, Paris, 1933. (Y.N.)

2 C. Leonard Woolley, *The Sumerians*, Clarendon Press, 1928, 198 sayfa. Fransızcası: C. Leonard Woolley, *Les Sumériens*, Paris, 1930. (Y.N.)

3 Mümeyyiz: Eskiden bir dairede yazıcıların yazdıkları yazıları düzelten kâtip. (Y.N.)

4 Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, (12 cilt), Hikmet Matbaası, İstanbul, 1327-1330 (1911-1914). (Y.N.)

li eserinde "Şöhreti ufukları tutan eski Roma ve Yunan medeniyetinin Küçük Asya'da[1] başarabildiği yegâne şey, eski Türk medeniyetinin şehirlere verdiği isimleri değiştirmekten ibaret kalmıştır" diyerek, Küçük Asya'daki Türk medeniyetinin 7-8 bin senelik olduğunu ispat ettiğini, İngiliz Woolley'in de bu fikirleri teyit etmiş olduğunu ilave etti ve dedi ki:

İşte bu kadar büyük bir medeniyeti ardında taşıyan bir millet bir Mondros kâğıdıyla, bir Sevr kâğıdıyla yok edilemezdi. Türk milleti sesini duyurdu. Türk milletinin tarihe söyleyeceği daha çok şey vardır. Mustarip insanlık Türk milletinin söylemesine muhtaçtır.

Osmanlı Meclisi Mebusanı'ndaki Hadiseler

Mahmut Esat Bey, Meclisi Mebusanı Osmani ile Ayan'ın o sıralarda nelerle meşgul olduğuna göz attı. Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif unsurlarının vaziyetlerini anlattı:

Bu sırada Mebusan'da olsun, Ayan'da olsun, bir insanı, bir vatanperveri, bir milletseveri utandırır ve ağlatır hadiseler cereyan ediyordu. Bir Rum mebus saatlerce Türkler aleyhinde söylüyor, Ermeniler buna iştirak ediyor ve hatta Arap mebuslar da alkışlıyordu.

Mahmut Esat Bey bunları anlattıktan sonra:

İki milyon öz evladını kaybetmiş mustarip ve yaralı bir milletin karşısında Türk olmayan mebuslar, bu küstah ve hokkabaz adamlar, naralar atıyorlar, Türk milletinin bütün mukaddesatına sövüyorlardı.

Meclis'in bu vaziyette olduğu sıralarda beride milletin ayaklandığından bahseden Mahmut Esat Bey, gençlere şu hitapta bulundu:

Ağabeylerin ve ablaların senin esaretine tahammül edemezdi. Bu zaferin kıymetini bil ki, o, seni yetiştirmek için kazanıldı. Nasıl bir neslin çocuğu olduğunu unutma! Alparslan Malazgirt Muharebesi'nde ancak 20 bin kişilik kuvvetiyle 220 bin kişilik Bizans ordusunu imparatoruyla birlikte esir etti. Kılıç Arslan Anadolu'ya akın eden bir milyon Haçlıyı kılıcının ağzı yamuluncaya kadar kesti. Türk toprakları çok mukaddestir. Oraya ayak basanların nasibi kılıçtan geçmektir. İhtilalin ülküsünü bütün dünyaya karşı bilgi nuruyla ve

1 Küçük Asya: Anadolu. (Y.N.)

elinde kılıçla bekleyeceksin. Kılıcı asla bırakmayacaksın ve bileceksin ki aklın hâkimiyetine, ruhun ve mantığın icaplarına yol açan vasıta mutlaka kılıçtır ve bu ihtilali böyle bekleyeceksin.

Mahmut Esat Bey, sultanlar tarafından seçilen Ayan'ın ne vaziyette olduğunu da anlatarak, Ahmet Rıza Bey'in Ayan Meclisi riyasetine seçilmesi münasebetiyle söylediği bir nutuktan bahsetti. Kim bilir, belki de Müttefiklerin övgüsünü kazanmak fikriyle, dosta düşmana karşı hükümetçe ve milletçe yapılan hataları sayıp döken Ahmet Rıza Bey'in bu nutku münasebetiyle Voltaire'in şu cümlesini hatırlattı: "Şikâyet, bağırmak, adalet istemek, esirle mağlubun işidir!"

Ahmet Rıza Bey'in Ayan riyasetine verdiği bir önergeden de bahseden Mahmut Esat Bey, bu önergede "Ermeni, Rum ve Arap kardeşlerimizin taktil ve tehcirlerinde[1] payı olanların derhal adi mahkemelere verilmesinden" bahsedildiğini izahtan sonra dedi ki:

Şimdi namını derin bir hürmetle yâd edeceğim, hiç tanımadığım bir adam, Topçu Ferik Rıza Paşa ayağa kalkıyor. Buna tahammül edemiyor, "Ayıptır, Rum, Ermeni, Arap kardeşlerinden bahsediyorsun, halbuki bütün devletin yükünü taşıyan en zulüm görmüş unsur Türk milletidir, önergede Türk milletinin de adı geçmelidir" diyor.

Ahmet Rıza Bey itiraz ediyor. Karşılıklı teessüflerde bulunuluyor. Ahmet Rıza Bey utanmadan "Türk kelimesini koyduktan sonra, bir de Çingene mi ilave edelim?" diye soruyor. Ermeni ayan da Ahmet Rıza Bey'in bu cevabını pek beğeniyorlar, gürültüler oluyor. Nihayet ara bulmak isteyen reis "Osmanlı kardeşlerimiz" ibaresini ilaveyi teklif ediyor. Ahmet Rıza Bey bu saltanatı kuran milletin isminin geçmesinde ısrar edince, iş oylamaya konuluyor. Hepsi Osmanlı ibaresini kabul ediyorlar ve bir tek Rıza Paşa bir tek Türk kelimesiyle kalıyor!

Mahmut Esat Bey bugün de dersine devam edecektir.

---

1 Taktil ve tehcir: Öldürme ve zorla göç ettirme. (Y.N.)

İnkılap Hukuku*

İnkılap Tarihi Enstitüsü'ndeki dersine devam eden Mahmut Esat Bey dün de Türk İhtilali'nin öncesindeki hadiseler üzerinde durdu. Bu hadiselere bazı kendi değerlendirmelerini de ilave etti. Dünkü konferansına Ahmet İzzet Paşa'nın istifasını kaydederek başladı. "Artık kabineler birbirini takip ediyordu. Memleketin bilhassa dahili vaziyetine dair izah edilen kabine programlarının hiçbir tatbik kıymeti ve barışa dair düşündüklerinin de hiçbir kıymeti yoktu" *dedi ve bu kabinelerin ne dahile ne de harice karşı hiçbir mevcudiyeti temsil etmediklerini izah etti:*

Memleketi müdafaa etmek yolu, hain bir halifenin elinde bulunan ve yabancı hüküm ve nüfuzunun hâkim olduğu zavallı İstanbul'umuzdan başarılamazdı. Anadolu'nun sarp dağlarına çekilmek lazımdı. Hürriyet ve bağımsızlık isteyen milletlerin rahattan feragat etmeleri lazımdır. Hürriyet ve bağımsızlık, düşman elinde kalmış şehirlerde değil, hür havalar esen sarp dağlardan kurtarılır.

Mahmut Esat Bey bu sözlerinden sonra harp kabinelerine de dayanak olmuş olan "Meclisi Mebusanı Osmani"nin vaziyetini tahlile başladı. Bu meclis harp kabinelerinin de fikrine iştirak etmişti. Şimdi ise Osmanlı İmparatorluğu parça parça olmuş dökülüyor ve bu meclis, mütareke ve işgal kabinelerine de dayanak oluyordu.

---

* *Cumhuriyet*, 11 Nisan 1934, No: 3565, s.3.

Bu vaziyeti memleketin içi kadar düşmanların da bildiğini kaydeden Mahmut Esat Bey dersine şöyle devam etti:

Ne yazık ki Meclisi Mebusanı Osmani, artık milletin sinesine dönerek milletin milli irade ve hâkimiyetinin yeniden tecelli etmesini istemedi; bilakis yerinde kalmak için elinden ne gelirse yaptı.

Saati çaldığı zaman vazifesini ve mesuliyetini idrak etmeyenlerin akıbetine bu meclis de düştü. Hem öyle hazin bir surette ki, günün birinde tarihin tanınmış hainlerinden vatan satan padişah bu meclisi fethettiği zaman kimse üzülmedi ve hain padişah ne Kanunu Esasi ne de milletin gözünde haksız görülmedi. Bu da gösterir ki, vazifesini yapmayanlar, bir hain eliyle düşürülseler bile kimse onlara acımaz.

Bu aralık bir Türk mebusunun Meclis'te sesi yükseldi. Bu zat Aydın Mebusu Veli Bey'di. Meclis'in kendi kendini feshetmesini teklif etmişti. Veli Bey'in bu çok yerinde fikri o günkü meclis içinde gürültülere boğuldu. Meclis yerinde kalmakta ısrar etti. Hatta Tevfik Paşa kabinesine gensorular vermeye de başladı. Tevfik Paşa daha acele davrandı. Bir padişah iradesiyle Meclis'i fethettirdi.

Çağdaş Anayasa Hukuku ve Meclisler

Mahmut Esat Bey çağdaş anayasa hukuku rejiminde mesuliyet söz konusu olunca istisna edilecek hiçbir fert, hiçbir cemiyet, hiçbir meclis olmayacağını gençliğe hatırlatarak dedi ki:

Halbuki büyük hadiselerin cereyanından sonra meclisin yeniden milletin iradesine müracaat etmesi anayasa hukuku bakımından bir zarurettir. Birinci Millet Meclisi vatanı kurtardıktan, Türk milleti hürriyet ve bağımsızlığına kavuştuktan sonra kendi kendini feshederek milletin oyuna müracaata karar verdi. Halbuki bir harbi ve koskoca bir vatanı kaybeden Osmanlı Meclisi bunu istemedi. Üçüncü Millet Meclisi, Serbest Fırka[1] cereyanı münasebetiyle kendisine bir nevi itimatsızlık duyarak derhal kendi kendini feshetti ve kendini milli iradeye arz etti.

1 Serbest Cumhuriyet Fırkası. (Y.N.)

Mesuliyet

Mahmut Esat Bey bundan sonra mesuliyet bahsine geçti:

Modern bir millet mesulü affettiği gün, mesulün bütün yaptıkları yanına kaldığı gün, o millet kendini uçuruma götürüyor demektir. Bir milletin en aziz hakkı hesap sormaktır. Bir çobana 20-30 koyun teslim eden adam, bir tek koyunu kurda kaptırılsa hesap sorar. Çoban bunu, hatta mahkemelere kadar giderek izah etmeye mecburdur. Çoban, izah edemezse, derisi yüzülünceye kadar takip edilir. Bir Türk vatanı bir tek koyun kadar da kıymetli değil miydi?

Bu memleket, hesapları affetmek, mesulleri aramamak yüzünden tarihin en büyük ıstıraplarını çekmiştir. İhtilal meselelerinde memleket işlerini suiistimal edenleri affetmek, Türk genci, senin de hakkın değildir. Bir vatandasın ki, orada hem geçmişin hem bugünün hem geleceğin hakkı vardır. Bunların üzerinde tasarruf edemezsin. Bunları suiistimal edenlere karşı vazifen, kim olursa olsun amansız bir surette hesaba çekmektir. Türk İnkılabı'nın en kutsi verimlerinden birinin bu olduğuna ben inanıyorum.

Devlet ve Millet Çiftlik Değildir

Devlet, millet başında bulunanların nüfuzlarını, devlet ve memleket nüfuzlarını maddi menfaatleri için istismar kadar büyük bir eşkıyalık söz konusu olamaz. Devlet ve millet çiftlik değildir. Eşkıyanın en büyüğü ve mutlaka imha edilmesi lazım gelen, devlet ve millet nüfuzunu kendi menfaati lehine kullanandır.

Ülkü kaydını taşımayanların, devlet başında iş görmeleri mümkün değildir.

Yüksek devlet işleri o kadar caziptir ki, karlı Erciyes dağlarına benzer. Üzerine güneş vurduğu zaman bu karlar parlar, uzaktan bakanlar bu zirvede olmayı isterler. Fakat o yüksekliğe çıkanlar yıldırımlara ve fırtınalara göğüs gerebilecek insanlar olmalıdır. Bence devlet adamı demek bütün acıları ve ıstırapları kendi üzerinde toplayarak idare ettiği memlekete saadet ve refah vermeye çalışan adam demektir. Kendisi ıstırap çekecek, fakir düşecektir. Devlet adamı, yıldırımları üzerine çeken bir paratonerdir. Her ıstırabı üzerine çekecek, idare ettiği memleketi koruyacaktır.

"Bunun tadı ne?" diyeceksiniz. Tek bir tadı vardır: Manevi zevki. Başka bir tadı olamaz, biz ıstırabından bahsediyoruz. Başka bir tadından bahsetmek, devlet işlerini bir ticarethane saymak demek olur.

Disiplin Ne Demektir?

Devlet mesuliyeti etrafında başka bir bakımdan da duran Mahmut Esat Bey, çağdaş medeniyetin belli başlı mekanizmalarının başlıca "mesuliyet, vazife, hak ve disiplin" noktaları üzerinde toplandığını, bu kavramların gelişemediği yerlerde

medeniyetin ve faaliyetin geri kaldığını izah etti. Disiplin denildiği zaman hiçbir zaman istibdadın hatırlanmamasına nazarı dikkati çekti. Disiplinle istibdadın tariflerine dair Alfieri'nin istibdat hakkındaki kitabını[1] tavsiye etti.

Bir Çinli filozofa[2] göre vazife Allah demektir. Bir inanana göre Allah'a isyan etmek ne gibi cezalara uğramayı gerektirirse, vazifesini yapmamak da aynı suretle cezalandırılmalıdır.

Mahmut Esat Bey milli ihtilalin infilakı sırasında bu noktalara verilen geniş ehemmiyeti kaydettikten sonra gençlere şu hitapta bulundu:

Disiplin, başarılı olmak isteyen bir milletin elinde, hasmı yenecek silahların başında gelir. Fakat hiçbir vakit de istibdada müsamaha etmeyeceksin. Disiplin, camianın menfaati, Türk varlığının başarısı için kullanılır bir kuvvettir. Disiplin ferdi menfaatler için kullanılırsa, istibdada meydan vermemek için isyan hakkın vardır.

Disiplin hakkındaki değerlendirmelerini izah eden Mahmut Esat Bey, hak ve vazifeye de temas etti. Vazifesini yapanla yapmayanın aynı muameleyi gördüğü zaman çalışkanlarda da tembellik ortaya çıkmasının çok doğru olduğunu, Lord Bryce'ın da çağdaş demokrasiler hakkındaki kitabında[3] bundan şikâyetle çağdaş demokrasilerin en büyük zaaflarından birinin "hatır gönül" meselesi olduğunu kaydettiğini söyleyen Mahmut Esat Bey, millet hâkimiyetinin hatır ve gönlün yer bulacağı yer demek olmadığını, demokrasinin, işbaşına ancak layıkları geçiren bir sistem olduğunu söyledi.

Bilhassa bizde bir asilzadelik söz konusu bile olamaz ki onlara ayrı ayrı mensup oldukları ailelere göre yerler verelim. Vaktiyle birçok memleketlerde zadegân vardı; fakat Türk milletinde böyle bir sınıf yoktur. Çünkü Türk milleti öyle asil ve necip bir ırkın çocuklarıdır ki, hepsi ayrı ayrı asildir, zadegândır. İşte Türk milletinin cumhuriyetle idare edilmesinin bir zaruret olduğunu bu suretle de izah edebiliriz.

Mahmut Esat Bey gelecek dersinde esasa girerek Türk İnkılabı'nın verimi olan hadiseleri ele alacaktır.

1 Vittorio Alfieri, *Della tirannide,* Torino, 1849. Fransızcası: Victor Alfieri, *De la tyrannie,* Paris, 1877. Türkçesi: V. Alfieri, *İstibdad,* çev. Abdullah Cevdet, Cenevre Osmanlı İttihat ve Terakki Matbaası, 1899. (Y.N.)

2 Konfüçyüs. (Y.N.)

3 James Bryce, *Modern Democracies,* c.2, New York, 1921. Fransızcası: James Bryce, *Les démocraties modernes,* Paris, 1924. (Y.N.)

Erzurum Kongresi'nin Milli Mücadele Tarihindeki Mevkii*

Eski Adliye Vekili Mahmut Esat Bey dün Üniversite konferans salonunda İnkılap Kürsüsü derslerine devam ederek söze şöyle başlamıştır:

Erzurum Kongresi başlı başına bir ihtilal felsefesidir. Türk milletinin cesaret, akıl ve şuur bakımlarından, hak ve hukuk görümlerinden ne yapabileceğini anlatan bir kitaptır. Erzurum Kongresi başlı başına bir eserdir. Size şimdiden şu kadarını söyleyebilirim ki, bu kongre, Türk tarihinin, Türk İhtilali'nin prensiplerini başından tespit etmiş bir plandır. Dahili-harici bütün kurtuluş davasına bir kaynak olmuştur.

Eski Adliye Vekili, Mütareke'nin feci günlerini, hain padişahla hükümetinin düşmanlara nasıl boyun eğdiklerini, İzmir'in işgalini, birer avuç Türk kahramanının büyük düşman kuvvetleriyle nasıl kahramanca çarpıştığını anlattı. Maraş'ta kanlı bir mücadeleden sonra tekrar şehre çekilen Türk bayrağını anlatarak dedi ki:

Türk gençliği, hatırında kalsın ki, Türk bayrağı her zaman esecek ve hiçbir zaman da yere düşmeyecektir. Bu bayrağa yabancı eli değmeyecektir. Bu bayrağa değen eller kırılır. O kadar kırılır ki, bu kavgadan başını kurtarana ne mutlu! Bu bayrağı başkalarına vermektense, ona sarılır ebediyen yatarız.

---

* *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934, No: 3579, s.5.

Urfa, Eskişehir, İzmir, Karahisar, Samsun, Zonguldak, Mersin, İskenderun gibi şehirlerimiz Mondros Mütarekesi'nden sonra birer birer işgal edilirken saray ne yapıyordu? Saray, düşman ne diyorsa onun harfiyen tatbikine çalışıyordu. Ortada vatanı teslim almak isteyen düşmanlar, onu teslim etmek isteyen bir saray vardı. Kan gövdeyi götürüyor, fakat millet teslim olmuyordu. İşte bu sırada, dünya tarihinin en büyük bir adamı, bizim soyumuzdan bir adam Pangaltı'daki mütevazı evinde düşünüyordu. Bu adam Mustafa Kemal'di. Bu adam memleketi kurtarmayı düşünüyordu. Onun şahsiyetini bilmek lazım. Mustafa Kemal, erkânıharp binbaşısı olarak istibdatla mücadele etmiş, Yemen'lere sürülmüştü. Hareket Ordusu'nda erkânıharp reisi sırfatıyla çalışmıştı. Trablusgarp'ta bir avuç mücahitle İtalyanlarla boğuşmuştu. Umumi Harp'te, Çanakkale'de dünyanın en büyük ordularını tarumar etmişti. Ve bu orduları tarumar ettikten sonra dünya tarihine yeni bir yol vermişti. Mustafa Kemal'i 15 sene evvelki ansiklopedilerde şöyle görüyoruz: "Müttefik orduları Çanakkale muharebelerinde mağlup eden Türk kumandanı..." *(Hatip burada Liman von Sanders'in bir Almanca eserinde*[1] *Gazi için yazdıklarını okudu.)*

Bu Türk generali bir gün İstanbul'dan ayrıldı, Karadeniz yoluyla Samsun'a çıktı (19 Mayıs 1919). O, Samsun'a çıktığı gün nasıl bir kararla donanmıştı? Bunu kendi ağzından dinleyelim. *(Gazi'nin Nutuk'undan bu kısma ait parçaları okudu.)*

Erzurum ve Sivas Kongreleri

Milletin Şefi, 1919 senesi [Temmuz'unun] 8/9 gecesi vazifesinden ve askerlik mesleğinden istifa etti. Erzurum Kongresi'ne sade bir Türk vatandaşı sıfatıyla geliyordu. Kongre'de derhal riyasete seçildi. Bence dünyada en büyük yetki ve kuvvet, sade bir Türk vatandaşı olmak kuvvet ve yetkisidir. Gazi, Kongre'den evvel yakın arkadaşlarına meselenin ehemmiyetini izah etti. "İş çok çetindir. Sonuna kadar hayat pahasına çalışmak lazımdır. İşe başladıktan sonra vazgeçmek hem kendine hem milletine hıyanet olur" dedi. Düşünmelerini teklif etti. Düşündüler, tekrar toplandılar. İçlerinde Şef'ten ayrılmamak kararını verenler birleştiler. Sonra Sivas Kongresi açıldı.

Ben milli harekâtın en hararetli günlerinde Şef'in Ankara istasyonunda yemek bulamayarak peynir ekmek yediğini gördüm. Şeflerin bütün zevki milletlerinin yükselmesidir. Başka bir şey düşündükleri zaman ideallerinin başarılı olması uzak bir ihtimaldir.

---

1 General der Kavallerie Liman von Sanders, *Fünf Jahre Türkei,* Berlin, 1920. Türkçesi: Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl,* çev. Eşref Bengi Özbilen, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010. (Y.N.)

Erzurum Kongresi'nde cumhuriyet açıkça bahis konusu olmadı. Yalnız Kongre kararlarında cumhuriyete ait bazı izler görebiliriz. Kongre, milli hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız millete ait olmasını prensip olarak kabul etti. Kongre gizli tamimlerinde de padişahlığın ve hilafetin söz konusu olamayacağını bildirdi. Milli hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız millete ait olması, adı verilmemiş bir cumhuriyetten başka bir şey değildi.

Milli harekât sırasında Şef bir gün beni çağırdı. İstasyonda mütevazı odasında oturuyordu.

- "Zonguldak'a Ömer Faruk[1] gelmiş, haberin var mı?" diye sordu.

- "Hayır!" cevabını verdim.

- "Buraya gelsin mi?" dedi.

- "Siz nasıl isterseniz öyle olur. Ben casus olmasından korkarım" dedim.

İşte o zaman bana bu hanedanı söz konusu ederek:

- "Bir daha bu milletin başına gelemeyeceklerdir. Çünkü cumhuriyet olacaktır" demişti.[2]

Çünkü efendi olmaya layık bir milletin başında dejenere olmuş bir hanedan kalamazdı. Efendi Türk milletine efendilik rejimi olarak cumhuriyet yakışırdı.

Türk milletinin Büyük Şef'i kadar dünyada büyük insan görmedim. Samimiyetime itimat ediniz. Napolyon dünyaya kol budak salmış büyük bir adamdı. İskender de büyük bir imparatorluğun mirasçısıydı. Napolyon, İskender ne oldular? Neticesini bilirsiniz. Gazi, yok olmuş bir ülke, baştan başa çiğnenmiş bir vatan buldu. Her şeyi yeniden kurdu. Yokluktan bir varlık çıkardı. Bu, daima var olacağının en büyük delilidir.

---

1 Şehzade Ömer Faruk Efendi. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal Paşa, İnebolu'ya geçen Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin Ankara'ya gelmek talebini 27 Nisan 1921 tarihli telgrafıyla reddetmiş, kendisini İstanbul'a geri göndermiştir. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.11, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2003, s.150. (Y.N.)

Erzurum Kongresi*

Mahmut Esat Bey, İstanbul Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü'ndeki derslerine dün de devam etti. Mahmut Esat Bey dünkü konferansına şöyle başladı:

Erzurum Kongresi'nin hangi siyasi şartlar içinde açıldığını, o gün Büyük Şef'in memleket ve millet için neler düşündüğünü biliyoruz. Kongre 23 Temmuz Çarşamba günü açıldı. Şef, bir açılma nutku söyledi. Kongre kararlarına tesir eden bu nutkun ana hatlarını kısaca gözden geçirmemiz lazımdır. Çünkü bu nutuk Türk ihtilal prensiplerinin ilham kaynağıdır.

Üç Esas Prensip

Mahmut Esat Bey, Gazi Hazretlerinin nutuklarından bu kısma ait parçaları okuduktan sonra dersine şöyle devam etti:

Hanımlar, beyler, bugünkü dersimizde Erzurum Kongresi'ni devletler hukuku ve hukuku esasiye bakımından inceledikten sonra Sivas Kongresi'ni de incelemeye çalışacağım.

Erzurum Kongresi bugünkü yeni rejim için ne düşündü ve ne kabul etti? Ben burada bu kongrenin memleketin içini ve dışını alakadar eden prensipleri-ni yalnız ana hatları itibariyle inceleyeceğim. Kongrenin kararlarını şu üç esas prensibe indirgeyebiliriz:

* *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1934, No: 3599, s.3.

A) Milli iradeyi hâkim kılmak,
B) Kuvayi Milliye'yi etken kılmak,
C) Vatanın ve bağımsızlığın muhafazası için geçici bir hükümet kurmak.
Bu üç esasın verimi bugünkü yeni rejim oldu.

Mahmut Esat Bey bu üç esas prensibi ayrı ayrı izah etti. Birinci esası anlatırken padişah denilen adamların milli irade ve milli hâkimiyet içindeki payının milletten de fazla olduğunu gösteren misaller zikretti. Erzurum Kongresi ise bu hâkimiyeti mutlak surette millete iade ediyor ve hakkı gaspçının elinden alarak sahibine götürüyordu. Mahmut Esat Bey, bu kararı, Türk hukuku esasiyesinde mühim bir dönüm noktası olarak vasıflandırdı.

Celâlettin Arif Bey'in İtirazları

Birinci Teşkilatı Esasiye'nin Birinci Millet Meclisi'nde kabulüne merhum Celâlettin Arif Bey'in itirazını ve bu itirazında birtakım tezatlar ve manasız müdafaalarla ısrar ettiğini söyleyen Mahmut Esat Bey, bu sırada millet ve devleti kısaca tarif etti:

Millet, aynı dili söyleyen, aynı tarihe mensup olan, kültürü, dileği, duygusu bir, bir insan camiasıdır. Devlet, bu camianın maddi, manevi varlığını korumak, onun gelişmesine hizmet etmek için milletçe vücut verilmiş, milletçe kurulmuş bir cihazdır, bir alettir, bir makinedir.
Şimdi bir an için hep beraber hukukun karışık tekniğini bir tarafa bırakarak aklıselime müracaat edelim: Böyle bir camiada kimin iradesi hâkim olmalıdır? Elbette ki milli iradenin mutlak surette hâkim olması gerektir.

Anane Meselesi!

O devrin meşruti sistem savunucularının, milli iradenin mutlak hâkimiyetini kabul etmeyenlerin bir kısım görüşleri de anane etrafında toplanıyordu. Bilhassa merhum Celâlettin Arif Bey Osmanlı Kanunu Esasisi üzerinde fazla ısrar etti. Büyük Millet Meclisi'nin bu hareketini de Kanunu Esasi'ye muhalif görüyordu.
Kısaca tekrar edeyim ki, bir millet istediği zaman kanunu esasisini değiştirebilir. Mesele kanun bakımından evvel hak bakımından ele alınmazsa, kanunlar gaspçıların elinde bir icra vasıtası olarak kalır.

Asırlarca Rol Oynayan Bir Demagoji

Mahmut Esat Bey, padişahçıların esas prensiplerinin "bil'irs ve'l-istihkak"[1] *felsefesi, daha doğrusu demagojisi ve boş sözleri olduğunu kaydettikten sonra*

1 Saltanatın kalıtım yoluyla miras alındığını ve hak edildiğini bildiren bir deyim. (Y.N.)

"Bu demagoji asırlarca birçok milletlerin mukadderatında rol yapmış demagojilerdendir. Bu sebeple izaha mecburum" *dedi:*

Bil'irs ve'l-istihkak tezine göre Türkiye bir çiftlikti; içinde çalışan öz Türkler de birtakım esirlerdi. Hükümdar da mirasçı olarak ve idareye kabiliyetli olarak bu çiftliğe tasarruf eden bir adamdı. Türk milleti gibi bir millete, Türk vatanı gibi vatanların en şanlısı olan bir yurda tasarruf etmenin nasıl sakat bir tez olduğunu izaha ihtiyaç bile yoktur.

Mahmut Esat Bey, Celâlettin Arif Bey'in düşüncelerinden bahsederken "Kendisine şahsen hürmetim olabilir; İstanbul Hukuk'unda benim hocamdı da; fakat milli davalarda ne hocalık, hatta ne analık ne babalık söz konusu olamaz. O sebeple hocamı eleştirmeye kendimde bir hak bulabilirim" *dedikten sonra Kanunu Esasi savunucularının inanarak ileri sürdüğü noktalara cevaplar verdi.*

Mahmut Esat Bey, eski devirlerin yalnız hukuk sahasında değil, edebiyat sahasında ve diğer sahalarda da tesirlerine temas ederek Baki'den, tarihçi Naima'dan misaller verdi. Hatta çok hürmet ettiği büyük Türk şairi Abdülhak Hamit Bey'in bile Fatih'e hitaben "bu necip millete emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın"[1] *dediğini kaydetti ve:*

Hayır, Türkler o kadar denizleri ele geçirdi, Karadeniz'i, Akdeniz'i o kadar çalkadı ki, dünya kaçacak yer aradı. Geniş nefes alabilmek için Septe Boğazı'na gittiler. Bahr-i Muhit-i Atlasi'ye[2] kadar kaçtılar. Amerika bu kaçış esnasında tesadüfen keşfedildi.

O kadar şaşkın kaçıyorlardı ki, Hindistan'a kaçacağız diye Amerika'yı buldular. Bu karalar ve denizler Türk milletine hiç kimsenin bahşişi değildir.

Her Türk kavgasından sonra cihan büyük bir devre girmiştir. Ölüm halinde mustarip bir vaziyette bulunan insanlık, İstanbul'un alınışından sonra Rönesans'a kavuştu.

Mahmut Esat Bey bu münasebetle fikirlerini ifade ederek, Türk milletinin mutlak hâkimiyeti meselesinde itiraz etmiş olanlara cevaplar vererek konferansını bitirdi.

---

1 Abdülhak Hamit, "Merkad-ı Fatih'i Ziyaret". Şiirin ilk yayımlandığı *Mirsad*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), No: 18, s.139'da dizeler şu şekildedir: "Sensin ki ol şehn-şâh bu ümmet-i necibe/ Büldan bahşişindir, ebhâr yadigârın." Diğer kaynaklarda: "Sensin o padişah ki bu ümmet-i necibe/ Emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın." Anlamı: O padişah sensin ki, bu asil ümmete memleketler bahşişin, denizler yadigârındır. (Y.N.)

2 Bahr-i Muhit-i Atlasi: Atlas Okyanusu. (Y.N.)

Bir Gün Harp Olacaktır!*

Mahmut Esat Bey, İnkılap Tarihi Kürsüsü'ndeki derslerine dün de devam etti. Bir gün evvelki konferansında Erzurum Kongresi'nin üç esas prensibi olduğunu kaydeden Mahmut Esat Bey, bu prensiplerden ilki olan "milletin mutlak surette hâkimiyeti"ni izah etmiş, sultancı hukukçuların bu münasebetle ileri sürdükleri iddialara cevap vermişti.

Attilâ'nın Meşhur Bir Sözü

Dün konferansına başlarken de bu prensip etrafındaki izahatına bazı noktalar ilave edeceğini kaydetti ve bu izahatı sırasında tarihten misaller getirdi. Haraca bağlı olan Roma imparatorlarının, haraçlarının bir iki sene ertelenmesi için Attilâ'ya bir heyet gönderişlerini anlatırken dedi ki:

Elçi, imparatorun ricasını Türk Kağanı'na arz ederken, o zamanın âdeti icabınca temsil ettiği hükümdarın yedi ceddinin de ismini saydı. Attilâ elçiye şu cevabı verdi:

"Yedi ceddini saydığınız ve asaletini iddia ettiğiniz imparatorunuzun dileğini kabul ediyorum. Kendisinden iki sene haraç istemeyeceğim. Yalnız ben kendimin kim olduğumu anlatmam lazım gelirse, babalarımı saymaya lüzum yoktur. Ben dünyanın en asil kavmi olan Türk soyundanım."

---

* *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1934, No: 3600, s.3.

İç Rejimi Alakadar Eden Diğer Kararlar

Bundan sonra Erzurum Kongresi'nin iç rejimi alakadar eden iki kararını izaha geçen Mahmut Esat Bey dedi ki:

Milli iradeyi her ne pahasına olursa olsun hâkim kılmaya karar vermiş olan Kongre, onu sarayın kuvvetlerine emanet edemezdi. Bu işi o günkü millet kuvvetleri olan Kuvayi Milliye başaracaktı.

Üçüncü, geçici hükümet teşkili kararı da milli idarenin icaplarını yerine getirmek içindi. Bu milli hükümet, bir iki sene sonra "Türk Cumhuriyeti" adını alacak olan hükümetti.

Dış Rejimi Alakadar Eden Prensipler

Mahmut Esat Bey Erzurum Kongresi'nin milletin dış rejimini alakadar eden prensiplerini de aşağı yukarı şöyle özetledi:

A) Anavatanın Türklerle meskûn yerleri Türk devletinde kalacaktır.

B) Yeni Türkiye devleti için modern devletler hukuku prensiplerinin tatbiki istenmiştir.

C) Azınlıkların, daha doğrusu pek küçük azınlıkların yeni Türk devletinin gelişme ve yükselişine engel olacak imtiyazları tanınmayacaktır.

D) Bizden ayrılacak Türk olmayan unsurların da başka devletlere geçerken oylarının alınması isteniyordu.

Milliyetler Prensibi

Hatip, Misakı Milli'nin memleketin dış rejimini alakadar eden prensiplerini gözden geçirdi:

Birinci prensip, hem Wilson prensiplerine hem de ta 19. asırdan beri devletler hukukunda yer tutmuş olan milliyetler prensibine dayanıyordu. Bu milliyetler prensibinden en çok zarar gören, Osmanlı İmparatorluğu, ondan sonra da Avusturya İmparatorluğu'dur; fakat en çok istifade eden de Türkiye Cumhuriyeti'dir. Avusturya Başvekili Metternich bundan çok korkar, çok korktuğu için de böyle bir meselede daima Osmanlı İmparatorluğu'na destek verirdi.

Verimleri tatbikatta görünmüş, devletler hukukunda yer almış bir prensibe dayanarak anavatanın Türklerle meskûn yerlerinin Türk devletinde kalması kararı, her bakımdan, her açıdan doğru, kuvvetli ve yerindeydi.

Millet ve Yurt Duyguları

Mahmut Esat Bey, bahsin bu kısmında, millet ve vatan hakkında yazılmış edebi eserlere temasla Schiller'den, Corneille'den, Abdülhak Hamit Bey'den kısa parçalar okudu. Corneille'in Horace eserinden "Vatanı için ölmek, vatanı için yok olmak, o kadar yüksek bir talihtir ki, bu yokluğu elde etmek için hileye sapmak lazımdır!" cümlesini okuyan hatip "Corneille'in burada vatandan anladığı, milliyet kavramından anladığımızdır" *dedi ve konferansına şöyle devam etti:*

Erzurum Kongresi'nin Türk milliyetçilik prensibini tatbik etmek istediği yer, her milletten önce Türk milletinin sahibi olduğu topraklardı. Dolayısıyla Erzurum Kongresi'nin kararı arazi bakımından da doğru ve yerindeydi.

Kapitülasyon Belası!

Erzurum Kongresi'nin milletin dış rejimini alakadar eden prensiplerinden ikincisini izaha başlayan hatip "Kapitülasyon rejimiyle yeni bir Türkiye devleti tesisine imkân yoktu. Osmanlı İmparatorluğu zamanında uzun zaman Rus elçiliği tercümanlığını yapmış olan Mandelsdam, hasımlarımızdan bir adam olduğu halde kapitülasyon rejimiyle Türkiye'nin yaşayamayacağını kitabında açıkça söylemiştir" *dedi ve kapitülasyonların mahiyetini izah etti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun her bakımdan bir sömürge devleti vaziyetinde olduğunu anlattı. Bu sırada dedi ki:*

Her tarafı demirlere vurulmuş olduğu halde, bundan daha acıdır ki, düşmanlar kıpırdanmaya bile fırsat vermedikleri Türk milleti için "kabiliyetsiz, istidatsız" derlerdi. İsa bile çarmıhta Türk milletinin asırlarca çektiği ıstırabı çekmemiştir.

Mahmut Esat Bey konferansına şöyle devam etti:

Biz kapitülasyonları hukuken 1856 Paris Antlaşması'yla kaldırmıştık. Kapitülasyonların bu antlaşmanın imzasından sonra fiilen ortadan kaldırılmış olması lazımdı. Meşhur İngiliz devletler hukukçusu Westlake, o vakit bunun tatbik edilmemesini, o zamanki hukukçularımızın bundan istifadeyi bilemediklerine atfetmektedir. Hatırıma gelmişken şuraya küçük bir kayıt ilave edeyim: Lotus davasında biz çok haklıydık; fakat bize kapitülasyon rejimiyle muamele yapmaya alışmış oldukları için iş Lahey'e kadar gitti.

Lozan Konferansı'yla Erzurum Kongresi'nin bu dileğinin de cihan tarafından kabul edilmiş olduğunu izah ettikten sonra bu bakımdan yeni Türkiye'nin vaziyetini anlatan Mahmut Esat Bey konferansını şu sözlerle bitirdi:

Bugünkü yeni Türkiye; İngiltere, İtalya, Fransa devleti neyse odur. Kapitülasyonların kaldırılması yeni Türkiye'yi bu vaziyete koymuştur.

Bizim davamız kimseden, hiçbir milletten fazla bir hak ve bir imtiyaz talebi değildir; hiçbir milletten, bu millet hangi millet olursa olsun... Biz bütün bir tarih içinde alnını yüksekte gezdirmiş bir soyun çocuklarıyız. Bizim aşağı muamelelere tahammülümüz olmadığını artık herkes anladı, bildi zannederim. En namüsait şartlar içinde aşağı muamelelerin nasıl yok edilebileceği sanatını en zayıf bir günümüzde âleme göstermişiz. Çağdaş hukukun da kabul ettiği bu kadar asil bir davayı müdafaa eden Türk milletini yenebilecek bir kuvvet tasavvur olunmuş değildir. Napolyon Akkâ önünde, bir avuç Türkün karşısında ilk defa mağlup olduğu zaman "Türk öldürülebilir; fakat yenilemez!" diyordu. Napolyon Akkâ kalesinin duvarlarında yalnız bir hatıra bıraktı: Kaleden dökülen katranlarla kapkara olmuş cesedi duvara yapışıp kalmış olan General Bon'un cesedi!..

Barış propagandaları arasında cihan tepeden tırnağa kadar silahlanıyor. Bir gün harp olacaktır. Gençler, maddeten ve manen donanmış olmak mecburiyetindesiniz. Tepeden tırnağa kadar silahlı olanların karşısına bütün varlığımızla bir silah olarak çıkacağız. Türkün topraklarına yan gözle bakanların tarihten alacakları ibret dersleri çoktur. Türklere saldırmak isteyenler, Akkâ kalesi duvarına katranla yapışıp kalan General Bon gibi âleme kapkara bir suratla bakmaya mecbur olurlar. Onlara evvela dostça tavsiyede bulunur, nasihatler ederiz. Fakat mutlaka talihlerini denemek istiyorlarsa, meydan çoktur, hazırız, buyurabilirler!..

Din, Laiklik, Azınlıklar ve Manda Meseleleri*

Mahmut Esat Bey dün de İnkılap Enstitüsü'nde konferansına devam etmiştir. Hatip, Lozan Antlaşması'nda memleketimizdeki azınlıklara dair olan esasları izah ederek demiştir ki:

Memleketimizdeki azınlıklara ait hukuk şöyle üç kısma ayrılmıştı:

A) Aile hukuku,

B) Eğitim hakkı,

C) Azınlıkların ruhani vaziyetleri.

Bugünkü yeni Türk rejimine göre Lozan Antlaşması'ndaki bu esaslar bence lüzumsuzdur. Çünkü azınlıklar Türk kültürünü, Türk mekteplerini benimsedikten sonra mesele kalmaz. Türk Cumhuriyeti'nde tebaa değil, vatandaş söz konusudur.

İçimizde yaşayan azınlıklar bu haklardan kolaylıkla vazgeçebilirler. Lozan Antlaşması'na göre azınlıklar aile hakkındaki kanunları kendileri düzenleyecekler ve bu kanunlar Millet Meclisi'nden geçecektir. Medeni Kanun'un kabulünü müteakip azınlıklar antlaşmayla kendilerine verilen yetkileri istemediklerini Adliye Vekâleti'ne bildirdiler. Hükümet bunu kabul etti. O günden beri bütün azınlıklar hakkında bir kanun tatbik edilmektedir. Bunu yalnız Yunanistan itirazla karşıladı. Selanik'te büyük mitingler yapıldı. Nihayet Yunanistan Cemiyeti Akvam'a[2] müracaat etti. Cemiyet meseleyi inceledi ve bu şikâyeti haksız buldu. İtiraz eden Yunanistan haksız olarak şikâyeti geri aldı ve çekildi.

---

* *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1934, No: 3601, s.3.

2 Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Azınlıklar bu haklarından, Lozan Antlaşması'yla kendilerine tanınmış olan aile hukukundan vazgeçerek Türk kanunlarını kabul etmekle yarım asırlık Bizans bayrağını tamamen direğinden indirmiş oluyordu.

Bugün din söz konusu değildir. Türkiye'de Türk devletinin dinle alakası yoktur; laiktir. Laiklik dinsizlik değildir. Esasen bir devlet için din söz konusu olamaz. Devlet efendi diye bir şahıs tasavvur olunmuş değildir ki o oruç tutsun, zekât versin! Dolayısıyla Türkiye'nin dini yoktur. Devlet din meseleleriyle meşgul değildir demek, eskiden olduğu gibi şu dini kabul edeceksin demek yetkisine sahip değildir demektir. Din Türk devletinin mukadderatında hâkim olduğu zamanlarda Türk milletinin çöküşünün belli başlı sebebi olmuştur; ben buna kaniim. Çünkü din, devletin mukadderatının düzenleyicisi olmakla bilhassa sultanların elinde bir tahakküm vasıtası oluyordu. Türk laik devleti istiyor ki insanın en aziz vicdanına şunun bunun eli değmesin. Kim oluyor o sultan ki insanın en kutsi vicdanına el değdirecek? Türk Cumhuriyeti dini kaldırmadı. Herkes kendi dinini seçmekte hürdür. Buna karışan yoktur.

Sivas Kongresi

Sivas Kongresi 1919 yılının 4 Eylül günü açıldı. Bu kongrenin üç vasfı vardır:

1) Erzurum Kongresi kararlarını vatan çapında geçerli kılmak,
2) Manda meselesini münakaşa etmek,
3) Son Osmanlı Meclisi'nin vaziyetini müzakere etmek.

Bu kongrenin başkaca ehemmiyetli bir vasfını görmüyorum. Asıl bu ihtilalin bütün prensiplerini teşkil etmiş olan, Erzurum Kongresi'dir.

Manda meselesinde durmak isterim. Wilson tarafından ortaya atılan bu mesele bizim konumuzda hukuk bakımından tahlile değer. Bu manda tezi bizce pek malum olması lazım gelen bir teklifti.

Burada Mahmut Esat Bey genel devletler hukuku bakımından mandanın muhtelif devletler hukuku profesörleri tarafından yapılan izahlarını okudu.

Sivas Kongresi'nde bu manda meselesi münakaşa edildi. Kongre'de Türk milletinin büyük milletlerden birinin mandası altına girmesi için tekliflerde bulunanlar vardı. Bunların başında iki adam geliyordu: Merhum Bekir Sami Bey ve Hâmi Bey. Düşünün ki bu tahakkuk etseydi, cidden Türk milleti herhangi bir milletin vesayeti altına girseydi, bu, Türk milletinin tarihinde bir leke sayılırdı. Eğer böyle vesayet altına alınması lazım gelen millet varsa, o her halde Türk milleti değildir.

İşte bu hakikati büyük Mustafa Kemal takdir etti ve mandayı reddetmesini bildi.

Gazi diyor ki: "Milletim, sen kendi mukadderatında, kendi baht ve hâkimiyetinde hâkim kalmak istersen, senin öz kanını taşıyanlardan başkasına inanma."[1]

Ben de şunu ilave etmek isterim ki, Türk gençliği, Türkten başkasına inanma. Çünkü o benimdir; anlaşabilirim. Fakat ötekilerle anlaşamam. Her milliyete hürmetimiz vardır. Onu da kaydetmek isterim.

Sivas Kongresi'nin ayırıcı vasıflarından birisi de şudur: Millet kendisinin itimadını kazanan bir hükümetin işe geçmesini istiyordu. Fakat hain Vahdettin ve damadı hain Ferit düşmana dayanarak yabancı hükümetlerin denetimini istedi.

İstanbul'da son Mebusan Meclisi toplanmadan evvel Kongre'ye bir önerge verildi. Bu vesikada "Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanması tehlikelidir. Meclis Anadolu'da toplanmalıdır. Ve esasen Saray'ın da hükmü kalmamıştır. Anadolu'da bir cumhuriyet kurulsun" deniliyordu. Bu vesikaya Büyük Şef kurşunkalemle "çok mühimdir, çok dikkate değerdir, vakti gelince yapılacaktır" cümlelerini yazmıştı. Cumhuriyetin kuvveti bütün bir milletin malıdır. Aksini düşünenler millete iftira ediyorlar.

Mahmut Esat Bey gelecek kış sömestrinden itibaren tekrar başlamak üzere konferanslarını bitirmiştir.

---

1 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*'unda "Türk milletinin içinde kalarak, ona en acı ve kara günlerinde hizmet etmeyi, Vahdettin'in hizmetkârı olmaya tercih edemeyen" Ahmet İzzet ve Salih Paşalardan bahsettikten sonra şunu söylemektedir:
"Efendiler, bu vesile ile muhterem milletime şunu tavsiye ederim ki, sinesinde yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki asli cevheri çok iyi tahlil etmek dikkatinden bir an feragat etmesin!" Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.20 (*Nutuk II*), Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2007, s.139-140. (Y.N.)

Kadınların Mebusluk Hakkı*

Dün Üniversite İnkılap Kürsüsü'nde İzmir Mebusu Mahmut Esat dersini vermiştir. Mahmut Esat "Türk Devrimi son günlerde o kadar hız alarak ilerliyor ki, bunu anlatacak olan profesörünüz bile gerilerde, işin yüzünde kaldı" *diye derse başlamıştır. Profesör, kadınlara mebusluk hakkının verilmesinden bahsederken bunun 20 gün evvelisine kadar bir hayal halinde olduğunu, fakat bugün hakikat olduğunu söylemiş ve demiştir ki:*

1914'te İstanbul Hukuk'unda son sınıfta iken, polis, çarşaf içinde biraz yüzü açık bayana rastlayınca takip ederdi. Saylavlıkları, azalıkları (üyelikleri) bırakınız; hele çarşaf biraz şık olursa sokak ortasında makasla kesmek gibi skandallar da olurdu. Bir gün Ankara caddesinde rastladım, kesilen çarşaf o devrin zabıtasının eliyle kesiliyordu. O devrin anlayışına göre Türk kadının hakkı dünyaya kara bir yüzle bakmaktı.

Mahmut Esat birçok memleketlerin inkılaplarıyla Türk İnkılabı'nı mukayese ederek inkılap hakkında uzun izahat vermiş ve ilk dersini bitirmiştir.

---

* *Akşam*, 14 Kânunuevvel (Aralık) 1934, No: 5804, s.2.

Bir Devrimin Başarılı Olması İçin Ne Gibi Esaslar Gözetmesi Lazımdır?*

Dün Üniversite'de inkılap derslerine devam edilmiştir. Ders sırası Profesör Mahmut Esat'ındı.

Mahmut Esat dünkü dersinde tarihte geçmiş birçok inkılapların stratejik ve taktik bakımdan tahlillerini yapacağını söyledikten sonra bir devrimin başarılı olması için şu esasları gözetmesi lazım geldiğini söyledi:

1) Zamanı kollamak,
2) Mümkün olduğu kadar sürat göstermek,
3) Devrimin icaplarını yerine getirmek,
4) Devrimin zeminini bilhassa fikir sahasında hazırlamış bulunmak.

Arkadaşlar, bugün size yarım kalan bir devrimden, Paris Komünü'nden bahsedeceğim. Paris Komünü tam ilmin manasıyla bir komünist hareketi değildir. Mutlak bir sosyalist hareketi de değildir. Zira Paris Komünü'nü yapan şefler muhtelif mesleklere[1] mensuptular. Onların içinde Clemenceau gibi belli başlı bir milliyetçi de vardı.

Mahmut Esat, bu hareketin 1871'de Versay hükümetine mağlup olduğunu ve mağlubiyetin de zamanı kollayamadıklarından ve fikirlerini halka layıkıyla aşılayamadıklarından husule geldiğini anlattı. Sonra, Sovyet İnkılabı'nın stratejik bakımdan başarılı olmuş inkılap olduğunu, zira Rus İhtilali'nin zamanı kolladığını,

---

* *Cumhuriyet*, 28 Birinci Kânun (Aralık) 1934, No: 3816, s.3.

1 Meslek: Doktrin, öğreti, yol, sistem. (Y.N.)

fikirlerini halk arasında hatta köylere kadar götürdüklerini, Tolstoy ve Maksim Gorki gibi ihtilalcilerin yazdığı eserlerin en aşağı halk tabakalarına kadar yayıldığını, komünistlerin süratle harekete geçtiklerini, pazarlığa girişmediklerini, prensibin bütün icaplarını tatbik ettiklerini ve ancak bu suretle başarılı olduklarını söyledi.

Mahmut Esat, Fransız komün ve Sovyet inkılaplarını Türk İnkılabı'yla mukayese ederek dedi ki:

Son Türk Devrimi gerek stratejik ve gerek taktik şartlara riayet etmiştir. Başarının büyük sebebi de budur. Bir gün gelecek ki Türk İhtilali'nin bu başarısı tarihte belli başlı örneklerden biri olacaktır. Dünya ihtilal tarihinde Türkün karşılaştığı müşkülat kadar güçlüklerle hiçbir ihtilal karşılaşmamıştır. Türk Devrimi başlarken Türk yurdunun akıbeti meçhuldü. Çünkü galipler Türk milletine hayat hakkı bile tanımıyorlardı. Halbuki 1789 Fransız İhtilali patlak verdiği zaman bütün Fransa Fransızların elindeydi. Rus İhtilali'nde, belki bir kısım arazi düşmanların elindeydi; fakat ihtilalcilerin çalışacağı geniş sahalar vardı. Türk İhtilali Atatürk'ün önderliğiyle başarıldı. Atatürk faaliyet merkezi olarak İstanbul'u kabul etmedi. Çünkü Türk Devrimi burada tehlikeye düşebilirdi. Düşman, devrimcilerle değil, sarayla anlaşmak isteyecekti. İstanbul'da Millet Meclisi dağıtıldı. Eğer devrimciler de İstanbul'da bulunmuş olsalardı, inkılap Malta'ya sürülecekti. İşte Önder bu hatayı işlemedi; Ankara'da hükümet kurdu ve evvela bütün Anadolu'yu dolaştı; Erzurum'da, Sivas'ta kongre kurdu. Fikirler bu suretle saçıldı. Ve nihayet Müdafaai Hukuk devrimin propagandasına başladı. Bu suretle devrim, birkaç şefin değil, Türk milletinin oldu.

Mahmut Esat bundan sonra, devrimin icaplarının nasıl safha safha başarıldığını, pazarlığa girişilmediğini anlattıktan sonra bir devrim için pazarlığa girişmenin tehlikelerini Troçki'nin Hayatım[1] adlı eserinden okuduğu birkaç parçayla teyit ederek Rus İhtilali'nin de başarılı olmasının en büyük sebeplerinden birinin bu "pazarlığa girişmemek" olduğunu söyledi.

Mahmut Esat, 15. asır sonlarında bir devrim yapmak isteyen fakat stratejik şartlara riayet etmediği için başarılı olamayan Bedreddin Simavi'nin uzun ve tarihi menkıbesini, prensiplerini, mücadelelerini, yetiştirdiği talebelerden Börklüce Mustafa'nın padişah ordularını birkaç defa perişan ettikten sonra nihayet mağlup olduğunu, fakat buna rağmen çarmıh önünde bile yine kanaatlerinden dönmediğini anlattı.

Mahmut Esat, inkılapları bir de taktik bakımdan incelemek lazım geldiğini söyleyerek, dünya tarihi ve ilim bakımından büyük ehemmiyeti olan ve Roma'da

1 Léon Trotsky, *Ma vie*, 1930. (Y.N.)

patlak veren Spartaküs İhtilali'nden bahsetti. Spartaküs'ün Romalılar elinde Trakyalı bir esirken, kurduğu ordularla en namlı Roma generallerini nasıl mağlup ettiğini, bütün bu zaferlere rağmen şımarmadığını, zira bir devrimin şefi şımarırsa o devrimin tehlikede olabileceğini söyledikten sonra tam Roma'yı devirirken şefler arasında ihtilaf çıktığını ve bu suretle Spartaküs'ün mağlup olduğunu, şefler arasında ihtilafın devrimleri mahvettiğini anlattı ve taktik cephede yapılan bir hatanın inkılapları devirdiğini söyledi.

Mahmut Esat, dersine Cumartesi günü devam edecektir.

Fransız İhtilali ve Verdiği Dersler*

İzmir Saylavı Mahmut Esat inkılap derslerine dün de devam etmiştir. Profesör, geçen derste anlattığı Romalı ihtilalci Spartaküs'le Bedreddin Simavi'nin ihtilallerinden tekrar bahsederek, gerek Romalı tarih yazarlarının ve gerekse Osmanlı tarih yazıcılarının bu iki ihtilalciyi birer şaki, birer serseri, birer derbeder olarak tanıttıklarını, halbuki Spartaküs'ün bir şaki değil, halk için çalışan mahir bir kumandan olduğunu ve Bedreddin Simavi'nin de (Lamartine'in dediği gibi) o devir için dünyanın en büyük âlimlerinden biri olduğunu, fakat Spartaküs'ün disiplini elinden kaçırması ve Bedreddin Simavi'nin de zamanı kollayamaması yüzünden hareketlerinde başarılı olamadıklarını söyledi.

Mahmut Esat bundan sonra inkılaplarda şefler arasında ayrılığın ne büyük felaketlere sebep olduğunu misallerle anlattı. Bundan sonra 1789 Fransız Büyük İhtilali'nin tahliline geçerek dedi ki:

Bu devrim çok mühimdir. Çünkü esasları, zamanımızda -bir iki devlet istisna edilirse- hâlâ evrensel vaziyetini muhafaza etmektedir.

Mahmut Esat, bu devrimde fikir bakımından bilhassa Jean-Jacques Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi'nin tesirli olduğunu, ihtilalin her bakımdan devrimin bütün şartlarına riayet ettiğini, zamanı kolladığını, ihtilalin süratle başarıldığını, buna rağmen inkılabın ve rejimin birkaç kere devrildiğini söyleyerek bunun sebebini şöyle anlattı:

Çünkü ihtilal, taktik şartlara riayet etmedi. Şefler ayrıldı, kıskançlık başladı. Robespierre ve Danton birbirinin başını yedi. Yani ihtilalin en mühim şartı ezildi, birlik bozuldu.

---

* *Cumhuriyet*, 30 Birinci Kânun (Aralık) 1934, No: 3818, s.1, 4.

Mahmut Esat inkılaplarda "feragat" ve "inanma" bahsine başlarken Türk İnkılabı'nın bir safhasından bahisle Atatürk'ün saray tarafından vazifesinden azledildiği zaman güldüğünü, idama mahkûm edildiği zaman yine güldüğünü, zira Türk milletiyle beraber inkılabı başarmaya inancı olduğunu söyledi. Profesör, inanmanın da bir şartı olduğunu, bu şartın "samimiyetle inanma" olduğunu söylerken, buna bir misal getirerek, İzmir'in kurtuluş gününden birkaç ay sonra İzmir'de Atatürk'ün bulunduğu bir sofrada İstanbul gazetecileriyle hilafetin kaldırılması üzerinde görüşülürken herkesin Atatürk'le beraber hilafetin kaldırılması lüzumundan bahsettiği halde, o zamanki Tanin başyazarı Hüseyin Cahit'in hilafetin kaldırılmasına akıl erdirmediğini, fakat buna rağmen Atatürk'ün hatırı için susacağını söylemesi üzerine Atatürk'ün:

"Fikirlerimizi samimiyetle benimsemeyenlere, bize hatır için susacaklarını söyleyenlere ihtiyacımız yoktur. Eğer inanmıyorsanız susmayınız" cevabını verdiğini hatırlattı.[1]

Mahmut Esat, feregat ve inanma bahsinde Magosa zindanına atılan Namık Kemal'i zikretmeden geçemeyeceğini söyleyerek, büyük vatanperverin "Ta ebed merd olmaya ahd eyledim şanımla ben!" mısraıyla başlayan şiirinden bahsederek, vatan için feragatin en büyük zevk olduğunu, Magosa zindanını gül bahçesine çevirebileceğini anlattı. Feragat üzerinde ısrar eden Profesör, Çar ordularını bir avuç arslanla püskürten Plevne'deki Türk evladı Osman Paşa'nın kahramanlık ve feragatini, Girit'in düşmanlar tarafından zaptı esnasında idama mahkûm olan Ali Onbaşı'nın sehpaya çıkarken ellerindeki kelepçeyle düşmanlarına saldırdığını anlatarak dedi ki:

Biz öyle bir milletiz ki, yalnız ellerimizde kelepçe değil, ayaklarımızda da kelepçe olsa, yine saldıranların başını ezebiliriz!

Mahmut Esat bundan sonra talebelere Fransız İnkılabı hakkında müracaat olunacak Türk ve yabancı eserlerin adlarını bildirdi. Son söz olarak da inkılapların başarılması için, stratejik bakımdan zamanı kollamak, azami sürat göstermek, zemini fikir yönünden hazırlamış olmak, devrimin icaplarını pazarlıksız yerine getirmek; taktik bakımdan da birlik, feragat, disiplin ve inanç unsurlarının mevcut olması lazım geldiğini söyledi.

---

1 Mahmut Esat söz konusu yemeğin tarihini yanlış hatırlamaktadır. Gazi Mustafa Kemal Paşa, İstanbul gazetecilerini İzmir'de 5 Şubat 1924 günü kabul etmiştir. Yemekte Mebus Mahmut Esat ve Şükrü Kaya Beylerle Kaymakam Tevfik Bey de hazır bulunmuştur. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bu yemek sonundaki nutku ve yemeğe katılan gazetecilerin bu konudaki anıları için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.16, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s.207-209. (Y.N.)

Atatürk'ün Başbuğluğunda Dünyayı Yendik*

İzmir Saylavı Bay Mahmut Esat, Üniversite İnkılap Kürsüsü'ndeki derslerine dün devam etmiştir. Yıl içindeki bütün konferanslarını bir kitapta daha geniş bir şekilde tasnif edilmiş olarak toplayacağını[1] *dinleyicilerine bildirmekle söze başlayan Mahmut Esat demiştir ki:*

Bugünkü derste önen kentsel (hukuku medeniye) tahlilleriyle belli başlı toplumsal kanunları ele alacağım. Türk milletini bir kentsel yasa (medeni kanun) ve bir kentsel önen (medeni hukuk) ile donatmak fikri yepyeni bir tez değildir; ta Âli Paşa zamanlarından beri düşünülmüş bir şeydir. Âli Paşa Girit İhtilali'nde Fransız Medeni Kanunu'nu adada tatbik etmek istedi. Paşa'ya göre, bu, aynı zamanda bir tecrübe olacaktı; başarıyla neticelenirse, Osmanlı İmparatorluğu'nun her yanında tatbik edilecekti. Bu kanunla, Müslüman, Hıristiyan, Yahudi şeriatlarının hukuku, yerlerini modern bir kanunun, Fransız Medeni Kanunu'nun hükümlerine bırakmış olacaktı. Osmanlı İmparatorluğu'nun kentsel öneni laikleşmiş olacaktı.

Âli Paşa, Tanzimat'ın büyük adamlarındandır. Mensup olduğu mektep, denebilir ki, dini dünyadan ayıran bir mektepti. Bu düşünce belli başlı esaslarını teşkil ediyordu. Âli Paşa başarılı olamadan öldü. Zaman böyle prensipleri kal-

---

* *Kurun*, 8 Şubat 1935, No: 6139-77, s.10; *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1935, No: 3856, s.4.

1 Bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1940. Eserin daha önce yayımlanmamış ikinci kitabıyla birlikte genişletilmiş güncel basımı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2014. (Y.N.)

dırmaya müsait değildi; zaman böyle bir fikri yüklenebilmek için kâfi derece aydınlara ve onlara baş olabilecek liderlere sahip değildi.

Âli Paşa'dan sonra bu fikir, Osmanlı İmparatorluğu'nu medeni hukuk prensipleriyle donatmak fikri uzun zamanlar uyudu. Fakat 1908 İhtilali, Meşrutiyet, bu tezi tekrar ele aldı. Adliye Nezareti'nin o vaktin tabirince "tadil ve ihzarı kavanin komisyonu"[1] teşkil edildi. Bunun belli başlı vazifesini Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün kanunlarını gözden geçirmek, memleketimize milletin ihiyaçlarına uygun kanun hazırlamak teşkil ediyordu.

Bayanlar, baylar,

Bu komisyonlar senelerce çalıştı, birçok paralar harcandı, fakat "şu" denebilecek bir eser hazırlanamadı.

Kentsel önen (medeni hukuk) tezini ele alan Meşrutiyet büyük Cihan Harbi içinde kapitülasyonları imzadan sonra bir Aile Hukuku Kanunu yaptı. Bu kanun bir kararnameyle, padişahın iradesiyle tatbike girdi.

Bu, Âli Paşa'nın düşünüp de başaramadığı işe benzemiyordu. Âli Paşa'nın düşünüşü cidden çok radikal, son derece ileriydi. Aile Hukuku Kanunu ise hukukun pek eski sistemlerinden ilham almış bulunuyordu. Bu kanun, bir nevi "Babil kulesi hukuku" gibi bir şeydi. Babil kulesi için efsanelerin bize anlattığı birçok diller vardır. Bu da Yahudi, Müslüman, Hıristiyan esaslarından ilham alan bir karışımdı. Bununla Meşrutiyet'in yapmak istediği iş, bir medeni kanun işi değildi. Aile hukuku meselelerini, evlenme-boşanma işlerini mollaların, papazların, hahamların ellerinden alarak imparatorluk mahkemelerine veren bir kanundan başka bir şey değildi.

Fakat o vakte kadar şer'i örf ve âdet, içtihatlardan ibaret olan cami, kilise, havra hükümleri bu suretle bir kanun halini alıyordu. Mesela bir Yahudi imparatorluk mahkemesine çıkınca, Osmanlı hâkimi Yahudilere ayrılan fasıldan hükmünü verirdi. Bu suretle vaktiyle hahamın üstlendiği işi imparatorluk hâkimi üstleniyordu. Mahkemeye çıkacak bir İslam olursa İslam faslı, Hıristiyan olursa papaz hükümleri tatbik edilirdi. Bu mahkeme, vaktiyle nizam mahkemesi namını taşıyan mahkemeleri bile teokratize ediyordu; tarihin yürüyüşünde tamamen zıddı.

Bu usul, çağdaş, modern medeniyet hukukunda değil, ortaçağda Şarlman İmparatorluğu'nda aranabilir. Bir eser vücuda getirilir zannedilirken, geriye gidiliyordu; ortaçağ örnek alınmış oluyordu. Ve Fatih zamanından beri kaldırılamayan mezhep imtiyazları şimdi kanun haline girmiş bulunuyordu. İşin asıl acı tarafı o devirde böyle bir şeyin sakatlığını ortaya koyacak kuvvetli hukukçuların ses çıkarmamasıydı. Kanun üstelik hukukçular tarafından alkışlanmıştı.

---

1 Kanunları Değiştirme ve Hazırlama Komisyonu. (Y.N.)

Bunu modern Türk hukuk tarihi acı acı yâd edecektir; etmelidir; biz hukukçulara da ibret olmalıdır.

Bu kanun Meşrutiyet'le beraber öldü. Esasen yaşayamazdı. Çünkü ölü doğmuştu, ölü kalacaktı.

Büyük Harp'ten, yeni Türkiye'nin doğuşundan sonra da kanun değiştirme komisyonları yeniden çalışmaya başladılar. Cumhuriyet'in yeni kanunlarını bu komisyonlar yapacaktı. Yine her şey bu komisyonlardan bekleniyordu. Halbuki yeni Türkiye Lozan Antlaşması'yla büyük çapta adli ıslahat yapmayı üstlenmiş bulunuyordu. Kabul ettiğimiz esaslardan biri, belki birincisi, hukukumuzu modernize etmekti. Türk milletinin çağdaş milletlerle boy ölçüşerek yaşayabilmesi için bu bir zaruretti.

1340 [1924] yılında General İsmet kabinesinde Adliye Vekâleti işlerini üstlendim. Hükümet, bilhassa Atatürk'ün yeni cumhuriyetinin ilk işlerinden biri olmak üzere yepyeni bir medeni kanun yapılmasını arzu ediyordu. Medeni Kanun'u ve Borçlar Kanunu'nu hazırlayan komisyonlar çalışıyordu. Komisyonlara, ne hazırladılarsa incelenmek üzere Adliye Vekâleti'ne vermelerini söyledim. Komisyon başkanı, Bay Hacı Adil idi. Borçlar Hukuku Komisyonu reisi de merhum hocam Mustafa Fevzi[1] idi.

Hacı Adil aile hukuku ile vesayete ait küçük bir kısmının hazırlanmış olduğunu söyledi. Bunlar parça parça Meclis'e arz edilerek kanun çıkacaktı...

Bay Mahmut Esat bundan sonra, medeni kanunun bu şekilde çıkarılmasına imkân olmadığını, komisyonların dayandığı esasları anlatmıştır. Bu esasların, "bize göre kanun" diye İmam-ı Şafii ve diğer hukukçularla modern hukukçuların fikirlerini karıştıran bir karışım olduğunu, bunları karıştırarak bir kanun vücuda getirmeye imkân olmadığını söyleyen Bay Mahmut Esat sözlerine devam ederek demiştir ki:

Böyle birtakım kaideleri uzlaştırarak, ortaçağ ile çağdaş medeniyeti uzlaştırarak bir eser ortaya koyacağız demek şuna benzer: Bir papaz tasavvur ediniz. Hem ananelerini bırakmak istemiyor hem de 20. asra uymak istiyor; sırtında papaz cübbesi, başında silindir, gözünde monokl[2] ... İşte bizim yapmaya hazırlandığımız tasarılar bundan daha az gülünç değildir.

Bay Mahmut Esat, kanunları hazırlama ve değiştirme komisyonlarının, medeni bir millet kanunundan ziyade Siyam,[3] Cezayir, Mısır kanunlarından da ilaveler

---

1 Mustafa Fevzi (Sarhan) Bey (1875-1933). (Y.N.)
2 Monokl: Kaş kemerine sıkıştırılarak kullanılan gözlük camı. (Y.N.)
3 Tayland'ın eski adı. (Y.N.)

yapmak istediklerini anlatmış, bir Türk olarak böyle prensipleri kabul etmediğini, Türk milleti için en medeni milletin en son kanunlarının mümkün olduğu kadar hem de aynen alınarak adalet müesseseleri kurulmak icap ettiğini, çünkü Türk milletinin seviyesinin o kadar yüksek olduğunu söylemiştir. Bay Mahmut Esat, bu arzusuna tek bir kimsenin yardım etmediğini, yapayalnız kaldığını, fakat Atatürk'ün tutulan yolun doğru olduğunu, mutlaka başarmak icap ettiğini emrettiğini söylemiş, şunları ilave etmiştir:

Atatürk emredince tutulan işin başarılmayacağına imkân olmadığına inananlardan biriyim. Bu inan bende son nefese kadar devam edecektir.

Bay Mahmut Esat, bundan sonra İstanbul'a gelerek toplantılar yaptığını ve başardığını söylemiş, dersini şu sözlerle bitirmiştir:

Biz o milletiz ki, yeni medeniyetin beşiğini sallamışız. Bizim kanun hazırlama komisyonları bütün bunlardan habersiz, millete Siyam kanunlarını tatbik etmek istiyorlardı.

Bir milletin, yaşamak isteyen bir milletin kendini diğer bir milletten geri gördüğünü kabul etmesi, o milletin vesayetini kabul etmesi demektir. Türk milleti bunu kabul etmez. Eğer vesayet lazım gelirse biz vesayetimize alırız.

Bence medeniyetin ölçüsü, dövüşmesini her milletten üstün bilmek ve yapabilmektir. Bu sözümü samimi ve ciddi kabul etmenizi dilerim. Dövüşmesini bilen ve yenen, en medeni millettir. Tarihe ve bugüne bakınız; vuruşmasını bilmeyenler, boyunlarında zincir, ayaklarında bukağı taşıyorlar.

Dünyayı daha dün Atatürk'ün başbuğluğu altında yenen bir millet değil miyiz?

Medeni Kanun Türkiye'de Nasıl Tatbik Edildi*

Eski Adliye Bakanı Mahmut Esat dün Üniversite konferans salonunda inkılap derslerine devam etmiştir.

Mahmut Esat bu dersinde de Medeni Kanun'un Türkiye'de tatbikini anlatmış, muhaliflerin ileri sürdükleri fikirleri hatırlattıktan sonra kısaca demiştir ki:

Milleti hukuk seviyesi bakımından geri görmenin ne kadar asılsız olduğunu geçen derste de söylemiştim. Bu derste de bundan bahsedeceğim.

Medeni hukuk bakımından seviyesi geri olan Türk milletine cumhuriyet de fazla görülebilirdi. Latin harfleri, şapka, kadınlara hâkimlik, saylavlık[1] haydi haydi fazla görülebilirdi.

Bu tezi bir cümleyle ifade etmek lazım gelirse, Türk İnkılabı'nı kabul etmemek lazım gelirdi.

Derhal şunu da kaydedelim ki, Türk medeni hukuku bahsinde bu adamların mürteci olduklarını kabul etmem. Yalnız bunlar Türk tarihini bilmiyorlar diyebilirim.

Bir milletin seviyesinin icapları, bir milletin ihtiyaçları, saraydan Marmara'nın seyriyle değil, o milletin her şeyinin ve memleketin her tarafının bilinmesiyle mümkündür.

---

* *Cumhuriyet*, 15 Şubat 1935, No: 3863, s.4.

1 Saylavlık: Milletvekilliği. (Y.N.)

Hatırıma tarihi bir vaka geldi, anlatayım:

Tarihimizde Deli İbrahim denilen bir padişah vardı. Bu, günün birinde Çatalca Ovası'na doğru bakmış ve "vay" demiş, "imparatorluğum amma da büyükmüş ha..."

Bu zavallının yalnız Çatalca Ovası'nı görmekle Osmanlı İmparatorluğu'nun genişliğini kavraması ne kadar doğru ise, insanlığa numune olan Türk milletinin seviyece geri olduğunu kabul etmek de o kadar doğru olurdu.

Bugün Türk medeniyeti o kadar hız aldı ki, Medeni Kanun bile az gelecektir.

Şimdi şu dakikada şahit olduğumuz hadiseler bize her şeyi gösterir. Vaktiyle seviye diye bağıranların sesi bugün kısılmıştır.

Mahmut Esat, bundan sonra muhaliflerin prensip, ihtiyaç ve kanun teorilerinden bahsettiklerini, bu tezin de zayıf olduğunu, medeni seviyeye dahil medeni ihtiyaçların aynı olduğunu söyleyerek demiştir ki:

Modern milletlerin anayasalarına bakınız. Göreceksiniz ki bütün ana hatlarda hepsi birdir. Yunanistan, Almanya, İngiltere, Fransa hepsi aynıdır; prensipler eştir.

Yine bütün hükümet sistemlerine bakınız. Bir iki diktatörlükten başka hepsi parlamenterdir.

Ufak tefek farklar varsa da ana hatlarda birdir. Ticaret kanunları da hepsi birdir. İflas her yerde iflastır; prensipler hepsi eştir.

Ceza kanunlarını açın. Hiçbir millet hırsızlığı mubah görmez. Taammüdlerle yapılan katil cezası her yerde idamdır.

İcra kanunları yine birdir. Yine göreceksiniz, hiçbir yerde bir karıdan fazla karı almak yoktur. Şimdi milletler bütün kanunları bir tek kanun haline getirmeye çalışıyorlar. Gazetelerde bu cereyanları görüyorsunuz. Medeni hukuk için de birlik kabul edileceği görülecektir. Biz şu ve bu milletten geri değil, daha üstünüz.

Teferruata gelince, memleket kanunları arasında ufak tefek farklar olabilir. Mesela İsviçre'de 16 yaşını dolduran dinini seçmekte hürdür. Bizde reşit olması şarttır. Bu gibi farklar mana ifade etmez.

Mahmut Esat bundan sonra "medeni kanunlar mevcutken niçin biz hazırlayalım?" *sözleriyle bu yoldaki itirazlara cevap vermeye geçerek bunu mevcut olan tayyareyi keşif için yeniden çalışılmak istenmesine benzetmiştir.*

Mahmut Esat bunu müteakip evvela tercüme hakkındaki, sonra da "Medeni Kanun neden Fransa'dan, Almanya'dan alınmadı da İsviçre'den alındı?" yolundaki itirazlara cevap vermiş ve Medeni Kanun'un nasıl kabul edildiğini anlatarak dersini bitirmiştir.

Medeni Kanun'un Ana Hatları*

Eski Adliye Vekili İzmir Saylavı Mahmut Esat, Üniversite İnkılap Kürsüsü'ndeki derslerine dün de devam etti ve dünkü konferansında yeni Türk medeni hukukunun prensiplerini ve ana hatlarını tahlile koyuldu:

Medeni Kanun, 4 Ekim 926 tarihinde tatbik edilmeye başlandı. Bunun resmi gerekçesi kanun Meclis'e sevk edilirken Adliye'ce Başvekâlet'e yazılan tezkerede uzun uzun incelenebilir.[1]

Mahmut Esat, bu gerekçe üzerinde fazla durmadı; fakat Medeni Kanun'un yayımlanması sebebini izah ederken, bunun gayriresmi gerekçesi olduğunu da kaydederek Virgile Rossel'in kitabının[2] başından mühim noktaları okudu:

"Batı medeniyeti bir bütündür. Bütün halinde alınır. Her sahada böyledir. Nasıl ki çakmaklı tüfeklerle ve o tüfeklere ait zihniyetle çağdaş kavgaları kazanmak imkânsızsa, ortaçağ düsturlarına saplanmış bir cemiyetin çağdaş medeniyette yer almasına imkân yoktur.

Hukuk bir milletin hayat ve hareketinin ifadesidir. İhtilallerin ortaya attığı prensiplerin en kalıcısı, hiç şüphe yok ki, yeni hukuk prensipleriyle perçinlenmiş olanlarıdır."

---

* *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1935, No: 3865, s.5-6.

1 Medeni Kanun'un gerekçesi ve Mahmut Esat Bozkurt'un Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşması için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler II*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s.258-264. (Y.N.)

2 Virgile Rossel, *Kanunu Medeni Şerhi ve Nazariyeleri*, TC Adliye Vekâleti, İstanbul, 1926. (Y.N.)

Medeni Kanun'un İlk Verimi

Profesör dersine şöyle devam etti:

Türk Medeni Kanunu'nun daha tatbikat sahasına girmeden ilk siyasi ve toplumsal verimi şu oldu: Azınlıklar ta Fatih zamanından son zamanlara kadar muhafaza ettikleri haklarından Adliye Vekâleti'ne verdikleri toplu dilekçelerle vazgeçtiler ve azınlıklar öz Türkler gibi kendilerinin de Medeni Kanun hükümlerinden istifade ettirilmelerini hükümetten rica ettiler.

Kilisenin, havranın bazı meselelerde kendi dinlerini azınlıklarına tatbik etmesi hakları -hatta Lozan Antlaşması'ndan sonra da devam ediyorken- Medeni Kanun'un bu tecellisiyle ortadan kalktı ve hepsi her meselede yalnız Türk hâkiminin önüne gelir oldular.

Kanunların Şerhleri

Kanunlar -Borçlar Kanunu da dahil olmak üzere- Meclis'te kabul edildikten sonra, bunları okumaları için Türk hâkimlerine altı aylık bir müsaade verildi. Kanunların şerhleri de tercüme edilerek hâkimlere bir kolaylık olmak üzere verildi. Bu şerhlerin yeni baştan yapılmayıp da tercüme ettirilmesine sebep, bizdeki şarihlerin[1] daha ziyade şer'i prensiplerle yetişmiş olmasıydı. Medeni Kanun çıkar çıkmaz, onun şer'i prensiplerle izahına yol açmak, kanunun başına bir yeşil sarık sarmak demek olacaktı. Virgile Rossel'in dört ciltlik kitabını tercih ederek Türkçeye çevirttik. Bundan sonra Curti'nin gayet teknik sayılan eseri, onu takiben de Martin'in *Borçlar Şerhi* tercüme ettirildi.

Mahmut Esat bu münasebetle von Tuhr'un, Schneider'in ve Oser'in borçlar şerhinin bir an evvel Türkçeye çevrilmesinin zaruri olduğunu kaydetti.

"Bize Göre Kanun"cular

Eski Adliye Vekili, bu sırada, "bize göre kanun" hazırlamak zihniyetinde olanlara tekrar ilişerek bir misal verdi:

"Evlenirken kadın kocasının bir daha evlenmeyeceğini şart ederse kocası evlenemez, şart etmezse dörde kadar alır." Komisyon tarafından hazırlanan projede böyle bir teklif vardı.

1 Şarih: Bir kitabı açıklayan; açıklama yazan. (Y.N.)

Mahmut Esat "bize göre kanun" diye tutturulan nağmenin hiç de bize göre olmadığını, işin şeriat bakımından ele alındığını, bu tezi ileri sürenlerin şeriat hükümlerini samimiyetle müdafaa ettiklerini, "Mecellei Celile" denilen eseri hem üslup hem de eser bakımından çok yüksek bulduklarını anlattı ve Türk medeni hukukunun ana hatlarını incelemeye geçti.

Eski Nikâh ve Yeni Aile

Türk Medeni Kanunu'na göre bazılarının zannettiği veya zannetmek istedikleri gibi, aile, mutlak bir serbestinin anarşisine ve harabisine atılmış değildir. Bilakis, eski hukukun modern aile haklarını ifade edemeyen ilkel, derme çatma, anarşik vaziyetine yeni Türk Medeni Kanunu'yla nihayet verilmiştir. Böylece Türk milliyetinin cibiliyetine, hasletine, asilliğine uygun bir aile de kurulmuştur.

Eski Nikâhın Tarifi

Mahmut Esat, bunun açıkça anlaşılması için eski haklarla yeni Türk medeni hukuku arasında mukayeseler yaptı, dedi ki:

Şeriat hukukunda bahsolunan evlilik modern manasıyla evlilik değildi. Hatta İstanbul Hukuk Fakültesi'nde "evlilik" başlığı altında bir şey okutmazlardı. Bize, Kitab-ün-nikâh adındaki eserini talim eden bir Süleyman Hoca vardı[1]. O bize evliliği değil, nikâhı şöyle tarif etti (Biz bu tarifi imtihanlarda ve müzakerelerde kelimesi kelimesine söylemek ve izah etmek mecburiyetindeydik):

"Nikâh, recülün mer'enin bıt'ından istimta'ının hillidir."[2]

Bunun biraz kapalıca manası şudur: Nikâh çiftleşme demektir. Şeriat hukuku evliliği çiftleşme demektir. Şeriat hukuku, evliliği çiftleşme diye alır. Bu çiftleşmenin belli başlı şartları iki noktada toplanır: İki tarafın rızası ve erkeğin bugünkü parayla bir mecidiyeye yakın (10 dirhem gümüş) para vermesi.

Bayanlar, baylar,

Bu kadarcık bir şey vaktiyle çöller arasında yaşayan kavimler için kâfi görülebilirdi; fakat 20. asırda medeniyetin ortasında modern Türk milleti için ne toplumsal, siyasi bakımdan ne de ahlak bakımından kâfi sayılamazdı. Türk medeni hukuku "nikâh" kelimesini de bir yana bıraktı ve yerine "evlilik" keli-

---

1 Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi o tarihlerde Hukuk Mektebi'nde "Kitab-ün-nikâh" dersini vermekteydi. Nikâh konusunda *Hülâsat'ül-muhtarin* (Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1324 [1908]) adlı bir kitabı vardır. (Y.N.)

2 "Nikâh, erkeğin kadının cinsel organından faydalanmasının helal sayılmasıdır" anlamında. Recül: Erkek; Mer'e: Kadın; Bıt': Kadının cinsel organı; İstimta': Faydalanma; Hill: Helal, şeriatça yapılmasına izin verilmiş. (Y.N.)

mesini kabul etti. Kadınla erkeğin bir araya gelmesi, eski hukukun kabul ettiği gibi bir çiftleşme meselesi değil, bir evlenme, bir ev kurma, bir ocak tüttürme hadisesidir.

Türk milleti, şeriatın en hâkim olduğu asırlarda bile, onun nikâh kavramını ev yaratmak manasına almıştır. Daha ilk bakışta yeni hukukun Türk ailesini anarşiye götürmediği anlaşılır. Anarşi yenide değil, eskidedir. Bağlılık ve disiplin eskide değil, yeni hukuktadır.

Yeni hukukta evlilik hali akla geldiği gibi, hemen iki tarafın rızasıyla ve yarım mecidiye parayla olur iş değildir. Mesele ferdi olmaktan ziyade toplumsal bir devlet meselesidir. Şeriat hukukunda evin kurulmasında ve bozulmasında yalnız fertler alakadardı. Şimdi ev kurulurken belediyeye gidilir, yıkılırken Cumhuriyet mahkemelerine hesap verilir.

Şeriat hukukunda çiftleşme gibi boşanma da serbestti. Erkek istediği zaman kadına kapının yolunu gösterebilirdi. Türk kadını bu eski hukukta olsa olsa modern medeniyette bir hizmetçi kadar hukuka sahipti. Mesela İsviçre kanunlarına göre bir hizmetçiye yol verilmesi için 15 gün evvelden haber vermek yahut 15 günlük yevmiyesini vermek lazımdır.

Bayın Canı Sıkılınca...

Halbuki şeriat hukukuna göre, bayın canı sıkılınca, 15 senelik, hatta beş çocuklu bir bayanın koltuğuna bohçasını sıkıştırıverirdi. Düşününüz, kapı dışarı atılan beş çocuklu bayan, Türk milletinin, Türk yurdunun bir anası idi ki, bir İsviçreli hizmetçi kadar hukuku yoktu. Bu şartlar içinde, bu kadar belirsiz bir vaziyet içinde ev kurmak imkânı değil, modern medeniyette bir hizmetçi angaje etmek[1] imkânı bile yoktur.

Bayan veya bay, şimdi eşit olarak hâkimin karşısına çıkarak yıkılan evin hesaplarını vermek mecburiyetindedir. Canı sıkıldığı zaman ne bayan bayı ne de bay bayanı kapı dışarı edemez.

Profesör burada "Ama diyeceksiniz ki, bu kadar da zor olabilir mi? İlle evleneceksin diye de zorlayan yok ya!.." *diye latife etti.*

Eski hukuk tecellilerinin Batı'da nasıl görüldüğüne dair misaller veren Profesör, çokkarılılığın nüfusun artmasına asla tesirli olmadığını izah etti. Kanun hazırlanırken ileri sürülen düşünceleri ele alarak cevaplarını verdi.

Bazı mıntıkalarda kadın nüfusu fazla olduğu için buralarda çokkarılılığa müsaade edilmesi hususunu müdafaa edenlere karşılık olarak dedi ki:

1 Angaje (Fr. engagé) etmek: Sözlü veya yazılı olarak yükümlülük altına sokmak. (Y.N.)

Ya erkek nüfusu fazla olan yerlerde ne yapacağız? Kadın için ahlaksızlık sayılan, erkek için de sayılmalıdır. Ahlaksızlığın cinsel ayrılığı yoktur.

Köhne Hukukun Sebep Olduğu Facialar

Nihayet bazı erkeklerin sıhhi vaziyeti dolayısıyla birden fazla kadın almalarına müsaade verilmesini isteyenler için de:

"Nihayet ev kurulmak isteniyor, hara tesis edilmek istenmiyor!" *dedi ve bugün dinleyicileri güldüren bu hatıraların o zaman ciddiyetle ileri sürüldüğünü kaydetti. Adliye Vekilliği zamanında Kütahya ve Konya hapisanesindeki teftişlerinde eşini, yani ortağını veyahut ortağının çocuğunu öldürmüş kadınlar gördüğünü söyleyerek, bunda suçlunun kim olması lazım geldiğini tahlil etti ve bu facialara 1.300 sene evvel başka kavimlerin bünyesine göre kurulmuş hukukun sebep olduğu neticesine vardı.*

İhtilal Hakkı Bir Milleti Yaşatma Hakkı Demektir!*

Eski Adliye Bakanı Mahmut Esat Bozkurt dün İnkılap Kürsüsü'ndeki derslerine devam etmiş, ulusların otoritelere ve zulümlere karşı isyan etmeye hakları hakkında düşüncelerini şöyle anlatmıştır:

Bence bir milletin de iradesinin bir hududu vardır ve olması lazımdır. Bir milletin yaşama ve durmadan ilerleme hakkı vardır. Bu hak bir millet için sonsuzdur... Fakat bir milletin "ilerlemeyeceğim, yaşamayacağım, öleceğim" demesini hiç değilse hukuken tanımamak lazımdır. Neden? Çünkü yaşama ve ilerleme, milletlere gerilemekten, ölmekten daha uygundur. Tezimizi bu suretle tespitten sonra hükmümüzü verebiliriz. Bir milletin gerilere gitmeye, sağlara sapmaya hakkı yoktur. Çünkü gerilerde ölüm vardır. Bir millet intihara karar veremez. Çünkü bir millet bir nesil değildir; önünde bir gelecek vardır.

Bir milletin ihtilal hakkı, zorbaların bulanık suda balık avlamaları demek değildir. Bir milletin ihtilal hakkı demek, şu veya bu adamın post kavgası da demek değildir. İhtilal hakkı demek, bir milleti yaşatma davası demektir; bir milletin büyük menfaatlerinin harekete geçmesi demektir.

Şimdi biraz da Alman düşünürlerini dinleyelim:

Fichte milletler için ihtilal hakkını Locke'tan daha geniş kabul etmektedir. Fichte bu hakkı, mutlak surette, fıkra fıkra değil, tam kabul eder; fakat yal-

---

* *Cumhuriyet*, 31 Mart 1935, No: 3904, s.6.

nız ilerleme yolunda olmak şartıyla... Fichte kendi tabiriyle eski, ihtiyar, yıpranmış müesseselerin ortadan kalkmasını, yerini siyasi, iktisadi ve toplumsal kuvvete sahip genç müesseselere bırakmasını istiyor. İngiliz Locke milletlere ihtilal hakkını yalnız siyasi sahada müdafaa ediyor. Fichte ise hem siyasi hem toplumsal ve hem de iktisadi sahaya yayıyor. Fichte'ye göre millet, yalnız bir iktisadi sistem içinde ihtilal yapabilir. Locke ile Fichte arasında esaslı fark ikincisinin daha kapsamlı olduğudur. Keza Alman filozofu Nietzsche bir eserinde şöyle diyor:

> "Yazılanlar içinde sevdiğim tek şey kanla yazılanıdır. Hep ve yalnız okuyan tembellere acıyorum. Dağlardan dağlara en kısa yol, tepeden tepeye aşılanıdır. Bu yoldan aşmak için bacaklar kuvvetli olmalıdır."[1]

Keza Alman filozofu Schopenhauer'a göre tarih bize fesattan başka bir şey göstermiyor. Barış seneleri kısa fotoğraf pozisyonlarına benziyor. Hayat ateşkessiz bir kavgadır; Schopenhauer'a göre orada silahla ölünür.

Şimdi biraz da milletlere ihtilal hakkı tanımayan filozoflardan Kant'a geçelim. Buna göre ihtilal kan dökücülüktür. Dolayısıyla Fransızların 1793 anayasalarında kaydettikleri gibi ihtilal hakkı milletler için yoktur. İhtilal bir hak diye kullanılamaz. O halde milletler zulme nasıl bir çare bulmalıdır? Bu soruya diyor ki: Zulme karşı matbuat kâfi bir kuvvettir. İşler bu yoldan gidilerek düzeltilebilir.

Şimdi Kant ile Locke arasında bir mukayese yaparak kendi fikrimizi söyleyelim: Ben şahsen Kant'a değil, Locke'a taraftarım. İhtilal hakkı bir milletin millet halinde tecavüzlere, taarruzlara karşı kendini müdafaa hakkıdır. Bütün kanunlarda fertler için kabul edilen bu hak, koskoca milletler için nasıl kabul edilemez? Kant ne yazık ki sağ değil, yoksa İstanbul Üniversitesi kürsüsünden birçok sorular sorar ve faydalı cevaplar alırdık!..

Profesör bundan sonra filozoflardan bahsetmiş ve talebelerin sorularına cevap vermiştir.

Bir milletin mukadderatını yalnız matbuata bırakmak çok tehlikelidir. Gerçi şerefli matbuat belli başlı vasıtadır. Fakat düşününüz, bir milletin hâkimiyetini inkâra karar vermiş bir teşekkül matbuatı kaparsa, millet hakkını neyle isteyecektir? Koskoca bir millete kafa tutmak isteyen bir hükümet birkaç gazeteyi her halde çok zorlukla kapayacak değildir. Milletin ellerine kelepçe vuran, matbuata da kilit vurabilir. Demek oluyor ki Kant'ın düşünüşü sakattır. Millet için asıl olan ihtilaldir.

---

1 Nietzsche, *Zarathustra*. (Y.N.)

Türk İnkılabı'nın Milliyetçilik Esasları*

Dün Üniversite konferans salonunda eski Adliye Bakanı Mahmut Esat Bozkurt tarafından "Türk İnkılabı'nın milliyetçilik esasları" konulu bir konferans verilmiştir. Hatip özetle şunları söylemiştir:

Sözüme başlamadan evvel Türk hekimlerinin, milliyet uğrunda, Türk milletinin bağımsızlığı uğrunda, Türkün ve insanlığın uğrunda son nefeslerini veren genç Türk hekim adaylarının hatırasını anmak için ayağa kalkıp susalım.

Biz şehit oğlu şehit bir milletin nesliyiz. Bu vatanda bağımsızlığımız için dört oğlunu birden şehit veren ana ve babalar hâlâ mevcuttur. Onlara en büyük şeref şehit anası ve babası olmaktır.

Bazı eski şairlerin söylediği "bu topraklar şu veya bu hükümdarındır" sözü tamamen yanlıştır; bu topraklar bizim kan hakkımızla alınmıştır ve kan pahasına buralarda oturuyoruz. Kimsenin Türk milletine bahşiş vermek hakkı değildir. Ne yazık ki Fatih bir padişahtı! Bir dâhinin milletine en büyük iyilikleri memleketine yaptığı hizmetlerle ölçülür. Biz milliyetçilikten kültürü, tarihi, dili ve âdetleri bir olan bir insanlık kütlesi anlarız. Biz yalnız Türk olanlara inanacağız. Bu vatanda hak sahibi olmak için tek yol vardır: Türk olmak! Yüreğimizin eski acıları daha geçmedi. Al ve beyaz renkten ayrı kalmaktansa, ona sarılarak bu pes dünyadan gözlerimizi yummayı üstün tutarız. *(Alkışlar.)*

Türk olmak, öyle ölmek, bir şereftir ki, onu duymayanların kara bahtlarına acırım! Kimsenin toprağında gözümüz yoktur. Hürriyet, bağımsızlık her mille-

* *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1935, No: 3919, s.2.

tin hakkıdır. Fakat topraklarımızda gözü olanlara hadlerini bildirmek için bir dakika bile tereddüt edemeyiz. Bir gün bize "dünyayı size vereceğiz, yalnız bir Türkün burnunu kanatınız" deseler, dünyayı bile istemeyiz! Türk vatanından bir taş parçası koparmak isteyen bir millet dünyadan yok olacağını bilmelidir. *(Alkışlar.)*

Mahmut Esat Bozkurt tarihten birçok misaller getirmiş, Atatürk'ün vecizelerini anlatmış, Türk köylüsüne ve Türk diline de temas ederek konferansına son vermiştir.

Türk Rejimleriyle Çağdaş Rejimlerin Mukayesesi*

İzmir Saylavı Mahmut Esat Bozkurt dün inkılap derslerine devam etmiştir. Esat Bozkurt bu derste yeni Türk rejimiyle çağdaş rejimlerin mukayesesine devam ederek demiştir ki:

Yeni Türk Devrimi, Meşrutiyet'teki seçim sistemine elini sürmedi ve seçimi iki dereceli bıraktı. Yalnız Cumhuriyet Halk Partisi'nin programında tek dereceli seçimin gaye olduğu yazılıdır. Seçimde yaptığımız en mühim değişiklik ve ilerleme kadının seçime iştirakidir. Bugün faşist İtalya seçim hususunda milli hâkimiyeti değil, mesleki temsili kabul etmiştir. Mussolini'nin sisteminde bütün millet oy sahibi değildir. Ancak meslek mensupları kendi meslekleri için oy kullanabilirler. Yani İtalyan meclisi, millet meclisi değil, meslekler meclisidir ve İtalya'ya bu meslekler meclisi değil, faşist partisi hâkimdir. Kralın bütün vazifesi hükümetin verdiği kararları tasdik etmekten ibarettir.

Sovyet Rusya'da ise milli iradenin tecellisi bambaşkadır. Komünizm mezhebine göre işçi hâkimiyeti şarttır. Orada çiftçi ve daha ziyade amele hâkim vaziyettedir. Hangi millete mensup olursa olsun her işçi seçim hakkına sahiptir.

Türk Devrimi'nin seçim sistemi bunlara nazaran -hele kadın da seçimlere oyla iştirak ettikten sonra- en öndedir. Bir dereceli seçimler ise hemen hemen günün meselesidir.

---

* *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1935, No: 3932, s.7.

ANKARA İNKILAP KÜRSÜSÜ'NDE VERİLEN DERSLER

Türk İhtilali'nin Hukuk Tarihi*

Mahmut Esat Bey Ankara İnkılap Kürsüsü'ndeki ilk dersini dün Halkevi'nde verdi. Mahmut Esat Bey dersine tam saat 17.30'da ve kalabalık bir dinleyici kitlesi karşısında başladı. Dersin konusu "Türk İhtilali'nin Hukuk Tarihi"dir.

Mahmut Esat Bey'in sürekli alkışlarla sık sık kesilen ve baştan sonuna kadar heyecanla ve dikkatle takip edilen derslerini -derste bulunmamış olanların da istifadelerini temin için- aynen yayımlıyoruz:

Hanımlar, beyler!

Dersimin konusuna girmezden önce Ankara'nın İnkılap Kürsüsü'nden dünyanın Türk soyundan olan en büyük şefini, Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini, onun yüksek şahsiyetinde Türk İhtilali'ni sonsuz saygılarla selamlarım.

Büyük Şefim ihtilalin hukuk tarihini Türk gençliğine anlatmamı uygun görmüşler... Bu çok ciddi işi Maarif Vekâletimiz bana tebliğ ettiği zaman, yapıp yapamayacağımı düşünmedim bile... Hemen kabul ettim; hazırlanmaya başladım. Çünkü Şef emredince başarılmayacak iş olmadığına inanım vardır.

Gazi Mustafa Kemal, Türk milletinin önünde ilerleyen bir savaş, bir zafer bayrağıdır. Bu bayrak bugün de, yarın da, öbür gün de... bütün güçlükler üstünde yükselecek, yükselecek ve hep yenecektir.

---

* *Hâkimiyeti Milliye,* 3 Nisan 1934, No: 4558, s.1, 4.

Türk gençliği!

Bunu dost da -eğer varsa- düşman da böyle bilmelidir.

Ben, dünkü yeniş ve yenilişi yaşadım.

Ben, dünkü yeneni ve yenileni gördüm.

Yenen, hep yücelen, yücelen... sonra yayından fırlamış alevli bir ok gibi karanlıkları yakan Şef'iyle Türk milletinin kendisiydi.

Yenilen, onun yürüyüşüne karşı koymak isteyen bütün bir dünya oldu!..

Yaklaşmakta olan yarın içinde, yaklaşmakta olan yarınlar içinde yenecekleri ve yenilecekleri bugünden görüyorum. Yenilecekler, büyük yürüyüşün önüne çıkmak isteyen bahtsızlar olacaktır. Yenecek, Büyük Şef'iyle kadın-erkek, çoluk çocuk bir kaya parçası gibi yükselen Türk milleti olacaktır. Ben bu kadar inanıyorum!.. Siz de inanınız!.. Gün bütün eserleriyle inancın verimidir.

Türk gençliği!

Dünün düşen tarihi, inansızlığın yıkıklığı; bugünün yükselen tarihi, inancın varlığıdır; dipdiri, canlı varlığıdır.

Türk milleti!.. İnan ki yapasın...

Senin yapamayacağın bir şey yoktur.

İhtilalin Felsefesi

Konumuz Türk İhtilali'nin hukuk tarihidir. Bu konuya girmezden önce, genel olarak ihtilalin, ihtilallerin felsefesini, hukukiyatını ele almak isterim. Bu etüt, bize inkılabımızın yeni verimlerini, yeni müesseselerimizin (institutions) hukuki dayanağını, kaidesini anlatmış olacaktır.

İhtilal nedir? Önce bu konunun kelimesi üzerinde durmak isterim.

Her Adamın Ansiklopedisi (Everyman's Encyclopedia) adındaki İngilizce eser, İngilizce ansiklopedi "ihtilal, halkın concerté (birleşik) ve az çok fırtınalı hareketiyle memleketin ve hükümetin dahili teşkilatını değiştirmesidir" diyor.

Fransız Ansiklopedisi'nde[1] ihtilal tarif edilmemiştir. Yalnız Tocqueville'in *Souvenirs*[2] (Hatırat) adındaki eserinden nakille deniyor ki:

> "İhtilaller kendiliğinden doğarlar... Buna, bu doğuma, gebe halde bulunan genel sebeplerle bunlara eklenen hadiseler meydan verir. İhtilalleri birincilerden çıkarmak yahut yalnız ikincilere izafe etmek yüzeysel bir şey olur."

1 *Encyclopédie Française*. (Y.N.)

2 Le Comte de Tocqueville, *Souvenirs de Alexis de Tocqueville*, Paris, 1893. (Y.N.)

Ansiklopedi'ye göre "Fransız İhtilali eski rejimle, eski idare usulüyledir ki kendisini bütünlüklü olarak anlatabilir."

Yine *Ansiklopedi*'ye göre bir ihtilale gebe halde bulunan genel sebepler mi meydan verir, yoksa hadiseler mi? Bu biçim bir tarife girişmek çok müşküldür.

Fransız İhtilali'nin patlak vermesine malum hadiseler sebep olmasaydı buna başka hadiseler eklenirdi denilmek isteniyor. Mesela XVI. Louis firara teşebbüs etmeseydi krallıktan düşürülmeyecek, başı giyotin altında koparılmayacak ve cumhuriyet ilan olunmayacaktı denemez. Gebe halde bulunan genel sebeplere, cumhuriyeti lüzumlu kılan sebeplere başka hadiseler tesirli olacak ve cumhuriyet yine ilan edilecekti.

Burada müdafaa edilmek istenilen nokta genel sebeplerle hadiselerin birbirinin tamamlayıcısı olmasıdır.[1]

Almanca ansiklopedi *Der Grosse Brockhaus:*

İhtilal, genel manada yavaş bir gelişme ve değişim ifade eden évolution'un[2] aksine olarak mevcut bir halin birdenbire sarsılması ve esasından değişmesidir.

Bu manada olarak tabiatta bir ihtilalden yahut mesela genel münasebetlerde makine vasıtasıyla olan révolution'dan[3] bahsolunuyor. Mesela Edinburgh Üniversitesi İktisat Profesörü Birnie iktisat tarihinde bu manada ticaret ve sanayi ihtilalinden bahseder. Mesela Türkiye'mizde révolution bir devirdeki cemiyet şeklinin genel karakterinin tam bir dönüşümüdür. Mesela feodalite usulünde cemiyet nizamının hemşerilik nizamı önünde dağılması (Fransız İhtilali Vatandaş ve İnsan Hakları Beyannamesi - İngiliz şartları).

Siyasi manada révolution, bir devletin anayasa dayanaklarının -kanuni yolda husule gelen ıslahat ve tadilatın aksine olarak- yıkılmasıdır.

Yine Alman ansiklopedilerinden *Meyer Lexicon:*

İhtilal, geniş manasıyla maddi âlemdeki her türlü zora dayalı dönüşümü ifade eder (tabii ihtilal). Bundan başka ihtilal, siyasi ve toplumsal hayatta dönüşümdür; bilhassa bir devlet anayasasının hükümet edenler veya hükümet olunanlar tarafından zorla başka bir şekle konmasıdır. "Palais révolution'u" denilen saray ihtilali, bir devlet hükümdarının zorla düşürülmesi, saray dahilinde ve hükümet şekli değişmeksizin vuku bulur.

Bana göre ihtilal, bir camianın devlet, hükümet sistemlerinde vukua gelen sert ve şiddetli değişikliklerdir. Bu değişiklikler hemen daima silahla başarılır. İhtilal, sistemlerin birine karşı yapılacağı gibi, genelini de hedefleyebilir.

Mesela yalnız siyasi sahayla sınırlı kalır (1908 Meşrutiyeti gibi) yahut siyasi, iktisadi, toplumsal sahalara girer (son Türk İhtilali gibi, son Rus İhtilali gibi,

1 *Ansiklopedi* [*Encyclopédie*]. c.28. s.546-547.
2 Évolution (Fr.): Evrim, değişim. (Y.N.)
3 Révolution (Fr.): Devrim. (Y.N.)

son İspanya İhtilali gibi). Halbuki 1905 Rus İhtilali sadece siyasiydi denebilir. İhtilali sadece devlet ve hükümet şekilleriyle alakadar kılmak sakat ve basit bir görüş olur. Bunun ne kadar kısa bir anlayış olduğunu sosyalist ihtilalcilerin görüşlerini incelerken anlayacağız. Derhal şunu kaydetmeliyim ki, ben ne sosyalistim ne de komünist. Ben sadece bir Türk milliyetçisiyim. Duygularım ve hayatım bundan ibarettir. Fakat fikirleri bütün çıplaklığıyla [ortaya koymak gerekir.]

Bir milletin iktisadi, siyasi, toplumsal müesseselerini istediği zaman değiştirmek hakkı var mıdır? İhtilal bir hak mıdır?

İngiliz âlimi Locke'a göre:

> "İhtilal, mazlum bir milletin hakkına kavuşmak için müracaat edeceği en âli, en son çaredir; son tedbirdir."

Mazlum millet nedir? Kimdir? İhtilal hakkını nasıl ve ne zaman kullanır? Locke cevap veriyor:

> "1) İcra vazifesiyle mükellef olan veya olanlar kanunların yerine şahsi iradelerini koyarsa (bizim Abdülhamit gibi, VI. Mehmet Vahdettin gibi);
>
> 2) İcra vazifesiyle yasama heyetini davet etmeyerek toplanmasına mâni olur veya hürriyetini ortadan kaldırırsa (yine II. Abdülhamit gibi... 95'te [1878] Meclis'i dağıttı ve toplamadı. 1908 İhtilali onu mağlup etti);
>
> 3) Kendi kendine seçmenleri seçer veya seçim sistemini de değiştirirse;
>
> 4) Milleti bir yabancı hâkimiyetine teslim eder yahut tabi kılarsa (Vahdettin gibi); bu takdirde milletin hâkimiyeti kalmamıştır; ihtilal çıkartarak yeniden hâkimiyetini tesis eder. Bu onun hakkıdır."

Fakat Locke bu ihtilal hakkını yalnız icra teşekkülüne karşı tanımaz. Yasama teşekkülüne karşı da kabul eder:

> "Yasama teşekkülü, millete ait haklara tecavüz eder, milleti bu haklardan mahrum etmeye kalkışırsa, millet müdahale hakkını kullanmaya yetkilidir."

Locke'un tabiriyle "millet, yetkilerini aşan teşekküllere karşı harp halindedir".

Yine Locke'un prensiplerini incelemeye devam edelim: Önce şunu kaydedeyim ki, milli hâkimiyet usulü haricinde kalan devlet, hükümet sistemlerine gelince, Locke bunları meşru ve haklı müessese olarak esasen kabul etmez; mesela mutlakiyet, istibdat gibi... Bu gibi siyasi teşekküleri Locke'un felsefesiyle izaha imkân yoktur. Bunlar, gasp, tahakküm, zorbalık eserleridir. Böyle siyasi müesseselere isyan insanlığın en aziz bir hakkıdır.

Şimdi de Locke'un muhaliflerini dinleyelim. Locke'un muhalifleri diyorlar ki:

"Her defa halk kendini mazlum görünce ona hükümet şekillerini değiştirmek hakkını vermek devleti muhakkak bir haraplığa, bir felakete maruz kılmak olur."

Locke cevap veriyor, diyor ki:

"Halkı alıştığı bir hükümet şeklinden ayrılmaya zorlamak çok güçtür. Korkuya lüzum yoktur."

Muhalifler diyor ki:

"Bu teori her türlü isyanları körüklemeye müsaittir."

Locke buna birçok cevaplar veriyor:

"Bir millete ihtilal hakkı istenildiği kadar tanınmasın, bir millet istenildiği kadar sıkı bir zapturapt altına alınsın, müstebitlere, müstebit şeflere istenildiği kadar dini ve cismani unvanlar verilsin, mesela bunlara 'Allah'ın yeryüzü gölgesi' denilsin, 'yalnız Allah'a karşı mesuldür' denilsin, 'Allah'ın, peygamberin vekili' unvanı verilsin, bol keseden boyuna, durmadan çeşit çeşit sıfatlar izafe edilsin, fena idare olunan, feda idare edilen, sefalet içinde kalan bir millet, şüphe edilmesin ki, ilk fırsatta Allah'a dayandığını iddia eden hükümetleri devirir."

Bence bu cevap çok doğru, çok makul, olgulara çok uygundur.

Mesela Türk İhtilali "zıll-ullah fi-l-arz u fi-l-âlem"[1] unvanını haiz sultan halifeleri yere vurdu. "Yalnız Allah'a hesap veririm" diyen Fransa krallarını Fransız İhtilali hakladı. Dine ve istibdada dayanan Rus çarlarını son Rus İhtilali mağlup etti. Hatta daha ileri gitti, "Allah tarihe karışmış bir kavramdır" dedi.

Bu üç ihtilal bütün bir rejimi baştan başa değiştirdi. Yerine yepyeni şeyler koydu. Bu ihtilaller Allah'ı da, insanlığı da zalimlerin ellerinden kurtardılar.

Yine Locke diyor ki:

"Ufak tefek sebepler milletleri ayağa kaldırmaz. Hatta ihtilal etmezden oldukça mühim sebepleri bile görmemezliğe gelirler."

Bu da çok doğrudur. Vakalara mutabıktır. Milletler sabırlıdırlar. Bu teoriyi İngiliz tarihçi Carlyle Fransız İhtilali'ne dair vaka nakliyle ispat etti:[2]

"Basık bir tavan arasında, bir pazartesi sabahı, uyandığı zaman anne, çocuklarının ağlayarak ekmek istediklerini işitiyor. Anne, meyvecinin veya ekmekçinin dükkânının önünde nöbetini beklemek için sokağa in-

---

1 "Allah'ın yeryüzündeki ve dünyadaki gölgesi" anlamında büyükleme sözü. (Y.N.)

2 Thomas Carlyle, *The French Revolution*, 1837. Fransızcası: Th. Carlyle, *Histoire de la Révolution Française*, 3 cilt, Paris, 1865-1867. (Y.N.)

meye mecbur oluyor. Orada açlıktan kıvranan, kendi ıstırabını anlayan ve hasbıhalleriyle hiddetini son dereceye çıkaran diğer anaları buluyor: 'Ne zavallı kadınlarız. Fakat ekmekçinin önünde nöbet bekleyeceğimize neden ekmek aramak için asilzadelerin saraylarına gitmiyoruz. Haydi! hep birden belediye dairesine, Versay'a gidelim.' Başlarına Maillard geçen bunca halk muazzam kafileler halinde Versay Sarayı'na yürüdüler. Bakınız sarayın önündeki meydan tamamen elbiseleri parça parça ve üzerlerinden sular akan kadınlarla doludur. Uzun ve yapışık saçlı kadınlar, baldırıçıplaklar etrafı almıştır. Yağmur sel gibi yağıyor. Muhafızlar kalabalığı bütün bütün hiddetlendirerek ve biraz uzakta yeniden toplanan kümeleri dağıtarak halkın ıslıkları arasında dolaşıyorlar. Bu aç, sefil kadınlardan binlerce kişi reis ve delege heyetini kuşatıyor; ona refakat etmek için ısrar ediyor. Bizzat haşmetmeap kral pencereden baktıktan sonra onların ne istediğini sormak için adam göndermedi mi? 'Ekmek istiyoruz ve kralla konuşmak istiyoruz' diye cevap veriyorlar. Müthiş bağrışmalar arasında o iki kadın delege heyetine katılıyor. Ve saray önündeki meydanda delege heyetiyle birlikte dağılan kümeler ve öteye beriye gidip gelen muhafız askerler arasında tufan gibi boşanan yağmur altında saraya doğru ilerliyorlar: 'Ekmek istiyoruz. Fazla lakırdı lazım değil.' Anlaşıldı mı?!

Kadınlar; mızraklı, topuzlu, baltalı, süngülü, kılıçlı azgın kadınlar, krala mahsus arabanın etrafına toplanmıştı. Ve üç renkli bayrağa sarılmışlardı. Tariz ve kinayelerle milli şarkılar söylüyorlardı. Bir elleriyle bu şarkıların hedeflediği kralın arabasını, öteki elleriyle zahire arabalarını göstererek şu suretle bağrışıyorlardı:

'Dostlar, cesaret! Artık ekmeksiz kalmayacağız; ekmekçiyi, karısını ve küçük ekmekçi çırağını beraber getirdik.'

Yağmur üç renkli bayrağı ıslatıyor. Fakat onların neşesini bozmuyor. Bundan sonra her şey düzelecek değil mi? Birkaç gün sonra bu meşhur kadınlar kraliçeye şu sözleri söylüyorlardı:

'Ah bizim iyi kraliçemiz! Bundan sonra bize hıyanet etmeyin, biz de sizi sevelim'??!

Bu hadise 6 Teşrinievvel [Ekim] 1789'da vuku bulmuştu. İki seneye yakın bir müddet kralın ailesi tam bir emniyetle Tuileries Sarayı'nda ikamet etti. Eğer saray millete ihanet etmemiş olsaydı, XVI. Louis hayatının sonuna kadar hükümdar kalırdı."

Değerlendirme:

Tarihin verimlerine göre yetki ve idare usullerini suiistimal eden millet değil, çoğunlukla yetki sahipleridir. Bu misal bize Locke'un görüşlerindeki isabeti gösteriyor. Misale dikkat edildiği zaman anlaşılır ki, halk büyük ıstıraplar içinde kralı, kraliçeyi, idare şeklini yine affediyor. Fakat bu affı, bu affın manasını anlamayan kraliyet aklını başına almadı. Çoğunlukla almazlar. Bıçak kemiğe dayanınca millet de "ihtilal hakkı"nı kullandı ve meseleyi halletti.

Locke'un görüşünün bizim ihtilale tatbiki:

İhtilal hakkı bizde suiistimal edildi mi? Asla ve hiçbir zaman. Gazi'nin *Nutuk*'u ile bu *Nutuk*'a ait *Vesikalar* kitabı, milletin ihtilal hakkını kullanmazdan evvel ne kadar anlayışlı ve ağırbaşlı hareket ettiğini, açıklıkla, aklın, mantığın inkâr ve reddedemeyeceği bir isabet ve kuvvetle göstermektir. Bunu ileride tafsilatıyla inceleyeceğiz. Şimdilik bir noktacığı işaretleyebiliriz:

Millet, Saray'ı ve İstanbul hükümetini defalarca ikaz etmiş, aklın, mantığın, haysiyet ve şerefin icaplarına uymasını istemiştir. Milletin bu ikazları, bu ihtarları hiçe sayılmıştır; üstüne kuvvetler sevk edilmiştir; düşmanlarla birleşilmiştir; vatanı, milleti kurtarmak isteyenler idama mahkûm edilmiştir; mücahitler aleyhinde fetvalar çıkarılmıştır. Millet esarete sürüklenmek için ne lazımsa yapılmıştır. O zaman millet kararını vermiş, dahili ve harici düşmanlarına karşı koymuştur. Son dakikada Sultan ve hükümeti düşmanlara kaçtı!

Milletlerin ihtilal haklarını ne kadar basiretle kullandıklarına bu da çok beliğ[1] bir misaldir.

Locke'a göre:

"Halk yasama teşekkülünü değiştirmek ve yerine yenisini koymakla isyanlara karşı yepyeni ve en kuvvetli bir istihkâmı vücuda getirmiş olur. Zira hakiki asiler, kanunları, prensipleri ihlal edenlerdir."

Bunlar kimlerdir?

Locke'a göre:

"Halka karşı en önce kuvvet kullananlar, hakkı tanımayanlardır."

Diyorlar ki: İcranın veya yasama teşekkülünün yetkilerini aştıklarını kim takdir edecek, bunun hükmünü kim verecektir? Locke'a göre bu hususta tereddüt ve şüpheye mahal yoktur:

"Hükmü millet verecektir; millet, milletin kendisi!.. Zira borçlunun borcunu ödeyip ödemediğini vicdanlı ve samimi alacaklıdan daha iyi kim bilir ki?"

---

1 Beliğ: Yeterli, tam ve açık; fasih. (Y.N.)

Yetkililer borçlu, millet alacaklıdır.

Millet aldatılamaz mı? Millet nasıl takdir eder? Nasıl hüküm verir? Bunun cevabını faslın sonunda ben vermeye çalışacağım. Şimdilik büyük adamları dinlemeye devam edelim.

Jean-Jacques Rousseau'ya göre:

Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. Müesseselerinde istediği gibi tasarruf eder. Hatta kral, sultan, prens, bunlar hâkimiyetin ortağı değildirler; alelade memurdurlar. Millet bunlara istediği zaman kapıyı gösterebilir. Yol verilince bunlar bir şey iddia edemezler; iddiaya hakları yoktur.[1]

Fichte'ye göre:

> "İhtilal hakkı münakaşa kabul etmez. Miletlerin müesseselerini değiştirebilmeleri tabii haklardandır; tabii hakları icaplarındandır. Bunları değiştirmemek insanlığın mukadderatıyla uzlaştırılamaz. Zira yeryüzünde insanın manası gelişme ve ilerlemedir."

---

1 *Contrat Social* (Toplum Sözleşmesi).

İhtilallerin Hukuki Mahiyeti*

İzmir Mebusu Mahmut Esat Bey dün Halkevi'nde saat 17.30'da verdiği ikinci derste ihtilallerin hukuki mahiyeti hakkındaki izahatını tamamladı. Bu dersi özetliyoruz:

Mahmut Esat Bey Nietzsche ve Schopenhauer'ın toplumsal hayat felsefelerinden bahsederek hayat ve ölüm kavramları için tarihî bazı misaller zikredeceğini söylemiş ve demiştir ki:

Dünyanın Türk soyundan olan en büyük şefimiz Gazi Mustafa Kemal Hazretleri bu davaya başladığı zaman büyük yetki sahibi bir ordu müfettişiydi. Gün geldi ki idama mahkûm edildi. Bütün bunlar onun varlığında bir tereddüt vücuda getirmedi. Ve dedi ki: "Ordudan çıkarılabilirim, idama mahkûm edilebilirim. Fakat ben dünkünden de kuvvetliyim; çünkü Türk milletinin içindeyim."

Milli harekâtta, Büyük Taarruz'da, hiç unutmuyorum, bir ölüm hadisesi oldu. Fakat yaşayıştan daha mühim bir ölüm hadisesi oldu. Bir Türk miralayı, Reşat Bey, vazifesini 20 dakika geç yaptığından dolayı intihar etti. O intihar etmedi. Vazife gözünü açtı. Vazife yaşıyor.

Türkler ve Mısırlılar arasında Nizip'te büyük bir muharebe oldu. Henüz yeni nizama hazırlanan o zamanki Türk ordusu, o devirde teşekkül halindeydi. Muharebe oldu ve bizim ordu kaybetti. Henüz askeri terbiye o kadar teşekkül etmemişti. O sırada Paris'te Saint-Cyr'de[1] öğrenimini tamamlamış bir Türk miralayı da

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Nisan 1934, No: 4560, s.1-2.

1 Saint-Cyr Askeri Uzmanlık Okulu (Fr.: École spéciale militaire de Saint-Cyr): Fransız Kara Ordusu'na subay yetiştiren ulusal askeri akademi. (Y.N.)

ordudaydı. Bu hadiseyi *Les guerre egyptiennes*[1] adlı kitapta gördüm. Bu miralay atının üstünden, kaçan mektepsiz zabitlere bağırdı:

"Gelin görün" dedi, "bir şey bilmez dediğiniz mektepli nasıl ölüyor".

Ve miralay biraz sonra şehit olmuştu. Fakat haysiyet ve şeref yaşıyor. Onun sözleri bir abide gibi kalacaktır.

Plevne Muharebesi'nden bir misal daha anlatayım:

Bir Rus gazete muhabiri harp hakkında gazetesine şunları yazıyor:

> "Müdafaadan sonra Plevne mağlup oldu. Türk esir kafileleri göründü. Kaleye girildiği vakit kumandan arandı, yoktu. Aradık, yaralılar arasında bulduk. Esir kafilelerini ziyaret ediyorduk. Bunların yiyecekleri, giyecekleri yoktu. Bunlar bir saat sonra açlıktan, soğuktan ölecek insanlardı. Ara sıra ölenler görülüyordu. Öteki askerler ölenin kaputunu alıyorlardı. Bir askere sordum: 'Bir şeye ihtiyacınız var mı?' dedim. Rus olduğumu anlayınca beni süzdü, 'Hayır' dedi. Ve bu asker yarım saat sonra öldü."

Bu asker öldü mü? Hayır... Biz yaşıyoruz, Türk milleti yaşıyor.

Bir diğer misal söyleyeyim:

Bir Japon general mektebinde iken bir zabit arkadaşından hakaret görmüş. İntikam almak istemiş; fakat arkadaşı ölmüş. Bunun üzerine kendisi intihara teşebbüs etmiş!.. Mikado[2] vaziyetin önüne geçmek istemiş. Mikado hakareti üstüne almış ve intiharın önüne geçmiştir.

Mahmut Esat Bey "hayat ve ölüm anlayışları işte bu misallerle anlaşılır" *dedikten sonra Jefferson, Schmoller, Kant, Paul Janet gibi düşünürlerin ihtilal leh ve aleyhindeki düşüncelerini anlatmış ve sosyalistlik düşünceleriyle bizler arasındaki münasebetleri şöyle izah etmiştir:*

Şimdi de ihtilal hakkında sosyalist düşünürlerin söylediklerini okuyacağız. Burada her şeyden evvel şunu söylemek isterim: Ben Türküm ve milliyetçiyim.

10 bin yıla bakan bir tarihimiz var. 10 bin yılı bir meşale gibi sönmeden aydınlatan bir tarihimiz var. Bu tarih bugün de, yarın da aydınlatacaktır. Dolayısıyla dünya medeniyetine eş olmuş bu neslin çocukları sosyalistleri, komünistleri okumaktan korkamazlar. Ben şuna da inanıyorum ki, fikirleri okumadan, araştırmaktan, eleştirmekten kaçınanlar yalnız zayıf fikirlilerdir. Dünyada fikirleri yenecek bir kuvvet yoktur. Bir kuvvet vardır, o da daha kuvvetli fikirdir.

---

1 Aimé Vingtrinier, *Soliman-Pacha -colonel Sève- généralissime des armées égyptiennes ou Histoire des guerres de l'Égypte de 1820 à 1860*, Paris, 1886. (Y.N.)

2 Mikado: Japon imparatoru. (Y.N.)

Marmara Abdülhamit'in mezbahası olmuştu. Fakat hürriyete mâni olamadı.

Neron Hıristiyanları imha için insanları aslanlara yedirirdi. Sonra ne oldu? Yine ortalığı Hıristiyanlık istila etti. Roma'daki yangını çıkaran Hıristiyanlar ateşte yakıldı.

İslamlığın başlangıcında da ezalar yapıldı. Para etmedi.

Ben sosyalist fikirlerini okumaktan korkmuyorum. Çünkü Türk milliyetçiliği yaşamak davası, aklı, fikri, sosyalist fikirlerine galebe eder.

Sosyalizm ile faşizm, Hitlerizm, Kemalizm mukayeselerini sonra yapacağız. Biz şimdi burada yalnız sosyalizm cephesinden ihtilalcilik görüşünü ve bu hustaki fikirleri göreceğiz.

Karl Marx ve arkadaşı Engels'in ihtilal hakkındaki fikirleri dikkate değer. Bu fikirleri Marksizmin meşhur başlangıcı olan "célèbre préface"[1] dedikleri kısımdan alıyorum. Karl Marx âlim bir adamdır. Bilhassa metodu çok kuvvetlidir; fikirleri sağlamdır. Fakat hırpalanacak tarafları da vardır.

Marksizm evrim kabul etmez; ihtilal isterler, eli silahlı ihtilal isterler. Onlara göre gelişme fikirlerinin silahla takviye edilerek muzaffer edilmesi lazımdır.

Contribution à la critique politique[2] isimli esere göre, ilerleme eski bir cemiyetin unsurları içinde yeni bir cemiyet unsurlarının yavaş yavaş gelişmesi ve diğerlerini yutmasıdır. Her medeniyetin yıkılışı, yeni bir medeniyetin doğuşuyla olur.

Matérialisme historique,[3] yani bizim tercümelere göre tarihi maddiyetçilik şu fikirdedir: Cemiyetin iktisadi bünyesi, kendi üzerinde yükselen hukuki ve siyasi bünyenin maddi temelidir, esasıdır. Toplumsal vicdanın belirli şekilleri bu bünyeyle münasebettardır. Maddi hayattaki üretim usulleri, manevi hayatın vaziyetlerine tabidir. Marksizm bütün ehemmiyeti iktisada verir.

Marx lisanıhalle der ki: Siz bana herhangi bir devir medeniyetinin iktisat sistemini söyleyiniz, ben size o devrin medeniyetini söyleyeyim. Din de iktisadın peşindedir, ahlak da iktisadın peşindedir. Mesela eski Roma dini mevkiini Hıristiyan dinine terk etmişse, bunun sebebi, Marx'a göre, Romen üretim usulünün değişmesidir. Bunlar ne dereceye kadar doğrudur? Burada şimdi durmayacağım. İştirak etmediğim noktaları Kemalizm faslında inceleyeceğiz.

Lenin *Devlet ve İhtilal* (*L'État et la Révolution*) isimli kitabında "insanlığın mesut olması için mutlaka ihtilal yapması ve yeni iktisat sistemini kurması lazımdır" der. Hatta Lenin yazmaktan ziyade yapmaktan hoşlandığını söyler. Bu kitabın son faslını yazmamıştır. Der ki: "Yazmak için vakit bulamadım. Bu faslı okumak isteyenler Rus İhtilali'ni izlesinler."[4]

---

1 Célèbre préface (Fr.): Meşhur önsöz. (Y.N.)

2 Karl Marx, *Contribution à la critique de l'économie politique*, 1859. Türkçesi: Karl Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, 1. basım, Sol Yayınları, Mayıs 1970. (Y.N.)

3 Matérialisme historique (Fr.): Tarihsel materyalizm. (Y.N.)

4 Lenin, bu kitabını Ekim Devrimi'nin (7 Kasım 1917) hemen öncesinde, 1917 yılının Ağustos ve Eylül ayları arasında yazmıştır. (Y.N.)

Jean-Jacques Rousseau aksini söyler: "Ne çare ki zayıfım, yapamıyorum, ancak yazıyorum" der.

Bizim Büyük Şef ise yalnız yapıyor, ondan sonra yazıyor. Lenin yarım yapıyor, yarım yazıyor. Rousseau yalnız yazıyor. Bizim Şef tam yapıyor, sonra yazıyor.

Şefin yazdığı *Nutuk ve Vesikalar* kitabı o kadar mühim bir eserdir ki, buna o kadar samimiyetle inanıyorum ki, herhangi bir millet bağımsızlığını kaybederse o kitabı okuyarak tekrar elde etmesini öğrenebilir kanaatindeyim. Bir gün o kitabı eline alsın, karanlıklar içinde eline bir nur gibi alsın, okusun, kendini bulsun.

İhtilalin felsefesini kısaca anlatmış bulunuyorum.

İki derstir, ihtilal nedir, hukukiyatı nedir mevzuları etrafında bütün dünyayı söylettik. Şimdi bir mühim ses dinlemek lazımdır. İhtilal hakkında tarih ne der? Benim tarihten anladığım mana şudur: Tarih bir milletin ihtilalsiz hakkına kavuştuğunu kaydetmiyor. Bir millet "varım" dediği gündür ki onun yürüyüşüne mâni olmak isteyenlere teslim olmuyor.

İhtilal bazen mağlup da olur. Fakat bu geçicidir. Arkadan hak batılı mağlup edecektir. Eğer aksi olsaydı, insanlık mahvolurdu. Bunun içindir ki, harice ve dahile karşı da silahlı ve kuvvetli, dipdiri ayakta duracağız. Size bir misal söyleyeyim:

Bir Sparta hâkimi millete hürriyet vermek için kral nezdinde teşebbüsler yapıyor, fakat etrafında aleyhtarlar topluyor. Evvela karısı aleyhtar oluyor. Kral millete hak verince, asilzadeler kralın delirdiğini zannettiler. Ve kralı[1] öldürdüler. Atris[2] de ölürken: "Benim ölümün Sparta için saadet olsun" dedi. Bu acı ses tarihte kaldı.

Kral hürriyeti vermek için silahsız hareket ettiği halde bu hale gelmişti. Ya millet silahsız hürriyet istese ne hale gelir, artık siz düşünün.

Barışı çok severiz, fakat barışın tutunması için silahlı ve kuvvetli olmak lazımdır.

Mahmut Esat Bey "İhtilali kim yapar?" faslına geçerek görüşünü aşağıdaki gibi izah etmiş ve dersini tamamlamıştır:

---

1 Sparta Kralı Agis. (Y.N.)

2 Doğrusu "Agis" ya da Agis'in annesi olan "Agistrata" olmalı. Oğlu Agis'in cansız bedenini kucaklayan Agistrata'nın kendini celladın eline bırakırken son dileği şu olur: "Ölümümüzün Sparta'nın kurtuluşuna yararlı olmasını dilerim." Bkz. Max Beer, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi*, çev. Galip Üstün, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2012, s.63; Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2014, s.124. (Y.N.)

İhtilali kim yapar? Ben bu hususta Locke'la hemfikirim: İhtilali millet yapar; haklıyı millet takdir eder.

Fransa'da ihtilal olduğu zaman nüfusu 24 milyondu. Bu ihtilali kim yaptı? Bütün Fransız milleti mi? Hayır!.. Çocukları, ihtiyarları hariç tutacağız, memleketin ve ordunun bir kısmı eli silahlı mürteci idiler. O halde ihtilali kim destekliyordu? Biliyorsunuz ki ihtilalde Vendée ve Lyon kana boyandı.

Guglielmo Ferrero ismindeki İtalyan yazar *La ruine de la civilisation antique* (Eski Medeniyetin Harabisi) isimli kitabında "Fransız İhtilali'ni 150-200'ü geçmeyen aydın zümre yaptı" der. Dolayısıyla ihtilali aydın zümreler yapar. Millet de arkadan geliyordu. Dolayısıyla ihtilallerde sözün ayağa düşmesi tehlikesi yoktur. Zamanın icapları aklıselim, mantık ve iyiyi ayırır. İyi ve kötü izafidir. Zamanın icapları, zekâsı, idraki, duygusu hep toplanır, aydınları ifade eder, millet beraber gelir. Ve bunu millet takdir eder, derler. Bir milletin ihtilal hakkı olduğunu kabul ediyorum. Fakat milli müesseseleri de milletin değiştirmek hakkı var mıdır?

Nietzsche "Millet müesseselerini ileriye doğru bozar. Bir milletin geri gideceğim demek hakkı yoktur" der. Bir milletin esir olacağım demek hakkı yoktur. Yaşayacağım demek hakkı vardır. Milli hâkimiyetten, demek kendi kendini öldürebilir manası çıkmamalıdır. Çünkü kendi üzerinde değil, gelecek nesillere de tasarruf etmiş olur. Geri gitmek hakkı yoktur.

Millet, milli hâkimiyet icabı diye hilafetin iadesine karar veremez; Vahdettin istibdadının iadesine karar veremez. Çünkü bu insanlığa yaraşmaz. İhtilalciliği ben desteklerken, ilerlemeye mâni müesseselerin yıkılmasını anlarım. İrticaın hakkı ölümdür, onun silah kullanmak hakkı yoktur.

İhtilale karşı gizli silahlardan biri de seviye ve gelişmişlik teorilerini ileri sürenlerdir.

Mesela cumhuriyetten bahsedersiniz, "henüz milletin seviyesi müsait değildir" cevabını verirler. Türk milleti için seviye ve gelişmişlik teorisi söz konusu olamaz. Bu teoriyi ileri sürenler, ya yeni rejimden zarar görecekler veya maddi ve manevi fayda göremeyeceklerdir. Bu gibiler ilimden bahsederler, sureti haktan görünürler. *Temps* ve *Times* gazeteleri muhabirleri 93 [1876] Meclisi için gazetelerine yazdıkları yazılarda diyorlardı ki: "Çok iyi, acemi parlamento değil, pişkin, ateşin bir parlamento." Abdülhamit biraz sonra parlamentoyu kapadı. Dostları açalım derlermiş; Abdülhamit "Ben de sizinle beraberim, henüz milletin seviyesi müsait değil" cevabını vermiş.

Halbuki 1908 İhtilali'nde Abdülhamit yere vurulunca milletin seviyesi geldi.

Türk milletinin medeniyet yolunda ilerlemesinde seviye ve gelişmişlik teorileri söz konusu olamaz. Tarihimiz 10 bin yıla dayanıyor. Gelişmişlik teorisi ancak Afrika vahşileri, zenciler için söylenebilir.

Büyük Gazi'nin dediği gibi "tarihin seyrinde milletin muvaffakiyetsizliği, iktidarında değil, onu idare edenlerin ehliyetsizliğindedir".

Troçki'nin yeni bir kitabı[1] var. Henüz tamamıyla okumadım. Baş tarafını okudum. Orada diyor ki:

> "Biz ihtilal yaparken, bize 'Rus milletinin seviyesi kâfi değil' demişlerdi. Halbuki bunlar menfaat endişesiyle söylenmiş sözlerdi. Ve biz ihtilali yaptık. Emperyalistler Afrika'nın vahşilerini asker yapıp Büyük Harp'te taburların önlerine koyuyorlardı. Ellerine makineli tüfekler veriyorlardı. Bu Afrikalı zenciler harpte emperyalistlerden daha fazla başarılı oldular. Eğer gelişmişlik teorisi doğru olsaydı, bu zencilerin ellerine evvela ok, kılıç, çakmaklı, kapaklı martin ve daha sonra mavzer vermeli idi. Halbuki işlerine geldiği vakit beş ayda talim öğrettiler ve sonra harbe gönderdiler."

Gelişmişlik teorisinin [doğru] olmadığında Troçki'yle beraberim.

1 Léon Trotsky, *Ma vie*, 1930. (Y.N.)

Wilson Prensipleri*

İnkılap Kürsüsü'nde dün Mahmut Esat Bey dersini verdi. Dersine "Geçen derste Wilson prensiplerini incelerken milletimiz ve medeniyetimiz hakkında bahis açmıştım. Açılan bu bahis üzerinde biraz daha durmak istiyorum" *diye başlayan konferansçı, Türk milletinin medeniyet, kabiliyet, zekâ, muhakeme, idrak vs. bütün kavramlarda hiçbir milletten geri olmadığını, böyle bir iddiayı hiçbir zaman kabul edemeyeceğimizi, ancak ve ancak eşitlik kabul edebileceğimizi söyledikten sonra* "Bizimle eşitliği kabulde tereddüt edenler varsa, o gibilerine üstünlüğümüzü, ordumuzun üstünlüğünü öznel delillerle değil, fakat fiilen ispat etmek her zaman elimizdedir" *dedi.*

Bundan sonra bahsi Türk medeniyeti üzerine getirerek bu medeniyetin büyüklüğünü ve tarihi ehemmiyetini anlatarak sözlerini teyit için yabancı âlimlerinin fikirlerini örnek gösterdi.

Türk İnkılabı'nın 10 seneye bir asrı sığdırmış olmasındaki hikmeti Türk'ün arkasında 7000 yıllık, insanlığa ana olmuş bir medeniyet bulunmasında aramak lazım geleceğini kaydeden Mahmut Esat Bey, Osmanlı İmparatorluğu'nun en mağdur unsurunun Türkler olduğunu ve bu itibarla Osmanlı İmparatorluğu'nu azınlıklar lehine değil, fakat Türk unsuru lehine eleştireceklerle beraber olduğunu ve Gustave Le Bon'un yüksek bir medeniyet sahibi, zeki ve kabiliyetli Türk unsurunun bu kötü idare altında nasıl yaşadığına hayret ettiğini söyledikten sonra "Türklerin medeniyetlerini yalnız kılıçla devam ettirdikleri hakkındaki yalana inanmak için ahmak olmalıdır. Kılıcın sırtı bu kadar büyük bir âlemi kaldıra-

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Nisan 1934, No: 4584, s.1-2.

maz, bükülür ve kırılırdı" *dedi. Ve Osmanlı Devleti'nin Türk kılıcına dayandığı müddetçe kuvvetini Türkün zekâsından ve idrakinden ve Türk medeniyetinden aldığını söyledi ve dedi ki:*

Tarihte kaç hükümet gösterilir ki Osmanlı İmparatorluğu kadar büyük bir devlet vücuda getirsin de yalnız kılıca dayansın.

Sonra İskender ve Napolyon'un kılıçlarıyla kurdukları büyük imparatorlukların nasıl biri ölür ölmez ve diğeri daha hayattayken yıkılıp mahvolduğunu kaydederek, kılıcın kültürsüz hâkimiyeti idare ettiremeyeceğine bunları misal gösterdi ve "Türk devleti dün var olduğu gibi, bugün de devam ediyor, yarın da devam edecektir" *dedi ve bu sözler alkışlarla karşılandı.*

İslam medeniyetine Türklerin kılıçlarıyla, zekâlarıyla, akılları ve idrakleriyle en fazla hizmet etmiş millet olduğunu, İslam hukuku ve felsefesinin hemen bütün şöhretlerinin Türk olduklarını söyledikten sonra "Ne yazık ki onlar bütün eserlerini Arapça yazdılar, adlarını Araplaştırdılar" *dedi. Ve adla dilin bir medeniyeti yaşatan iki mühim unsur olduğuna işaret ederek, Türk gençlerinin adlarının sonuna bir Türk adı eklemelerini tavsiye etti.*

Türklükle daima iftihar ettiğini ve bunu her zaman tekrar ettiğini söyleyen konferansçı, "Türk olmasaydım kendimi dünyanın en bahtsız adamı sayardım" *dedi ve bu söz de milliyetçi gençler tarafından uzun alkışlarla selamlandı.*

"Bizans medeniyetini ve Ayasofya'yı düşününüz" *dedi,* "düşününüz; binlerce yıl içinde Bizans bir Ayasofya yapabildi. Fakat Türkler, İstanbul'u aldıktan iki asır geçmeden ortaya 20 tane Ayasofya koydular" *ve sonra cahil padişahların bu büyük eseri devam ettirmediklerine işaret ederek dedi ki:*

Sultan Ahmet Camii'ni yapan Mehmed Usta'nın[1] padişahın emriyle boynu vuruldu.

Osmanlı Devleti'nin Mütareke'den evvel ve Mütareke sırasındaki siyasi vaziyetini anlatan Mahmut Esat Bey, Mütareke'nin tarih önündeki manasının ölüm kararı verilmiş bir milletin silahsız, eli kolu bağlı olarak dişinden tırnağına kadar silahlı düşmanların eline kurbanlık koyun gibi teslim edilmesi demek olduğunu, fakat Türk milletinin yalnız bağlarını koparıp kurtulmakla kalmayarak, böyle vasıtasız bir milletin dişinden tırnağına kadar silahlı düşmanların elinden nasıl kurtulabileceğini de göstererek bir misal teşkil ettiğini söylemiştir.

---

1 Sedefkâr Mehmed Ağa. (Y.N.)

Devletler Hukuku Bakımından Mondros Mütarekesi*

Mahmut Esat Bey, İnkılap Kürsüsü'nde dün verdiği derste Mondros Mütarekesi'ni hukuku esasiye ve devletler hukuku bakımından inceledi.

Mütareke ve antlaşmalarda her iki tarafın da, devletler hukuku bakımından, konulan kayıtların kendisini aldatma mevkiine koymamasına azami dikkatle mükellef olduklarını ve bu hususta çok titiz davranmaları icap ettiğini söyleyen konferansçı, Mondros Mütarekesi'nin devletler hukuku bakımından kabul edilemeyecek kadar ağır ve aleyhimizde olduğunu söyledi. Mütareke'nin, memleketin istedikleri herhangi bir yerini işgal hakkını düşmanlara veren ve buna karşı da ordumuzu radikal bir harekete geçemeyecek bir hale sokan maddelerini anlattı ve dedi ki:

Nitekim düşman, zamanı gelince bu haklardan istifade etti ve memleketin birçok yerlerini işgal altına aldı. Hiç şüphe yok ki, Müttefikler iyi niyetle hareket etmediler. Bunun la beraber, Mütarekename'deki hareketlerini mazur gösterecek bir fıkraya dayanıyorlardı.

Mondros Mütarekesi'ni müzakereye giden Osmanlı delegeleri için, bu ağır şartlar teklif edildiği zaman, yapılacak iş kabul etmeyerek bu şartları milletin

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mayıs 1934, No: 4588, s.1, 3.

kararına arz etmek ve ancak onun kararıyla hareket etmek olmasına rağmen, delegelerin kendilerini milletin velisi ve vasisi farz ederek Mütarekename'yi imza etmekle büyük bir hata işlemiş olduklarını söyleyen Mahmut Esat Bey, sonradan bu Mütareke'nin Osmanlı Meclisi tarafından kabul edilmeden tatbikata girişilmesiyle de doğrudan doğruya Kanunu Esasi'ye tecavüz edildiğini gösterdi. Ve Versay Antlaşması'nı müzakereye gitmiş olan Alman delegesinin[1] ileri sürülen ağır şartları kabul etmeyerek milletin oyuna müracaat için geri dönmüş olduğunu bir örnek olarak zikretti.

Mütareke, öldürülmek istenilen bir milletin idam belgesiydi. Yaşamak isteyen, esir olmamak isteyen bir millete düşen ilk iş teslim olmamaktır. Teslim olmayan bir millet kadar kuvvetli bir mevcudiyet tasavvur olunamaz.

Teslim olmamak için ölümü göze almanın şart olduğunu da ilave eden konferansçı, bu münasebetle Müşir Fevzi Paşa'nın bir sözünü zikretti: "Ölebilmenin tılsımı inanmaktır."

Bismarck'ın, 1871 Harbi'nden[2] sonra Fransa'ya daha ağır şartlar kabul ettirebileceği halde yalnız Alsas-Loren[3] ve harp tazminatıyla yetinmiş olmasını eleştirenlere karşı Fransızların antlaşmayı reddederek harbe devam etmelerinden korkmuş olduğunu söylediğini anlatan konferansçı dedi ki:

Ve nitekim Türk milleti de bu ağır şartlar karşısında teslim olmadı, Mondros Mütarekesi'yle Sevr'i, bu antlaşmaları imzalamış olan bütün dünyanın yüzüne bir paçavra gibi attı.

Türk genci, hatırında kalsın ki, yaşamak isteyen, hürriyete kavuşmak isteyen bir milletin her şeyden önce göze alması lazım gelen şey, en güzel ve en kuvvetli şey ölümdür. Eğer ağabeyin ve ablan, baştakiler Türk bağımsızlığını korumak için çarpışarak memleketi kurtardılarsa, unutma ki, bunu, ölümü göze alarak başardılar. Türk milleti o kadar büyük fırtınalara maruz kaldı ki, bütün bir dünyanın karşısında -Şef'i başta olmak üzere- tek bir kaya parçası gibi ayakta durdu ve bu kayaya saldıran her dalga onun eteklerinde dağılarak parçalandı. Oraya çarpan her baş kırıldı. Türk milleti dövüştü ve kendini kurtardı ve kurtulmasıyla da bütün bir mazlum dünyaya kurtuluşun yolunu gösterdi. Şuna inanıyorum ki, dağları sökecek kadar sert fırtınalar içerisinde bir yıldırım darbesi Türk'ü tarihin göğsünden söküp alsaydı, bütün bir insanlık

1 Ulrich von Brockdorff-Rantzau. (Y.N.)
2 19 Temmuz 1870-10 Mayıs 1871 tarihleri arasında Fransa İkinci İmparatorluğu ile Prusya Krallığı arasında yapılan savaş. (Y.N.)
3 Alsace-Lorraine. (Y.N.)

öksüz kalır ve onun için tarih ağlardı. Türk milleti kendini kurtarmakla medeniyete de hizmet etti.

Ve sonra Türk milletinin tarihinin her devrinde istilalara karşı koymak hususundaki büyüklüğünü ve azmini anlattı; Haçlı sürülerine karşı Kılıç Arslan'ın, Alparslan'ın zaferlerini buna misal gösterdi.

Bundan sonra Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı, memleketin bir taraftan kaybettiği milyonlarca evladına ağlarken diğer taraftan düşman istilası altında inlediği sıralarda Osmanlı meclislerinin halini anlattı ve Mebusan Meclisi'nin bu sırada Padişah'ın nutkuna cevap hazırlamakla ve Türk olmayan unsurların Türkiye aleyhindeki hakaretlerini dinlemekle vakit geçirdiğini ve Ayan Meclisi'nin de aynı halde olduğunu anlattı ve bu meclislerin o zamanki haline dair dikkate değer bir iki misal zikretti.

Mahmut Esat Bey'in heyecanlı konferansı birçok yerlerinde alkışlarla kesilmiştir.

Milli Kurtuluş Hareketinin Başlangıcı*

Ahmet İzzet Paşa kabinesinin, Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak memleketin kapılarını düşman istilasına karşı ardına kadar açtıktan sonra, Meclisi Mebusan'la Ayan-ı Osmani'nin birbirlerine girdikleri sırada, dahili kargaşalıklar içinde, iktidar mevkiini ihtiyar Tevfik Paşa'nın teşkil ettiği kabineye bıraktığını ve Tevfik Paşa kabinesinin de belli başlı bir iş olarak Meclisi Mebusan'ı dağıttıktan sonra milletin ve memleketin mukadderatını Damat Ferit hainine terk ettiğini anlatan Mahmut Esat Bey, Büyük Harbin mesuliyetini omuzlarında taşıyan, bu harpte Türk milletini mağlubiyete sürüklemiş kabinelere güvenoyu vermiş olan Meclis'in -bilhassa dört seneden ibaret olan yasama devresi de bitmişken- Padişah'ın iradesiyle bir sene daha uzatılmasına razı olmaması ve artık milletin itimadını kaybettiğini anlayarak kendi kendini feshetmesi Kanunu Esasi noktasından ilk şart olduğu halde, Meclis'in bunu yapmayarak devreyi uzatmış ve istediği zaman Meclis'i feshedebilecek olan Padişah'ın bütün arzularını yerine getirmeye mecbur bir alet halinde mevcudiyetini devam ettirmiş olmasının çok büyük bir hata olduğunu kaydetmiş ve bu hareketi en fena şartlar altında Türk milletini zafere götürmüş olan Birinci Millet Meclisi'nin zaferden sonra tekrar milletin oyuna müracaat etmek lüzumunu hissetmek ve kendi kendisini feshetmekle yapmış olduğu vazifeşinaslıkla kıyaslamış ve Üçüncü Millet Meclisi'nin de memlekette Serbest Fırka[1] kurulduğu zaman tekrar milletin oyuna müracaat etmek için aynı şekilde vaktinden evvel kendi kendini feshetmiş olduğunu da ilave etmiştir.

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Mayıs 1934, No: 4589, s.1, 6.

1 Serbest Cumhuriyet Fırkası. (Y.N.)

Mevcudiyetini en basit hukuki şartlara muhalif olarak devam ettirmiş olan Osmanlı Meclisi'nin nihayet Padişah eliyle feshedilmek felaketine uğradığını kaydeden konferansçı dedi ki:

Vazifelerini ihmal edenler hiçbir zaman unutmasınlar ki, saati çaldığı zaman yalnız milletin eliyle değil, hatta bazen böyle bir hainin eliyle tepelenmek bedbahtlığında kalırlar. Onun içindir ki, Osmanlı Meclisi'nin feshi memlekette hiçbir alaka uyandırmadı; tamamen kayıtsızlıkla karşılandı...

Hain Padişah'ın hain damadı Ferit'in iktidar mevkiini ele aldığı zamanki memleket vaziyetini anlatan Mahmut Esat Bey, memleketin her tarafına yapılan ve gittikçe ilerleyen düşman işgalinin birçok yerlerde şiddetli mukabelelerle karşılanmaya başladığını, Aydın'da kadın-erkek 200-300 Türk kahramanı bir kolordu düşmanla çarpışırken, Maraş'ın da 200 bahadırıyla şehri döven 15'lik toplar altında bir alay Fransız kuvvetini perişan etmiş olduğunu, Gaziantep'in de bir kahramanlık destanı yaratmış olduğunu anlattıktan sonra, Türk vatanının her parçasının birer destan parçası olduğunu söyleyen konferansçı, Türk bayrağının tılsımlı kudretinden bahsetmiş, "Biz bu bayrağa o kadar tutkunuz ki, onu yerde ve yabancı elde görmektense ona sarılıp yatmayı tercih ederiz" *demiş ve ilave etmiştir:*

Türk genci! Sen bir avuç insanı dünyayı yenen bir soyun oğlusun.

Mahmut Esat Bey bundan sonra Mondros Mütarekesi'nde memleketi işgal fırsatını düşmana vermiş olan kayıtlar bulunmasaydı bu işgalin her halde bu kadar kolaylıkla olamayacağını söylemiş ve bu hususta İsmet Paşa'nın sözlerini zikretmiştir:

"Haklı olmak başlı başına bir kuvvettir. Haklı ve kuvvetli olmak, korkulacak bir kudrete sahip olmak demektir. Fakat hem haksız ve hem kuvvetsiz olmak, en büyük felakettir."

Osmanlı İmparatorluğu'nun da Mondros Mütarekesi'yle hem kuvvetsiz kaldığını ve hem de bir hak iddia edememek mevkiine düştüğünü söyledi ve bundan sonra Erzurum Kongresi'ni anlatmaya başladı ve dedi ki:

Memleket kendi kendine düşmana karşı ayaklanıyor ve çarpışmaya başlıyordu. Fakat onun her şeyden önce bir şefe, bir başbuğa ihtiyacı vardı. Vaziyeti kavrayacak ve onu gayeye götürecek yüksek bir zekâ istiyordu. Aynı günlerde Pangaltı'daki mütevazı evinde bir adam memleketini düşünüyordu. Bu adam Gazi Mustafa Kemal'di.

Gazi'nin İstiklal Harbi'nden evvelki kahramanlığını, yaptığı büyük işleri anlatan konferansçı, Büyük Şef'in Anadolu'ya geçerken neler düşündüğünü ve neler tasarladığını göstermek için Nutuk'tan bir iki sayfa okudu. Sonra Gazi'nin vazife ve rütbelerinden istifa ederek Erzurum Kongresi'ne basit bir vatandaş olarak iştirak ettiğini söyledi ve "Türk demokrasisinde sade bir vatandaş olmaktan daha üstün hiçbir mevki yoktur" *dedi.*

Hukuk Bakımından Erzurum Kongresi*

Mahmut Esat Bey dünkü dersinde Erzurum Kongresi'ni hukuk bakımından inceledi.

Erzurum Kongresi'nde Gazi'nin okumuş olduğu açılma nutkunun[1] büyük ehemmiyetine işaret eden Mahmut Esat Bey dünkü konferansına Şef'in bu nutkunu okumakla başladı ve sonra dedi ki:

Erzurum Kongresi yalnız bugünkü rejimin esaslarını ortaya koymakla kalmadı, milliyetçi Türkiye Devleti'nin bugünkü sınırlarını ve milletlerarası münasebetlerini daha o zamandan tespit etti.

Mahmut Esat Bey, Erzurum Kongresi'ni, esasını kurduğu dahili yeni rejim için hukuku esasiye bakımından ve çizdiği yeni hudutlar ve milletlerarası münasebetler için de devletler hukuku bakımından inceleyeceğini söyledi ve Kongre'nin dahili rejimi alakadar eden belli başlı esaslarını üç kısma ayırdı:

A) Milli iradeyi hâkim kılmak,

B) Kuvayi Milliye'yi etken kılmak,

C) Vatanın ve bağımsızlığın muhafazası için geçici bir hükümet kurmak.

---

* *Hâkimiyeti Milliye,* 8 Mayıs 1934, No: 4593, s.1, 5.

1 Mustafa Kemal'in söz konusu nutku için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri,* c.3, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2000, s.183-186. (Y.N.)

Erzurum Kongresi'nin belli başlı düşüncesinin bu vatanda milli iradeyi hâkim kılmak esası olduğunu kaydeden konferansçı, ilk bakışta basit görünen bu prensibin incelendikçe ehemmiyetinin arttığını söyledi ve Osmanlı Kanunu Esasisiyle gösterdiği kökten farkı ortaya koyarak dedi ki:

Osmanlı Kanunu Esasisi meşruti bir kanunu esasi idi. Bu rejimde millet hâkimiyette padişah denilen adamla ortaktı. Hatta bu padişah denilen adamların hâkimiyet şirketindeki payları milletin payından da biraz fazla idi. Mesela Meclisi Mebusanı Osmani'nin çıkardığı kanunlar padişah tarafından tasvip edilmedikçe mana ifade etmezdi. Halbuki Meclis toplantı halinde değilken padişah geçici kanunlar çıkarmak yetkisine sahipti.

Erzurum Kongresi hâkimiyeti mutlak surette millete veriyordu. Bu karar Türk hukuku esasiye tarihinin bir dönüm noktasıdır. Bu kararla millet artık hâkimiyetinde ortak tanımıyor, çağdaş hukuku esasiye rejiminin en basit icaplarını yerine getiriyordu.

Konferansçı, bundan sonra Birinci Millet Meclisi'nde Teşkilatı Esasiye Kanunu kabul edilirken o zaman büyük hukukçu geçinen Celâlettin Arif Bey'in nasıl Osmanlı Kanunu Esasisine muhalif olduğu iddiasıyla bu kanunun kabulüne mâni olmak istediğini anlattı ve Osmanlı Kanunu Esasisinin milletin iradesiyle ortadan kaldırılamayacak bir hak teşkil etmediğini hukuki incelemelere dayanarak ortaya koydu ve aklıselimin millet camiasında millet hâkimiyetine aykırı bir esas tanıyamayacağını söyleyerek dedi ki:

Fert bile hususi hayatında kendi hareketlerini bizzat kendi düzenlemek ister. Fert için bile kabul ettiğimiz bu hâkimiyeti devlet ve camia hayatında daha kuvvetle kabul etmemek için sebep var mıdır?

Türk gençliği, milli hâkimiyette herhangi bir kimseyi ortak kabul ettiğin gün esaret kabul ettin demektir. Hür ve hâkim yaşamanın Türk milletine has hasletlerden biri olduğunu unutma. Türk milletinin belli başlı vasfı hâkim olmak, hâkim olarak yaşamaktır. Bir fert hangi hakla, hangi yetkiyle ortaya çıkıp ben falan camianın, falan milletin hâkimiyetinde ortağım diyebilir. Bunun izahı yoktur. Bu, insanlığın putlara taptığı devirlere ait bir sapkınlıktır.

Mahmut Esat Bey tarihin uzun devirlerine hâkim olmuş ve hukuk namına müdafaa edilmiş bir demagojiyi tarihte bu kadar büyük bir rol oynamış olduğu için çürütmek istediğini söyleyerek, padişahların bil'irs ve'l-istihkak[1] *bir millete*

1 Saltanatın kalıtım yoluyla miras alındığını ve hak edildiğini bildiren bir deyim. (Y.N.)

hâkim oldukları tezinin bir vatanı bir mal, bir çiftlik haline getirdiğini ve o vatanda yaşayan insanları birer esir mertebesine indirdiğini anlattı ve "asalet" denilen unvanın hiçbir manası bulunmadığını, dağında yaşayan bir çobanın herhangi bir padişahla eşit olduğunu ve hatta asalet bakımından gaspçı mevkiinde olan hükümdarla kıyas bile edilemeyecek kadar yüksek olduğunu, bu yanlış zihniyetin yalnız tarihe değil, eski Türk edebiyatına da hâkim olmuş olduğunu kayıtla buna misal olarak çok takdir ve hürmet ettiği Abdülhak Hamit'in Fatih'e hitap eden şu mısralarını okudu:

Sensin o padişah ki bu ümmet-i necibe
Emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın.[1]

Ve Türk milletine bu vatanın -uzun zamanlar iddia edilmiş olduğu gibi- sultan kılıçlarının hediyesi olmadığını söyleyerek dedi ki:

Bu vatan, tarih kendini bilmezden evvel Türklerindi. Medeniyet bütün dünyaya buradan yayıldı. Tarih ilk defa burada konuştu. Tarihi biz yaptık ve başkaları yazdılar.

1 Abdülhak Hamit, "Merkad-ı Fatih'i Ziyaret". Şiirin ilk yayımlandığı *Mirsad*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), No: 18, s.139'da dizeler şu şekildedir: "Sensin ki ol şehn-şâh bu ümmet-i necibe/ Büldan bahşişindir, ebhâr yadigârın." Diğer kaynaklarda: "Sensin o padişah ki bu ümmet-i necibe/ Emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın." Anlamı: O padişah sensin ki, bu asil ümmete memleketler bahşişin, denizler yadigârındır. (Y.N.)

Erzurum Kongresi ve Misakı Milli*

Dün İnkılap Kürsüsü'nde konferansını veren Mahmut Esat Bey geçen derste başlamış olduğu Erzurum Kongresi'nin incelenmesine devam etti. Mahmut Esat Bey Erzurum Kongresi kararlarını üç esasta toplamıştı:

1) Milli iradeyi hâkim kılmak,

2) Milli kuvvetleri etken kılmak,

3) Geçici bir hükümet teşkili.

Milli iradeyi hâkim kılmak esası üzerinde bu konferansında da biraz daha durarak bu prensibin ehemmiyeti üzerinde ısrar eden konferansçı, milli hâkimiyetin tarihin en eski devirlerinde imparatorlukların emrinde bulunan hukuku esasiye yazarlarınca daima inkâr edilmiş olduğunu, fakat ilk defa Fransız İnkılabı'yla ortaya atılan bu prensibin İtalyan hukukçu Mancini'de[1] hararetli bir müdafaacı bulduğunu ve Büyük Harp'ten sonra Wilson'un 14 maddesiyle formüle edildiğini, İtilaf devletlerinin hasımlarını parçalayarak zayıf düşürmek için Wilson'un bu milliyet prensiplerinden istifade etmiş olduklarını anlatmış, fakat Wilson prensipleri icabınca mesela Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan, Rusya'dan ayrılmış olan milletler için tanınan bu hakkın en büyük bir haksızlık vücuda getirilerek Türk milleti için tanınmamış olduğunu ve artık bugün milliyet hâkimiyeti prensiplerinin bütün dünya hukukçuları tarafından kabul edilerek ilmileşmiş bir hakikat olduğunu anlatmıştır.

---

* *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Mayıs 1934, No: 4606, s.1, 5.

1 Pasquale Stanislao Mancini. (Y.N.)

Osmanlı Devleti zamanında hukukçu geçinenlerin neden millet hâkimiyeti esası gibi ilmi bir tezi müdafaa etmemiş olduklarını tahlil eden konferansçı, bu sözde âlimlerin millet menfaatlerine şahsi menfaati tercih etmiş olduklarını, çünkü o zaman böyle bir iddiayı ortaya atacaklar için mükâfat değil, sürgün ve hapis mukadder olduğunu söylemiş, fakat buna rağmen bütün cezaları göze alan ve hatta millet uğrunda tehlikeye maruz kalmayı şeref bilen vatan çocuklarının eksik olmamış ve bunların başında Türk soyunun en büyük evladı olan Mustafa Kemal'in bulunmuş olduğunu ilave ederek demiştir ki:

Milleti için çalışanlar mutlaka bir gün mükâfat görürler; maddi bir mükâfata mazhar olmasalar bile, isimleri tarihe ve milletin kalbine yazılmak saadetine erişirler. Esasen bundan daha büyük bir saadet tasavvur olunabilir mi? Türk gençliği, yolunda hiçbir mânie uğramayacağını umarım. Fakat günün birinde böyle tehlikeli bir vaziyete düşersen, eski İtalyan Başvekili Nitti'nin tabiriyle "dünyanın en büyük adamı" olan Mustafa Kemal sana bu yolda örnek olsun.

Bundan sonra Erzurum Kongresi'nin diğer esaslarını inceleyen Mahmut Esat Bey, milli iradeyi hâkim kılmak esası kabul edilince sarayın bunu kabule meyletmeyeceği tabii olduğundan, bu esasın tatbikat sahasına girebilmesi için milletin kuvvetine dayanılması icap ettiğini ve milli kuvvetin etken olması için de İstanbul hükümetinden ayrı bir hükümetin lüzumunu anlatmıştır.

Bundan sonra Erzurum Kongresi'nin memleketin dış rejimini alakadar eden prensiplerini incelemeye başlayan konferansçı, Erzurum Kongresi'nde çizilen ve İstanbul Mebusan Meclisi'nde "Misakı Milli" namı altında kabul edilen milli sınırların mütareke esnasında elimizde bulunan sınırlar olduğunu ve bugünkü sınırlarımızın da -Batum, Musul ve bilhassa İskenderun-Antakya müstesna olmak şartıyla- bu Kongre'de çizilmiş olan sınırlar olduğunu söylemiştir.

Milli iradenin hâkimiyeti ve milletlerin kendi sınırları içinde hür ve bağımsız olmaları esasını akli, mantıki, ilmi ve hukuki bakımlardan inceleyen ve ispat eden konferansçı, aynı esası his bakımından da tahlil etmiş ve muhtelif büyük şairlerin ve bunların arasında Mehmet Emin ve Abdülhak Hamit Beylerin milliyet hakkındaki satırlarını zikretmiştir.

Erzurum'da bir avuç vatanperver ve onların başında Mustafa Kemal "yaşayacağız" diye bütün dünyaya bağırdı. Biz, tarihin seyrinde böyle bütün dünyanın husumetiyle ilk defa istiklal mücadelemiz devresinde böyle haksız hücumlarla karşılaşmış ve onlara lazım gelen dersi vermiş bir milletiz.

Napolyon'un Türkler için "Türk ölür fakat yenilmez" sözünü misal gösteren Mahmut Esat Bey "Bizi bağımsızlık ve hürriyet davasında yenemezler; belki öldürebilirler, fakat Türk ölürken de öldürmesini bilen bir millettir" *diye konferansına nihayet vermiştir.*

Kapitülasyonlar*

Erzurum Kongresi'nin dış rejimle alakalı kararları üzerinde tahlillerine dün de devam eden Mahmut Esat Bey, bu Kongre'nin, mutlak bir bağımsızlığın muhafaza ve temini, her türlü yabancı işgalinin ve Türkiye'de her türlü yabancı müdahalesinin reddi hususundaki kararıyla ilk defa olarak kapitülasyonların kaldırılması esasını ortaya koymuş, sonra bu esasın İstanbul Mebusan Meclisi'nde kabul edilen Misakı Milli ile daha açıkça teyit edilmiş olduğunu anlattıktan sonra dedi ki:

Bu suretle asırlardan beri Türkün başına bir felaket yükü gibi çöken kapitülasyonların kaldırılmasına karar verildi. Kapitülasyonları kaldırmadıkça 20. asrın devlet kavramına yaraşır, şerefli, haysiyetli bir memleket, bir devlet vücuda getirmeye imkân yoktu.

Kapitülasyonların vaktiyle gafil Osmanlı padişahlarının memleketimizde yaşayan yabancılara fermanlarla yavaş yavaş bahşetmiş olduğu imtiyazlar ve hakların birikmesinden nasıl vücuda gelmiş olduğunu anlatan konferansçı, adli, mali, iktisadi ve siyasi bakımlardan kapitülasyonların mahiyetini ve Osmanlı Devleti'nde yaşayan yabancılara verdiği geniş ve sınırsız imtiyazları anlatarak dedi ki:

Osmanlı İmparatorluğu, yabancılara kendi memleketinde tanıdığı bu haklarla, zabıtasını ve adliyesini yabancılar karşısında hiçe indiren haysiyet kırıcı

* *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Mayıs 1934, No: 4609, s.1, 5.

kayıtlarla, bir Fas sultanlığı, bir Siyam[1] krallığı gibi bir şey, ilmi manasıyla bir devletin değil, fakat bütün devletlerin sömürgesidir.

Mahmut Esat Bey Osmanlı Devleti'nin gelişmesine bu ağır kapitülasyon kayıtları mâni olmuşken, yabancıların milletimiz için "kabiliyetsiz, gelişme yeteneği yok" gibi fikirler ortaya atarak hakaretlerden çekinmediğini anlatarak, o zamanki Osmanlı Devleti'ni her tarafı demirlere vurulmuş bir adama benzetti ve dedi ki:

Onu böyle kıskıvrak bağlayanlar, baş ucunda dolaşarak "ne kabiliyetsiz adam, yerinden kımıldayamıyor" diye alay ediyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu büyük ıstırabı çeken yalnız Türk unsuru oldu. İsa bile çarmıhında bu kadar azap çekmemişti. Hiç olmazsa onun ıstırabıyla kimse alay etmemişti. Fakat demirlere vurulan adam günün birinde birdenbire silkindi, kollarını saran demirlerini kırdı, kendisini bağlayanların yüzüne fırlattı ve hürriyetini, tam ve kayıtsız bağımsızlığını onlara Lozan Antlaşması'yla tanıttı.

Konferansçı, Osmanlı Devleti'nin Harbi Umumi içinde bir defa kapitülasyonları kaldırmış olduğunu, fakat bu kaldırma keyfiyetinin, o zamanki müttefiklerimiz olan Almanlar ve Avusturyalılara bile kayıtsız ve şartsız kabul ettirilememiş olduğu için, hiçbir hukuki kıymeti bulunmadığını, kapitülasyonların kalkmasının ancak Lozan Antlaşması'yla tahakkuk ettiğini anlattı.

Bundan sonra Mahmut Esat Bey, eski İtalyan Başvekili Nitti'nin bir kitabında kapitülasyonların medeniyet dünyası için bir cehalet vesikası olduğunu kaydettiğini, fakat buna rağmen insanlığın yükselmesine hizmet etmesi lazım gelen devletler hukukunun Paul Fauchille gibi, Karl Strupp gibi devletler hukuku yazarlarının elinde bir kısım insanların ezilmesi için gerekçe tasarısı haline geldiğini söyledi.

Kırım Antlaşması'ndan sonra aktedilen Paris Antlaşması'ndaki bir maddenin kapitülasyonları kaldırır mahiyette olmasına rağmen o zamanın gafil hukukçuları ve devlet adamlarının bu açık haktan istifade etmesini bilmeyerek kapitülasyonların kaldırılmasının 67 sene gecikmesine sebebiyet verdiklerini kaydeden konferansçı, milletlerarası hukuk meselelerinde bir milletin hukukçularıyla devlet adamlarının ne kadar müteyakkız davranmaları icap ettiği hakkında bunun Türk gençliğine ders olması lazım geldiğini söyledi.

1927'de Fransa ile aramızda yaşanıp milletlerarası Lahey Adalet Divanı'nın lehimizdeki kararıyla neticelenen Lotus hadisesini bir misal diye anlatan Mahmut Esat Bey, bu meselede açık olan hakkımızın Fransa tarafından tanınmak isten-

1 Tayland'ın eski adı. (Y.N.)

memiş olmasının büyük devletlerin Türkiye'yle eşitliği hazmedememiş oldukları-na bir delil teşkil ettiğini söylemiş, vakanın nasıl meydana geldiğini anlatmış ve Türk Cumhuriyeti müddeiumumisinin[1] kararıyla tutuklanmış olan Fransız vapuru kaptanının tahliyesi için Fransa hükümeti tarafından vaki olan müracaata İsmet Paşa Hazretlerinin verdikleri şu cevabı okumuştur:

"Türk hâkiminin Türk milleti namına verdiği herhangi bir karara Cumhuriyet hükümetinin müdahale etmesine Türk Teşkilatı Esasiye Kanunu icabınca hakkı ve yetkisi yoktur. Türk hâkiminin kararlarında bağımsızlık ve hürriyetin mutlak olduğunu bilmek lazımdır. Fransa hükümetinin Türk hâkiminin bu yolda verilmiş herhangi bir kararına müdahalesini kabule Türk Cumhuriyeti'nce imkân yoktur. Buna rağmen Türk hâkiminin kararına karşı yapılacak en küçük bir tezahürün de Türk Cumhuriyeti'nce harp tezahürü sayılacağını ve derhal karşılık verileceğini bildiririm."

Sonra meselenin tarafsız bir mahkeme olan Lahey Adalet Divanı'na havalesini teklif ettiğini anlatmış ve tarafsız mahkemenin açık olan Türk hakkını tanımış olduğunu ilave etmiş ve demiştir ki:

Bir hâkiminin kararı için harbi göze alan bir millet, emin olunuz ki, mutlaka yaşamak hakkına sahiptir ve yaşayacaktır.

1 Müddeiumumi: Savcı. (Y.N.)

Azınlıklar ve Manda Meseleleri*

Ankara İnkılap Kürsüsü'nde dün son dersini veren Mahmut Esat Bey kapitülasyonların incelenmesine devam ederek kapitülasyonların memleketimizde devamını isteyenlerin belli başlı ortaya sürdükleri sebebi adli teşkilatımızın dinden ilham alması itibariyle yabancı tebaalarının bizim kanunlarımıza tabi olamayacağı iddiasının teşkil ettiğini, halbuki Osmanlı Devleti'nin daha 1835'te çağdaş medeniyetin icaplarını kabul etmiş olduğunu söyledikten sonra, en medeni sayılan devletlerin kanunlarının bile mühim bir kısmının dini esaslardan ilham aldığını ve mesela İsveç kanununun Hıristiyan olmayanlara tam vatandaşlık vermediğini söyledi ve bundan başka o zaman Osmanlı Devleti'nden çok daha geri bir idareye sahip bulunan Rusya çarlığından aynı sebeple kapitülasyonların neden istenmemiş olduğunu sordu. Kapitülasyonların bu dini sebeple örtülmek istenen adli kısmından başka iktisadi ve mali hükümlerini mazur gösterecek hiçbir sebep de bulunamayacağını kaydettikten sonra, adli kapitülasyonların ikinci bir sebebini de hâkimlerimizin devletin tesiri altında bulunduğu, bağımsız olmadığı iddiasının teşkil ettiğini söyleyen konferansçı, Lotus davasında hâkimlerimizin kararına devletin karışması istendiğini söyleyerek bu açık tezada işaret etmiş ve kapitülasyonların, emperyalist devletlerin maddi ve manevi menfaatlerinden başka mazur gösterilecek hiçbir sebebi olmadığını ilave etmiştir.

Bundan sonra Erzurum Kongresi konuşulmuş ve dış rejimimizi alakadar eden meselelerden birini de azınlıklar işinin teşkil ettiğini söyleyen Mahmut Esat Bey, Kongre'nin Hıristiyan azınlıklara milli bağımsızlığımızı ihlal edecek mahiyette

* *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Mayıs 1934, No: 4610, s.1-2.

hak ve imtiyazlar verilemeyeceğini hüküm altına almakla çok mühim bir iş görmüş olduğunu, fakat Misakı Milli'nin bu çok doğru kararı nispeten hafifleterek kabul ettiğini anlatmış ve demiştir ki:

Ta Fatih devrinden beri takip edilen hatalı bir siyaset neticesi, bir zaman gelmiştir ki, kilise, devlette Bizans devrinde sahip olamadığı derecede hak ve imtiyazlara sahip oldu; memleketin siyasi ve toplumsal nizamını bozacak bir tehlike arz etti; Türklüğe karşı bir mücadele ocağı halini aldı...

Lozan Antlaşması'nın Erzurum Kongresi ve Milli Misakımızla azınlıklar hakkındaki görüşümüzü kabul etmiş ve memleketimizde yaşayan azınlıklara yalnız dini ayrılık dolayısıyla ailevi hususlarını kendi cemaatleri arasında halletmek hakkını vermiş olduğunu söyleyen konferansçı, 1926'da kabul edilen Medeni Kanunumuzla artık dini ayrılık söz konusu olamayacağı için azınlıkların bu büyük nimetten istifade etmek maksadıyla dilekçelerle hükümetimize müracaat ederek Lozan Antlaşması'yla kendilerine verilmiş olan haklardan feragat ettiklerini bildirdiklerini ve bunun üzerine hükümetçe kendilerine bütün Türkler gibi Türk mahkemelerinden ve Türk Medeni Kanunu'ndan istifade hakkı verilmiş olduğunu anlatmış ve Yunanistan'ın bu hadisenin Lozan Antlaşması'nı ihlal edici mahiyette olduğu hakkındaki şikâyetinin de Milletler Cemiyeti'nce lehimize olarak reddedilmiş olduğunu söylemiştir.

Azınlıkların istifade etmekte oldukları haklardan ikisini de kilise ve havra meseleleri, bir de kendi dilleriyle öğrenim hakkının teşkil ettiğini söyleyen Mahmut Esat Bey, kilise ve havra meselesine hiç temas etmeyeceğini, fakat azınlık mektepleri hakkında birkaç söz söyleyeceğini bildirmiş, son tarih incelemeleri icabınca esasen Türk oldukları meydana çıkmış olan azınlıkların Türk mekteplerinden istifade ve Türk diliyle tedrisat yapmayı bizzat istedikleri takdirde buna memnuniyetle iştirak edeceğimizi ve bu hususta dini mahzur düşüncesinin katiyen hatıra gelmemesi icap ettiğini söylemiş ve demiştir ki:

Vicdan hürriyeti hiçbir yerde Türk Cumhuriyeti'nde olduğu kadar tam olarak tanınmamıştır. Cumhuriyet hükümeti milletin refah ve yükselişi için o kadar hayati ve mühim meselelerle meşguldür ki, din meselesiyle uğraşmaya vakti bile yoktur. Esasen Türk Teşkilatı Esasiyesi'nde bir maddenin her reşit olan vatandaşın dinini seçmekte serbest olması kaydı da bunu ispat eder. İslam dininin devlet işlerinde nüfuzlu ve etken olmasının millete ne büyük ıstıraplar ve felaketlere mal olmuş olduğunu gören Türk milleti bilir ki, din, devlet ve millet mukadderatına yön vermeye başladığı gün 20 asır veya 14 asır evvel konmuş prensiplere bağlanılmış olur. Bu kadar eski bir mazinin alışkanlıklarına bağ-

lanan hayat durur ve gelişmez. Din, asırlarca ahlaksız ve faziletsiz adamların elinde Türk milletini ezmek ve bir sömürge haline koymak için bir vasıta gibi kullanılmıştır. Türk Cumhuriyeti devlet idaresinde şahsi menfaatlere alet olan dini bu mezbeleden kurtararak hiçbir elin değmeyeceği mukaddes bir yere, vicdanlara koydu.

Bundan sonra Sivas Kongresi'nin kararlarını incelemeye başlayan konferansçı, bu Kongre'nin, Erzurum Kongresi'nin kararlarını bütün vatan çapında geçerli bir hale koymuş olduğunu söylemiş ve bilhassa bu Kongre'de bahsolunan manda meselesi üzerinde durarak Batı'nın muhtelif devletler hukuku yazarlarını misal göstererek ispat etmiştir ki, manda, emperyalist devletlerin kendi hasis menfaatleri için birtakım milletleri istismar etmelerine vasıta olmuş ve devletler hukuku da bu istismar siyasetini meşru göstermek çarelerini aramıştır. Mahmut Esat Bey manda kavramını şahsen medeniyet fikriyle hiçbir zaman uzlaştıramayacağını söyledikten sonra demiştir ki:

Fakat her şeye rağmen dünya yüzünde mutlaka bir milletin diğer bir milletin mandası altına verilmesi icap ederse, Türk milleti başka milletlerin idaresine değil, başka milletler Türk milletinin himayesi altına verilmelidir.

Kanunlar Hakkında*

Dün Ankara Hukuk Fakültesi'nde Bay Mahmut Esat Bozkurt Türk İnkılabı derslerine devam etti. Eski cemiyetlerle bugünkü cemiyetlerin kanun anlayışları arasındaki farkları ve bu görüşlere esas teşkil eden teorileri, bir memleketin ihtiyacına göre kanun hazırlamanın büyük ve mühim bir mesele olduğunu, bugünkü medeniyet prensipleri dolayısıyla milletlerin ihtiyaçlarının teferruattan ibaret kaldığını ve çağdaş medeniyetin ihtiyaçları söz konusu olduğunu anlatan Bay Mahmut Esat bugünkü kanunları mukayese ederek dedi ki:

Zamanımızda her millet ayrı ayrı kanunlara sahip olmakla beraber, bu kanunlar, prensipler bakımından birbirinin eşi ve aynıdır. Şimdi bu bile kâfi görülmemekte ve muhtelif memleketlerde uluslararası komisyonlar toplanıp bu kanunları birleştirmeye çalışmaktadırlar.

Yakın bir gelecekte bütün milletler bir tek kanunla suçluları cezalandırmaya ve bir tek kanunla ticaret işlerini döndürmeye imkân bulacaklardır. Medeniyet sistemleri bir olduğu halde ayrı ayrı kanunlarla idare edilmek lüzumsuz görülürken, bizim İmam-ı Şafii, İmam-ı Hanbeli fikirleriyle kanun hazırlamamıza bittabi imkân yoktur.

Bay Mahmut Esat bundan sonra İsviçre Medeni Kanunu'nun niçin diğer ileri devletler medeni kanunlarına tercih edilerek tercüme edildiğini, İsviçre'nin demokrasinin beşiği olduğunu ve bizim ihtilalimiz tam ve kâmil manasıyla bir de-

* *Ulus*, 28 Son Kânun (Ocak) 1935, No: 4851, s.1-2.

mokrasi vücuda getirmek savaşında olduğundan çağdaş medeniyete en uygun olan İsviçre Medeni Kanunu'nun tercih edildiğini, Fransız Medeni Kanunu'nun Napolyon'un zamanından kalma olması dolayısıyla eskilik ve kifayetsizliğini ve bu medeni kanunda ayakta duran kısmın maddeler değil, temyiz kararları olduğunu, Alman Medeni Kanunu'nun ise felsefi ve ilmi bakımlardan çağdaş medeniyetin bir şaheseri olmasına rağmen bunu bizzat Alman hâkimlerinin bile anlamakta müşkülat çektiğini ve bu Medeni Kanun yapılırken rejimin imparatorluk gibi hayli aristokratik bir rejim olduğunu, bizim ise tam manasıyla demokrat ve hatta bizimkinden demokratik bir memleket olmaması savaşında bulunmamız dolayısıyla İsviçre Medeni Kanunu'nu tercih ettiğimizi anlattı.

Medeni Kanunumuzun nasıl kabul edildiğini anlatan Bay Mahmut Esat Bozkurt, 1924'te İçeri İşler Bakanı Bay Şükrü Kaya'nın başkanlığında 26 üyeli bir komisyon tarafından birçok dedikodu ve münakaşalar arasında hazırlandığını ve 1926'da Kurultay tarafından ittifakla kabul edildiğini, hâkimlerimizin kolaylıkla anlaması ve şeriat hukukunun ve Mecelleci zihniyetin bir kuşatma hareketine mâni olmak için Rossel'in şerhinin[1] *iki buçuk ay gibi az bir zaman içinde tercüme edilip bastırıldığını, Medeni Kanunumuzun hâkimlerimiz tarafından büyük bir kolaylık ve emsalsiz bir kavrayışla tatbik edildiğini anlatarak dersine son verdi.*

1 Virgile Rossel, *Kanunu Medeni Şerhi ve Nazariyeleri*, T.C. Adliye Vekâleti, İstanbul, 1926. (Y.N.)

Şeriat Hukukunun Sakat Tarafları Nereleridir*

İzmir Saylavı Bay Mahmut Esat Bozkurt, İnkılap Kürsüsü'ndeki dersine dün de devam etmiştir. Geçen derste Medeni Kanun'un kabulünü anlatan Bay Mahmut Esat, dünkü derste Medeni Kanun'un tatbikatını anlatmış, şunları söylemiştir:

Türk Medeni Kanunu'nun, tatbikat sahasına girmeden Büyük Millet Meclisi'nden çıkar çıkmaz ilk siyasi ve toplumsal verimi şu oldu: Azınlıklar, ta Fatih zamanından son zamana kadar olan, hatta Lozan Antlaşması'nın akdinden sonraki haklarından vazgeçtiler. Bir Türk gibi Medeni Kanun'dan istifade etmelerini Adliye Vekâleti'nden rica ettiler. Vekalet, Başvekâlet'e bildirdi, Başvekâlet de kabul etti.

Bay Bozkurt, bu arada Türk tebaası bir Yahudinin Fransa'da havra prensiplerine göre karısını boşamak istediğini, fakat Fransız savcısının "Türkiye'de havra, kilise, cami gibi dini prensipler söz konusu değildir; Türkiye'de çağdaş medeniyetin en yüksek bir kanunu var" diyerek reddettiğini anlatmıştır.

Medeni Kanun'un tatbiki arifesinde hâkimlere altı ay mühlet verildiğini, zira bir kanunun hâkimlerin anlaması kolay olmadığını anlatan Bay Mahmut Esat, sözü, geçen derslerde "bize göre kanun" yapmak isteyen komisyona getirerek demiştir ki:

Bunlar ne yaptılar? Nasıl bir kanun yapabilirlerdi? Komisyon reisi merhum Bay Hacı Adil Adliye Vekâleti'ne Medeni Kanun'un bazı kısımlarının hazırlanmış tasarılarını gönderdi. Bir an evvel Meclis'e verilerek çıkarılmasını komisyon namına rica etti. Tasarılar velayet, vesayet bir de evlenmeye dairdi...

* *Kurun*, 17 Şubat 1935, No: 6148-86, s.6.

Bay Mahmut Esat, bu tasarılarda iki defa karı almak hakkı tanınmamakla beraber, kocasının evlenirken bir daha evlenmeyeceğini şart koymazsa dörde kadar evlenebileceği kaydedilmiş olduğunu anlattıktan sonra, bunun "bize göre kanun" olamayacağını, bu tasarıları hazırlayan muhterem zevatın milli hukukumuzu uzun uzadıya incelememiş olduklarını anlatmıştır.

Bay Mahmut Esat, Heyeti Vekile'den bu tasarıların kabul edilmeyerek iade edildiğini, Cevdet Paşa üslubuyla yazılmış tasarıları anlamak için bir lügatten müsait yerde üslup şerhine ihtiyaç olduğunu söylemiş, Türk Medeni Kanunu'nun aileyi haraplığa sürüklediğini iddia edenlere cevap vermiş, şunları söylemiştir:

Yeni kanunla aile anarşik vaziyette kalmamış, bilakis eski şeriat hukukunun anarşik prensiplerine nihayet vermiştir.

Bay Mahmut Esat, şeriat hukukunda evlilik diye bir şey olmadığını, Hukuk Fakültesi'nde böyle bir şey okunmadığını, 1800 küsur maddeden ibaret olan Mecelle-i Celile'nin ancak 300 maddesinin tatbik edilegelmekte, diğerlerinin ancak adı olduğunu söylemiş, 12 yaşında evlenilebildiğini, bu ve buna benzer usullerin yalnız sakat değil, ahlaka dahi aykırı olduğunu anlatmıştır.

Şeriat hukukunda boşanmanın serbest olduğunu anlatan Bay Mahmut Esat, bir bayın canı sıkılınca, 15 yıl beş çocuk yetiştirmiş bir anaya bohçasını koltuğuna sıkıştırdığı gibi yol verebildiğini söylemiş, bu bayanın nereye gideceğini şeriat hukukunun düşünmediğini ilave etmiştir.

Bay Mahmut Esat, bundan sonra çokkarılılığı yerinde bulanların ileri sürdükleri fikirleri izah ederek cevaplar vermiş, çokkarılılığın nüfusu artıracağı fikrinin doğru olmadığını başka memleketlerden misaller vererek anlatmıştır.

Bay Mahmut Esat, Kütahya hapisanesini teftiş ederken eşini öldüren bir bayan gördüğünü, bu bayanın eşini çok sevdiği için öldürdüğünü, Konya hapisanesinde de eşinin çocuğunu öldüren bir bayan yatmakta olduğunu, bunun da bu cinayeti kıskançlık yüzünden yaptığını söylemiş, suçun ne kadınlarda ne kocalarda, yalnız şeriat hukukunda olduğunu söyleyerek dersine son vermiştir.

Türklerde Laik Devlet Turanilerden Başlar*

İzmir Saylavı Bay Mahmut Esat Bozkurt, dün İnkılap Kürsüsü'ndeki dersine devam etmiştir. Bay Mahmut Esat dersine şöyle başlamıştır:

Bayanlar, baylar,

Bugün geçenki dersimize küçük bir kayıt ilavesiyle Medeni Kanunumuzun belli başlı ana hattından bir diğerini teşkil eden din meselesine geçeceğim.

Evlilik bahsine ilave etmek istediğim kayıt şu idi:

Biliyoruz ki, Medeni Kanun birden fazla kadınla evlenmeyi yasaklamıştır. Yani, daha açık bir tabirle birinci kadın sağ iken kocası onun üstüne bir diğerini alamaz. Bu mesele etrafında ben böyle birden fazla kadını bir arada toplamanın şeriat hukuku ile alakadar olduğunu biliyordum. Fakat milli Türk hukukunda acaba böyle bir şey mevcut muydu?

Ben bilhassa Medeni Kanun'un hazırlandığı esnada kendi kendime inceledim. Türk hukuk tarihinde bunun izlerine tesadüf etmedim. Hatta aksine bir kayda rast geldim. Tarihte adına Melikşah-ı Selçuki denilen bir Türk hakanı günün birinde Abbasi halifesinden[1] bir mektup alıyor. Bu mektupta Abbasi halifesi, Selçuklu Melikşah'tan kızını istiyor. Melikşah şu cevabı veriyor:

---

* *Kurun*, 1 Mart 1935, No: 6160-98, s.4.

1 27. Abbasi halifesi Muktadi Biemrillah. Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Melikşah'ın kızı Mehmelek Hatun'la evlenmiştir. Geçinemeyince Halife'den ayrılan Mehmelek Hatun, bir süre sonra oğluyla birlikte babasının sarayına dönmüştür. (Y.N.)

"Kızımı Halife'ye verebilirim. Fakat Araplarda bir âdet var, dörde kadar evleniyorlar. Bu şart dahilinde ben kızımı Halife'ye veremem."

Halife tekrar Melikşah'ın kızını bütün hayatında evlenmemek şartıyla alıyor.

Demek oluyor ki, bizim Türk ananelerinde, Türk göreneklerinde birden fazla kadını bir arada toplamak usulü yoktur.

Şimdi Türk Medeni Kanunu'nun büyük prensiplerinden birini teşkil eden din meselesine geçebiliriz.

Medeni Kanun gerek hazırlanırken, gerek Millet Meclisi'ne verilirken hayli münakaşalar oldu. Medeni Kanun'un 266. maddesinin son fıkrasında "Reşit, dinini seçmekte hürdür", 11. maddesinde de "Rüşt, 18 yaşının doldurulmasıyla başlar" gibi kayıtlar vardır.

Fakat rüşt yaşına girmeden evlenmiş olan da reşit sayılır ve bu din seçiminde hürdür.

İşte bu prensipler etrafında aşağı yukarı 12 asır devam eden bir rejimin, İslam rejiminin tamamen zıddı olan bu prensipler etrafında büyük fikir cereyanları oldu. Bu cereyanların başında rahmetli Musa Kâzım Hoca bulunuyordu. Adliye Encümeni'nde üyeydi. "Reşit, dinini seçmekte hürdür" kaydının çizilmesini, "Müslüman başka bir din seçmekte hür değildir" kaydını koydurmak istedi.

Başbakan İsmet İnönü'nün de hazır bulunduğu Encümen'de rahmetli Hoca'nın teklifi reddedildi...

Bay Mahmut Esat Bozkurt bu fikri müdafaa edenlerin, Türklerin Hıristiyan dinlerini kabul edeceklerini, memlekette taassubun uyanacağını ileri sürdüklerini anlatarak Ali Cenani'nin de bu fikirde bulunduğunu söyledi.

Bay Mahmut Esat, Musa Kâzım Hoca'nın "Müslüman bayanları Müslüman olmayanlarla evlenemez" diye bir kayıt koydurmak istediğini, fakat bu teklifin de reddedildiğini anlatarak sebeplerini saydıktan sonra şunları söyledi:

Bayanlar, baylar,

Reşit, dinini seçmekte hür olmalıydı ve oldu. Vicdan hürriyeti çağdaş hürriyet prensiplerinin başında gelir. Türk İhtilali ise bu prensipleri benimsediğini büyük önderi Atatürk'ün ağzından ilan etmişti; Teşkilatı Esasiyesine de koymuştu. Aksine hareket, ihtilalin samimiyetini, dürüstlüğünü kaybetmesi demekti.

Vicdanlara tahakküm edilemez, edilemedi.

Bayanlar, baylar,

Nihayet bu dünyada ordu için alınmayacak kale olmadığı söz konusu edilir; fakat bir kale vardır ki, maddi kuvvetlerle alınamaz, bu da vicdandır. Bu kale yalnız sevgiye teslim olabilir.

Bay Mahmut Esat, bu arada Roma İmparatorluğu'ndaki din cereyanlarını, vicdanlara tahakküm için yapılan kanlı muharebeleri anlatarak İslam tarihine geçti. İslam tarihinden de bazı misaller verip sözü Türklerin laikliğine getirerek laik devletin doğuşunun Turanilerden başladığını anlattı. Şunları söyledi:

Bayanlar, baylar,

Medeni Kanun kabul edildikten sonra Teşkilatı Esasiyemizde bazı değişiklikler yapıldı. Değişiklikler şunlardır:

Birincisi "Devletin dini İslamdır" kaydı, ikinci değişiklik "Şeriat hükümlerinin uygulanmasına Büyük Millet Meclisi mezundur", bunlar değiştirildi.

"Devletin dini İslam dinidir." Bu çok manasız bir şeydi. Bundan başka çağdaş kamu hukuku prensiplerine uymuyordu.

Bay Mahmut Esat, devletin fert gibi dinle alakası olmadığını, "Bay devlet oruç tutmadı diye cezalandırılamaz" *cümlesiyle anlattı. "Devlet dinin hamisidir" diye iddia edilebilse de, dinin hamiye ihtiyacı olmadığını, dinin hamisinin vicdan olduğunu anlattı.*

Bay Mahmut Esat, bundan sonra laik devleti anlatarak şunları söyledi:

Laik devlet, dini devlet işlerine karıştırmamaktır; yoksa ne dincilik ne de dinsizliktir. Laik devlet, vicdanları taarruzdan korunmuş kılmak demektir.

Laik devleti kabul etmek bir zaruretti. Biz bütün dünyanın zıddına hareket edemezdik. Yaşamanın icapları 20. asrın prensiplerini aynen kabul etmektir. Dinin devlet işlerine karışması, Batı Türklerinin çöküşüne sebep olmuştur.

Bay Mahmut Esat, Vahdettin'in, Dürrizade adında bir şeyhülislamdan fetva alarak, Anadolu'da çoluk çocuk, kadın-erkek bağımsızlık için ayağa kalktıkları vakit "Yunanlılara silah kullanan katildir" diye ilan ettiğini anlattı.

Bundan sonra Şiilik, Sünnilik cereyanlarına geçti. Bütün bunların dinle devlet işlerinin birbirine karıştırılmasıyla doğduğunu söyledi.

Bay Mahmut Esat, bundan sonra, Türklerin uzun devirler İslamlığı koruyup yaşattıklarını anlatarak dersini bitirdi.

Medeni Kanun ve Din Meselesi*

İzmir Saylavı Bay Mahmut Esat Bozkurt İnkılap Kürsüsü'ndeki dersine dün de devam etmiştir. Bay Mahmut Esat dersine şöyle başladı:

Bayanlar, baylar,

Geçen dersimizde, Türk Medeni Kanunu'nun ana hatlarından belli başlılarını teşkil eden din meselesi üzerinde hayli durduk. Ve uzun uzun tahliller yaptık. Bugün de bu mesele etrafında biraz daha durmak istiyorum. Medeni Kanun hazırlandığı zaman, bu prensip etrafında bahis konusu olan, Türk Müslüman bay ve bayanların Türk olmayanlarla evlenmesi meselesiydi. O zaman muhaliflerin arzu ettiği şey, Medeni Kanun'a bir madde daha ilaveyle Müslüman olmayanların Müslüman bayanlarla evlenmelerinin yasaklanmasıydı. Bu teklif reddedildi. Bu anlayış tarzı, çağdaş medeniyet prensiplerine zıt bulunduğundan reddedildi.

Bu hususta bir endişeye lüzum yoktu. Esasen o güne kadar vaziyeti tutan, şeriatın iki fıkralık bir hükmü değildi; vaziyeti tutan, Türk milletinin milli karakteriydi. Bütün bu işler Medeni Kanun'un omuzlarına yüklenemezdi. Bu bir meseleydi. Milli ocaklar, evler bunu telkin edecekti.

Acaba eski şeriat hükümlerinin yürürlükte olduğu zamanlarda Türk bayanlardan Müslüman olmayan erkeklerle evlenenler yok muydu? Medeni Kanun bu hususu serbest bıraktıktan sonra, şeriat zamanına oranla arttı mı? Bence aksine.

---

* *Kurun*, 3 Mart 1935, No: 6162-100, s.9.

Bay Mahmut Esat, şeriat hükümleri mevcutken Müslüman olmayanların adlarını değiştirerek Türk bayanlarla evlendiklerini anlattı.

"Reşit, dinini seçmekte hürdür" yerine "reşit, dinini seçmekte hür değildir" kaydını koydurmak isteyenlerin fikirlerini münakaşa ederek bu fikirlerin batıl olduğunu misallerle gösterdi.

Bay Mahmut Esat, bundan sonra miras meselesini anlattı. Şunları söyledi:

İslam hukukuna göre erkeğin iki, kadının bir alması Kur'an icaplarındandı. Bunun değişmesi bazı zevatı telaşa verdi. Musa Kâzım Hoca aksini iddia etti. Bu teklifi de reddedildi. Bir kere bunu kabul edebilmek için, ancak kadının erkekten aşağı görüldüğü bir memleket, bir hukuk zihniyetini kabul etmek lazımdı. Araplarda kadınlar, erkeğe oranla fakirdir.

Fakat bir Türk ana bir baba tasavvur edebilir misiniz ki, kızının oğlundan veya oğlunun kızından aşağı olduğunu kabul edebilsin? Eğer denildiği ve iddia edildiği gibi, kadının daha zayıf görüldüğü kabul edilse, kadın iki, erkek bir almalıydı; bu, adalet icaplarındandı.

Medeni Kanun insan olarak kıza da erkeğe de eşit hak tanıdı.

Mesele insanlık, hak ve adalet meselesiydi. Kadınla erkek miras bahsinde eşit görüldü. O suretle kanun yayımlandı. Medeni Kanunumuzun nafaka bahsini incelerken göreceğiz ki, erkek de kadına, kadın da erkeğe bakmak mecburiyetindedir.

Bayanlar, baylar,

Kanunun ailede otoriteyi yıkması, anarşi doğurması ileri sürülmüştü. Bugün bu bahse nihayet verirken biraz da bu noktada durmak istiyorum. Bence anarşi eski şeriat nikâhında idi. Medeni Kanun'un 151'den 169'a kadar olan maddeleri beni teyit eder.

Bay Mahmut Esat, Medeni Kanun'un maddelerini okuyarak bunlar üzerinde tahliller yaptı. Koca ile kadının ev ve aile birliği üzerindeki haklarını, koca ile kadının birbirlerine karşı vaziyetlerini uzun uzadıya anlattı. Sözü boşanma meselesine getirerek boşanmada kadınla erkeğin haklarını mukayese etti.

Bay Mahmut Esat Bozkurt, bundan sonra, Türk hâkimlerinin yetkisini anlattı. Buna da itiraz edenler bulunduğunu söyleyerek dersine şöyle devam etti:

Kanun hazırlandığı sıralarda bilhassa Büyük Millet Meclisi Adliye Encümeni'nde müzakere edildiği zamanlar, Türk hâkimlerine geniş yetki verilmemesi ile karşılaştık. Musa Kâzım ile Mustafa Nuri Hocalar başta geliyorlardı.

Bunlara göre Türk hâkimine bütün yetkilerin verilmesi tehlikeli görülüyordu. Muhaliflerin bu fikirleri de kabul edilmedi.

Dünyada iki sistem yürürlüktedir: Biri kayıtlı hâkim, biri serbest hâkim sistemi. Muhaliflere göre serbest hâkim sistemi suiistimale yol verirdi.

Bay Mahmut Esat, serbest ve kayıtlı hâkimler hakkında mukayeseler yaparak bazı misaller getirdikten sonra kayıtlı hâkimlerin kanun yardımıyla birçok suiistimaller yapabileceklerini, fakat serbest hâkimlerin gerekçelerle hüküm vererek daha doğru yolda yürüyeceklerini gösterdi. Şöyle devam etti:

Biz Türklere herhangi sahada olursa olsun, bize en çok yaraşan sıfat hâkim olmaktır. Dolayısıyla Türk için kanun ve hukuk sahasında hâkimlik yapmaktan zevkli bir şey yoktur.

Suiistimal dünyanın her yerinde vardır. *Muasır Demokrasiler*[1] adındaki bir eser, dünyanın en ziyade suiistimal eden hâkimlerinin Amerika hâkimleri olduğunu söyler.

Bay Mahmut Esat bundan sonra veliler bahsini ve Eytam Sandıklarını anlatarak İcra Kanunu'na geçti. Şunları söyledi:

İcra Kanunu'nun iki mühim ana hattı vardır: Birisi, borç için hapsi kaldırmıştır; ikincisi, ilamsız icrayı koymuştur.

Borç için hapsin kalkması siyasi, iktisadi birtakım fikir cereyanlarına da yol açmıştı. Bugünkü medeni dünyaya mensup devletlerin mevzuatı incelenilirse görülecektir ki, borç için hapis yoktur. Borç için hapsin kaldırılması zaruriydi. Borç için hapsin kalkmasına belli başlı itiraz edenler tefecilerdi. Borç için hapis kalkarsa kimse borcunu ödemez fikri ileri sürülüyordu.

Bir kere şunu ehemmiyetle kaydedelim ki, bu, kökeni ta Roma hukukunda bulunan ilkel bir sistemdir. Biz bu sistemi Avrupa'dan aldık. Fakat Fransa 1866'da bıraktı. Bugün medeni dünyanın hiçbirisinin borç için hapsi yoktur.

Bay Mahmut Esat Bozkurt, burada, biri Silifke, diğeri Eskişehir hapisanesinde geçen hatırasını anlattı:

Silifke hapisanesinde 70 yaşında bir ihtiyar; bir oğlunu Çanakkale'de, diğerini Sakarya Harbi'nde kaybetmiş. İhtiyar, 20 lira için üç ay hapis yatacaktı.

---

1 James Bryce, *Modern Democracies*, c.2, New York, 1921. Fransızcası: James Bryce, *Les démocraties modernes*, Paris, 1924. (Y.N.)

Bay Mahmut Esat, bu iki oğlunu Türkün savaşında kaybeden yurttaşın parasını ödeyerek çıkardığını anlattıktan sonra Eskişehir hapisanesinde rastladığı bir borçlu mahpusu anlattı,

Bunun da 18 lira borcu olduğu için yatmakta olduğunu, borcunu kendisi ödemek isteyince, mahpusun razı olmayarak "Bir müddet sonra da siz beni hapse attırabilirsiniz" dediğini, fakat bunu yapmayacağını söyleyerek köylüyü kurtardıktan birkaç ay sonra köylünün borcunu kendi adresini bulup gönderdiğini söyledi.

Türk milletinin dünyanın en namuslu, borcunu her milletten iyi tanır, ondan korkar bir millet olduğunu ilave ederek borç için hapsin kalkması zaruretini gösterdi.

İhtilal, Milletlerin Kullanacakları En Son Silahtır*

İzmir Saylavı Bay Mahmut Esat Bozkurt, dün İnkılap Kürsüsü'ndeki dersine devam etmiş, devrimlerin milletler için bir hak olup olmadığı konusunu anlatmıştır. Bay Mahmut Esat, dersinde büyük İngiliz âlimi Locke'un fikirlerini esas tutarak büyük devrimleri bu fikirlere göre anlatmış, hükmünü vermiştir.

Bay Mahmut Esat, dersine başlarken "Milletler kurulu otoritelere, hükümetlere karşı ihtilal edebilirler mi? İhtilal çıkarmakta hakları var mıdır?" sorusunu sorarak, Locke'un bu husustaki fikirlerini şu cümlelerle anlatmıştır:

Locke'a göre ihtilal, milletlerin, mazlum milletlerin zulümden kurtulmaları için otoritelere karşı kullanacakları en son ve en çetin silahtır. İhtilal, Locke'a göre milletler için münakaşa götürmeyen en yüce haklardandır.

Bay Mahmut Esat, yine Locke'un fikirleri olarak milletlerin ne vakit ihtilal çıkarabileceklerini şu misallerle göstermiştir:

1) İcra heyetleri keyfi idareye başladıkları,

2) İcra heyetleri vatanı düşmana teslim ettikleri,

3) İcra heyetleri, milletin idaresini temsile vasıta olan seçim kanunlarını tanımadıkları vakit milletler ihtilal çıkarabilirler.

---

* *Kurun*, 29 Mart 1935, No: 6185-123, s.7.

Bay Mahmut Esat Bozkurt, Locke'un fikirleri yayılmaya başladığı zaman herkes tarafından iyi karşılanmadığını, birçok muhaliflerin çıktığını, fakat Locke'un sakınmaksızın, korkmaksızın milletlerin hakkını haykırdığını, "milletlerin ihtilal hakkı vardır ve olmalıdır" dediğini söyleyerek 1789 Fransız İhtilali'ni ve bu ihtilal hakkında birçok ilim adamlarının fikirlerini anlatmıştır.

Bay Mahmut Esat, ihtilallerin, Locke'un fikirlerine uygun olarak doğduğunu, milletlerin bıçak kemiğe dayandıktan sonra harekete geçtiklerini anlatarak tarihi vakalardan misaller getirmiş, Fransız İhtilali'nden önce fikirleri besleyen Jean-Jacques Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi[1] *ve Émile*[2] *adlı eserlerinin Locke'un fikirlerinin bir kopyası olduğunu söylemiştir.*

Bay Mahmut Esat, bundan sonra:

"Bayanlar, baylar, bütün bir Türk ulusunun tarihte saltanat idaresinden, derebeyliklerden, tahakkümden çektiği, Fransız milletinin çektiğinden daha azdır zannedilmesin" *demiş, Abdülhamit ve Vahdettin'in saltanatlarını anlatmıştır.*

Bay Mahmut Esat, 1908 İhtilali'ne kadar her gün saltanat idaresinin yaptıklarının kendilerine kâr kaldığını söylemiş, Vahdettin'in, düşman ordularına müttefik diyerek onlarla birleşip kaçtığını da anlatarak dersine son vermiştir.

---

1 *Du Contrat Social.* (Y.N.)

2 *Émile ou de l'éducation* (Émile ya da Eğitim Üzerine). (Y.N.)

Yeni Türk Rejimi Nedir?*

İzmir Saylavı Bay Mahmut Esat, İnkılap Kürsüsü'ndeki dersine dün devam etmiştir. Bay Mahmut Esat, bu yıl vereceği dersleri ders saatlerine sığdıramadığını, bunları notlara bıraktığını söyleyerek Türk rejimini anlatmış, şunları söylemiştir:

Yeni Türk rejimi nedir? Bunun ideolojisi, dayanakları nedir? Hareket ve varış noktaları nedir? Ne gibi esaslara dayanır? Önce bunları ortaya çıkaracağız; sonra diğer rejimlerle mukayese edeceğiz.

Modern Türk rejimini olduğu gibi gösterebilmek için şahsi malumata değil, dayanağını teşkil eden realiteye dayanmalıdır. Bir kere her ihtilalde olduğu gibi Türk İhtilali'nin de bir önderi vardır. Önderin ihtilalin başlangıcından bugüne kadar nutuklarını incelemek lazımdır. İhtilal kuvvetlerinin fikir cereyanlarını, mücadelelerini daima göz önünde tutmak lazımdır. Eğer bugüne kadar yazılan şeyler yeni Türk rejimini anlatamadılarsa, bence bu metodu takip edemedikleri içindir.

Yeni Türk rejimi bazılarının zannettikleri gibi ne 18. asra ne de komünizm prensiplerine benzer. Türk rejimi bu prensiplerden ilham almış değildir.

Türk rejimi ne Montesquieu ne Rousseau ne Lenin ne Troçki ne de Stalin'den ilham almıştır.

Bay Mahmut Esat, yeni Türk rejimini önder Atatürk'ün bir cevabıyla anlatmıştır. Bu cevap, Büyük Millet Meclisi'nde Miralay Salâhattin'in "Biz kime benzeriz?" sorgusu üzerine Atatürk tarafından verilmiştir:

---

* *Kurun*, 12 Nisan 1935, No: 6199-137, s.4.

"Yeni Türk rejimi, Türk milletine dayanır ve Türke benzer."[1]

Bay Mahmut Esat, bundan sonra Türk rejimini Montesquieu ve Rousseau'ya benzetenlere cevap vermiş, 18. yüzyılın şeflerinin eserlerini ve manalarını anlatarak izah etmiştir.

Bay Mahmut Esat, bundan sonra yüzyıllarca milleti zulümle idare eden hükümdar ve tacidarların yaptıklarını anlatmış, yabancı ve Osmanlı tarihlerinden misaller getirmiştir. Osmanlı tarihinden misal getirirken şunları söylemiştir:

Osmanlı tarihi günün birinde milletin başına Sultan I. İbrahim adında bir delinin geçtiğini kaydetti. Bu, Osmanlılar'ın hükümdarıydı, halifeydi.

Viyana kapılarına, Almanya, Afrika içlerine, Asya ortalarına uzanan milletin mukadderatını bu deli idare edecekti.

Hanya kalesini fetheden bir paşayı[2] bir gün bu delinin huzuruna çıkarmışlardı. Padişah sordu:

- Ne getirdin?

Paşa "Hanya kalesini getirdim..." cevabını verince, daha çizmesinin tozları kurumayan paşanın başını kestirdi.

---

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Aralık 1921 tarihli sözleri şu şekildedir:
"'Bu hükümet demokratik bir hükümet midir, sosyalist bir hükümet midir? Yani şimdiye kadar okuduğumuz kitaplarda ismi zikredilen hükümetlerden hangisidir?' buyurdular. Efendiler, bizim hükümetimiz demokratik bir hükümet değildir, sosyalist bir hükümet değildir ve hakikaten kitaplarda mevcut olan hükümetlerin, ilmi mahiyeti itibariyle hiçbirine benzemeyen bir hükümettir. Fakat milli hâkimiyeti, milli iradeyi yegâne tecelli ettiren bir hükümettir, bu mahiyette bir hükümettir.
Toplumbilim noktasından bizim hükümetimizi ifade etmek lazım gelirse, 'halk hükümeti' deriz. Teşkilâtı Esasiye Kanunu'muzun birinciden dördüncüye kadar olan maddeleri, hükümetin ne olduğunu, kimin tarafından idare olunduğunu, idare eden heyetin kuvvet ve salahiyetini açıklamıştır. Şekil ve sureti tespit olunmuştur. Fakat toplumsal doktrin itibariyle dahi düşündüğümüz zaman, biz hayatını, bağımsızlığını kurtarmak için çalışan emek erbabıyız, zavallı halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız. Dolayısıyla, her birimizin hakkı vardır. Salahiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde biz hakkı kazanırız. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını emek harcamadan geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur. Leys-el el insan e ila masa'y [İnsan ancak çalışmakla insan olur]. (Alkışlar.) O halde ifade ediniz efendiler; halkçılık, toplumsal nizamını emeğine, hukukuna dayandırmak isteyen toplumsal bir doktrindir. Efendiler, biz bu hakkımızı saklı bulundurmak, bağımsızlığımızı emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce, heyeti milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyeti milliyece mücahedeyi uygun gören bir mesleği takip eden insanlarız. Dolayısıyla, bu ve bu gibi açıklamalarla ve izahatla hükümetimizin dayandığı esasların, toplumbilime dayalı bir esas olduğunu bariz bir surette görürüz. Fakat ne yapalım ki, demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiçbir şeye benzemiyormuş. Efendiler, biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz. Çünkü, biz bize benziyoruz, efendiler." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.120-121. (Y.N.)

2 Yusuf Paşa. (Y.N.)

Bay Mahmut Esat, "kıpkızıl vatan haini" diye Vahdettin'i de anlatarak dersini bitirirken, milletine ihanet eden Çerkes Ethem'e Yunanistan'a çağırdığı Demirci'nin[1] verdiği cevabı da söyleyerek dersini bitirmiştir.

Demirci'nin Çerkez Ethem'e verdiği cevap şuydu:

"Ben hükümetimle dargın olabilirim; milletimle asla... Ben Yunanistan'da değil, Anadolu dağlarında ölürüm."

Bay Mahmut Esat'ın dersi muhtelif yerlerinde şiddetle alkışlanmıştır.

1 Demirci Mehmet Efe. (Y.N.)

İZMİR HALKEVİ'NDE VERİLEN KONFERANSLAR

Türk İhtilali'nde Vatan Müdafaası*

Mondros Mütarekesi

1918 yılında Ekim'in 31. günü Mondros Limanı'nda demirli bulunan Agamemnon adındaki İngiliz zırhlısında Osmanlı delegeleriyle İngiliz Amirali Calthorpe arasında bir mütareke imzalandı. Bu, Osmanlı İmparatorluğu'nu teslim eden bir "uzlaşma" idi. Bu uzlaşmanın adına tarih "Mondros Mütarekesi" diyor.

İmparatorluk delegeleri o zamanki İzzet Paşa kabinesinde Bahriye Nazırı Rauf, Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet ve erkânıharbiye kaymakamlarından Sadullah Beyler idi.

Osmanoğulları devletinin çöküm yılını tespit eden bu mütareke muhtevasını kısaca gözden geçirebiliriz.

25 maddeden meydana gelen mütarekenin esasları şunlardır:

A) Akdeniz ve Karadeniz boğazları açılacak, buradaki istihkâmların hepsi düşman devletler tarafından işgal olunacak.

Öteden beri Avrupalıların denizler serbestisi namına ileri sürdüğü bu dava artık halledilmişti. Çünkü, sonra Lozan Antlaşması'yla da teyit olundu. Yani Boğazlar açıldı. (Madde 1)

---

* Mahmut Esat, *Türk İhtilalinde Vatan Müdafaası*, Ticaret Matbaası, İzmir, 1934. *İzmir Postası* tarafından "İnkılap Kürsüsü" derslerinde tespit edilmiştir. (Y.N.)

B) Bütün ordular derhal terhis olunacak, yalnız memleketin asayiş ve sınırlarının muhafazası için lazım olan kuvvetler bu terhisten istisna olunacak. Şu kadar ki, silah altında kalacak kuvvetlerin tayini düşmanlarla anlaşmak suretiyle yapılacak.

Bunun manası, İtilaf devletlerinin ilerideki tekliflerine karşı koyacak, kafa tutacak bir kuvvetin elde bulunmamasıdır. (Madde 5)

C) Zabıta vazifesini görenler müstesna olmak üzere Osmanlı harp gemileri düşmana teslim olunacak ve bir Osmanlı limanında bağlı bulundurulacak. (Madde 6)

D) Toros tünelleri düşman tarafından işgal olunacak. (Madde 10)

E) İran'ın Osmanlı kuvvetleri tarafından tahliyesi, Müttefikler emredince Kafkasya arkası boşaltılacak.

İran tahliye ettirildiği halde Kafkasya arkası için buna alelacele lüzum görülmemesinin sebebi, Bolşevik tehlikesini İtilaf devletleri hesabına Osmanlı ordularına önletmek idi. (Madde 11)

F) Arabistan'da bulunan muhafız kıtalar düşmana teslim olacak. Kilikya'da asayişin muhafazasına memur kuvvetlerden başka kuvvet kalmayacak. Trablus'taki asker ve subaylarla oralarda bir avuç kahraman tarafından denizlere kadar zapt olunan yerler -ki İtalyanlardan alınmış bazı liman ve kasabalardır- bunlar tekrar Kral Emanuele'in[1] askerlerine iade edilecek. (Madde 16, 17, 18)

G) Bütün demiryolları İtilaf devletlerinin denetimine konacak. Kafkasya arkasındaki hatlara gelince, bunlar tamamen onların idaresine girecek ve Batum işgal edilecektir. (Madde 15)

H) Osmanlı İmparatorluğu düşman esirleriyle Ermeni esir ve tutuklularını derhal İtilaf devletlerine iade edecek, buna karşılık bu devletler bizim esirlerle henüz askerlik çağına gelmemiş esirlerimizin iadesini nazarı itibare alacak, yani bizimkilerin iadesi düşmanlarımızın keyfine bağlı kalacak. (Madde 4 ve 22)

İ) Terhis olunacak Osmanlı askerlerinin silahı, cephanesi, nakil vasıtaları, teçhizatı İtilaf devletlerinin talimatına göre kullanılabilecektir. (Madde 20)

J) Müttefikler menfaatlerini tehdit edecek herhangi bir vaziyet karşısında Osmanlı İmparatorluğu'nda istedikleri stratejik noktaları işgal hakkına sahip olacaklardır. Bundan başka, doğu vilayetlerinde karışıklık çıktığında Müttefikler oralarda istedikleri mahallere girebileceklerdir. (Madde 7 ve 24)

Bu son iki madde Müttefikler hesabına büyük bir kazançtı. Zira onların menfaatlerini tehdit edecek vaziyetin tayin ve takdiri doğrudan doğruya kendi görüşlerine, kendi hükümlerine bırakılıyordu. Vatan bir açık kapı haline sokuluyordu. Doğu vilayetlerine girmek hakları ise ileride vücut vermek istedikleri "Ermenistan devleti" projesini kurmaya yönelik bulunuyordu.

---

1 III. Vittorio Emanuele. (Y.N.)

Mondros Mütarekesi'ni iki bakımdan inceleyebiliriz:

1) Tarih bakımından,

2) Hukuk bakımından.

Tarih bakımından Mondros Mütarekesi'nin bana göre manası:

Ölüm kararı verilmiş Türk milletinin her türlü müdafaa vasıtalarından ayırtılarak dişinden tırnağına kadar silahlı ve eli satırlı düşmanın önüne boynu, kolları, ayakları bağlı olarak atılıvermesidir. Tarih bunu böyle anacaktır. Ve diyecektir ki, Türk milletine bu reva görüldü. Fakat o, kasapların elinden kurtulmasını bildi ve kurtuldu. O, bu kadarla da kalmadı, kasapları yakalarından tuttu, yere vurdu. Satırı ellerinden aldı, başlarında paraladı ve sonra bütün mazlum milletlere kurtuluşun, esaretten kurtuluşun yolunu, yollarını gösterdi, öğretti.

Nasıl gösterdi ve nasıl öğretti?

Türk genci, unutma ki, bir millet için yaşamanın, hürriyete, bağımsızlığa kavuşmanın ilk şartlarından biri, belki de birincisi, ölümü göze kestirmektir. Türk milleti işte bunu göze aldı. Dağları yerinden koparıp sökecek kadar sert fırtınalar içinde dimdik ayakta durdu, dövüştü, dövüşmesini bildi.

Türk genci, yine unutma ki, en medeni millet, dövüşmesini en iyi bilendir. Her şeyi kasıp kavuran yıldırımlar, yalnız onu, başlarında Büyük Şef'leriyle kadın-erkek, çoluk çocuk dövüşen Türk milletini tarihin göğsünden söküp alamadı. Millet ünlü Şef'iyle şimşekli boralar, dağlar gibi yuvarlanan hınç dalgaları önünde bir kaya parçası gibi durdu. Kayaya çarpanlar aşamadılar; onun eteklerinde paralandılar parça parça dağıldılar.

Eğer bir yıldırım darbesi Türk'ü tarihin göğsünden söküp alabilseydi, medeniyet öksüz kalırdı. Tarih bir mezara dönerdi ki, orada baykuşlar öter, baykuş çığlıkları ortalığı alırdı.

Ölümü göze almanın tılsımı nedir?

Bunu size büyük Erkânıharbiye Reisimizin[1] bir kitabından, *Garbî Rumeli'nin Sureti Ziyaı*[2] adındaki yüksek eserinden söyleyeceğim. Türk Mareşali diyor ki: Ölümü göze almanın yolu, inanmaktır. Ben bu özdeyişi samimiyetle kabul ediyorum. Seven, inanan millet ölümden yılmaz. Yaşamak hakkı büyük saatlerde ölümden yılmayanlarındır. Türk milleti yaşayacak ve yaşatacaktır.

Biz bir milletiz ki, dünün, bugünün, yarının, yarınların tarihine hitap etmek yetkisine sahip kavimlerin başında geliriz. Biz bir milletiz ki, insanlara söyleyecek çok şeylerimiz vardır. Bu bizim hakkımızdır. Mustarip insanlığın Türk mil-

---

1 Mareşal Fevzi Çakmak. (Y.N.)

2 *Garbi Rumeli'nin Suret-i Ziyaı ve Balkan Harbi'nde Garp Cephesi (Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Müşir Fevzi Paşa Hazretlerinin Erkânıharbiye Mektebi'ndeki Konferansları)*, Erkânıharbiye Mektebi Matbaası, İstanbul, 1927. (Y.N.)

letini dinlemeye ihtiyacı vardır. Türk milletinin bütün bir tarih içinde zaman zaman yükselen sesi ıstırapların belli başlı dermanı olmuştur.

İngiliz tarihşinaslarından Woolley *Sümerliler*[1] adındaki nefis kitabında diyor ki:

> "Mısır, eski Yunan, Roma medeniyetleri, Sümer medeniyeti yanında dünkü çocuklar gibiydi. Biz Avrupalılar, Amerikalılar bugünkü medeni varlığımızı Türkçe konuşan Sümerlilere borçluyuz, onlara minnettarız."

Hanımlar, beyler!

Benim bir milliyetçi olarak her millete ve her milliyete hürmetim vardır. Fakat niye saklayayım, Türk olmasaydım kendimi dünyanın en bahtsız adamı sayardım. Ne mutlu Türküm diyebilene.

Ölüm Nedir, Hayat Nedir?

Bu noktayı da kendi anlayışıma göre izah edeyim. Bu iki soruya kestirme cevap vermek çok müşküldür. İnsanlık kendini bileli bununla uğraştı; hekimleriyle, filozoflarıyla çalıştı ve çalışıyor. Benim sorularım bu sahaya ait değildir; toplumsal ve siyasi hayatla alakalıdır. Fakat meseleyi bu yönden de tarif etmek zordur. Anlayışımı sizlere, Türk gençliğine bazı misallerle izah edebileceğimi zannedebiliyorum.

A) Gazi, milletin varlığı tehlikeye düşünce ordu müfettişliğinden istifa etti. İdama mahkûm oldu. Korkmadı ve "Ben şimdi daha kuvvetliyim. Yerim milletin sinesidir. Milletim için çalışacağım. Ben bütün varlığımla milletimin malıyım. Sade bir vatandaş olarak onun davası uğrunda çalışacağım" dedi, ısrar etti ve başardı.

Bugünkü eserler milletin ve bu fedakârlığın verimidir. Büyük Adam, ölümü göze aldı. Fakat bir millet, bir vatan kurtuldu. Yepyeni bir rejim kuruldu. Fakat Şef bu yolda ölseydi ne olacaktı? Ona ölmüş denebilecek miydi?

Bence asla. Çünkü o, bütün bir kavmin ve bütün bir tarihin yüreğinde yer alacak, ektiği tohum bir milletin geleceğini hazırlayacaktı. Buna ölüm değil, tam manasıyla yaşama denir.

B) Reşat Bey adında bir Türk miralayı Büyük Taarruz'da intihar etti. Çünkü vazifesini 20 dakika geç yapmıştı. Fakat o ölmedi, yaşıyor. Ve bütün bir vazife duygularını yaşatıyor.

---

1 C. Leonard Woolley, *The Sumerians*, Clarendon Press, 1928. Fransızcası: C. Leonard Woolley, *Les Sumériens*, Paris, 1930. (Y.N.)

C) Nizip Muharebesi'nde kaçışanlara bir Türk miralayı şöyle bağırıyor:

"Alçaklar, kaçıyorsunuz. Geliniz, görünüz, mektepli bir zabit milleti yolunda nasıl ölüyor, görünüz" diyor ve şehit oluyor. Bu kahraman öldü mü? Bence asla. Onun ölümü gönüllerde haysiyet, şeref, namus abidesi oldu. Yaşıyor, yaşayacak ve ölmeyecektir.

Düşününüz ki, ben bu hatırayı Mısır hakkında Fransızca yazılmış bir tarihten[1] alıyorum. Demek ki Türk miralayı yalnız öz Türklerin değil, ölümünden yüz sene sonra dünyada şerefin manasını bilenlerin de kalplerinde çarpıyor.

D) Plevne düştüğü gün Türk esirleri hakkında bir Rus gazetecisi gazetesine şunları yazıyordu:

"Giyecek ve yiyecekten mahrum, karlar üstünde yatan Türk esirlerinin arasında yaşıyorum. Bunlar yarım saat sonra ölecek zayıf, hasta, yaralı insanlardı. İçlerinden biri ölünce kalanlar onun yırtık pırtık elbiselerini kapışıyorlar ve üstlerini örtmeye çalışıyorlar. Bunların yanına yaklaşıyorum, bir şeye ihtiyaçları olup olmadığını soruyorum.

Biraz sonra ölecek olan bu adamlar, benim Rus olduğumu anlayınca, sanki bir şeyleri yokmuş gibi bir vakarla yüzüme bakıyorlar ve şiddetle 'Hiçbir şeye ihtiyacımız yoktur' diyorlar. Şimdi anlıyorum ki, Plevne'yi bütün ordularımıza karşı, ancak bu duyguda adamlar müdafaa edebilirlerdi."[2]

Plevne kahramanları ölmedi. Onlar bütün bir Türk milli izzetinefsinin şehadet abidesi gibi yaşıyorlar; asırlara baka baka yaşayacaklardır. Onları asırlar saygıyla anacaktır.

E) 1876 Osmanlı-Rus Seferi'nde bir Osmanlı monitoru[3] Tuna yalılarında Rus cephaneliğini imhaya memur edilmiş, isabetli atış yapabilmek için sahile on metreye kadar yanaşmış, ateşe başlamış. Her taraftan üzerine ateş yağdırılıyormuş. Fakat geminin süvarisi hiç aldırış etmeden, apaçık güvertede bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, yalnız kumanda vermekle meşgul oluyormuş. Fena halde sinirlenen bir Rus subayı sahilden tabanca ile süvarimizin üzerine ateş etmeye başlamış. Yine aldıran olmamış; süvari kumanda vermekte devam etmiş; sanki düğün bayram günüymüş gibi, yahut alelade bir manevra yapılıyormuş gibi. Nihayet düşman cephaneliği ateş almış. O vakit vazifesini yapan Türk süvari sahildeki düşmanlara dönmüş ve gülmüş, "Aferin, vazifenizi yaptınız, fakat vuramadınız" demiş, onları selamlamış ve gemisine yol vererek ayrılmış. Bu hatıra, vakada hazır bulunan bir Rus subayının notlarından alınmıştır.[4]

---

1 Aimé Vingtrinier, *Soliman-Pacha -colonel Sève- généralissime des armées égyptiennes ou Histoire des guerres de l'Égypte de 1820 à 1860*, Paris, 1886. (Y.N.)

2 Erkânıharp Binbaşılarından Ali Fuad (Erden), *Musavver 1293-1294 Osmanlı-Rus Seferi*, 3 cilt, İstanbul, 1326-1327 (1910-1911). (Y.N.)

3 Monitor: 19. yüzyılın sonunda 20. yüzyılın başında sığ sularda da yüzebilen ve hücum veya savunma amacıyla kullanılan orta büyüklükte bir zırhlı savaş gemisine verilen ad. (Y.N.)

4 Erkânıharp Binbaşılarından Ali Fuad (Erden), *Musavver 1293-1294 Osmanlı-Rus Seferi*, 3 cilt, İstanbul, 1326-1327 (1910-1911). (Y.N.)

Biraz da yabancılardan bahsedeyim.

A) Eski Roma'da bir Romalı ayan, Neron'a yapılmak istenen bir suikastta tutuklanmıştır. Söyletmek için kendisine çok eza ve cefa ediliyor. Nihayet Neron "söylemezsen seni öldüreceğim" diyor. İşkenceden ölüm haline gelen ayan şu cevabı veriyor: "Ben sana öldüremezsin demedim, fakat söylememek hürriyetini elimden alamazsın" diyor.[1] Bu ayan öldü mü? Hayır, yalnız Roma'nın değil, bütün bir insanlığın hürriyet kahramanı halinde tarihler içinde bir heykel gibi yükseliyor.

Bir gün bana bir arkadaşım anlatıyordu. Japon harbiye mektebinde bir vaka olmuş. Bir arkadaş diğerine hakaret etmiş. Hakaret eden bir müddet sonra vefat etmiş. Hakaret görenin bunu düelloya davet etmesine imkân kalmamış. Hakareti üzerinde taşımaya da tahammül edemediğinden, intihara karar vermiş. Bu kararı sınıf arkadaşlarından bir Japon prensi haber almış. Arkadaşını intihar etmek fikrinden vazgeçirmeye çalışmış. Fakat kabul etmemiş. "Ben bu vaziyette yaşarsam zararlı adam olurum" demiş. Nihayet şu şartla mesele halledilmiş: Prens, hakareti üzerine almış ve arkadaşını intihardan kurtarmış. Fakat şimdi yine bir mesele varmış. Prens ölürse hakaret yine ortada kalacak, yine intihar söz konusu olacak. Haber aldığıma göre, prensin intihardan kurtardığı adam, Japonlara Mançurya zaferlerini kazandıran imiş. İzzetinefsin ölümün üstünde tutulması, bir milletin zafer şartlarından oluyor. Hususi hayat da böyledir.

Şimdi de yaşadıklarını zanneden bir iki Romalının hayatlarını anlatayım. Bazı Romalıların mezar kitabelerinde şunları okuyoruz: "Yedim, içtim, kazandım, eğlendim. Her şey yaptım. Şimdi burada yanıma kâr kalan yalnız bunlar oldu. Ziyaretçi! Akıllı isen benim gibi yap."[2]

Türk genci, bu bir hayat mıdır? Nihayet bir hayvanın mezarına bir taş dikilmek istense, bundan başka ne yazılabilirdi? Belki biraz daha açık bir ifadeyle "Burada yatan beygir, yedi, içti, tepindi, kişnedi, buraya gömüldü ve bunlar yanına kâr kaldı" denebilirdi.

Bu mezar kitabeleri neyi ifade eder, bilir misiniz? Bence Roma'nın yıkım devirlerini. İşte benim ölüm zannedilen yukarıdaki misallerden anladığım, hayattır. Hayat sayılan mezar kitabelerinden anladığım da mezardır, ölümdür.

Alman filozofu Schopenhauer "Hayat, fasılasız bir mücadeledir, orada silah elde ölünür" diyor. Hayatta silah elde ölümü gözlerine kestiremeyenler boyunlarında zincirle yaşarlar. Böyle yaşamaya mahkûmdurlar.

Bağımsızlık için ölümü göze almak, bağımsız olmanın birinci şartıdır.

---

1 Victor Duruy, *Histoire des Romains et des peuples soumis à leur domination*, 7 cilt, Paris, 1843-1844. (Y.N.)

2 *Age.* (Y.N.)

Bu mütareke, imzalandığı zaman toplantı halinde bulunan Osmanlı Meclisi Mebusanı'nın tasvibine arz olundu.

Gerçi Osmanlı padişahının mütareke yapmakta Osmanlı Kanunu Esasisi'nce yetkisi vardı. Fakat böylesinin, yani milletin silahlarını düşmana teslim eden, vatan parçalarının, hatta lüzumunda bütün bir vatanın işgaline razı olan bir mütarekeyi silahların ve toprakların sahibine sormadan tatbik etmemesi icap ederdi. Bu bir mütareke değil, hemen hemen bir antlaşmaydı. Silah ve vatan veren bir antlaşma...

İzzet Paşa kabinesi bunda gafil kaldı. Cürüm işledi. Müttefikler mütarekeden tam manasıyla istifade etmesini bildiler. Gerçi iyi niyetle değil, fakat devletler hukuku bakımından onlar eleştirilemezdi, mesul edilemezdi. Çünkü hareketleri şekle tamamen uygundu. Fırsatı kaçırmadılar. Düşünebiliriz ki, Müttefikler galip, Osmanlı İmparatorluğu mağlup idi. Böyle olduğu halde, düşmanlar hukuken de kuvvetli olmayı ihmal etmediler. Halbuki ihmal edebilirlerdi. Çünkü galip idiler. İstediklerini, her istediklerini yapabilirlerdi. Fakat bunu kuvvetle değil, hukuki yoldan başarmayı hesaplarına daha uygun buldular.

Çünkü kati, hayati zaruret olmadıkça kullanılan kuvvetlerin yıpranacağında şüphe yoktu. Bütün vasıtalara müracaattan sonradır ki, kuvvetlerin kullanılması uygun olabilir. Galip Müttefikler kuvvetlerini Mondros Mütarekesi'yle de takviye etmiş bulunuyorlardı. Kuvvet hakla bezenmiş oluyordu.

Osmanlı delegeleri, Osmanlı hükümetini, mağlup bir devleti temsil ettikleri halde bu hususa lazım olan ehemmiyeti vermediler yahut bunu anlayamadılar.

İsmet Paşa Hazretleri'nin birçok defalar işittiğim ve istifade ettiğim yüksek değerli bir görüşünü burada yâd etmek istiyorum. Diyorlar ki: "Kuvvetlinin haksız olması bile az çok bir zaaftır, bir zarardır. Fakat hem zayıf hem haksız; bundaki felaketin sonu olmaz."

Hanımlar, beyler!

Osmanlı İmparatorluğu yalnız zayıf değil, mağluptu. Mağlubiyeti kabul etmişti. Üstelik bir de mütareke ile haksız oluyordu. Mütarekeyi takip eden facialar İsmet Paşa Hazretleri'nin özdeyişlerindeki kuvveti ispat eder.

Benim bu düşüncelerime karşı denebilir ki, Osmanlı delegeleri başka ne yapabilirlerdi? Cevap vermezden önce bu soruyu diğer bir soruyla karşılamak isterim: Osmanlı delegeleri ne yaptılar?

Bir mütareke ve bu mütarekeyle memleketi teslim ettiler, değil mi? Fakat vazifeleri bu muydu?

Denebilir ki, mağlup ne yapabilirdi? Buna cevap şudur: Mağlup, yok edilmek istenilince teslim olmazdı. Onun en kuvvetli silahı budur. Mütareke, Osmanlı İmparatorluğu'nu yok ediyordu. Nitekim Sevr Antlaşması'yla bu gerçekleşmişti.

Teslim olunmazsa, hiç olmazsa bir ümit, bir kurtuluş ümidi kalıyordu. Nitekim hakikaten böyle olduğu sonradan anlaşıldı. (Lozan Antlaşması'yla bu hakikat tezahür etti.)

Yok edilmek istenilen mağlubun en kuvvetli silahı teslim olmamaktır diyordum. Büyük tarihi bir vaka bu görüşüme hak verecektir.

1870-1871 Alman-Fransız seferinde[1] Bismarck'ı çekemeyen rakipleri elde edilen galibiyeti lüzumu gibi istismar edemediğini ileri sürmüşler, diplomatın aleyhinde propaganda yapmışlar. Bismarck cevabında diyor ki:

"Ben bu kadarını elde edinceye kadar akla karayı seçtim. Fazla istemeyi çok düşündüm. Fakat korktum ki, Fransız teslim olmaz. O zaman ne yapacaktık? Fransa'yı baştan başa işgal, değil mi? Benim asıl korktuğum büyük tehlike buydu. Çünkü o zaman bütün ve yorgun Alman ordularını silah altında tutmak mecburiyetinde kalacaktım. Meçhul zamanlara kadar Alman milleti nasıl silah altında kalabilirdi ve Fransa nasıl yola getirilebilirdi."

Mağlubun teslim olmamasının nasıl dehşetli bir şey olduğunu Bismarck'ın şu müdafaası çok güzel tasvir eder.

Fırsatı kaçırmamalı, fakat fırsata kaldırabileceğinden fazlasını yükletmemelidir. Çünkü bu suretle de fırsat kaçırılmış, yok edilmiş sayılır. Nihayet unutmamak lazımdır ki, delegeler heyeti, hatta hükümet, hatta bazı büyük işlerde meclisler bile millet demek değildir. Delegelerin sözü milletin son sözü değildir. Delege, milletin zararına olan teklifleri imza etmemekle mükelleftir; hayatı pahasına olsa bile...

Bunu yakın tarih içinde yapmış bir delegeyi hatıra kabilinden kaydedebiliriz. Clémenceau'nun elinden Versay Antlaşması'nı imzalayacak olan Alman delegesi Brockdorff-Rantzau bütün Müttefikler karşısında hayret verici bir ısrar ve inatla Almanya'yı müdafaa etti. Sonra mağrur galiplere bazı değişiklikler yaptırmayı başardı. Fakat bunu da kâfi görmedi. Versay Antlaşması'nı imzalamadan memleketine döndü. Acaba Mondros Mütarekesi delegeleri bunu yapamazlar mıydı? Yapmaları lazımdı. Fakat onlar böyle hareket şöyle dursun, mütarekeyi şerh ede ede methe koyuldular. Reşat Hikmet Bey'in o vakitki gazetelere verdiği beyanat dikkate değerdir. Onlar vazifelerini yapmadılar. Şu halde tarihin eleştirilerine katlanmaları lazımdır. O zamanki Ahmet İzzet Paşa kabinesi de bu töhmet altından çıkamayacaktır.

Nitekim muzaffer düşmanlar hiçbir fırsatı kaçırmadılar. Kuvvetlerine dayandılar. Mondros Mütarekesi'nin kendilerine tanıdığı haklara dayandılar.

Önce milleti silahlarından tecrit ettiler, vatanı yer yer işgal etmeye başladılar, toplarının himayesinde Yunanlılara İzmir'i işgal ettirdiler (15 Mayıs 1919).

---

1 19 Temmuz 1870-10 Mayıs 1871 tarihleri arasında Fransa İkinci İmparatorluğu ile Prusya Krallığı arasında yapılan savaş. (Y.N.)

Meydanı boş bulan düşman içerilere doğru ilerlemeye başladı. Fakat İzmir kordonlarında dökülen Türk kanı akan bir alev ve bir ateş gibi Türk gönüllerini yakmaya başladı, Düşman ilerliyordu. Nihayet Aydın'a girdi. Aradan çok geçmeden yüzüne demir eldivenli bir yumruğun darbesi indi; sersem bir halde denize doğru yüz geri etti.

Bir fırka düşman kaçıyordu. Onun ardı sıra 200'ü geçmeyen Türk köylüsü koşturuyordu. Düşman kaçtı, kaçtı, Germencik ve Balatçık önlerine gelebildi. Takviye edildi. Tekrar Aydın üzerine yürüdü. Bir avuç Türk genci son kurşunlarını sarf edinceye kadar ana topraklarını müdafaa ettiler. Aydın teslim olmadı. Düşman eline geçmektense kendi kendine yanmayı tercih etti. Yandı, kül oldu. Yanan Aydın, Türk milletinin karanlık, kapkaranlık günlerinde hürriyet, bağımsızlık yollarını gösteren nurdan bir feneri oldu.

Diğer taraftan Fransızlar Maraş'ı işgal ettiler. Bir cuma günü ahali Maraş kalesinde al bayrağı göremedi. Ortalığı bir endişe aldı. Herkes birbirine bayrağı soruyordu. Ondan haber istiyordu. Şurda burda sinirli, heyecanlı, tiz sesler yükselmeye başladı: "Bayrak nerede, bayrağı istiyoruz" sesleri.

Bayrağa kavuşmanın yolu, ölümü kestirmekti. Millet bunu kavramakta gecikmedi. Bir anda sopayla, satırla, bıçakla, tabancayla, tüfekle bir alay düşmana saldırdı. Vuruştu, vuruştu, doyuncaya kadar vuruştu ve öldürdü. Boğuşma bir hafta sürdü. Ve nihayet düşmanın Türk kılıcından kurtulanları denize doğru yöneldi.

Düşman eliyle indirilmiş olan Türk bayrağı yine Türk evladının eliyle kaleye çekildi. Anlı şanlı sallanmaya başladı. Bayrağın etrafında yüzlerce şehit yatıyordu. Tıpkı onların Allah'a bakan başlarında açmış taze bir lale gibi o gün al bayrak gözlere çok parlak görünüyordu. Sanki rengini şehitlerin akseden kanından alıyordu. Maraş muharebelerinde "vurun aslanlarım, namus günüdür" destanı, bağımsızlığa kavuşmanın bir vecizesi olmuştu.

Biz bir milletiz ki, al bayraktan ayrı düşmektense, bu pis dünyaya bir daha dönüp bakmamak üzere gözlerimizi kapar, ona sarılır, ebediyetlere ulaşırız, ebediyetlere... Al bayrak bizim gözlerimizin ışığı, gönüllerimizin alevidir.

Gaziantep, aylarca başsız, kumandansız bir halde Fransız kuvvetlerine karşı koydu. Gaziantep aylarca 15'lik toplarla dövüldü. Zaman zaman artık insan kalmadığını zanneden düşman şehre yürüdü. O vakit binlerce kadın, erkek, çocuk, sopalarla, silahla yeraltından, siperlerden çıkıyorlar, hürriyet, bağımsızlık yolunda boğaz boğaza, gırtlak gırtlağa dövüşüyorlardı. Sanki mezarlarında yatan şehitler bile hürriyet kavgasına iştirak ediyorlardı. Namus kavgasına koyuluyorlardı, düşmanı gerilere atıyorlardı. 1876 Osmanlı-Rus Seferi'nde Erzurum halkının kahramanlıkları bütün dillere destan olmuştu. Milli muharebelerde anladım ki, Türk vatanının her yanı bir Erzurum imiş, yahut Erzurum Türk vatanının hayatından bir parça imiş.

İngilizler İstanbul'u, İtalyanlar Kuşadası'nı, Antalya'ya kadar vatan parçalarını boyuna işgal ediyorlardı. İşte bugünler içinde Türk milleti, başındaki suçlu hükümetin, vatanı teslim eden suçlu hükümetin, dünyanın yüzüne bağımsızlık ve hürriyet haykırarak kurşunlarını sıkmaya başladı.

O günler akmaya başlayan kan, teslim olmayan bir milletin sökecek kızıl şafaklarının müjdecisi oldu. O günlerin büyük ölülerini hatırlıyoruz. Saygıyla anıyoruz. Türk tarihi, insanlığın hürriyet ve bağımsızlık tarihi, onlara saygılarla açıktır.

Türk vatanını teslim alamayan bütün bir düşman dünya, kudurmuş bir halde Türklüğü yok etmek istiyordu.

Gazi Şef, milletin başında kumanda ediyordu. Vatan her tarafından ateş çemberi içine alınmıştı. Fakat teslim olmuyordu. İç düşmanlar da dış düşmanlarla el ele vermişlerdi.

Halife, vatanını, milletini müdafaa edenlerin katli için şeyhülislamı Dürrizade'ye fetvalar verdiyordu. Düşman ordularını halifenin dostu olarak tanıyordu. Bu sıralarda Sevr Antlaşması imzalandı. Mondros Mütarekesi'nde hedeflenen gayeler bununla fazladan fazlaya elde edilmiş oluyordu. Hain padişah, hain damadı, hain sadrazamı hain Ferit'le bunu kabul etti.

Ne millete sormaya ne de bir meclis toplayarak görüşünü almaya lüzum görmedi. Osmanlı Kanunu Esasisi de ayaklar altında çiğneniyordu. Çünkü Kanunu Esasi'ye göre böyle bir antlaşmanın mutlaka milletin tasvibine arz edilmesi lazımdı.

Suçlu padişah yalnız bir saltanat şûrası toplamakla yetindi... Sevr Antlaşması'nı bu yetkisiz teşekkülün tasdikine koydu. Bu teşekkül, utanmadan yalnız Osmanlı İmparatorluğu'nu değil, vatanın Türklerle, öz Türklerle meskûn kısımlarını düşmanlara bırakan antlaşmayı kabul etti.

Yalnız bir kişi, bir tek kişi, ayandan Topçu Ferik Rıza Paşa Hazretleri antlaşmayı kabul etmedi. Ve hain halifeye "Memleketin sahibi millet kabul etmedikçe, siz kabul etseniz bile ne çıkar" diye bağırdı! Bu büyük ruhlu asker, ne yazık ki, kurtuluş günlerini görmeden gözlerini dünyaya kapadı.

Artık Türkiye haritadan silindi zannediliyordu. Buna düşmanlar seviniyor, dostlar kan ağlıyordu.

Fakat bu görüş hakiki bir görüş değildi. Türklüğün mukadderatı hakkında bütün bir dünya aldanıyordu. Türklük ateşten dalgalar önünde bir kaya parçası gibi dimdik ayakta duruyordu. Bu kayanın başında yükselen Gazi Şef kafasını kullanıyor, düşünüyor ve elindeki kılıcı yangınlar içinden dünyaya sallıyor ve "Teslim yok!.. Ya istiklal ya ölüm" diye bağırıyordu.

Türk genci! Günü gelince sen de yangınlar içinde dimdik ayakta durmasını bileceksin. Bütün bir hasmın yıldırımlarına ve şimşeklerine göz kırpmadan

bakacaksın. Onu ayaklarının altında çiğneyeceksin... Çünkü ceddin harikaları senin, ceddin değil. Cet uzaktır. Ağabeylerin, ablaların denecek kadar yakın bir nesil bunu yaptı. Sen de onlardansın. Dünyanın yenilmez soyundansın... Türksün, Türk. Bundan daha güzel ad ve san bulunur mu dünyada?..

Gazi bütün milletle beraber bağırdı: Günü gelince Sevr Antlaşması çamurlu bir paçavra gibi yırtılacak. Ve yırtıldı... Düşmanların yüzüne lime lime atıldı.

Türk öldü zannediliyordu. Çünkü düşmana batıracak bir iğnesi, tek bir iğnesi bile yoktu. Kendi öz soyundan olan Büyük Şef'i ona kurtuluş yolunu gösterdi.

Büyük sıkıntılara düştü. Fakat içinden çıkmasını bildi. Gün oldu ki ordu süngüsüz kaldı. Ankara civarındaki kaza ve köylerden üzerlerinde pide pişirilen saclar toplandı, dövüldü, süngü yapıldı. Bunlara gülenler, günün birinde o süngülerin Mehmetçiğin eliyle göğüslerine vurulduğu zaman yalnız kendilerinin değil, bütün bir suikastçı âlemin de göğsünün delindiğini gördüler. Hürriyetini almak istedikleri milletin önünde dize geldiler. O zaman Başkumandan bağırdı: "Türk orduları, ilk hedefiniz Akdeniz'dir."

Gençler, bu ilk hedeftir. Düşmanlar bir asırdan beri tasarladıkları gayeyi elde etmek istiyorlardı. Bu gaye Türklüğü susturmak, Türklüğü yok etmek, haritadan onun adını silmek idi.

Tarihin sırrında birçok defalar yok edilmek istenildik, fakat yok olmadık, var olduk, var olacağız, yok etmek isteyenleri yok edeceğiz. Bu bizim hakkımızdır. Size bir vakayı nakletmeden geçemeyeceğim.

Memleketimizin en zayıf yıllarında Napolyon Mısır'ı aldı. Akkâ üzerine yürüdü. "Akkâ'yı alırsam, bütün bir Asya'yı aşarım" diyordu. Akkâ önünde büyük ve kanlı muharebeler oldu. Hani eski bir Türkçe tabirle kan gövdeyi götürüyordu. Fakat Cezzar Ahmet Paşa kumandasındaki bir avuç Türkle Akkâ teslim olmuyordu. Napolyon ne yapacağını şaşırmış bir halde boyuna hücumları yeniliyordu. Fakat hücumlar başarılı olamıyordu. Nihayet büyük bir hücuma daha karar verdi. Hücumu en meşhur kumandanlarından General Bon idare ediyordu. O kadar şiddetle hücum yapıldı ki, bizzat General Bon askerin başında kale duvarlarına tırmanmaya başladı. Her tarafta top, kurşun, ateş ve taş yağdırılıyordu. Ara sıra kale deliklerinden büyük kazanlarla kızgın katranlar dökülüyordu. Kazanlardan biri General Bon'un üstüne döküldü. General simsiyah bir halde Akkâ duvarlarına yapıştı. Öldü, orada kaldı.[1]

Napolyon süratle geri çekilmeye başladı. Hayatında ilk defa mağlup oluyordu. Bu harp dâhisi şu sözleri söyledi:

"Türk öldürülür, fakat yenilemez."[2]

---

1 *Tarih-i Cevdet*, 12 cilt, 1854-1884. (Y.N.)

2 M. Turhan Tan, *Tarihte Türkler İçin Söylenen Büyük Sözler*, İstanbul, 1936. (Y.N.)

Ben buna ne ilave edebilirim? Müsaadenizle bir cümlecik daha... "Türk öldürülür, yenilemez" bu çok doğrudur. Ancak unutmamak lazımdır ki, Türk öldürülürken, öldürmesini de bilir. Ellerimiz armut toplamıyor ya!..

Türk genci, sana Akkâ bir şan, şanlı bir hatıra olsun. Onun manası, senin milletine, memleketine kem gözle bakanların akıbeti simsiyah bir yüzle duvarlara yapışıp kalmaktır; bütün bir dünyaya kapkara bir yüzle teşhir edilmektir.

Sen bu memleketi böyle bekleyeceksin. Buraya yan bakanları böyle kapkara suratlarıyla duvarlarına yapıştıracaksın.

Biz medeniliği, sulhçuluğu seven bir milletiz. Fakat namus ve şerefimizi hiçbir şeye değişmeyiz. İnanmayanlar varsa onlara nasihat etmeli. Demeli ki: Biz tarihin acı ve tatlı günlerini görmüş, yaşamış bir medeniyete hizmet etmek istiyoruz. Yerinizde rahat durunuz. Bütün bu güzel nasihatleri dinlemeyenlere, musallat olanlara da buyurun meydan demekten asla çekinmemelidir.

Bütün bunlara inanmayanlar talihlerini denemekten yasaklı değildir. Dünyanın boy ölçüşecek yerleri az değildir. Bekliyoruz.

***

Vatan yanıyordu. Yurt alevlerle yıkanıyordu. Sanki o ateşten gömlek giymişti. Yanıyor, yakıyor, vuruyor, dövüşüyordu. Bütün bir düşman dünyasına karşı dimdik duruyordu. Teslim olmuyordu. Hem iç hem de dış düşmanla uğraşıyordu. Çünkü hain halife ve onun hain hükümeti dış düşmanların yanında saf almış bulunuyordu. Vatanı da, milleti de bu iki amansız düşmanın elinden kurtarmak lazımdı.

Millet başsız, kumandasızdı. Fakat yer yer dövüşüyorlardı. Kan gövdeyi götürüyordu. Memleket şerefiyle, tarihiyle, bütün varlığıyla tehlike içindeydi. Milletin, memleketin bu kapkaranlık, bu kimsesiz günlerinde İstanbul'da mütevazı evceğizinde onu bir baş düşünüyordu. Onu bir öz evladı düşünüyordu. Bu baş bizdendi; öz Türk soyundandı... Gazi Mustafa Kemal'di. O, Çanakkale içinde bütün Müttefik ordularını yenen, onları yüz geri denizlere döken, sonra tarihe yeni bir çığır açan Türk kumandanıydı. Çünkü bugünkü Rusya'nın yeni talihini Çanakkale muharebeleri tayin etti. Bu yeni Rus rejimi âlemin siyasi, iktisadi, toplumsal rengi üzerinde etkili oldu. Ben değil, yabancı eliyle yazılmış vesikalar söylüyor. Bütün bunları yapan adam şimdi öz milletini, ana yurdunu düşünüyordu. O, günün birinde Samsun'a çıktı (19 Mayıs 1919). Millet tahtında sabahları müjdeleyen bir çoban yıldızı gibi parladı.

Gazi Mustafa Kemal 8 Temmuz 1919 gecesi ordu müfettişliğinden ve askerlikten istifa etti. Şef, bu yeni vaziyeti hakkında şunları söylüyor:

"Resmi sıfat ve yetkiden soyutlanmış olarak, yalnız milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez feyiz ve kudret kaynağından ilham ve kuvvet alarak vicdani vazifemize devam ettik..."

Türk demokrasisinde sade bir vatandaş olmaktan daha kuvvetli, daha büyük, üstün bir şey yoktur.

Büyük Mustafa Kemal, istifasından önce arkadaşlarını topladı. Kendisiyle çalışmak isteyenlerin iyi düşünmelerini tavsiye etti. Acele karar vermemelerini, işe başladıktan sonra onu sonuna kadar götürmek icap ettiğini anlattı. Yarı yolda dönmenin millet için, şahısları için çok zararlı ve tehlikeli olacağını izah etti. İşin çok ciddi olduğunu, şakaya tahammülü bulunmadığını söyledi. Onlar da düşündüler, taşındılar, içlerinden bir kısmı bu büyük işe girişmeye cesaret edemediler; ayrı kaldılar. Şimdiki Sıhhiye Vekili Refik[1] ve eski Tahran Büyükelçisi Hüsrev[2] Beyefendiler Şef'e katıldılar. Ondan ayrılmadılar. Hatta yeni vaziyet içinde Şef'e eskisinden daha fazla bağlı, onun emirlerine eskisinden daha fazla itaatkâr kalacaklarını beyan ettiler.

Büyük işe başlanıyordu. 1919 yılının 23 Temmuz'unda Erzurum'da lise binasında bir kongre açıldı. Buna Türk ihtilal tarihi "Erzurum Kongresi" diyor.

O gün Türk tarihi en büyük eserlerinden birini yaşıyordu. Gazi bu kongre için şunları söyledi:

"Tarih, bu kongremizi ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir."

Çok yerinde bir hükümdü. Erzurum Kongresi her bakımdan ihtilalin en büyük eseridir. O, başlı başına bir kitaptır ki, her okunuşunda, etrafında her düşünülüşte, uzun görüşlü fikirlere, esaslı kavrayışlara tesadüf olunur. O, yalnız vatan müdafaası bakımından değil, ihtilalin bugüne kadar verimi olan bütün muazzam eserlerin bir programı, bir kaynağıdır. Biz burada onu yalnız vatan müdafaası görümünden inceleyeceğiz.

Erzurum Kongresi,

1) Milli sınır dahilinde bulunan vatanın bütün kısımları bir bütündür, birbirinden ayrılamaz.

2) Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet hep birlikte müdafaa ve mukavemet edecektir.

3) Kuvayi Milliye'yi etken ve milli iradeyi hâkim kılmak esastır.

4) Manda ve himaye kabul olunamaz.

diyordu.

1 Refik Saydam. (Y.N.)
2 Hüsrev Gerede. (Y.N.)

Erzurum Kongresi'nin bütün kararları bundan ibaret değildir. Biz burada doğrudan doğruya vatan müdafaasını alakadar eden kısımları kaydetmiş bulunuyoruz.

Kongre kararıyla artık millet dağınık mesaisini teşkilatlandırıyor. Bütün bir düşman dünyaya birlik halinde karşı koymaya başlıyordu. Milletin başına kendi öz soyundan çağdaş medeniyetin en büyük şefi geçmiş bulunuyordu. Şimdi yer yer dövüşen millet, yavaş yavaş Büyük Şef'in direktiflerine göre vuruşmaya başlıyordu.

Erzurum Kongresi'ni Sivas Kongresi takip etti. Bu kongre Erzurum Kongresi'nden fazla bir şey yapmış değildir. Ancak Erzurum Kongresi bölgeseldi, kısmiydi; Sivas Kongresi bütün milleti ve vatanı temsil ediyordu. Bu itibarla Erzurum Kongresi'nin kararlarını vatan çapında bir hale koyuyordu. Sivas Kongresi'nin bütün ehemmiyeti bundan ibarettir. Yalnız bir hususu ehemmiyetle kaydetmek lazımdır. Zira bu, vatan müdafaasıyla yakından alakadardır. Milletin, memleketin bağımsızlığını kayıtsız ve şartsız müdafaaya karar verdiği bir anda, Sivas Kongresi'nde bunu bozucu bir teklif ortaya atıldı. Bu, manda teklifiydi. Manda, "vekâlet" manasına gelir...

Büyük Harp'ten sonra, galipler mağlubiyete uğrattıkları devletlerden, mesela Osmanlı İmparatorluğu'ndan, Alman İmparatorluğu'ndan ayırdıkları arazileri ve orada yaşayan halkı mandaları altında idare etmek hususunda anlaştılar.

Milletleri vekâletle idare?! Fakat galip devletler bu vekâleti kimden alıyorlardı? Onlara bu yetkiyi kim veriyordu? Hepimiz ve herkes bilir ki, vekâleti mal sahibi verebilir? Fakat galipler idareleri altına aldıkları milletlerden böyle bir yetki almışlar mıydı? Asla! Buna, kendi kendine gelin güvey olmak denir.

O halde mandanın hakiki manası neydi? Mandanın hakiki manası ilhaktı; bir milleti esir yapmaktı. Galipler bunu açık söyleyemediler. Çünkü Wilson prensiplerine göre her millet kendi mukadderatını kendisi tayin edecekti. Galipler daha Harbi Umumi içinde bu esası kabul etmişlerdi. Fakat samimi olarak değil, bir propaganda vasıtası olarak kabul etmişlerdi. Sonra utanmış ve daha doğrusu cihan kamuoyunu aldatabileceklerini ummuş olacaklar ki, "ilhak" kelimesini telaffuz etmeden, hakiki maksatlarına "manda" kelimesiyle nail olabileceklerini düşündüler ve oldular. Fakat yine ilk soru önünde durmak lazım. Mandayı, yani vekâleti, milletleri idare vekâletini galiplere kim verdi? Her halde idareleri altına düşen milletler değil!.. Bilakis bunlar boyunduruktan kurtulmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar, ya ayaklanıyorlar yahut hukuki yollarda protestolarla haklarını giderek istiyorlar. Manda yetkisini galiplere veren Cemiyeti Akvam'dır.[1] Güzel, fakat unutmamak lazımdır ki, Cemiyeti Akvam denilen müessese galiplerin kendi icatlarıdır. Bundan başka, bugün manday-

1 Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

la idare olunan milletler varacakları Cemiyeti Akvam'ın malı mıdır ki onların filan ve filan devlet tarafından vekâletle idare olunmasını uygun bulabilsin?! Görülüyor ki, mandanın hukuki bakımdan bir kıymet ve manası yoktur. Bu bir maskedir. Sıyrıldığı zaman onun altında boyunları zincirli esir milletler ve bunları hâkimiyetleri altında tutan elleri demir kamçılı emperyalist gözükür.

Sivas Kongresi'nde kendini her ne pahaya olursa olsun müdafaaya karar vermiş Türk milletine bu teklif olunuyordu.

Teklifçilerin başında Bekir Sami, Kara Vasıf, Hâmi Beyler bulunuyorlardı. Hâmi Bey görüşünü uzun uzun izah etti. Türk milleti için Amerika mandasını tavsiye ediyordu! Bunu tavsiye edenler, ukalaca gerekçeler ileri sürüyorlardı. Mesela, Türk milletinin iktisadi bakımdan olsun, kültürel bakımdan olsun büyük medeni devletlerden birinin himayesine, desteğe ihtiyacı varmış! Aksi halde yaşamazmış!

Fakat, mandanın Avrupa devletlerine verilmesi tehlikeli olurmuş. Bize çok uzak bulunan Amerika bu hususta tehlikesiz imiş. Bu suretle Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının önüne geçilmiş olurmuş. Birlik muhafaza edilirmiş vs. ve daha birçok "muş" ve "mış"lar...

Kara Vasıf Bey o kadar ileri gidiyor ve diyordu ki: "Memleketin ve milletin tamamen kurtulduğunu kabul etsek, farz etsek bile, yine yabancı bir devletin himayesine, desteğine muhtacız."

Türk milletini mandaya layık gören, onun mukadderatında söz sahibi olmak isteyen zavallı gafiller, ne Türk milletinin manasını ne de mandanın mahiyetini biliyorlardı. Siyasi tarihin verimlerinden tamamen habersizdiler. Hele Refet Paşa'nın manda hakkındaki fikirleri bu konuda pek gülünç şeylerdir. Lafın kısası Sivas Kongresi bu teklifle trajikomik bir sahne arz ediyordu. Türk siyasi tarihini, çok değil, fakat azıcık gözden geçirmiş bir adamın mandanın ne demek olduğunu bilmemesine imkân yoktur.

1877 Osmanlı-Rus Seferi'nin verimi olan Berlin Antlaşması sıralarında Avusturyalılar Bosna-Hersek'i bu manda teorisiyle kendilerine ilhak ettiler. Fakat hiç olmazsa Osmanlı İmparatorluğu'nun rızasını aldılar. Mecburi veya gayrimecburi ortada bir rıza vardı. Bu uzlaşmaya göre Avusturya, Bosna-Hersek'i vekâleten idare edecekti. Fakat biliriz ki, Bosna-Hersek bir daha Osmanlı İmparatorluğu'na iade edilmedi ve nihayet 1908'de resmen Avusturya ve Macaristan'a ilhak olundu. Türk milletinin mukadderatında söz sahibi olmak hakkını kendilerinde bulan bu mandacı (!) efendiler bu kadar yakın bir tarihimizi bilmiyorlardı. Devletler hukuku hakkında çok değil, fakat orta halde fikir sahibi olanlar da pekâlâ bilirler ki, bu manda meselesi hemen hemen bir asra yakın bir zamandır yazarları meşgul etmektedir.

İngiliz devletler hukuku yazarlarından Lorimer milletleri üçe ayırır:

1) Medeniler, 2) Yarı medeniler, 3) Vahşiler.

Yazar birincilere tam, ikincilere yarı bağımsızlık tanır; üçüncüler bağımsızlığa layık değildir. Dikkat edilirse, bugün tatbik edilen manda bu mana dahilindedir. Galiplerin mandası altındaki yarı medenilere az çok mahalli bir idare tanınıyor; mahalli bir hükümet taslağı kabul ediliyor. Vahşiler doğrudan doğruya galibin idaresi altındadır. Lorimer vaktiyle yazdığı eserinde[1] bizi de yarı medeniler sırasına koyuvermiştir. Aklına öyle esmiş, öyle yazmış. (Dilin kemiği olmadığı gibi, kalemde de dizgin yoktur.) Adamcağızın canı öyle istemiş olacak ki, öyle yazmış! Bol keseden atmış tutmuş! Hovarda mı hovarda!

Düşünelim bir kere, bizim mandacı efendiler nelerden ve nelerden gafil bulunuyorlardı. Bunlara hain dememek için ne demeli?! İsterseniz o kadar ileri gitmeyelim. Fakat bunlara serbestçe cahil diyebiliriz a?!

"Felaket içinde başka ne düşünülebilir, ne tavsiye edilebilirdi?" diyenlere cevabımız kısa olacaktır. Milletin, memleketin o günlerde maruz kaldığı felaket, esaret tehlikesiydi.

Doğrudan doğruya esarete giriftar olmakla[2] kelime farkıyla esarete düşmek arasında bir fark yoktu. Köleliğin iyisi kötüsü olmaz. Kölelik köleliktir... Düşmanın yapmak istediğiyle bizim mandacıların teklifleri birbirinin aynıydı. Aradaki fark, kelime farkıydı. O kadar... Şu halde yapacak şey kendiliğinden bellidir. Nedir? Mandayı da ret.

Zihinlerin karıştığı bir sırada yine Büyük Gazi ortaya atıldı. Vatanseverleri ikaz etti. Tehlikeyi gösterdi. Hakikatleri meydana koydu. Manda teklifleri reddolundu.

Düşününüz bir kere, manda kime layık görülüyordu? Türk milletine, değil mi? Halbuki o, milletlerin en medenilerinden biriydi. Ne yazık ki, hâlâ yeni, yepyeni devletler hukuku kitaplarında manda yer buluyor. Yalnız yer bulmuyor, hak bakımından uzlaştırılmaya çalışılıyor. En son neşriyat arasında mesela tanınmış Alman yazar Karl Strupp'un *Devletler Hukuku*'nda[3] bu tez müdafaa ediliyor; meşru gösterilmek isteniyor. Buna ancak ikiyüzlülük ve ahmaklık inanır; hak hukuk değil! Ne yazık ki, tarihin seyrinde hakkın hukukçular elinde ihtirasın vasıtası olduğunu hüzünle görüyoruz.

Bugün ve yarının Türk hukukçuluğuna düşen en büyük vazifelerden birisi de, hakkı bir ihtiras vasıtası olmaktan kurtarmak, maskeleri yere vurmak, doğruyu göstermek olmalıdır. O, bunu yapabilir.

---

1 James Lorimer, *The institutes of the law of nations/ a treatise of the principles of jurisprudence az determined by nature*, Londra, 1880. Fransızcası: James Lorimer, *Principes de droit international*, Paris, 1885. (Y.N.)

2 "Esarete düşmek, uğramak" anlamında. (Y.N.)

3 Karl Strupp, *Éléments du droit international public universel, européen et américain*, Paris, 1927. (Y.N.)

Hiçbir milletin diğer bir milleti ne nam ve ne sıfatla olursa olsun boyunduruğu altına almak hakkı yoktur. Hürriyet ve bağımsızlık her kavmin hakkıdır. Hiçbir milletin diğer bir milleti geri görmek ve bu suretle onu manda namı altında veya başka namlar altında istismar etmek yetkisi yoktur. Her millet kendi mukadderatını kendi tayin etmelidir.

Fakat Türk İhtilali'nin prensiplerinden ilham alan bütün bu görüşlerim reddolunacak, dinlenmeyecek, mutlaka bu milletin diğer milleti idare hakkından ısrarla bahsolunacaksa, o halde mandayla idare edilmeye değil, diğer herhangi bir milleti mandası altında yaşatmaya en yetkili millet Türk milletidir. Hem bu laf değil, tarihin hakikat olmuş hadiselerindendir.

Türk milleti asırlarca milletleri ve milliyetleri idaresi altında yaşattı. Macaristan iki asır, Sırbistan, Romanya dört asırdan fazla, Yunanistan beş asır, hele Bulgaristan bundan 26 sene evveline kadar tam altı asırdan fazla bir zaman birer Türk vilayeti halinde idare edildiler. Biz bir milletiz ki, 18. asrın sonlarına kadar cihanın hâkimesi olarak yaşadık.

Düşününüz bir kere, bizim mandacı efendilerin gafletini!..

Sırası gelmişken şunu da söylemeliyim ki, 19. asır içinde milliyetler prensibi teorisini ortaya koyan İtalyalı Mancini'nin[1] tezi çok hücumlara uğradı. Bütün devletler hukuku yazarları kıyametler kopardılar; "Bu tez dünyayı allak bullak edecek" dediler. Bunlar emperyalistler, istilacılar hesabına ne derlerse desinler, milliyetçilik prensibi gün geçtikçe kazanıyor. Bir dili söyleyen, bir yerde bir birlik arz eden, kültürü bir, duygusu bir, acısı, saadeti bir olan bir kavmin bağımsızlık ve hürriyeti reddedilemez haklarındandır. Bu, Türk İhtilali'nin prensiplerindendir. Her millete, her milliyete hürmetim vardır. Bunun içindir ki, ben milliyetçiyim. Hayatımda yalnız bunu duydum. Benliğimi de insanlığı da hep, hep bu kavram içinde, Türk milliyetçiliği kavramı içinde anladım ve buldum. Fakat ne saklayayım; ben Türk olmasaydım, kendimi dünyanın en bahtsız adamı sayardım.

Manda meselesinin içyüzü işte buydu ve bu kadar düşünmeye değerdi. Manda meselesi vatan müdafaası günlerinde ortaya konulmuş bir tuzak, hatta bir suikast idi. Yok edildi.

Türk genci! Unutma ki, bunu müdafaa edenlerin en hararetlilerinden bir ikisi Türk değildi. Türk'ü duymasına, onu anlamasına imkân yoktu. Türklüğün Türk olmayanlardan işbaşına getirdiği şahıslardan gördüğü zarar, bütün bir tarihin yürüyüşünde dış düşmanlardan çektiği ıstıraplardan çok üstündür.

Türk genci! Bu sana acı bir hatıra olsun. Sen Türkten başkasına inanma!.. Türkün en kötüsü, Türk olmayanın en iyisinden iyidir. Milli işlerinin başına geçireceğin şahısta bu kadar mutaassıp ol. Zarar etmezsin.

---

1 Pasquale Stanislao Mancini. (Y.N.)

Gazi, nutkunda "Kanından olmayanlara inanma" diyor.[1]

Vatan parça parça düşerken, millet Mondros Mütarekesi'yle teslim olunurken toplantı halinde bulunan Osmanlı Meclisi Mebusanı, Osmanlı imanı nelerle meşgul bulunuyordu? Oralarda neler cereyan ediyordu? Matbuat ne yapıyordu? Büyük tatlı günlerin kıymetini bilmek için, o acı günleri ara sıra hafızalarda yaşatmak faydalı olur. Osmanlı Meclisi Mebusanı birbirine giriyordu; hükümet indirip bindirmekle uğraşıyordu. İstifalar, soru önergeleri birbirini takip ediyordu. Talat Paşa kabinesi istifa ediyor, İttihatçı reisler kaçışıyor, yabancı memleketlere iltica ediyorlar. Orada Ermenilerin takibinden kurtulamıyorlar, öldürülüyorlar. İzzet Paşa kabinesi Mondros Mütarekesi'nden sonra istifaya mecbur oluyor. Yerini Tevfik Paşa hükümetine bırakıyor. Meclis'teki Rum, Ermeni, Arap, Türk mebuslar arasında kürsü üzerinde sövüşmeye kadar varan münakaşalar yapılıyor. Ermeni mebuslar katledilen, tehcir edilen Ermenilerin kanını istiyorlar. Rum mebuslardan birisi, bir Pontusçu bütün Türk tarihine hakaret ediyor, Fatih devirleriyle tıpkı bir sarhoş gibi, sarhoş naralarıyla alay ediyor, eğleniyor! Türk vatanının istila altına girmesini Allah'ın bir cezası sayıyor! Halep mebusu dayanamıyor, çağırıyor ve "Bir Türk mebus Atina meclisinde bunları söyleyemezdi" diyor. Rum mebus oranın adalet ve medeniyet yeri olduğunu Türk kürsüsünde anlatmaya başlıyor!.. Türk milleti milyonlarca şehidini bağrına basarak yeni müdafaalara hazırlanırken kürsüsünden bu hakaretleri dinliyor.

Ayan daha mesut bir manzara arz etmiyor. Hain padişah tarafından reisliğe tayin olunan Ahmet Rıza Bey reislik kürsüsünden bir nutuk irat ediyor. Padişahı methediyor. "Artık onun lakabı, sıfatı 'Gazi' değil, 'Âdil' olacaktır" gibi manasız, tatsız şeyler söylüyor. Açık Türkçesi safsatalarla meşgul oluyor. Bu kadarla da kalmıyor. Bir önerge veriyor, kendi tabiriyle "Ermeni, Rum, Arap kardeşlerimizi taktil ve tehcir[2] eden, mesul edilmeli, ceza görmelidir" diyor. Hatta daha ileri gidiyor, taktil ve tehcir işleriyle [alakalı] hükümet reis ve erkânının "Divanıâli"ye değil, doğrudan doğruya divanıharplere sevk edilmelerini istiyor; sebep olarak da "Divanıâli"de muhakemelerinin uzayacağını, halbuki süratle bitirilmeleri lazım olduğunu ileri sürüyor. Ayan reisi o kadar ileri gidiyordu ki, Kanunu Esasi'yi de tanımıyor. Çünkü vekillerin vazifelerinden kaynaklanan işler de ancak "Divanıâli"de muhakeme olunabilirler. Reisin önergesi bilhassa Ermeni ayan tarafından takdirle karşılanıyor. Ahmet Rıza Bey'i uzun uzun methediyorlar.

Bu sırada bu vatanı, bu milleti tam ve samimi manasıyla duymuş ve sevmiş bir vatanperver ayağa kalkıyor. Bu, Topçu Ferik Rıza Paşa Hazretleri'dir. Ahmet

1 Gazi Mustafa Kemal'in *Nutuk*'ta yer alan sözleri farklıdır. Bkz. elinizdeki ciltte, s.447, dipnot. (Y.N.)
2 Taktil ve tehcir: Öldürme ve zorla göç ettirme. (Y.N.)

Rıza Bey'e "Önergenize Türkleri de koyunuz. Zira onlar da Ermeni, Rum, Arap kardeşleriniz kadar mazlumdur. Hatta onlardan çok fazla zulüm görmüşlerdir. Bu devleti asırlardan beri Türk unsuru yaşatmıştır. Hem de her türlü mahrumiyetler, zahmetler içinde yaşatmıştır. Mazlum dediğiniz Ermeni, Rum, Arap kardeşleriniz Türklere çok eza ve cefa etmişlerdir. Onlar da mesul edilmelidir" diye bağırdı.

Ahmet Rıza Bey bu hitaptan, bu çok yerinde tekliften müteessir oluyor. Paşa'ya teessüf ediyor. Tabii teessüf kendisine iade ediliyor. Ahmet Rıza Bey Türk kelimesini koymamakta, bunun lüzumsuz olduğunda ısrar ediyor. Rıza Paşa en lüzumlu kaydın "Türk" olduğunu söylüyor, münakaşa alevleniyor. Her kafadan bir ses çıkmaya başlıyor. Ermeni ayan, Ahmet Rıza Bey'in katılmasıyla haykırıyor. "Önergeye 'Türk' kelimesi konacaksa, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün unsurları saymak ve kaydetmek, 'Türk'ten sonra 'Çingene'yi de ilave etmek lazımdır" diyor. Milletimiz ve milliyetimize bu kadar hakaret ediliyor. Hem nerede?.. Meclisi Mebusan'da ve Ayan'da!..

Nihayet şöyle bir formül bulunuyor. "Ermeni, Arap, Rum" kayıtları kaldırılacak, "Osmanlı" denecek, Ahmet Rıza Bey ve Ermeni ayan güç hal buna razı oluyorlar. Rıza Paşa Hazretlerine de bu şekli kabul etmesi tavsiye olunuyor... O kabul etmiyor... "Türk" kelimesini koymaktan niçin korktuklarını soruyor. Fikrinde sebat ediyor. Nihayet teklif oya konuyor. "Osmanlı" tabiri kabul ediliyor. Rıza Paşa Hazretleri'ne teklifinin reddolunduğu ve yalnız kaldığı tebliğ olunuyor. Paşa Hazretleri cevabında "Ne yapayım, zararı yok, ben Türk milletiyle beraber kaldım" diyor...

Türk genci! Rıza Paşa yalnız kalmadı. O, Türkün gönlünde ve bütün bir Türk tarihinin içinde yaşıyor ve yaşayacaktır. Ne yazık ki tek başına beraber kaldığı Türk milletinin zafer günlerini görmeden öldü. Fakat o, ölmedi. Nur yüzlü ihtiyar Türk, meziyetini saygıyla anıyoruz ve unutmuyoruz.

"Meclisi Mebusan" karışmakta devam ediyor. Aydın Mebusu Veli Bey kürsüye çıkıyor. Bugün harp kabinelerini Meclis'in tuttuğundan, halbuki harp kaybedilmiş olduğundan yeniden seçim yapılması, milletin itimadının yeniden tecelli etmesi lazım geldiğinden bahsediyor. Şunu bunu eleştirmekle, şunu bunu itham etmekle vakit geçirmenin doğru olmadığını, müddeti biteli bir seneden fazla olan Mebusan'ın kendini yeniden milli iradenin tecelliyatına arz etmesi icap ettiğini söylüyor.

Veli Bey'in birçok yerinde görüşleri gürültülere boğuluyor. Nihayet Tevfik Paşa kabinesi o vaktin tabirince bir "iradei seniye" ile Mebusan'ı feshediyor. Giden meclise kimse acımıyor.

Şurası muhakkak ki, saati çalındığında üzerine düşen vazifeyi yapmayan bir varlığı, mahiyeti ne olursa olsun, bir hain dağıtsa da kimse müdafaa etmez.

Meclis, Veli Bey'i dinleseydi, hain Vahdettin'in eliyle dağılmak şerefsizliğinden kurtulmuş olurdu.

Tevfik Paşa kabinesi yerini hain Ferit'e bıraktı. Matbuat daha fena bir manzara arz ediyordu. Bilhassa Türk olmayan matbuat... Bunlara başında Ali Kemal, *Peyam-Sabah* da katılmış bulunuyordu. Osmanlı İmparatorluğu her bakımdan son günlerini yaşıyordu. Fakat onun enkazı üstünde yeni bir devlet kurulacaktı. Bu, yeni Türkiye Cumhuriyeti idi.

Osmanlı Meclisi Mebusanı'nın feshinden bir seneden fazla süren bir zaman sonra, Anadolu'daki milliyetçilerin talebiyle Vahdettin son "Meclisi Mebusanı Osmani"yi toplamaya razı oldu. Ali Rıza Paşa kabinesi işbaşına geldi. Ve seçimlere başlandı. Bu meclis kısa bir müddet çalışabildi. Edirne Mebusu Mehmet Şeref Bey[1] verdiği bir önergeyle hain Ferit'in divanıâliye sevkini istedi. Bu meclisin mühim kararlarından birisi de Erzurum Kongresi'nin tespit ettiği "Milli Misak"ı resmen kabul etmek oldu. Nihayet 16 Mart günü İstanbul baştan başa işgal olundu. Düşman devletler zabıtası Millet Meclisi'ne girerek milletvekillerinden birçoğunu tutukladılar. Meclis kordon altına alındı. Kalan üyeler bu şartlar dahilinde çalışmak mümkün olmadığından, faaliyetlerini tatil ettiler. Şehzadebaşı'nda Mehmetçiklerin kanına girildi. Onları saygıyla anıyoruz.

Bu işlerde hain Halife Vahdettin'le hain damadı Ferit'in düşmanlarla beraber olduğunda şüphe yoktur.

1920 yılının 23 Nisan günü Ankara'da yeni Türk devletinin ilk büyük meclisi açıldı. Bütün memleketin mukadderatına hâkim oldu. Gün geçtikçe çete teşkilatına nihayet veriliyor, muntazam ordular vücuda getiriliyordu. İşte bu sıralarda "vatan müdafaası" müşkül ve tehlikeli anlarından birini daha geçirdi. Bu, Çerkez Ethem'in düşmanlara katılmasıyla neticelendi.

"Türk Demirci Efe" ile "Türk Yörük Ali Efe" Çerkez'in bütün aldatmalarını reddettiler. Ona katılmadılar. Düşmana ilticadansa, Türk tarafının dağlarında ölmeyi tercih ettiklerini bildirdiler.

Türk kanı böyledir. Hakkın, şerefin, bağımsızlığın o kadar âşığıdır ki, ölümü, yabancı eliyle kurtulmaya bin kere tercih eder. Bütün bu duygular bir milletin yaşamak kabiliyetinin en kuvvetli işaretleridir. Bu duygularla yaşayan bir milletin yenilmek imkânı yoktur.

Biliyoruz ki, Napolyon gibi bir harp dâhisi, ilk defa başını Akkâ önünde mağlubiyet taşına vurdu. Sersem sersem Mısır'a kaçarken, "Türk öldürülebilir, fakat yenilemez" dedi. Ben buna küçücük bir kayıt ilave etmek istiyorum. Napolyon'un görüşü doğrudur. Ancak Türk öldürülürken de öldürmesini bilir. Bedava ölmez. Ellerimiz armut toplamıyor a...

---

1 Mehmet Şeref Aykut. (Y.N.)

Size bir Türk kahramanının eski bir hikâyesini söyleyeyim. 1898'de Kandiye'yi Avrupa devletleri işgal etmişlerdi. Katliam töhmetiyle zanlılardan Ali Onbaşı yabancı divanıharp kararıyla idama mahkûm edildi. Elleri kelepçeli darağacının altına getirildiği zaman kendisinden bir şey isteyip istemediği soruldu. Bir bardak su istedi. Getirildi. Su kendisine uzatıldığı zaman kelepçeli kollarını kaldırdı, şiddetle suyu uzatan İngiliz neferin başına indirdi ve onun ölüsünü darağacının altına serdi. Sonra cesedin üstünde asıldı.

Nasıl, Türk öldürülürken öldürmesini biliyor mu?

Burada söz konusu olan, lalettayin bir nefer değildir. Bütün bir haksızlığın başına indirilen demir kelepçedir.

Türk genci! Ali Onbaşı sana şanlı bir hatıra olsun ki, kanını taşıdığın soy en sıkışık bir zamanda elleri kelepçeli olsa bile haksızlığın başını bileklerindeki demir bağlarla, hatta ayaklarındaki bukağılarla ezmeye muktedirdir. Bunlar laf değil, hayali aşmış hakikatlerdir.

Tevfik Paşa hakkında bir rivayet var. Güya büyük bir vatanperverlik göstererek Londra Konferansı huzurunda sözü Ankara heyetine bırakmış. Yine bir tesadüf eseri olarak milli heyet içinde bulunuyordum; İzmir Mebusu sıfatıyla... Tevfik Paşa sözü milli heyete bırakmadı. O ihtiyar haliyle uzun uzun söyledi ve yalnız hilafet ve saltanat haklarını müdafaaya çalıştı. Sanki memleketin o badireli günlerinde uğraşılması ve kurtarılması lazım gelen yalnız bu iş varmış gibi. Sanki hilafet ve saltanat, kurtarılması lazım pek ehemmiyetli bir şeymiş gibi...

Bence bilakis memleketin, milletin kurtarılması için dış düşman gibi hilafetle saltanatın imhası lazımdı. Tevfik Paşa'nın esasen sözü Ankara'ya verdirmiş olması söz konusu edilemezdi. Çünkü Ankara'yı Konferans'a devletler davet ediyordu. Ankara oraya söz söylemek için gitmişti.

Londra Konferansı'nda Tevfik Paşa'ya vatanperverlik hesabına düşen şey, memleketi, milleti hakkıyla temsil eden Ankara delegelerinin huzurunda sükût ederek çekilip gitmekti. Böyle büyük tarihi rolleri yapmak her yiğidin kârı değildir. Tevfik Paşa da yapamadı. Ve tarihe bir nam bırakamadı. Koskoca bir fırsatı kaçırdı.

Konferans sonunda Ankara delege heyetinin reisi Bekir Sami Bey arkadaşlarının bütün muhalefetine rağmen milli hükümet namına bir sulh mukavelesi imzaladı. Bu mukavele milli davaca takip edilen esaslara tamamen muhalif idi. Sevr Antlaşması'ndan farkı, şekli değişikliklerden başka bir şey değildi. Ankara'ya dönüldüğünde Meclis bunu reddetti. Az kalsın Bekir Sami Bey İstiklal Mahkemesi'ne veriliyordu. Yine Büyük Şef'in şefaatiyle kurtarıldı.

Londra Konferansı'nda millicilerin prestijini, kredisini kırmak için, millicilere Sevr Antlaşması'nı asgari değişikliklerle kabul ettirmek için Yunanlılar Büyük Millet Meclisi'nin muntazam ordularına İnönü'nde bir taarruzda daha

bulundular. Buna tarih "İkinci İnönü Muharebesi" diyor. Yunanlılar burada bir daha mağlup oldular.

Bir müddet sonra "Altıntaş"tan sökün eden Yunan taarruzu başarılı oldu. Büyük Millet Meclisi orduları ta Sakarya önlerine kadar geri çekildiler. Yine büyük ve mühim bir vatan parçası düşman istilasına uğradı. Hele bir aralık Ankara bile müşkül anlar geçirdi.

Hiç unutmam, top sesleri şehir içinde duyuluyor, düşman tayyareleri şehri bombardıman ediyorlardı.

Bir taraftan top sesleri ortalığı çınlatırken, diğer taraftan Büyük Millet Meclisi önündeki bando İstiklal Marşı'nı çalıyordu. Şimdi resmi marşımız olan bu havanın şu parçası dikkate değerdir:

"Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın."

Millet, Türk milleti, başına üşürülen demir, ateş yağmuru içinde usanmadan, ümit kesmeden, geleceğini böyle görüyor, ona böyle inanıyordu. Millet aldanmadı; geleceğini umduğu, dilediği gibi buldu.

Sakarya önüne geri çekilen millet orduları cidden çok müşkül bir vaziyette bulunuyordu. Vesaitsizliğe, parasızlığa firariler de ekleniyordu. Hem ordularının maneviyatını takviye etmek hem de vaziyeti yakından görmek için Millet Meclisi kendi üyeleri arasından seçilmiş heyetleri Sakarya'da toplanmış olan Türk askerlerinin içine gönderdi. Bu heyet üyeleri içinde ben de bulunuyordum.

Hiç unutmam, bir gün akşama yakın, grup kumandanlarından Halit Paşa[1] merhumun çadırına vardık. Paşa -o vakit bey- bizi karşıladı ve ağırladı. Arkadaşlar arasında Konya Mebusu Vehbi Hoca da bulunuyordu.

Halit Paşa'ya hitaben "Oğlum, biz sizi buralarda değil, İzmir içinde, hiç olmazsa İzmir önlerinde ziyaret etmek isterdik" dedi.

Halit Paşa bu hitaptan çok üzüldü ve Hoca'ya hitaben "Rica ederim, zaten yaralarımız çok derin, onlara siz de bir avuç tuz katmayınız! Siz ne zannediyorsunuz? Düşman, Türk ordularıyla mı dövüşüyor? Asla! Düşman, Türk ordularının cenazesiyle muharebe ediyor. Lakin bu cenaze yarın dirilecek, düşmanı yerden yere vuracaktır. Anlamadığınız işlere karışmayınız!" dedi ve çadırı terk ederek çıktı gitti.

Hakikat, saati çalınca Paşa'nın dediği gibi oldu. Biraz sonra Sakarya önünde dünyanın en büyük muharebelerinden biri oldu. Anadolu'nun, bu öz anavatanın çöllerine kadar sürülen bir millet, Türk milleti, kadın-erkek, çoluk çocuk,

1 Deli Halit (Karsıalan) Paşa. (Y.N.)

yelesi dimdik dikilmiş aslanlar gibi şahlandı. Gazi Başkumandan başa geçti. Dünya birbirine karıştı. Kan gövdeyi götürür bir hal aldı. Mehmetçikler boyuna vuruyor, süngülüyor, boğuşuyordu. Toplar ortalığı sarsıyordu. Geceli gündüzlü günlerce dövüşüldü, dövüşüldü...

Türkiye'de harp olacak
Tarihlere şan olacak
Bu yerlerde düşman değil
Türk milleti han olacak!..
Pek şanlıyız!

İstihkâma indirdiler,
Kanlı gömlek giydirdiler
Malum olsun anneciğim,
Bir oğlunu öldürdüler.
Pek şanlıyız!

Ankara'da demiryolu
Düşman aldı sağı solu
Askerim çok, cephanem yok.
Yetiş Kemal Paşa kolu!
Pek şanlıyız!

Kır atı nallatırım.
Dağda taşta oynatırım.
Bütün Yunan karşı gelse,
Tek nalına çiğnetirim...
Pek şanlıyız!

havası, o günlerde milletin savaş destanıydı. Nihayet Sakarya Meydan Muharebesi'nde düşman yüz geri etti. Ve ondan sonra bir daha vatanın içine doğru ilerleyemedi. Muharebe günlerinde ben yağmurlu havalarda, ıssız geceler içinde hanımların hanımını gördüm. Bu, Türk hanımı idi. Omzunda çaput parçalarına sarılı yavrucuğu ağlıyor, o, kağnısıyla cepheye cephane çekiyordu. Cephaneyi yağmurdan, yavrusundan fazla örtmeye çalışıyordu.

Sakarya, dünyanın belki de en büyük maddi ve hele şüphesiz manevi muharebesi, bu şartlar içinde Türkler tarafından kazanıldı.

Türk genci! Böyle en elverişsiz şartlar içinde muharebe kazanmak senin milli tarihine yabancı şeyler değildir.

Alpaslan, Malazgirt Muharebesi'nde 250 bin kişilik bir Bizans ordusunu 20 bin kişilik bir süvari kıtasıyla imha etti. İmparatoru esir aldı.

Kılıçarslan, bir milyon Haçlıyı kılıcının ağzı yamuluncaya kadar kesti, kırdı, geçti...

Fakat Sakarya, zamanın siyasi, toplumsal, iktisadi, askeri şartları göz önünde tutulursa, bence dünyanın en büyük eseridir. Sakarya'da yalnız Yunanlılar yenilmedi; bütün bir düşman dünya yenildi. Silahıyla, servetiyle, askeriyle, bütün varlığıyla yenildi. *Harpten Sonra Tarih*[1] adındaki eserinde Amerikalı Simonds bunu böyle anlıyor...

Şuracıkta yeri gelmişken:

Biz Altıntaş'tan Sakarya önlerine çekilirken Yunan Kralı yahut Yunan Orduları Başkumandanı Papulas şunları söylemişti: "Muharebe meydanlarında Mustafa Kemal'i çok aradık, fakat kendisine rastlayamadık!"

Bu atıp tutmanın cevabını Türk Başkumandanı verecektir. Biraz bekleyiniz.

Bir mühim noktayı daha söylemek isterim:

Biz Sakarya'ya çekilirken Meclis'te muhalefet rahat durmuyordu. Bin bir müşkülat çıkarıyordu. Milli varlık ciddi tehlikeler geçiriyordu... Bu aralık her müşkülü halleden Büyük Şef'in sesi yükseldi; gönüller ferah buldu, kalpler de kuvvet...

Şef, "Düşman, vatanın mukaddes ocağında boğulacaktır" dedi.[2]

Hatta şairimiz Mithat Cemal'in:

"Ölmez bu vatan, farz-ı muhal ölse de hatta
Çekmez kürenin sırtı o tabutu cesimi"[3]

mısraını okudu.[4] Bozguncuların ağızlarını tıkadı.

26 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz başladı. Afyon dağlarından demir eldivenli yumruğu kafasına yiyen düşman "Dumlupınar Meydan Muharebesi"nde

---

1 Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno*, Paris, 1929. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine başkumandanlık vazifesi verilmesi üzerine yayımladığı 5 Ağustos 1921 tarihli "Orduya ve Millete Beyanname"sindeki sözleri şudur: "Bana bu vazifeyi vermiş olan Meclis'in ve o Meclis'te temsil edilen milletin kati iradesi hareket tarzımın mecrasını teşkil edecektir. Hiçbir sebep ve suretle değiştirilmesine imkân bulunmayan bu kati irade mutlaka düşman ordusunu mahvetmek ve bütün Yunanistan'ın silahlı kuvvetinden meydana gelen bu orduyu anayurdumuzun mukaddes ocağında boğarak kurtuluş ve bağımsızlığa nail olmaktır." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.11, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2003, s.286-287. (Y.N.)

3 Mithat Cemal Kuntay, "Yurt Duyguları". (Y.N.)

4 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1922 tarihli "Meclis'in Üçüncü Yılını Açış Konuşması" içinde yer alan bu dizeler için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.294. (Y.N.)

imha edildikten, başkumandanı "Trikopis"i esir verdikten sonra hemen yok oldu. O vakit Türkün Gazi Başkumandanı haykırdı:

"Türk orduları,. ilk hedefiniz Akdeniz'dir!"

Millet orduları, rüzgârlardan fazla bir süratle vatanın her tarafını düşmandan temizlediler. İzmir içinde Akdeniz önünde göründüler. Bütün düşmanlar vatanı öz evlatlarına bıraktılar. Fransızlar, İngilizler, İtalyanlar işgal ettikleri yerlerden çıktılar.

Türk Başkumandanı size yukarıda kaydettiğim atıp tutmanın cevabını şimdi verdi ve "Muharebe meydanlarında Yunan Kralı'nı çok aradım, fakat bulamadım. Bütün tacidarlar gibi o da memleketinin en felaketli anlarında milletini bırakarak kaçtı" dedi.[1] Hakaret bir kaya parçası gibi suratlara atıldı.

Türk genci!.. Vatan böyle kurtuldu. Sevr böyle parçalandı. Yeni Türk devleti Lozan Antlaşması'yla böyle tesis edildi. Yeni eseri bütün azametiyle Şef sana emanet etti. Sen bunu bekleyeceksin. Ruhunun kuvvetiyle bekleyeceksin.

Ordularına bak, dünyadan büyük bir tarihi, alevden bir bayrak gibi elinde taşıyor. Bu bayrak ve bu tarih hep yükselecek ve hep yazacaktır. Seni yazacak, seni anlatacaktır.

---

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 12 Eylül 1922 tarihli "Millete Beyanname"si içinde yer alan sözleri şudur:
"Düşmanın başkumandan tayin ettiği General 'Trikopis' birçok gece ve gündüz ümitsizce muharebelerden ve her kurtuluş çaresini tecrübe ettikten sonra nihayet maiyetindeki generaller ve erkânıharbiyeleri ve kumanda ettiği ordunun elinde kalabilen kalıntılarıyla teslimiyet arz eyledi. Eğer Yunan Kralı da bugün esirlerimiz arasında bulunmuyorsa, bu, tacidarların şiarı esasen yalnız milletlerinin sefalarına iştirak etmek olduğundan, muharebe meydanlarının felaketli günlerinde onların saraylarından başka bir şey düşünmemek tabiatlarındandır." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.13, Kaynak Yayınları, İstanbul, Haziran 2004, s.274. (Y.N.)

Türk İhtilali'nde Milliyet Prensipleri*

- 1 -

Hanımlar, beyler!

Bugün Türk İhtilali'nde milliyetçilik prensipleri mevzuunu ele almak istiyorum.

Büyük Harbin sonlarına doğru "Wilson prensipleri" diye tarih bir klişe kaydetti. Bu klişenin milletlerle alakalı muhtevası yaklaşık şuydu:

A) Her kavim, her millet kendi mukadderatını kendisi tayin edecek, zorla ilhak yapılmayacak.

Bize ilişen esas da yaklaşık şuydu:

B) Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olmayan unsurlarına muhtariyet tanınacak, Türk olan kısımlarına da tam ve kâmil bir bağımsızlık kabul edilecek. Boğazlar açılacak.

Harp sonunda Osmanlı İmparatorluğu bu şartlar dahilinde bir barışa talip idi. Mondros Mütarekesi böyle bir barışa kavuşmak ümidiyle imzalandı. Mütarekeden biraz önce, hain Vahdettin'in istifasından bir veya iki gün evvel Sadrazam Talat Paşa'nın, Osmanlı Meclisi Mebusanı Reisi Halil Bey'in Meclis huzurundaki nutuklarından bunu anlıyoruz.

Talat Paşa kabinesini takip eden diğer kabineler de aşağı yukarı bunu istediler.

***

---

* *Anadolu*, 18 Eylül 1934, No: 6016; 25 Eylül 1934, No: 6022; 26 Eylül 1934, No: 6023.

Harp içinde Wilson prensiplerini candan benimseyen İtilaf devletleri Dünya Harbi'nden galip çıkınca Wilson'a arka çevirdiler. Onu hayalperestlikle itham ettiler. Wilson prensiplerini seve seve mağluplar hakkında tatbike kalkıştılar; yani kendi çıkarlarına kullandılar! Fakat aleyhlerine olan yönleri ihmal ettiler.

Türkçe bir atasözü vaziyeti bize daha anlatabilir. Galipler şunu demek istiyorlardı: "Alacağım alacak, borcum helal!"

İşte Wilson prensipleri tatbikatta böyle bir kıymetle netice verdi.

Milliyet bakımından Wilson prensiplerinin genel verimi budur.

Bize gelince; Wilson Türkleri bilmiyordu; onları anlamamıştı. Bana geliyor ki Birleşik Amerika Devletleri Reisi'nin Türklük hakkındaki bütün malumatı yüz seneden beri aleyhimizde yapılan propagandaların mahsulü idi. Bu propagandalar bilhassa Rus Çarlığınca idare ediliyordu. Bugün bağımsızlıklarına kavuşmuş olan Balkan devletleri o vakit bütün Avrupa Hıristiyanlığını Türk mezalimi yaygaralarıyla tahrik ediyorlardı.

Bu yaygaralar Batı'nın Hıristiyan âleminde o kadar yer aldı, o kadar hakiki anlaşıldı ki, oralarda Türk denilince "zulüm timsali" anlaşılıyordu. Maksat da -Deli Petro zamanından beri Rus Çarlığına ideal- ölgün olan Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılmasıydı. Propagandalar zemini hazırlıyordu. Türk olmayan unsurlara bağımsızlıkları tanınacak, Osmanlı İmparatorluğu paylaşılacaktı.

Âlimler, edipler, şairler hep bu yolda yazmaya başladılar. Avrupa ve Amerika, Hıristiyan kamuoyunu Müslüman Türklük aleyhinde boyuna tahrik ediyorlardı. İngiliz şairi Lord Byron o kadar heyecanlı yazdı ki, nihayet kendisi de Mora isyanında Misolongi'de yeniçeri bıçağından geçti ve orada kaldı. Aleyhimizdeki propagandalar yalnız kitap sütunlarında kalmadı; üniversite kürsülerine kadar çıktı.

Paris Üniversitesi Siyasi Tarih Profesörü Charles Seignobos bile bu yabancı propagandaların tesiri altında kalanlardandır. Üniversite mahsulü olan bir kitabın yalnız ilmi mahiyet arz etmesi lazımeden iken, Seignobos'un kitabı, bilhassa Türklerle alakalı kısmı alelade propagandalardan ilham almıştır.

Propagandaların üniversitelerin, hele Paris Üniversitesi gibi yüksek bir ilim evinin kürsüsüne kadar çıkması, bilgi namına hüzünle yâd edilecek ayıplardandır.

Ne yazık!.. Fakat hayat böyle... Zaman oluyor ki ilim haksızlıkların, iftiraların sürüm vasıtası halini alıyor. Seignobos'un *Siyasi Tarih*'i[1] zannederim ki Ali Reşat Bey tarafından dilimize tercüme edilmiştir.[2]

---

1 Charles Seignobos, *Histoire politique de l'Europe contemporaine*, Paris, 1897. (Y.N.)

2 Charles Seignobos, *Tarih-i Siyasi*, çev. Ali Reşat, Kader Matbaası, 1909. (Y.N.)

Bunu uzun uzun okuyan ve hakikat sanan Türk gençliğinin sıkıntısını dağıtmak ve ona elimden geldiği kadar asıl doğruyu anlatmak istiyorum. Wilson'un Türklük hakkındaki kabulleri siyasi propagandalardan başka bir şey değildi. Onun içindir ki Türk olmayan unsurları her ne pahasına olursa olsun Osmanlı idaresinden kurtarmak, başka bir tabirle Türk mezaliminden korumak istiyordu. Halbuki hakikatte zulüm gören unsur -hele Tanzimat'tan sonra- Türklerdi. Saltanatın yıkılması bütün ağırlığıyla Türklere çöküyordu. Bu korkunç yıkıklığı yalnız Türk unsurudur ki omuzlarında taşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nu Türk unsuru bekliyordu.

Çok ağır askerlik vazifesi yalnız ona yüklenmişti. Geçmiş devirlerin askerliği o kadar tahammülsüz bir hal almıştı ki, adeta Türk çocukları askerlik yaşına gelinceye kadar evlerinde ana babalarının misafiriydiler. Sonra artık bir daha dönmemek, bir deha görüşmemek üzere evlerinden ayrılır, asker olur giderlerdi. Anaları, babaları belleri bükük, gözleri yaşlı, tozlu yollarda evlatlarını beklerler, beklerler, fakat onlara kavuşmadan bu fani hayata gözlerini yumarlardı.

İzmir kışlasında kuram çekilir
Anamın, babamın belleri bükülür
Davulla zurnayı düğün mü sandın?
Askere gideni gelir mi sandın?

havaları milli ıstırabın acı ve çok acıklı destanlarıdır. Bundan belki 20 sene evvel *İçtihat* mecmuasında bir istatistik görmüştüm. Eğer hafızamda yanılmıyorsam, bu, Yemen'e Süveyş Kanalı yoluyla giden Türk askerlerine aitti.

Bu istatistiğe göre 15-20 sene içinde Yemen'e iki milyon asker sevk edilmiş, bundan ancak 200 yahut 300 bini dönebilmiş!

Rumeli ve bazı Doğu Anadolu viyatlerinde isyanları bastırmak için gönderilen Türk çocukları tabii bu hayatın haricinde kalırlar. Hele birbiri ardı sıra açılan büyük muharebeler hesaba dahil değildirler.

Türk milleti sefih bir saltanat uğruna boyuna kırılıyordu. Sıhhatsizlik içinde, açlık içinde, sefalet içinde kırılıyordu.

Bütün vergiler, bütün ağırlığıyla Türk unsurunun sırtına çöküyordu. İdarenin bütün kötülüğü Türk'ün, kadın-erkek Türk'ün ardına sarılmış bir yüktü.

Bize pek dost olmayan bir Fransalı yazar Driault *Şark Meselesi*[1] adındaki kitabında şunları söylüyor:

> "Hocalar Tanzimat'a, Islahat Fermanı'na muhalif idiler. Bunda yalnız bir bakımdan haklı idiler. Çünkü Tanzimat olsun, Islahat Fermanı olsun, öz Türklerden ziyade Türk olmayan unsurların, bilhassa Hıristiyanların

---

1 Édouard Driault, *La question d'Orient: depuis ses origines jusqu'à nos jours*, Paris, 1912. (Y.N.)

işine yarıyordu. Çünkü bu yeniliklerle Türkle Türk olmayanlar eşit haklara mazhar oluyorlar, fakat vatana karşı benimsenen ağır vazifeler, can, mal fedakârlığı vazifeleri baki kalıyor, buna karşılık Hıristiyanlara hiçbir yeni vazife yüklenmiyordu."

Driault çok doğru söylüyor, çok doğru görüyordu. Hıristiyanlar askerlik yapmıyorlardı. Verdikleri vergi Türklüğe oranla yüzde bir denilecek kadar bir şeydi. Bu şartlar içinde Türk olmayan unsurlar ne yapıyorlardı? Rahat rahat gelişiyorlardı. Emniyet altında Osmanlı İmparatorluğu'na ve Türk milletine ihanet ediyorlar, suikastlar hazırlıyorlardı. O kadar ki, günü geldikçe birer birer bağımsızlıklarına kavuşuyorlardı. Her hareketlerinde çay gibi Türk kanı dökülüyordu. Bütün bu şartlar içinde yine biz zalim, onlar mazlum idi. Biz mutaassıp, geri, onlar medeni, aydın idi. Biz paylaşılmaya, onlar bağımsızlığa layık görülüyordu.

Dahili idarenin zulmü altında harici tecavüzler karşısında Türk unsuru ezildikçe Osmanlı İmparatorluğu parça parça kopuyordu.

Zulmün derecesini şu birkaç milli mâniden, milletin ağzından anlayabiliriz. Bakınız köylü hanım ne diyor:

İşittiğim sesler ezan sesidir
Ezan sesi değil, anam, gönül yasıdır
Elimi salladım değdi dikene
İlahi tahsildar ömrün tükene
Ah ne yaman imiş burçak yolması
Burçak tarlasında gelin olması

Bütün bu mâniler Türk unsurunun asırlar içinde çektiği dayanılmaz acıların feryadıdır; asırlar içine dikilmiş milli yas sütunlarıdır. Bunlar geçmiş asırlara acı acı bağırmalardır.

Türk kızı ve Türk oğlu böyle canları yana yana bağırırken, inlerken, Türk olmayan unsurlar, hele Türk olmayan Hıristiyan unsurlar Osmanlı İmparatorluğu içinde ne vaziyetteydiler? Rahat rahat zengin oluyorlar, okuyorlar, ilerliyorlardı; yer yer ihtilaller çıkarıyorlar, bağımsız devletler haline gelmeye çalışıyorlar ve geliyorlardı.

İddiamı size yine bir Fransız düşünürünün kitabıyla ispat edeyim.

Gustave Le Bon'un *Arap Medeniyeti*[1] adını verdiği güzel bir eseri vardır. Bu eserin bir kısmı, sonlarına doğru Türklere tahsis edilmiştir. Düşünür orada diyor ki:

1 Gustave Le Bon, *La Civilisation des Arabes*, Paris, 1884. (Y.N.)

"Osmanlı İmparartorluğu'nun en çalışkan, en namuslu unsuru öz Türklerdir. Bunları, Türk tabiiyetinde yaşadıklarından Türk unvanını taşıyan diğer Hıristiyan, Musevi, Arap, Ermeni unsurlarla karıştırmamalıdır. Öz Türkler çok çalışkan, namuslu, kanaatkâr, medeni cibiliyetli insanlar ve dünyanın en cesur askerleridir. Bu kadar yüksek karakterli bir unsur nasıl oluyor da hükümetlerin en zaliminin, en yabancısının idaresinde zulümlerin en dayanılmazına katlanıyor. Zulmü gören Türk unsurudur. Ne yazık!"

Bu kitap yazılalı aşağı yukarı 35 sene oluyor. Gustave Le Bon vaziyeti uzaktan değil, memleketimizin içinden ele almıştır. Ne kadar teessüfe değer bir haldir ki, Seignobos gibi çağdaş bir âlim, Paris Üniversitesi'nin ünlü bir hocası, Türklerin çağdaşlaşmak kabiliyetsizliğini ispat yolunda kırk dereden su getirmeye çalışmıştır. Fakat koya koya ortaya koyduğu deliller siyasi sokak propagandalarından ilham almış olmaktan fazla bir kıymet arz edememişlerdir, edemeyeceklerdir.

"Hakikatler güneşe benzerler, örtülü kalmazlar." Güneş balçıkla sıvanmaz.

Türkler hakkında ortaya atılan, devlet adamlarına, üniversite profesörlerine kadar tesir eden şu propagandaları yine bir Avrupalı siyasetçinin eseriyle yok etmek istiyorum.

Vaktiyle birçok elçiliklerde bulunmuş, hatta bir aralık Romanya'yı İstanbul'da temsil etmiş olan Djuvara *Türkiye'nin Yüz Bir Taksim Projesi*[1] adını verdiği eserinde takriben şunları söyler:

"Türklerle Hıristiyanlar arasında bir kin, bir hınç, bir intikam cereyanı daima yaşadı; fakat bir Hıristiyan olarak itiraf etmeliyiz ki, buna sebep Türkler değil, Hıristiyanlardır."

Diğer tanınmış bir Fransız politikacısı de Hell Tanzimat'tan sonra, aşağı yukarı bundan bir asra yakın bir zaman evvel Fransa hükümetince Türkiye'deki yeni vaziyeti görmek için resmi vazifeyle memleketimize gönderilmiş.

Bu zat hükümetine verdiği resmi raporda Türkiye'yi ve birçok vilayetlerini gezdiğini, gördüğünü söyledikten sonra, Tanzimat icaplarının başarıyla tatbik edildiğini, Türk olmayan unsurlara Türklerle eşit hak tanındığını, bunların idare meclislerinde, belediyelerde, mahkemelerde üye olduklarını, siyasi haklara mazhar edildiklerini, Osmanlı İmparatorluğu'nun mukadderatında Türklerle müştereken hâkim bulunduklarını, Türkiye'nin süratle Avrupalılaştığını, ıslahatın Türkiye'de samimiyetle kabul edilmiş bulunduğunu anlatıyor.[2]

---

1 T.G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turquie (1281-1913)*, Paris, 1914. (Y.N.)

2 Xavier Hommaire de Hell, *Voyage en Turquie et en Perse exécuté par ordre du gouvernement français*, Paris, 1854. (Y.N.)

Bütün ilmi hakikatler bunlar iken, neden Türkün 20. asrı benimsemek kabiliyeti olmadığı ileri sürülüyordu. Bütün bu propagandalar Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılmasını hedefliyordu. Bu propagandalara bilhassa Çarlık Rusya cereyan veriyordu. O Rusya ki, şöyle böyle bir Avrupai rejimi ancak 1905 senesinde kabul edebilmişti. "Duma" adı verilen ve güya millet denetimini ifa edecek olan bir meclis taslağını açabilmişti. Halbuki Türkiye daha 1839'da, yani Rus Çarlığı'ndan 66 sene evvel çağdaş devlet prensiplerini benimsemiş bulunuyordu. Sonra 1876'da Mithat Paşa Kanunu Esasisi kabul edildi. 1908'de tam bir meşruti idare tesis etti.

Bütün bu vaziyet içinde kendini görmeden Rus Çarlığı'nın çağdaş devletçilikten bahsetmesi, Türkiye'yi geri görmesi cidden gülünçtü. Hele ne kadar yazık ki, Paris Üniversitesi bütün bu yanlışların, bir suikastın yayım vasıtalığı haline düşüyorlardı; Seignobos'un *Siyasi Tarih*'i[1] ile!

Muhakkak olan şudur ki, biz Türkler dünya tarihinde en büyük, en medeni ve en sürekli devletleri kurduk. Bizim idaremizde yaşayan kavimler kendi gelecekteki idarelerinde bile mazhar olmadıkları bir gelişmeye, bir ilerlemeye mazhar oldular; hele din, dil hürriyetleri bakımından...

Bakınız! Macaristan iki asır bir Türk vilayeti halinde idare edildi. Romanya beş, Sırbistan beş, Yunanistan beş, Bulgaristan altı asırdan fazla...

Bunlar Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldıkları gün ilhak edildikleri zamandan bir iki misli fazla nüfusla ayrıldılar. Bağımsızlık günü dilleri, komiteleri gelişmiş, dinlerine asla müdahale edilmemiş bir vaziyette bulunuyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'na yarı vahşi iltihak ettikleri halde, ayrılık gününde kültürleri hayliden hayliye yükselmiş bir halde bulunuyorlardı.

Bunun, bu vaziyetin adına kim ve ne hakla fena idare diyebilir? Kim ve ne hakla böyle bir vaziyet karşısında Türk zulmünden bahsedebilir? Eğer geçmiş asırlar içinde Türkler isteseydi bugün Hıristiyan bir Macaristan, Hıristiyan bir Romanya, Hıristiyan bir Yunanistan, Hıristiyan bir Sırbistan, bir Ermenilik, bir Yahudilik, hele Hıristiyan bir Bulgaristan söz konusu olabilir miydi? Olamazdı. Asla!..

Bilhassa Türk olmayan unsurların dinlerine karşı gösterilen himaye, destek onların zamanlar içinde dillerini ve milliyetlerini muhafazaya belli başlı etken olmuştur.

İngiliz tarihşinaslarından Arnold şöyle diyor:

> "Yalnız Türklerdir ki idareleri altına aldıkları gayrimüslim kavimlere dinlerini değiştirmeleri için kılıç kullanmamışlardır. Bunların Müslüman olanları büyük bir serbesti içinde, Türkleri seve seve yeni dine, İslamlığa girmişlerdi."[2]

---

1 Charles Seignobos, *Histoire politique de l'Europe contemporaine*, Paris, 1897. Türkçesi: Charles Seignobos, *Tarih-i Siyasi*, çev. Ali Reşat, Kader Matbaası, 1909. (Y.N.)

2 Thomas Walker Arnold, *The preaching of Islam; a history of the propagation of the Muslim faith*, Westminster, 1896. Türkçesi: Arnold, *İntişar-ı İslam Tarihi*, çev. M. Halil Halid, Sebilürreşat Matbaası, İstanbul, 1343 (1927).

Türkleri taassupla töhmet altına alanlar bütün bu hakikatler önünde azıcık kızarsalar pek de yersiz olmaz sanırım.

Fakat onlar kızarmamakta ayak diremektedirler. Bütün bu hakikatlere karşı ne diyorlar, bilir misiniz? Cevapları o kadar safsata ki, insan onu dinlerken kızarıyor. Ne tuhaf şey değil mi? Hasımlar hesabına biz kızarıyoruz, onlar değil!

Diyorlar ki Türklerin İslam olmayan yahut İslam olup da Türk olmayan unsurları Türk yapamamalarına sebep, Türk kültürünün, Türk medeniyetinin, Türk idaresindeki unsurlar medeniyetinden ve kültüründen geri olması imiş.

Asla!.. Hakikat bu değildir. Buna yalnız ahmaklık inanabilir. Eğer hakikatler "imiş"le, bir safsatayla örtbas edilebilseydi, dünyanın mukadderatı yobazlığın elinde kalırdı. İddiamı tanınmış bir eserle ispat etmek istiyorum. Bu, zamanımızın en klasik tarihlerinden biridir, Lavisse'in *Umumi Tarih*'idir.[1]

Bundan anlaşılıyor ki, İspanyollar Arapları mağlup ettikten ve bağımsızlıklarını yeniden kazandıktan sonra kısa bir zaman içinde Araplığı yok ettiler. Nasıl? Arapça konuşmayı yasakladılar; Arapça yazmayı yasakladılar; Arap tarzında mimariyi yasakladılar; Arap süslerini yasakladılar; kadınların küpelerine, bileziklerine, erkeklerin süslerine kadar karıştılar; Arapça okumayı ve nihayet gitgide camilerde ibadeti yasak ettiler. Bir taraftan da lüzum görüldükçe yaktılar, yaktılar, kovdular. Günün birinde İspanya baştan başa İspanyol oluverdi.

Şimdi hasımlarımızın tezine göre ne diyeceğiz? İspanyollar Araplığı yuttular; dolayısıyla İspanyol medeniyeti Arap medeniyetinden üstündür, öyle mi?

Böyle bir iddiaya dünya güler. Bunu ilim değil, safsata götürür. Çünkü Arap medeniyetinin dünyanın belli başlı ana medeniyetlerinden biri olduğunda şüphe yoktur. Biraz sonra şu "Arap medeniyeti" klişesine döneceğim.

Size şu dillere destan yapılan Türk taassubu, Türk mezaliminin nasıl bir iftira olduğuna dair bir yabancının daha eserinden bazı parçalar nakletmeliyim:

Pek eskiden İstanbul'da İngiltere Sefareti tercümanlığında bulunmuş olan İngiliz Engelhardt[2] *Türkiye*[3] adındaki eserinde öz Türk unsurundan hayranlıkla bahsediyor ve memleketimizde gezip gördüğü yerlerde konuştuğu Türklerin zekâsından, aklıseliminden, misafirperverliğinden bahsede ede bitiremiyor; medeniliğini, merhametini, cömertliğini göklere çıkarıyor, Rumeli'de yapılan kiliselerin inşaatına, Hıristiyanlara bir yardım olmak üzere, Türk halkının büyük öl-

---

1 Ernest Lavisse-Alfred Rambaud, *Histoire générale du IV siècle á nos jours*, 12 cilt, Paris, 1892-1901. Türkçesi: Lavisse-Rambaud, *Tarih-i Umumi*, çev. Ali Reşat-Necib Asım-Yusuf Behçet-Ali Muzaffer, Matbaai Amire, İstanbul, 1926. (Y.N.)

2 Édouard Philippe Engelhardt (1828-1916) Fransa'nın İstanbul'daki ortaelçisidir. (Y.N.)

3 Édouard Philippe Engelhardt, *La Turquie et le Tanzimat/ ou, Histoire des réformes dans l'Empire Ottoman depuis 1826 jusqu'à nos jours*, Paris, 1882. Türkçesi: Engelhardt, *Türkiye ve Tanzimat/ Devlet-i Osmani'nin Tarih-i Islahatı*, çev. Ali Reşat, Mürettibini Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1328 (1912-1913). (Y.N.)

çüde iane verdiğini söylüyor. Fakat Türkler mağlubiyete uğradıkça neye mazhar oluyorlardı? Bu sorunun cevabını hasımlarımız vermeyecektir. Biz söyleyelim:

Bizim kilise inşaatına parayla yardımımıza karşılık camilerimiz, mescitlerimiz yakılıyordu. Kadınlarımız, çocuklarımız zorla Hıristiyanlaştırılıyordu. Girit'in Sitia katliamında sırf Türklüğe hakaret olsun diye bazı imamların boynuna yular takılıyor, sırtına semer vuruluyordu.

Biz dinlere riayet ediyor, papazlara sayfalar dolusu fermanlarla imtiyazlar veriyorduk. Hakikat gün gibi meydandadır. Biz çıktığımız yerlerdeki dini ve milli binaları oldukları gibi bıraktık, onlara hürmet ettik; fakat ayrıldığımız yerlerde kaç tane bize ait milli ve dini eser kaldı? Oralarda hangi Türk'ün kanına girilmedi? Bunlar yok edildi, kül oldu kül! Size Türk medeniliğine dair bir vesikadan bahsedeyim; biraz daha eski Türklüğe dair.

Biliyoruz ki Kılıç Arslan milyonlarca Haçlıya karşı bir avuç Türkle meydan okuyordu. Kılıcının ağzı yamuluncaya kadar kesti. Bir milyondan fazla kesti. Anavatanı son Türk'e kadar kadın-erkek müdafaa etti. Haçlılardan aldığı esirler içindeki kadınlara, kızlara, çocuklara, rahiplere ve rahibelere hürmet gösterdi. Onların kılına bile ilişmedi. İznik kalesi içinde rehine olarak muhafaza etti. Geri çekilmek mecburiyetinde kaldığı zaman İznik'e girmedi. Kaleyi aylarca milyonca Haçlı önünde karısı müdafaa etti. Yani Türk hanımı!..

Kale teslim olduğu gün -teslim demeyelim, düştüğü gün diyelim- Haçlı karılarını, kızlarını, çocuklarını, rahiplerini, rahibelerini sağ salim buldular. Sonra kale içindeki Türkleri kadın-erkek, hasta, sakat hepsini kılıçtan geçirdiler. Karşılığı gördünüz mü? Zalim, mutaassıp denilen Türkler daha o gün 20. asır medeniyetinin icaplarına kadar yükselmiş bulunuyorlardı. Medeniyet davacıları ise tarihin ilk zamanlarının bile utanacağı bir geriliği göstermiş bulunuyorlardı.

Bunu ben söylemiyorum; Fransız de Guignes *Türklerin Umumi Tarihi*'nde[1] söylüyor.

Bizim en eski zamanlarda bile bugünkü devletler hukukunun kabul ettiği prensiplere riayetimiz münakaşa götürmez hakikatlerdendir.

Bir misal daha:

Yıldırım Bayezid Niğbolu önünde muazzam bir Haçlı ordusunu bozdu; belki beş misli daha az bir kuvvetle...

Avrupa'nın birçok prensleri, prensesleri, dükleri, düşesleri, kral ve imparatorları, kraliçeleri hep birden esir oldu.

---

1 Joseph de Guignes, *Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, &c...*, Paris, 1757. Türkçesi: Joseph de Guignes, *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumisi*, 8 cilt, çev. Hüseyin Cahit, Tanin Matbaası, İstanbul, 1923-1925. (Y.N.)

Bunlar çok telaş ediyorlardı. Kılıçtan geçeceklerini zannediyorlar, istavroz çıkarıyorlardı. Yıldırım bunlara mükellef bir ziyafet verdi. Ziyafetinde bir nutuk söyledi. Hayatlarından emin olmalarını, kurtuluş fidyesini verdikten sonra serbest kalacaklarını bildirdi ve ilave etti:

> "Parayı verince memleketlerinize döneceksiniz. Hayatınıza kastetmek şöyle dursun, bizimle bir daha harp etmeyeceğinize dair size yemin bile verdirmeyeceğim. Elleriniz kılıçlarınızın kabzasına değdiği gün sizi yine Tuna boylarında bekliyorum."

Bugünkü devletler hukukunda bile bundan ileri düşünülmüş değildir. Bugünkü milletlerarası âdet, esiri salarken yemin ettiriyor. Biz buna bile lüzum görmemiş bir milletiz.

Şu hususu ehemmiyetle kaydetmek istiyorum:

Ben burada ne eski Osmanlı rejimini ne de padişahları meth ve müdafaa edecek değilim. Fakat Osmanlı rejimi eleştirilirken onun bütün sakatlıklarını Türk unsuruna yüklemeyi asla kabul etmem. Yine unutulmamalıdır ki, o rejimin başında bulunanlar tarihin büyük bir kısmı içinde Türk olmayanlardı. İdare bunların elinde kaldıkça çığırından çıktı. Osmanlı idaresinde en rahat unsur Türk olmayanlardı; en mazlumu da Türklerdi. Osmanlı idaresinden Türklere yönelik Türk olmayanların değil, Türk olmayanlara yönelik Türklerin şikâyete hakkı vardır.

Osmanlı idaresi dedikleri zaman Türk'ü kastediyorlar. Bunu asla kabul etmiyoruz. Nerede kaldı ki Türk olmayan unsurların Osmanlı idaresinden de şikâyete hakları yoktu. Zira bunlar o idarede imtiyazlı sınıflardı. Düşününüz bir kere: Bu devleti kuran, yaşatan Türk unsuru, Naima gibi kendi tarihçileri tarafından "etraki bî-idrak"[1] diye anıldığı devirlerde Arnavutlar -Sadrazam Hakkı Paşa ağzıyla söylüyorum- "Osmanlı İmparatorluğu tacının en kıymetli pırlantası" sayılıyorlardı. Ne zaman, biliyor musunuz? İmparatorluğu yıkmak için boyuna isyan çıkardıkları zamanlarda!.. Baki gibi öz Türk oğlu Türk bir şairimiz divanında "Hoş görün, Türk ehlinin başı kaba olur" diyor. Kime ve neye hakaret ettiğinin farkına bile varmıyor.

Çünkü o devirlerin medrese kültürü, İslam telkinleri bu tarzda düşünmeyi icap ettiriyordu. Milli bakımdan Türk milleti yokluğa doğru sürükleniyordu. İçeriden yıkmaya çalışılan öz Türklere dışarıdan devamlı siyasi suikastlar tertip olunuyordu.

Görülüyor ki, Wilson'un azınlıklar hakkındaki düşünceleri hakikatlerle tamamen zıt bir halde bulunuyordu. Wilson Osmanlı İmparatorluğu'nda azınlık-

---

1 "İdraksiz Türkler" anlamında. (Y.N.)

ları düşündüğü kadar gözlerinin önünde asırlardan beri boyunlarında esaret zincirlerini taşıyan milyonlarca mazlum milletleri düşünebilseydi, dileklerinde başarılı olmasa bile, tarihe samimi prensipler hediye etmiş olurdu. Halbuki tatbikatta onun prensipleri esirler âlemine yeni esir kafileleri ilavesinden başka bir işe yaramadı. İniltiler arttı; her yerde boyunlarda şakırdıyan zincirler görülüyor.

Prensiplerden biz istifade etmedik mi? Hayır, asla! Fakat bugünkü vaziyetimizi neye borçluyuz? Mehmetçiğin süngüsüne, Büyük Şef'in dehasına borçluyuz.

Eğer Türk milleti, kadın-erkek, çoluk çocuk ölümlerin üstüne güle güle koşmasaydı, Wilson prensipleri ancak bir şeye yarardı. O vakit 20. asır utanacak, onun tarihi kıpkırmızı yüzüyle bir daha yapraklarını açmamak üzere kapanacaktı. Bütün bir dünyayı yenerek kendi kendini kurtaran Türk millleti 20. asırda tarihini yüz kızartılığından olsun kurtardı. Aldanma yüzünden esarete düşmüş bir Türk milleti...

Türk genci!

Wilson prensiplerine rağmen hasım dünyanın hakkımızdaki kararı kati idi. Biz yok edilmek, ebediyen susturulmak isteniyorduk. Fakat hayır, biz yok edilmeyeceğiz, susturulmayacağız. Ve ebediyen söyleyeceğiz. Mustarip insanlığın zaman zaman Türkü dinlemeye, hele bugün her vakitten fazla ihtiyacı vardır.

Türkün sesidir ki bütün bir tarihin seyrinde insanlığın ıstıraplarını dindirdi; ona merhem oldu.

Size bir hissimi nakletmeden geçemeyeceğim:

Ben ne zaman İstanbul'a gitsem, en çok sevdiğimiz bir yeri ziyaretten vazgeçemem; onu her vakit ziyaret eder, o yerlerin önünde adeta tavaf ederim.

Burası Boğaziçi'dir; Boğaziçi'nin Anadolu ve Rumeli Hisarlarıdır. Ben bu iki hisarı Bizans medeniyetine karşı kaldırılmış birer el gibi, bir Türk eli gibi gördüm. O eli kaldıran millet sanki bütün bir ortaçağ medeniyetine haykırıyor ve "Artık sen susacaksın ve ben söyleyeceğim" diyor. Dediğini yerine getiriyor; bütün bir eski medeniyet susuyor, yeni devirler medeniyeti başlıyor. Ve Türk o yüksek tepelerinde kartalların başı düşen kayadan kürsüler üstünde anlatmaya başlıyor. Bütün âleme anlatıyor!

Neyi?

İnsanlığın yeni icaplarını!..

Türk genci!

Senin soyun susmaya değil, söylemeye alışıktır. O susmaz, susturmak isteyenleri susturur. Senin soyun bütün bu karanlıklar içinde yalnız kendisini değil, bir medeniyeti bekledi ve yaşattı. Onun her hamlesinde nice mazlum milletler haklarına kavuştu. Dünya yeni devirlere atıldı. Senin soyunun karanlıklar içinde kullandığı palabıyık palalar uzun geceleri insanlığa sabahlar açan birer nurlu fener oldu. Senin soyunun geriliğinden, zalimliğinden bahsedenler ona iftira ediyorlar, yalan söylüyor, tarihi tahrif ediyorlar; hem de baştan aşağı tahrif.

Biz medenilik şöhreti ufukları tutan Bizans'tan ne bulduk? Mesela bir Ayasofya, değil mi? Bizans 1.000 yılda bir Ayasofya vücuda getirdiyse, biz iki-üç asır içinde yalnız İstanbul'da ve Edirne'de beş-altı Ayasofya kıymetinde eserler meydana koyduk; diğer memleketlerimizdeki caba.

Biz medeniyetlere ana olmuş bir soyun evlatlarıyız. İngiliz tarihşinası Woolley *Sümerliler*[1] adındaki kitabında Tevrat'ın Türk medeniyeti kanunlarından, Mısır medeniyetinin yine bizden ilham aldığını söylüyor ve ispat ediyor. Yunan medeniyeti Mısır'dan, Roma Yunan'dan ilham alıyor ve bugünkü esasları, anadilleri Türkçe olan Sümerlilere bağlanıyor.

Biz, her hamlesinde medeniyete yeni devirler vermiş bir milletiz diyorum. Bakınız Amerikalı tarihçi ne diyor:

> "Türklerin Akdeniz'de görünmeleri Hıristiyan bekçilerini müşkül vaziyete koydu. Oralarda geçinemez bir hale düştüler. Kendilerine yeni bir hayat aramak için Septe Boğazı'nı[2] geçmeye mecbur oldular."[3]

Türk genci!

Sen bir soydansın ki, onun gemileri Akdeniz'in sularını o kadar çalkaladı, dalgalarını o kadar kabarttı ki, düşman tutunamadı, barınamadı; Septe Boğazı'ndan kendini Atlas denizlerine attı. Türk darbesinin şiddetine bak ki, günün birinde düşmanlar kendilerini Amerika'da buldu; yeni dünya keşfedildi.

Senin savaşların bile medeniyete hizmet ediyor.

Bu yerler, bu topraklar bizimdir. Bunlar ne bir padişahın bahşişi ne de başka bir milletten gasp edilmiş yerlerdir. Bu yerlerin en eski sakinleri biziz. Bu yerlerde en önce Türkçe söylendi, tarih Tükçeyi duydu.

Şair Abdülhak Hamit, Fatih'e:

Sensin o şek ki bu ümmeti necibe
Emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın[4]

diyor. Bu büyük bir hatadır. Buradaki Türk hayatı, Türk varlığı, Türk emeğinin, Türk kudretinin, Türk kültürünün verimidir. Bütün bunları Türk palası, Türk silahı bekledi; bütün bir dünyaya karşı!..

---

1 C. Leonard Woolley, *The Sumerians*, Clarendon Press, 1928. Fransızcası: C. Leonard Woolley, *Les Sumériens*, Paris, 1930. (Y.N.)

2 Cebelitarık Boğazı. (Y.N.)

3 David Saville Muzzey, *An American History*, Boston, 1911. Fransızcası: David Saville Muzzey, *Histoire des États-Unis d'Amérique*, Paris, 1921. (Y.N.)

4 Abdülhak Hamit, "Merkad-ı Fatih'i Ziyaret". Şiirin ilk yayımlandığı *Mirsad*, 11 Temmuz 1307 (23 Temmuz 1891), No: 18, s.139'da dizeler şu şekildedir: "Sensin ki ol şehn-şâh bu ümmet-i necibe/ Büldan bahşişindir, ebhâr yadigârın." Diğer kaynaklarda: "Sensin o padişah ki bu ümmet-i necibe/ Emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın." Anlamı: O padişah sensin ki, bu asil ümmete memleketler bahşişin, denizler yadigârındır. (Y.N.)

Fatih büyük bir Türk'tür. Bunu kabul ederim. Fatih'i padişah olarak değil, büyük bir Türk olarak severim. Fatih o kadar büyüktür ki, padişahlık onun yanında çok pes bir şey kalır. Fatih, Selim, bunlar padişahlıktan şeref almadılar, o manasız müesseseye, padişahlık, tacidarlık, krallık denilen insanlığın alçaklık devirlerinin yadigârı olan o manasız müesseseye mana ve süs oldular.

Bence padişahlık bu büyük Türklerin olsa olsa zayıf yanı olabilir.

Victor Hugo, IV. Henri'ye "IV. Henri, tarih bir gün senin için 'iyi idi, kahramandı, ne yazık ki kraldı' diyecek" diyor. İşte padişahlığın hakiki manasını Fransız şairi bize pek güzel anlatmış oluyor.

Biraz önce "ben burada Osmanlı rejimini ve padişahlığı müdafaa edecek değilim" diyordum. Evet, nazarımda padişahlık, krallık o kadar manasız ve kıymetsiz şeylerdir ki, bütün padişahların, halifelerin, daha genel bir tabirle taçlıların başı bir Türk köylüsünün yırtık çarığından sarkan ipten bağa bile değmez.

Bu yerler bizimdir. Biz bu yerlerin sahipleriyiz. Bu yerlerde bizden önce tarih bile yoktu. Muhterem Hüsamettin Bey *Amasya Tarihi*'nde[1] "Şöhreti cihanı tutan eski Yunan medeniyetinin bütün Anadolu'da yapabildiği iş eski Türk isimlerini değiştirmekten ileri gidememek olmuştur" diyor.

İngiliz Woolley'den de bu anlaşılıyor. Türk İhtilali'nin milliyetçilik prensipleri üzerine kurmak istediği yeni devletin tapuları bu kadar kuvvetli idi.

\- 2 -

Modern milliyetçilik prensiplerinin kökenini büyük Fransız İhtilali'ne çıkartabiliriz. Fransız İhtilali yalnız Fransızlara değil, fakat bütün insanlara ve milletlere hürriyet ve bağımsızlığı tabii ve aziz bir hak olarak tanıyordu. Bu prensiplerden en çok ve en önce zarar gören siyasi teşekkül Osmanlı İmparatorluğu oldu. Bilhassa bugünkü Balkan devletleri bu prensiplere dayanarak Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak davasını güttüler. Davanın bir ayak evvel neticelendirilmesi için de yer yer, vakit vakit Türk mezalimini bir şarkı gibi nakarat halinde söylemeye koyuldular. Hani şu hakiki mahiyet ve manasını geçen konuşmamızda arz ettiğim Türk zulmünü!

Burada bu vesileyle geçen konuşmamızdaki vesikalara ve bütün bir tarihe dayanarak şunu tekrar etmek istiyorum:

Türk zulmü yok, Türk adaleti var.

Fakat bütün bu açık hakikate rağmen neticede milliyet prensipleri galip geldi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bilhassa Hıristiyanların yaşadığı kısımları bağımsızlıklarına kavuştular.

---

1 Hüseyin Hüsamettin, *Amasya Tarihi*, (12 cilt), Hikmet Matbaası, İstanbul, 1327-1330 (1911-1914). (Y.N.)

Sırbistan, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan... Yalnız Ermenilik, büyük Türk yoğunluğu içinde bütün mesaisine rağmen idealini Türklük zararına tahakkuk ettiremedi ve ettiremeyecektir.

Bu kadar da değil; geçen konuşmalarımızda bahsettiğim gibi, Büyük Harp sonunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparılan gayri Türk Müslüman unsurlar da milliyetçilik tezini tazeleyen Wilson prensipleri namına ayrıldılar. Fakat nasıl? Hıristiyan unsurlar gibi bağımsız olarak değil, galip devletlere "manda" maskesiyle ilhak halinde ayrıldılar.

Fransız İnkılabı milliyet prensiplerinde samimi, sadık mı idi?

Benim bunda şüphem yoktur. Fakat bu prensibin tatbikatında verimi ne oldu?

Emperyalistlerin çıkarına, Osmanlı İmparatorluğu gibi paylaşılmak istenen devletler aleyhinde kullanılması!..

Ne yazık ki yalnız kitapların değil, insanlığın kanı pahasına yazılan ihtilal prensiplerinin de politika entrikaları uğrunda kullanıldığını görüyoruz.

Çünkü milliyet prensibi samimiyetle tatbik edilseydi, yalnız Osmanlı, yalnız Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki milliyetlere değil, diğerlerine de, mesela Fransa, mesela İngiltere, mesela İtalya gibi emperyalist devletlerdeki unsurlara da tatbiki icap ederdi.

Neyse, meselenin esası burada değil. Mesele milliyet prensiplerinin mahiyet ve başarısındadır.

Şunu da yeri gelmişken söylemek isterim ki, eski Avusturya başvekili meşhur Metternich milliyet prensiplerinin belli başlı aleyhtarlarındandı. Sebebi, Avusturya İmparatorluğu'nun vaziyetiydi; oradaki muhtelif milletlerin vaziyetiydi. Çünkü milliyetler prensibinin zaferi Avusturya İmparatorluğu'nun yokluğuna yol açacaktı. Bunun için Metternich Osmanlı İmparatorluğu'na bu bakımdan yardımcı oluyordu. Yunanistan bağımsızlığına muhalif kalıyordu. Avusturya'ya sığınan Yunan bağımsızlıkçılarını Avusturya polisi Belgrad'da Osmanlı kumandanına teslim ediyordu. Fakat en sonra Metternich de korktuğuna uğradı. Avusturya İmparatorluğu da öyle... İkisi de korktuklarına uğradı. Şimdi sıra milliyet prensiplerini samimiyetle değil, hasımları aleyhine bir politika entrikası olarak kullananlara geliyor. Türkçe bir deyim vardır: Esma başına sıçrayacaktır.[1] Bu muhakkaktır. Neden?

Bu soru bize milliyet prensibinin mana ve mahiyetini öğretecektir.

Milliyet nedir? Millet nedir? Bence, millet, milliyet, bir dili söyleyen, bir tarihe sahip olan, bir kültüre mensup insan camiasına denir. Böyle bir camiayı teşkil edenler birbirinin acılarını acı, sevinçlerini sevinç, bayramlarını bayram,

---

1 Esmayı üstüne sıçratmak: Davranışlarıyla belayı üstüne çekmek. (Y.N.)

yaslarını yas yaparlar. Milyonlarca insanın yüreği bir yürek gibi çarpar. Başka bir millet böyle bir milleti veya böyle bir millet başka milleti bu kadar yakından, bu kadar içten duymaz, duyamaz.

Ben millet ve milliyet hislerini Türk şairi Mehmet Emin'in *Türk Sazı*'nda bütün inceliğiyle bulur gibi oldum. Şair "Dünyanın herhangi bir ucundaki Türk'ü, bir balarısı iğnesiyle incitse, ben bu incinişe dayanamam; incinirim, yanar, yakılırım" diyor.

Bir insan için bunların dışında kalmak ölümden de beterdir. Onun içindir ki, saati çalınca bu pis dünyaya bir daha dönüp bakmamak üzere gözleri kapamak iştenbile sayılmaz.

Milletini, milliyetini duyanlar için bu böyledir. Başka türlü olamaz, olmamalıdır.

Neden milliyet prensipleri tabii bir haktır? Bunu anlamak zor bir şey değildir. Millet ve milliyet duygusu, millet ve milliyet halinde yaşamak hakkı, bir aile duygusunun, bir aile halinde yaşamak hakkının aynısıdır.

Bu en aşağı mahiyetiyle böyledir. Fakat bence bundan da üstün bir şeydir. Gün olur, şu milliyet yoluna şahıslar, aileler feda olunur. Vatan, milliyet yolunda ölmek yaşamak sayılır; hatta yaşamaktan da üstün tutulur.

Neden?

Bu, maddi olmaktan ziyade moraldir (manevidir), ruhidir. İnsanı insan yapan bütün ananeler, bütün şerefler, şanlar milliyet ocağında tüner.

İşin moral (manevi) yönü o kadar yüksektir ki, dilim bir türlü maddi cephesini söylemeye varmıyor. Bu cephe o kadar küçük kalıyor. Bununla beraber bir cümlecikle bu tarafı da mutlaka söylemek lazımsa denebilir ki, millet, milliyet var olmadıkça yüksek şahıs ve aile hayatının da varlığı iddia edilemez. İnsan insan olarak, aile aile olarak maddi ve manevi varlığını milliyette bulur. Zaten Durkheim'in *İşbölümü*'ne,[1] Henry Nézard'ın *Hukuku Amme*'sine[2] göre de millet ve milliyet, fert ve aile hayatının gelişmiş bir şeklidir.

Aziz dinleyicilerim!

Size bu hususta bazı büyük ediplerin duygularını nakletmek istiyorum.

Fransız şairi Corneille *Horace*'ında "Vatan yolunda ölmek o yüksek rütbelerdendir ki vatandaşların birbirleriyle rekabetine değer" diyor.

Fransız şaire göre vatan yolunda ölüm söz konusu olunca talibi o kadar çok olmalı ki, tıpkı müzayedeye konmuş bir mal gibi herkes onu artırmalı, onu kapışmalıdır.

Corneille yine o ölümsüz *Horace*'ında, evlatları, kardeşleri Roma'nın bağımsızlığı için Sabinlere karşı çıkan baba ile kızı arasında:

1 Émile Durkheim, *De la division du travail social*, Paris, 1893. (Y.N.)
2 Henry Nézard, *Éléments de droit public*, 3. basım, Rousseau et Cie, 1922. (Y.N.)

Kız diyor ki:

- "Bir kişi üçe karşı ne yapabilirdi?"

İhtiyar baba cevap veriyor:

- "Ölebilirdi!" Ve yine kısaca devam ediyor:

- "O ölürken Roma'nın hürriyeti boğuşma anınca olsun biraz daha, bir dakika daha devam etmiş olurdu."

Türk genci!

Sen böyle büyük anlarda, vatan ve milliyetin ortaya konduğu anlarda üç kişiye değil, üç bin kişiye değil, bütün bir dünyaya karşı koyacaksın, koyabilirsin de. Ölümü gözüne almış bir insandan hayatta daha kuvvetli, daha üstün bir kuvvet, bir varlık yoktur. Sen ölür ve öldürürken bil ki, senin gibi söyleyen, senin gibi duyan kadın-erkek koskoca bir Türk camiası hür ve bağımsız kalmak hakkını her vakitten fazla iddia edebilecektir, davasında muzaffer olacaktır. Ne güzel ölüm!..

Sen ölümden kaçtığın gün, bütün bir mazi ve tarihini inkâr ettiğin, hiçe saydığın gün yaşamak niçin?

Ölüme arkanı çevirdiğin gün arkanda koskoca bir milletin esaret boyunduruğuna boyun uzattığını unutma! Ne utanç verici yaşayış!

Abdülhak Hamit *Tezer*'inde:[1]

Kalbine girmemişse hissi vatan,
Anı sen kale alma bari utan!
Kız, köpekler bile vatanperver,
Vatanı sevmeyen acep ne sever?

Bunun cevabını hep beraber verebiliriz. Hatta içimizden vermiş olduğumuzda şüphem yoktur:

Vatanı sevmeyen hiçbir şey sevmez, sevemez. Böylelerin duyguları sağırdır. O kadar ki, kendilerini bile sevmezler. Halbuki en çok kendilerini sevdiklerini zannederler. Ne gaflet!..

Vatan ve milliyet duyguları birbirinin eşidir. Vatan, milliyet ocağıdır. Küçüklerin civciv cıvıltılarını andıran sesleri orada duyulur, orada akisler bırakır. Annelerimizin, babalarımızın hatıraları hep orada yaşar. Kadın-erkek şehitlerimizin kemikleri orada gömülüdür. Viyana önlerine, dünyanın dört bir ucuna varan cetlerimizin kılıçları, silahları, topları, yere düşmeyen bayrakları hep buradadır.

---

1 Abdülhak Hamit, *Tezer yahut Melik Abdürrahmani's-salis*, Mihran Matbaası, İstanbul, 1880. (Y.N.)

Yarın buradadır. Bütün bunları kim bırakabilir? Bütün bunlar karşısında kim ve nasıl yüz çevirebilir? Yüz çevirenler kendi kendilerini helak etmeden dünyanın önüne hangi yüzle çıkabilirler?

Alman şairi Schiller'e göre milliyet bir kavmin duyduğu şeyleri diğerinin duymaması demektir. Bir bakıma göre milliyet, duygu ayrılığıdır. Mesela Türk'e acı gelen, felaketli gelen yahut sevinç, neşe veren şeyleri diğer bir milletin aynı surette görmemesi demektir. Görülüyor ki milliyet başlı başına bir varlıktır, bir gerçekliktir.

İnsan insan olarak benliğini orada, milliyetinde bulur. Gururunu, zevkini, maneviyatını, maddiyatını hep orada tatmin eder.

Düşünelim bir kere, bu kadar tahlillerden sonra Türk olmak ne tatlı, ne şanlı bir şey oluyor. Bütün bir dünya karşısında dünya kadar bir tarihle Türk olarak çıkmaktan, Türk olarak yaşamaktan ve ölmekten daha yüksek ne olabilirdi?

- 3 -

Bence yabancı fakat en muazzam bir milletin pırlantaları, zümrütleri göz kamaştıran tacından Türk çobanın çarığını ayağa geçirmek, Türk çiftçinin güneşten rengi uçmuş keçe şapkasını başta taşımak bin kere üstündür.

Türk genci!

Yâd et ki o çarığın altına böyle binlerce taçlar düştü ve çiğnendi... Kim bilir yarının daha ne kadar taçları o çarığın altında çiğnenmeye adaydır.

Kim bilir Türk İhtilali'nin prensipleri yarının daha kaç karanlığını yakarken açılan sabahları önce şapkalar selamlayacaktır.

Türk genci! Sen kadın-erkek zalim taçları çiğnemeye, elindeki yangından bayrakla karanlıkları yakmaya alışkın bir soydansın! Dünyada bundan güzel hangi ad var? Hangi?!.. Söyle bana!..

Milliyet prensibinin ilmi yönüne gelince:

Bunu Fransız İhtilali'nden sonra İtalyalı Mancini[1] müdafaa etti. Bu zatın geçen konuşmalarından birinde geçmişti. Mancini tezinin ana hatlarına göre bir dili söyleyen, bir ananeye, aynı menfaatlere sahip bir tarihin sahibi herhangi bir camianın bağımsızlık hakkıdır.

Modern devletler hukukunu Mancini bu esasa göre düzenlemek istedi. Fakat kıyametler koptu. Çünkü birçok devletlerin menfeatlerine dokunuyordu.

Eski istilacılar sistemine bu prensip aykırı düşüyordu. Mancini ise İtalyan birliğini bu esasta görüyordu. Bu mesele etrafında çok söylendi; lehte ve aleyhte. Fakat, zaman prensip lehine işledi ve işliyor. İlim ve irfan milletleri uyandır-

1 Pasquale Stanislao Mancini. (Y.N.)

dıkça bu prensip muzaffer bir bayrak gibi yükseliyor. Onun gölgesinde her gün küme küme bağımsız milletler yetişiyor, yaşıyor. Havsalam da bu prensiptedir.

Dikkate değer bir vesikayı kaydetmek isterim:

Biliyoruz ki, yeni Rus rejimi resmen olsun enternasyonel bir rejimdir. Çünkü komünizmden ilham almaktadır. Bu bile anayasasıyla Rus Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri'ne dahil milletlerin bağımsızlıklarını tanımak ve onlara istedikleri zaman ayrılma hakkını kabul eder.

Fiiliyat nasıl? Biz burada o yönle meşgul olmayacağız. Bence yarının en emniyetli, esaslı devletleri milliyet prensipleri üzerine kurulacaktır. Bağımsız milletler iktisadi menfaatlerde uzlaşmak yolunu bulunca dünya sağlam değilse de her halde uzun süren barış yollarına girmiş olacaktır.

Bugünün kavgalarının belli başlı sebebi insanın insan, milletlerin milletler tarafından istismarıdır. Bağımsız, hür milliyetler bu istismarın belli başlı engeli olacaktır, olmaktadır da. Ondan sonra karşılıklı menfaat prensipleri etrafında anlaşmak kolaylaşacaktır.

Fakat barış yollarına girmek demek hiçbir vakit silahsızlanmak manasını ifade etmez ve içermez.

Türk genci!

Dünya dişinden tırnağına kadar silahlanıyor; sen de silahlanacaksın. Mümkün olsa da baştan ayağa canlı bir silah olsan; zarar etmez, kâr edersin. Barışı seveceksin, fakat onu beklemek için silahlanacaksın.

Bize niçin silahlanıyorsunuz diyenlere barışı, Türkülüğü, medeniyeti beklemek için diyeceğiz.

"Hazır ol cenge, eğer ister isen sulh ü salah" sözü en doğru, en özlü hakikattir. Bize hayatın bütün bu şaşmaz hakikatlerinin aksini söyleyenler, aksi propagandada devam ve ısrar edenler, ya saftırlar, ya casus!!

Birinciler yavaş yavaş hakikat saflarına katılacaklardır. İkincilere gelince; gün gelince onlarla hesaplaşacağız. Ve hesap günü alacaklı çıkacağız. Bunda şüphem yoktur. Hesap günleri yakındır.

Türk genci!

Senin de şüphen olmasın! Bizim, ihtilalimizin prensipleri icabı olarak hiçbir milletin varlığında gözümüz yoktur. Türk İhtilali her milletin hürriyet ve bağımsızlık hakkını tanıyor! Hürriyet ve bağımsızlık bütün insanlığın münakaşa götürmez haklarındandır. Bu prensibin icabı olarak bence şunu da bilmek lazımdır ki, Türklüğe bütün bir dünyanın ilhakı söz konusu olsa, bu bir Türk'ün burnunun kanamasına değmez. Fakat Türkler vatanından bir kaya parçasını sökmek sevdasına düşenlerin kulağına küpe olsun ki kadın-erkek milyonlarca Türk Büyük Şef'iyle ayaktadır.

Biz bir milletiz ki varlığımıza yöneltilmiş kasırgaları, kasırgalar içindeki yıldırımları ellerimiz içine almış, sıkmış sıkmış, sonra avuçlarımızı açınca bütün bu katil aletleri düştükleri karanlıklardan kurtulsunlar ve bizi görsünler, anlasınlar diye ışık halinde düşmanlarımıza iade etmişizdir! Türk'ün, Türk hakkının manası, işte Türk'ün ve Türk vatanının manası.

Türk İhtilali'nin verimlerine göre Türk milliyetçiliğinin iki büyük dayanağı vardır: Dil ve kültür.

Anadilimizle konuşmak istiyoruz. Bütün inceliklerimizi, bütün varlığımızı bu dille belirtmek istiyoruz. Dilimiz zengindir; dillerin en eskisi, en güzelidir. Türk dilinin belagatini[1] anlamayanlar, büyük incelikleri sezemeyenlerdir; sezmekten âciz olanlardır. Fennin, ilmin en büyük mükellefiyetleri ancak Türk diliyle söylenebilir; bütün incelikler ancak onunla işlenebilir.

Ali Şîr Nevaî Türkçenin Fars diline, Şemseddin Sami Arapçaya üstün olduğunu iddia ediyorlar. Fuzuli, divanının önsözünde Türkçenin Arapça ve Acemceden asla gerilik kabul etmediğini söylüyor; yalnız söylemiyor, divanıyla da ispat ediyor.

Fuzuli divanı lirik şiirin en yüksek bir abidesidir. Türk Fuzuli lirik hislerini Türk diliyle terennüm etti.

Şurada küçük bir fikir önünde düşünebiliriz. Vaktiyle dediler ve hâlâ diyenler var ki, Türk dili ancak Arap ve Acem dillerinin yardımıyla zenginleşir, onunla mana ifade edebilirmiş!

Bunu bir an için kabul etsek bile, yine Türkçeyi konuşmamız, Türkçeyi yazmamız icap eder. Mademki milliyetimizi yaşatmak, var etmek, yükseltmek bizim için hayati bir zarurettir, öz dilimizi söylemek, yazmak da mecburidir. Arndt'ın dediği gibi, dil, bir milletin varlığının yarısıdır. Fakat ben daha ileri gidiyorum, diyorum ki dil bir milletin hepsidir; her şeyidir.

Bize diyorlar ki Türkçe fakirdir; ancak beliğ[2] olan Arap ve Acem dillerinin yardımıyla güzelleşebilir. Deriz ki, bu çok mantıksız bir fikirdir. Maksat belagat ise, mademki Arap ve Acem dilleri beliğdir, o halde tam beliğ olmak için Osmanlıca denilen dil ucubesini de bir tarafa bırakınız. Yalnız ve sadece Farisiyi veya Arabiyi konuşunuz, yazınız. Fakat bu takdirde ortada Türklükten ne eser kalır, değil mi? Biz hiç değil, her şey olmak istiyoruz. Fakat derhal şunu ilave etmeliyim ki, Türkçeyi fakir bulanlar kendileri fakirdirler. Fakir bilgilerini söylemekten başka bir şey ifade etmiyorlar. Çünkü bugün sabit olan bir hakikat var: Türk medeniyeti medeniyetlerin en eskisidir. O, bütün medeniyetlere ana olmuştur. Bu kadar büyük bir medeniyetin dilsiz olmasına imkân var mıdır? Zengin medeniyetin dili de mutlaka zengindir. Çünkü öyle bir medeniyetin icaplarını dil söyleyecektir.

---

1 Belagat: Etki gücü, tesirlilik; incelik, hassasiyet; anlatım gücü. (Y.N.)

2 Beliğ: Yeterli, tam ve açık; fasih. (Y.N.)

Türkçe söylemesini bilmeyenlerin onu fakir görmesi kadar tuhaf bir şey tasavvur olunamaz.

Diyorlar ki medeni milletlerde halk lisanı başka, aydın lisanı başkadır. Hayır ve asla!

Fikriyat ayrı olabilir. Fakat dilperver Fransız şairi Racine'in kullandığı kelimeleri bir Fransız köylüsü anlayabilir. İngiliz şairi Shakespeare'i bir İngiliz köylüsü duyar. Seviyesi yükseldikçe, tahsili ilerledikçe, oradaki fikriyatı da kavrar. Fakat bizim Baki'yi, Nedim'i, Nabi'yi, Ruhi'yi, hele Naili-i Kadim'i bir Türk köylüsünün kelimelerle olsun anlamasına imkân var mıdır?

Köylü bir tarafa, hatta bir idadi (lise) mezununun, hatta bir darülfünunlunun bunları duyup anlamasına her zaman imkân var mıdır? Şu halde bunlar bu dille kime, hangi millete hitap ediyorlar.

Bakın size Baki'den nefis bir parça arz edeyim:

Deşt-i fenâda mürg-i hevâ turmayup konar
Tîgun Hudâ yolında sebîl itdi kanları

Şemşîr gibi rûy-ı zemîne taraf taraf
Saldun demür kuşaklu cihân pehlevânları

Aldun hezâr bütkedeyi mescid eyledün
Nâkûs yirlerinde okutdun ezânları

Bu mısralar 32 kelimeden meydana gelmektedir. İçinde beş on tane Türkçe sayabildim. Dilbilgisi yönündense tamamen Arap ve Acemcedir. Buna nasıl Türkçe diyebiliriz? Dikkat edilirse bu mısraların içindeki mesela "demir kuşaklı" klişesi sırf Türkçedir. Ve ağıza çok güzel yaraşır. Viyana önüne varan Türk askerini gözlerde canlandırıyor. O kadar ki, bir gün bundan birkaç ay evvel oğlumla İstanbul'daki Askeri Müze'yi geziyordum. Müze kapısından girer girmez karşımıza elinde uzun ince bir kaş gibi, kalem elinde tutan başı miğferli, zırhlara bürünmüş bir Türk askeri dikildi. Zırhın üst tarafıyla alt kısmını demirden bir kuşak birbirine bağlıyordu. Çocuk "Baba bak, senin demir kuşaklı bu mu?" diye sordu. "Evet" dedim. Hemen koştu, kalem tutan eli öptü. Sonra yüzüme baktı, "Hani bunlar Viyana'ya değil mi?" dedi. Başımı salladım, yürüdüm. Çocuk hem beni takip ediyor hem de gözünü "demir kuşaklı cihan pehlivanları" cetlerinden ayıramıyordu.

Görüyor musunuz Türkçe kelimelerin, Türkçe klişelerin Türk kıtalarında bıraktığı tesirleri.

Ruhi-i Bağdadi:

Mar ise adüvv biz yed-i beyza-i Kelîm'iz
Tufan ise dünya gamı biz keştî-i Nûh'uz[1]

Bu iki mısra 14 kelimedir. Bu 14 kelimenin içinde ancak üçü Türkçedir. Buna belagat mı diyeceğiz? Olsa bile bizim dilimizin belagati demeye hakkımız var mıdır? Fakat ne yapalım, bizim dilimizle beliğ söylemek imkânı yoktur diyenlere:

Varsın otursun, istiyenler dört duvardan evinde!.
Kartal kayalardan seyredelim biz
kanayan gönüllerin
göğe vuran rengini![2]

şiirini okursak bize ne diyebilirler? Şu dört mısraın 15 kelimesi de Türkçedir ve kanayan gönüllerin bir tablosudur.

Yunus Emre'yi ele alalım. O, en yüksek felsefi fikirleri sade bir Türkçeyle hem havasa[3] hem avama[4] telkin ediyor. Mesela:

Ben yürürüm yane yane
Aşk boyadı beni kane
Ne âkılem ne divane
Gel gör beni aşk n'eyledi

Miskin Yunus biçareyim
Baştan ayağa yareyim

Ne kadar beliğ, değil mi? Mesela Süleyman Çelebi *Mevlid*'inde ne kadar yüksek fikirleri temiz bir Türkçeyle söylemektedir. Bu fikirleri hem aydınlara hem de aydın olmayanlara seve seve okutuyor, dinletiyor.

Lafın kısası: Mademki milliyetçiyiz, Türkçe söyleyeceğiz, Türkçe yazacağız. İsimlerimize kadar değiştireceğiz. Araplar Türkistan'a girdikleri zaman ilk işleri Türklere milli isimleri unutturarak Arap ismi vermek olmuştur. İsimlerin bir milletin varlığını değiştirmekte çok dahli vardır; hele medeniyeti kaybettirmekte.

1 Anlamı: Düşmanlar deniz ise, biz Hz. Musa'nın parlak eliyiz/ Dünya gamı tufan ise, biz Hz. Nuh'un gemisiyiz. (Y.N.)
2 Nâzım Hikmet, "Yanardağ", *Bütün Şiirleri/ 835 Satır (Şiirler 1)*, Yapı Kredi Yayınları, 7. Basım, İstanbul, Şubat 2011, s.51. (Y.N.)
3 Havas: Okumuşlar, bilginler. (Y.N.)
4 Avam: Cahil halk tabakası. (Y.N.)

Mesela Hasan, Hüseyin, Mehmet, Şakir yerine Kılıç Aslan, Alp Aslan, Alp Demir vs. Türk isimleri tercih edilmelidir. Geçen konuşmamızda "İslamdan sonra Arap medeniyetinden bahsetmek doğru değildir. Bu İslam medeniyetidir" diyordum. Bunda ısrarcıyım. O kadar ki, İslam medeniyetinin dahi Türkler en büyük yapıcılarıdır. Bilhassa hukukta, hukuk felsefesinde; hatta dinde, mimaride. Niçin Türkler açık olarak İslam medeniyeti tarihinde görünmüyorlar diye sorulursa, bunun belli başlı sebebinin isim olduğunda şüphe edilmemelidir.

POLEMİKLER

Milliyet Gazetesinin Fıkrasına*

Halk Dostu Pazar nüshasında "inkılapta geri çekilme yoktur!" dedi. Buna sebep İcra Kanunu etrafındaki son değişiklik projesi oldu.

Milliyet gazetesi dapdar fıkrasında *Halk Dostu*'na "Hiçbir kanunun tamamı inkılap değildir" diyor. Bu, o malum hakikatlerdendir ki, söylenmez bile...

Kanunların bazı prensipleri vardır ki inkılabı ifade ederler. Bunların geriye doğru değiştirilmesini yalnız irtica göze alabilir, inkılap asla...

Yeni değişiklik projesi prensiplere dokunmamıştır. Borç için hapis iade edilmiyor; ilamsız icra devam edecektir vs.

Aksi beklentiler karşısında bunu memnuniyetle gören *Halk Dostu* inkılabın ricat kabul etmediğini sevinçle, heyecanla haber verdi.

*
* *

Teşkilatı Esasiye'nin iki maddesi etrafında yapılan değişikliklere gelince: Bu, laik Türk Cumhuriyeti'nin güzel yüzünde sarkan mazinin birkaç urunu koparıp atmak için lazımdı. Değişiklikler daha ileri yürüyebilmek içindir, geri için değil...

Türk İnkılabı geri çekilme hatlarını kırarak ilerleyecektir.

Durmak -askerlikte bilmeyiz amma- sivil inkılapta gerilemenin ilk adımıdır; ilerlemek için hareket lazımdır. Şu küçük kayıtla ki, uluorta değil, şuurla. O vakit hedefe varılabilir, hatta daha ilerilere... Yoksa, Medeni Kanun'da iki

* *Halk Dostu*, 9 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 6.

karı alınabileceğine, Şapka Kanunu'nda fes giyileceğine dair yapılacak değişiklikler de durmamaktır, birer harekettir. Fakat bunlar ilerleme değildir; geri çekilmekten de fazla bir şeydir; irticadır.

Durmamak için yapılan uluorta hareketler irticaın manevralarına düşebilirler. Bu, az görülmüş facialardan değildir.

1905 Rus İhtilali'nin çarların elinde kalması gibi... 1906 İran İnkılabı'nın Mehmet Ali Şah'ın oyuncağı olması gibi... 93 İhtilali'nin[1] Abdülhamit'in tuzağına düşmesi gibi... Fransa İhtilali prensiplerinin Napolyon'un ve onun etrafındaki düklerin, kontların, baronların önünde bir tomar kâğıt olması gibi...

"Halk Dostu"

1 Birinci Meşrutiyet (1876). (Y.N.)

Notlar:
Bazı Cevapçıklara*

Kadınlığa Oy Hakkı

Falih Rıfkı Bey "Dahiliye İşleri"[1] başlıklı yazılarımıza cevap veriyor:

"[...][2] tatbik olunan kadınların oy hakkını ve genel oy kanununu Hariciye Vekilliği mi yaptı?.." diyor! İnkılabın heyecanı böyle yüz ağartıcı bir kanun çıkardı. Bu da Büyük Adam'ın yol göstermesiyle oldu. Dahiliye Vekilliğinin kanunu hazırlamak etrafındaki gayreti teşekkürle kayda değer. O kadar.

Vilayetler Teşkilatı

"Halk Dostu", dahiliye teşkilatının, bu teşkilatın ve taksimatın dayandığı sistem ve zihniyetlerin, kafaların değişmesi lüzumunu ileri sürdü. Zamanımızın icaplarına göre bir dahiliye vücuda getirilmesini diledi.

Hatta "Bu yapılmazsa büyük programlar, yüksek kanunlar tatbik edilemez, yenilikler yerde kalır" dedi. "Yenilik yapılmadı" demedi. Teşkilatı, taksimatı arzuladı, arzuluyor. Dahiliyede henüz bu yolda bir şey yapılmamıştır. Eski hamam eski tas.

---

* *Halk Dostu*, 15 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 12.

1 Mahmut Esat Bozkurt'un "Dahiliye İşleri" başlıklı yazısı *Toplu Eserler IV*'te yer almaktadır. (Y.N.)

2 Gazetenin kat yerine gelen bir satırı mikrofilminde okunamamaktadır. (Y.N.)

Eskilikten Medet Ummak!..

Falih Rıfkı Bey'e göre Dahiliye Vekilliği eskisi gibi değilmiş. Fakat birtakım esaslarda onu eskiye doğru götürmek lazımmış! Mesela valileri korkuluk halinden çıkarmak, güçlü kuvvetli yapmak bu esaslardan birisi imiş!..

Bu teze göre mademki valileri takviye için inkılap eskilikten kuvvet alacak!.. şuur bulacak! O halde İran'ın ilkçağ hükümdarları, mesela Dara-yi Pehlevi,[1] eyaletlerini "satrap"larla idare edermiş... Bunların astığı astık, kestiği kestik imiş. Cumhuriyet valilerini korkuluk halinden çıkarmak için bu usulün tatbiki düşünülemez mi?!.

Hem böyle pek uzağa gitmeye hacet yok. Meşrutiyet'te valilerin, hatta jandarma kumandanlarının istediklerini hapsettikleri, hâkimi bile sille tokat kovdukları, vapura, trene bindirince İstanbul'a Adliye Nezareti'ne iade ettikleri [...][2] Bu nasıl bir örnek acaba?!..

Eskiliklerden medet umulan şu sırada bunları düşünmek faydasız olmasa gerek!..

Hürriyet Var Ya...

Bir bakıma göre Falih Rıfkı Bey vilayetler teşkilatının değişmesinde "Halk Dostu" ile hemfikir görünüyor. Fakat aksi yönden!.. Eskiye doğru tarafından! Olur a, bu da bir fikir... Hürriyet var ya, geriye, ileriye doğru fikir neden söylenmesin!..

Yakında biri çıkar "Fes giyilmelidir; çarşaflar iade olunmalıdır; kadından hâkim olmamalıdır; birden fazla karı alınmalıdır", diğer biri de "Eskilikler kısmen değil, tamamen iade olunsun" der. Bu gidişle onu da dinleyeceğiz galiba!

Hele dahiliye işlerinde eskiliklerin kısmen kabulü teklif olunduktan sonra tamamı neden düşünülmesin?!

Afgan'da böyle olmuyor mu? Böyle fikirler dinlenmiyor mu? Bizde hürriyet Afgan'dan az mı?! Allah allah efendim!..

Düşünce Söylemek

Sakın bunu yapmayınız! Çünkü ya vekillikte yahut mebuslukta yahut herhangi bir makamda gözünüz var demektir. Hırslısınız demektir. Öyleyse susunuz!..

Vaktiyle zorbalar, diktatörler düşünce dinlemekten hoşlanmazlar, herkesi zorla sustururlardı. Acaba Cumhuriyet'te susturmak için böyle yeni bir keşif karşısında mıyız?!

---

1 Dara (I. Darius). (Y.N.)

2 Gazetenin kat yerine gelen bir satırı mikrofilminde okunamamaktadır. (Y.N.)

Cumhuriyet nasıl ki bütün bir Türk milletinin malı ise Cumhuriyet Halk Fırkası da Türk İnkılabı'nın malıdır.

Burada şunun bunun muallimlik etmesine, kendisine zatüzzaman[1] süsü vererek imalarda, ihtarlarda bulunmasına tahammül edilmez. Bunda ısrar edenlere yan gözle gülerler.

Bozkurt

1 "Yönetici, idareci" anlamında. (Y.N.)

Notlar:
Gürültüler Etrafında*

Hırsızlar

Halk Dostu "Hırsızlar teslim olunuz" dedi. Kucunmaya[1] başlayanlar oldu.

"Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan kucunur" derler; ne de doğru lafmış. İnanmazsanız şöyle bir bakınız: Neler görecek, neler duyacaksınız?..

***

Sabri Hoca[2]

Politika'nın makalesini okuyan Sabri Hoca, yanında bir arkadaşına:

Gördün mü yola nasıl giriyorlar. Mahmut Esat melunu birtakım kanunlar yaptı. Ben masrafını Yunanlıların verdiği gazetemde[3] bunların küfür olduğunu aylarca yazdım. Zahir epeyce tesirini göstermeye başladı. Yakında o kanunları yapan asılacaktır inşallah...

***

---

* *Halk Dostu*, 16 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 13.

1 Kucunmak: Sinirlenmek; Kocunmak: Çekinmek, korkmak. (Y.N.)

2 Yüzelliliklerden eski şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi. (Y.N.)

3 Hoca Mustafa Sabri Efendi ve oğlu İbrahim Sabri, Yunan hükümeti tarafından desteklenen *Yarın* ve *Peyam-ı İslam* gazetelerini çıkarmışlardır. (Y.N.)

İki Genç Arasında

-Yahu, Mahmut Esat Bey muhalif oldu diyorlar.
-Yanlışın var birader. *Politika* ile *Yarın* birleşmişler!..

***

Muhalefet-Muvafakat

Dahiliye ıslahatından, hırsızlardan bahsetmek bir iki adama göre muhalefet oluyor. Sabri Hoca ile hemfikir olmak muvafakat, öyle mi? Ayıp ayıp!..

***

Tuhaf Şeyler

Politika, Halk Dostu'nun aksini söylerse muvafakat sayılıyor. *Halk Dostu* bu gazetenin yazdığı fikirlere gülerse muhalefet kabul ediliyor. Tuhaf şey!..

Boz Kurt

Notlar:
Cumhuriyet Halk Fırkası*

Cumhuriyet Halk Fırkası

- Cumhuriyet Halk Fırkası maziyi ihya için mi mücadele ediyor?
- Hayır... Fakat *Politika* öyle anlıyor galiba!..
- Yok canım... O her türlü anlar. Şimdi satış düşünüyor.
- Doğru!.. Kâtibi şehriyari Tahsin Paşa'nın hatıratı da hararetle okunuyor.[1]

***

Köroğlu[2]

- *Köroğlu* gazetesi hangi matbaada basılıyor?
- *Milliyet*'te!
- Neden?
- Muhalif de ondan!
- *Karagöz*'e rekabet etsin diye mi?
- Zahir öyle olacak, çünkü *Karagöz* muvafık gazete!..

***

---

* *Halk Dostu*, 18 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 15, s.1-2.

1 II. Abdülhamit'in başkâtibi Tahsin Paşa'nın (ö. 1933) hatıraları bir yıl sonra kitap olarak yayımlandı. Bkz. Tahsin Paşa (Esbak Mabeyn Başkâtibi), *Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1931. (Y.N.)

2 Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı *Karagöz* dergisini yönetirken bir eleştirisinden dolayı görevinden uzaklaştırılan Burhan Cahit Morkaya tarafından kuruldu. 1 Nisan 1928-Ocak 1949 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürdü. (Y.N.)

Bilmece

Tevhit'çi Nail, Hürriyet ve İtilaf'çı Burhan,[1] İ. Müştak[2] Beylerle Serkâtip Tahsin Paşa muvafık mı yoksa muhalif gazetelerde mi çalışıyor?!

***

Fırkacılık

- Hangi gazeteler borç için hapis istemiyorlar?
- *Halk Dostu, Son Posta, Yarın, Akşam.* Benim bildiğim şimdilik bunlardır.
- Hangi gazeteler hapis istiyor?
- *Politika* başta, *Milliyet* de şöyle böyle...
- Hükümet ne fikirde?
- Hapsin aleyhinde.
- O halde bu gazetelerden hangisi muhalif, hangisi muvafık?!
- Bilmem!..

***

Dahiliye İşleri

- *Politika, Yarın* başta... *Halk Dostu*'na amma hücum ediyorlar ha!..
- *Yarın, Politika* ile beraber mi?
- *Halk Dostu* dahiliye işlerini eleştireli birleşmişler!
- Neden?
- ...

***

Hırsızlar!

- Yahu "Hırsızlar Teslim Olunuz" makalesini yazan Mahmut Esat'mış, öyle mi?
- *Politika* ile *Milliyet* araştırma yapmışlar!.. Öyledir diyorlar... Fakat *Politika* gizliden gizliye soruşturmaya devam ediyormuş!..
- Yazıyı yazanla uğraşacaklarına hırsızlarla uğraşsalar olmaz mı?
- ...
- Madem ki hırsız varmış, niye vaktiyle kendisi yakalamamış?..
- Pek çokmuş, bir kısmını tutamamış kaçırmış da ondan!..
- Şimdi niye söyleniyor?
- Tutsunlar diye!..

***

1 *Köroğlu* gazetesi sahibi Burhan Cahit Morkaya (1892-1949). 1919 yılı Nisan'ında Sadrazam Damat Ferit Paşa tarafından Anadolu'ya gönderilen Nasihat Heyeti'nde (Heyet-i Nasiha) yer aldı. (Y.N.)

2 İsmail Müştak Mayakon. (Y.N.)

Bir İki Anlayışa Göre

- Hırsız var demek Fırka'ya muhalefet olurmuş, öyle mi?
- Acayip, acayip... Muvafakat hırsızlığa mı ki?!

***

Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan İki Kişi Arasında

- Yahu birader, vaktiyle Fırka gazeteleri tarafından bazı vekiller aleyhinde yapılan devamlı neşriyat muhalefet sayılmamıştı, değil mi?
- Şimdi sayılıyor mu?
- Şimdi vekillere karşı değil, hatta işler etrafındaki değerlendirmeler bile bazılarınca öyle görülüyor.
- Belki o vakitki vekiller Fırka'dan değildi de ondan zahir!..
- Hayır, onlar da Fırka'dandı...
- O halde bu ne demek oluyor?
- Birkaç kişinin keyfi.
- Fırka onların değildir azizim.
- Kimin?
- İnkılabın.

Boz Kurt

Notlar:
Günün Meseleleri*

Kime Düşer?

- Yahu birader, bir gazetede Mahmut Esat Bey hakkında çıkan karikatürü gördün mü?
- Evet, "hırsızlar teslim olunuz" demiş. Bunu Mahmut Esat Bey değil, Fethi Bey söylemeli imiş.
- Neden?
- Mahmut Esat Bey Cumhuriyet Halk Fırkası'ndanmış da, ondan olacak.
- Acayip. Cumhuriyet Halk Fırkası üyeleri hırsızlara hücum edemez mi imiş?
- Karikatürden öyle anlaşılıyor!
- Tuhaf!..

⁂

Yapmamalı İmiş

- Mahmut Esat Bey vaktiyle Barut İnhisarı'nda[1] rüşvet yenilmesinden bahseden gazeteleri mahkemeye sevk ettirmiş...
- Ya!..
- Şimdi de kendisi "hırsızlar teslim olunuz" diye yazıyormuş!?
- O işten gazeteciler beraat etmişti de ondan olsa gerek.

⁂

---

* *Halk Dostu*, 20 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 17, s.1.

1 Barut İnhisar İdaresi (TEKEL). (Y.N.)

Hırsızlar Soruyormuş

Falih Rıfkı Bey'in anlattığına göre, hırsızlar soruyormuş: Teslim olacağımız karakolun adresi nedir?

Memleketimizde her yerde karakol ve müddeiumumilik[1] vardır. *Halk Dostu* hırsızlara kolaylık olsun, uzak yerlerden gelip zahmet çekmesinler, her karakola, her müddeiumumiliğe müracaat etsinler diye adres vermedi...

Boz Kurt

1 Müddeiumumilik: Savcılık. (Y.N.)

Notlar:

Bir Dram*

Politika'cılardan birisi[1] bir gün mosmor yüzüyle "mirsad-i ibret"e[2] bakmış. Hiddetinden oradaki aksin kendisi olduğunu sezememiş, fakat kan beynine vurmuş bir halde bu gölgeye doğru koşmuş, yumruklarını sıkarak bar bar bağırmaya başlamış:

- "Sen saray kâtibi idin. Tahsin Paşa'ların, İzzet Holo'ların maiyeti idin, jurnallerle meşgul olurdun. Ebülhüda'ların elini öperdin. Meşrutiyet oldu, bir yolunu buldun, ayan başkâtipliğini kıvırdın; işgalde İngilizlere dalkavukluk ettin. Falih Rıfkı'lar, Yakup Kadri'ler bunları hep yüzüne vurdular, unutmadın.[3]

---

1 İsmail Müştak (Mayakon) Bey (1882-1938) olmalı. İsmail Müştak Bey 1901 yılında Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi'ne, 1902'de Yıldız Sarayı 3. Kâtipliğine, 1908'de Meclisi Ayan Umumi Kâtipliği'ne atandı. *Tanin* gazetesinde "Mirsad-i İbret" adlı köşesinde yazılar yazdı. Falih Rıfkı (Atay) da aynı gazetenin yazarları arasındaydı. Şeyh Sait isyanının ardından *İstiklâl* gazetesi sahibi İsmail Müştak Bey ve diğer bazı gazeteciler ayaklanmayı dolaylı olarak kışkırttıkları iddiasıyla 1925 yılı Ağustos ayında tutuklanarak günlerce Elazığ İstiklal Mahkemesi'nde yargılandılar. Nihayet kendilerine verilen öğüde uyarak Mustafa Kemal Paşa'ya başvurdular. Cumhuriyet'e ve rejime olan bağlılıklarını ve pişmanlıklarını dile getirip affedilmelerini istediler. Bunu dikkate alan mahkeme gazetecilerin serbest bırakılmasına karar verdi.
Yıldız Sarayı'yla ilgili anıları ölümünden sonra eşi Şadiye Mayakon tarafından yayımlanmıştır. (İsmail Müştak Mayakon, *Yıldızda Neler Gördüm?*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1940.) (Y.N.)

2 Mirsad-i ibret: İbretle seyretme yeri; ayna. Aynı zamanda İsmail Müştak Bey'in *Tanin* gazetesindeki köşesinin adıydı. (Y.N.)

3 Gazetede "unutmadın" şeklinde. "Utanmadın" olmalı. (Y.N.)

Tanin'de vatanı kurtaranlara neler neler söylemedin. Bununla da doymadın; *İstiklâl* gazetesine geçtin, rezaletini ayyuka çıkardın. İstiklal Mahkemesi'nden zaman aşımı yüzü suyu hürmetine kurtuldun. Şimdi de *Politika* gazetesine yapıştın, inkılapçıların arasına sokuldun behey müfsit, kırk maskeli herif!.. Sen maskenin yırtılmasından da korkmazsın, hemen yenisini bulursun, haydut kahpe!.."

Bunları haykırırken bir aralık kendisine gelir gibi olmuş, bakmış ki aynadaki gölge dudaklarını kıpırdatarak aynı kelimeleri iade ediyor. Biraz daha aynaya sokulmuş, görmüş ki akis kendisidir. O vakit duramamış, sendelemiş, hıçkıra hıçkıra yüzüstü yere düşmüş... Boğuk bir sesle inlemiş:

- Senin yüzün yerde, yerlerde sürünmelidir...

Boz Kurt

Notlar:
Bir Mukayese*

Politika gazetesinin bugün bazı adamlar hakkında kullandığı kelimelerden bazıları:

"Yüzsüzler, terbiyesizler, haydutlar, yan çizenler, kahpeler, tahta tüfekliler, palavracılar, inkılapçı taslakları, maskeliler, dürüst olmayan adamlar, dağlılar, poturlular..."

Dün Ali Kemal'in aynı adamlar için kullandığı kelimelerden bazıları:

"Lahanalar, katiller, soytarılar, cahiller, soyguncular, sarhoşlar..."

Nasıl ey okuyucu! Dünle bugün arasındaki iki gazeteden hangisi üslupta daha ileri?..

Bozkurt

---

* *Halk Dostu*, 24 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 21.

Notlar:
Terbiyeli-Terbiyesiz*

- Birader, terbiyesiz olmak saray terbiyesinden hayırlıdır.
- Amma yaptın ha!.. Neden?
- Neden olacak, asırlardan beri memlekete kan kusturan, memleketi soyup soğana çeviren, sonunda düşmanlara teslim eden o terbiye değil mi?!

***

Cumhuriyet Halk Fırkası

- "Hırsızlar teslim olunuz" demek Cumhuriyet Halk Fırkası'na muhalefet imiş!
- Söyleyenler haltetmişler.
- Neden?
- Cumhuriyet Halk fırkası hırsızların düşmanı da ondan.

***

İzmir'de çıkan *Serbest Cumhuriyet* gazetesi "Cumhuriyet Halk Fırkası dağılmaya mahkûmdur. Çünkü *Halk Dostu* gazetesi 'Hırsızlar Teslim Olunuz' makalesini yazdı. Bu, dağılma alametidir" diyor.

İnkılabı yapan fırkanın en büyük kuvveti, hakikatleri bütün çıplaklığıyla meydana koymaktadır. Kendisince korkacak bir zan olsaydı; bunları söylemezdi, söyleyemezdi.

Bozkurt

---

* *Halk Dostu,* 26 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 23.

Aleyhte Neşriyat Hakkında
Halk Dostu Gazetesine Telgraf*

İstanbul
4 Kânunusani [Ocak] 1931

Halk Dostu Gazetesi Muhterem Müdürlüğü'ne

S.M. imzasıyla sırf şahsım aleyhinde yapılan neşriyata karşı *Halk Dostu*'nda verilen cevabı okudum. Hakkımda gösterilen teveccühe teşekkür ederim. Bu gibi yazı sahipleriyle münakaşa kabul edemem. Bundan sonra sizin de zahmet etmemenizi rica ederim. Yunan parasıyla Gümülcine'de Çerkez Ethem ve Hoca Sabri'ler[1] tarafından çıkarılan bir gazete[2] dahi benim için böyle söylüyor! Hafız İsmail'in[3] Mısır'da casus Lawrence'in idaresinde çıkarttığı gazete[4] de beni aynı şekilde ithama çalışıyor. Bu gazeteler alakadar resmi makamlarda mahfuzdur.

---

* *Halk Dostu*, 5 Kânunusani (Ocak) 1931, No: 33, s.1.
Halk Dostu'nda, Mahmut Esat Bey'in telgrafının altında yer alan haberde *Yılmaz* gazetesinde "S.M." imzasıyla çıkan yazının bu gazetenin başında bulunan Celal Nuri'ye (İleri) ait olduğu, gazetenin "Rum parasıyla, Rum gayret ve emeğiyle, Rum kanaat ve emeliyle" yayımlandığı iddia edilmekte ve şöyle denilmektedir:
"Bizim eski Vekil'e yasama hayatında en küçük bir itirazı geçmeyen, esas vazifesi hükümet işlerini denetlemekten ibaret olan bir mebusun, alelade insanlar gibi, Vekil'in mevkiinden ayrılmasını müteakip ona hücum etmesindeki küçüklüğü, iftira ve garezle dopdolu küçüklüğü kaydetmemize sinirlenen bu varaka, kendi hal ve kıyafetine bakmadan, hareketimizin cezasını ağır tazminatla öderiz demek cüretinde bulunuyor!" Bkz. aynı yerde. (Y.N.)

1 Yüzelliliklerden eski şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi. (Y.N.)

2 Hoca Mustafa Sabri Efendi ve oğlu İbrahim Sabri, Yunan hükümeti tarafından desteklenen *Yarın* ve *Peyam-ı İslam* gazetelerini çıkarmışlardır. (Y.N.)

3 Yüzelliliklerden İzmirli Hafız İsmail. (Y.N.)

4 *Müsavat* gazetesi. (Y.N.)

Vekilliğim zamanında vücuda gelmiş eser, yapılmış iş varsa, hepsi hükümetindir; Büyük Meclis'indir. Bundan kimsenin telaşa düşmemesi lazımdır. Ben olsa olsa eserlerin noksanına muhatap olabilirim. Mesela Medeni Kanun'u hazırladığımdan, Türk hanımını hâkimlik mevkiine getirdiğimden, Lotus davasını kazandığımdan, öksüzlerin parasını şeriatçıların elinden alarak sekiz milyonluk Eytam Bankası'nı kurduğumdan, bütün bir muhalefete rağmen Ankara Hukuk Mektebi'ni açtığımdan, bütün bunların iyi olmadığından mesul edileceğim günü sabanın başında korkusuz bekliyorum. Her halde beni mesul edecekler, nasılsa düşman yangınından kurtulan son evimi devlet işleri içinde niçin sattığımı soramayacaklardır. Üst tarafını düşünmüyorum bile... Biz hepimiz gelip geçiciyiz, öz Türk milleti sağ olsun.

Eski Adliye Vekili
Mahmut Esat

Muhalifler Diyor ki*

Anadolu gazetesinin Neşriyat Müdürü Kemal Talat Bey bu sabah elime bir tomar gazete tutuşturdu ve:

- Okudunuz mu? Dedi.

- Hayır gazete falan okumaya vaktim yok; güç hal ile yazabiliyorum; işte o kadar dedim.

Fakat elime verilen bu gazetelere şöyle bir göz attım. İçlerinde hayli hoş şeyler, latifecikler okudum. Sıtmalı halimle cigaramı tellendirdim. Bir saat kadar tatlı vakit geçirdim. Azizlere çok teşekkür ederim.

Anadolu'da çıkan yazılarım bahtsız mıdır, nedir anlayamadım. Bu yazılar nedense muhalifleri fazla sinirlendiriyor. Bari zahmet edip de okumasalar. Çünkü her makalem çıktıkça bir bardak suda fırtına koparıyorlar. Günlerce bağrışıyorlar. Yüksekten tavsiyelerde, ihtarlarda bulunuyorlar. Neredeyse sövecekler! Zararı yok. Bundan fazlası zaten ellerinden gelmez. Sinirlenenler yalnız muhalifler olsa, elyüz suyu; fakat ne yazık ki bazı iktidar yanlıları da aynı halde! Saflar belirmeye başladı!

Muhaliflerden bir saat içinde okuyabildiklerim şunlardır: *Yeni Asır* başmakalesinde diyor ki: "Bir asırdan çok evvel Herbert Spencer tarafından konulan 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' prensibine tapanlardan değiliz... Bu hakikat göz önünde dururken bir asırdan evvelki teorilere dayanarak bizi Herbert Spencer mektebinin talebesi suretinde göstermeye çalışmak demagojinin ta kendisidir."

* *Anadolu,* 14 Teşrinievvel (Ekim) 1932, No: 5434.

Bir an içinde başımı ellerimin içine aldım, düşündüm: Acaba ne denilmek, neden bahsedilmek isteniyordu? Herbert Spencer'in "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" teorisiyle münasebeti nedir? Sonra bu İngiliz filozofu 1903'te ölmüştür. Aradan henüz 29 sene geçmiştir. Bir asırdan çok evvel iktisat işleriyle uğraşmaya nasıl imkân bulmuştur? Bundan başka Herbert Spencer iktisatçı değil, büyük bir filozoftur. İngiltere'de "Evrim Felsefesi"nin kurucusudur. Eserleri iktisatla değil, bireyci sosyolojiyle, ahlakbilimle, psikolojiyle alakalıdır. Kendi bilgilerimle *Yeni Asır*'ın başmakalesini uzlaştıramadım. Galiba Herbert Spencer'i ben bilmiyorum, dedim. Arkadaşım Avukat Nuri Sıtkı Bey'den Fransızca sözlük getirttim. Orada şu malumata rastladım:

"Herbert Spencer İngiliz filozofudur. 1820'de doğmuş ve 1903'te ölmüştür. İngiltere'de evrim felsefesinin kurucusudur. Meşhur eserleri *Sosyoloji, Psikoloji, Ahlakbilim Prensipleri*'yle[1] *Devlete Karşı Fert*'tir[2] vs." deniliyor...

Biraz sonra Doktor Quesnay'ye baktım. Bu zat hakkında da şunları okudum:

"Doktor Quesnay 1694'te doğdu ve 1774'te öldü. Fizyokrasi mektebinin kurucusudur. Ve meşhur 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' prensibinin sahibidir."

Sözlük fizyokrat kelimesi hakkında da şu malumatı veriyor: "Fizyokrat, Quesnay mektebinin filozofu demektir. Fizyokratlar 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' prensibini müdafaa ettiler."

Yeni Asır'ın "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" teorisinin kurucusu olarak gösterdiği İngiliz filozofu, Doktor Quesnay'nin ölümünden tam 46 sene sonra doğdu. Yani 19. asırda! Halbuki Fransalı Quesnay, prensibini 18. asırda ortaya koymuş bulunuyordu! Prensibin Fransa'da müdafaası 1750 tarihlerine tesadüf ettiğine bakılırsa, bunun Herbert Spencer doğmadan 70 sene evvel ortaya konmuş olduğu kolaylıkla anlaşılır.

Bütün bunlardan sonra milleti ve memleketi arkalarında yürütmek isteyenlerin acıklı hallerini düşündüm... Cüretlerine şaştım. İhtiraslarından korktum!

Muhalifler iyi düşünüşleri, iyi görüşleri kimseye vermiyorlar. Vatanı yalnız onlar seviyor. Üst tarafı hiç... Belki hemen hemen hain... Bunlar serbestçiliğin, liberalliğin peygamberiymiş gibi başkalarına söz düşürmek de istemiyorlar. Yüksekten tavsiyelerde, ihtarlarda bulunuyorlar, asıp kesiyorlar. Herkesi kör, âlemi sersem sanıyorlar.

Muhaliflere göre biz ağız kalabalığı ve demagoji, yani halk avcılığı yapıyormuşuz. Niçin? Çünkü serbestçiliğin, liberalliğin kanlı tarihini yazmışız. Hâlâ da liberalliğin ölümüyle meşgul imişiz. Böylelikle iki sene evvelki serbestçilik

---

1 Herbert Spencer, *The Principles of Sociology*, New York, 3 cilt, 1874-1879-1885; *The Principles of Psychology*, London, 2 cilt, 1870-1880; *The Principles of Ethics*, New York, 2 cilt, 1879-1891. (Y.N.)

2 Herbert Spencer, *The Man Versus the State*, New York, 1884. (Y.N.)

akımını itham etmek istiyormuşuz. Biz kimseyi töhmet altına almayı hatırımızdan geçirmedik, yalnız iki sene evvelki hareketin dayanmak istediği sakat ve tehlikeli prensipleri göstermek istedik. Türk milletinin serbestçilik yüzünden uğradığı felaketleri yana yakıla yâd ettik... Ama, muhaliflerimiz öyle serbestçi değilmiş, yalnız siyasi serbestçi imişler. Hürriyet istiyorlarmış. Ekonomide liberalizmi değil, devletçi Halk Fırkası'nın programının hakkıyla tatbikini görmek arzusunda imişler.

O halde bizi mazur görsünler. Biz serbestçi deyince, dünyaca kabul edilen esaslar dahilinde bir liberallik anlarız. Bu hem iktisadi, hem siyasidir.

Meğer bizim serbestçi muhalifler iktisadi prensiplerde devletçilerle beraber-miş. Yani iktisatta devletçi, siyasette serbestçi! Bu da yeni çıktı, yeni duyuldu.

Yalnız Cumhuriyet Halk Fırkası'nın iktisadi programının tatbikini istiyorlarmış. Ne âlâ, demek ki yazılarımızın faydası olmuş. Çünkü düne kadar gece gündüz yıkmaya çalıştıkları prensipleri şimdi kendileri de kabul ediyorlar. Zararı yok. Hatanın neresinden dönülürse kârdır! Anlıyoruz ki, muhaliflerin ayrıldıkları nokta siyasi serbestçilik imiş. Yani hürriyet istiyorlarmış. Fakat dünyanın bu en hür memleketinde, Türkiye'de hürriyet yok mu demek istiyorlar? O halde her gün, her an çalakalem yazdıkları, hatta sövercesine söyledikleri nedir?!

Belki bizi, basın kanunu hürriyetleri bağlıyor. Onu kaldırmak lazımdır. Tek dereceli seçim istiyoruz, çünkü iki derecelisi millet hâkimiyetini tam tecelli ettiremiyor, diyecekler. Fakat bunu her gün bütün açıklığıyla yazmıyorlar mı? Söylemiyorlar mı? Hatta Millet Meclisi'nin bile dağılmasını, yeni seçim yapılmasını beş on gün evvel teklif etmediler mi?

Yoksa bu memlekette hürriyetin varlığı, bir iki muhalifin arzusunun yerine getirilmesi mi demektir?! Hürriyet yok demekten ve bunu her gün yazmaktan daha fazla hürriyet olur mu? Açıklık istiyoruz.

Muhaliflerimizin örnek diye devamlı ortaya sürdükleri memleketlerden birisi de Yunanistan'dır. Ve son zamanlarda bize dostluk gösteren Bay Venizelos'tur. Hem bize hem de Yunanistan'a örnek olacak Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya gibi büyük memleketler, İsviçre gibi medeni ülkeler ortada dururken bu dost devleti ikide bir ileri sürmeleri bizi az çok rencide ederse pek de haksız sayılmayız sanırım.

Nerede kaldı ki, liberalliğin Yunanistan'daki vaziyeti de meydandadır.

Şahsıma olan taarruzlara gelince, ben memleketimin ve milletimin işleriyle meşgulüm. Elimden geldiği, aklımın kestiği kadarını yapmaya çalışıyorum. Şahsımı müdafaaya ihtiyacım olmadığı gibi, bu büyük dava içinde kendimi düşünmeye de vaktim yoktur. Öz Türk milleti sağ olsun.

Mahmut Esat

Muhterem Muhaliflere*

Toplanmış gazeteleri, söylenmiş fikirleri birer birer gözden geçiriyorum. Notlar alıyorum... Haberim yok, fakat hayli şeyler yazmışlar, hayli şeyler söylemişler ve hayli üzülmüşler! Yazılarım dostlara epeyce mevzu vermiş... Gerçi bütün bunları sükûtla geçiştirmek de pek mümkündü. Düşündüm, bu biraz nezaketsizlik olacaktı. Bunu yüklenmeyi uygun görmedim. Fakat boyuna nezaket yapayım derken, yazılması lazım düşüncelerimi de bir yana koymayı vicdanıma yediremedim.

- O halde ne yapmalıydı?

- Vaziyete göre, haftada bir azizleri cevapsız bırakmamakta karar kıldım. Bundan sonra öyle olacak... İsterlerse pazar günleri cevaplarını *Anadolu*'dan alırlar.

"Üç Buçuk Türk..."

Şu yukarıdaki sıfatı *Hizmet* gazetesi kullanıyor. *Hizmet* gazetesi, "Bunu da sormayalım mı?" fıkrasında, hitabını bana yöneltmiş ve "Mahmut Esat Bey şu topraklardaki üç buçuk Türk'ü hâlâ öz ve üvey diye tasniflere tabi tutuyor" diyor.

Türkiyelilerin hepsi öz Türk olduğuna göre benim öz Türk tabirimden mustarip olmaya yer yoktur. Ben üvey çocuk lafını ağzıma almadım. Fakat benim öz Türk tabirimle kendilerini üvey vaziyetinde görenler varsa, onların Türklüğü benimsemeleri, Türklüğe karşı bütün icaplarıyla canla, başla bağlanmaları lazımdır. Türk olan, öz Türk tabirinden gocunmaz. Öz Türklük icaplarının neler

* *Anadolu*, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1932, No: 5435.

olduğunu *Anadolu*'da çıkan "Herkes 'Öz Türküm' Diyecek!"[1] makalemde yazdım. Mesele burada değil, mesele *Hizmet* gazetesinin bu "üç buçuk Türk" cümlesini kullanmasındadır, kullanabilmesindedir. Bunu okudum, bir daha okudum, gözlerime inanamadım. Tekrar okudum. Anladım ki görüşüm doğrudur. Bana bu yazıyı haber veren Tilkilik'te görüştüğüm Türk oğlunun hakkı varmış. Onun bu tabirden duyduğu ıstırap yerinde imiş...

"Üç buçuk Türk" cümlesini yazan ve kullanan hatırlamalı ki, bugünkü dünya medeniyetinin kökleri Türk tarihine dayanıyor. Feyzini oradan almıştır. En ince duyguları yaşatan divanları, insanlığa Türk şairleri verdiler. Bu divanlar tıpkı gülle, yaseminle, nergisle, karanfille, sümbülle bezenmiş bir buketi andırırlar ki, solmayacaklardır.

"Üç buçuk Türk" sıfatını yazan ve kullanan hatırlamalı ki, Sultan Süleyman, Sultan Selim, Sultan Ahmet camileri gibi büyük mimarlık eserlerini Türk ustaları yarattılar. Bunların bir ucu Viyana, diğeri Buhara kapılarına kadar dayanırlar. Mısır, Tunus, Hint, Arabistan ve baştan başa Anadolu hâlâ bu dehaların izlerini yaşıyorlar.

Hizmet gazetesinin "üç buçuk Türk" dediği, dünyanın bu en büyük milleti, Farabi'leri, İbni Sina'ları yetiştirdi. Dünyaya hâkim bütün bir ortaçağ, hatta yeniçağ felsefesinin ve hekimliğinin bu iki kurucusu öz Türktür. Türklüğün hiçbir şeyi olmasaydı, bu iki evladı ona muazzam bir varlık yaratmaya yeter ve artardı bile... Nerede kaldı ki, hakikatler bu kadar da değil!

İngilizler bir Shakespeare'lerini anlata anlata bitiremezler. Onu medeniyetlerinin delili gibi daima ileri sürerler. Acaba bir Farabi'ye bin Shakespeare değer mi? Vaktiyle Nedim ne güzel söylemiş, ne güzel duymuş:

"Bu şehri Stanbûl ki bî-misl ü bahâdır
Bir sengine yekpare Acem mülkü fedadır."

Ya bütün bir öz Türklük, bir Türkiye söz konusu olursa neleri feda etmeye değmez?!

Hizmet gazetesinin "üç buçuk Türk" dediği millet, yakın bir tarihin aralıksız hâkimidir. Hunlardan, Moğollardan, Tatarlardan, bütün bu öz Türklerden tutunuz da biz Batı Türklerine kadar, bütün dünya kendini bileli mukadderatını ellerimizde gördü. Buna kılıç kuvveti diyenler az değildir. Fakat bu muazzam medeni imparatorlukları kılıcın sırtı kaldıramazdı. Bütün bunları Türk'ün zekâsı, Türk'ün kafası yaşattı. Bunu anlamak için, Türk olmak, onu bilmek, onu ve tarihini duymak gerektir.

Hizmet ve *Yeni Asır* gazetelerinin zaman zaman bize liberalliğin örneği olarak gösterdiği bugünkü Yunanistan medeniyeti, yine *Hizmet* gazetesinin "üç

---

1 Mahmut Esat Bozkurt'un bu makalesi *Toplu Eserler IV*'te yer almaktadır. (Y.N.)

buçuk Türk" dediği bu koca kavmin, koca Türk milletinin tarihte çizdiği izlerden birisidir. Liberalliğin, hele vicdan serbestliğinin konması ve tatbiki, Türk hukuk tarihine ait bir şereftir. Bütün dünya hukuk müesseselerine işte bu tarih örnek oldu. Şüphesi olanlar Nys'in *Devletler Hukuku*'nun[1] Giriş'ini okuyabilirler. Yunanistan Türk milletine değil, fakat Türk milletinin tarihi, her kavme olduğu gibi Yunanistan'a da örnek olabilir.

Hizmet gazetesinin "üç buçuk Türk" dediği büyük Türk milleti, bugün de başında duran ölümsüz Gazi Şef ile dünyayı yaşamak arzusuna boyun eğdirendir, eğdirecektir de.

Dünyanın en büyük ihtilallerini yapmış Türk milletine Yunanistan'ı ve onun şefi Bay Venizelos'u örnek diye ileri sürmek, henüz kurutmaya çalıştığımız yaralarımıza avuç avuç tuz basmaktır. Buna muhalefetin ve muhaliflerin hakkı yoktur.

Hizmet gazetesinin kullandığı "üç buçuk Türk" tabiri yersiz ve manasızdır. Çünkü bu sıfat, bu cümle, bu tabir en aşağı manasıyla alay ve küçümseme mevzularında kullanılır. Başka yerde değil.

"Üç buçuk" sıfatını bir millet için değil, herhangi bir fert için bile kullanmaya hakkımız yoktur. Çünkü bu bir hakaret olur. İşin yanık tarafı şu ki, bütün bunlar yazılabiliyor da, hatta Millet Meclisi bile dağılmalı, tek dereceli seçim yapılmalı denebiliyor da, üstelik bir de "Hürriyet yok, hürriyet isteriz!" diye bağırılıyor! Bu bize, şeriat ortada dururken yeniçerilerin "Şeriat isterük!" diye elde pala ayaklanmalarını hatırlatırsa mazur görüleceğimizi umarız.

Cumhuriyet Halk Fırkası Bir Şey Yapmadı

Yeni Asır gazetesi, "Devletçilerin Hesapları" başlığıyla *Anadolu*'da çıkan yazılarımı demagoji, yani halk avcılığı olarak nitelendiriyor. Teşekkür ederim. Kabahatim, milli hareketten bugüne kadar yapılan büyük işleri, mesela vatanın kurtarılmasını, "Sevr Antlaşması" denilen paçavranın yerine "Lozan Antlaşması"nın kazanılmasını, kapitülasyonların kaldırılmasını, bütün iktisadi işlerin Türklerin eline geçmesini, yabancı müesseselerde bile Türk gençlerinin işbaşında bulunmasını, Medeni Kanun, Latin harfleri, şapka inkılaplarının yapılmasını, halifelerin, sultanların kovulmasını, Cumhuriyet'in ilanını devletçilere, yani Cumhuriyet Halk Fırkası'na mal etmek imiş...

Evet, bence hakikat budur. Fakat *Yeni Asır* hayır diyor. "Bunu Cumhuriyet Halk Fırkası değil, devlet yaptı. Mahmut Esat devletçiler yaptı demekle ağız kalabalığı yapıyor."

---

1 Ernest Nys, *Les origines du droit international*, Paris, 1894. (Y.N.)

- Nasıl anlatmalı bilmem ki?

- Türk milleti Cumhuriyet Halk Fırkası'na inandı, o Fırka'nın hükümeti de millete dayandı ve bütün bu saydığım işleri yaptı. Çünkü devlet soyut bir kavramdır. Yani "Devlet Ağa, Devlet Efendi, Devlet Bey, Devlet Paşa" diye bir şahıs yoktur. Devleti adamlar işletir, adamlar yürütür. Milli hareketten bugüne kadar Türkiye Devleti'ni işletenler bugünkü Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, yani devletçi fırkanın mensuplarıdır. Yapılan işleri de fırka prensiplerine göre onlar başardı. Şu pek bariz hakikate rağmen *Yeni Asır* "Hayır efendim, bütün işleri devlet yaptı" demekte ısrarlıdır!

Acaba vatan kurtulmasaydı, Lozan Antlaşması yerine Sevr paçavrasından berbat bir felaket imzalansaydı, kapitülasyonlar kalkmasaydı ve bütün şu saydığımız hizmetler görülmeseydi, o vakit yine "İşleri devlet yapamadı, devletçilerin kusuru yoktur" mu denecekti; yoksa Cumhuriyet Halk Fırkası erkânının ve mensuplarının mesuliyetleri ve idamları mı istenecekti?! Eğer her işi yapan ve bozan devlet ise, şahısların, fırkaların bunda hiç dahli yoksa, bugün Cumhuriyet Halk Fırkası'na, şefine ve erkânına yapılan hücumlar neden ileri geliyor? Şimdi ağız kalabalığının nerede olduğu anlaşılabildi mi?

Halkın Sesi gazetesi de bir şeyler yazmış, fakat ne demek istenildiğini iyi anlayamadım. Cevapsız kaldığından dolayı beni hoş görsün...

Mahmut Esat

Yeni Asır Çıkmaz Yollarda*

Bilgisizlik Serisi

Mahmut Esat Bey sıtmadan rahatsızdır. Yeni Asır'ın makalesini kendisine okuduk. Bize verdiği cevabı aynen yazıyoruz.

***

Yeni Asır'ın dediği gibi mürettip hatasını, satırlar atlayan o tuhaf musahhih dalgınlığını kabul etsek bile, yine bu gazetenin o meşhur başmakalesinde "'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' prensibinin kurucusu 'Herbert Spencer'dir" denmesine biz ne diyelim? Mürettipler hata ettiler, musahhihler daldılar, harfler, satırlar karmakarış oldu, atlandı yahut atlatıldı; pekâlâ.. Fakat fizyokratlarca Herbert Spencer doğmazdan 70 sene evvel müdafaa edilen "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" kaidesi kuruculuğunun şu İngiliz filozofuna mal edilmesini ne yapalım? Bu hata da mürettibin, bu dalgınlık da musahhihin mi?! Öyleyse yalnız satırlar atlanmamış, fikirler, hükümler de ilave edilmiş demektir!..

Bence bu ısrara değmez. Vaziyet açıktır. *Yeni Asır*'ın o başmakalesi bilgisizlikle yazılmıştır. Tevile tahammülü yoktur.

Bilmemek ayıp değildir. Fakat bilinmeyen bir şeyi yanlış anlattıktan sonra onu örtbas etmek için kırk dereden getirilen suyu kimse içmez ve yutmaz. *Yeni Asır*'ın düştüğü son gülünç vaziyet, herkesi bilmez ve anlamaz zannetmesindendir. Dünyada kimseyi küçük görmemelidir.

***

* *Anadolu*, 17 Teşrinievvel (Ekim) 1932, No: 5436.

İsterseniz şunu da yazabilirsiniz ki: Bugünkü *Yeni Asır*'ın başmakalesinde iddia edildiği gibi Herbert Spencer 19. asırda iktisadi liberalliği müdafaa etmiş büyük şeflerden de değildir. 19. asırda iktisadi serbestçiliği siyasi serbestçilik ile birleştiren ve müdafaa eden iki mektep vardır. Birine "Fransız mektebi" diğerine "İngiliz mektebi" denir. Birincisinin şefi Bastiat ikincisinin şefi Stuart Mill'dir. Arzu edenler bu hususta Charles Gide'in bir ciltlik ve bilhassa meşhur Karl Marx'ın sekiz ciltlik "İktisat Mezhepleri Tarihi"ni gözden geçirebilirler.[1] Hele birincisinin Türkçeye tercümesi vardır.[2]

Herbert Spencer İngiltere'de "evrim felsefesi"nin kurucusudur. İktisatçı değildir. 20. asırda ölen 19. asrın bu büyük filozofunun iktisada temas eder bazı fikirleri vardır. O, "evrim felsefesi" ile siyasi serbestçiliği müdafaa etmiştir.

İngiliz filozofunun felsefesiyle "Doktor Quesnay" fizyokratlarının ve 19. asırda fizyokrasiyi "liberallik", yani serbestçilik namı altında yaşatmaya çalışan iktisadi siyasi liberal mektepler arasında uçurumlar vardır.

Fizyokratlar "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" diyen bu iktisat esasını müdafaa etmekle beraber devlete az çok vazifeler verdiler. Liberaller, bilhassa Stuart Mill devletin vazifelerini artırdı. Onu miras işleriyle, amelenin vaziyetiyle vs. alakadar kıldı.

Halbuki Herbert Spencer, "evrim felsefesi" gereği bugünkü devlete yalnız polislik ve harici düşmana karşı savunuculuk rolünü yükledi. Gelecek için de devletin kaldırılmasını teklif etti.

Halbuki gerek fizyokratlar, gerek liberaller devletin kaldırılmasını hiçbir şekilde kabul etmezler.

Herbert Spencer'in liberalliği siyasette anarşistlik, iktisatta toprak komünistliği, diğer hususlarda mülkiyetçiliktir.

Fizyokratlarla bildiğimiz klasik liberaller böyle şeyleri kabul etmezler. Bir bakıma göre Herbert Spencer klasik liberal değil, daha fazla anarşisttir.

Görülüyor ki *Yeni Asır*'ın muhterem yazıcıları hem geçenki yanlışlığı düzeltemediler hem de onu düzeltmeye çalışırken son yazılarıyla ikinci bir yanlışlığa daha düşmüş oldular. Bu yanlışlık, Herbert Spencer'in anarşist liberalliğini, yani anarşist serbestçiliğini fizyokratların iktisadi, klasik liberallerin hem iktisadi hem de siyasi serbestçiliği zannetmeleridir.

---

1 Mahmut Esat Bey Karl Marx'ın bu sekiz ciltlik "İktisat Mezhepleri Tarihi"ni tercüme etmektedir. Birinci cildi yakında çıkacak. [Karl Marx'ın *Kapital* adlı eserinin sekiz kısımdan oluşan birinci cildi olmalı. Claude Frédéric Bastiat ve John Stuart Mill bahsi için bkz. Karl Marx, *Kapital*, 1. cilt, 10. basım, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara, 2011, s.23, 24, 72, 91, 130, 131, 140, 194, 359, 392, 419, 482, 491, 492, 537, 564, 570, 572, 573, 583, 713, 719. -Y.N.]

2 Charles Gide ve Charles Rist, *Histoire des Doctrines economiques depuis les Physiocrates jusq'a nos jours*, Paris, 1920. Türkçesi: Charles Gide-Charles Rist, *Fizyokratlardan Günümüze Kadar İktisadi Mezhepler Tarihi*, 2 cilt, çev. Şükrü Kaya-Ahmed Muammer, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1922. (Y.N.)

Kemal Talat Bey'e Mektup*

Kemal Talat Bey[1] kardeşime,

Yine bir yığın gazete göndermişsin. *Hizmet, Yeni Asır* falan... Yazılar muhterem muhaliflere ait imiş. Anlaşılan beni taltif ediyorlarmış. Gazeteleri getiren Hasan Efendi böyle söyledi. Fakat ben tercümelerle ve *Anadolu* için düşündüğüm mevzuları hazırlamakla meşgulüm, işlerim var. Bunları okuyamam. Azizlerle haftada birden fazla konuşmaya vaktim yok. Gerçi cevap vermemek nezaketsizliktir, isterlerse Pazar'ı lütfen beklesinler. Ya beklemezlerse dersen, orasını da kendileri bilir. Her halde o vakte kadar bana iltifatta devam ederlerse pek müteşekkir kalırım. Çok çok selam.

Göztepe, 20 Ekim 1932
Mahmut Esat

* *Anadolu*, 21 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 5441.
1 Anadolu Gazetesi Neşriyat Müdürü Kemal Talat Bey. (Y.N.)

Türk Demokrasisi ve Ekonomsal Sistemi*

Bir gün Atatürk dedi ki:

"Demokrasi, esas itibariyle siyasidir. Ekonomsal değildir. Barthélemy[1] bunu iyi görmüş, iyi anlamış."

Ben, bu hakikati önce Atatürk'ten öğrendim. Sonra, bu ihtarın tesiri altında demokrasiyi bir daha, bir daha okudum. Hangi kitabı açtımsa, Şef'in görüşü, anlayışı doğrulandı.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin üyeleri bilirler ki, devrimi yapan büyük partinin altı prensibi vardır. Üçü mevzumuzu yakından alakadar eder. Bunlar, Halkçılık, Devletçilik, Cumhuriyetçiliktir.

Büyük partinin 4. Kurultayı'nın birkaç gün önce toplantılarını yaptığı Kamutay'da,[2] bütün üyelerin karşısında ve başında şu prensip duruyordu:

Egemenlik ulusundur.

Buna eskiden "hâkimiyet milletindir" deniyordu.

Şimdi bir sıraya koyduğumuz üç belgeyi inceleyebiliriz:

Benim anladığıma göre:

1) Atatürk, "Demokrasi esası itibariyle siyasidir" demekle, "bunu ekonomsal sistemlerle karıştırmamak lazım" demek istedi. Daha açıkçası, "ekonomsal liberallik demokrasinin, millet hâkimiyetinin şartı değildir" dedi.

---

* *Tan*, 21 Mayıs 1935, No: 3332-29; 22 Mayıs 1935, No: 3333-30. (Y.N.)

1 Joseph Barthélemy. (Y.N.)

2 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin genel kurulu. (Y.N.)

İktisadi serbestçilik olmayabilir, fakat demokrasi vardır. Zira, iktisadi serbestçilik, demokrasinin şartı değildir.

Benim anladığıma göre:

2) Partinin mevzumuzu alakadar eden üç prensibi -bunları biraz önce kaydettim-, ekonomsal liberalliğin, demokrasinin şartı olmadığını gösterir. Çünkü, eğer Türk rejimi, demokrat bir rejim değilse, Partinin halkçı olması ne demektir? Bunu nasıl izah edeceğiz?!

*

Eğer Türk rejimi demokrat değilse, bu rejim millet hâkimiyetine dayanmıyorsa, Partinin Cumhuriyetçi olması ne demektir?

Yoksa, eski Venedik'te olduğu gibi bizde de aristokratlar cumhuriyeti mi var diyeceğiz?

Böyle bir tevil, Türk'ün toplumsal, kamusal varlığıyla da uygun değildir.

Eğer Türk rejimi demokrat değilse onun devletçiliğini nasıl anlatacağız?

Türk rejimi serbest iktisatçı olmadığına göre, komünist midir diyeceğiz?..

Böyle bir görüş realitelere zıttır.

Şu halde neyiz biz?! Biz neyiz?!

Biz, Türk Devrimi'nin belgelerine, ilmin verimlerine göre siyasal bakımdan demokratız. "Egemenlik ulusundur" prensibini kabul etmiş bir rejimdeniz.

Biz, yine Türk Devrimi'nin belgelerine, ilmin verimlerine göre ekonomsal bakımdan iktisat işlerinde müdahaleyi kabul eden devletçileriz.

Demokrat olmak için de iktisadi serbestçiliği, hani şu, devlete yalnız "gece bekçiliği" vazifesini layık gören sistemi benimsemeyi lüzumlu görmüyoruz.

Buna, ilim bakımından olsun, devrimimizin prensipleri bakımından olsun, inanmıyoruz...

Bütün bunları, bu görüşleri, son bir esasla da ispat edebiliriz. 4. Kurultay'ın başında taşıdığı prensiple:

Hâkimiyet milletindir: Egemenlik ulusundur.

Sayın, zeki eleştiricimiz Peyami Safa:

"Mahmut Esat, iktisadi serbestçi değil, sadece demokrat olduğumuzu söylüyor. Mahmut Esat'ın vaktiyle İzmir gazetelerinde yazdığı makalelerden başka Türk İnkılabı tarihine ait hiçbir resmi belge gösterilemez ki, demokrasi ve liberalizmin eşanlamlı kelimeler olduklarını açık veya kapalı bir formül içinde reddetmiş olsun" diyor.

"Türk Devrimi'nde iktisadi serbestçiliği, demokrasinin şartı olarak kabul etmeyen belge var mı, yok mu?!"

Yazıcımızın bu sorgusuna artık ben karşılık vermeyeceğim. Çünkü Türk Devrimi'nin biricik şefinin yukarıya naklettiğim fikirlerinden ve ondan esinle-

nen esaslardan sonra bana söz düşmez. Zira resmi belgeler serbest iktisatçılığın demokrasinin şartı olmadığını gösteriyor.

Ben, derslerimde sadece ilmi, sonra Türk Devrimi'nin belgelere dayanan icaplarını anlattım.

Bununla beraber, şunu da ilişik olarak söylemeliyim ki, bir profesör yalnız klasik bilgileri değil, bunları anlattıktan sonra kendi şahsi düşüncelerini de ortaya koymak hakkına sahiptir. Bu hak profesörlere tanınmadığı gün ilim yerinde sayar...

Tan'ın sayın yazıcısına bir nokta hakkında çok yanıldığını söylemeden geçemeyeceğim:

Bana, şahsi fikirlerin, üniversite kürsülerinde değil, salon köşelerinde münakaşa mevzuu olabileceğini hatırlatmak lütfunda bulunuyor. Teşekkür ederim.

Fakat şunu hatırlayabiliriz ki, ben salon köşelerinde yetişmiş, oralara alışmış insanlardan değilim. Ben bir Türk çiftçisinin oğluyum. Söyleyeceklerimi ya dağlarda yahut kürsülerde söylerim.

Peyami Safa da öyle. Son nefesini sürgünlerde, hürriyet yolunda vermiş yüksek bir şehidin oğludur.

Bırakalım... Salonlarda, oraların köşelerinde alışkanlar konuşsunlar!.. Bu gibi yerlerde konuşmak, esasen iktisatta liberal demokratların huyudur!..

*
* *

Demokrasi ve Ekonomsal Liberallik

Biraz önce, bir arkadaşım bana *Tan*'ın 10 ve 13 Mayıs tarihli sayılarını getirdi. Yanlarını çizdiği iki makaleyi okumamı istedi. Bunları okudum:

Peyami Safa, İnkılap Enstitüsü'ndeki derslerimle alakadar olmuş, iki makalede düşüncelerini söylemiş. Değerli yazıcımız birinci makalesinde çok iltifatlı, ikincisinde oldukça sert, biraz da kızgın...

Bence, inanılan düşüncelerin, içten gelen duyguların serti de, gülümseyeni de birdir. İkisi de güzeldir. Peyami Safa'nın iltifatlı makalesini bir yana bırakıyorum. Sertindeki düşünceleri ele alıyorum:

Bunlarla ileri sürülmek istenen:

1) Demokrasi, ekonomsal liberallikten ayrılamaz. Bu, onun seki taşıdır.

2) Bunun aksi, ilim bakımından henüz katileşmemiştir. Şahsi düşünceler, üniversite kürsülerine çıkarılmamalıdır. Bunlar salonlarda tatlı tatlı konuşma mevzuları yapılmalıdır.

Bence, demokrasinin ekonomsal liberallikten ayrılık kabul etmesi artık apaçık bir gerçektir. Bu, şahsi olmak şöyle dursun, klasikleşmiş bir bilgidir. Ekonomsal liberallik, demokrasinin bir şartı değildir.

Bu fikri üniversitedeki derslerimde ileri sürmeme belli başlı sebep, demokrasi ile ekonomsal liberalliğin birbirine bağlı sistemler gibi gösterilmiş olmasıdır. Bu hataya, ilimlerine güvenilen bazı kimseler de düştüler. Düşmekle kalmadılar, daha ileri gittiler. Bunlar, Kamâlizmin[1] ekonomsal liberalliği kabul etmemesini, onun demokrasi dışında kalışına bir delil olarak gösterdiler. Tabii, dinletebildiklerine!..

Hakikat böyleyken, Türk rejimi aleyhine ilmin bu kadar istismar edilmesine, hiç değilse yanlış izah olunmasına İnkılap Kürsüsü susamazdı.

Neden?!

Çünkü demokrasi halk egemenliği demektir. Ekonomsal liberalliği bunun azat kabul etmez şartı sananlara karşı ağız açmamak Türk rejiminin ulus egemenliği dışında kaldığını benimsemek olurdu.

Bu, realitelere aykırı düştüğü kadar, rejimin onuruyla da uygun değildir.

Tezimizi önce bilgi kaynaklarından inceleyebiliriz.

J.J. Rousseau modern demokrasinin babası sayılır. Fransız Devrimi'nin, Fransız demokrasisinin prensipleri, onun *Contrat Social*'inden (Kamuğsal Bağıt)[2] esinlenmiştir. *Kamuğsal Bağıt* modern demokrasilerin hemen hepsinin seki taşı olmuştur. Bunu herkes bilir. Rousseau, ekonomsal liberalliği demokrasi için hiçbir vakit şart koşmadı. Bunun aksine değerlendirmede bulundu. O diyor ki:

> "Demokrasi, kendisinden beklenen iyi neticeleri verebilmek için, camiada ne hürriyetini satacak kadar züğürtler ne de hürriyeti satın alacak kadar zenginler bulunmamalıdır. Orada buna göre düzen almalıdır."

Rousseau'nun dileği, ekonomsal alandaki işlere devlet karışmadıkça gerçekleşebilir mi?

Şu halde ekonomsal liberallik neden ve nasıl demokrasinin şartı oluyor?!

Biliyoruz ki, ekonomsal liberallik, devletin iktisat işlerine el değirmemesi demektir. Bu sisteme göre iktisat işlerini yalnız fertler başaracaktır.

Fakat devlet bu işlere karışmadıkça, kalın sermayenin cılız varlıkları ezmesinin önüne geçilebilir mi? Geçilemezse demokrasinin manasını nerelerde aramalı? Onu nerelerde bulmalı?

İş Rousseau anlamından değerlendirilince, serbestçiliğin değil, devlet müdahaleciliğinin, demokrasinin icaplarından sayılması lazım geliyor.

Hadi biz o kadar ileri gitmeyelim. Fakat insaf edelim de ekonomsal alanda serbestçiliği ulus egemenliğinin prensibi olarak ileri sürmeyelim.

---

1 O yıllardaki öz Türkçe akımı içinde, Kemal sözcüğünün yazımı Türkçenin ses uyumu kuralına uydurularak Kamâl'a çevrilmişti. (Y.N.)

2 Contrat Social (Kamuğsal Bağıt): Toplum Sözleşmesi. (Y.N.)

Bütün bu fikirleri gözden uzak tutmadığından olacak ki, Paris Hukuk Fakültesi profesörlerinden Barthélemy *Anayasa Hukuku*[1] adlı kitabında "Fransız demokrasisi esas itibariyle siyasidir. Ekonomsal sistemlerle münasebeti yoktur" der.

Klasiklerden Esmein bu görüşün aksini değil, müspetini müdafaa etti.

Bordeaux'nun ünlü profesörü Duguit'ye gelince, o daha ileri gider. Ben o kadarına cesaret edemiyorum. Rahmetliye göre demokrasinin ekonomsal serbestiyle münasebeti yoktur. O, her sistemle uyuşur.

Tarih bize ekonomsal liberalliğin demokrasiden çok sonra olduğunu anlatıyor. Bunun ikisi, bir doğumlu ikizler değildirler.

Kitaplarım yanımda değil, fakat hafızamda yanılmıyorsam, ekonomsal liberallik 19. asrın ortalarındadır ki demokrasiyle buluştu.

Bunlar, Charles Gide ve Charles Rist'in *İktisat Doktrinleri Tarihi*'ndeki[2] klasik bilgiler sırasında anılmaktadır.

Şunu da işaretleyebiliriz ki, fizyokratlar serbest iktisatçıların, liberal ekonomcuların babaları sayılırlar.

Bunlar, şefleri Doktor Quesnay ile prensiplerini yaymaya başladıkları zaman, Fransa'da 1789 Devrimi henüz patlak vermemişti. Demokrasi söz konusu değildi. Fizyokratlar iktisadi sistemleri için demokrasiyi düşünmüyorlardı. Mutlakiyeti beğeniyorlardı!

Bütün bunlardan benim çıkardığım şudur:

İktisadi serbestçilik diye bir sistem vardır. Biz buna Türkçe ekonomsal liberallik diyoruz. Buna göre devlet iktisat işlerine karışmaz. O, yalnız asayişi tutmaya borçludur; vazifesi jandarmalıktır.

Bildiğim bir şey varsa, ekonomsal liberalliğin bugün cenaze merasimi yapılmaktadır. Bunun adına, hakikatine inanarak ardından ağlayanların yazık gözyaşlarına! İktisatta serbestçilik öldü. Halbuki milletlerin hâkimiyeti eskisinden kuvvetli yaşıyor.

Yeni nesiller, ekonomsal liberalliği tarihin seyrinde bir tahakküm satırı diye okuyacaklardır. Onlar, adı serbesti olan aldatıcı satırın acılarını duymayacakları için demokrasiyi bizlerden iyi tadacaklardır.

Lafın kısası, ekonomsal liberallik, demokrasinin bir dizbağı nişanı değildir.

Son derste İnkılap Kürsüsü'ne çıkarılan görüşler sanıldığı gibi, şahsi düşüncelerin değil, ilmin ve Kamâlizmin icaplarıdır, formülleridir.

Ankara, 19 Mayıs 1935
Mahmut Esat Bozkurt

---

1 Joseph Barthélemy-Paul Duez, *Traité de droit constitutionnel,* Paris, 1933. (Y.N.)

2 Charles Gide ve Charles Rist, *Histoire des Doctrines economiques depuis les Physiocrates jusq'a nos jours,* Paris, 1920. Türkçesi: Charles Gide-Charles Rist, *Fizyokratlardan Günümüze Kadar İktisadi Mezhepler Tarihi,* 2 cilt, çev. Şükrü Kaya-Ahmed Muammer, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1922. (Y.N.)

Ağaoğlu'nun Dedikleri*

Sayın Bay Ahmet, son zamanlarda güzel şeyler yazdı... Güzel şeyler anlattı... Ve söylüyor da!.. İyi yapıyor... Hiç değilse, doğrunun ortaya konmasına hizmet ediyor. Kulaktan kulağa fiskoslanan... sonra alaylı gülüşlerle karşılanan hakikatlerin bütün çıplaklıklarıyla gözlerde belirmesine yardımı dokunuyor.

Yakından bilirim, Ahmet, özgen (serbest) çatışmalardan (münakaşa) çok hoşlanır. Ve bu, kendi öz düşüncelerine karşı olsa bile!..

Belki de bunun içindir: O, zaman zaman İzmir gazetelerini beğendiğini tanıdıklarına söyler. Onları özgür (hür) konuşmalara şevklendirir.

Ahmet, bunda çok haklıdır. Çünkü Kamâlizmden önceki rejimlerde, bağlılığa az çok alışkın kalemler, düşünceler vardı. Ahmet, bunların bugünkü özgen rejim içinde kendilerini birdenbire bulamamalarını göz önünde tutmuş olabilir!.. Bana böyle geliyor... Başkaları nasıl düşünüyor?! Bunu bilmem!..

Şu kadarını söyleyebilirim ki, ben düşüncelerimi, özgürlüğün son sınırlarına, bunların da ötesine kadar, doludizgin denecek bir halde, Kamâlist rejim içinde söyledim; kürsülerde, gazetelerde ve her yerde...

Bütün bunlar için, bütün bunlar aşkına, Ahmet'e düşünceleri hakkındaki görüşlerimi kamusal düşün (efkârıumumiye)[1] önünde söylemek istiyorum.

*

---

* *Tan*, 23 Haziran 1935, No: 3365-62.

1 Kamuoyu. (Y.N.)

Ağaoğlu'nun son zamanlarda ortaya attığı tezlerin bence mihenge vurulması gerekenlerini şöyle kısaltabiliriz.

1) Demokrasi, ekonomsal liberalliği bir sınıra kadar geçebilir:

Demokrasinin ekonomsal işlere karışması korumacılıktan (himaye) ileri gidemez.

2) İngiltere, Fransa gibi demokrasiler sermaye ile işçi arasına girmiş değillerdir.

3) Uluslar son zamanlarda cumhurluktan krallığa doğru gidiyorlar.

4) Türk ardası (aile) düşüş halindedir. Soysal Kanun (Medeni Kanun) buna çare bulamadı.

*

Bu betkemde (makale) Ahmet'in birinci davası içindeki düşüncelerimi söylemek dileğindeyim. Önce bir noktayı belirtmek lazım. Ahmet diyor ki:

"Demokrasi ekonomsal liberalliği bir sınıra kadar bir yana bırakabilir. Ve bu bırakış koruyuculuğu (himaye) geçemez."

Güzel!.. Ancak bu hükmünü nereye ve neye dayatıyor?

Bu, onun şahsi anlayışı ise, bunun, böyle çetin, böyle büyük bir tezin incelenmesine yetmeyeceğini kendisi de teslim eder.

Yok, bu hükmün dayandığı kaynaklar varsa, bunların yalnız ve sadece adlarıyla, yerleriyle olsun ortaya konması, herkesin hakikatleri görebilmesi, anlaması ve benimsemesi için bir borçtur. Bu iki noktayı bilmeyi çok isterdim.

Ahmet'in bu birinci tezi hakkında benim bildiklerime gelince:

Bunlar tüm (tam) olarak Ağaoğlu'nun anlattıklarının başka türlüsüdür. Şöyle ki:

Demokrasi ile ekonomsal liberallik arasında hiçbir bağ yoktur. Demokrasi, ulusal egemenlik, sadece siyasaldır; ekonomsal sistemlerle ilişiği yoktur; hepsiyle uzlaşabilir. En sağ liberallikten en sol sosyalistliğe kadar.

Tarihte de böyle oldu. Kitaplar da böyle söylüyor. Rousseau'dan tutunuz da 20. asır yazıcılarının en sonuna kadarı böyle düşündü, böyle gördü ve böyle anladı.

Esmein'leri, Duguit'leri, Hauriou'ları, Barthélemy'leri ve Berthélemy'leri bu yolda anabiliriz.

Fizyokratların, liberallerin, sosyalist ekonomicilerin ekonomsal sistemlerle demokrasiyi karıştırdıklarını da görmedim. Bunlar arasında Charles Gide olsun, Stuart Mill olsun, Bastiat olsun, Quesnay olsun, List olsun, Adam Smith olsun hep böyle.

Şu halde Ağaoğlu'nun hükmü neye dayanıyor? Neyle anlatılıyor?!

??!

Bugünkü tatbikata gelince:

Bu da Ağaoğlu'nun verdiği hükümle taban tabana karşıt (zıt)!..

Dünün ekonomsal bakımlardan nice liberal demokrasilerini bugün tanımaya hemen hemen imkân kalmadı. Halbuki demokrattırlar. Amerika Birleşik Devletleri, İsviçre, Fransa, İngiltere hep bu yolda sayılabilirler.

Bunların devlet olarak ekonomsal işlere karışmasını, sadece ekonomsal koruyuculukla (himayecilik) anlatmaya imkân var mıdır?..

Ekonomsal koruyuculuk sistemi bellidir. Vaktiyle Almanya'da List'çe ileri sürüldü. Bunun amacı yerli ekonomsal kalkınmaları korumaktı. Bu sistemin belli başlı verimi gümrüklerde belirdi.

Fakat bugünkü atılımlar (hamle) yalnız bu sınırlarda mı kaldı?! Kalmadıysa, nasıl olur da "Demokrasi, liberal ekonomiden ancak koruyuculuğa (himayeciliğe) kadar uzaklaşabilir" denir?

Hakikatler Ağaoğlu'nun dediği gibi olsaydı, bugün demokrasinin, ulus egemenliğinin bütün dünyada top attığını kabul gerekirdi.

Halbuki iş böyle değil... Gün geçtikçe ulusal egemenlik (millet hâkimiyeti) kuvvet buluyor.

Ahmet'in görüşleri, yalnız kitaplara değil, işlerin gidişine de uymuyor! O daha ileri giderek açıkça diyor ki: "İngiltere, Fransa gibi demokrasilerde devlet, sermaye ile işçi arasına girmemiştir." Demek istiyor ki, demokrasi bu gibi ekonomsal alanlara girmemiştir ve giremez.

Fakat gözlerime mi, yoksa bu yurttaşın dediklerine mi inanayım? Bilmiyorum! Şaşırdım kaldım!..

Bana geliyor ki, ekonomsal alanda liberal demokrasiler ilkönce sermaye ile işçi arasına girmekle işe başladılar!.. Bundan sonradır ki, gitgide ekonomsal liberalliğin diğer prensiplerini de bir yana koydular.

Sermaye ile işçi arasına yalnız İngiltere, Fransa değil, Amerika, İsviçre gibi belli başlı tanınmış eski demokrasiler de girdi. Ve bu giriş demokrasiye karşı bir durum (vaziyet) sayılmak şöyle dursun, ona uygun görüldü bile.

İşçinin esenliğine (sıhhatine), yaşına, bakımına, sigortasına, moraline, ahlakına, gündeliklerine ilişikli kanunlar... yine bu yolda yapılmış arsıulusal[1] uzlaşmalar, Uluslar Derneği'ndeki[2] işçiler bürosu... bütün bunlar, demokrasinin işçi ile sermaye arasına girmesi değil midir? Bütün bunlar, demokrasilerin koruyuculuk sisteminden çoktan çıkmış olduğunu göstermez mi? Bütün bunlar, demokrasi ile ekonomsal sistemlerin ayrı ayrı şeyler olduğunu anlatmaz mı? Ve bütün bunlar demokrasi esasının yalnız siyasal egemenlik olduğunu göstermez mi?

---

1 Uluslararası. (Y.N.)

2 Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Bütün bunlardan sonra Ağaoğlu'nun ağzından bir şeyi öğrenmeyi çok isterdim.

Biliyoruz ki, Kamâlizm ekonomsal alanda devletçidir. Demek ki koruyuculukla kalmıyor. Halbuki Ahmet'e göre demokrasi koruyuculuktan ileri gidemez.

Şu halde Kamâlizm ve ondan esinlenen (mülhem olan) yeni Türk rejimi demokratik değil midir?

Kamâlizmin "egemenlik ulusundur" prensibine bir şaka mı diyeceğiz?!

Büyükada, 20 Haziran 1935

Mahmut Esat Bozkurt

Türk Ailesi*

Ağaoğlu ile Hüseyin Cahit'e Göre

Epeyce oldu.

Sayın Bay Ahmet'in bir betkesini (makalesini) okudum. Bunda, Türk ailesi hakkındaki düşüncelerini anlatıyordu.

Ahmet'e göre Türk ailesi düşüş halindedir; tehlikededir.

*

Bir hafta kadar var, güzel *Yedi Gün*'de Hüseyin Cahit'in tatlı kaleminden Türk ailesine damlatılmış acılar tattım.

*

Fakat... Bunlar ne söylüyor?! Bunlar ne istiyorlar?!

Ağaoğlu'na göre Türk babanın evle bağı kalmamıştır. Onun dayanılmaz harçları (masrafları) vardır. Moral bakımdan da bitkin bir haldedir! Daha neler? Ve neler?!

*

---

* *Tan*, 25 Haziran 1935, No: 3367-64, s.1, 5.

Hüseyin Cahit'e göre Türk kadını israfçıdır. Pek açık saçıktır. Baloların, dansların gönüllüsüdür!.. Gazete kavgalarının ihtiyar şampiyonu bundan yanıcıdır (müştekidir).

*

Ahmet'le Hüseyin Cahit arasında ufacık bir ayırt yapmak lazımdır:

Birincisi çok sert; alabildiğine saldırıyor, batırıyor, vuruyor ve aklına geleni söylüyor.

Nietzsche, *Zarathustra*'sında "En azdan kadınları haftada iki kere kamçılamak doğru olur" der!..

Ahmet'in son yazılarına bakılırsa Alman filozofuna oldukça inanmış gibidir. İnanmış ve geçmiş bile!!. O, kamçısını sonsuz bir hınçla durmadan şaklatıyor!.. Ve sövüyor!..

İkincisi; Hüseyin Cahit biraz daha ekitlidir (insaflıdır). Hüseyin Cahit, biraz daha ekitli davranmıştır.

Fakat!.. Ağaoğlu'nu okurken Türk ailesini çamurlara belenmiş buldum!.. Korktum ve titredim... Korkunç karanlıklardan kendimi zorlukla kurtardım.

*

Fakat!.. Bu iki yazıcımızın Türk bayanını bu kadar düşkün bir durumda (vaziyette) göstermek hakları var mıdır? Bunda haklı mıdırlar?! Hele Ağaoğlu Ahmet; hele o!..

Bu kadar ileri gidebilmek için insanın elinde kuvvetli belgeler (vesikalar) bulunması lazımdır. Fakat Ahmet'in belgeleri nedir?! Bunları bilmiyoruz!.. O, belge diye ortaya bir şey koymamıştır. Yalnız ve sadece dilevcidir (davacıdır). Boyuna anlatıyor... O, boyuna anlatan bir dilevcidir! Kanıtları (delilleri) yok. Anlatmayı yetkin (kâfi) görüyor.

Fakat!.. Buna, böyle bir dilevin doğruluğuna yalnız kendisi inanabilir!.. Başkası değil!!..

*

Ahmet, Türk ailesi hakkında hükmünü verirken gözünün önünde kim var?! Yalnız bir iki aile, birkaç bahtsız bayan mı? Yoksa bir iki büyük şehrin bazı aileleriyle beş on bayanları mı?! Veya bütün Türk aileleri ve bayanları mı?! Bu noktaları bilmeyi çok isterdim.

Eğer Ahmet, bir iki aileyi, bir veya birkaç şehrin bayanlarını düşünüyorsa, böyle bir düşünceyle bütün bir ulus hakkında hüküm vermek haksızlıktan da öte bir şey olur. Bu, bir zulümdür.

Bir ahlak düşkününün, yüzlerce ahlak düşkününün hali, hayatı, bütün bir ulusun aileleri, bayanları için nasıl bir töhmet belgesi olur?!

Bunları ileri sürerek "Türk ailesi batıyor, Türk ailesi yok oluyor. Türk ailesi, Türk bayanları uçurumlara gidiyor" diye bağırmak yetgesini (salahiyetini) kimden alıyoruz?..

*

Böyle değil de, Ahmet baştan başa Türkiye'yi düşünüyor, Türk ailesini, Türk bayanını suçlamak (itham etmek) istiyorsa, apaçık söylebilirim ki, yanlış düşünüyor, yanlış anlıyor ve yanlış anlatıyor...

Dünün Erkinlik (İstiklal) Savaşı'ndaki Türk bayanı ne ise, bugün Türkiye'nin dört bir ucunda, kocasının yanı başında, evi için, geçimi için çalışan, buram buram ter dökerek çalışan Türk bayanı da odur. Onun damarlarında vuran kan, Erkinlik Savaşı'nı başaranların kanıdır.

İnanabiliriz ki, Ağaoğlu'nun, Hüseyin Cahit'in ve benim ve hepimizin kursağına inen lokmada, şimdi güneş altında, alev saçan kızgın ovalarda harman savuran bayanın büyük payı vardır. Çok büyük!..

O, yurdu alınteriyle ve çocuklarının kanı değeriyle bekliyor.

Biz, bunu, her memlekette rastlanan beş on bahtsız yüzünden ne hakla düşüş halinde görüyoruz?..

Anlamak istediğim budur...

Bu?!

Büyükada, 24 Haziran 1935
Mahmut Esat Bozkurt

Ağaoğlu'nun Anlattıkları*

Sayın Bay Ahmet anlatıyor. Bağıra çağıra, söve saya, hötlemler, gözdağları savura savura anlatıyor:

"Demokrasi bir sınıra kadar devletçiliği benimseyebilir" dememiş!.. Söylememiş!.. Yazmamış!!! Ve ben yazılarımda ne söyledimse uydurma imiş!..

*

Ahmet anlatıyor. Bağıra çağıra, söve saya, telaşla, salımla (tecavüzle) anlatıyor:

Benim yazdıklarım hep düzme şeylermiş!..

*

Dünün bu inanlı (imanlı) özgencisinin (serbestçisinin) anlattıklarına bakılırsa, o, dünün ve bugünün inanlı devletçilerinden de ileri bir devletçidir!..

Bu da güzel... Kutlarım. Hak karşısında inattan geçmek büyük meziyetlerdendir. Bu, her vakit Ağaoğlu'ndan beklenebilirdi. Nitekim öyle oldu!.. Bekleme boşa çıkmadı!.. Döndü.

*

Şimdi Ahmet yana yakıla anlatıyor ki, devletçidir. O, Parti'nin devletçiliğini olduğu gibi kabul etmiştir.

---

* *Tan*, 7 Temmuz 1935, No: 3379-76.

Ahmet, bunu ispat ediyor. Belgeleri (vesikaları), gazetelerde çıkan yazılarıdır!..

Daha ne yapsın?! Bravo!.. Bravo öyle ise ona...

*

Benim çatışmayı (münakaşayı) açmaktan kastım, Parti'ce tutulmuş olan yolun doğruluğunu göstermekti. Ekonomsal (iktisadi) devletçilikle demokrasinin her vakit uyuşabileceklerini, birbirine karşıt (zıt) olmadıklarını belirtmek idi.

Yabana yorulmuşum!.. Çünkü Ağaoğlu da böyle düşünüyormuş!..

O halde?!

O halde, mesele kalmadı demektir.

Mesele kalmadı diyerek, işi bu ayıtta (bu bahiste) buracıkta bitirmek gerekirdi. Bunu çok arzuladım. İhtiyar profesörü fazla üzmeyi hiç istemezdim. Hele sövüp sayma kapısının aralığında görmeyi asla!..

Fakat... Ne yazık ki, yazdığım şeylerin, onun anlattığı gibi, uydurmalar, düzmeler olmadığını ortaya koymak borcumdur. Ve bu borcu bana yükleyen Ahmet'tir. Kabahat bende değil!..

*

Bu yazılarımla Ahmet'in Parti'nin devletçiliğini benimsemiş olduğunu saptamış (tespit etmiş) oldum.

Artık Ahmet, ekonomsal devletçilikle demokrasiyi, ulus egemenliğini birbirine karşıt görmüyor.

*

Bu betkemden (makalemden) sonraki yazılarım: Ahmet'in "yazmadım, demedim... Mahmut atıyor..." diye reddettiği hakikatleri gösterecektir.

Yarın yakındır.

Ankara, 1 Temmuz 1935
Mahmut Esat Bozkurt

Not: Ahmet'in, sadece ilmi olması lazım gelen iki betkesinde (makalesinde) bana karşı kullandığı kelimelerin sözlükçesidir (lügatçesidir):

Demagog.

Kendini aynada görmüş.

Ağaoğlu Ne Yazdı?![*]

Devletçilik Hakkında

Sayın Bay Ahmet, ekonomsal özgenlik (iktisadi serbestçilik) hakkında çok şeyler yazdı. Yani devletin ekonomi (iktisat) işlerine karışmaması hakkında çok şeyler anlattı... Yıllardan beri de anlatıyor!..

Ahmet'in yazdıklarının hepsi ekonomsal devletçiliğe karşıdır. (İktisat devletçiliği aleyhindedir.) O, devletin ekonomi işlerine el değdirmesini istemez. Tıpkı fizyokratlar, tıpkı liberal ekonomiciler gibi.

Ahmet'i gördükçe, Ahmet'i okudukça, yaz günlerinde bile elinde kalın, kara şemsiyesiyle Paris sokaklarında dolaştığını tarihin anlattığı Bastiat'yı görür gibi olurum!..

Ahmet'in ekonomsal devletçiliğe karşı yazdıkları bir araya toplansa kalın bir kap olurdu... Kalın ve kapkara bir kap!..

Fakat o, bütün bunlara gözlerini yumuyor... Ve... Söve saya, bağıra çağıra "Ben bir şey demedim!.. Ben bir şey söylemedim!.. Ben ekonomsal devletçiliği her zaman, her yerde müdafaa ettim!!" diyor.

Gerçek (şeniyet) bu mudur?

Bizce doğruyu Ahmet'in yazdıkları söyleyecektir...

Ahmet, ne yazdı? Ve ne anlattı?!

---

* *Tan*, 8 Temmuz 1935, No: 3380-77; 9 Temmuz 1935, No: 3381-78.

O, 1933 yılında bir kitap yazdı. Adı, *Devlet ve Fert*'tir. Ahmet, bu kitabında bütün gücüyle, aklının erdiği sınırlara kadar devletçiliği batırmaya çalışmaktadır.

Kitaptan bazı parçalar:

1) "Devletçilik, demokrasi devrinin açılmasını görmeden ve bu açılmanın doğurduğu tezatlar çıkmadan, görülmüş ve çıkmış gibi davranmak, devleti felce uğratmaktan başka bir netice vermez." (s.66)

Ahmet, şu düşüncesinden de anlaşılıyor ki, bizde yalnız devletçiliğe karşı (aleyhtar) değildir; o, bizde ulus egemenliğinin (millet hâkimiyetinin) varlığına da inanmıyor.

Ahmet'e göre, devletçilik şöyle dursun, fakat Türkiye'de demokrasi bile tam değildir!.. Bunu, bu düşüncesini daha açık olarak tekrarlıyor. Ve:

2) "Demokrasi devrini geçirmemiş olan muhitlerde geniş devletçilik sistemi nasıl tatbik olunabilir?" diyor. (s.67)

Sonra devletçiliğin tatbikatta imkânsızlığını göstermek için:

3) "Zaten iş ve teknikle hiçbir alakası olmayan memurların böyle muazzam ve hayati bir teşebbüsü muvaffakiyetle yürütebilmelerine cidden inanılıyor mu?!" diye soruyor. (s.67)

Ahmet burada vaktiyle devletçiliğe saldıran (hücum eden) ekonomici liberallerden esinlenmiştir (mülhem olmuştur). Onların görüşlerini benimsemiştir.

Vaktiyle ekonomici liberaller devletçilere karşı yaptıkları itirazların başında bunu ileri sürmüşlerdi. Bizde de ayrışıklar (muhalifler) hep bunu söylüyorlardı.

Görüyoruz ki, Ahmet, inanlı bir liberaldir. Veya liberal (serbestçi) idi.

Ahmet, bunlarla da kalmıyor. O, durmadan anlatıyor. Ve diyor ki:

4) "Yeni Türk devletinin dayandığı Teşkilatı Esasiye Kanunu dikkatle incelenirse, görülecektir ki, bu kanun, baştan başa Türk vatandaşını her türlü kayıtlardan kurtarmak, onun kafası, kalbi için olduğu kadar mesaisi için de pürüzsüz ve engelsiz serbest sahalar kurmak için yapılmıştır. O, artık ne dinle ne ananelerle ne de keyfi müdahalelerle kayıtlıdır." (s.74-75)

Ahmet'e inanmak lazım gelseydi, devletçi olan ve bu yolda iş gören hükümeti yüksek divana (divanı âliye) vermek gerekirdi!..

Bu kadar da değil; iş, önünde sonunda bütün Kamutay'la beraber cumhurluk başkanının da soravına (mesuliyetine) varırdı. Çünkü Ahmet yalnız ekonomsal devletçiliğe karşı değildir. O, bunu, Anayasa'ya da karşıt (zıt) görüyor.

Ahmet, bir aralık nasılsa şöyle böyle bir devletçiliği benimsemek istiyor. Ve:

5) "Ferdin yetişmediği ve yapamadığı vazgeçilmez ve lüzumlu işleri devletin üzerine almasını ben de kabul ederim" diyor. (s.75-76)

Fakat bunları söyler söylemez yine dönüyor, kendisine geliyor ve anlatmaya başlıyor. Diyor ki:

6) "Fakat hem zemin, hem unsurlar hazır olmadan ve hem de ihtiyaç hissedilmeden sırf gelecek ve muhtemel tezatlara meydan vermemek endişesiyle icra cihazını milletin yerine geçirmek ve bütün teknik şebekesiyle iktisat birikimlerini bu cihazın faaliyet ve teşebbüslerinden beklemek bizce gayet vahim ve tehlikeli yola sapmak olur." (s.76)

Ahmet'in beşinci parçada pek dar bir sınır içinde devlete tanıdığını gördüğümüz ekonomsal rol de devletçilik değildir. Rolün bu kadarcığını devlete en liberal ekonomiciler de kabul eder.

Biliyoruz ki, Parti, geniş anlamıyla bir devletçidir. Hele programın son değişiminden sonra!

Ahmet ise, bizde buna yer olmadığı düşüncesindedir. Kitabından olduğu gibi yukarıya geçirdiğim parçada bunu açıkça görmekteyiz...

* * *

Aldı yine Bay Ahmet, bakalım neler söyledi?!

O, angın (meşhur) kitabında diyor ki:

7) "Ve hele Türkiye gibi fakir ve vasıtaları sınırlı olan bir memleketi bu hususta, devletçilik hususunda diğer memleketlere örnek ve yol gösterici olmak gibi çekici perspektiflerle tahrik etmek zihniyetini asla anlamıyoruz. Budi mücerrette[1] mi yaşıyoruz?"

Bu son sorgusuyla Ahmet, çevremize (etrafımıza) bir göz atalım, kendimizi dev aynasında görmeyelim demek istiyor.

O, devletçiliği başarmada bu memleketi ve burada yaşayan ulusu yetkin (kifayetli) görmüyor.

Fakat o biraz düşünseydi, bunu söylemezdi. Bu sapınca (dalalete) düşmezdi. Düşünseydi, yoksul dediği Türkiye'nin şimdiye kadar neler ve neler başarmış olduğunu görmek ve anlamakta güçlük çekmezdi. O, Türk ulusunun başardığı işler yanında devletçiliğin küçük, çok küçük kalacağını kolaylıkla anlardı. Bu işin yalnız küçük değil, Türkiye'nin kurtuluşu için bir yüküm (mecburiyet) olduğunu da görürdü.

Bugün bu ayıt (bahis) içinde durmaya vaktim yok. Bir gün hesaplaşmak hakkımı saklıyorum. Fakat Ahmet bunlarla da kalmıyor. İşi alaya kadar götürüyor. Ve:

8) "Türk köylüsünden aldığımız vergilerle yüksek teknik cihazı ve iktisadi birikimler vücuda getirerek müstakbel tarzları insanlığa örnek olmak üzere bertaraf edeceğiz!" tezine karşı bakınız ne diyor?

9) "Ne âlâ! Cervantes'in ruhuna rahmet!.." (s.76)

---

1 Budi mücerret: Uzay. (Y.N.)

Cervantes, *Don Kişot*'u yazandır. Ahmet, Türkiye'de devletçiliği Don Kişot'luk sayıyor!! Devletçiler de ona göre birer Don Kişot oluyorlar?!

Ahmet'in son zamanlarda gazetelerde çıkan yazıları da bundan başka bir şey değildir. Birbirine eklenmesi güç, imkânsız karşıt (zıt) düşüncelerle doludur... Acaba bunları da göstermemi istiyor mu?

Arzusunu öğreninceye kadar bekleyeceğim... Onu fazla üzmek ve sıkmak istemiyorum. Umarım ki ısrar etmez!..

Parti, bağsız şartsız devletçidir. Ulusun ilerlemesi için devlet kanun çıkartarak hangi ekonomsal iş olursa olsun, onu üstüne alabilir. Başka türlü devletçilik de olmaz.

Ekonomi tarihinde ekonomsal devletçiliği ilkönce düşünenler de işi böyle anladılar. Lassalle'lerin, Wagner'lerin söyledikleri, yazdıkları ortada... 1872 yılında toplanan Eisenach Kongresi'nin kararları da belli...

İşte bütün bunları göz önünde tutarak Ahmet'e "yanlış düşünüyorsun, demokrasiyle ekonomsal devletçiliği karıştırıyorsun, devletçiliğe karşısın (aleyhtarsın)" dediğim zaman, o, bana, bağıra çağıra ve aklı sıra biraz da gözdağı (tehdit) savurarak karşılık veriyor. Ve... "Mahmut uyduruyor. Doğruyu söylemiyor. Ben, devletçiliğe karşı değilim. Ben, Parti programını müdafaa ettim!" diyor.

Fakat... "Sen âlemi kör, herkesi sersem mi sanırsın?"

*

Devletçilik nedir? Parti ne istiyor? Ahmet neler anlatıyor?! Bütün bunlar ortada belirdi. Kamusal düşün (efkârı umumiye) kararını verecektir. Bence o, kararını çoktan verdi...

Bunun için hükmün verilmesini Ahmet'e bırakmayı daha doğru buluyorum. O, başını ellerinin içine alsın!.. Yalan söylüyorsun dediği adamın, Mahmut Esat Bozkurt'un şu yazılarını okusun. Devletçilik nedir? Parti ne istiyor? Kendisi neler yazıyor ve neler anlatıyor? Bütün bunları iyi düşünsün... Ve sonra, bunlardan sonra hükmünü versin!..

Ankara, 3 Temmuz 1935

Not: Sayın Bay Ahmet'in, Türk bayanı ve son krallık kaytaklıkları (irticaları) hakkındaki yazılarını da bundan sonraki betkelerimde (makalelerimde) göstereceğim.

Saylavlıktan Düşürme*

Türkiye Büyük Millet Meclisi geçen haftaki bir toplantısında Samsun Saylavı[1] Nasuhi Erzurumlu'yu saylavlıktan düşürdü.[2] Ve içinden çıkardı. Bir hadise ki, övünmeye değmez, sevinmeye de gelmez. Her vakitki gibi vazife icapları yerine getirilmiş, kanunun hükmü yürütülmüştür.

Bu, böyle olduğu halde, mesele sayın bir gazetecimizce lüzumundan fazla büyütülmüş, etrafında ileri geri fikir yürütülmüştür.

Hadisenin mahiyeti şudur:

Millet Meclisi'nce Nasuhi Erzurumlu'nun sahtekârlık suçundan mahkûm olduğu anlaşılmış ve hakkında saylavlıktan düşürme kararı verilmiştir.

Anakanunumuzun 12. ve 27. maddelerine göre sahtekârlık suçuyla mahkûm olan, saylavlık hakkını kaybeder. Maddenin hükmü açıktır. Mahkûmiyet ilamı da meydandadır. Bu hale göre Millet Meclisi'nden başka türlü bir karar beklemek abes olurdu.

Azlıkta kalan üyeler ise, sahtekârlık suçunun Nasuhi Erzurumlu'yu kapsamayacağı kanaatindedirler. Bu kanaate hürmet ettiğimiz kadar, Millet Meclisi'nin kararına da baş eğeriz.

Ahmet Emin Yalman'ın bunları belirtmesi kâfi iken, o, bence pek de yerinde olmayarak, geçen Millet Meclislerini arkadaşlık, yarenlik gayretiyle töhmet altına alır gibi bir şeyler yapmak istemiştir. Bunda haksızdır.

---

* *Yeni Sabah,* 15 Temmuz 1943, No: 1849, s.1.

1 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

2 Samsun Milletvekili Nasuhi Erzurumlu'nun seçim mazbatasının reddine 30 Haziran 1943 tarihinde Meclis'çe karar verilmiştir. (Y.N.)

Birinci Millet Meclisi, bu milleti, bu vatanı kurtarmak, onu takip edenler de Türk İnkılabı'nı başarmak ve yükseltmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Ve bu yolda başlarını koltukları altına almışlardır. Arkadaşlık, yarenlik gayretini güden teşkillerde böyle azametli, heybetli başarılar görülmüş şeyler midir?

Bunlar bir yana, fakat sayın gazeteci, yine sayın Asım Us'un pek güzel işaret ettiği gibi, bundan önceki meclislerimizin yarenlik, arkadaşlık gayretlerine dair tek bir belge göstermekten neden kaçınıyor?!.

Bizde devletin en büyük mekanizması Meclis'tir. Meclis, devletin moral ve maddi şahsiyetini temsil edecek kadar önemlidir. Tek bir cümleyle: Meclis, Türk milletinin iradesidir. Bu böyle olduğu halde, onu bu kadar töhmet altına alan zatın, iki kelime ile "Giden meclisler şu hadisede kanuna aykırı hareket etmişlerdir" demesi, kanunu bir yana bırakıyorum, fakat, en sade bir münakaşa usulü olmak icap ederdi.

Bu yapılmadıkça, ileri sürülen fikre bir kıymet verilemez. Ve bunu, ne yalan söyleyeyim, sayın Ahmet Yalman'a yaraştıramadım. Yok, şunun bunun ağzından duyduğu şeylere inanmış da yazılarını yazmışsa, çektiği zahmete çok yazıktır.

Unutmamak lazımdır ki, bugünkü Millet Meclisi üyelerinin dörtte üçü eskileridir. Eskilerini kınayayım, yenisini methedeyim denmiş, amma şu vaziyete göre o da yapılamamıştır.

***

Bence, bu Meclis, bu küçücük meselede sadece vazifesini yapmıştır. Tebrike lüzum yoktur. Yarın daha çok büyüklerini başaracaktır. Yine tebrike ihtiyaç duymayacaktır. Bundan öncekiler de böyle hareket etmişler, birbirine doğruluk örneği olmuşlardır. Mesela geçen Meclisler icap edince vekilleri, vekillik sandalyesinde yakalarından tutarak hâkim önüne çıkarmışlardır. Bunları biliyorum, fakat 23 yıllık saylavlığımda aksine tanık olmadım. Aksini bilmiyorum. Bilenler varsa, meydan açıktır; serbesttir. Bildiklerini söylemeleri vicdan borçlarıdır. Devletin en büyük mekanizması, milletin şeref ocağı akla geliverdiği gibi töhmet altına alınamaz. Alanlar belge göstermek zorundadırlar.

Teşrii masuniyet (saylavlığın korunması) prensibine gelince, bu bahisle bunun arasında hiçbir ilgi görmüyorum. Bunlar birbirinden tamamıyla ayrı şeylerdir. Bu, Ahmet Emin Yalman'ın ve eğer olduğu gibi nakledilmiş ise Profesör Ali Fuat Başgil'in anladıkları gibi de değildir. Görüşümüzü ikinci bir yazımızda belirtmeye çalışacağız.

Mahmut Esat Bozkurt

Not: Ahmet Emin Yalman, bahsimize konu olan makalesinde, düşürme kararında ısrar eden Nâzım Poroy'un Müstakil Grup[1] üyelerinden olduğunu kaydediyor. Nâzım Poroy Müstakil Grup'tan değildir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Meclis üyelerindendir. Poroy düşürmede ısrar edenlerin biriciği de değildir. Daha birçok hatipler bu hususta söz almışlardır. Bilhassa Bursa Saylavı Muhittin Baha'nın heyecanlı hitabesini burada anmak isterim.

Nihayet Müstakil Grup'tan da söyleyenler olabilir. Bundan, "Müstakil Grup'un varlığıyla çokluk grubunun hali ıslah olunuyor" manası neden çıkarılsın?!. Nerede kaldı ki bunların hepsi esas itibariyle Cumhuriyet Halk Partisi üyeleridir.

M. E. B.

1 Müstakil Grup: CHP'nin 5. Kurultay'da (1939) benimsediği tüzük uyarınca, hükümet ve parti çalışmalarını denetlemek amacıyla CHP bünyesinde oluşturulan topluluk (1939-1946). (Y.N.)

SEÇİM ÇEVRESİNDE GEZİLER VE İZLENİMLER

CHF İzmir Dolaplıkuyu Merkezinde Seçmenlerle Sohbet*

Şehrimizde bulunmakta olan mebusumuz Mahmut Esat Bey geçen cuma gecesi Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Dolaplıkuyu merkezine gitmiş, orada kendisine sorulan sorulara cevaben, kadın-erkek kalabalık bir seçmenler kitlesine hitapla hükümetin şimendifer siyasetini, şahsi borç için hapsin kaldırılması sebeplerini, Medeni Kanun'un mühim birçok noktalarını izah etmiştir.

Nutkun sonlarına doğru Mahmut Esat Bey memlekette milli sevgiyi, milli birliği kesintiye uğratan, onu zayıflatan farmasonluk, komünistlik gibi beynelmilel[1] teşekküllerle şiddetle mücadele etmenin zaruri olduğunu, Türklüğü bu gibi teşekküllerin tuzağından korumak icap ettiğini, kadın-erkek bütün Türk gençliğinin tek bir kaya parçası gibi bütün medeniyet âlemi karşısında dayanışma içinde olması lüzumunu ısrarla ileri sürmüştür. Mahmut Esat Bey bir aralık:

"Farmasonlara, komünistlere soruyorum: Bize insanlık mı öğretmek istiyorlar? Buna ihtiyacımız yoktur. Türk tarihi ve onun yücelikleri bize yeter ve artar bile... İnsanlık öğrenmek isteyenler Türk tarihini okusunlar!" *demiştir.*

Hatip, sözlerine şu cümlelerle nihayet vermiştir:

Her millete milliyeti kutlu olsun. Her milletin milliyetiyle övünmeye hakkı vardır. Ancak, ben Türk olmasaydım, kendimi dünyanın en bahtsız insanı sayardım. Türk olmanın zevki, saadeti, şerefi, dünyanın hiçbir varlığıyla ölçülemez.

---

* *Anadolu*, 30 Temmuz 1933.

1 Beynelmilel: Milletlerarası, enternasyonal. (Y.N.)

Biz barışçıyız; barış istiyoruz. Hiçbir milletin topraklarında gözümüz yoktur. O kadar ki, ben şahsen iklim değil, iklimler almak için bir Türkün bile burnunun kanamasına razı olamam. Bunu günah sayarım. Fakat yuvasından, bu Türk elinden bir kaya parçası koparmak emelini güden yabancıların önce iki milyon Türkün silahına cevap vermek mecburiyetinde bulunduklarını bir an unutmamaları lazımdır.

Mahmut Esat Bey ve nutku devamlı alkışlandı.

Yükselen Türkiye*

Seçim dairemi teşkil eden Karaburun'da ve köylerinde iki gün geçirdim.

İzmir'imizin nüfusça en küçük kazalarından biri olan bu dağlık ve çok şirin vatan parçasında şahit olduğum yükselme hamlelerini moral bakımdan büyük buldum.

Görüşlerimi öznel olmaktan kurtarmak için, yazılarımı okumak lütfunda bulunanlara bir iki vaka nakledeyim:

Vapurumuz Karaburun'a doğru yol alırken, İzmir mebusu olduğumu anlayan Karaburunlular yanıma geliyorlar ve "Siz bizim mebusumuz musunuz?" diye soruyorlardı.

"Evet!.." cevabını alınca, hemen memleketlerinin ihtiyacını anlatmaya başlıyorlar.

"Yolumuz yok... Bunu yaptırmalısınız! Öğretmenlerimiz eksik, tamamlamalısınız!.. Sıtma mücadelesi kâfi değildir, alakadar olmalısınız; anasonlarımız, tütünlerimiz iyi satılmıyor, bu işlere bakmalısınız!" tarzında değerlendirmelerde bulunuyorlardı. Şahıslarına ait hiçbir dilekte bulunmadılar.

* * *

Vapurumuz yoluna devam ediyor. Ben, *Anadolu*'muzun sayın başyazarı Haydar Rüştü[1] ile kamarada konuşuyorum ve Karaburun'un seyrine doyum olmayan yemyeşil bağlarla süslenmiş güzel kıyılarını vecd içinde seyrediyoruz.

---

* *Anadolu,* 1 Teşrinievvel (Ekim) 1940, No: 8310, s.1, 4.

1 Haydar Rüştü Öktem. (Y.N.)

Dışarıda heyecanlı bir kadın sesi yükseliyor... Kulak verdim, bu sesin muhatabının sayın Mehmet Aldemir olduğunu anladım. Baktım... Bir köylü bayan, saylavına Karaburun'un dileklerinden bahsediyordu!..

Biraz sonra vapurumuz limana girdi:

Aynı bayan bana da geldi ve:

- "Siz de bizim mebusumuz imişsiniz?.."

- "Evet!"

- "Size de söyleyeyim" dedi ve anlattı:

- "Vapurun yanaştığı iskeleyi fırtına götürdü. Girip çıkmak için çok sıkıntı çekiyoruz. Denize düşen kadınlar oluyor. Sandalcılar çok para alıyor. Biz fakiriz. Bizim mutlaka bir çaremize bakınız!"

Ve daha neler...

Erkekler de kadını dinliyorlar ve tasdik ediyorlardı.

Kadıncağız memleket dertlerini kendine mal etmiş, yana yakıla anlatıyordu.

Gözlerim doldu. Fakat kederimden değil, sevincimden... Şöyle bir baktım, Haydar Rüştü daha ileri gitmiş, gözlerinden akan yaşları zor tutuyordu.

Karaburun'a çıkacağımız sırada bayan ilave etti:

"Bu vapur, son vapurdur. Tamire çekiyorlar. Bir iki ay vapursuz kalacağız. Biz nakil vasıtasız ne yaparız? Bunun da bir çaresine bakınız!"

Sandala bindik... Kadına dönüp bir daha baktım. Türk kadınlarına oy hakkını ve mebusluğu fazla görenlerin haline acıdım.

Hele Türk milleti bir dereceli seçime bile mükemmelen hazırlanmıştır.

*
* *

Karaburun'da muhtarlarla, ikinci seçmenlerle karşı karşıya geldik.

Neler anlatmadılar?.. Ne güzel şeyler söylemediler... Anlatış ve söyleyişlerine doyum olmuyordu. O kadar makul, o kadar temkinliydiler.

Bilhassa hepsinin dileği bir noktada toplanıyordu: Öğretmen... Ve mahsullerinin vurguncular elinden kurtulması.

Hele bir köy muhtarı, Bozköy'ün muhtarı, yalnız öğretmende ısrar etti. "Biz mektebi yaptık, hazırladık, süsledik, öğretmen istiyoruz" dedi!..

Ertesi gün Mordoğan nahiyesine vardık. Bütün köy, mebuslarını bekliyordu. Sular akan bir çınar dibinde oturduk. Söz hep gençlerde idi. Zaten cemaatin en ihtiyarı ben ve Haydar Rüştü idik...

O kadar önemli şeyler söylediler, o kadar can alıcı noktalara iliştiler ki, hayran oldum... Bunların dertlerini anlatmak için ne bir hatibe ne de herhangi bir vasıtaya ihtiyaçları yoktu. Hepsi başlı başına birer mebus idiler.

Artık İzmir vilayeti "Mebus kimi seçelim?" endişesinden kurtulmuştur. İzmir için böyle bir mesele yoktur.

Mebus kimi seçelim?

Halkın içinden millet kimi istiyorsa...

***

İzmir'e çıktığım zaman düşündüm. Bizim gençliğimizde nadiren mebuslar kazalara uğradığı vakit hepimiz karşıdan bakışırdık!.. Mebus camide vaaz eder ve giderdi! Şimdi vaaz dinleyen yok, derdini bir hak olarak dinleten millet var.

Bizim zamanımızda, bir köylü bayan değil, herhangi bir aydın bayanın mebuslarına yana yakıla millet işinden bahsetmesi hayallerde bile yaşamazdı.

Eskiden -eskiden değil, 15 sene önce- köylülerin dilekçeleri arasında hazırladıkları okullara öğretmen istemek duyulmuş şeylerden miydi? Böyle bir dilek, küfür sayılırdı.

Köylü için öğretmen ihtiyacı gıdadan üstün bir ihtiyaç oldu. Kutlu olsun.

Aziz seçmenlerimizin dileklerinin hepsinin çaresi kolaydı. Fakat en zoru, hatta çaresiz gibi görüneni, şahidi olduğumuz yükselme idi. Bunu da gördük.

***

Türkiye yükseliyor. Vatan gençliğin eline geçmiş bulunuyor. O, genç, diri, dipdiri fikirlerle ifade ediliyor.

Türkiye, kınından sıyrılmış yepyeni bir kılıç gibi parlıyor.

Denecek ki, bu yepyeni kılıcın kabzasını kullanacak bilek, onu idare edecek kafa lazımdır.

Evet, bunda şüphe yoktur.

Fakat, bu bilek ve bu kafa, yükselen Türkiye'nin kendisidir.

İzmir, 30 Eylül 1940
Mahmut Esat Bozkurt

Çalışan Türkiye*

İmkân buldukça seçim dairemi dolaşmaya devam etmekteyim.

Kazalarda, nahiyelerde, uğradığım köylerde gördüğüm ilerleme hamlelerine hayranım... Hayran!..

İlerleme bilhassa moral sahadadır.

Ne kaza ne nahiye ne de köy ahalisi bundan 25 sene değil, 10 sene evvelki ahaliyle kıyas edilemez. O kadar fikirler faaliyette, o kadar muhakemeler temkinli ve o kadar gözler açık!..

Buna göre davranmalıyız. Bu kadar ilerlemiş bir halkı tatmin, bundan hatta 15 sene önceki düşünce ve icraat tarzıyla mümkün değildir.

Maddi sahaya gelince, moral sahayla beraber olmamakla beraber, neredeyse omuz omuza vermek üzeredir.

Bir iki olgu:

Çeşme'nin Alaçatı, Uzunkuyu nahiyelerinde görüştüğüm seçmenlerimi seviyece o kadar yüksek buldum ki, genel kültürleri, görüşleri, muhakemeleri bende bir üniversite mezunu duygusu yaşattı.

Köylüler âlem ahvalinden o kadar haberdardır ki, onlara malumat vermeyi fuzuli buldum. Sığacık, Bademli, Ulamış köyleri de böyle... Artık kazalardan bahsetmek istemiyorum. Köyler tasvir ettiğim halde olunca kazaların ne olacağını tahmin zor bir şey değildir.

Herkes okuyor...

Sayın okurlara maddi faaliyet hakkında canlı bir misal vermek isterim.

---

* *Anadolu*, 5 Teşrinievvel (Ekim) 1940, No: 8314, s.1, 4.

Seferihisar Belediyesi'nin bütçesi 10.000 lira içindedir. Ne yapmış yapmışlar, bu parayla modern bir belediye binası yapmışlar... Önünde havuzlu nefis bir park... Ve bunların yanında yepyeni bir dispanser, biraz ileride çağdaş bir kanara (mezbaha), daha ileride numunelik bir mezarlık vücuda getirmişler... Bahçe gibi bir mezarlık!..

Bu kadarla yetinmemişler... Yine ne yapıp yapmışlar, belediye bankasına borçlanmak suretiyle ve 60 bin lira sarfıyla 10 kilometre uzaktan modern teçhizatıyla su getirmişler... Belediye hesabına bir de elektrik fabrikası tesis ederek şehri aydınlatmışlar... Şimdi kanara, su, elektrik belediye için ayrıca bir gelir kaynağı olmuş...

Bütün bu işleri başaran, 3.500 nüfuslu Seferihisar kasabasıyla onun çalışkan belediye reisi B. Mehmet'tir... Demek ki işin başına iş erleri geçince bu milletin başaramayacağı bir iş yoktur.

Seferihisar'da başarılan işler o işlerdir ki, geri kalmış belediyelerimize örnek olsun diye tablo halinde asılmaya değer; hatta yabancı memleketlere bile.

***

Bizim tatlı su Frenkleri ve onlarda her kerameti gören bizim eski ahmaklar, nedense bilmem, Türk denince tembellik sembolünü ifade ederlerdi.

Tatlı su Frengi takındığı bilindik hususi tavrıyla "Türkler çok tembel, çok tembel!" demekten utanmaz. Bu ve buna benzer sözleri küstahça tekrarlar dururdu.

Bunları matah bir şey sanan bizim ahmaklar da sanki onlara uymakla uzun görme hasletini temsil ediyorlarmış gibi, kafalarını Ahfeş'in keçisi gibi sallar dururlardı.

Yollarda, köylerde, şehirlerde rastladığım bazı olguları nakledersem, tatlı su Frenkleriyle bizim bazı ahmakların burunlarından ileri göremediklerini kolaylıkla anlayacağız.

Fakat şunu derhal kaydetmeliyim ki, tatlı su Frenkleri hakikati bilmedikleri için değil, sırf Türk milletinin moralini bozmak için bu yolda fikirleri yer yer yayarlardı.

Hakikati anlamayan sadece bizim ahmaklardı.

Olgulara geçiyorum.

Geçenlerde Selçuk'tan İzmir'e geliyordum. Cem Ovası'nda[1] şöyle bir manzarayla karşılaştım: Henüz yedi yaşına basmayan bir Türk yavrucuğu, döğenin üstüne oturmuş, başı kabak, yalınayak, elinde güçlükle kaldırdığı kamçı, atlarla harman dövüyordu. Babası askerde imiş...

Tablonun heybetine bakınız!

Genç baba vatan bekliyor... Altı yaşındaki yavrucuk da vatanın yiyeceğini hazırlıyor!

---

1 İzmir'in şimdi "Menderes" olan Cumaovası ilçesinin eski adı. (Y.N.)

Yine yollarda gidiyorum. Birçok Türk yavrucukları -beş yaşından 15 yaşına kadar- sığırları güdüyorlar.

Daha ileride, al yazmasını başına dolamış genç bir Türk bayanı, dinç öküzlerin dizgini bir elinde, diğer elinde de üvendire, süratle tarlayı sürüyor.

Ona elimi salladım, "Allah kuvvet versin" dedim.

Elini salladı, "Sağ ol!" dedi.

Galiba kocası askerde imiş... Vakit gelmiş tarlayı bu yıl boş bırakmak istemiyor!..

Anadolu matbaasında yazı yazarken bana hizmet eden bir yavrucak vardır. Matbaa kapanıncaya kadar bekler, kahve, çay getirir... Babası rahatsız imiş de eve bakıyormuş!..

Aziz okurlarım, çalışkan denilen Avrupa'da bu yaşta çocuklar mektepte değil, henüz ana kucağındadırlar ve 20 yaşından önce hayata atılmazlar.

Tembel denilen bu millet ve başta yavruları, kadınları, vatanın genel üretiminde, zenginliğinde fiilen etkendirler!

Bir gün Polatlı'dan geçiyordum. Ziraat Bankası'nın önü mahşer gibi dolmuş, köylülerle... Borçlarını ödemeye gelmişler... Borç ödemek için hücum o kadar fazlaydı ki, banka jandarma getirmeye mecbur olmuş... Jandarmalar borç ödemek isteyenlerin önüne zorlukla geçiyorlardı. Sayın başyazarımız Haydar Rüştü de beraberdi; ağlıyordu.

Levhadaki azamate bakınız!

Söze bu kadar dikkat, bu kadar riayet nerede görülmüştür?!

Borç, nerede, hangi memleket köylüsünde bu derece namus işi yapılmıştır?

Türk çalışkanlığının en canlı misali, bu seneki devlet bütçesinin fazla tahminlerden kırk milyon fazlasıdır!..

Bu muazzam hadise, Türk bileğinin, Türk kafasınındır.

*
* *

Gustave Le Bon diyor ki:

"Türk -fakat halis Türk, tebaa değil- muhakkak ki dünyanın en cesur, en çalışkan, en namuslu insanıdır!"

Tatlı su Frenklerine, bizim bilindik ahmaklara rağmen hakikati bundan 60 sene önce yazılarıyla âleme ilan etmiş yabancılar var.

Ey milletim! Kendine güvenebilir, övünebilirsin... Bu senin hakkındır... Hem de her milletten fazla!..

İzmir, 4 Ekim 1940
Mahmut Esat Bozkurt

DEVRİM KADROSU

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Atatürk'ü Öldüreceklerdi![*]

Atatürk'e karşı hazırlanan komplo karşısında Türk ulusunun gösterdiği heyecan malumdur. Komplocuların büyük bir kısmı ulusal sınırlarımız dışında bulunduğundan, kamuoyunda bunların cezalandırılması için endişe vardır. Bu hususta vaziyetin aydınlatılmasını Ankara Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku Profesörü Saylavımız[1] Bay Mahmut Esat Bozkurt'tan rica ettik. Gazetemiz için bu makaleyi yazdılar:

Yabancı gazetelerin verdiği haberlere bakılırsa, son komplonun izleri yabancı illere kadar uzanıyor. Yürüyen tahkikat da bunu göstermektedir.

***

Fakat biz, biz Türkler, birkaçtır tekerrür eden bu caniyane teşebbüslere bir sonuç vermek mecburiyetindeyiz.

Nasıl? Ve ne biçim?

Bunun karşılığını verebilmek için, işi iki bakımdan gözden geçirmemiz gerektir: Dış ve iç bakımlardan.

***

---

* *Yeni Asır*, 6 Teşrinisani (Kasım) 1935, No: 9063, s.1, 3.

1 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

Yabancı devletlere düşen arsıulusal[1] borçların başında kendileriyle barış halinde bulunan devletlerin emniyetine saygı gelir. Bu emniyet devletin iç ve dış işleriyle ilgilidir. Bunu tanımayan devletler, devletler hukuku prensiplerine karşı suç işlemiş olurlar. Ve bundan dolayı sorukturlar (mesuldürler).

Bu soruk, onarsadan (tarziyeden),[2] ödekten (tazminattan) tutunuz da, savaşa kadar varabilir.

Devletler hukuku prensipleri bakımından bir devlet diğer bir devletin emniyetini hiçbir suretle bozamaz. Bu, mutlaktır.

Fakat... Devletler hukuku gereği gibi saygı görüyor mu?

Bu sorgu konumuzun dışında kalır. Bizim bu bahiste bildiğimiz bir şey var ki, o da medeni camia üyeliğini ileri süren her devletin devletler hukuku prensiplerine saygıya borçlu olduğudur.

Devletler bu ödevi üzerlerine almış bulunmaktadırlar. Bu da mutlaktır.

*
* *

Devlet şeflerinin hayatı, temsil ettikleri devletlerin emniyeti sırasındadır. Bu bakımdan, topraklarında yabancı bir devlet şefine karşı komplo hazırlanan hükümetler, onu önlemeye borçludurlar. Bu ödevlerini yapmazlarsa, yabancı devlet emniyetinin bozulmasına göz yumuyorlar demektir. Bunlar, komplocularla beraber demektir; suçludurlar.

Bu gibi hükümetlerin suçtan kurtulmalarının tek çaresi şudur: Ya komplocuları cezalandırmak yahut da emniyeti bozulmuş olan devlete bunları teslim etmektir. Hele komplonun hazırlandığı yerler komşu bir devletin ise işin ehemmiyeti büsbütün artar.

*
* *

Devletler hukuku prensiplerine uygun olan bu görüşlerimizi son tatbikatla da kuvvetlendirmek isteriz.

Geçen yıl, Marsilya sokaklarında Sırp Kralı'nı[3] öldürdüler. Dünya yerinden oynadı!.. İş, Uluslar Sosyetesi'ne[4] kadar gitti. Haklı kıyametler koptu. İtalya ve diğer memleketlerde bulunan komplocuların teslimi istendi. Macaristan Uluslar Sosyetesi'nce suçlu sayıldı.

Sonra Uluslar Sosyetesi şu karara vardı ve benimsedi: "Komploculara karşı devletlerin birbirine yardımı."

1 Arsıulusal: Uluslararası. (Y.N.)
2 Onarsa (tarziye): Özür dileme. (Y.N.)
3 I. Aleksandar Karacorceviç (ö. 9 Ekim 1934). (Y.N.)
4 Uluslar Sosyetesi (Cemiyeti Akvam): Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Karar biraz önce ileri sürdüğümüz devletler hukuku prensiplerine uygundur ve tatbik edilmiştir.

Bugün, Türk devleti şefinin hayatına kıyılmak istenmiştir.

Bütün şu ileri sürdüğümüz prensipler, kararlar ne olacak? Hükümleri yerine getirilecek mi, yoksa getirilmeyecek mi? Bunu bilmek istiyoruz.

Gerçi hükümetimiz birçok teşebbüslerde bulundu. Fakat elde edilen sonuçları biz yetkin (kâfi) bulmuyoruz. Daha enerjik davranılmasını istiyoruz.

Sırp Kralı'nın hayatı Uluslar Sosyetesi'nde konuşulmaya ve karar alınmaya değiyor da, dünyanın en büyük şefinin, en büyük devrimcisinin, Atatürk'ün varlığı orada neden ve niçin anılmıyor?!

İşte biz bunu istiyoruz.

Bundan başka, komplo, topraklarında hazırlanmış olan devletlerden, komplocuların cezalandırılmalarında veya bize teslim edilmelerinde, devletler hukuku prensiplerine, Uluslar Sosyetesi kararlarına dayanılarak ısrar edilmesini bekliyoruz.

* * *

Ya sözümüzü dinletemezsek?!

Yapabileceğimiz şeyler az değildir. Çok ve pek çoktur.

* * *

İç emniyetimiz bakımından kuşkumuz yoktur. Çok ferahız. Bu bakımdan yalnız hükümet değil, bütün Türk ulusu, kadın-erkek, çoluk çocuk... hadisenin sonucunu ayakta bekliyor! Heyecanla!.. Ve sonsuz acılarla!!.

* * *

Acun[1] şunu bilmeli ki, Türk milletinin gözlerinde bir yanda bütün bir tarih ve bir yanda Atatürk vardır.

O, sağ olsun...

İzmir, 5 Kasım 1935
Mahmut Esat Bozkurt

1 Acun: Dünya; âlem. (Y.N.)

Atatürk*

Atatürk, anlamaya çalıştığımız eserlerin yaratıcısı, en büyük eserini, Türk Cumhuriyeti'ni çok sevdiği Türk gençliğine emanet bırakarak, gözlerini hayata kapadı. O, ebediyet oldu.

Atatürk kimdir? Atatürk için benim gibi fanilerin söyleyecekleri ne olabilir ki? Fanilik ebediyeti söyleyebilir mi? Ve ne söyleyebilir? Fanilik ebediyeti anlatabilir mi? Ve ne anlatabilir? Hiç! Fakat bütün fanilerin ebediyet önünde susmadıkları gibi, ben de susamıyorum ve çırpınıyorum. Atatürk'ü güzel, iyi şeylerle övsem, anlatmış olmam. Onu büyük şeylerle de söyleyemeyiz. Çünkü Atatürk belagat, güzellik, iyilik, büyüklüktü. O, bütün bunların kendisiydi. Bütün bunlar Ondan örnek alırdı. Bence hisler, biraz ve bir an için susmalıdır. Bırakalım Atatürk'ü acun tarihinin açıklarına (Bu "acun" kelimesini çok severdi) tarih ayağa kalksın; edebiyatı, felsefesi büyükleriyle Ata'nın karşısına dikilsin; Onu ansın ve anlatsın... Bütün klasik dâhiler, dâhi kumandanlar, Anibal'ler, İskender'ler, Büyük Petro'lar, Atatürk'ün yanında bir mana değildirler. Atatürk, yalnız dâhi bir kumandan, bir ihtilalci, bir devlet adamı değil, bunların hepsidir. Bunların hepsini büyütmüş bir okul sahibi, yarınları kucaklayacak olan okulun, Kemalizmin sahibidir ve biz bütün acun önünde Onu temsil etmekle şeref ve iftihar duyuyoruz. Diyorduk ki, Anibal'ler, İskender'ler, Napolyon ve Sezar'lar, her yönden Atatürk'ün yanında bir mana değildirler. Anibal'in Cannae muharebelerinde başaramadığı neticeyi Dumlupınar'da O tamamladı ve bütün düşman, Türk davasının önünde orada dize geldi. İskender'in elinde

---

* *Ergenekon*, 10 Ocak 1939, Yıl: 1, Sayı: 3, s.26-28.

dünyanın en kuvvetli orduları vardı. Bu kuvvetle dünyayı fethetti. Öldüğü zaman 30 yaşındaydı. Kurduğu imparatorluk bir pars postu gibi kumandanların elinde dağıldı... Bizimki, çiğnenen bir vatan, boynuna esaret kemendi atılmış bir ulus buldu. Bu, kendi vatanı, kendi ulusuydu. Başına geçti. Bütün acuna bir devlet yarattı.[1] Atatürk yoktan var etti; İskender varı yok etti. Sezar Galya'yı zapt etti; Roma dünyaya hâkim oldu; fakat tahakkümüne oğlu dayanamadı ve babasını öldürdü. "Roma dünyanın hâkimi oldu, fakat Tiber kenarında bir esir" diyen Voltaire bunu izah etti.

Atatürk, bağımsızlığı, hürriyeti, benliğiyle insanlığa örnek bir ulus yarattı. Atatürk, Türkün kılıcını dünyaya hâkim kılmadı. Büyük Zafer'in ertesi günü yolların Viyana kapılarına kadar açık olduğunu Parkiç[2] (Yugoslav Başvekili) söylüyordu. Atatürk, Türk ulusuna ve Türk ulusunun şahsında bütün milletlere, hâkimiyete sahip olmak zevkini öğretti. Milletlere mahkûmiyet değil, hâkimiyet yolunu gösterdi.

Napolyon büyük ihtilalin ateşinde tavlanmış bir Fransız milleti buldu. Bu milletin hızıyla Waterloo'ya kadar yürüdü. Fakat orada parça parça kırıldı. Ve dağıldı. Atatürk bir yıkıklık içinden acunu imrendiren bir hayat çıkardı. Yıkıklığı varlık yaptı...

Büyük Petro milyonlar yaşatan bir Rusya buldu, uyandırdı, organize etti. Fakat neyi?.. Çarlık rejimini, istibdadı organize etti, uyandırdı. Çarlığı ve çarları kuvvetlendirdi. Modern silahlarla donanmış modern bir istibdadı kurdu. Halk lehinde bir değişiklik yapamadı. Sosyal yenileşme namına Deli Petro'nun bütün yaptığı, mujiklerin[3] sakalını kesmekten ibaret kaldı. Ve çok kuvvetlendirdiği imparatorluğu Prut bataklıklarına sapladı. Atatürk büyük işe başladığı gün bir halk çocuğu idi. Ordu kumandanlığından çekilmiş, medeni haklarından düşürülmüş, ölüme mahkûm edilmiş bir halk çocuğu ve bütün kabahati Türk ulusunu kurtarmak istemesi idi. Fakat Atatürk bu anlardadır ki kendisini en kuvvetli bulmuştur. Çünkü O, bu anlarda milletinin dilekleri, arzularıyla donanmıştı. O, milletinin dileklerinin timsali idi. Ve bundan dolayı idama mahkûm olduğunu biliyordu. Fakat bu dilekler bir gün hayata hâkim olunca, Onu idama mahkûm eden eşkıya bunlar altında ezildi, parçalandı...

Atatürk kendine hâkim bir Türk ulusu yaşattı, modern bir Türk devleti kurdu. Atatürk acun tarihinde ölçüsü olmayan bir dağdır ki, klasiklerle beraber şimdiki yetişen yeniler onun eteğinde emeklemeye çalışan çocuklardır. Hakkıyla geçmişe seslenebiliriz: İskender'ler, Napolyon'lar, Büyük Petro'lar, hatta

---

1 Cümle *Ergenekon*'da bu şekilde. "Bütün acuna karşı bir devlet yarattı" olmalı. (Y.N.)

2 *Ergenekon*'da bu şekilde. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı döneminde kurulan ilk hükümetin başbakanı Stojan Protić olmalı. (Y.N.)

3 Mujik: Rus köylüsü. (Y.N.)

siz, Cengiz'ler, kalkınız, doğudan batıya kadar bakınız... Atatürk geliyor, kılıçlarınızı kırınız, kalkanlarınızı atınız; çünkü kılıcın en çok yaraştığı adam geliyor. O adam ki, kılıcını bir milletin yükselmesi yolunda kullandı...

*

Atatürk'ü bir devlet adamı, bir inkılapçı olarak da anmak isterim. İnsanlık kendiliğini anladığı günden beri kendine uygun bir devlet sistemi aramıştır. Eflatun'lar *Cumhuriyet,* Aristo'lar *Politika* adlı eserlerinde, Roma'da Cicero'lar, İngiltere'de Locke, Fransa'da Rousseau'lar, Montesquieu'ler eserleriyle devlet sistemlerinin en iyisini bulduklarını zannettiler. İtalya Machiavelli'leriyle, Almanya Hegel'leriyle, Karl Marx'larıyla bunu aradılar. Aristo, *Politika*'sında fertçiliği bencilliğe kadar vardırdı; Roma, hukukiyatıyla insanlığı yerinde saydırdı. Locke, meşrutiyet ve cumhuriyetle uyuşan bir devlet sistemi meydana çıkardı. Hobbes istibdadı izaha çalıştı. Rousseau hayali bir sözleşmeyle, Montesquieu eskileri tamirle insanoğlunun mesut olacağını zannetti.

Bütün bu tarihte, bütün bu yazılan, söylenen şeyler, insanlığı birbirine kattı. Atatürk bunların hiçbirini kendi eseri olan devlet sistemine "idefiks" denilebilecek sabit bir fikir olarak mutlak surette benimsemedi. O, Türk ulusunu yürütecek hakikatleri hadiselerin içinden sezdi ve çıkardı. Atatürk için prensip tespitine yarayan en büyük ekol, hayati hadiselerdi. Atatürk bütün bu fikirleri bir araya getiren hadiseleri tuttu ve bunları dâhiyane görüşleriyle süzdükten sonra en iyilerini ortaya koyarak örnek devlet sistemini yarattı. Fransız İhtilali Rousseau'nun *Sosyal Bağıt*'ını nasıl kendine gaye almışsa, Lenin İhtilali de *Kapital*'in cereyanına kapılmıştır.

Atatürk, ne bir okulun mensubu ne de sekenesidir.[1] O, Kemalizm okulunun sahibidir ki, bu okul, inkılapçılık, cumhuriyetçilik, devletçilik, laiklik, halkçılık, milliyetçilik kavramlarıyla izah edilebilir. Bütün samimiyetle söylüyorum, acun tarihinde hiçbir ihtilal bu kadar muazzam eserleri başarmak için Atatürk kadar az kan dökmedi. Biz, Batı medeniyetine karıştığımız zaman, modern medeniyetten 1.000 yıl geriydik (teşkilatımız, müesseselerimiz, kanunlarımız bakımından). Atatürk bu mesafeyi bir yürüyüşte aşan ve milletine bir hamlede aştıran büyük adamdır. Atatürk'e 1923'te saltanat, hilafet teklif edildi. O, hilafetin abasını, saltanat asasını hakaretle reddetti...

*

1 Sekene: Sakinin çoğulu. Bir yerde oturanlar, ikamet edenler; hareketsiz, dingin olanlar. (Y.N.)

Şu dillere destan olan Fransız İhtilali'nden biraz bahsetmek isterim. Bu ihtilal önümüzdeki 14 Temmuz'da 150. yaşına girecektir. Fakat bu ihtilal henüz 18. yılında olan genç Türk İhtilali'nden geridir.

Fransa'da hâlâ laiklik hâkim bir durumda değildir; daha geçenlerde, papazlık Herriot kabinesini düşürdü. 18 yaşındaki Türk İhtilali'nde mollalık müdahalesi hatır hayale bile gelmez. O, tarihe karışmış gülünç bir efsaneden başka bir şey değildir. Lenin İhtilali şüphe yok ki acunun en radikal hareketlerinden biriydi. Fakat henüz bu ihtilal o kadar gerilemeler yaptı ki (21'ini doldurmadan), bugün Stalin "Biz komünist değiliz, sosyalistiz" demekten çekinmiyor.

Atatürk İhtilali bir acuna kanlı bir yüzle değil, açık bir alınla çıkıyor. "İhtilal kansız olmaz" sözü hemen bir prensip kabul edilmektedir. Fransız, Rus ihtilalleri hakikaten belki de milyonlarca kişinin kanıyla sulandı.

Atatürk, bu batıl fikri de yalanladı. Alfred Fouillée bu kan dökmeyi *Felsefe Tarihi*'nde[1] bir idraksizlik, bir ahmaklık olarak (Fransa ihtilalcileri aleyhine) vasıflandırıyor. Atatürk'ün kalbinde samimiyet, af, bu kalbin bir süs, bir çelengini vücuda getiriyordu. Bütün kalpler oraya koştular ve toplandılar. Bu kalp onları içinde topladı ve kapattı. Bütün Türk ulusu bir kalp oldu.

Bütün bu baş döndürücü değişiklikler içinde ufak tefek kanlar döküldü ise, bunlar diğer ihtilallere oranla gayet adil adli vakalardır. Bu kan normal zamanlarda nefsi müdafaa için dökülen kandan başka bir kan değildir. Atatürk kalpleri fethederek ihtilali yaptı. Son günlerde bir İngiliz gazetesi şöyle diyor:

> "Atatürk bugün demokrasinin en büyük ıstırabı olan devlet otoritesini tesis etti. Atatürk 20. asır demokrasisinin yarasını bu suretle tedavi etti. Bütün demokrasilerde bu usul tatbik edilseydi, bugünkü diktatörlük-demokrasi ihtilafı bile kalmazdı. Atatürk'ün eseri yarın bütün demokrasiler tarafından benimseneceğine şüphem olmayan bir eserdir."

İhtilalciler, ihtilaller, kanlı gömleklerinizle, giyotinlerinizle kalkın ayağa. Atatürk olan büyük bir adam geliyor... Ben buna inanıyorum, tarihin hakikatlerine inanmaktan başka çare yoktur, siz de inanın.

Atatürk'ü zamanımız görümünden de değerlendirmek isterim: Zamanımızdan biraz önceki devlet adamları ve şimdikiler hiç şüphesiz ve tereddütsüz onunla boy ölçüşemezler. Washington İngilizlere karşı bir bağımsızlık kazandı. Fakat Atatürk yalnız bağımsızlık kazandı.[2] Ve kimlere karşı, ne şartlar içinde kazandı?

---

1 Alfred Fouillée, *Histoire de la philosophie*, Paris, 1901. (Y.N.)

2 Cümle *Ergenekon*'da bu şekilde. "Fakat Atatürk yalnız bağımsızlık mı kazandı?" olmalı. (Y.N.)

Atatürk, karşısında yalnız bir düşman değil, bütün dünyayı buldu. Düşmana batıracak bir iğnesi bile yoktu. Yalnız Türk milletine güvendi ve yoklukla tarihi dize getirdi. Fakat onun başardığı yalnız bu kadar mı? Washington sağ olsaydı, bizimkini örnek tutardı. Hitler 60 milyondan fazla bir Alman milleti buldu. O, daha dün, radyolarda "Eseriyle bana hocalık yapan büyük adam öldü" diye yanıyordu. Mussolini, büyük zaferden[1] muzaffer çıkmış, kılıcı keser bir milletin başına geçti. Atatürk, kılıçsız bir milletin imanıyla kılıçlı milletleri nasıl yeneceğini mazlum milletlere öğretti. Mussolini'nin yaptığı, ilim bakımından bir geri çekilmedir. Atatürk'ün yaptığı ihtilal, her "durdu" denilen yerde yürüyen ve yürüyecek olan, statik değil, tamamen dinamik bir ihtilaldir. Ne hayatın iki asır ilerisinde ne de hayatın bir gün, iki saat gerisindedir.

Asıl Atatürk İhtilali'nin bir kuvveti de reel olmasıdır. Birleşik Amerika'nın eski Türkiye Büyükelçisi Sherrill, Mussolini'ye, Atatürk hakkındaki düşüncelerini sorduğu zaman "o başka bir adamdır" (yani biz onunla mukayese edilemeyiz) cevabını almış.[2] Yine Mussolini, Milano'da verdiği bir nutukta "Mustafa Kemal'in Sakarya'sı size örnek olacaktır" diyor.

Roosevelt, iki yıl evvel Atatürk'e gönderdiği mektupta "İlk fırsatta büyük arzum seni görmek ve hürmetlerimi sunmak olacaktır" diyor.[3] Atatürk bir destan idi. Yerliler, yabancılar onu okur, gıdalanırdı. Şimdi de eserlerine bakarak gıdalanacaklar.

Tarih, başlangıcından bugüne kadar söyledi ve yoruldu. Daha çok söyleyecek yazacak ve yorulacaktır. Atatürk için yorulmaya, söylemeye, yazmaya değer. Yazık ki Homeros'lar, Sofokles'ler, Eshilos'lar, bütün eski Yunan filozofları geldi geçti. Bütün Roma şairleri, edebiyatı Virgil'leriyle, Dante'leriyle erken geldi, erken geçti. Fuzuli'ler, Firdevsi'ler hep erken geldiler, erken geçtiler. Yazık ki onu göremediler. Çünkü aradıkları iyiliğin, güzelliğin, kahramanlığın timsali o idi. Şimdi ayağa kalksınlar, eserlerini onun ayaklarının altına atsınlar, çünkü Atatürk kendi geliyor.

Atatürk kederi, ümitsizliği hiç sevmezdi. Onun gözünden yaş geldiğini ancak ömrümde bir iki defa gördüm. O da ekseri köylü meseleleri ve Türk gençliğinin heyecanı karşısında idi.

Bir gün yanında bulunuyordum. Milli hareketin ilk gününde idi. Düşman henüz Eskişehir tarafında ve herkes ümitsizlik içinde idi. Atatürk "nedir bu yüzünüzdeki keder, ümitsizlik?" dedi "Türk milletinden değil misiniz? Şen olun.

---

1 *Ergenekon*'da bu şekilde. "Büyük Savaş'tan" olmalı. (Y.N.)

2 *Üç Adam: Kemal Atatürk, Roosevelt, Mussolini* isimli kitaba müracaat. [çev. Cemal Bükerman, İstanbul, 1937 -Y.N.]

3 ABD Başkanı Roosevelt'in 6 Nisan 1937 tarihli söz konusu mektubu için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.29, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, s.228. (Y.N.)

Milletin yüzünden akseden bu asırların ümitsizliğinin yakında hesabını göreceğiz ve Türk milleti dünyaya neşe saçacaktır" diyordu. Onun için sözlerimi Atatürk'ün arzularıyla bitireceğim:

Atatürk öldü, fakat eserleri bakidir. Bunu siz yaşatacaksınız. Eserler bakidir. Yaşayacak ve yaşatacaktır ve siz onları tutacaksınız.

Illustration son yazılarından birinde Atatürk için:

"Bütün acun tarihinde büyüklük rekorunu Mustafa Kemal kırdı. Bugüne kadar tarihte onunla boy ölçüşecek çıkmadı."

Bir İngiliz gazetesi:

"Atatürk'ün ölümüyle dünya fakir kaldı."

Bir Bulgar gazetesi de:

"Atatürk'ün ölümüyle dünya enteresan olmaktan çıktı" diyor. Atatürk insanlık tarihi yaşadıkça söyleyecektir. Ve biz onu eserlerinde daima göreceğiz. Tarih ona kürsü oldu. Mazlum milletler kurtuluş yollarını o kürsü etrafında öğreneceklerdir.

Eserin yaşayacağına asla şüphe yoktur; eser yaşayacak ve yaşatacaktır. Bunun teminatı ve en canlı belgesi İsmet İnönü'nün etrafında en sıkı bir surette toplanan granit yapılı bir Türk milletidir. Atatürk'ün dediği gibi, İnönü Türkün makûs talihini yenen büyük bir kahramandır. İnönü, granitten bir kaya gibi ilerleyen ve yükselen Türk milletinin önünde bir bayraktır. Bütün gözlerimiz o bayraktadır ve bütün gönüller onun etrafında çarpıyor. Kendimizi her yoklamada Türk İhtilali'nin, Atatürk İhtilali'nin yeni gelişme ve ilerleme merhalesinde, hatta içinde olduğunu görüyoruz... Yaşasın Türk İhtilali... (Alkışlar!!!)

Mahmut Esat Bozkurt

Atatürk Hakkında Hatıralar*

Eski Adliye Vekili İzmir Mebusu Mahmut Esat Bozkurt'u Büyükada'daki evinde buldum. Beni görünce:

"Hastayım" *dedi,* "sıtmaya tutulmuşum; hem de 'tersiyana'. Ben artık bu hastalığın mütehassısı oldum. Bütün türlerini biliyorum. Benimkinden daha kötü bir türü var ki, ona da 'tropika' diyorlar. Bugün İzmir'e gidecektim. Hastalığım yüzünden kaldım."

Mahmut Esat Bozkurt kininin acılığını çayla gidermeye çalışırken, ben de bir gün evvel telefonla randevu alırken soracağımı işaret ettiğim soruları sıraladım:

* * *

1) Ölümünden dört yıl sonra Atatürk'ün ifade ettiği mana nedir?

Bu soru, Mahmut Esat'a dört yıl evvelki bedbaht günü hazin bir şekilde hatırlattı. Hıçkırık boğazını tıkıyordu. Koca mebus, bir çocuk gibi dakikalarca hıçkırdı. Biraz açıldığı zaman:

- Demek O öldü. Hem de dört yıl evvel... O, ölecek, bu âlemden göçecek varlık mıydı?!. Biz ölmeli, O kalmalı idi.

Dakikalarca dalgın düşündükten sonra:

- Ne demiştiniz?

Sorumu tekrarladım.

---

* *Tan*, 10 Kasım 1942, s.1, 4, 7. Özeti için bkz. *Yakınlarından Hatıralar*, Sel Yayınları, İstanbul, Haziran 1955, s.93-96.

Mahmut Esat Bozkurt:

- Atatürk Allah'a kavuşalı dört yıl oldu. Bu kaybın bana ifade ettiği mana şudur: Dünyanın tadı kalmadı; Atatürk'süz dünya tatsız kaldı. Dünya enteresan olmaktan çıktı. Dünyayı enteresan yapan Atatürk'tü.

2) Bugünkü dünya karşısında Atatürk'ün siyasi hüviyeti ne arz ediyor?

- Bugünkü dünya, Atatürk'süz küçüklükler içinde kaldı. Atatürk sağ olsaydı, öyle umuyorum ki, dünyanın bugünkü gidişi daha doğru bir yola girebilirdi ve zannediyorum ki, bugünkü facia işlenmezdi.

3) İlmi, toplumsal, siyasi alanda Atatürk'ün anlaşılamamış tarafı var mıdır?

- Vardır. Atatürk'ü herkes anlayamadı ve anlayamazdı. Çok büyüktü. Biz faniler ona erişemezdik ve anlayamazdık. Bizim, onda bütün gördüğümüz, lüzumsuz pek ufak teferruattı: Rakı içmesi, neşesi, şusu busu. Çünkü biz daha yukarı çıkamayız.

Bir defa Atatürk son derece demokrattı. Herkesin "diktatör" demesine rağmen Atatürk sonsuz demokrattı.

Bir gece beraber oturuyorduk. Yanımızda Siirt Mebusu Mahmut, şimdiki Macaristan elçimiz Ruşen Eşref, bir de Soysallı[1] vardı. Atatürk, ertesi gün Büyük Millet Meclisi'nde okuyacağı nutku hazırlıyordu.[2] Mahmut ile Ruşen Eşref not tutuyorlardı. Atatürk ara sıra bana da "Ne dersin?" diye soruyordu. Ben ne diyebilirdim? Hiç!.. Sonra Atatürk bana döndü ve dedi ki:

- Bu memleketin efendisi kimdir?

Düşündüm. Cevabı o verdi.

- Türk köylüsüdür, dedi.

Ve devam etti:

- Türk köylüsünü "efendi" yerine getirmedikçe memleket ve millet yükselemez.

Bir de hatıra anlattı:

- Ben dedi, Bulgaristan'da ataşemiliterdim. Tedansanlı[3] bir pastanede oturmuştum. İçeriye, temiz giyinmiş, ayağı çarıklı bir Bulgar köylüsü geldi, oturdu. Masaya vurdu. Kimse aldırış etmedi. Hatta, bir an evvel gitmesini arzu eden bir yüz gösterdiler. Bir daha vurdu; ayağını da vurdu. Garsonlar geldi ve:

- Burası sizin için değil, dediler.

Nihayet patron geldi, "Çık buradan" dedi. Köylü:

1 TBMM 1. dönem Burdur milletvekili ve gazeteci İsmail Suphi Soysallıoğlu. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu 1 Mart 1922 tarihli "Meclis'in Üçüncü Yılını Açış Konuşması" için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294. (Y.N.)

3 Tedansan (Fr. thé dansant): Danslı çay partisi. (Y.N.)

- "Kimi ve nereden kovuyorsun? Bulgaristan benim sabanımla ve tüfeğimle yaşıyor, utanmaz" diye bağırdı. Polis çağırdılar. Ona da aynı cevabı verdi. Polis bir şey yapamadı, dışarı çıkıverdi ve pasta reçel getirdiler.

"İşte" dedi, "Türk köylüsünü bu hale getireceğiz".

Bir hatıra daha:

Bir gece idi. Yaver geldi. Zannederim yaver Naşit[1] idi. Atatürk'e bir telgraf verdi. O sırada Yunanlılarla dehşetli harp oluyordu. Atatürk, telgrafı okudu. Telgraf İzmit cephesinden geliyordu. Gece yarısı idi. Atatürk:

- "Bu telgraf yanlıştır" dedi.

Yaver bitişikteki telgrafhaneye gitti, tekrar geldi ve:

- "Doğrudur" cevabını verdi.

Atatürk:

- "Eğer bu telgraf doğru ise, biz burada duramayız" dedi.

Yaver tekrar gitti ve geldiği zaman:

- "Kumandan telgrafı yanlış vermiş" dedi.

Atatürk, işte böyleydi. Karanlıklar içinde 500 kilometre ileriyi şimşek gibi gözleriyle deler ve görürdü. Ben bu vakaların şahidiyim.

Atatürk çok Türkçü idi; o muhakkak!.. Bir gün beraber oturuyorduk. Merhum Nuri Conker bize şaka ettiğini işaret ederek:

- "Canım" dedi, "Türklük mürklük ne imiş? Zaten bütün insanlar birbirine karışmıştır. Bunun artık Türkü, Acemi, Fransızı, Rusu olur mu?"

Atatürk, hepimizden çok sevdiği arkadaşı Nuri Conkere'e:

- "Bana bak Nuri. Her şakana eyvallah, ama Türlüğüme ilişme! Benim hayatta yegâne övüncüm, servetim Türklükten başka bir şey değildir" dedi.

4) Sizce Atatürk'ün lider, inkılapçı olarak ve ilmin gelişmesi hususundaki rolü nedir?

- Çok büyüktür. Bir defa öz Türkçeyi ortaya atması, büyük bir eser, çok büyük bir harekettir. Çünkü bizi bu suretle benliğimize getirdi. Yarı Arap, yarı Farsça, yarı Frenkçe bir dille bir millet, millet olamaz. Tarihe bakınız, dilini kaybetmiş hangi millet "Ben varım!" diyebiliyor.

Sonra Latin harflerini ortaya koyması en büyük bir eserdir. Bugünle yarının, geçmişin kötülükleriyle arkasını kırıp attı ve ileriyi gösterdi.

Şunu da ilave edeyim ki, Atatürk maziden hoşlanmaz bir adam değildi. Mesela Cengiz'i, Aksak Timur'u, Yıldırım'ı, Fatih'i çok metheder ve sofrasında çoğunlukla bunlardan bahsederdi. Yıldırım için bir defa şunu söylediğini hatırlıyorum:

---

1 Naşit Mengü. (Y.N.)

- "Bir gün ressamlar kahramanlık simasını kaybederlerse, Yıldırım'ı alsınlar, yapıversinler."

Aksak Timur'u da çok akıllı bulurdu. Ve bir gün şunu da dediğini hatırlarım:

- "Ben" dedi, "Timur zamanında olsaydım, onun yaptığını yapabilir miydim, onu söyleyemem, fakat o benim zamanımda olsaydı, belki daha fazlasını yapabilirdi."

Bayan Afet de bu konuşmada beraberdi.

5) Atatürk'e ait yayımlanmamış ve tarihi bir vesika teşkil edebilecek hatıralarınız var mıdır?

- Bu vesikayı üçüncü sorunuzda söyledim. Elimde bunlardan başka kuvvetli vesika yok. Şunu da söyleyeyim: Erzurum ve Sivas kongrelerinde iki hadisenin vesikası bendedir. Fakat yanımda değil, Ankara'dadır. Bir gün size veririm.

Bir gün Erzurum Kongresi'nde şimdiki muhterem mebus Bay Mazhar Müfit Kansu Atatürk'e:

- "Bu hareketin sonu ne olacak" demiş.

Atatürk şu cevabı vermiş:

- "Ne olsun istiyorsun?"

Mazhar Müfit:

- "Cumhuriyete mi gidiyoruz?"

Atatürk:

- "Bunda şüphe mi var?!"

Gelelim Sivas Kongresi'ne:

Kongrede verilmiş bir önergeyi gördüm. Bu önergeyi verenlerin isimlerini hatırlamıyorum. Vesika Ankara'dadır. Önergede deniyor ki:

"İstanbul'daki padişahlık hükümeti çürümüştür. Anadolu'da yepyeni, cumhurluk mahiyetinde bir Türk devleti kuralım."

Önergenin altında Atatürk'ün kendi eliyle yazdığı şu cümleyi okudum:

"Sırası gelecektir. Şimdi okunmasın!"

***

Aziz kardeşim, bazılarının zannettiği gibi Türk Cumhurluğu akla esivermiş uluorta bir hareket değil, düşünülmüş, karar altına alınmış ve Türk milleti tarihinin bir icabıdır.

Bir hatıra olarak size şunu da söyleyeyim, unutulmasın, Cumhuriyet tarihi bakımından faydalıdır:

Bir gün[1] Hacı Bayram Camii'ne gittik. Atatürk de beraberdi. Ben o zaman iktisat vekiliydim. Camiden tekbirlerle çıktık, Meclis'e geldik. Bir de müezzin geldi. Müezzin ezan okudu. Meclis kapısından içeri gireceğimiz zaman, Atatürk'ün önüne sırmalı elbiseler giymiş bir imam dikildi. Atatürk ne istediğini sordu. İmam ellerini kaldırdı:

- "Dua etmeden Meclis'e girilmez" dedi.

Atatürk:

- "Bu yurt Mehmetçiğin süngüsüyle kurtarıldı ve bu meclis onun gayretiyle kuruldu, yoksa senin duanla değil. Çekil oradan" dedi ve imamı eliyle iterek Meclis'e girdi. Meclis Reisi'ne de:

- "Türk askerinin yerine neden bu imamı koydunuz?" diye darıldı.

Atatürk büyük bir dâhi idi. "Nereden biliyorsun?" derseniz, sabrından biliyorum. Atatürk'teki sabrı hiç kimsede göremedim.

Fransız âlimlerinden Buffon[2] der ki: "Deha, sabrın son mertebesidir."

Rumlar da "İpomoni vasilevi" (Sabır hükümdar olurmuş) derler.

Konuşması sık sık hıçkırıklarla boğulan İzmir Mebusu Mahmut Esat Bozkurt, ben son vapura yetişebilmek telaşıyla evden uzaklaşırken hâlâ hıçkırıyordu.

Aziz Ozan

---

1 Mahmut Esat Bozkurt, bu anısını *Atatürk İhtilali*'nde "Kurtuluş Savaşları zaferle taçlandıktan sonra, Atatürk Ankara'ya döndü" açıklamasıyla aktarmaktadır. Buna göre olay 4 Ekim 1922 günü gerçekleşmiş olmalı. Bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2014, s.105. (Y.N.)

2 Comte de Buffon. (Y.N.)

İSMET İNÖNÜ

Şef Söylüyor!..*

İnönü'nün üniversitelilere hitap edeceğini, İzmir-Ankara yolunda, trende öğrenmiştim.

Ankara istasyonuna çıkar çıkmaz, doğru evime koştum... Radyonun karşısına oturdum. Vakit henüz erkendi... Fakat, Şef'i dinlemek merakı beni sabırsızlandırıyordu. Radyoyu bir iki defa açtım kapadım. Ses seda yok!.. Hitabe 11'de olacaktı. Halbuki saat ancak 9.30'du!

Saat 10... Radyoyu bir daha açtım! Ne sesler yarabbi!.. Ortalık mahşere dönmüş... Fakat besbelli... Türk gençliğinin sesleri!..

Umutlarla, inanlarla, heyecanlarla dolu sesler... Yarınların hâkimi sesler!

Saat 11'e geliyor; hareket, kıprayış gittikçe artıyor. Sanki radyo, heyecanından kırılacak, çatlayacak gibi...

Tam 11'e 10 var... "Yaşa"larla ve alkışlarla karışık kıyametler, tufanlar kopuyor. Belli ki, Şef geliyor... Atatürk İhtilali'nin bayrağını taşıyan İnönü geliyor!

Kıyametler, tufanlar, bayrağın önünde sükûn buldu. Ve bu sükûnun içinde güvenli bir ses yükseldi. Bu, Şef'in sesi... Şef söylüyor!.. Şef söyledi. Ve Türk gençliği dinledi.

İnönü'nün hitabesi alkış selleri arasında gençliğin varlığına karıştı. Onun varlığında kaynadı!

Buraya kadar süren satırları tarihe bir belge hizmeti görsün diye karaladım.

*

* *Ulus*, 10 Mart 1939, s.1, 6.

Şef'in Türk gençliğine büyük hitabesinin ehemmiyeti bence şu noktalar içinde toplanmaktadır:

1) Türk gençliği ve üniversitelileri bu memleketin en büyük kıymetidir. Ve milletin büyük meseleleri ona açılır.

Türk İnkılabı'nın yüksek ayırıcı vasıflarından birisi de bu oldu. Atatürk'ün nutkuyla, Devlet Şefimizin son söyleviyle bu hakikati tatbikat alanında tecelli etmiş görüyoruz. İnkılap hesabına kaydedebileceğimiz büyük kazançlardan birisinin de bu olduğunda şüphe yoktur.

Türk İnkılabı'nın temel taşı Türk gençliği olabileceğine göre, kendisine verilen önem de haklıdır ve çok yerindedir.

Zaten Atatürk, Cumhuriyet'i Türk gençliğine emanet etmedi mi?

2) Şef, Atatürk İhtilali'nin demokrasi, halk hâkimiyeti yönünden gelişmesine ve ilerlemesine de iliştiler.

Bir kere daha anlaşıldı ki, bizde, parti, devlet, millet diye ayrı ayrı anlamlar yoktur. Bunların hepsi birdir. Hepsi Türk milletinden ibarettir.

Bütün Türk ülküsü; Türk milleti ve vatanı... millet iradesinin kayıtsız şartsız hâkimliğidir. Dirimiz de, ölümüz de bunlar içindir.

Bu suretle demokrasi, en kuvvetli ifadelerden birini, İnönü'nün bu formüllerinde buldu.

3) Büyük hitabenin en yüksek parçalarından birisini de Türk gençliğinin ahlak ve karakter bakımından bütün bir cihan gençliğine örnek olacak bir kudret ve kuvvette bulunması teşkil eder.

Bu parça, ara sıra fuzuli ahlak vaizliklerine kalkışan birkaç zavallıyı bari tatmin etseydi!

*

Fakat ah! Ne olurdu... Atatürk bunları duysaydı!

Evet, ne olurdu?! Atatürk, kendinin en yakını, İnönü'nün elinde ve Türk gençliğinin önünde, ah ne olurdu?! ne olurdu ki, en sevgilisi, Türk gençliğini... kadın-erkek bu gençliği... öz izerini...[1] bu haliyle, O, bir daha görseydi!

Ne yazık!..

Türk İhtilali bayrağının boyuna yükseldiğini görseydi!?

Mahmut Esat Bozkurt

---

1 İzer: Eser. (Y.N.)

İnönü'nün Resimlerine Bakarken*

Okuyucularım birkaç gündür *Ulus*'ta çıkmakta olan İnönü'nün fotoğraflarını görmüşler, düşünmüşler ve kim bilir neler duymuşlardır?!

Benim duyduklarım şunlardır: Erzincan harabeleri[1] içinde İnönü!.. Göğsünü yaslı başlara vermiş... onları dinlendiriyor.[2]

Sanki Türk milleti ve Türk illeri tek bir göğüs halinde kendisini İnönü'de bulmuş ve onun göğsünde yaslı başlara uzanmıştır.

Yaslı başlar tesellilerini burada aramakta, sükûnlarını burada bulmaktadırlar. İnönü'de, Türk milletinin göğsünde...

Michelangelo'nun yonttuğu bir heykel vardır ki, şöhreti milletlerarasıdır; bu heykelin adına "Pietà"[3] (sevginlik)[4] derler:

Michelangelo hâlâ yaşar olsaydı, Erzincan harabeleri içinde yükselen göğsü, İnönü'nün göğsünü ve bunda acılarını dindiren Türk ananın asil başını "Pietà"sına şüphe yok ki mevzu olarak alırdı. Belki de Michelangelo yonttuğu heykeli yarıda bırakır, bir yana atar... hayali de aşan bu göğüs ve bu başı sevginliğine örnek yapardı.

---

* *Ulus*, 5 Son Kânun (Ocak) 1940, s.1, 5.

1 26-27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan'da meydana gelen çok şiddetli deprem sonucunda 32.962 kişi hayatını kaybetmiş, yaklaşık 100 bin kişi yaralanmış, 116.720 bina yıkılmıştır. Dünyanın büyük kişi depremleri arasında sayılan bu deprem Türkiye'nin en ciddi deprem felaketlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. (Y.N.)

2 Cumhurreisi İsmet İnönü'nün 3 Ocak 1940 tarihli *Ulus*'un ilk sayfasında yer alan söz konusu fotoğrafı bu makale sonunda yer almaktadır. (Y.N.)

3 Pietà (İt.): Acıma, merhamet. Michelangelo'nun söz konusu heykelinin fotoğrafı bu makale sonunda yer almaktadır. (Y.N.)

4 Şefkat.

Ve sadece soyut değil, fakat gerçek anlamında bir sevginlik timsali yaratmış olurdu. Türklük, şefkatin bu gerçek timsalini Michelangelo'nun "Pietà"sında değil, İnönü'nün yaş sızan gözleriyle göğsünde ve buna dayanan dertli, yaslı başta bulacak, öğrenecekmiş...

Bu göğse ve bu başa bir daha ve bir daha bakınız! Tablo yapıp evlerinize takınız... Sevginlik nedir, orada anınız...

*
* *

Okuyucularım *Ulus*'ta çıkan İnönü'nün fotoğraflarını görmüşler, düşünmüşlerdir ve şüphe yok ki çok şeyler duymuşlardır.

Ben de duyduklarımı şuracığa iliştireyim: İnönü, Erzincan'ın, Tokat'ın, Amasya'nın yıkıklıklarında dolaşıyor... İnönü günlerce yıkık dökük obalar içinde bahtlarının acılarını çekenlerle dert ve yas ortağı olmuştur. Onlarla aynı obalar içinde halleşiyor. Yeni bir Michelangelo için ne büyük, ne azametli ve ne haşmetli bir heykel!

Bu heykele "Devlet Şefi" demeyi pek isterdim... Modern demokrasilere ne güzel ve canlı bir örnek vermiş olurdum. Ne yazık ki heykeltıraş değilim...

İnönü'nün Türk illerinde çok işleri için çok heykelleri dikilecektir. Bunlardan birisi de ebediyete kadar sevginliği nakledecek olan, Erzincan'da göğsünde dinlendirdiği yaslı başla yaşlı gözler olacaktır. Ve bu heykel yalnız Türk tarihinin değil, insanlığın malı olacaktır.

İnönü! Sen bu milletin bütün bir asırlar süren makûs talihini İnönü'lerde yenensin. Türk milleti yaşıyor, yaşayacak ve yaşatacaktır.

Senin ayak bastığın her harabe birer mamure olacaktır. Yangın yerlerinden gül bahçeleri fışkıracak, çöller vaha olacak ve bunlar içinde Türk milleti mesut bahtını söyleyecektir.

Yeter ki sen sağ ol!

Ankara, 4 Ocak 1940
Mahmut Esat Bozkurt

Erzincan depremi üzerine bölgeye giden Cumhurreisi İsmet İnönü'nün *Ulus*'ta yer alan ve Mahmut Esat Bozkurt'un yazısına konu olan fotoğrafı.
(*Ulus*, 3 Son Kanun [Ocak] 1940, s.1)

Michelangelo'nun "Pietà" adlı,
kucağında ölü İsa Mesih'i tutan Meryem Ana heykeli.

İnönü'lerde... (28 Mart-1 Nisan 1920)*

Sayın General İzzettin Çalışlar'ın güzel, beliğ yazılarından sonra İnönü savaşları için söylemek ve belirtmek istediğim bir noktacık var:

Bugünkü gibi 1 Nisan sabahı idi. Ankara sokakları al, yeşil bayraklarla donanmıştı. Sanki İnönü Meydan Savaşı'nı kazanan şehitlerin, gazilerin kanları yer yer, yurdun her yanında akisler yapıyordu. Türkün doğmakta olan yeşil çimenli, kızıl, mor laleli büyük baharını bu kahramanlar kanlarıyla sulamışlardı.

Şimdi İnönü gazileri "İnönü dağlarında çiçekler açar" teraneleriyle bu baharı selamlıyorlardı.

İkinci Viyana çekilişinden beri sürüp giden Türk'ün ters talihi 258 yıl sonra bu gün İnönü'lerde, Milli Şef İnönü'nün büyük kumandası altında ezilmiş ve yenilmişti.

Ebedi Şef Atatürk Milli Şef İnönü'ye "Bütün dünya tarihinde sizin İnönü Meydan Muharebelerinde üstlendiğiniz vazife kadar ağır bir vazife üstlenmiş kumandanlar enderdir. Milletimizin bağımsızlığı ve hayatı, dahiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silah arkadaşlarınızın kalp ve hamiyetine büyük emniyetle dayanıyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstila altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan bugün en ücra yerlerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına başını çarparak hurdahaş oldu. Namınızı tarihin iftihar kitabına kaydeden ve bütün milleti hakkınızda ebedi minnet ve şükrana sevk eden büyük gaza ve zaferinizi tebrik ederken, üstün-

* *Ulus*, 2 Nisan 1941, s.1, 3.

de durduğunuz tepenin size binlerce düşman ölüleriyle dolu bir şeref meydanı seyrettirdiği kadar milletimiz ve kendiniz için yükselmenin şaşaasıyla dolu bir gelecek ufkuna da nazır ve hâkim olduğunu söylemek isterim" diyordu.[1]

Bu yenişin anlamını yalnız ve sadece askeri bakımdan değerlendirmek doğru değildir. Bu, çok dar bir çerçeve olur.

Bence İnönü zaferinin anlamı 258 yılın yığdığı miskinlik havası içinden sıyrılan büyük bir milletin, Türk ulusunun kendi yüksek varlığına kavuşmasıdır.

O artık "Ben varım! Her şeyi yapmaya, yaratmaya kadirim! Hem de bütün yoksulluklar içinde!.." demek hakkını kendinde görebilirdi. Atatürk'ün İnönü'ye yazdığı telgrafın son satırları bu hususu açıklıkla ifade etmektedir.

Namık Kemal'in "Bu kan yine o kandır"[2] demesi ne kadar doğru imiş... Namık Kemal söyledi; fakat İnönü gösterdi.

İnönü zaferi bir başlangıç idi ki, yarınları açıyor ve bizi bu açılmış yarınlar içine yenilmez bir inanla koyup salıverdi.

Bu yarınlar Türk'ün yalnız silah üstünlüğünün değil, siyasal, sosyal, ekonomik alanlardaki yeniliklerinin şahidi olacak ve bütün onları kavrayacaktır.

Uzun süren savaşlardan yorgun düşmüş bir milletle beraber Milli Şef İnönü'nün başardığı iş, bu kadar kavrayıcı ve bu kadar muazzamdı.

Öne düşmüş alınlar 1 Nisan sabahı yükseldiler! Alınlar yükseklere baktılar... Ve kalpler ferahlıkla, heyecanla, umutlarla çarpmaya başladılar!

Sakarya'ları, Dumlupınar'ları kazananlar, bütün bir düşman dünyasını kan sızan saçlarından yakalayarak güneşlerin battığı denizlerin öbür yakasına atanlar, hep bu alınları ve bu kalpleri taşıyanlar oldu.

Yine aynı inanla dolu kalplerdir ki, bugünkü siyasal, sosyal, ekonomik durumu yarattı.

Ben, İnönü Meydan Savaşı'nın geniş ve moral anlamını böyle görüyorum: Türk tarihinin her yönden, yepyeni bir dönümüdür. Güneşin bahara dönmesi gibi... Tanrı göstermesin, aksi bir hal olsaydı, bizi çok üzer, işlerin bitimini çok, pek çok uzatabilirdi...

İnönü, Kılıçarslan'ın 1.000 yıl önce Haçlılara karşı haklayamadığı bir işi aynı yerde başardı.

Yabancı tarihlerin verdiği haberlere göre Kılıçarslan'ın kılıcının ağzı yamuluncaya kadar bir milyon Haçlı'yı yere sermesine rağmen İnönü'lerdeki savaşı kazanamaması Türk dünyası için yıllar süren felaketleri doğurmuştu.

---

1 Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Nisan 1921 tarihli söz konusu telgrafı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.11, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2003, s.114-115. (Y.N.)

2 Namık Kemal, "Vatan Şarkısı". (Y.N.)

Zamanına göre bugünün Siegfried'lerinden,[1] Maginot'larından[2] üstün olan İstanbul surları önünde yatanlar, tek bir gün içinde koca bir devleti ortadan kaldıran Mohaç'ı yapanlar, alınmaz adlı Neuzelle'i alanlar, bütün bunlar, şehitleriyle, gazileriyle, komutanlarıyla ayağa kalkmış İnönü kavgalarını seyrediyorlardı.

İnönü Savaşları imtihanı, şehitleriyle, gazileriyle, komutanlarıyla ayakta duran bu heybetli kafile önünde verildi!..

Bu destanı yazdıran komutan sağdır. Türk milletinin Ulusal Şef'i olarak başta duruyor. Türk milletine gelince, o, dimdik ayaktadır. Ve çelikten bir çember gibi Şef'in etrafını almıştır.

Bu hal ile İnönü'leri, bir daha, bir daha ve bir daha yaratmaya fakat -bize dokunulursa- bu defa yabancı illerde yaratmaya kadiriz.

Gözümüz bu kadar pektir.

Aziz Şef! Sen, sağ oladur.

Ankara, 1 Nisan 1941
Mahmut Esat Bozkurt

1 Siegfried Hattı: Almanya'nın batı sınırı boyunca 1930'larda inşa edilen tahkimat sistemi. (Y.N.)

2 Maginot Hattı: Fransa'nın kuzeydoğusunda olası bir Alman saldırısına karşı 1930'larda yapılmış savunma hattı. (Y.N.)

Lozan Barışı Önünde![*]

Mondros Mütarekesi Türk milletini düşmanlara teslim ediyordu. Mütarekeyi imzalayan Ahmet İzzet Paşa hükümeti, sanki büyük bir iş başarmış gibi bu faciayla övünüyor, değerini göklere çıkarıyordu.

Gafletin genişliğine bakınız!

Gerçi bizim ara sıra bu yolda yaptığımız kritiklere "Ahmet İzzet Paşa hükümeti, Dünya Savaşı'ndan mağlup çıktığımız bir zamanda bundan başka ne yapabilirdi?" diyenler az olmadı...

Hatta daha ileri gidip de "Bundan daha iyi bir mütareke olur muydu?!" diyenler bile bulundu.

Bu soruların tek karşılığı şudur:

1914-1918 Dünya Savaşı'ndan yalnız biz mağlup çıkmamıştık; Almanya da fena halde bozulmuştu... Fakat Alman delegesi Brockdorff-Rantzau, Versay'da kendisine uzatılan antlaşmayı reddetmiş ve Paris'i terk ederken Fransız halkı tarafından taşlanmıştı!

Bizim Mondros'çular Brockdorff-Rantzau kadar da bir tehlike karşısında bulunmuyorlardı.

Yapacakları sadece şuydu: Mütarekeyi reddederek İstanbul'a dönmek...

Bunların İstanbul'a dönmeleri, muhakkak ki mütarekeyi kabul etmelerinden zararlı olamazdı; hatta faydalı olabilirdi. Gerçi o günkü düşmanlarımız savaştan galip çıkmışlardı. Fakat çok yorgun düşmüşlerdi! Harpten bıkmış usanmışlardı.

---

* *Anadolu*, 24 Temmuz 1942, No: 8942. (Aynı makale, *Anadolu* gazetesinin 24 Temmuz 1943 tarihli sayısında tekrar yayımlanmıştır. Y.N.)

Ahmet İzzet Paşa hükümeti biraz daha ayak direseydi, bence şüphesiz ki lehimizde birçok değişiklikler yaptırmayı başarırlardı. Başarmasalar bile, bu mütarekenin doğurduğu durumdan daha fenasını düşmanlarımız bile yaratamazlardı. Şu halde kaybedeceğimiz bir şey yoktu. Halbuki Mondros Mütarekesi'ni kabul etmekle, biz dahi silahlarımızın teslimini, memleketimizin baştan başa düşmanlarca işgalini tanımış bulunuyorduk. Artık onu tanımadığımız gün, biz hukuken de mesul idik.

Ahmet İzzet Paşa hükümetinden başka, Mondros Mütarekesi'yle övünen ne tek bir Türk ne de bunu metheden tek bir yabancı görmedim. Yalnız eski İtalya hariciye nazırlarından Kont Sforza bu mütarekeden daha ağırı yapılmadığı için Türklerin tekrar ayaklanma fırsatını bulduklarını söylüyor.

Demek oluyor ki, bizim Mondros'çuların tek avukatı Kont Sforza'dır! Bence Mondros Mütarekesi'nin hakiki anlamı şudur:

Bununla Türk milletinin ellerine kelepçe, boynuna lale, ayaklarına bukağı vuruluyordu. Ve tıpkı gözleri açık bir kurban gibi düşmanların ellerine teslim edildi. Düşmanlar kurbanı sürükleye sürükleye kanaranın kenarına götürdüler. Ellerinde tuttukları baltayı kurbanın başına indirmek üzere kaldırdılar...

Fakat merak etmeyiniz; baltayı indiremeyeceklerdir.

Kurban bir sıçrayışta ayağa kalkacak, zincirlerini kıracak, baltayı düşmanların ellerinden kapacak, sonra bu baltayı başlarına vura vura onları kanlı saçlarından tutarak günün attığı denizlerin öbür yakasına fırlatıp atacaktır.

Ve o zaman düşmanın parmağı ağzında kalacak, hürriyetini kaybetmiş bütün bir mazlum insanlık ayağa kalkarak "Yaşa Türk milleti!" diye bağıracaktır.

Zaten Türk milletinin tarihteki rolü, mazlum milletlere kurtuluş örneği olmaktır.

***

Hain Vahdettin hükümetinin "Sevr Antlaşması" adını verdiği paçavrayla Türkiye ortadan kalkıyordu. Hatta bunun Vahdettin hükümeti tarafından imza ve kabulünden sonra, düşmanlarımız "artık hasta Türkiye öldü" demişlerdi.

Fakat merak etmeyiniz; Türkiye ölmeyecek, yaşayacak ve Sevr paçavrasını, onu öldü zannedenlerin suratlarına yine parça parça edilmiş bir pis paçavra gibi atacaktır.

Yeri gelmişken bir hakikati şuracığa kaydetmeliyim:

Sevr Antlaşması'na, Vahdettin'in karşısında tek bir kişi muhalif kaldı. Bu büyük adam, Topçu Ferik Rıza Paşa'dır.

Vahdettin'e şöyle bağırmıştı:

"Ben bu antlaşmayı kabul etmiyorum. Siz kabul edebilirsiniz. Fakat memleketin asıl sahibi Türk milletidir. O sözünü söylemeden sizlerin kabulünden ne çıkar?"

Rıza Paşa'nın dedikleri olacaktır. Fakat ne yazık ki, o, kurtuluş gününü göremeden Hakk'ın rahmetine kavuşacaktır.

***

Lozan Günleri Yaklaşıyor

Mondros Mütarekesi'ni yer yer düşman işgalleri takip etti. Bu mütarekeyle Ahmet İzzet Paşa kabinesi o kadar aldatılmıştı ki, imzasından 24 saat geçmeden İngilizler Musul ve çevresini işgal ettiler. Hem de mütarekenin kendilerine tanımış olduğu açık haklara dayanarak. Bunlara karşı koymak isteyen General Ali İhsan[1] hükümetçe geri çekilmeye mecbur edildi. Fransızlar Adana, Mersin, Gaziantep, Maraş ve bütün çevrelerine girdiler. İtalyanlar Kuşadası'ndan başlayarak ta Silifke havalisine kadar yerleştiler. Ve nihayet Yunanlılar İzmir'e girerek, bir yandan Aydın'a, diğer yandan Manisa, Salihli önlerine kadar uzandılar. Hepsi, yine o bilinen mütarekeye dayanıyorlardı... Şüphe yok ki kötü niyetle hareket ediyorlardı. Fakat mütareke bakımından hakları vardı... Çünkü mütarekeye göre düşmanlarımıza stratejik bakımdan kendilerince önemli görülecek memleketimizin herhangi bir noktasını işgal hak ve yetkisi tanınmıştı. Takdir yalnız kendilerinindi. Anavatan bir baştan bir başa kadar çiğnenmeye başlanmıştı.

Türk Milleti Ayağa Kalkıyor

İşte böyle bir günde silahları alınmış, boynuna lale, ellerine kelepçe ve ayaklarına bukağı vurulmuş olan Türk milleti birdenbire ve bir fırlayışta ayağa kalktı. Yapayalnız ve tek başına düşmanlarına karşı durdu. Ve bir kanlı boğazlaşmadır başladı. Artık durmayan ve gittikçe hızını artıran boğazlaşmanın başında bir yıl sonra Atatürk'ler, İnönü'ler göründüler. Başa geçtiler. Büyük ordu kurulmuştu. Bütün bir dünyaya hürriyet ve bağımsızlık aşkına kılıç çalıyordu.

***

---

1 Ali İhsan Sabis. (Y.N.)

Sakarya Meydan Savaşı'ndan önce şanlı ordumuzun erleri arasında dolaşıyordum. Hâlâ unutmam ve unutmayacağım; rahmetli General Şükrü Naili'nin[1] kumanda ettiği grup erleri arasında, nöbet yerinde hemşerilerimden Selçuklu bir ere rastladım. Başında kabalağı yoktu. Başı açıktı. Ayaklarında ne postal ve ne de çarık vardı; yalınayaktı. Ayakları kanamış, nasırlanmıştı. Ceketi yoktu. Yırtık pırtık gömleği üstündeki deste deste cephanesi ona aynı zamanda ceket vazifesini görüyordu. Pantolonu lime lime idi...

*
* *

Fakat ne çıkar?!

O, yalınayak, baş açık, tüfeğiyle Hakk'ın önünde duruyor, hürriyet ve bağımsızlık uğruna sanki demirden bir parça gibi dimdik ayakta duruyor, bütün bir düşman dünyasına karşı dişlerini gıcırdatıyordu.

Bunun gibi daha binlercesi vardı.

Hakk'a dayanarak, yalınayak, baş açık, silaha sarılan bir milletin hürriyet ve bağımsızlık elbette hakkıdır. Böyle bir millet yenilmez, yener.

Böyle bir manzaraya hak da âşık olur.

Buna hak da teslim olur.

İnönü'leri Sakarya'lar, Sakarya'ları Dumlupınar Meydan Muharebeleri takip etti. Artık Anadolu'nun göbeğinden fışkıran yeni Türk devleti, kan, duman, ateş dalgaları arasından yeniden doğuyordu.

Kılıç, süngü şakırtıları, silah, top sesleri içinde yeni Türk devleti artık kurulmuştu.

Devlet böyle doğar, böyle kurulur.

Tarihe bakınız!

Onun şaşmaz olaylarından biri de budur.

Şu veya bu devletin kaprisiyle yahut çıkarı dolayısıyla kurulan yapmacık devletler, çok geçmeden, günün birinde yıkılmaya mahkûmdurlar.

Tanığı olduğumuz son acı hadiseler bunun canlı belgeleridirler.

*
* *

Bütün bu seri savaşlardan ve hakikatlerden sonra bir de baktık ki, Mehmetçik cellatlarını şimdi kanlı saçlarından yakalamış, şenliklerde yakılan çarkıfelekler gibi elinde çeviriyor!..

Onu o kadar çevirdi ve öyle bir hızla fırlattı ki, denizlerin öbür taraflarına fırlatılıp atılan düşman düşüp başını bir kere daha vurduğu topraklarında bir daha Türkiye adını anmaz oldu.

---

1 Şükrü Naili Gökberk. (Y.N.)

Dünya Savaşından Sonraki Tarih[1] adındaki eserin Amerikalı yazarı der ki:

> "Bütün dünya, tarihin bütün bir yürüyüşünde Türkler önünde bu kadar utanılacak bir halde dize gelmedi."

Türk genci!

Senden bir öncekilerin kazandıkları zaferin heybetine, büyüklüğüne bak. Bununla övün. Çalış ve senden öncekileri geç...

Doğuş insana yükseliş demektir.

***

Lozan kapıları açıldı.

Orada beyazından, sarısından, siyahından, kırmızısından, her çeşidinden bütün bir dünya ile Türkiye adına Milli Şef İnönü karşı karşıya geldiler.

Orada bugünkü 20 milyonluk Türkiye ile milyardan fazla bir âlem karşı karşıya durmuştu.

Uzun süren, sert, katı kafa kavgalarından sonra İnönü'nün karşısındaki dünya yepyeni bir Türkiye'nin kuruluşunu kabul etti... Ona baş eğdi...

Lafın kısası, Düyunu Umumiye'siyle, memleketi sömürge haline koyan kapitülasyonlarıyla, her şeyiyle bütün bir Osmanlı İmparatorluğu tasfiye edildi. *Devletler Arası Hak*[2] adındaki kitabımda da dediğim gibi, bence Lozan Antlaşması'nın anlamı şudur:

> "Devletler arası hak karşısında, bugün İngiliz milleti, Alman milleti, Fransız milleti, Rus milleti, İtalyan milleti, milletlerin en medenilerinden sayılan Birleşik Amerika Devletleri ve İsviçre Devleti ne ise, Türk ulusu da odur. Aynı ödevlere, aynı haklara sahiptir. Ne eksik ne de fazla...
> Tek bir cümle içinde denebilir ki, Lozan'daki zaferin anlamı, Türk ulusunun modern medeni dünya ile eşit oluşudur. Yedi asrın halledemediği bu büyük işi Lozan'da Milli Şef İnönü kopardı attı. Ve yedi asrın facialarına son verdi."

***

Lozan'ı hazırlayan şehitlere rahmet, gazilerine esenlik dilerken, Türk Devleti'nin kurucusu büyük Atatürk'ü sonsuz saygılarla anmak borcumuzdur.

---

1 Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno*, Paris, 1929. (Y.N.)

2 Mahmut Esat Bozkurt, *Devletler Arası Hak/ Hukuku Düvel*, 1940. (Y.N.)

Milli Şef İnönü!
Lozan'ı yapan sensin... Vatan sana minnettardır.

*
* *

Türk genci!
Yolun daha büyük Lozan'lara doğru açık olsun.

İzmir, 23 Temmuz 1942
Mahmut Esat Bozkurt

CELÂL BAYAR

Celâl Bayar'ın Hizmetleri*

Başvekilimiz iki gündür İzmir'imizde, aramızda bulunmaktadır. Celâl Bayar'ın başvekil olarak İzmir'imizde, aramızda geçirmekte olduğu günler bizim için iki katlı bir zevktir. Sayın Başvekil'in aynı zamanda İzmir mebusu bulunması bu iki katlı manevi zevkin sebebidir. Bu münasebetle Celâl Bayar'ın siyasal hayatındaki başarılarını sayıp anmayı yersiz bulmamaktayız.

*

İş Bankası ve onun ekonomik teşebbüsleri Türk inkılap tarihinde bir abide gibi yaşamak hakkını kazanmışlardır. Ve bu her görümden böyledir.

Hiç unutmam, İzmir'in geri alınmasını takip eden günlerde İktisat Vekili bulunuyordum. Bütün memleketi temsil eden Büyük İktisat Kongresi İzmir'de toplandı.

Kongre, kararlarını tespit ettikten sonra, üyeler, bu kararlar etrafında bir de benim düşüncelerimi dinlemek arzusunda bulunmuşlar. Bana yöneltilen birçok sorular arasında şu da vardı:

"Muhtelif bankalar kurulmasını istiyoruz. Bunu dilek halinde tespit ettik. Fakat bankacılıktan anlar elemanları Türkler içinde bulmak mümkün müdür?! Biz bankacılık yapabilir miyiz?!"

---

* *Yeni Asır*, 21 Ağustos 1938, No: 9943.

"Hiç şüphesiz! Hem de yabancılardan daha iyi bankacılarımız vardır!" dedim.

Yine hiç unutmam, beni seven birkaç dostum yanıma geldiler ve bana "Resmi dille böyle söylüyorsun... Tabii buna sen de inanmazsın, değil mi?!" dediler.

Beyanatımın her cümlesinin bir inanç mahsulü olduğunu ifade ettiğim zaman, dostlarım dudak kıvrıntısıyla benim hayalciliğime acır gibi oldulardı.

O gün hayal sayılan şeylerin bugün hakikatleri bile geçtiğini görüp de ulusal bakımdan sevinmemek mümkün müdür?

İşte bu yerinde sevincin ilk ve büyük etkeni Celâl Bayar'dır.

İş Bankası, milli bankacılığımızın modern bir okulu oldu. Bir okuldur ki, Türkün bu alandaki yüksek kabiliyetini geliştirdi ve gösterdi.

Bu kadar da değil; ben çocukluğumda banka diye bir Osmanlı Bankası'nı duyar, banka diye onu bilirdim. Ziraat Bankası'nın adı bile pek anılmazdı.

Osmanlı Bankası...

Türk düşmanlığıyla tanınmış Osmanlı mebuslarından Boşo, Osmanlı Mebusan kürsüsünde bir gün bir hakikati küstahça ağzından kaçırıvermiş ve "Benim Osmanlılığım, Osmanlı Bankası'nın Osmanlılığı kadardır!" demişti.

Osmanlı Bankası da, Fas'ta, Zengibar'da, Avrupalıların sömürgelerinde çalışan bankalar kabilinden bir şeydi. Fas Bankası ne kadar Faslı ise, Osmanlı Bankası da o kadar bir şeydi!..

Bu bankanın bütün personeli Fransız veya Rumdu. Türkler kapısından içeri giremezdi.

Düşünebiliriz ki Osmanlı Bankası zaman zaman devletin işlerine müdahale edecek kadar bir nüfuz kazanmıştı.

Çocuktum... Babam bana bankanın nasıl bir şey olduğunu göstermek istemişti... Osmanlı Bankası'nın İzmir şubesine gittik... Fakat acı bir hatıra hâlâ yüreğimi deler gibi işlemektedir. Şube direktörü bir Fransız, bizi nezdine kabul etmek için kapısında hayli bekletmişti!

Vaktiyle tahakküm ve istismar şebekesi olan bu bankanın bugün adı sanı anılmaz oldu. İş Bankası Türk bankacılarıyla işe koyulduktan sonradır ki, Osmanlı Bankası var mı yok mu, bunu bilmek şöyle dursun, meşgul olan bile kalmadı...

İş Bankası'nın hizmetleri bundan ibaret de değildir. Sigortacılıkta, ekonomik işlerimizin her alanında büyük roller yaptı ve yapmaktadır. Yabancı memleketlere bile dal budak salarak Türk bankacılığının imrendirici faaliyetini göstermektedir.

Cumhuriyet Merkez Bankası, Sümerbank, Denizbank, Kömürcülük Bankası gibi ulusal müesseselerimiz İş Bankası okulunun kutlu verimleridir. Bütün müesseselere İş Bankası bir bayrak oldu.

Bir gün Ankara'da, Evkaf evlerinden birinin mütevazı bir köşeciğinde işe başlayan Celâl Bayar, her Türkün göğsünü kabartan bu eseriyle hakkıyla iftihar edebilir.

*

Celâl Bayar'ın Türk ekonomik hayatındaki rolü bundan ibaret değildir. Memleketimizi sanayileştirme tarihimizde Celâl Bayar'ın adı daima saygıyla anılacaktır.

Kumaş fabrikaları, bez fabrikaları, şeker fabrikaları, kâğıt fabrikaları, cam fabrikaları vs. bütün bunlar Türk İnkılabı'nın modern Batılı cephesidir. İnkılabımız hiçbir cephesinde bu kadar esaslı, radikal bir surette Batılılaşmış değildir.

Bu eserlerin aynı zamanda memleketimizde iş hacmini genişletmiş olmasını da önemle kaydetmek isteriz.

Marksist okula göre buhranların asıl sebebi işsizliktir. Memleketimizde iş hacmi genişledikçe, dünya buhranının ıstıraplarının o oranda hafifleyeceği şüphe götürmez bir hakikattir. Celâl Bayar bu davayı da keşfetti.

Son zamanlarda deniz işlerine verilen ehemmiyet çok yerindedir. Denizbank'la Türk denizciliğinin temeli kuruldu. Ismarlanan ve birer birer memleketimize gelmekte olan yeni vapurlarımızla yakın bir günde, denizlerin rengine pek alışkın olduğu bayrağımız baharda, yazda, kışta açan laleler gibi sularını süsleyecektir.

Her halde Cumhuriyet'in 15. yıl bayramı inkılap tarihimizde bir ekonomi bayramı diye anılacaktır.

Celâl Bayar'ın iç ve dış bakımlardan sayılabilecek mali ve iktisadi tedbirleri de kayda değer eserlerdir.

İngiltere'den borç para alınması, vergilerin bütçemizi sarsmadan indirilmesi, ihracaat işlerinin düzenlenmesi başlı başına büyük işlerdir.

*

Celâl Bayar... İstiklal savaşlarında önce kendi başına elinden geleni hayatı pahasına yaptı. Ve bütün milli dava içinde, inkılap yıllarında Atatürk'ün dizinin dibinde çalıştı ve çalışmaktadır.

Celâl Bayar... Bursa'nın Umurbeyli adını taşıyan güzel bir köyündendir. Bir Türk köylü çocuğunun, Türk Cumhuriyeti hükümetinin başında bulunması, Türk demokrasisi için de başlı başına bir başarı ve bir zaferdir.

İzmir, 19 Ağustos 1938
Mahmut Esat Bozkurt

ŞÜKRÜ SARACOĞLU

Şükrü Saracoğlu İçin*

"Dünyanın kan ve ateş içinde yüzdüğü günlerde Türkiye'yi tehlikelerden uzak tutmasını, tarafsız siyasetiyle yurdumuzu barış yuvası haline sokmasını bilen Büyük İnönü'nün yanında Şükrü Saracoğlu daima en genç kafa ile en geniş faaliyeti göstermiştir."

Hemşerimiz Ödemişli Şükrü Saracoğlu, Türk Cumhurluğu'nun başvekili oldu.

Bu haberi Perşembe günü, akşamüstü, Selçuk köyünün radyosundan öğrendim.

Zeybekler diyarı Ödemiş, evladıyla, evlat da zeybekler diyarıyla övünebilirler.

Saracoğlu'nun Cumhurluk başvekilliğine gelişi, Türk demokrasisinin anlamı yönünden olduğu kadar, millet, memleket hesabına da birçok bakımlardan hayırlı olmuştur.

Saracoğlu'nun Türk Cumhurluğu'nun en büyük hükümet makamına gelmesi Türk demokrasisinin bir zaferidir.

Yeni başvekilimizin babası, Ödemişli Saraç Mehmet Usta'dır...

Mehmet Usta'yı pek yakından ve çok iyi tanırım.

---

* *Anadolu*, 14 Temmuz 1942, No: 8942, s.1; *Yarım Ay*, 1 Ağustos 1942, c.8, sayı 154, s.4.

Sanatına âşık, emsalsiz Türk saraçlarındandı... Sakin ve son derece onurlu idi.

Ödemiş'e gittikçe kendisini ziyaret ederdim. O vakitler 20-21 yaşlarında olduğum halde bana cıgara verdiğini, kahve ısmarladığını hatırlamam. Çocuk saydığı için sadece bir lokum ısmarlardı.

Bir gün biraz latife etmek istemiştim. Laubali bir tavırla "Amca" dedim, "oğlun Mülkiye'yi bitirdi... Kaymakam olsa ya!"

Mehmet Usta onurlu bir tavırla yüzüme baktı ve "O, iradesine sahiptir!" dedi.

Pek bozulmuştum... Fakat seslenemedim. Zengin denebilecek kimseler çocuklarını İzmir İdadisi'nde parasız okutmak için şuraya buraya başvurdukları halde, Mehmet Usta oğlunu parayla okuttu.

Türk demokrasisinin yapma, zoraki demokrasilerden ayrıldığı esaslı noktalardan birisi, bence bunun köklerinin Türk milletinin asil ruhundan fışkırmasıdır; sadece teorilerden değil...

Bundan dolayıdır ki, bugün küçük bir çiftçinin, yarın bir bahçıvanın, öbür gün bir köy çocuğunun... daha sonra bir saraçın oğlu bu memleketin başına geçer ve onu idare eder.

Batı, bu sistemi ancak bir buçuk asırdan beri benimsediği halde, şurası muhakkak ki, Türk milleti bütün bir tarihinde bundan başka bir sistem tanımış değildir. O kadar ki, Türk devletleri tarihin yürüyüşünde herhangi bir rejimle idare edilmiş olurlarsa olsunlar, bu demokratik ruh bütün rejimlerin esasına hâkim olmuştur. Bugün de, yarın da, öbür gün de bu hâkim olacaktır.

***

Saraçlara kadar yürüyüp gelen misaller bunun canlı anlamıdır.

İşin büyüklüğü, azameti, heybeti de bundadır.

Şükrü Saracoğlu'nun hükümet başına gelişi, son Türk İhtilali hesabına da bir kazançtır. Tarihin düşüncesi eğer anladımsa şudur ki, bir rejim köklerini derinliklere salıncaya kadar dizginleri evladının elinde bulunmalıdır. Aksi halde tutunması güç, hatta imkânsızdır.

Saracoğlu ise bu rejimin idealini yapanlar ve uğruna ilk kurşunları sıkanlar arasında idi.

Sarac'ın geçmişteki yüksek başarıları, bugün başında bulunduğu ve her vakitten ağır mesuliyetli yüksek makam için bir garantidir.

Saracoğlu'nu işbaşında önce Maarif Vekâleti'nde görüyoruz.

Kısa bir süreden sonra İzmir mebusu olarak mübadele komisyonu reisliğine geldi. Burada yüksek bir kudretle birçok pürüzlü işleri koparıp attı.

Saracoğlu'nun bu millet ve bu memleket için en yüksek, en hayırlı işlerinden biri de finans meselelerimizde görüldü.

Maliye Vekilliğinden çekildikten sonra, sözde milyarı geçen Osmanlı borçlarını, eski deyimiyle "Düyunu Umumiyei Osmaniye"yi, alacaklılarla pek kısa süren konuşmalardan sonra hiçe indirdi. O kadar ki, bugünkü Türk Cumhurluğu borçsuz sayılabileceği gibi, finans bakımından dünyanın en itibarlı devletlerinden birisi oldu.

Hemşerimizin adliyedeki başarılarına gelince; hapishanelerin ıslahına doğru atılan radikal adımla Meşhud Cürümler Kanunu[1] Türk adliyesi tarihinde önemi büyük eserlerdir. En son olarak Saracoğlu'nu Dışişleri'nde görüyoruz. Üç sene süren ve sürmekte olan bu nazik, ince ve çok ağır mesuliyetli ödevini dünyanın yanıp yıkıldığı böyle bir çağda nasıl bir çeviklikle ve nasıl bir kavrayışla hakladığını, haklamakta olduğunu söylemek fazladır. Çünkü eser meydandadır.

Bütün bunları Sarac'ın yeni büyük ödevini geçmişten de yüksek eserlerle donatacağına, süsleyeceğine bir garanti sayarsak haksız sayılmayız sanırım.

Yeni makamı Saracoğlu'na, Saracoğlu da Türk milletine kutlu olsun.

Selçuk, 11 Temmuz 1942
Mahmut Esat Bozkurt

1 Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu. (Y.N.)

Refik Saydam*

Türkiye Cumhuriyeti Başvekili Sayın Refik Saydam dün akşamdan beri İzmir'imize ayak basmış bulunuyorlar.

Refik Saydam, ilk günlerden beri Türk İnkılabı'nın iki büyük ustasının yanı başından ayrılmayan büyük kalfalardandır.

O, bu milletin, bu memleketin en kara günlerinde olduğu gibi en mesut anlarında da durmadan, dinlenmeden saç baş ağarttı ve sadece çalıştı.

Bugün de yine öyle... Saydam, ağabeyini bir ay önce kaybetti. Birkaç gün evvel de kız kardeşi Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Bütün bu yakın acılar onun millet yolundaki hamlelerini zaafa uğratmadı. Hamleler arttı ve artmaktadır.

Başın sağ olsun ak saçlı ve ak alınlı Başvekil...

Duyduğun acılar, seninle beraber bizimdir.

* * *

Başvekilimizin Türk İnkılabı'nın manası içinde yaşayan eserleri arasında Türk sıhhiyesini anmak bir borçtur.

---

* *Anadolu*, 16 Eylül 1940, No: 8295.

Türk sıhhiyesi hakiki anlamını Refik Saydam'ın elinde buldu. Bu her vakit şükranla anılacaktır.

Hiç unutmam, çocukluğumda gezip oynadığım köylerde, hendek aralarında ilaçsızlıktan can vermiş vatandaşları görür kaçışırdık.

Sonra harabeye dönmüş bazı köyler ahalisinin nereye naklettiklerini babama sorduğum vakit, köyün yakınındaki mezarlıkları gösterirdi ki bunlardan birisi Kuşadası'nın güzelim Kozpınar köyüdür.

Bugün ise dağlarda beygir üstünde dolaşan hekimlere az rastlamadım.

Önceleri mütevazı bir binacık içinde küçücük bir bütçeyle Türk sıhhati meselesini omuzlarına yüklenen Başvekilimiz işte bu büyük eserin kurucusudur.

Atatürk'ün ve Büyük İnönü'nün ayrılmaz ebedi dostları olan Başvekilimizin Türk İhtilali tarihindeki anlamı, dürüstlük, samimiyet ve fedakârlık olarak kalacaktır.

İnkılabın ilk gününden beri Atatürk'ün dizi dibinde duran Refik Saydam, aynı dürüstlükle ikinci Büyük Şef'in yanında durdu ve durmaktadır.

Türk tarihinin bu en nazik saatlerinde onun takip ettiği politikaya bütün Türk ulusu güvenle bağlıdır.

***

Refik Saydam, Atatürk Türkün kurtuluş bayrağını açmaya karar verdiği günlerde, albaylık rütbesini kendi eliyle sökerek, hakkında verilen ölüm cezasına göz kırpmadan Türk davasına bağlı kaldı.

İnkılap tarihimiz, bunu bağrında yaşatacaktır.

İzmir'imize hoş geldin aziz Başvekil...

İzmir, 15 Eylül 1940
İzmir Saylavı
Mahmut Esat Bozkurt

HAKKI BAHA PARS

Hakkı Baha Pars İçin*

Ben onu bundan 23 yıl önce Ankara'da tanımıştım.

Alçakgönüllü, onurlu ve düşünceliydi.

Ekseri buluşur, görüşür, halleşirdik...

O, hafif bünyesi içinde, bir yığın ihtilal kıvılcımı idi.

O, ilerleme, yükselme yollarını kapayıp tıkayan engelleri ateşe vermek için çıtır pıtır yanan ve sönmeyen bir yığın ihtilal kıvılcımı idi.

Ben, haksızlığa Pars kadar sabırsızlıkla isyan eden bir arkadaş daha tanımadım dersem yersiz bir şey söylemiş olmam...

O, bütün hilmi,[1] sakinliği içinde böyle yaman bir insandı.

Kızıl Sultan II. Abdülhamit'e, tarihin meşhur haini Vahdettin'e bu karakteriyle meydan okumamış mıydı?!

*

İstiklal Savaşı günlerinde Ankara'da onu üzen, onun sinirlerini yırtan olaylardan birkaçı şunlardı:

---

* *Anadolu*, 23 İkinci Kânun (Ocak) 1943, No: 9130.

1 Hilm: Karakterdeki yumuşaklık; sakinlik; halim olma durumu. (Y.N.)

Birinci Meclis'i dolduran yobaz mollalar, ikinci grup adı altında toplanan muhalifler, Yunanlıları Türkler vatanına musallat eden Avrupalılar...

Bunlar bahse konu olunca o sakin Pars'ın birdenbire köpürdüğü sezilirdi.

Bir gün, o vakitler kabineye dahil olan Şer'iye Vekili Abdullah Azmi Bey İcra Vekilleri Heyeti'ne bir dosya getirdi. Hükümet Rauf Orbay'ın reisliğindeydi. Ben de bu kabinede İktisat Vekili olarak bulunuyordum.

Şer'iye Vekili, Hakkı Baha'nın adliyeye teslimini istedi.

Kabaḥati:

Eğer hatırımda kaldıysa, felsefe mecmuasında şu yolda bir yazı yazmasıydı:

Şer'iye Vekâletinin hükümette yeri yoktur!

Birkaç arkadaşımla ben Hakkı Baha'nın haklı olduğunu ileri sürdük. Adliyeye verilmesinin manasız olacağını söyledik... Fakat azlıkta kaldık... Pars adliyeye teslim edildi ve beraat etti.

*

Yine bir akşam üzeriydi. Meclis'ten çıkıyordum. Asker bandosu yeni bestelenmiş olan Mehmet Âkif'in İstiklal Marşı'nı çalıyordu.

Baktım, mızıka zabiti yerinde, başında meşhur kefiyesiyle bizim musiki üstadı İzmirli rahmetli Zühtü[1] bulunuyordu. Mızıkayı o idare ediyordu.

Orada Hakkı Baha'ya rastladım. Bana "Dinle!" dedi. İkimiz de dinledik... Mızıka şu parçaya gelmişti:

"Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...

Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın."

Hakkı Baha Pars, gözleri yaşlı, sanki bütün bir zulüm dünyasına diş biliyordu. Kolumdan tuttu. Yürüdük... Sakarya Savaşı olanca şiddetiyle devam ediyordu. Mızıkanın çaldığı istiklal havalarına top sesleri karışıyordu. Düşman o kadar yakında idi.

Fakat ne çıkar?

Yeni marşımız çalıyor. Yeni sabahlara doğru gidiyorduk.

Hem de yarından da yakın olan sabahlara doğru...

*

Hakkı Baha Pars edebiyatı, şiiri çok severdi...

Ne zaman bana, Baklacı Sokağı'ndaki evime uğrasa, yahut ne zaman ben, onu, aziz arkadaşım, kardeşi Muhittin Baha'nın kulübünde ziyaret etsem hep Fikret'ten, Abdülhak Hamit'den vesaireden parçalar okurdu.

---

1 İsmail Zühtü (Ateş) Bey. (Y.N.)

Geçmiş Meşrutiyet kavgalarını haklı gösterdiği için olsa gerek, Fikret'in "Sis"ini severdi. Ve güzel bir okuyuş, güzel bir tavırla başlardı:

Sarmış gine âfâkını bir dûd-ı muannid,
Bir zulmet-i beyzâ ki peyâpey mütezâyid.
Tazyîkının altında silinmiş gibi eşbâh,
Bir tozlu kesâfetten ibâret bütün elvâh;
Bir tozlu ve heybetli kesâfet ki nazarlar
Dikkatle nüfûz eyleyemez gavrine, korkar!
...

Bazen de cumhuriyete işaret için Abdülhak Hamit'in *İlhan*'ından "Paytakları ferz eyleyerek şahları mat et"[1] mısraını bana defalarca tekrarlardı.

*

Dün Pars'ın ölümünün yıldönümüydü.
Ne yazık...
Artık o aramızda yok...
Ve biz onsuz yaşıyoruz.
Hayat böyle...
Fakat ne çıkar?
Hakkı denilir kubbede bir hoşça sadâ var.

İzmir, 22 Ocak 1943
Mahmut Esat Bozkurt

1 Paytak: Satrançta piyon; Ferz: Satrançta vezir. "Piyonları vezir yaparak şahları mat et" anlamında. (Y.N.)

DİZİN